

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA ANABİLİM DALI
BEŞERİ VE İKTİSADİ COĞRAFYA BİLİM DALI**

**EVİRİMSEL EKONOMİK COĞRAFYA PERSPEKTİFİNDEN TURİZM
DESTİNASYONLARININ EVRİMİ, KRİZLER VE DİRENÇLİLİK
BAĞLAMINDA ANTALYA ÖRNEĞİ**

Doktora Tezi

İsmet GÜNEY

Ankara, 2021

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA ANA BİLİM DALI
BEŞERİ VE İKTİSADİ COĞRAFYA BİLİM DALI**

**EVİRİMSEL EKONOMİK COĞRAFYA PERSPEKTİFİNDEN TURİZM
DESTİNASYONLARININ EVRİMİ, KRİZLER VE DİRENÇLİLİK
BAĞLAMINDA ANTALYA ÖRNEĞİ**

Doktora Tezi

İsmet GÜNEY

Prof. Dr. Mehmet SOMUNCU

Ankara, 2021

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA ANA BİLİM DALI
BEŞERİ VE İKTİSADİ COĞRAFYA BİLİM DALI**

**EVİRİMSEL EKONOMİK COĞRAFYA PERSPEKTİFİNDEN TURİZM
DESTİNASYONLARININ EVRİMİ, KRİZLER VE DİRENÇLİLİK
BAĞLAMINDA ANTALYA ÖRNEĞİ**

DOKTORA TEZİ

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mehmet SOMUNCU

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ

Adı ve Soyadı

İmzası

1- Prof. Dr. Mehmet SOMUNCU

.....

2- Prof. Dr. Altuğ YALÇINTAŞ

.....

3- Prof. Dr. Harun TUNÇEL

.....

4- Prof. Dr. Barış TAŞ

.....

5- Doç. Dr. Murat YÜCEŞAHİN

.....

Tez Savunması Tarihi

04.11.2021

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Prof. Dr. Mehmet SOMUNCU danışmanlığında hazırladığım “Evrimsel Ekonomik Coğrafya Perspektifinden Turizm Destinasyonlarının Evrimi, Krizler ve Dirençlilik Bağlamında Antalya Örneği” adlı doktora tezimdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Tarih: 09.11.2021
Adı-Soyadı ve İmza

İsmet GÜNEY

ÖNSÖZ

Tez yazım sürecinde sosyal olguların, mekân üzerinde nasıl tezahür ettiği ve zaman içerisindeki değişimlerinin nasıl gerçekleştiğiyle ilgili derin bir bakış açısı gelişti. Bu bağlamda doktora tezimin bana en önemli katkısı, sosyal olguları evrimsel bir bakış açısıyla değerlendirebilme özelliği oldu. Bu bakış açısıyla tezin nasıl oluştuğunu ve geliştiğini sorguladığımda çok önemli üç aşama görüyorum. Bu üç aşama aslında akademik hayatımdaki temel çizgileri de oluşturuyor. Bunlardan birincisi, 2008 yılında değerli hocam Prof. Dr. Mehmet SOMUNCU ile tanışmam olmuştur. Fiziki coğrafya eğilimli lisans ikinci sınıf öğrencisi olarak, bitirme tezi kapsamında hazırlayacağım haritalar için altlık oluşturan paftaların temini için hocamı ısrarlı ve sabırlı bir şekilde bekleyişim güzel bir sohbetle sonuçlanmıştı. Bir süre sonra hocamın Doğu Karadeniz’de yürüttüğü TÜBİTAK projesine, bölgeyi bildiğim için, saha araştırmacısı olarak dâhil edildim. Bu proje bana çok farklı fırsatlar sundu. Proje vesilesiyle tanıştığım kişilerle birçok farklı projede saha araştırmacısı olarak çalışma olanağım oldu. Bu deneyimlerim sırasında, topluma dokunmak ve insanların problemlerini dinlemek beni derinden etkilemişti. Bu nedenle sosyal bilimler alanına yoğunlaşmaya başladım. Bu süreçte hocam beni lisansüstü öğrenim konusunda cesaretlendirdi ve bu yolun benim için çok faydalı olabileceğini aktardı. Bu nedenle lisans öğrenimim bitince beşeri ve iktisadi coğrafya ana bilim dalında yüksek lisans öğrencisi olarak kayıt oldum.

Bu tezin oluşmasında ikinci kırılma ise yine hocam Prof. Dr. Mehmet SOMUNCU’dan lisans üçüncü sınıfta aldığım Turizm Coğrafyası dersine dayanır. Yani bugün bu tezin fikirsel temeli aslında bu derste atılmıştır. Bir dönem boyunca süren derste en çok ilgimi çeken konu, Türkiye ölçeğinde önemli destinasyonların nasıl hızla değişime uğradığı olmuştu. Çünkü hocam konuyu turizm alanları yaşam döngüsü modeli ile uzun dönem gözlem ve deneyimleriyle elde ettiği etkili fotoğraflarla

aktarmıştı. Konu öyle ilgimi çekmişti ki çok fazla soru soran bir öğrenci olmamama rağmen dersin sonunda konuyla ilgili olarak hocama bazı sorular da sorduğumu hatırlıyorum. Dolayısıyla destinasyonların değişimi ya da evrimi meselesiyle tanışmam ve ilgi duymam ilk olarak bu derste olmuştur.

Üçüncü kırılmaysa yüksek lisans aşamasında oldu. Lisansüstü öğrencilerine yönelik evrimsel ekonomik coğrafyayı konu alan bir seminer kapsamında Dr. İrfan KAYGALAK'ı dinleme fırsatım olmuştur. Seminerin ardından çok kısa bir süre karşılıklı konuşmamız olmuştur. O esnada ben, destinasyon gelişim modelleri üzerine çalıştığımdan bahsettiğimde kendisi bu konunun da evrimsel ekonomik coğrafya kapsamında çok etkili ve güncel bir şekilde yeniden ele alındığını belirtip, birkaç yayın önermişti. O yayınları okuduktan sonra hiç çıkamayacağım derin bir literatür taraması yapmaya başladım. O zaman kararımı vermiştim. Yüksek lisansta destinasyon gelişimi olarak ele aldığım meseleyi doktora aşamasında destinasyon evrimi olarak inceleyecektim. Fikirlerimi danışman hocam ile paylaştığımda bana çok büyük bir destek verdi ve fikirlerimi geliştirmemi sağladı. İşte bugün bu tezin ortaya çıkmasını sağlayan hayatımdaki üç kritik yol ayrımının bunlar olduğunu düşünüyorum. Şüphesiz bu yol çok uzun ve birçok kırılma yaşanmıştır ama en önemlileri bunlar bence.

Akademik yolumun tümünde olduğu gibi bu tezin yazım esnasında da en büyük desteği hocam Prof. Dr. Mehmet SOMUNCU vermiştir. Hocam benden yardımını hiçbir zaman esirgememiş; sabırla, fedakârlıkla, yol gösteren ve yol açan olmuştur. Kendisine birçok konuda teşekkür ederim. Tezin yazım esnasında kibar ve ufuk açan önerileriyle eksik kaldığım birçok yönümü geliştirmemi sağlayan Prof. Dr. Altuğ YALÇINTAŞ' a çok teşekkür ederim. Tez yazım sürecinde fikir ve görüşleriyle katkı sağlayan Doç. Dr. Murat YÜCEŞAHİN'e çok teşekkür ederim. Ayrıca savunma sürecinde tezi değerlendirip önemli katkılar sağlayan Prof. Dr. Harun TUNÇEL ve Prof. Dr. Barış TAŞ'a teşekkür ederim.

Tezin yazım sürecinde birçok arkadaşım fikir ve görüşleriyle tezime katkı sağlamıştır. Ama özellikle her sıkıştığımda çok değerli eleştiri ve önerileriyle tezi tıkanma sürecinden çıkaran Arş. Gör. Burcu GÖKÖZKUT olmuştur. Kendisine çok teşekkür ederim. Teze fikir ve görüşleriyle katkı sağlayan bir diğer arkadaşım Öğr. Gör. Merve ALTUNDAL ÖNCÜ olmuştur. Kendisine çok teşekkür ederim. Tezi yazım esnasında dil kurallarına göre eksik ve yanlış olan durumları belirtip düzeltmemi sağlayan Arş. Gör. Yasin ÇAKIR'a teşekkür ederim. Tezde kullanılan haritaların yapımında desteğini esirgemeyen dostum Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Ali ÇELİK'e de teşekkür ederim.

Şüphesiz bu uzun yolda yorulduğum, pes ettiğim olmuştur. Bu süreçte sabırla ve desteğiyle eşim Mutlu GÜNEY hep yanımda oldu, beni destekledi. Yine annem Fatma GÜNEY ve babam Orhan GÜNEY desteklerini hiç esirgemediler. Onların desteği olmadan bu süreç eminim bitmezdi. Bu süreçte en önemli gücü kızım ile geçirdiğim zamanlardan aldım. Onunla ilgilenmem ve geçirmem gereken zamanlardan çalmamaya gayret ettim. Bu yüzden onun sevgisi, birlikte geçirdiğimiz her an bana güç verdi, bütün yorgunluğumu aldı ve beni tekrardan öğrenme ve gelişme sürecine yönlendirdi. Canım aileme çok teşekkür ederim.

Eseri kızım Sevim Şana' ya ithaf ediyorum.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
İÇİNDEKİLER	iv
TABLolar LİSTESİ	vii
ŞEKİLLER LİSTESİ	x
KISALTMALAR LİSTESİ	xiii
1. BÖLÜM: GİRİŞ	1
1.1. Araştırma Problemi.....	3
1.2. Araştırma Konusu	5
1.3. Araştırma Alanı ve Önemi	6
1.4. Araştırmanın Amacı ve Soruları.....	9
1.5. Alana İlişkin Önceki Araştırmalar ve Motivasyon	10
1.6. Araştırmanın İçeriği ve Tasarımı.....	13
2. BÖLÜM: KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE	15
2.1. Mekân, Destinasyon ve Kümelenme	15
2.1.1. Destinasyonlarda Kümelenmelerin Belirlenmesi	20
2.2. Destinasyonlarda Kümelenmelerin Evrimi	22
2.2.1. Kümelenmelerin Yaşam Döngüsü	23
2.2.2. Turizm Alanları Yaşam Döngüsü Modeli.....	25
2.2.3. Evrimsel Ekonomik Coğrafyanın Kavramsal Temaları.....	27
2.3. Destinasyonlarda Kümelenmelerin Dirençliliği	38
2.3.1. Krizler ve Dirençlilik	38
2.3.2. Turizmde Dirençlilik.....	41
2.3.3. Destinasyonlardaki Kümelenmelerin Dirençlilik Kapasitelerinin Belirlenmesi.....	43
3. BÖLÜM: VERİ VE YÖNTEM	48
3.1. Yöntemsel Yaklaşım	48
3.2. Araştırma Deseni	51
3.3. Araştırma Alanı	52
3.4. Mekânsal Ölçek	53
3.4.1. En Yakın Komşu Analizi Yöntemi.....	55
3.4.2. Kernel Yoğunluk Analizi Yöntemi.....	57
3.5. Örnekleme	59
3.6. Araştırma Soruları ve Hipotezler.....	61

3.7.	Veri Toplama Süreci ve Teknikleri	62
3.7.1.	Gözlem	62
3.7.2.	İstatistiki Veriler	63
3.7.3.	Mülakat	63
3.7.4.	Doküman İncelemesi	66
3.7.5.	Ölçek Geliştirme Süreci ve Ölçek Formu	66
3.8.	Araştırmada Verilerin Analizi	74
3.9.	Araştırmanın Geçerlik ve Güvenirliliği	76
4.	BÖLÜM: BULGULAR	78
4.1.	Kümelenmelerin Tespiti.....	78
4.1.1.	BE-B Konaklama Tesisleri İçin Kümelenme Analizi.....	79
4.1.2.	BA-B Konaklama Tesisleri İçin Kümelenme Analizi	82
4.1.3.	BE-B Konaklama Tesislerinin Kernel Yoğunluk Analizi ve Kümelenmelere İlişkin Temel Göstergeler	84
4.1.4.	BA-B Konaklama Tesislerinin Kernel Yoğunluk Analizi ve Kümelenmelere İlişkin Temel Göstergeler	92
4.2.	Kümelenmelerin Zaman-Mekânsal Evrimi	99
4.2.1.	Antalya’da Turizm İçin İlk Nüveler, Kişiler ve Şanslar	99
4.2.2.	Yörük Obalarından İlk Turizm Destinasyonuna Dönüşüm: Konyaaltı ..	104
4.2.3.	Beklenmeyen Seçim Sonucu Meradan Üniversiteye Dönüşüm: Kültür Mahallesi	132
4.2.4.	Kadim Bir Yerleşim Mekânından Destinasyona Dönüşüm: Kaleiçi	145
4.2.5.	Turizm, Göç ve Emek Mekânları: Kent Merkezi	163
4.2.6.	Falezler Üzerinde Bir Destinasyon: Lara-Şirinyalı	176
4.2.7.	Turizmin Etik Sınırlarında Yaratıcı Yıkım: Lara-Barınaklar Caddesi ...	188
4.2.8.	İkinci Konuttan Fuhuş Mekânlarına: Lara-Örnekköy	206
4.2.9.	Doğrudan Yabancı Sermaye ile Kamusal Alandan Kitle Turizmine: Kundu	226
4.3.	Kümelenmelerin Dirençliliği.....	236
4.3.1.	Katılımcılara İlişkin Tanımlayıcı Bilgiler	237
4.3.2.	Faktör Analizi	239
4.3.3.	Normallik Testi.....	252
4.3.4.	Korelasyon Analizi	258
4.3.5.	Kümelerin Dirençlilik Kapasitesi	261
4.3.6.	Kümelere Göre Dirençliliğin Farklılaşması ve Nedenleri	263
5.	BÖLÜM: SONUÇ VE TARTIŞMA	327
	KAYNAKLAR	337

EKLER.....	362
ÖZET	384
ABSTRACT	384

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Araştırma alanında yapılan ilgili çalışmalar.....	12
Tablo 2. Kümelenme kavramına temel yaklaşımlar ve tanımlar.....	19
Tablo 3. Kümelenme kavramının farklı ifadeleri.....	20
Tablo 4. Kümelerin yaşam döngüsünü modelleyen çalışmalar.....	24
Tablo 5. Araştırma alanı, kümeler ve örneklem büyüklüğü arasındaki ilişki.....	60
Tablo 6. Kavramsal çerçeve ve araştırma soruları.....	61
Tablo 7. Katılımcı profilleri.....	64
Tablo 8. Konaklama sektörü için dirençlilik ölçeği geliştirme süreci.....	67
Tablo 9. Uzman görüşü alınan katılımcıların profili.....	69
Tablo 10. Lawshe'nin en az kapsam geçerliliği oranı.....	70
Tablo 11. Uzman görüşleri sonucunda değişiklik yapılan maddeler.....	72
Tablo 12. Katılımcılara ilişkin profil bilgileri.....	238
Tablo 13. Tesislere ilişkin profil bilgileri.....	239
Tablo 14. Konaklama tesislerinde dirençlilik için hazır bulunma ölçeği ortak faktör varyansı.....	241
Tablo 15. Konaklama tesislerinde dirençlilik için hazır bulunma ölçeği geçerlilik sonuçları.....	242
Tablo 16. Konaklama tesislerinde dirençlilik için hazır bulunma ölçeği faktör analizi sonuçları.....	243
Tablo 17. Konaklama tesislerinde dirençlilik için planlama ölçeği ortak faktör varyansı.....	244
Tablo 18. Konaklama tesislerinde dirençlilik için planlama ölçeği geçerlilik sonuçları.....	245
Tablo 19. Konaklama tesislerinde dirençlilik için planlama ölçeği faktör analizi sonuçları.....	245
Tablo 20. Konaklama tesislerinde dirençlilik kültürü ölçeği ortak faktör varyansı.....	247
Tablo 21. Konaklama tesislerinde dirençlilik kültürü ölçeği geçerlilik sonuçları.....	248
Tablo 22. Konaklama tesislerinde dirençlilik kültürü ölçeği faktör analizi sonuçları.....	248
Tablo 23. Konaklama tesislerinde dirençlilik için liderlik, yönetim ve yönetim ölçeği ortak faktör varyansı.....	250
Tablo 24. Konaklama tesislerinde dirençlilik için liderlik, yönetim ve yönetim ölçeği geçerlilik sonuçları.....	251
Tablo 25. Konaklama tesislerinde dirençlilik için liderlik, yönetim ve yönetim ölçeği faktör analizi sonuçları.....	251
Tablo 26. Ölçeklere ve alt faktörlerine ilişkin tanımlayıcı istatistikler.....	254
Tablo 27. Bağımlı değişkenler arası korelasyon analizi.....	261
Tablo 28. ANOVA testi için sınanan alt hipotezler ve sonuçlar.....	265

Tablo 29. Geliştirilen ölçeklerdeki alt boyutların işletmenin bulunduğu kümeye göre farklılıklarının incelenmesine ilişkin ANOVA testi sonuçları.....	266
Tablo 30. Acil durum hazırlığı kapasitesinin işletmelerin bulunduğu kümeye göre ortalama farklılıklarının incelenmesine ilişkin Post-Hoc LSD testi sonuçları.....	268
Tablo 31. Kümelerin acil durum hazırlığı kapasitelerinin farklı değişkenlere göre dağılımı.....	272
Tablo 32. Uyum kapasitesinin işletmelerin bulunduğu kümeye göre ortalama farklılıklarının incelenmesine ilişkin Post-Hoc LSD testi sonuçları.....	273
Tablo 33. Kümelerin uyum kapasitelerinin farklı değişkenlere göre dağılımı.....	278
Tablo 34. Finansal hazırlık kapasitesinin işletmelerin bulunduğu kümeye göre ortalama farklılıklarının incelenmesine ilişkin Post-Hoc LSD testi sonuçları.....	278
Tablo 35. Kümelerin finansal hazırlık kapasitelerinin farklı değişkenlere göre dağılımı.....	283
Tablo 36. Küresel ve bölgesel risklere hazırlık kapasitesinin işletmelerin bulunduğu kümeye göre ortalama farklılıklarının incelenmesine ilişkin Post-Hoc LSD testi sonuçları.....	283
Tablo 37. Küresel ve bölgesel krizlere hazırlık kapasitelerinin farklı değişkenlere göre dağılımı.....	285
Tablo 38. Toplumsal krizler için planlama kapasitesinin işletmelerin bulunduğu kümeye göre ortalama farklılıklarının incelenmesine ilişkin Post-Hoc LSD testi sonuçları.....	286
Tablo 39. Toplumsal krizler için planlama kapasitelerinin farklı değişkenlere göre dağılımı.....	290
Tablo 40. Sağlık krizleri için planlama kapasitelerinin işletmelerin bulunduğu bölgeye göre ortalama farklılıklarının incelenmesine ilişkin Post-Hoc LSD testi sonuçları.....	291
Tablo 41. Sağlık krizleri için planlama kapasitelerinin farklı değişkenlere göre dağılımı.....	293
Tablo 42. Doğal ve çevresel krizler için planlama kapasitelerinin işletmelerin bulunduğu bölgeye göre ortalama farklılıklarının incelenmesine ilişkin Post-Hoc LSD testi sonuçları.....	294
Tablo 43. Doğal ve çevresel krizler için planlama kapasitelerinin farklı değişkenlere göre dağılımı.....	297
Tablo 44. Stratejik vizyon ve sonuç beklentisinin işletmelerin bulunduğu kümeye göre ortalama farklılıklarının incelenmesine ilişkin Post-Hoc LSD testi sonuçları.....	298
Tablo 45. Stratejik vizyon ve sonuç beklentilerinin farklı değişkenlere göre dağılımı.....	302
Tablo 46. Personel kapasitesi, görev ve sorumlulukların işletmelerin bulunduğu kümeye göre ortalama farklılıklarının incelenmesine ilişkin Post-Hoc LSD testi sonuçları.....	302
Tablo 47. Personel kapasitesi, görev ve sorumluluklarının farklı değişkenlere göre dağılımı.....	307
Tablo 48. Kurumsal iletişim kültürünün işletmelerin bulunduğu bölgeye göre ortalama farklılıklarının incelenmesine ilişkin Post-Hoc LSD testi sonuçları.....	308
Tablo 49. Kurumsal iletişim kültürü kapasitesinin farklı değişkenlere göre dağılımı.....	311

Tablo 50. İşletmelerin ağ kapasitelerinin işletmelerin bulunduğu bölgeye göre ortalama farklılıklarının incelenmesine ilişkin Post-Hoc LSD testi sonuçları.....	312
Tablo 51. Ağ kapasitesinin farklı değişkenlere göre dağılımı.....	313
Tablo 52. İşletmelerin ön izleme ve değerlendirme kapasitesinin bulunduğu kümeye göre ortalama farklılıklarının incelenmesine ilişkin Post-Hoc LSD testi sonuçları.....	314
Tablo 53. Ön izleme ve değerlendirmeleri kapasitesinin farklı değişkenlere göre dağılımı.....	318
Tablo 54. İşletmelerin silo anlayışlarının işletmelerin bulunduğu kümeye göre ortalama farklılıklarının incelenmesine ilişkin Post-Hoc LSD testi sonuçları.....	318
Tablo 55. Silo anlayışları farklı değişkenlere göre dağılımı.....	320
Tablo 56. İşletmelerin kriz yönetimlerinin bulunduğu kümeye göre ortalama farklılıklarının incelenmesine ilişkin Post-Hoc LSD testi sonuçları.....	321
Tablo 57. Kriz yönetimi kapasitesinin farklı değişkenlere göre dağılımı.....	323
Tablo 58. İşletmelerin bilgiye dayalı karar verme kapasitelerinin bulunduğu kümeye göre ortalama farklılıklarının incelenmesine ilişkin Post-Hoc LSD testi sonuçları.....	324
Tablo 59. Bilgiye dayalı karar verme kapasitesinin farklı değişkenlere göre dağılımı.....	325

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Türkiye’de turizm gelirleri, turist sayıları ve turist artış oranı.....	3
Şekil 2. En çok uluslararası turist çeken ülkeler.....	6
Şekil 3. Antalya İli’nin fiziki haritası.....	7
Şekil 4. Avrupa’da yabancı turistlerin toplam geceleme sayıları.....	7
Şekil 5. Antalya İli’nde konaklama tesislerine gelen turist sayısı ve değişim oranları.....	9
Şekil 6. Araştırmada kullanılan kavramlar arası bağlantılar.....	15
Şekil 7. Destinasyonun öğeleri.....	17
Şekil 8. Kümelenme elemanları.....	18
Şekil 9. Sektörel analiz sonucu kümelenme alanlarının tespiti.....	21
Şekil 10. Mesefe yaklaşımıyla kümelenme alanlarının tespiti.....	22
Şekil 11. Küme yaşam döngüsü modeli.....	25
Şekil 12. Turizm Alanları Yaşam Döngüsü Modeli.....	26
Şekil 13. Evrimsel ekonomik coğrafyada kullanılan teorik çerçeveler.....	28
Şekil 14. Destinasyon evrimi süreci.....	31
Şekil 15. Turizm sisteminde bağlantılı dirençlilik ölçekleri.....	44
Şekil 16. Antalya’da konaklama tesislerinin dağılışı.....	52
Şekil 17. Noktasal ve kernel yoğunluk analizi fonksiyonları.....	58
Şekil 18. Belediye belgeli konaklama tesislerinin dağılışı.....	80
Şekil 19. Belediye belgeli konaklama tesisleri için ortalama en yakın komşu analizi sonuçları ve standartlaştırılmış normal dağılım tablosu.....	82
Şekil 20. Bakanlık belgeli konaklama tesislerinin dağılışı.....	82
Şekil 21. Bakanlık belgeli konaklama tesisleri için ortalama en yakın komşu analizi sonuçları ve standartlaştırılmış normal dağılım tablosu.....	84
Şekil 22. Araştırma sahası içerisinde belediye belgeli konaklama tesislerinin kümelenme alanları.....	85
Şekil 23. Konyaaltı’nda kümelenme oluşturan belediye belgeli tesislerin yapısal özellikleri.....	86
Şekil 24. Kültür Mahallesi’nde kümelenme oluşturan belediye belgeli tesislerin yapısal özellikleri.....	87
Şekil 25. Kent merkezinde kümelenme oluşturan belediye belgeli tesislerin yapısal özellikleri.....	88
Şekil 26. Kaleiçi’nde kümelenme oluşturan belediye belgeli tesislerin yapısal özellikleri.....	89
Şekil 27. Lara-Şirinyalı’da kümelenme oluşturan belediye belgeli tesislerin yapısal özellikleri.....	90
Şekil 28. Lara-Barınaklar’da kümelenme oluşturan belediye belgeli tesislerin yapısal özellikleri.....	91

Şekil 29. Lara-Örnekköy’de kümelenme oluşturan belediye belgeli tesislerin yapısal özellikleri.....	91
Şekil 30. Araştırma sahası içerisinde bakanlık belgeli konaklama tesislerinin kümelenme alanları.....	93
Şekil 31. Konyaaltı’nda kümelenme oluşturan bakanlık belgeli tesislerin yapısal özellikleri.....	94
Şekil 32. Kent merkezinde kümelenme oluşturan bakanlık belgeli tesislerin yapısal özellikleri.....	95
Şekil 33. Kaleiçi’nde kümelenme oluşturan bakanlık belgeli tesislerin yapısal özellikleri.....	95
Şekil 34. Lara-Şirinyalı’da kümelenme oluşturan bakanlık belgeli tesislerin yapısal özellikleri.....	96
Şekil 35. Lara-Barınaklar’da kümelenme oluşturan bakanlık belgeli tesislerin yapısal özellikleri.....	97
Şekil 36. Lara-Örnekköy’de kümelenme oluşturan bakanlık belgeli tesislerin yapısal özellikleri.....	97
Şekil 37. Kundu’da kümelenme oluşturan bakanlık belgeli tesislerin yapısal özellikleri.....	98
Şekil 38. 1955 yılında Antalya’yı tanıtmak amacıyla hazırlanan pullar.....	102
Şekil 39. Konyaaltı Plajı’nın turizm sezonundaki yoğunluğu.....	107
Şekil 40. Konyaaltı’nda bulunan küçük otel işletmeleri.....	111
Şekil 41. Cadde üzerinde dönüşümü engelleyen yapılar (Solda) ve ardında kalan pansiyonlar (Sağda).....	113
Şekil 42. Konyaaltı sahil projesi sonrası kıyı olanakları.....	123
Şekil 43. Konyaaltı sahil projesi sonrası deniz kıyısı ve ardındaki seviye farkı.....	127
Şekil 44. Son dönemde apart otel konaklama türünde yapılan yatırımlardan birisi.....	130
Şekil 45. Küçük otel işletmelerinden apart otellere dönüşümleri gerçekleşen tesisler.....	131
Şekil 46. Kültür Mahallesi’nde yurt pansiyon olarak işletilen konaklama tesislerinden biri ve son yıllarda artış gösteren apart otellerden biri.....	139
Şekil 47. Selçuklu dönemine ait Yivli Minare ve Osmanlı son dönemine ait Saat Kulesi.....	146
Şekil 48. Kaleiçi’ne giriş kapısı olan Hadrian Kapısı ve Hıdırlık Kulesi.....	146
Şekil 49. Mermerli Plajı.....	147
Şekil 50. Kaleiçi’nde ev pansiyonculuğu yapan bir işletme.....	148
Şekil 51. Kaleiçi’nde son yıllarda artış gösteren butik otel işletmelerinden bazıları.....	154
Şekil 52. Kaleiçi’nde konaklama tesislerinden farklı sektörlerdeki işletmelerin aynı alandaki faaliyetleri.....	155
Şekil 53. Kent merkezinde kümelenen pansiyonlar.....	163
Şekil 54. Kent merkezinde ilk açılan pansiyonlar.....	165
Şekil 55. Kent merkezinde çok sayıda işportacılık yapan kişilerden bazıları.....	169

Şekil 56. Farklı sektörlerin yoğunlaştığı kent merkezinde pansiyon işletmeleri ve diğer işletmeler.....	170
Şekil 57. Şirinyalı’da bulunan falezler ve oluşturduğu mekânsal peyzaj.....	178
Şekil 58. Falezler üzerinde bulunan bakanlık belgeli tesislerden birisi ve kıyı gerisinde yer alan konaklama tesisleri.....	179
Şekil 59. Şirinyalı’da yer alan konaklama tesislerine en yakın sağlık kuruluşları.....	180
Şekil 60. Şirinyalı’da yer alan AVM’ler.....	182
Şekil 61. Şirinyalı’da yer alan işletme türleri.....	183
Şekil 62. Falezlerden denize ulaşımı kolaylaştıran sistemler.....	187
Şekil 63. Barınaklar Bölgesi’nin zamansal değişimi.....	190
Şekil 64. Barınaklar Bölgesi’de falezler üzerindeki sosyal alanlar.....	193
Şekil 65. Barınaklar Bölgesi’nde son yıllarda gelişen butik otellerden örnekler.....	196
Şekil 66. Barınaklar Caddesi’nde son yıllarda gelişen dış poliklinikleri.....	198
Şekil 67. Barınaklar Caddesi’ndeki alışveriş merkezleri.....	198
Şekil 68. Örnekköy’de 1980’lerde yapılan ikinci konutlar ve çeşitli kamu kurumlarına ait sosyal tesisler.....	208
Şekil 69. Örnekköy’de 1980’lerde yapılan ikinci konutlar.....	209
Şekil 70. Örnekköy’de 1990’larda kumar turizmi amacıyla yapılan ve günümüzde atıl durumda olan otel (sağda). Yine kumar turizmi amacıyla yapılan ve pazar dönüşümünü sağlayıp kıyı turizmine yönelen otel (solda).....	211
Şekil 71. Örnekköy’de Lara Halk Plajı’nın ardındaki sosyal alanlar.....	214
Şekil 72. Örnekköy’de Lara Halk Plajına giriş aksı ve plajın başlangıcında bulunan şehiriçi ulaşımı sağlayan otobüslerin bekleme alanı.....	220
Şekil 73. Örnekköy’de Lara Halk Plajı’nda farklı türde işletmeler.....	222
Şekil 74. Lara Halk Plajı’nın gerisinde yer alan ormanda yaşanan küçük ölçekli yangın sonrası oluşan tahribat.....	222
Şekil 75. Kundu bölgesi üzerinde alınan farklı ve çelişkili merkezi kararlar.....	227
Şekil 76. Kundu Bölgesi’nde zaman içerisinde değişen arazi kullanımı.....	229
Şekil 77. Kundu kümesinde yer alan otellere yakın lokasyonda bulunan işletmeler...	232
Şekil 78. Kundu’da otellere yakın lokasyonda bulunan işletmelerdeki imitasyon ürünler.....	233
Şekil 79. Kundu’da kıyı alanları üzerindeki oteller ve gerisindeki konut alanları.....	235
Şekil 80. Kundu’da kıyı alanları halkın kullanımına bırakılan kumsal alan.....	236
Şekil 81. Kümelenmelerin faktörlere göre likert ölçeğinde dirençlilik kapasitesi.....	263

KISALTMALAR LİSTESİ

BA-B: Bakanlık Belgeli Konaklama İşletmeleri

BE-B: Belediye Belgeli Konaklama İşletmeleri

EEC: Evrimsel Ekonomik Coğrafya

GSYH: Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla

IKED: International Organisation for Knowledge Economy and Enterprise
Development

IUCN: International Union for Conservation of Nature

KHK: Kanun Hükmünde Kararname

PTT: Posta ve Telgraf Teşkilatı

TAYD: Turizm Alanları Yaşam Döngüsü

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

UNDP: United Nations Development Development Programme

UNISDR: International Strategy for Disaster Reduction

UNWTO: World Tourism Organization

1. BÖLÜM: GİRİŞ

“Dünya her zaman değişim halinde olduğu halde, değişikliklerin hiçbir zaman bu kadar bol ve bu kadar derin olmadığı ve değişikliklerin miktar ve derinliğindeki bu hızlı artışın insanın sürekli kendi kendini yönlendirmesi görevini çok daha zorlaştırdığı söylenebilir.” (Bauman, 2000: 153).

Yukarıda sözü edilen yeni hâlde toplumsal değişim ve dönüşümlerin artık toplumsal sistemlerin *uyum/adaptasyon* süreçlerini gündelik hayat pratiklerine dâhil etmesi gerektiği çıkarılabilir. Çünkü mobilite, küreselleşme, sosyal medya, yeni toplumsal hareketler, salgınlar, iklim değişikliği, doğal afetler, kapitalizmin içsel yapısı vb. dinamiklerle artık toplum ve sistemler; birçok bilinmeyen yeni durumlarla karşılaşp yeni pratikler geliştirmektedir veya geliştirememektedir.

Toplumsal değişim ve dönüşümler karşısında meydana gelen yeni durumlar, oluşum sürecinin hızına ve mekânına göre bazen krizler olarak algılanmaktadır. Bu nedenle değişimin güç olduğu veya zaman alması durumunda kriz sürecinden bahsedilmektedir. Krizler sonucunda ise toplumsal olgular çoğu zaman isim değiştirmese de toplumsal yapı, üretim biçimi ve ilişkileri, zaman ve mekân gibi temel dinamiklere bağlı olarak farklı özellikler alıp işlevsel olarak değişebilir ya da yok olabilir. Bu değişim süreç içinde, olgunun toplumsal dinamiklerini etkileyen çeşitli değişimlere neden olur ve toplumsal dönüşümle sonuçlanır (Kozak, Evren ve Çakır, 2013: 19; Bağcı ve İçöz, 2019).

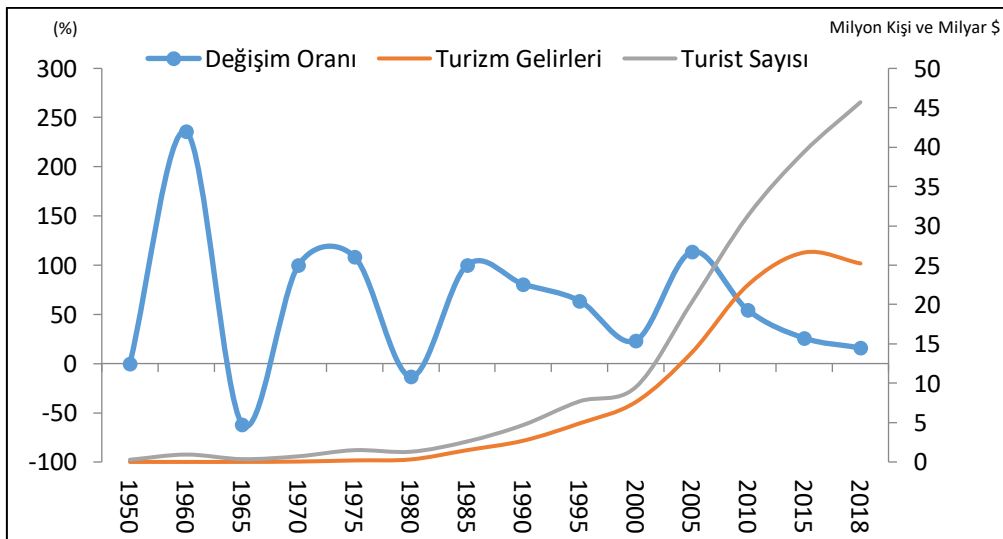
Toplumda ortaya çıkan yeni durum ve toplumsal ilişkilerin yeniden üretimi, mekân üzerinde değişimleri ve mekânın yeniden organizasyonu veya yeniden üretimini gündeme getirmektedir (Harvey, 1992; Lefebvre 2014; Soja, 2017; Smith, 2017). Sözelimi insanların yaşamında çeşitli biçimlerde var olan turizm olgusunun toplumsal dönüşümlere paralel bir değişime uğradığı görülmektedir (Kozak vd., 2013: 19).

Dolayısıyla toplumda bir dönüşümün yaşanmasıyla farklı arayışlar içinde olan yeni türden turizm tüketicilerini ortaya çıkarmakta ve buna bağlı olarak arz kapasitelerini artırmak isteyen turizm yatırımcıları mekânı yeniden organizasyona yönelmektedir. Bu süreç bazen hızı ve boyutu itibarıyla destinasyonlarda önemli krizlere de neden olmaktadır. Bu durumda destinasyon için bu değişim süreci, turizmin nesnesini oluşturan *mekânlar* üzerinde çeşitli göstergelerle tespit edilebilir (Urry, 2009: 14).

Meta anlatılarda toplumsal ilişkilerin oluşturduğu yapıli mekânların yeniden organizasyonu veya değişimi, *makro ölçekte* farklı toplumsal aktörler tarafından harekete geçirilen güçlerin dengesine göre şekillenmekte, değişmekte ve evrimleşmekte olduğu belirtilmektedir (Harvey, 2014: 127; Smith, 2017). Buna karşılık bu araştırmanın iddiası, mekânların yeniden organizasyonu veya değişimi *mikro ve mezo ölçekte* gerçekleşen krizlere bağlı olduğudur. Ayrıca bir diğer iddia bu sürecin *evrimsel ekonomik coğrafya* yaklaşımıyla açıklanabileceğidir. Çünkü krizler, mekânları bilinen hallerinden bambaşka bir niteliğe kavuşturmakta ve krizlerin meydana geliş ve sona eriş hikâyeleri mekân organizasyonunun anlamak için esas teşkil etmektedir (Harvey, 2012: 109-155). Bu çerçeveye, evrimsel ekonomik coğrafya yaklaşımı, *mekânsal* olarak *mikro ve makro ölçekte* değişen güçleri ve değişen *zaman* faktörünü dikkate alarak statik bir analizden ziyade dinamik bir analiz imkânı sunmaktadır (Boschma ve Martin, 2010). Sözelimi toplumsal ilişkilerin bir sonucu olarak ortaya çıkan ve yapıli mekânlardan biri olan turizm destinasyonlarında yaşanan değişim ve dönüşümler, mikro ve mezo ölçekte gerçekleşen krizlerle ve *evrimsel ekonomik coğrafya* yaklaşımıyla açıklanabilir. Bu araştırma da turizme dayalı olan destinasyonların oluşumu, gelişimini ve evrimini anlamak, tarihimizin ve coğrafyamızın neden bu biçimleri aldığını açıklamaya yardımcı olacaktır.

1.1. Araştırma Problemi

Araştırmalar, en hızlı büyüyen ve çeşitlenen ekonomik sektörün, turizm olduğunu göstermektedir. Uluslararası turizme katılan kişi sayısı 1990 yılında 434 milyon, 2000 yılında 677 milyon, 2010 yılında 948 milyon, 2018 yılında ise 1.4 milyara ulaşmıştır. Bir diğer önemli veri ise uluslararası turizm gelirlerinin, 1990 yılında 271 milyar \$, 2000 yılında 495 milyar \$, 2010 yılında 966 milyar \$, 2018 yılında ise 1.7 trilyon \$ olarak hesaplanmasıdır (UNWTO, 2019). Gerek uluslararası turist sayılarındaki artış gerekse turizm gelirlerindeki doğrusal artışlar; turizmin, *şoklara* (shocks) karşı *dirençlilik* (resilience) gösteren bir sektör olduğu iddiasını gündeme getirmektedir (UNWTO, 2017). Örneğin; son yıllarda özellikle küresel ölçekte önemli bir destinasyon olmayı başaran Türkiye’de talep ve arz sürekli bir artış göstermiş hatta dünyada en çok uluslararası turist çeken ilk 10 ülkeden biri olmayı da başarmıştır (UNWTO, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019 ve 2020). Türkiye’nin turizm gelirleri ve turist sayısı uzun dönemli incelendiğinde doğrusal bir artışın olduğu gözlenmektedir (Şekil 1). Talep ve gelirler yönündeki bu önemli artışlar hiç kuşkusuz başta gelişmekte olan ülkeler olmak üzere alt ölçeklerde, turizme olan ilgiyi büyütme ve arz yönünde sektörün genişlemesini ve çeşitlenmesini sağlamaktadır.

Şekil 1. Türkiye’de turizm gelirleri, turist sayıları ve turist artış oranı (Kaynak: UNWTO, 1996, 2017, 2019)

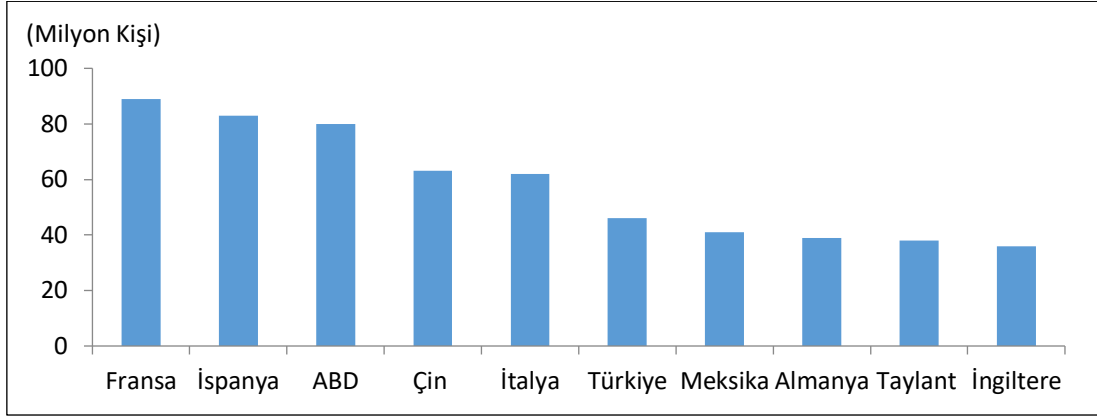
Talep artışına bağlı olarak arz yönündeki genişlemeyle yeni destinasyonlar açılırken çoğalıp çeşitlenen destinasyonlar arasında yeterli ölçüde ziyaretçi çekebilmek için rekabet koşulları da artmaktadır. Ayrıca arzın genişlemek için temel aldığı taleplerin de artış oranları incelendiğinde ise dönemsel değişiklikler ve doğrusal olmayan bir ilerleme gözlenmektedir (Şekil 1). Başka bir ifadeyle talebin gücü dönemsel olarak değişmektedir. Turizm talebinin artış oranındaki bu değişimler, sektörün krizler karşısında vermiş olduğu tepkiler olarak değerlendirilebilir. Çünkü turizm de diğer ekonomik sektörlerde olduğu gibi; doğal afetler, çevresel kirliliği, iklim değişikliği, doğal kaynakların tüketimi, mali ve ekonomik problemler, terör, uluslararası problemler, mevsimsel değişimler, kültürel değişimler, turizm arz fazlalığı, talepteki çeşitli değişimler vb. durumlardan ötürü krizler yaşayabilir. Sözelimi küresel ölçekte yaşanan Petrol Krizi (1979), Çernobil Kazası (1984), Körfez Savaşı (1991), İkiz Kule Saldırısı (2001), Sars-CoV-2 Salgını (2003), Arap Baharı (2010), ve Covid-19 Salgını (2020) gibi birçok kriz, küresel ölçekte olduğu gibi alt ölçekte de turizm sektörünü olumsuz etkilemiştir. Bu yüzden mezo ölçekte destinasyonlarda, mikro ölçekte ise işletmelerde eski açılanlardan bazıları çözölme sürecine girmektedir veya gerekli turist sayılarını yakalamakta zorlanmaktadır (Hanna, 1986). Dolayısıyla makro ölçekteki rakamlar sektörün krizlere karşı dirençli olduğunu gösterirken alt ölçeklerde durumun böyle olmadığı söylenebilir.

Türkiye'nin ulusal gelirinin belli bir kısmı turizm sektöründen karşılanmaktadır. Bu bağlamda turizm sektöründen yaşanan krizler sürdürülebilir büyüme politikalarının önünde önemli bir sorun teşkil etmektedir. Yine de bu şokların ve krizlerin etkisi, makro ölçekte farklı ekonomik sistemler ile telafi edilebilir. Bu durum özellikle gelirlerinin önemli bir bölümünü turizmden elde eden Kuşadası, Bodrum, Didim ve Antalya gibi mikro ölçekteki destinasyonlar için daha hayati bir etkiye sahiptir. Sözelimi tüketicilerin karmaşılaşan tercihleri, sektörün hizmet üretiminde farklılaşması ve

pazarlama tekniklerindeki hızlı değişim gibi çeşitli faktörlerden ötürü bir çok destinasyon krizler sonucu varlığını sürdürememiştir. Örneğin İngiltere'deki eski bir destinasyon olan Blackpool, aşırı yapılaşma ve arz sonucu destinasyon olmaktan çıkmıştır (Urry, 2009: 44-48). Türkiye'de bu sürece en yakın destinasyonların Ayvalık, Foça ve Erdek olduğu görölmektedir. Bu nedenle araştırmada, talep koşullarındaki ani değişkenlikler, uygulanan neoliberal turizm politikaları ve çeşitli kriz faktörlerini özellikle mikro ölçekte sürdürülebilir kalkınma önündeki önemli bir problem olarak görölmektedir. Bu bağlamda araştırmanın temel problemi Türkiye'de destinasyon evrimini/gelişimini, krizleri temel alarak açıklamak ve özellikle arz yönündeki kontrolsüz büyümeye dikkat çekmektir (Köroğlu ve Karaman, 2014; Yüncü, 2015). Bu durum turizm sektörünün *hassasiyeti* (vulnerability) ve *dirençliliğiyle* (resilience) ilgili önemli soruları beraberinde getirmektedir ve sürdürülebilir bir kalkınma önündeki önemli bir engel olarak görölmektedir.

1.2. Araştırma Konusu

Verilere göre Türkiye'nin küresel ölçekte, uzun yıllardır önemli bir destinasyon olduğu söylenebilir (Şekil 1, 2 ve 4). Bu bağlamda alt düzeyde birçok il ve ilçe, mekânsal altyapılarını düzenleyip tek sektör olarak turizm gelirleriyle büyüme sağlama yoluna gitmiştir. Bu durum mekânda tekil bir ekonomik düzen, başka bir ifadeyle *yol bağımlılığı* (path dependence) meydana getirmektedir. Üst ölçekte uygulanan turizm politikalarının temeli ise 1980 sonrası gelişen neoliberal yaklaşımlar olmuştur. Bu durumun mikro ölçekte turizme en önemli yansıması kısa süreli talep artırıcı uygulamalarla turizmin aşırı yaygınlaşmasına neden olmuştur. Bu durum Türkiye'de birçok destinasyonun rekabetçi pozisyonlarını koruyup devam ettirmesini zorlamaktadır (Köroğlu ve Karaman, 2014). Bu nedenle birçok destinasyonda sektörün ve bölgenin geleceği önemli risklerle karşı karşıya gelebilmektedir.

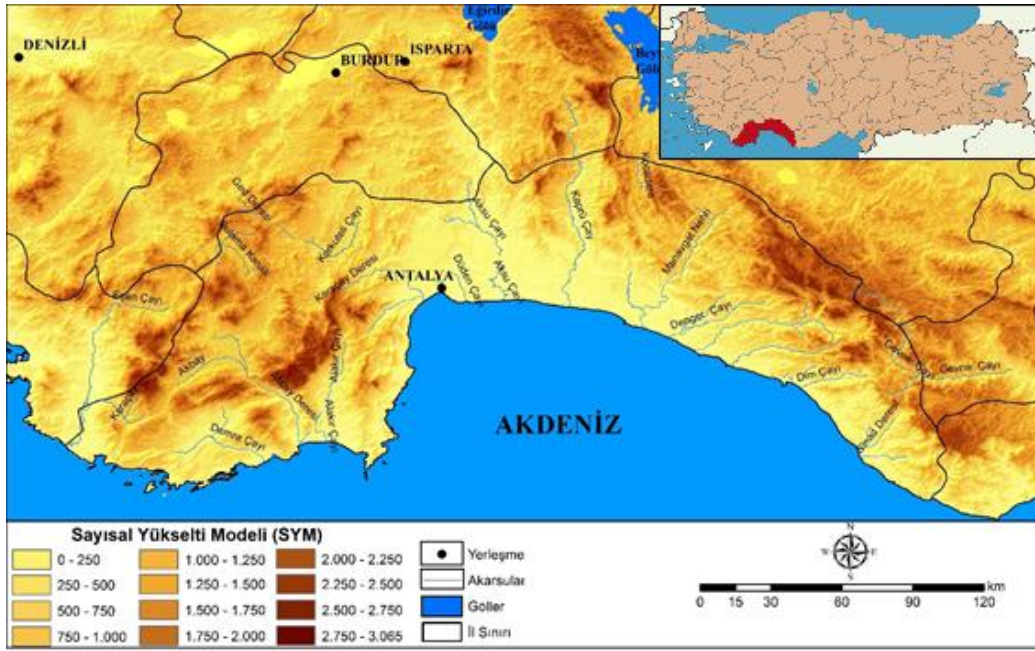

Şekil 2. En çok uluslararası turist çeken ülkeler (Kaynak: UNWTO, 2019)

Bu araştırmanın konusu da, destinasyonlarda turizme dayalı oluşan kümelenmelerin mekânsal evrimini inceleyip yol bağımlılığı sürecinde meydana gelen krizlere ve gelecekte yaşayabileceği muhtemel krizlere karşı *dirençliliklere* odaklanmaktadır. Bu kapsamda, öncelikle turizm alanı olarak belirlenen konaklama tesislerinin oluşturduğu kümelenme alanları tespit edilmiştir. İkinci olarak belirlenen kümelenme alanlarının krizlerde geçirdiği zamansal ve mekânsal gelişimi (değişimi veya evrimi), krizlere karşı uyum pratiklerini anlamaya çalışılmaktadır. Son olarak da kümelenme alanlarında yer alan konaklama tesislerinin herhangi bir kriz esnasında vereceği dirençlilik ölçülecektir. Dolayısıyla bu yaklaşımla araştırma sahasını ele alarak sırasıyla destinasyonu oluşturan *kümelenmelerin tespiti, evrimi* ve gelecek durumu için de *dirençliliği* incelenmiştir.

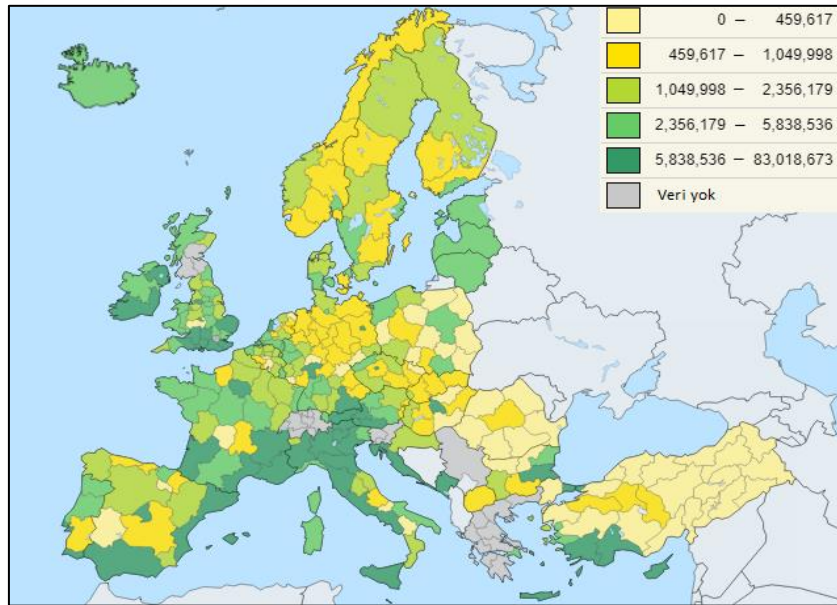
1.3. Araştırma Alanı ve Önemi

Araştırma alanı olarak Antalya İli seçilmiştir. Akdeniz Bölgesi'nin batısında yer alan Antalya İli, 20,591 km² alana sahip olması nedeniyle Türkiye'nin yüzölçümü bakımından 6. büyük ilidir. Batısında Muğla, kuzeyinde Burdur, Isparta ve Konya, doğusunda Karaman ve Mersin illeri, güneyinde ise Akdeniz yer almaktadır. Ayrıca Toros Dağları'nın batı kesimini oluşturmaktadır (Şekil 3). Araştırma alanının Antalya İli olarak belirlenmesinde üç temel faktör etkili etkili olmuştur.

Şekil 3. Antalya İli'nin fiziki haritası

Birinci faktör, Antalya İli'nin turizm endüstrisinin büyük bir bölümünün gerçekleştiği Akdeniz çanağında yer alması ve bu çanak içerisinde en çok tercih edilen küresel destinasyonlardan birisi olmasıdır (Şekil 4). Dolayısıyla Antalya'nın küresel öneminden dolayı turizm sektörünün dirençliliğinin ölçülmesi önem arz etmektedir.

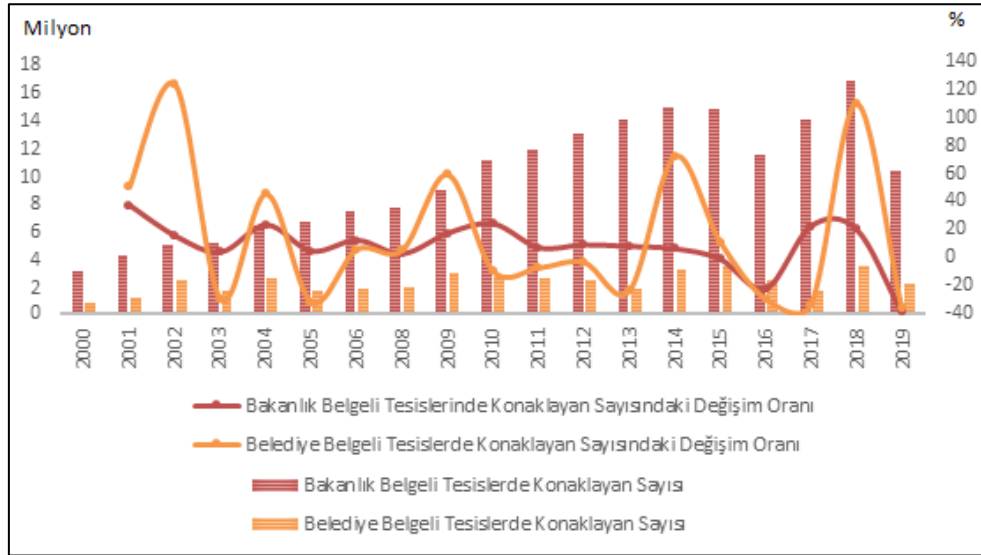

Şekil 4. Avrupa'da yabancı turistlerin toplam geceleme sayıları¹ (Kaynak: Eurostat Statistics Explained, 2017)

¹ 2016 yılı ve sonrası Türkiye tarafından düzenli veri aktarılmadığından normal durum içerisindeki son veri olan 2015 verisinden yararlanılmıştır. Ayrıca haritadaki sınırlar NUTS, 2. düzey bölge sistematğine dayalı olarak belirlenmiştir. Bu nedenle Antalya, Budur ve Isparta birlikte temsil edilmektedir.

Antalya İli'nin araştırma alanı olarak belirlenmesinde ikinci faktör, Türkiye için Antalya İli'nin gayri safi yurtiçi hasılaya (GSYH) olan katkısı incelendiğinde tarım, sanayi ve hizmet sektöründe hem geçmişte hem günümüzde hatırı sayılır bir katkı sağlaması olmuştur. Antalya İli'nin GSYH'ye olan katkısı 1987-2001 arasında % 2,07'den % 2,49'a artmıştır. Bu süreçte Antalya İli gelirlerinin % 37,6'sı hizmet, %35,9'u ticaret, % 21,8'i tarım ve % 5,7'si sanayi sektöründen karşılamaktadır. Antalya İli 2018 yılında GSYH'ye tarımda % 4, sanayide %2, hizmetler sektöründe % 4 katkı sağlamıştır. Antalya İli, ekonomisi bakımından bu sektörlerin dağılımı incelendiğinde hizmetler sektörü açık farkla diğer sektörlerle göre üstündür (Erkuş Öztürk, 2008: 127). Dolayısıyla ilk sırada yer alan hizmetler sektörü içerisinde de turizm ve turizme bağlı alt hizmetler il ekonomisinin büyük bir ekonomik gelirini ve gücünü oluşturmaktadır.

Antalya İli'nin araştırma alanı olarak belirlenmesinde üçüncü faktör, planlı olarak uluslararası turizme açılan ilk destinasyonlardan birisidir. Dolayısıyla Türkiye'de planlı turizm politikalarının en önemli etkilerini ve tarihsel şoklarını Antalya İli barındırmaktadır. Şoklar ya da krizler, yerel ölçekte gelirlerinin büyük bölümünü turizm sektöründen elde eden Antalya İli ve benzeri destinasyonlar için oldukça hayati etkiler oluşturabilir. Bu nedenle Antalya ölçeğinde turistlerin artış oranında gerçekleşen değişimlerin neden olduğu ve bu değişimlerin etkilerinin nasıl gerçekleştiği önem arz etmektedir (Şekil 5). Bu bağlamda gelişimini ve gelirlerini önemli ölçüde turizm sektörüne bağlamış Antalya İli, araştırma alanı olarak belirlenmiştir. Ayrıca bu saha planlı turizm faaliyetleri yıllık verilerinde kayıt altına alınmasını gerektirdiği için uzun serili tarihsel veriler üzerinden analiz yapabilen önemli bir saha olarak görülmektedir.

Şekil 5. Antalya İli'nde konaklama tesislerine gelen turist sayısı ve değişim oranları (Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, 2019)

1.4. Araştırmanın Amacı ve Soruları

Ülkemizin önemli bir gelir kalemi olan turizmin yegâne sermayesi olan Akdeniz ve Ege kıyılarındaki Çeşme, Marmaris, Fethiye, Saros Körfezi, Ayvalık, Foça, Kuşadası, Bodrum ve Antalya gibi birçok destinasyon, sürdürülebilir olmayan plansız büyüme sonucu krizlere karşı hassas durumdadır. Araştırmanın problemi ve alanın önemi kapsamında, bu araştırmanın ilk amacı destinasyon olarak Antalya'nın potansiyelinin azalması tehlikesine dikkat çekmeyi ve kriz geçmişini inceleyerek gelecek krizlere karşı dirençlilik kapasitesini tespit etmektir. Bu kapsamda araştırma sonuçlarının sektör temsilcileri, merkezi ve yerel yönetimler bakımından önemli faydalar sağlaması beklenmektedir.

Araştırma konusu ve amacı çerçevesinde şu temel soruya yanıt aranmıştır: Antalya'da konaklama tesislerinin oluşturduğu kümeler nerelendedir, oluşum sürecinde nasıl bir evrim geçirmiştir ve gelecekte muhtemel krizlere karşı dirençliliği nedir?

Araştırma sorusunun en doğru şekilde yanıtlanabilmesi için araştırma sahası üç farklı temel kavram ile ele alınmıştır: *kümelenme*, *destinasyon evrimi* ve *dirençlilik*dir. Dolayısıyla araştırma temelde evrim teorisine dayanan EEC yaklaşımı ile Antalya'da yer alan kümelenmelerin nasıl oluştuğunu, gelişimi sürecinde karşılaştığı krizleri ve

nasıl aştığını ve mevcut dirençliliğini ölçerek sektörün gelecekte nereye, nasıl varacaklarını belirlemeye çalışacaktır.

1.5. Alana İlişkin Önceki Araştırmalar ve Motivasyon

Antalya İli, gerek tarihsel gerekse coğrafi/mekânsal özellikleri bakımından insanlar için geçmişte olduğu gibi bugün de önemli bir yerdir. Geçmişten günümüze bir zaman/mekân birimi olarak Antalya’da meydana gelen özgün olay ve olgular, toplumsal bir faydaya dönüştürülmek üzere bilim insanları tarafından araştırılmıştır. Bu bağlamda hatırı sayılır ölçüde turizm olgusu, alanda çeşitli yönleriyle farklı disiplinler tarafından ele alınmıştır. Bu nedenle literatür taraması sürecinde araştırmada kullanılan temel kavramlar sınırında daha önce yapılan çalışmalar incelenmiştir. Literatür taramasında sahaya ilişkin yapılan daha önceki çalışmalar üç grupta toplanmaktadır.

Birinci grupta Antalya’nın çeşitli bölgelerinde turizmin arz kaynaklarının oluşturduğu kümelenmeleri ele alan birçok çalışma olduğu görülmektedir. Zaman (2005), Kemer ilçesindeki çekicilikler, ulaşım ve konaklama koşullarının mekânsal yoğunluklarını ele almıştır. Arz kaynaklarındaki yoğunluğu sektörel kümelenme analizi çerçevesinde ele alan çalışmalar da bulunmaktadır. Sayın (2017) çalışmasında Alanya’da sektörel kümelenme oluşturan konaklama tesislerini tespit edip bölgesel rekabet bakımından incelemiştir. Erkuş Ertürk (2008), yerel ve küresel ağların Antalya’da turizm sektöründeki kümelenmelerdeki rolünü incelemiştir. Göçen (2013), Antalya’da turizm kümelenmelerinde rekabet avantajlarının katkılarını ele almıştır.

İkinci grupta Antalya’nın destinasyon olarak evrimi ve gelişimini ele alan çalışmalar bulunmaktadır. Ekici (2013) Kaş-Kalkan ve Manavgat-Serik ilçelerinde yerel halkın tutumunu inceleyerek destinasyon yaşam döngüsü modeline göre alanın evrimini açıklamıştır. Yazar (2017) araştırmasında Kemerağzı-Kundu ölçeğinde turizm odaklı mekânsal dönüşüme neden olan kurumsal araçların rollerine odaklanmıştır. Kapan

(2018) araştırmasında Antalya turizminin gelişimini; dönemsel ve tarihsel aşamalar üzerinden kent gelişimiyle birlikte alarak açıklamıştır. Özyurt (2018) turizmin gelişimini yerel halkın tutum ve davranışlarındaki değişimleriyle Alanya’da destinasyon gelişimini ele almıştır. Akıncioğlu (1996) çalışmasında Kemer ilçesinde turizm planlarının oluşturduğu mekânsal değişimleri incelemiştir.

Üçüncü grup, Antalya’da turizm sektörünü krizler ve dirençlilik bağlamına yakın bir şekilde ele alan çalışmalardır. Çakır (2002) araştırmasında, Belek ve çevresinde, konaklama işletmelerindeki gelir kayıplarının işletmeler ölçeğinde yapısal sebeplerini incelemiştir. Gürses (2007)’in çalışmasında Antalya’da turizm sezonunun nasıl uzatılabileceğiyle ilgili önemli tespitler yapılmıştır. Sarkım (2007) çalışmasında Antalya’nın sürdürülebilir bir turizm geleceği için ürün çeşitliliği stratejisine ilişkin potansiyel tespitleri ve öneriler geliştirmiştir. Topuz (2009) araştırmasında Belek çevresinde yer alan 5 yıldızlı oteller ve 1. sınıf tatil köyleri bağlamında işletmelerin kriz yönetimini organizasyonel faktörlere göre incelemiştir. Akkaşoğlu (2013), Antalya’da konaklama işletmelerinin kriz esnasında uyguladıkları finansal stratejileri ele almıştır. Ongun (2004), krizlerin Antalya turizmine etkilerini genel bir perspektifle değerlendirmiştir. Demirtaş (2017) çalışmasında ekonomik ve siyasi krizlerin Antalya turizmine yansımaları Rusya pazarı üzerinden incelemiştir. Keleş (2018) araştırmasında turizmde yaşanan krizlerde uygulanan kamu politikalarının etkinliğini incelemiştir. Demiray (2019) araştırmasında konaklama işletmelerinin kriz anında uyguladığı stratejileri incelemiştir.

Literatür taraması sonucunda Antalya İli’ndeki turizm olgusu üzerine yapılan birçok araştırma tespit edilmiştir. Fakat bu tez kapsamında kullanılan *kümelenme*, *destinasyon evrimi* ve *dirençlilik* kavramlarını belirlenen mekânsal ölçeklerde daha önceden ele alınan bir çalışmaya rastlanmamıştır (Tablo 1).

Ulusal literatür incelendiğinde bu araştırmada belirlenen araştırma sahası ve mekânsal ölçek daha önce yapılan çalışmalardan farklıdır. Özellikle uluslararası açıdan önem arz eden bir destinasyon olarak Antalya ölçeğinde kümelenmelerin tespiti, krizlerle evrimleşmesi ve krizlere dirençliliğini bir arada inceleyerek ilgili literatüre katkı sağlaması beklenmektedir. Bu nedenle araştırma sahasına turizmle ilgili farklı bir bakış ortaya koyma olasılığı araştırmanın önemli bir motivasyonu olmuştur.

Tablo 1. Araştırma alanında yapılan ilgili çalışmalar

Araştırmacı/lar	Kavramsal Çerçeve	Ölçek
Zaman (2005)	Mekânsal yoğunlaşma	Kemer
Sayın (2017)	Sektörel kümelenme	Alanya
Erkuş Ertürk (2008)	Sektörel kümelenme	Antalya kent merkezi
Göçen (2013)	Sektörel kümelenme	Antalya kent merkezi
Ekici (2013)	Destinasyon yaşam döngüsü	Kaş-Kalkan ve Manavgat-Serik
Yazar (2017)	Mekânsal değişim/dönüşüm	Kemerağzı-Kundu
Kapan (2018)	Destinasyon yaşam döngüsü	Antalya kent merkezi
Özyurt (2018)	Destinasyon yaşam döngüsü	Alanya
Akıncıoğlu (1996)	Mekânsal değişim/dönüşüm	Kemer
Çakır (2002)	Krizlere karşı stratejiler	Belek
Gürses (2007)	Krizlere karşı stratejiler	Antalya
Sarkım (2007)	Krizlere karşı sürdürülebilir ürün çeşitliliği	Antalya
Topuz (2009)	Kriz yönetimini	Belek
Akkaşoğlu (2013)	Kriz esnasında uygulanan finansal stratejiler	Antalya
Ongun (2004)	Krizlerin turizme etkileri	Antalya
Demirtaş (2017)	Siyasi krizlerin turizme etkileri	Antalya
Keleş (2018)	Krizlerde uygulanan kamu politikaları	Antalya
Demiray (2019)	Kriz yönetimi	Antalya

Araştırma kapsamında elde edilen destinasyon gelişimine ilişkin bulguların evrimsel ekonomik coğrafya (EEC) yaklaşımıyla değerlendirilmesi, turizm coğrafyasında destinasyon evrimini anlama ve açıklamada geçerliliği olan bir yaklaşım olduğu düşünülmektedir. Bu yönde literatürde yeni gelişmeye başlayan “turizm coğrafyası neden evrimsel bir disiplin değildir?” tartışmasına katkı sağlaması önemli bir diğer motivasyon olmuştur (Brouder, 2014; Brouder, Clavé, Gill, ve Ioannides, 2016: 1).

Türkiye’de turizm coğrafyası alanında yapılan çalışmaların büyük çoğunluğu belli mekânların turizm değerlerini veya potansiyellerini ortaya koyan çalışmalardır. Bu araştırmaysa bu büyük çoğunluktan farklı olarak destinasyonun evrimini ve

dirençliliğini EEC yaklaşımıyla ve bilimsel yöntemlerle incelemiştir. Araştırmada elde edilen bulgularda politik, toplumsal ve mekânsal aksaklıkların tespitine ve değişimine vesile olma isteği bulunmaktadır. Dolayısıyla bu çalışmanın bir diğer önemli motivasyonu, ulusal ölçekte tatbik edilen turizm coğrafyası araştırmalarından daha farklı bilimsel pratiklerle disipline ve araştırma sahasına toplumsal bir yarar sağlama isteğidir.

1.6. Araştırmanın İçeriği ve Tasarımı

Tez beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde araştırmanın çıkış noktası olan toplumsal problemin tespiti ve önemi belirlendikten sonra tezin ana konusu, amacı ve araştırma soruları belirlenmiştir.

İkinci bölümde araştırmanın temelini oluşturan kavramlar ve kuramsal yaklaşım kavramlar irdelenmiştir. Araştırmada belirlenen problem ve araştırma sorularının en doğru şekilde araştırılması için üç farklı kavram belirlenmiştir. Bu bölümde ilk olarak kümelenme kavramını ve kavrama farklı yaklaşımla ele alınmıştır. Ardından destinasyon evrimini anlamada ve açıklamada büyük ilgi gören Evrimsel Ekonomik Coğrafya Yaklaşımı (EEC) ve kavramsal temaları irdelenmiştir (Brouder, Clavé, Gill, ve Ioannides, 2016). Son olarak aynı zamanda mekânda gelişen veya gelişecek şoklar sonucu ortaya çıkan krizler ve mekânın bu krizlere verdiği tepkiler dirençlilik kavramıyla incelenerek Antalya'daki turizmin tarihsel geçmişi, durumu ve geleceği anlaşılmaya çalışılmıştır.

Üçüncü bölümde, araştırma sorusunun yanıtlanabilmesi için belirlenen evrenin hangi veri, yöntem ve analiz ile ele alınacağı detaylı olarak açıklanmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda karma yöntemin gerekliliği ve bu yöntem doğrultusunda kullanılan teknikler irdelenmiştir.

Dördüncü bölümde, araştırmada elde edilen bulgular paylaşılmıştır. Bu veriler aracılığı ile yapılan analizler sonucu ilk olarak Antalya’da destinasyonların bir elemanı olarak var olan kümelenme alanları tespit edilmiştir. Ardından kümelenme alanlarının nasıl geliştiği ve krizler ile yaşadığı evrimi yerel ya da ulusal ölçekteki dinamikler dâhilinde incelenmiştir. Bu bölümün sonunda ise gelecek krizler için kümelenme alanlarının dirençliliği ölçek aracılığı ile tespit edilmiştir.

Çalışmanın son bölümünde Antalya’da meydana gelen evrimin bundan sonra hangi aşamaya doğru evrileceği, sektörün gelişimi ve devamlılığı için ne tür politik, ekonomik ve mekânsal politikaların geliştirilmesi gerektiğinden söz edilecektir. Bu nedenle araştırmanın bu alanlar üzerindeki problemlere dikkat çekerek çözüm önerileriyle karar vericileri desteklemesi amaçlanmıştır.

2. BÖLÜM: KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde araştırma sahasında belirlenen problemleri bulmak, anlamak ve öneriler geliştirmek için kullanılacak olan farklı kavramların hangi kuramsal yaklaşımla ele alındığı irdelenmiştir. Bu bağlamda araştırma boyunca yer alan kavramlar tanımlanmış, hangi yaklaşımla ele alındığı irdelenmiş ve aralarındaki bağlantılar belirtilmiştir (Şekil 6). Araştırmada kullanılan kavramlar arasındaki bağlantıları belirten aşağıdaki şekilde, günümüz dünyasında karmaşık sistemlerin ilişkisel mekânlar üzerinde oluşturduğu kabul edilmektedir. Bu oluşan mekânlardan biri de turizmin oluşturduğu destinasyonlardır. Destinasyonlarda oluşan arz yoğunlaşması kümelenme alanları oluşturmakta ve bu alanların evrimi ve krizlere karşı bir dirençlilik kapasitesi bulunmaktadır. Araştırmada, bu kavramsal çerçeve bağlamında belirlenen saha incelenmiştir. Ayrıca belirlenen kavramların sosyal bilimlerin diğer alanlarında hangi karşılıkla ve ilişkilerle kullanılacağı da irdelenmiştir. Bu kapsamda evrimsel iktisat, ekonomik coğrafya, turizm coğrafyası ve coğrafi bilgi sistemleri literatürleri ele alınmıştır. Dolayısıyla bu bölümde kavramsal çerçeveler arasındaki bağlantılar, ilişkiler ve tanımlar ele alınmıştır.

Şekil 6. Araştırmada kullanılan kavramlar arası bağlantılar

2.1. Mekân, Destinasyon ve Kümelenme

Coğrafya disiplini, araştırma odağına çeşitli varyasyonlarıyla veya boyutlarıyla mekânı almaktadır. Geçmişte olduğu gibi sadece *mekânın* salt özelliklerine eğilmenin aksine, günümüzde toplumsal ve doğal dinamiklerin hem kendi içerisinde hem de

karşılıklı ilişkisellik sonucu doğrusal olmayan süreçler tarafından oluşan *ilişkisel mekânlara* odaklanmaktadır (Massey, 2005; Cloke, Crang ve Goddwin, 2013; Malpas, 2012; Eser ve Kırer, 2017: 137). Dolayısıyla günümüz ekonomik, sosyal ve kültürel koşulları kompleks mekânlar ortaya çıkarmakta ve kolayca anlaşılamayacak şekilde mekânsal ilişkilerle örüntülenmektedir (Lefebvre, 2014; Harvey, 2006; Sayer, 2000; Erman, 2017). Bu örüntüler çok katmanlı, çok yönlü, çok aktörlü olup, dinamik kentler, bölgeler, ulaşım ağları, ekonomik birimler gibi birçok mekânsal sistemler oluşturmaktadır. Oluşan yeni mekânsal sistemlerin kendine özgü organizasyon modelleri, ekosistemleri, evrimsel aşamaları, ekonomik ve toplumsal peyzajları, büyüme modelleri, ilişki yapıları, mekânsal desenleri bulunmaktadır (Reggiani ve Nijkamp, 2006; Eser ve Kırer, 2017). Bu mekânsal durumların gelişimiyle coğrafya disiplinine yeni araştırma sahaları açılmaktadır.

Turizm coğrafyası, modern dünyaya ait turizm olgusunun oluşturduğu ilişkiler sonucu ortaya çıkan mekânsal sistemlerle ilgilenir. Bu bağlamda üç temel mekânsal sistem bulunmaktadır: (a) turistlerin yaşadığı bölgeler; (b) turistlerin gezmek için gittikleri bölgeler ya da destinasyonlar; (c) turist gönderen ve alan bölgeler arasındaki seyahat yolları (Özgüç, 2003: 18). Bu araştırma turizm coğrafyası alanında yapılan bir araştırma olarak yukarıdaki mekânsal sistemler içerisinde destinasyonlara odaklanmaktadır.

Destinasyon, turizmin oluşturduğu toplumsal ve doğal ilişkilerin ürettiği kendine özgü yapıları ve oluşumları bulunan kompleks mekânsal bir sistemdir. Günlük dilde kelime anlamı *varılacak yer* olarak kullanılmakla birlikte (www.tdk.gov.tr), akademik yazında turizm alanı, turizm merkezi, turizm bölgesi veya turizm destinasyonu ifadeleriyle eş anlamlı olarak kullanılmaktadır (Ekici, 2013; Akyol ve Zengin, 2020). Kapsamlı bir tanım yapmak gerekirse destinasyonlar; geleneksel olarak bir ülke, kent, kasaba ya da bir ada olabileceği gibi çok iyi şekilde oluşmuş herhangi bir coğrafi

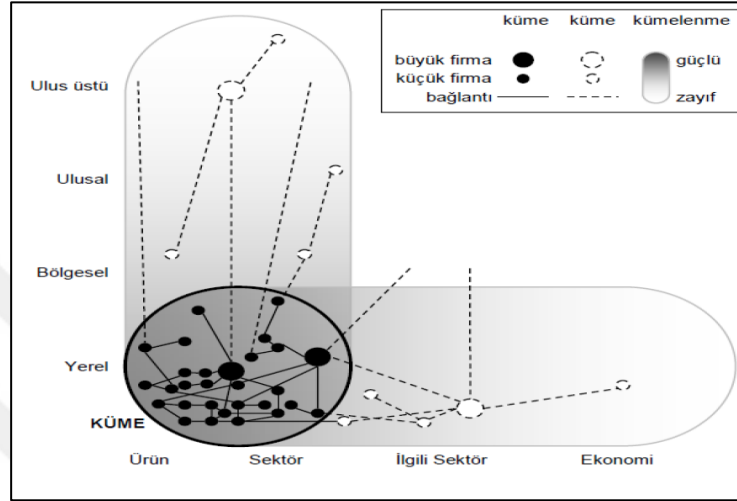
alanlardır ve içerisindeki çekici unsurlarıyla destek hizmetleri aracılığıyla çeşitli ürünler sunan çok sayıda ortak üretim aktörünün faaliyet gösterdiği karmaşık ağlardır (Buhalis, 2000: 97; Haugland, Ness, Grønseth ve Aarstad, 2011: 268, Uca Özer, 2019). Bu kapsamda mekânsal bir sistem olarak destinasyonu oluşturan öğeler de çekicilikler, ulaşım, konaklama, destek hizmetleri ve altyapı sistemleridir (Şekil 7). Bütün ekonomik sistemlerde olduğu gibi turizmde de rekabet ortamı, bu unsurların yoğunlaşmasını sağlamaktadır. Çünkü destinasyonlardaki rekabet ortamıyla, hizmet ve ürünlerin kalitesinin artmasıyla ziyaretçilerin memnuniyeti sağlanmaktadır. Bu sayede destinasyon küresel ekonomideki rakiplerinin kopyalayamayacağı yerel örüntüler oluşturmaktadır (Sever ve Girgin, 2019: 241; Akyol ve Zengin, 2020).

ÇEKİCİLİKLER	ULAŞIM	KONAKLAMA	DESTEK HİZMETLERİ	ALTYAPI
Doğal Yapay Kültürel Etnik	Dünya trafik ağına kolay ulaşım	Ticari Tamamlayıcı Resmi olmayan Özel sektör	Alışveriş mağazaları Bankalar Sağlık kuruluşları Yerel halk için işletmeler	Karayolu Demiryolu Havaalanı Enerji Su ve kanalizasyon Diğer hizmet işletmeleri
↓	↓	↓	↓	
Ucuzluk	Güvenlik	Emniyet	İstikrar	

Şekil 7. Destinasyonun öğeleri (Kaynak: Akyol ve Zengin, 2020)

Turizm sektöründe destinasyonları oluşturan yukarıda bahsedilen motivasyonlar, diğer hizmet ve sanayi sektörlerinde kümelenme olarak kavramsallaştırılmıştır. Dolayısıyla ontolojik olarak destinasyonlar ve kümelenmeler arasında bir ilişki vardır (Yalçinkaya ve Güzel, 2015; Miller ve Gibson, 2005; Kachniewska, 2013), (Şekil 7 ve 8). Çünkü sanayi ve hizmet sektöründeki kümelenmeler de karşılıklı ilişkili firmaların veya kurumların belirli bir coğrafi mekânda yoğunlaşmasıyla meydana gelir ve yarattıkları iktisadi peyzajın oluşumuna ve gelişimine katkıda bulunan sektör, işletme, kurum ve kuruluşların tamamından oluşur (Porter, 1998). Bu durum literatür incelendiğinde, bir çok destinasyonda farklı bakış açılarıyla kümelenme araştırmalarının yapıldığı görülmektedir (Novelli, Schmitz ve Spencer, 2006; Jackson ve Murphy, 2006; Alberti ve Giusti, 2012; Erkuş Öztürk, 2008; Kervankıran, 2015; Mirza, 2015;

Demirgil, Ünlü, Sezgin, Sungur ve Dulupçu, 2016; Yüzbaşıoğlu, Veli ve Şahin, 2016). Bu bağlamda destinasyonların içinde bulunan hem yığılmalar hem de sektörler arası ağlar birer turizm kümelenmeleri olduğunu göstermektedir. Bu araştırma destinasyonlarda çeşitli sektörlerin oluşturduğu ve mekânsal bir birim olan kümelenme kavramıyla ilgilenmektedir ve sahada ilk olarak tespit ettiği olgusal durumdur.

Şekil 8. Kümelenme elemanları (Kaynak: Kocaoğlu, 2013: 179).

Belirlenmiş bir mekân üzerinde belli sektörlerle ait işletmelerin sayıca yoğunlaşmasını, disiplinlerarası bir olgu olarak ilk ele alan kişi Alfred Marshall olmuştur. Marshall'ın çalışmalarında *endüstriyel bölge* (industrial districts) kavramını kullanarak geliştirdiği *Bölgesel Yoğunlaşma Teorisi* günümüze değin teorik ve kavramsal değişimler yaşayarak tartışılmaya devam etmektedir (Belussi ve Caldari, 2009; Yiğit, 2014: 110).

Genel olarak kümelenme kavramı altında bugün coğrafyadan bölge bilimine, planlamadan iktisada birçok disiplinin araştırma objesi hâline gelmiştir. Bu nedenle farklı disiplinler bakış açıları nedeniyle kavram ve tanımı üzerine bir birliğin olmadığı söylenebilir. Fakat tanımlar ve kavramlar incelendiğinde iki eksenin olduğu görülmektedir (Müdderisoğlu ve Korten, 2015: 109; Kaygalak, 2011: 33). Birinci eksen işletmelerin varlığında mekânsal yakınlığı/yoğunluğu önceliklendirmektedir. İkinci eksen ise firmalar arasındaki ilişkiselliği ve aktörleri önceliklendirmektedir (Tablo 2).

Bu yaklaşımlar etrafında kümeler temelde, faktör koşulları, firma yapısı ve rekabet düzeyi, firma stratejisi ve destekleyici sanayiler ile talep koşulları göz önüne alınarak rekabetçi avantajları oluşturan mekânsal alanlar, küme olarak tanımlanmaktadır (Kaygalak, 2011).

Tablo 2. Kümelenme kavramına temel yaklaşımlar ve tanımlar

Küme tanımı	Kaynak
Mekansal yakınlık Kümelenme, firmaların yerel ekonomik avantajları elde edebilmek için aynı coğrafi mekânda yoğunlaşmalarıdır.	Swan ve Prezer, (1996) Bresnahan v.d, (2001) Van Link ve De Langen, (2001) Oakley v.d, (2001) Maskell, (2001)
Aktörler ve ilişkiler Birlikte rekabeti arttırmak amacı ile <u>derin ilişkiler</u> ve <u>işbirliği</u> içerisinde olan firmalar ve <u>aktörlerin</u> aynı coğrafi bölgede yoğunlaşmasıdır. Ekonomik kümeler sadece ilgili ve birbirine destek olan sanayiler ve kuruluşlar değildir, daha ziyade birbirleriyle ilişkilerinden dolayı daha rekabetçi olan, <u>ilgili ve destek kuruluşlarıdır</u> . Küme, coğrafi yakınlık ve <u>karşılıklı bağlılık</u> vasıtasıyla <u>sinerji etkisi</u> oluşturabilen firmaların yoğunlaşmasıdır. Küme işletmelerin tıpkı doğadaki organizmalar gibi çeşitli şekillerde <u>karşılıklı ilişkide</u> oldukları bir alandır. Kümeler, alıcı-tedarikçi vasıtası veya ortak teknolojiler, ortak üretim ve dağıtım kanallarıyla ve <u>ortak kurumlar</u> ile <u>derin ilişkiler</u> ve <u>işbirliği</u> içerisinde olan <u>aktörlerden</u> oluşmaktadır.	Andersson v.d, (2004) Feser, (1998) Rosenfeld, (1997) Perry, (2005) Porter, (1990)

Kaynak: Müdderisoğlu ve Korten, 2015: 109

Literatürde birçok tanımlama olduğu gibi kümelenme anlamında kullanılan birçok terimsel ifade bulunmaktadır (Tablo 3). *Endüstriyel bölgeler* olarak başlayan kavram *kümelenme*, *yoğunlaşma*, *yığılmalar*, *yerel endüstriler*, *büyüme kutbu*, *inovasyon ortamı*, *yığılma ekonomileri*, *yerelleşme ekonomileri* gibi farklı şekillerde ifade edilmektedir (Karaköse, 2015: 32, Maskell ve Kebir, 2006: 31; Tiryaki, 2015: 7; Müdderisoğlu ve Korten, 2015: 108). Bu araştırma kapsamında belirlenen tanımlama çerçevesinde kümelenme terimi kullanılacaktır.

Yukarıda bahsedilen farklılıklara rağmen kümelenme adına kullanılan kavramların ve tanımlamaların temel ortak bazı özellikleri bulunmaktadır. Bunlar özellikle firmalar arası coğrafi yakınlık, coğrafi yoğunlaşma, ortak iş kültürü, ağ ilişkisi, uzmanlaşma, destekleyici ve tamamlayıcı hizmetler, ortak hareket mekanizması gibi kavramlar kümelerin tanımlanmasında temel özelliklerdir (Kaygalak, 2011: 33). Bu

araştırma çerçevesinde benimsenen terim kümelenme olmuştur. Kümelenme kavramına yaklaşım ise işletmelerin coğrafi yakınlık veya coğrafi yoğunluk ile kümelenme dokusu oluşturdıklarını dikkate alan taraftadır. Bu kapsamda benzer veya tamamlayıcı faaliyetleri olan firmalar, coğrafi bir mekânda mekânsal yakınlığı ve yoğunluğu olan konumlar olarak anlaşılmaktadır. Bu anlamda kümelenmeler; mekân üzerinde dokular veya mekânsal peyzajlar oluşturmaktadır.

Tablo 3. Kümelenme kavramının farklı ifadeleri

Yayınlar da Geçen Terimler	1950-1980'ler	1990'lar	2000'ler
Kümelenmeler/Firmaların Kümelenmesi	0	9	15
Yığılma	79	305	380
a) Coğrafi Yığılma	0	4	7
b) Mekânsal Yığılma	3	17	23
c) Benzer Firmalarda Yığılma	5	71	50
Coğrafi Yoğunlaşmalar	3	32	51
Mekânsal Yoğunlaşmalar	7	32	30
Yerel veya Yerelleşen Endüstriler veya Firmalar	0	5	7
Büyüme Kutbu	9	12	5
İnovasyon Ortamı	0	26	8
Endüstriyel Bölgeler	10	126	95

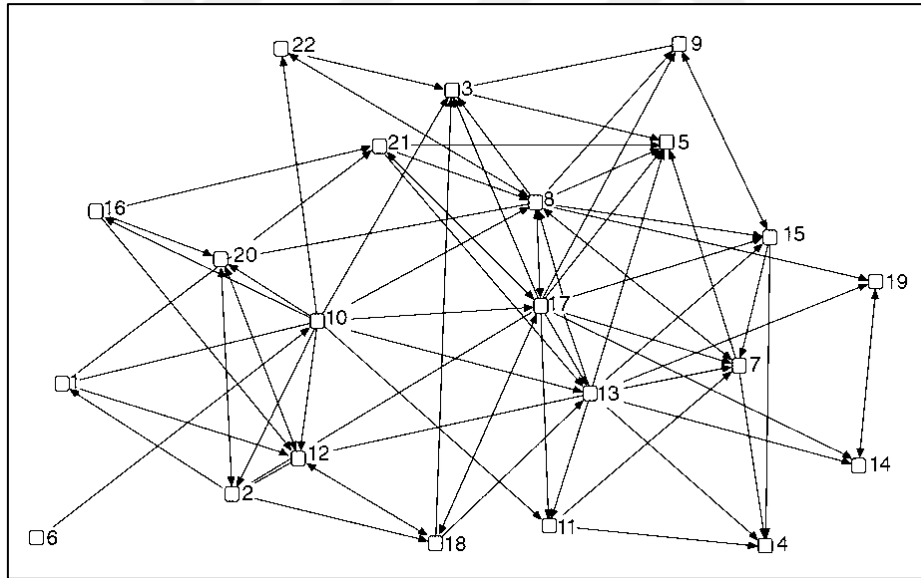
Kaynak: Maskell ve Kebir, 2006

2.1.1. Destinasyonlarda Kümelenmelerin Belirlenmesi

Kümelenme kavramına olan yaklaşımın belirlenmesinden sonra yapılması gereken diğer önemli konu da mekânsal sınırlarının belirlenmesidir. Çünkü bu mekânsal sistemler gerek mekân üzerinde gerekse sosyal ağlarda belli sınırlara sahiptirler. Bu nedenle kümelenme araştırmalarında açıkça sınırları ve boyutu belirlenmelidir. Kümelenmelerin sınırlarının ve boyutlarının belirlenmesini sağlayan birçok teknik ve yöntemsel yaklaşım bulunmaktadır. Hangi teknik ve yaklaşımın tercih edileceği de kabul edilen kümelenme yaklaşımına göre belirlenmelidir (Kaygalak, 2011). Turizm

araştırmalarında genellikle tercih edilen iki farklı yaklaşım içerisinde çeşitli tekniklerin bulunduğu söylenebilir.

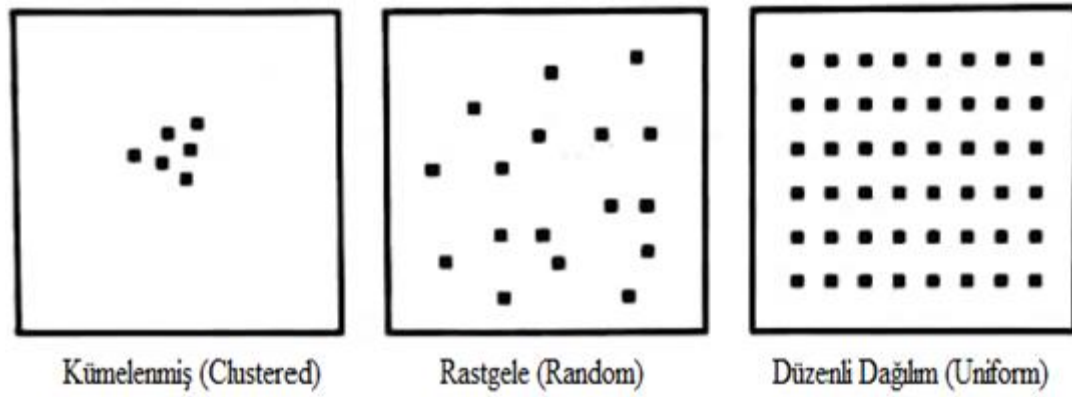
Birincisi, kümelenme kavramına ağırlıklı olarak aktörler ve ilişkiler boyutunu önceliklendiren araştırmalarda kullanılan *sektörel analiz* yaklaşımıdır. Bu yaklaşım içerisinde kümelenme alanlarının belirlenmesi için firmalar arası ilişkiler ve ağlar ampirik olarak ölçülmektedir (Şekil 9). Bu bağlamda firmalar arasındaki ilişkilerin belirlenmesindeki en geleneksel teknik girdi-çıktı (input-output) tablolarıdır. Bu teknikte temel veri, her bir sektörün diğer sektörlerle yaptığı alışveriş bilgilerini temel alarak oluşturulan veri matrislerine dayalı olmaktadır (Zhao-feng 2009; Zengwen, 2007; Muğla Valiliği, 2010; Arsezen Otamış, 2013; Yüzbaşıoğlu vd., 2016; Sayın ve Dulupçu, 2018).

Şekil 9. Sektörel analiz sonucu kümelenme alanlarının tespiti (Kaynak: Borgatti, Everett ve Johnson, 2018)

Kümelenme alanlarının belirlenmesinde ikinci yaklaşım, mekânsal analiz yaklaşımıdır. Bu yaklaşıma göre kümelenme kavramına olan yaklaşım; coğrafi yakınlık ve coğrafi yoğunluk özelliklerini önceliklendiren mekânsal analiz yaklaşımıdır (Şekil 10). Küme alanının belirlenmesi için iş gücü ve iş yeri sayılarının lokasyon katsayısı kullanılarak sektörün yoğunlaştığı mekânsal alanlar belirlenir. Bu bağlamda kümelenme

alanları *mesafe optimizasyonu kuadrat analizi, en yakın komşu analizi, ripley'in k fonksiyonu, moran I indeksi, anselin istatistiği* gibi tekniklerle tespit edilmektedir (Hsueh ve Tseng, 2013; Kervankıran, 2015). Bu yaklaşım içerisinde bir diğer teknik ise özellikle sektörde çalışanların mekânsal yoğunlaşmasını analize dâhil eden *yerellik katsayısı* (location quentions) tekniğidir (Chhetri, Chhetri, Arrowsmith ve Corcoran, 2017; Majewska, 2015; Trinh, 2016).

Şekil 10. Mesafe yaklaşımıyla kümelenme alanlarının tespiti (Kaynak: Tümertekin ve Özgüç, 2009: 61)

Bu araştırmada kümelenmelerin belirlenmesinde tercih edilen yaklaşım mekânsal analiz yaklaşımı olmuştur. Bu durumun en önemli nedeni kümelenme kavramında tercih edilen yakınlık kistası ve araştırmanın mekân odaklı disiplinler pozisyonu olmuştur.

2.2. Destinasyonlarda Kümelenmelerin Evrimi

Araştırma sorusunun yanıtlanabilmesi için bir diğer kavram kümelenme alanlarının nasıl evrildiği/geliştiği/dönüştüğü konusudur. Bu bakış açısı; mekânın mevcut değerlendirmeleri ve gelecek çıkarımları yapılan bu araştırmada gerekmektedir. Bu kapsamda destinasyon veya kümelenmelerin evrimini ele alan farklı yaklaşımlardan beslenen kavramsal çerçeveler incelenmelidir.

Turizmde destinasyonların gelişimi/evrimi/dönüşümü meselesi oldukça geniş bir literatüre sahiptir. Fakat araştırma kapsamında öne çıkan üç kavramsal çerçeve *Turizm*

Alanları Yaşam Döngüsü Modeli, Evrimsel Ekonomik Coğrafya Temaları ve Kümelenme Evrimi aşağıda karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Bu kapsamda kavramsal çerçevelerin gelişimi önemli benzerlikleri ve temel kavramlarından bahsedilmiştir. Belirtilen kavramsal çerçeveler aynı amaca hizmet etmekte ve önemli benzerlikleri bulunmaktadır. Bu bakımdan farklılığın temelde yaklaşımlar üzerinden gittiği söylenebilir. Bu araştırmada ise evrimsel ekonomik coğrafyanın yaklaşımı içerisindeki kavramlar tercih edilmiştir. Bunun en önemli nedeni turizm destinasyonları gibi krizlere karşı çok hassas mekânsal bir sistemin gelişimini veya evrimini kriz ve şoklar üzerinden daha doğru okunacağı varsayımdır. Ayrıca diğer modellerin aksine daha esnek ve metodolojik çeşitlilik sunmaktadır. Evrimsel ekonomik coğrafya yaklaşımı içerisinde kullanılan ve Darwinizm'den uyarlanan mekanizmaların toplumsal süreçlerin mekâna nasıl şekil verdiği, aşamaların nasıl olduğu ve hangi dinamiklerle gerçekleştiği hakkında güçlü açıklamalar sunmaktadır.

2.2.1. Kümelenmelerin Yaşam Döngüsü

Karmaşık mekânsal sistemler olarak kümeler canlı birer sistem gibi farklı etkenlere, şartlara, çevresel özelliklere göre değişik aşamalardan geçer. Dolayısıyla kümelerin de tıpkı canlılar gibi bir yaşam döngüsü bulunmaktadır. Porter (1998) bu yaşam döngüsünün doğum, gelişim ve gerileme aşamalarından oluştuğunu belirtmektedir. Çünkü küresel sistemde güçlü rekabet avantaj koşullarına sahip olmak ve onu geliştirerek sürdürmek uzaktaki rakiplerin taklit edemeyeceği bilgi, ilişkiler, motivasyon vb. yerel faktörlerin gelişimi ve değişimi ile mümkündür (Porter, 1998). Porter'ın ilk olarak ortaya attığı fikir zaman içerisinde farklı düzeltmeler eklenerek kümelenmelerin yaşam döngüsünü açıklamaya çalışan farklı modeller ortaya atılmıştır (Tablo 4). Bu modeller içinde kümelenmelerin yaşam döngüsünü kapsamlı ve geçerli bir şekilde açıklayan ve en çok kabul gören çalışma Andersson, Serger, Sörvik ve Hansson (2004)'den gelmiştir.

Tablo 4. Kümelerin yaşam döngüsünü modelleyen çalışmalar

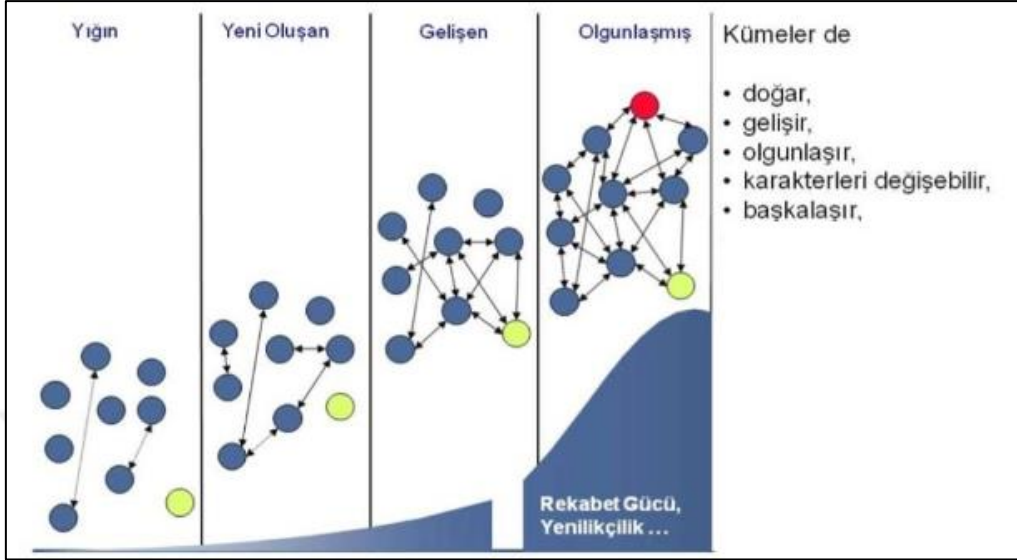
Aşamalar	Araştırmacılar
Dört Aşama (embriyonik aşama, büyüme, olgunluk ve düşüş aşaması)	Rosenfeld, 2002
Dört Aşama (ortaya çıkma, büyüme, devamlılık ve düşüş aşaması)	Menzel ve Forhnal, 2007
Beş Aşama (yığılma, kümenin ortaya çıkışı, gelişme, olgunlaşma, dönüşüm aşaması)	Andersson vd., 2004
Üç aşama (doğum, gelişme ve düşüş)	Porter, 1998a

Kaynak: Yiğit ve Ardıç, 2013

Andersson vd. (2004) göre ilk aşama, belli bir bölgedeki çok sayıda işletmenin, firmanın ve aktörlerin bir arada gelmesiyle oluşan mekânsal yığılma (agglomeration) aşamasıdır. İkinci aşama kümelenmenin yeni oluşma (emerging cluster) aşamasıdır. Bu aşamada küme içerisindeki aktörler temel bir sektör ve faaliyet içerisinde iş birliği yaparak yeni fırsatları ya da şansları yakalamaya başlarlar. Üçüncü aşama gelişme (developing cluster) aşamasıdır. Bu aşamada aynı ya da benzer faaliyetlerde bulunan yeni girişimciler, arasında yeni ve farklı yapıda ilişkiler geliştirir. Bir sonraki aşama olgun küme (mature cluster) dönemidir. Bu aşamada kümedeki aktörler fiziksel olarak kritik büyüklüktedir (Şekil 11). Son aşamada ise süreç içerisinde değişen pazarlar, teknolojiler ve dönüşüm süreçleri ön plandadır. Bu faktörler kümenin hayatta kalabilmesi ve yeni piyasa koşullarına uyum sağlaması için dikkat etmesi gereken yeni olgulardır. Bu değişim ve dönüşüm süreci sonucunda küme bir veya daha fazla kümeye ayrılabilir ya da yeniden bir döngü başlatabilir. Eğer son aşamada uyum süreci başarılı olmazsa kümenin yaşam döngüsü duraklamaya girecektir. (Andersson vd., 2004: 29-30). Bu süreç içerisinde rekabet seviyesi, kümenin yaşam döngüsüne bağlıdır. Bu nedenle rekabetçilik küme geliştikçe artar, düşüş aşamasındaysa azalır. Sonuç olarak model kümelenmelerin yaşam döngüsünü açıklarken iki temel değişken olan sektörler ve firmalar arasındaki ilişkiler ve rekabet gücünü dikkate almaktadır (Şekil 11).

Araştırmada kümelenme kavramının mekânsal yakınlık faktörleriyle oluştuğu ve destinasyonların gelişiminde krizlerin etkili olduğu kabulü bulunmaktadır. Fakat bu model içerisinde kümelenme yaklaşımı sektörler arası ilişkiyi önceliklendirmekte ve

kümelenmeleri yaşam döngüsünü açıklarken rekabet durumuyla açıklamaya çalışmaktadır. Bu nedenle araştırmada destinasyon evrimini açıklarken bu kavramsal çerçeve tercih edilmemiştir.

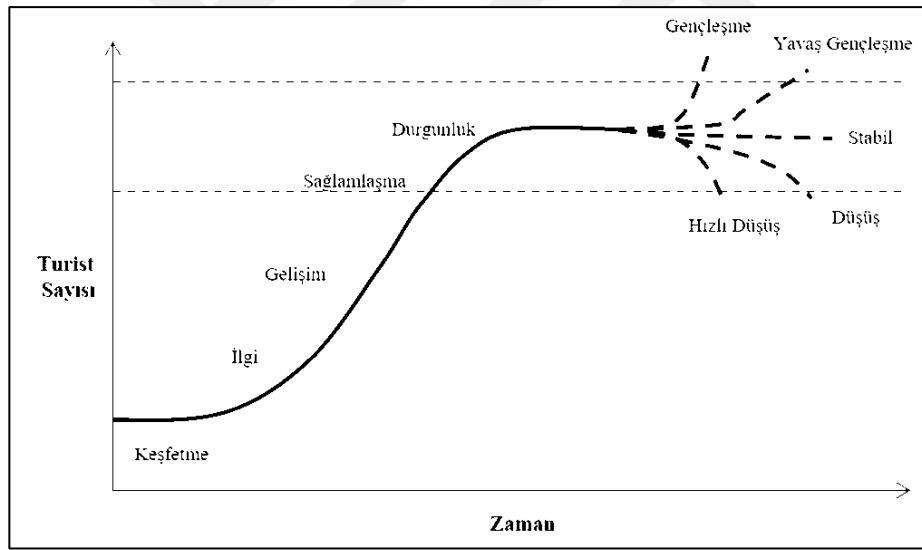
Şekil 11. Küme yaşam döngüsü modeli (Tonkal, 2012)

2.2.2. Turizm Alanları Yaşam Döngüsü Modeli

Ekonomi biliminin aksine turizm coğrafyasında destinasyonlardaki değişim meselesi yeni değildir. Alanın kurumsallaşmaya başladığı ilk yıllara kadar dayanır. Konuyla ilgili ilk çalışmayı Gilbert (1939) yapmıştır. Gilbert (1939) çalışmasında nüfusu, turist sayısını, şehirleşmenin boyutunu ve büyüklük kriterlerini dikkate alarak turizm alanlarının keşif, gelişim ve büyüme sürecini belirtmiştir. Bir diğer önemli çalışmada Plog (1974) turistlerin tercih ettiği ulaşım türü ve mesafe faktörleriyle destinasyonun gelişimine ilişkin önemli çıkarımlar elde etmiştir. Plog (1974) buna göre bir destinasyondaki artış ve düşüşlerin sadece seyahat mesafesi ve masraflarına dayalı olarak artıp azalabileceğini ortaya koymuştur. Doxey (1975) ev sahibi toplumun turistlere karşı hoşnutsuzluğunu temel gösterge olarak bir model geliştirmiştir. Buna göre ev sahibi toplumun turiste olan davranışlarındaki değişime göre destinasyonun hangi gelişim evresinde olduğu tespit edilmektedir. Stansfield (1978) çalışmasında bir destinasyonun gelişim evresinde düşüş aşamasından tekrardan gençleşebileceğini tespit

etmiştir. Bu çalışmalar birçok araştırmacı tarafından dikkate alınmasına rağmen, turizm alanlarının tümünde geçerli bir evrimi açıklamakta yeterli olduğu söylenemez. Bu kapsamda en önemli çalışma Butler'ın (1980) *Turizm Alanları Yaşam Döngüsü* (Tourism Area Life Cycle, TALC/TAYD) modeliyle gelmiştir. Çünkü Butler (1980) daha önceki çalışmalara göre teorik olarak güçlü ve ampirik olarak uygulanabilir bir model ortaya koymuştur (Ma, 2013; Güney ve Somuncu, 2018).

TAYD modeli, üretim yaşam döngüsü teorisine dayalı olarak destinasyonların ya da turizm alanlarının gelişim evresini altı aşamalı (yedi olasılıklı) olarak *keşif* (exploration), *ilgi* (involvement), *gelişim* (development), *sağlamlaşma* (consolidation), *durgunluk* (stagnation), *düşüş* (decline) veya *gençleşme* (rejuvenation) şeklinde yaşayacağı öngörülmektedir (Şekil 12).

Şekil 12. Turizm Alanları Yaşam Döngüsü Modeli (Kaynak: Butler, 1980)

Model ilk versiyonunda yaşam döngüsünü açıklarken turist sayısını temel gösterge olarak kabul etmekle birlikte zaman içerisinde gelen geliştirme çalışmalarıyla aşamaların ve ölçümlerin daha doğru tespiti için çeşitli alternatifler geliştirilmiştir (Haywood, 1986; Martin ve Uysal, 1990; Getz, 1992; Williams, 1993; Agarwal, 1997). Modele uygulanan farklı ölçüm göstergelerinde, en fazla kullanılanlar destinasyondaki turistlerin dağılışı veya yoğunluğu, kalış süreleri, turistin profili, turistlerin zamansal

dağılışı, turist harcamaları, turizm gelirleri, konaklama sayısı ve doluluk oranlarıdır (Ma, 2013).

Turizm araştırmalarında çok fazla kullanılan TAYD modeli, destinasyon evrimini yansıtan kullanılışlı bir fikir olmasına karşın sektörle ilgili karmaşık etkileşim ve pazarlama ile ilgili bilgiler açıklanamamaktadır. TAYD modelindeki tek değişkene bağlı süreci çok boyutlu ve çok değişkenli olarak değerlendirme fırsatı vermemektedir. Tüm bu nedenlerden dolayı özellikle son dönemde coğrafyacılara içerisinde destinasyon evrimini anlama ve açıklamakta taraftar bulan yaklaşım çok değişkenli ve çok boyutlu etkileşim ilişkileri analize dâhil eden evrimsel ekonomik coğrafya (EEC) yaklaşımı ve kavramsal temaları olmuştur. Bu nedenle gelişimin anlaşılması için en uygun perspektifin EEC olduğu, son zamanlarda yaygınlık kazanan bir fikirdir (Brouder ve Eriksson, 2013; Ma ve Hassink, 2013; Brouder, Clavé, Gill ve Ioannides, 2016; Brouder, 2017; Papatheodorou, 2004; Ioannides, Halkier ve Lew, 2014).

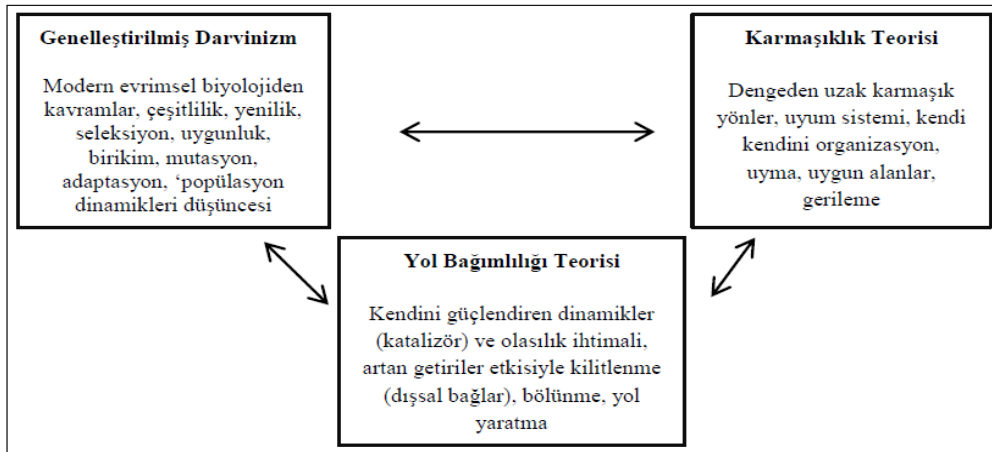
2.2.3. Evrimsel Ekonomik Coğrafyanın Kavramsal Temaları

Turizm alanlarının yaşadığı değişim ve dönüşüm uzun zamandır farklı bilim insanları ve farklı disiplinler içerisinde araştırılmaktadır. Destinasyon gelişimi ya da evrimi konusu, özellikle son yıllarda turizm coğrafyasına sirayet etmiş ve önemli taraftar bulan EEC yaklaşımı içinde kullanılan kavramsal temalarla incelenmektedir (Brouder vd., 2016; Brouder, 2017).

Evrimsel ekonomik coğrafya (EEC); ekonomideki üretim, tüketim ve dağıtım arasındaki ilişki sonucu oluşan mekânsal peyzajın zaman içindeki değişimi ve dönüşümünü açıklamaya çalışan bir yaklaşımdır (Boschma ve Frenken, 2011). Bu bağlamda EEC'nin ekonomik ilişkiler sonucu oluşan mekânsal birimlerin zamansal ve mekânsal değişimlerine/evrimlerine odaklandığı söylenebilir (Essletzbichler ve Rigby, 2007: 549). EEC, mekân üzerinde gelişen ekonomik sistemleri dinamik, geri

alınamayan (irreversible) ve kendi kendini organize eden bir yapı olarak kabul etmektedir. Dolayısıyla mekân ekonomisindeki evrimi açıklayan diğer yaklaşımlardan farklı olarak kendi kendine değişimi yaratan içsel dinamiklerin ve süreçlerin önemli olduğunu kabul etmektedir (Boshma ve Martin, 2010). Bu nedenle Kaygalak’a (2020) göre kendinden önce gelişen, yapısalcı ve makro analitik düzeyde açıklamalar geliştiren neoklasik, marksist ve kurumsal yaklaşımlardan ayrılır. Çünkü bu düzeydeki açıklamalar yenilikçiliğin, yaratıcılığın, teknolojik gelişmenin, bilgi üretimi ve transfer süreçlerinin tekil coğrafi karakterine dair birçok boyutu açıklayamamaktadır. Dolayısıyla EEC tekil firmalar veya örgütlerin mikro davranışlarından hareketle daha üst ölçekli mekânsal ekonomik yapıların değişimini açıklamaktadır (Kaygalak, 2020: 162-163).

EEC mekân üzerinde gelişen ekonomik peyzajı açıklarken üç farklı teorik çerçeve kullanmaktadır: (1) genelleştirilmiş darwinizm, (2) karmaşıklık teorisi, (3) yol bağımlılığı teorisi (Şekil 13). Her bir teorik çerçeve, iktisadi olguların farklı evrimsel süreç içerisindeki farklı bir durumuna vurgu yapar. Karmaşıklık teorisi çeşitliliğin yaratımı üzerine, yol bağımlılık teorisi bilme ve bilginin varlığını koruması üzerine, genel darwinizm ise etkileşim sonucu popülasyonların nasıl bir oluşum süreci geçirdiği üzerine vurgu yapar (Essletzbichler ve Rigby, 2010: 43). Bu durumla birlikte aralarında kesin bir ayrım yoktur ve kavramlar içkin konumdadır.

Şekil 13. Evrimsel ekonomik coğrafyada kullanılan teorik çerçeveler (Boschma ve Martin, 2010; Aktaran Altuğ, 2017)

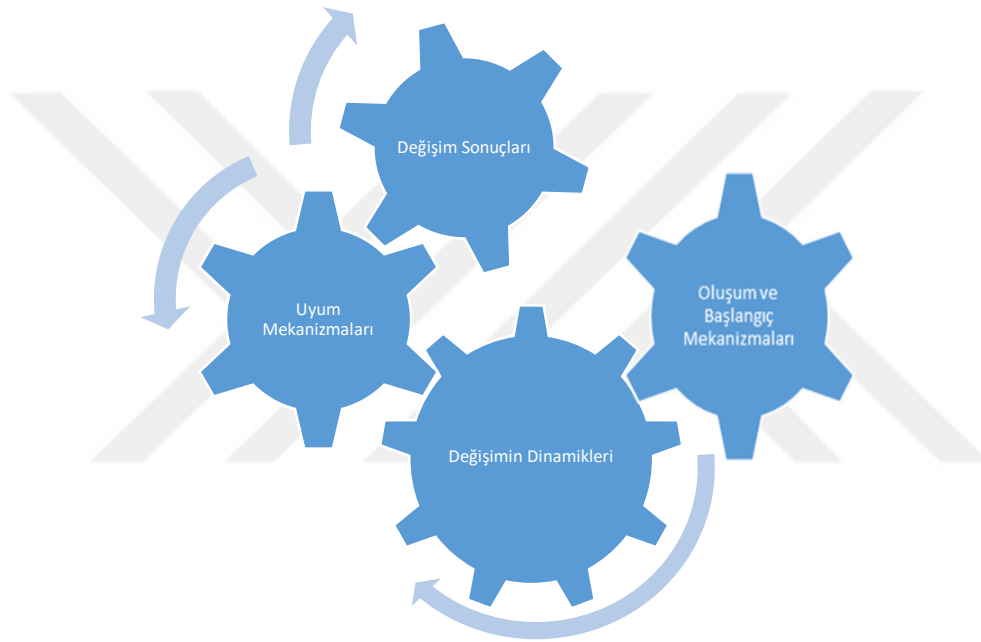
Bu araştırma kapsamında destinasyonun evrimini açıklarken EEC'nin belli bir kavramsal tema grubu tercih edilmemiştir. Çünkü destinasyon evrimini açıklamak farklı ölçeklerdeki mekanizmaların da analize dâhil edilmesini gerektirmektedir. Bir diğer neden de evrimci kurumsal iktisatçılara göre ekonomik değişimin en önemli nedenlerinden birisi yeniliktir. Bu çalışmada ise değişimin en önemli nedeni krizler olarak kabul edilmektedir. Ayrıca evrimsel ekonomik coğrafya yaklaşımı da bu konuda bir sınırlama getirmemekte aksine yöntemsel ve kavramsal çeşitliliğin bir arada kullanımına olanak tanımaktadır. Dolayısıyla diğer yaklaşımlara göre EEC'nin tercih edilme durumunun en önemli nedeni de TAYD modeli ve kümelenme evrimine kıyaslandığında çok boyutlu analize olanak tanınmasıdır.

2.2.3.1. Destinasyonlardaki Kümelenmelerde Evrimsel Mekanizmaların Belirlenmesi

Araştırmanın bu aşamasında EEC bakış açısıyla mekânsal bir sistem olarak destinasyonların evrimini anlamaya olanak sağlayan kavramlardan bahsedilmiştir. Kullanılan kavramların farklı tekniklerle incelenme ihtimali olmakla birlikte bu araştırma nitel bir yaklaşımla elde edilmeye çalışılmıştır. EEC içerisinde yer alan ve standart hâlde kullanılan *yol bağımlılık*, *genelleştirilmiş darwinizm*, *birlikte oluşum* teorik çerçeveleri içerisinde yer alan kavramlar, destinasyon evrimini anlamak için bu çalışmada bir arada kullanılmıştır. Evrimsel düşüncenin mekânsal değişimleri anlamada kullanacağı kavramlar iki mantıksal yol ile tespit edilebilir. Bunlar; herhangi bir şeyi ya da olguyu başka şey ile benzetmeye, kıyaslamaya, anlatmaya yarayan *eğretileme/metafor (metaphor)* ve yapı, köken bakımından benzemeyip görev de ya da işlev de benzeme durumunda ise *analojiler*dir.

Araştırma kapsamında evrimsel ekonomik coğrafyanın bölgesel ekonomik peyzajları anlamada standart hâlde kullanılan *yol bağımlılık, genelleştirilmiş darwinizm, birlikte oluşum* temalarını oluşturan kavramlar, turizm sektörünün oluşturduğu destinasyon evrimini anlamak için yeniden değerlendirilmiş ve dört farklı tematik çerçeve oluşturulmuştur. Bunlar; *oluşum ve başlangıç, değişimin dinamikleri, uyum* ya da *değişimin sonuçlarıdır*. Oluşum ve başlangıç koşulları temasında, mekânsal birim *karmaşık bir sistem* olarak görülmekte ve güncel bölgesel ekonomik peyzajlar; geçmişte yapılan *tercihlerin, tarihsel kazaların* veya *şokların* bir sonucu olarak okunmaktadır. Bu kapsamda araştırmanın amacı, destinasyon evrimini krizler üzerinden değerlendirerek daha önce neden bu bölgenin seçildiğini ve krizleri atlama da hangi faktörler ya da mekanizmaların etkili olduğunu tespit etmektir (Martin ve Sunley, 2007). İkinci tema olan değişimin dinamiklerinde, temel kavram *krizler* ya da *şoklar* olmuştur. Çünkü varlıkların ya da canlıların yaşamlarında önemli değişimlerin olduğu süreçlerin başlangıcı daima krizler veya yaşanan şoklar olmuştur. Bu sayede canlı organizma yeni koşullara uyum sağlama amacıyla değişim ve evrim sürecine yönelir. EEC literatüründe ise, bir bölgenin uzun vadeli kalkınmayı sürdürme kapasitesi şoklara ya da krizlere olumlu tepki verme kapasitesine bağlıdır. Bu yaklaşım daha çok bölgelerin uzun vadeli evrimine ve endüstriyel, teknolojik ve kurumsal yapılarını huzursuz ve gelişen bir ekonomik sistemde uyarlama ve yeniden yapılandırma becerilerine odaklanmaktadır (Boshma, 2015). Üçüncü tema olan adaptasyonda, bölgesel ekonomilerin krize karşı gösterilen uyum becerileri ele alınmıştır. Bu kapsamda geliştirilen *mutasyon türler, rutinler* ve *rutin çeşitliliği, yeni dışsal faktörler* gibi önemli mekanizmalar türlerin hayatta kalmasını sağlarken bölgesel ekonomileri de güçlü kılmaktadır. Dördüncü tema olan değişimin sonuçlarıdır. Araştırma bölgelerin ya da destinasyonların sadece şoklara uyum sağlama yeteneğini kavramsallaştırılmakla değil, aynı zamanda bölgelerin sosyo-ekonomik ve kurumsal yapılarını, yeni büyüme yolları geliştirmek için yeniden

yapılandırma becerisine kadar anlamaya çalışmaktadır (Boshma, 2015). Çünkü mekânsal ekonomik peyzajlarda gelecekteki gelişmeler geçmişte yaşananlara bağlı olarak biçimlenmektedir (Kaygalak, 2020: 161). Bu nedenle bölgesel ekonomilerin evrim sürecinin sonunda meydana gelebilecek mekanizmalar *kilitlenme, sönümleme, yeni türler, yaratıcı yıkım, çatallanma, ortak evrim* ve *dirençlilik* olarak kavramsallaştırılmıştır. Bu sayede mekânsal evrim hakkında kapsamlı bir görüş elde edilmektedir (Şekil 14).

Şekil 14. Destinasyon evrimi süreci

2.2.3.1.1. Destinasyonun Oluşum ve Başlangıç Koşullarına İlişkin Mekanizmalar

Karmaşık Sistemler (Complex Systems): Mekânsal ekonomilerdeki evrimi anlamak için, ekonomilerin nasıl karmaşık hale geldiğini ve bu kavramın evrimsel düşünceye nasıl uyduğunu anlamak önemlidir. Bu bakımdan bölgesel ekonomiler ontolojik olarak karmaşık sistemler olarak kabul edilmektedir (Hodgson, 2009; Martin ve Sunley, 2007). İçsel bütünlüğü olan ve öğelerinin birbirleriyle etkileşimi sonucu oluşan iç dinamiği sayesinde yeni oluşumlar ortaya çıkarabilen sistemlerdir (Araz Takay, 2009). Karmaşık sistemler *tarihsel kaza, ortaya çıkış* (emergence) veya *kendiliğindenlik* (self-

organization) olabilir. Bu araştırma kapsamında destinasyon veya için oluşan kümelenmeler karmaşık bir mekânsal sistem olarak ele alınmaktadır.

Tarihsel Kaza (Historical Accident): Kaygalak’a göre (2020) çoğunlukla tarihsel kaza olarak adlandırılan bireysel seçimler, şans faktörü, tahmin edilemeyen tesadüfi gelişmeler nedeniyle belli bir sektöre ait öncü firma ya da firmalar yer seçiminde bulunarak bölgenin gelişme patikasını başlatırlar. Ayrıca bu tarihsel kazaların oluşmasında özellikle doğal kaynaklara dayalı ilksel başlangıç faktörü, firmaların yer seçiminde rol oynayarak gelişme patikasını etkilemektedir (Kaygalak, 2020: 180). Bu bağlamda destinasyon içerisinde oluşan ekonomik peyzajın oluşmasında başlıca aranan evrimsel mekanizmadır.

Öz Örgütlenme (Self-Organization): Karmaşık mekânsal sistemlerin oluşumunu tetikleyen bir diğer mekanizma da öz örgütlenmedir. Evrimde öz örgütlenme dinamikmi doğrudan dış faktörlerden değil kendi iç dinamiğinden oluşan durumlarda kullanılmaktadır (Martin ve Sunley, 2015). Bu araştırma kapsamında mekânsal olarak mevcut yer seçiminin kendiliğinden mi geliştiği yoksa merkezi bir kurum tarafından mı organize edildiğinin ayrımını belirlemek amacıyla kullanılmıştır.

Ortaya Çıkış (Emergence): Karmaşık mekânsal sistemlerin oluşumunu açıklayan bir diğer evrimsel mekanizma *yaratma* ya da *ortaya çıkıştır*. Bu bağlamda araştırmada mekân üzerinde daha önce olmayan ve bilinçli olarak tasarlanmamış bir kümelenmenin aniden ortaya çıkması hâlini açıklamaktadır (Araz Takay, 2009; Martin ve Sunley, 2015).

Doğal Seleksiyon (Natural Selection): Biyolojide doğal seçim, bir türün dış çevreye uyumunda daha elverişli özelliklere sahip bireylerin, genlerini gelecek kuşaklara aktarmasını sağlayan mekanizmadır ve türler arasında çeşitliliğe yol açmaktadır (Yalçıntaş, 2012). Ekonomik coğrafya araştırmalarında doğal seçim mekanizması,

ilksel başlangıç koşullarının ardından oluşan mekânsal birimi diğer firmaların bu lokasyonu belirlemek için temel kriterlerin tümüdür. Bu sayede gelişim için en uygun lokasyon belirlemektedir. Dolayısıyla piyasa veya lokasyon seçimi, bir firmanın uygun gelişim ihtiyacına yanıt verecek koşulları ve rutinlerin bulunduğu piyasa ya da lokasyonun belirlenmesiyle olur (Kaygalak, 2020). Bu nedenle araştırma çerçevesinde doğal seleksiyon kavramı, en uygun yer seçimine karşılık olarak kullanılmıştır.

Tür/Türler (Species): Seçili bir çevrede hayatta kalan benzer yapıdaki firmaların oluşturduğu bireyler “türler” olarak ifade edilir. Aynı zamanda rekabet koşullarına dayanamayan ve piyasanın seçici çevre olarak seleksiyonu sonucu rutinleriyle birlikte kaybolan benzer firmalar “türler” olarak ifade edilir (Kaygalak, 2020: 170). Bu araştırma kapsamında destinasyonlarda oluşan farklı türde konaklama işletmeleri hem kümelenmenin mevcut durumunu hem de geleceğini belirleyecek temel özellik olması bakımından farklı yönleriyle incelenmiştir.

Niş (Niche): Farklı nedenler sonucu belirlenen ilk yer seçiminin ardından türlerin sayıca çoğalıp yerleşmesiyle yığılma avantajlarına bağlı rasyonel yer seçimi süreci ön plana çıkmaktadır. Yol bağımlılığın gelişme aşamasında artan yığılmalar, ilgili sektörde yoğunlaşma ve ekonominin bu sektöre endeksli bir karaktere bürünme düzeyini daha da belirginleştirir (Kaygalak, 2011). Bu nedenle belirli türlerin mekânsal ölçekle yaşam fırsatı bulunduğu alanlar, niş olarak belirtilmektedir (Schot ve Geels, 2007). Bu çalışmada belli türde ve belli bir mekânda biriken işletmeler, kümelenme olarak ifade edilmiştir.

Fenotip (Phenotype): Biyolojide genetik (genotip) ve çevresel faktörlerin canlıların dış görünüşünü etkilemesidir (Araz Takay, 2009). Bu araştırma kapsamında belirlenen alanlarda var olan işletme türlerinin oluşturduğu yığılmaların dış görünüşü incelenmiştir.

2.2.3.1.2. Destinasyonda Değişimin Dinamikleri

Şoklar/Krizler (Crisis): Evrimde türlerin ortaya çıkması, değişimi veya yok olmasında en büyük faktör; krizler veya şoklarıdır. Evrimsel yaklaşım, doğal süreçlerde olduğu gibi en önemli evrimsel sıçramaların/değişimlerin krizler esnasında çıkan yeni türler üzerinden okunması gerektiğini belirtmektedir. Bu nedenle krizleri oluşturan faktörler, turizme dayalı sosyal bir sistemde mekânsal değişimlerin oluşturduğunu izlerin bulunmasında kullanılmıştır. Bu nedenle karmaşık sistemlerde gelişebilecek kriz nedenleri sorgulanmıştır. Bu kriz nedenleri şu şekilde sıralanabilir: teknolojik değişim, kültürel değişim, doğal afetler, ekonomik sıkıntılar, siyasi krizler, yoğun rekabetçi ortam, doğal kaynakların tükenmesi vb.

2.2.3.1.3. Destinasyonda Uyum Mekanizmaları

Mutasyon (Mutation): Organizmanın herhangi bir faktör nedeniyle genetik kodunda meydana gelen ve gelecek kuşaklara aktarılan kalıtsal değişimler, biyolojik evrimde mutasyon olarak adlandırılmaktadır. Bu sürecin sonunda gen mutasyona uğradıktan sonra kararlı olur ve tekrar eski hâline dönmek için herhangi bir değişim göstermez (Ateş, 2009: 311). Bu araştırma kapsamında kümelerin genlerinde meydana gelen mutasyonlar, bölgelerin yaşadığı krizler sonucu araştırma ve öğrenme deneyimlerine bağlı olarak genlerinde yani rutinlerinde yaşayacağı değişimlerin yansımaları mutasyon olarak ifade edilmektedir (Brouder ve Eriksson, 2013).

Rutinler (Routine): Biyolojik evrimdeki canlının en temel yapısını gen/genotip (*genotype*) kavramı oluşturmaktadır. Genler bir organizmanın genetik kodudur ve organizmanın nasıl geliştiğine ilişkin fikir verir. EEC ise genler, rutinler olarak karşılık bulur. Çünkü firmaların deneyimleri ve öğrenme süreçlerinin bir sonucu olarak yaptığı veya yapacağı bütün davranışların kaynağı, genetik kodları olarak işlenen rutinlerden gelmektedir. Bu bağlamda firmalar, üretimin başından tüketime kadar yaptığı bütün

davranış ve fikirleri rutinleridir (Nelson ve Winter, 1982). Sonuç olarak firma ya da organizasyon, rutinler aracılığı ile şekillenir ve öngörülebilir davranışlar geliştirir (Kaygalak, 2020: 167).

Rutin Çeşitliliği (Variety of Routines): Gen çeşitliliği ya da rutin çeşitliliği girişimciliği güçlü kılmaktadır. Piyasa koşullarında firmaların rekabet düzeyi de rutinlerine bağlıdır. Bu nedenle rutin çeşitliliği, mutasyon ve uyarlama süreçlerini belirleyerek firmaların piyasada kalıp kalmayacağını belirler (Kaygalak, 2020: 169). Rutin çeşitliliği, mekânsal yakınlığın oluşturduğu güven duygusuna dayalı yakın ilişkilerin gelişmesiyle kümedeki firmalar ve aktörler içerisindeki ağlar vasıtasıyla bilgi, enformasyon ve yeteneklerin hareketliliğini sağlayarak oluşan yeniliklerdir (Müdderisoğlu ve Korten, 2015: 108). Bu sayede ürün çeşitliliği sağlayan destinasyonlar ayakta kalma olasılığını artırmaktadır.

Dışsallıklar/Yerel Avantajlar (Externalities) : Müdderisoğlu ve Korten (2015), kümelenmelerin hem oluşumunda hem de gelişiminde müşterek bir mekânda bulunmanın sağladığı faydaların olduğunu belirtmektedir. Bunlar uzmanlaşmış iş gücü havuzu, ortak altyapılara erişim, ortak pazarın gelişimiyle artan getiriler, azalan işlem maliyetleri ve bilginin kolaylıkla transferiyle işletmeler ya da kümelerin hayatta kalmasına destek vermektedir. Bu dışsallıklar sayesinde yığılma ekonomileri yerelleşme veya kentleşme ekonomileri oluşmaktadır (Müdderisoğlu ve Korten, 2015: 108).

2.2.3.1.4. Destinasyonlarda Değişimin Sonuçları

Kilitlenme (Lock-in): Kaygalak'a (2020) göre bölge ekonomisi belli bir sektörde uzmanlaşması uzun süreçte yapılan işe ve ürene ilişkin kurumsal ve davranışsal rutinlerin gelişmesini sağlamaktadır. Bu durum aynı zamanda sektörle ilgili dışsallıklar da oluşturmaktadır. Yol bağımlılığın ilk aşamasında gerçekleşen bu koşullar gelişme ve büyüme sağladığı için bölge ekonomisi için olumlu karşılanmaktadır. Fakat bu durum, belli bir aşamadan sonra mekânsal birimde gelişen ekonominin genel karakterini diğer

sektörler için uygun olmayan bir yapıya çevirir ve bölge belli bir sektör doğrultusunda gelişmeye bağımlı olur. Böylece bölgesel ekonomide negatif geri beslenme etkileri olan aşırı yığılmanın getirdiği rekabet, trafik, rant artışı, maliyet artışı gibi durumlar yaşanmasıyla kilitlenme (lock in) aşaması yaşanır (Kaygalak, 2020: 182). Kilitlenme durumunda bölge ekonomileri söktörel evrime kapalı kalması sonucu kendini yenileyemeyip rekabet koşullarını kaybetmekte ve yok olabilmektedir (Geabher, 1993; Hassink, 2010; Hassink, Klaerding ve Marques, 2014). Dolayısıyla kilitlenme aşamasını yaşayan destinasyonlar, evrim sürecini ya tamamlar ya da çeşitli mekanizmalarla yeni türler ortaya çıkarabilir ve yeni bir döngü içerisine girebilir.

Yok Oluş/Sönümlleme (Extinction): Evrim sürecinde bazı organizmalar değişen koşullara uyum sağlayamaz ve *yok olurlar*. EEC kapsamında yok oluş kavramı türleri temsil eden firmalar veya genleri temsil eden rutinler üzerinde kullanılmaktadır. Kümelenmelerin ya da mekânsal ekonomilerin belli endüstriler ya da sektörel yapıya kilitlenmesi, bölgesel krizlerin oluşması, üretim ve tüketim yaklaşımındaki değişimler gibi benzer faktörler rekabet koşullarını etkileyip hem firmaların hem de rutinlerinin yok olmasına neden olabilir (Kaygalak, 2020: 170). Bu nedenle piyasada kalmayı başaramayan işletme türleri ve rutinleri hatta kümenin tümü yok olabilmektedir.

Yeni Türler: Biyolojik evrimde bazı türlerin seçilim mekanizmaları, mutasyonu veya dışsal faktörler sonucu yok olması yeni türlerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. EEC kapsamında kilitlenme sonucu sönümlenen firma türleri ve rutinleri yok olmaktadır. Bu ortam yeni türlerin gelişmesine olanak tanımaktadır. Ayrıca seçilim ve mutasyon sonucu da eski tür işletmelerin yerine yeni tür işletmeler gelişebilir. Yeni türlerin ortaya çıkması sağlayan diğer evrimsel mekanizmalar ise yaratıcı yıkım ve çatallanmadır.

Yaratıcı Yıkım (Creative Destruction): "Yaratıcı yıkım" terimi, kapitalist ekonomilerin neden döngüsel büyüme ve gerileme dönemlerinden geçtiğini açıklamak için

Schumpeter'in (1942) çalışmasından evrimsel iktisat ve EEC literatürüne aktarılmıştır. Aktan ve Yay'a (2019) göre yaratıcı yıkım, aslında yeni teknolojik gelişmelerin eskiden kullanılan üretim biçimlerini derinden etkilemesini açıklamak için kullanılmaktadır. Bu durum eski teknolojik sistemleri yeniden dönüştürür, canlandırır veya ortadan kaldırır. Lakin teknolojik devrimler, sadece ekonomik ve sosyal yapının değişiminde temel bir faktör olarak ortaya çıkmaz. Aynı zamanda yeni teknolojinin ekonominin başka sektörlerine yayılmaya başlamasıyla yönetsel, organizasyonel ve düşünsel yapıları hızla dönüşüm sürecine yönlendirir. Bu yeni durumda değişim çok yoğun ve hızlıdır. Dolayısıyla uyum/adaptasyon yeteneği gösteremeyen firmalar, kurumlar ve kişiler birer birer sürecin dışına çıkar. Sürecin devamında yeni koşullara uyumlu yeni türler ortaya çıkar (Aktan ve Yay, 2019: 129; Nolan ve Croson, 1995).

Çatallanma (Bifurcation): Karmaşık sistemlerin yapılarındaki küçük değişiklikler, sistemin tüm davranışlarında farklı, ani ve büyük değişiklikleri ortaya çıkarabilir. Bu nedenle sistem öngörülemeyen farklı bir gelişme kanalı oluşmasıyla mevcut patikadan bir çatallanma yaşanabilir (Araz Takay, 2009: 148). Kaygalak'a (2020) göre firma ölçeğinde rutin çeşitliliği sayesinde yenilik yaratıp değişiklik yaratıyorsa devamında bölgesel ekonomilerde bunu yapabilmektedir. Bunun için temel faktör bölgede artan ürün çeşitliliğidir. Bu nedenle bölgenin sahip olduğu mekânsal olanakları, mevcut ekonomik sektörle bağlantılı yeni bir sektöre doğru çatallanabilir. Sonuç olarak ürün çeşitliliğinden hareketle bölgesel ekonomilerin sektörel anlamda ve teknolojik anlamda birbirleriyle olan bağlantısı çatallanma dinamiklerine evrilebilir (Kaygalak, 2020: 175).

Ortak Evrim (Co-evolution): Çeşitlilik içerisinde birlikte yaşayan bazı canlılar, süreç içerisinde birbirlerine olan bağımlılıkları artacak şekilde evrimleşebilmektedir. Bu olay ortak evrim ya da birlikte evrim (co-evolution) olarak adlandırılmaktadır. Biyolojide arı kuşları sayesinde döllen bitkiler ortak evrime iyi bir örnek olarak verilebilir (Bakırcı, 2013). EEC kapsamında ortak evrim mekânsal ekonomilerde bireylerin ya da firmaların

karşılıklı olarak birbirine bağlı olduğu ve birbirlerini karşılıklı olarak etkilediği durumlar için kullanılır. Başka bir ifadeyle firmalar arası bilgi, teknoloji, organizasyonel yapı, ürün, pazar vb. bütün uygulamaların farklı ve benzer türde işletmeler herkesin yararına olacak şekilde bir gelişme sürecini ifade etmek için kullanılmaktadır (Nelson, 1994).

Dirençlilik (Resilience): Evrim sürecinde organizmanın hayatta kalmasını sağlayan çok farklı faktörleri içeren dirençlilik mekanizmasıdır. Bu araştırma kapsamında da mekânsal sistemler tıpkı bir organizma gibi karmaşık bir sistem kabul edilmektedir. Bu nedenle mekânsal ekonomilerin hayatta kalması ve gelecek krizlerle baş edebilme potansiyellerinde dirençlilik meselesi önem arz etmektedir. Bu bakımdan mekânsal evrim sürecinin nasıl devam edeceğini belirleyebilmek için araştırmada kümelenmeleri oluşturan türlerin dirençliliği ölçülmektedir. Mekânsal ya da bölgesel dirençlilik temelde iki duruma dayandırılır (Boschma, 2015). Birincisi, kilitlenme durumundan çıkış, yeni patika yaratılmasıyla mümkün olmaktadır. İkincisi ise içsel olarak sektörel ve teknolojik çeşitliliğe sahip olan bölgelerin dışsal şoklara karşı yeni gelişmeler göstermesi daha kolay olurken, iyi kurumsal işleyişe sahip bölgesel ekonomilerin de benzer bir dirençlilik gösterebileceği savunulmaktadır (Martin ve Sunley, 2006; Martin, 2012). Sonuç olarak mekânsal ekonomilerde ürün çeşitliliği ve sektörel çeşitlilik üzerinden yeni patikalar oluşturmak, yeni teknolojik koşullara uyum sağlamak ya da güçlü kurumsal işleyişe sahip olmak bölgesel ekonominin dayanıklılığı ve dışsal şoklara karşı esneklik düzeyi ile yakından ilgilidir (Kaygalak, 2020).

2.3. Destinasyonlarda Kümelenmelerin Dirençliliği

2.3.1. Krizler ve Dirençlilik

Kriz, Eski Yunancada ayrılaşmak/ayrılmak veya karar anlamında kullanılan “krisis” kelimesinden gelmektedir (Glaesser, 2006: 1). Çince de ise kriz sözcüğü iki

anlamda “fırsat” ve “tehlike” kelimelerinden oluşmaktadır (Bozgeyik, 2004: 52). Fakat artık gündelik dilde tehlike, belirsizlik, durumların hangi yöne gittiğini bilememe olarak tanımlanmaktadır (Bauman, 2000: 49). Myer ve More’a (2006) göre kriz bireylerin, toplumların veya sistemlerin beklenmedik durumlar ile gerek doğrudan gerekse dolaylı ilişkiler vasıtasıyla karşılaşmasıdır. Bireysel krizlerin aileye, yakınlarla ve topluma tesir ettiği; örgüt ve devlet krizlerinin alt sisteme (pazarlama, turizm, muhasebe, müşteri hizmetleri), paydaşlara (tedarikçiler, altyapı hizmetleri, müşteriler) ve topluma sirayet ettiği belirtilmektedir (Myer ve More, 2006). Bu bağlamda toplumsal bir mesele olarak krizin, iktisattan psikolojiye, fizikten felsefeye ve daha birçok bilim dalında farklı açılara göre ele alınmakta ve birçok kez tanımlandığı görülmektedir. Ekonomi ve işletme disiplini açısından yapılan kriz tanımı odağına daha çok örgüt ve kurumların finansal ve itibar durumları vurgulamaktadır (Coombs, 2007). Bireyler bakımından krize odaklanan psikoloji için kriz olgusu, kişinin farklı durumlar veya olaylarla karşılaştığında bunların üstesinden gelemeyecek şekilde ruhsal dengesinin sarsılması veya kaybı şeklinde ifade edilmektedir (Caplan, 1984). Toplum bilimleri bakımından kriz ise odağına insan topluluklarını ele aldığı anda toplumun içinde barındırdığı insan sayısında ve toplumun siyasi, ekonomik ve toplumsal karmaşıklığında, geniş bir alandaki insan nüfusunun tamamen ortadan kalktığı noktaya kadar ilerleyebilen, esaslı bir azalmadır (Diamond, 2002).

Kriz olgusuna karşı farklı disiplinler ve araştırmacılar arasındaki bakış açısı bir kenara bırakıldığında, uygarlık tarihi boyunca bireylerin, kurumların ve toplumların farklı çeşitlerde krizlerle karşı karşıya kaldığı gerçeği değişmezdir (Diamond, 2002). Uygarlık tarihi incelendiğinde özellikle 21. yüzyılın, geçmişten farklı olarak baskın bir şekilde kaos ve krizlerin egemenliğindeki bir dönem olduğu belirtilmektedir (Özoran, 2017: 253). Dolayısıyla artık krizlerin “düzensizliğin içerisindeki değişmez durum” olduğu vurgulanmaktadır (Bauman, 2000: 156). Çünkü bu dönemde art arda değişen

teknoloji, doğal afetin getirdiği krizler, artan mobilité, artan küreselleşme sonucu birbirine bağlanan örgütlerin, bireylerin, toplumların ve kurumların sürekli değişmesi ve değişen koşullara kendilerini adapte etmek durumunda kaldığı görülmektedir (Özoran, 2017: 254). Dolayısıyla toplumdaki bütün paydaş, birey, sektör veya organizasyonların; bu durumla baş edebilmek için çeşitli taktikler geliştirerek dirençlilik gösterip bu durumu kendi lehlerine çevirdikleri, bazılarının ise düşük dirençlilikle baş edemeyerek krizler yaşadığı ya da ortadan kaybolduğu görülmektedir.

Sonuç olarak krizlerin nasıl seyredeceği, krizin ne gibi sonuçlar ortaya çıkaracağı varlığın dirençliliğiyle ilgilidir. Dirençlilik ise “resilience” kavramının Türkçe karşılığı olarak kullanılmaktadır (Kundak, 2013). Alexander’a (2013) göre dirençlilik teriminin günümüze kadar edebiyattan mekaniğe, ekolojiden psikolojiye ve daha sonra sosyal araştırma ve sürdürülebilirlik araştırmalarında benimsenmesine kadar olan süreçte yaygın olarak kullanılmıştır ve kabul edilen tek bir tanımı yoktur (Alexander, 2013).

Alexander’a (2013) göre modern bilimler içerisinde kavramı ilk kullanan alanlar mühendislik ve materyal bilimleri olmuştur. Bu yapı içerisinde dirençlilik kavramını, fiziksel bir etki karşısında fiziksel durumun korunması veya geri dönmesi anlamında kullanmışlardır (Alexander, 2013).

Dirençlilik kavramı literatürdeki asıl değişimi ve öneminin artması ise çevreyle ilgili çalışmalarda kullanılmasıyla olmuştur (Kundak, 2013). Çünkü Holling’e (1973) göre ekolojik sistemler göz önüne alındığında, herhangi bir rahatsızlıktan sonra başlangıç koşullarına geri dönmesi, sistemlerin hassas konumlarına geri dönmeleri ve bu nedenle gelecekteki tehditler için tekrar savunmasız olacakları anlamına gelmektedir. Bu nedenle ekolojik dirençlilikte, farklı durumlar karşısında sistemin sürekliliği ve uyum özelliği önem kazanmaktadır (Holling, 1973).

Dirençlilik kavramı 1990'lerden sonra, sosyal bilimler alanında doğal kaynak yönetimi ve çevresel değişim çalışmalarında giderek daha önemli hâle gelmiştir. Bunun nedeni sürdürülebilirlik yaklaşımının taraftar bulması ve özellikle iklim değişimi gibi çevresel değişim konularına bilimsel yanıtların aranmasıdır (Hall, Prayag ve Amore, 2017: 34). Fakat sosyal bilimlerde dirençlilik kavramının tanımlanması diğer alanlara göre daha zordur (Pendall, Foster ve Cowell, 2010). Bu nedenle sosyal bilimler alanında tanım yapılmadan, sosyal yapılarda dirençlilik için bulunması gereken özelliklere odaklanılmalıdır. Kundak (2017) ve Hall, Prayag ve Amore'e (2017) göre sosyal bilimler alanındaki araştırmalar toplumsal sistemlerin olağan dışı koşullar altında hayatta kalma, uyum, işlevi koruma yeteneği, toplumsal sistemlerin tecrübe ile öğrenme kapasitesi ve toplu eylemlerde bulunma kabiliyeti gibi yardımcı olgularla dirençliliği açıklamaya çalışmaktadır.

Sonuç olarak sosyal bilimler bakımından kapsamlı bir tanım yapmak gerekirse UNISDR, UNDP ve IUCN (2009) esnekliği şu şekilde tanımlamaktadır: Tehlikeye veya krize maruz kalan bir sistem, grup ya da topluluğun zamanında ve oldukça temel yapıları ve işlevlerin korunması gerekirse de restorasyonu dâhil olmak üzere etkili bir şekilde direnme, buna uyma ve bunlardan kurtulma kabiliyetidir.

2.3.2. Turizmde Dirençlilik

Toplumsal bir sistem olarak turizm sektöründe terör olayları, isyan, doğal felaketler (kasırga, deprem, şiddetli yağışlar, sel vb.), çatışmalar, bölgesel çekişmeler, siyasi istikrarsızlık, işçi eylemleri, yeni hukuki ve kurumsal uygulamalar, ekonomik sıkıntılar ve iklim değişikliği gibi faktörler krizlere sebep olabilmektedir (Akkaşoğlu ve Met, 2013: 1018; İlban, Bezirgan ve Yıldırım, 2013: 1038; Sönmez, Apostolopoulos ve Tarlow, 1999: 14; Öksüz ve Batu, 2017; Somuncu, 2018). Sözgelimi 11 Eylül terör saldırısı, Katrina Kasırgası, 1991 Körfez Savaşı, SARS, domuz gribi ve Covid-19 salgını, 2004 Endonezya tsunami faciası, Avrupa'da artan terör saldırıları, iklim

değişikliği sonucu etkilenen kış turizmi merkezleri gibi pek çok kriz, turizmi derinden etkilemiştir (Öksüz ve Batu, 2017). Dolayısıyla toplumda yaşanan krizler, işletme veya kurumlar açısından önemli aşamalar olduğu söylenebilir.

Günümüzde kriz sürecinden en hızlı etkilenen sektörün turizm ve turizme ilişkin kurumların olduğu söylenebilir. Çünkü turistik bir ürün olarak kabul edebileceğimiz hizmetler ya da destinasyon üzerinde algılanan risk, güvensizlik ya da belirsizlik yüksek oldukça, talep düşmektedir. Dolayısıyla turizm sektörü, krizlere ve şoklara karşı çok hassas ve zayıftır (Ritchie, 2004; Floyd, Gibson, Pennington ve Thapa, 2004).

Destinasyonlarda gelişen krizler ya da şoklar, sadece destinasyonu değil orada bulunan işletme, organizasyon veya kurumların varlığını da tehlikeye atmaktadır. Dolayısıyla kriz esnasında destinasyon bir bütün olarak hareket etmeli ve bir bütün olarak krizin iyi yönetilmesi gerekmektedir (Ritchie, 2009; Hall, Prayag ve Amore, 2017). Bu bağlamda turizmin yerel ekonomide hayati bir unsur olduğu bölgelerde, uyum sağlama kabiliyeti, değişim ile etkin bir şekilde başa çıkabilme esnekliğiyle ve dirençliliğiyle ilişkilidir (Luthe ve Wyss, 2014; Lew vd., 2016). Turizmde muhtemel krizlere yönelik yapılan hazırlıklar, uyumun stratejik anahtarıdır. Bu nedenle kriz yönetimi planlarını ve hazırlıklarını arttırarak oluşacak turizm kayıplarının azaltılması destinasyonlar için oldukça önemlidir (Sönmez vd., 1999).

Turizm’de dirençlilik fikrinin temellerinin özellikle 1990’ların başında, sürdürülebilir kalkınma kavramının akademik, politik ve planlama tartışmalarına öncülük ettiği döneme tekabül ettiği söylenebilir. Çünkü bu dönemde turizm sektöründeki artan rekabet, turizme bağımlı destinasyonların geleceğini tehlikeye sokması onların sürdürülebilirlik performansının ölçülmesini gündeme getirmiştir (Carrillo ve Jorge, 2017: 89). Fakat sürdürülebilirlik kavramının belirsizliğinden dolayı bu durum kolay değildir (Sharpley, 2010). Bu bağlamda sürdürülebilirlik kavramının, anlamsal belirsizliği (Sharpley, 2010; Torres-Delgado ve Palomeque, 2014) ve uzun

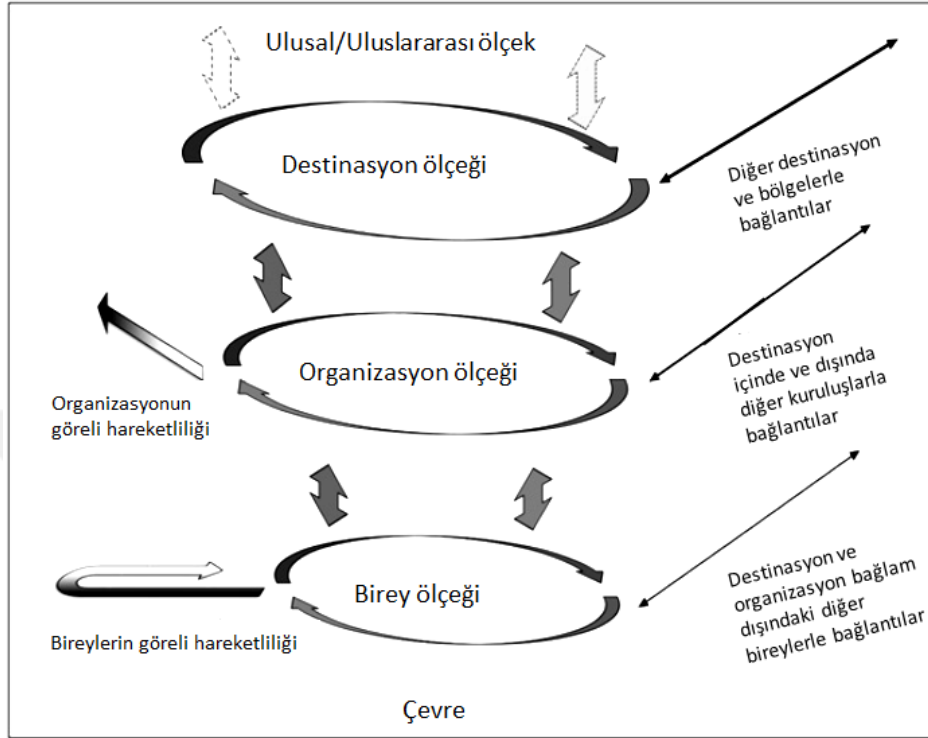
dönemli bir uygulama içerirken sektör paydaşları geri dönüşlerin kısa dönemde olması motivasyonu (Maser, 1998; Sharpley, 2010) yapılan temel eleştirilerdir. Bu yüzden son yıllarda sürdürülebilir kalkınma paradigması için çözüm ve alternatif olan dirençli turizm kavramıdır (Hall vd. 2017; Butler, 2017). Dolayısıyla turizmde dirençlilik, sistem içerisindeki elemanların stres, şok ve kriz esnasında sosyal, ekonomik, ekolojik kabiliyetleri ile baş etmektir (Tyrell ve Johnston, 2008).

Araştırmanın bu boyutunda turizmde dirençliliğin incelenmesi ve anlaşılması, krizlerin oluşturduğu uzun vadeli yapısal değişikliklerin yanı sıra kısa vadeli olumsuz etkilerin kuruluşlar, yerel yönetim ve merkezi kurumlar için nasıl yönetilebileceğini kolaylaştırabilir ve doğru stratejiler geliştirilebilir (Whitman, Stevenson, Kachali, Seville, Vargo ve Wilson, 2014). Sonuç olarak turizmde yaşanan krizler esnasında gösterilen bireysel, toplumsal veya organizasyonel dirençlilik, sosyal bilimler tarafından incelenerek sonuçların kamu politikası uygulamalarına hızlı ve basit bir şekilde aktarılması konusunda büyük bir görev düşmektedir (Hall, 2016). Bu nedenle araştırmanın bu boyutunda dirençliliğin tespiti için nitel bir değerlendirmeye karşın nicel bir yaklaşım tercih edilmiştir. Çünkü araştırma alanının turizm gelirlerinin Türkiye için önemini ve araştırma sonuçlarının yerel yönetim ve merkezi kurumlar tarafından değerlendirilerek kente bir katkı yapması beklenmektedir.

2.3.3. Destinasyonlardaki Kümelenmelerin Dirençlilik Kapasitelerinin Belirlenmesi

Turizm sektöründe dirençliliğin tespiti için ilk olarak dirençliliğin hangi ölçekte ele alınacağını belirlenmesi gerekir. Turizm araştırmalarında dirençlilik bireysel, organizasyonel ve destinasyon ölçeğinde incelenmektedir (Şekil 15). Bireysel, organizasyonel ya da destinasyon ölçeğinde dirençliliğin tespiti sırasında ölçüm araçlarında bazı farklılıklar bulunmakla birlikte genişleyen ölçekte turizm sistemini açıklayan bir yapısı bulunmaktadır (Hall vd. 2017). Bu araştırma organizasyonlar

üzerinden dirençliliği inceleyerek destinasyon dirençliliğine ulaşmayı hedeflemektedir. Çünkü organizasyonlar üzerinden yapılan dirençlilik çalışmaları farklı türde gelişen destinasyonların karşılaştırılmasına olanak tanımaktadır.

Şekil 15. Turizm sisteminde bağlantılı dirençlilik ölçekleri (Kaynak: Hall vd. 2017: 58)

Organizasyonel dirençlilik McMannus’a (2008) göre “*bir kuruluşun genel durum farkındalığının bir fonksiyonu, kilit güvenlik açıklarının yönetimi ve karmaşık, dinamik ve birbirine bağlı bir ortamda uyum kapasitesinin bir işlevi*” olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda esnek, dirençli bir organizasyon oluşturmak, şirketin çalışma şeklini değiştiren ve rekabet gücünü artıran stratejik bir girişimdir (Sheffi ve Rice, 2005).

Turizm sektöründe dirençliliğin tespiti için ikinci adımda turizmin yarattığı arz koşullarından hangisi olduğunun belirlenmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Çünkü çekicilikler, konaklama ve ulaşım arzlarının her biri farklı yapı ve özelliktedir (Hall vd. 2017). Bu kapsamda araştırma destinasyonlardaki konaklama arzının dirençliliğine odaklanmaktadır.

Sonuç olarak bu araştırmada dirençlilik bağlamında amaç, organizasyonlar/örgütler/kurumlar olarak konaklama tesislerinin oluşturduğu destinasyonlar içerisinde organizasyonel dirençliliği irdeleyerek buradan destinasyon dirençliliğini anlamaya ulaşmaktır.

Dirençlilik; bireyler, gruplar, organizasyonlar ya da bölgeler için insanların belirsizliği/krizi nasıl yönettiğini ele alan çok boyutlu, sosyoteknik bir olgudur. Özellikle organizasyonlar Lee vd. (2013) göre bu durumda birçok yönden yanıt verir; iç kontrolleri merkezileştirir, öğrenirler, yaratıcıdırlar veya adapte olurlar. Dirençlilik sonucunda, geri dönme, sağlamlık, emilim ve hayatta kalma ve başarılı olma durumları görülebilir (Lee, vd., 2013: 30). Bu bağlamda, organizasyonel dirençlilik bazı temel tanımlarını gözden geçirmekte ve terimin kavramsallaştırılmasındaki ortaklıkları ve farklılıkları tanımlamaktadır.

2.3.3.1. Organizasyonel Dirençliliğin Faktörleri

Bu araştırma kapsamında organizasyonel dirençliliğin ölçümünde The Resilient Organizations araştırma merkezinde yer alan ve Lee vd. (2013) tarafından geliştiren ölçek model alınmıştır. Literatürden neden bu modelin seçildiği ölçek geliştirme aşamasında, alan yazın bölümünde irdelenmiş olup bu bölümde sadece modelde yer alan boyutlar kavramsal olarak irdelenmiştir.

Lee vd. (2013) Yeni Zelanda'da 68 kurum ve 249 kişi ile yaptıkları ölçek çalışmasında "The Resilient Organizations" kapsamında daha önceden oluşturulmuş 78 maddeden oluşan havuzdan yararlanarak 4 farklı ölçek geliştirilmiştir (Ek-5). Bu ölçekler dirençliliğin farklı boyutlarını ölçek amacıyla şu boyutlarla ele alınmıştır:

Durum Farkındalığı: Lee vd. (2013) yaptığı çalışmada durum farkındalığını, görev ve sorumluluklar, afetlerin ve sonuçlarının analizi ve anlamlandırılması, iletişim farkındalığı, sigorta farkındalığı, kurtarma öncelikleri, dahili ve harici durum izleme ve

raporlama ve bilgilendirilmiş karar verme göstergeleri olmak üzere yedi alt boyutta incelenmiştir. Durum farkındalığının genel bir bir tanımı Nofi (2000) tarafından şu şekilde yapılmaktadır: *Kişinin çevresindeki olayları algılaması ve kavraması için dinamik bir sürecin sonucunda olası yollara dair makul bir yaklaşım geliştirmesidir.* Bu bağlamda durum farkındalığı sadece işletmelerin potansiyel krizlerinin nedenlerini anlamak değildir; durum farkındalığının kriz anında yeni fırsatları ve en az müdahale yeteneğiyle (McManus vd., 2008) ve öz yetenekleriyle karar esnasında hem iç hem de dış faktörleri değerlendirilmektedir (Stephenson vd., 2010). Lee vd. (2013) çalışmasında durum farkındalığı kapsamındaki maddelerin çoğu bu araştırma kapsamında hazır bulunma ölçeğine dâhil edilmiştir.

Uyum Kapasitesi: Lee vd. (2013) yaptığı çalışmada uyum/adaptasyon kapasitesini, *silo anlayışı, iletişim ve ilişkiler, stratejik vizyon ve sonuç beklentisi, bilgi ve bilgilendirme, liderlik, yönetim ve yönetişim yapıları, yenilik ve yaratıcılık, geliştirilmiş ve duyarlı karar verme* olmak üzere yedi alt boyutta incelenmiştir. Adaptasyon ya da esnek olma durumu koşullara rahatlıkla uyum sağlama anlamlarında kullanılmaktadır (WEglobal Danışmanlık, 2021). Bir kuruluşun uyum sağlama yeteneği, esnek özellikler sergileme yeteneğinin en önemli ögesidir. Kendra ve Wachtendorf (2002), kurumların istikrar ve değişim arasındaki dengeyi nasıl yönettiğini açıklamaya yardımcı olmak için uyarlanabilir davranış olarak esneklik fikrinin iş ortamına giderek daha fazla uygulandığını savunmaktadır. Bu araştırma kapsamında bu boyutta yer alan faktörler diğer ölçeklere dağıtılmıştır. Çünkü literatürde özellikle son zamanlarda uyum ve dirençlilik kavramlarının eşdeğer kabul edildiği görülmektedir. Ayrıca uyum kapasitesi boyutunda yer alan faktörlerin diğer ölçeklerin kapsamında yer aldığı görülmüştür. Bu çalışma kapsamında uyum kapasitesi yerine dirençlilik ya da uyum için önemli bir faktör olan planlama ölçeği geliştirilmiştir. Bu sayede dirençliliğin farklı boyutları daha kapsayıcı bir yaklaşımla ölçülmeye çalışılmıştır.

Duyarlı, Hassas Konuların Yönetimi: Planlama stratejisi, tatbikata katılım, iç kaynakların kapasitesi ve yetenekleri, dış kaynakların kapasitesi ve yetenekleri, kurumsal bağlantı, güvenlik açıklarını tanımlamak ve analiz etmek için sağlam süreçler, personelin ilgisi ve katılımı göstergeleri olmak üzere yedi alt boyutta incelenmiştir. Duyarlı, hassas konuların yönetimi, McManus vd. (2008) tarafından “organizasyon sistemindeki, kayıpları veya bozulmaları nedeniyle sistem genelinde istisnai etkilere neden olma potansiyeline sahip bileşenler” şeklinde tanımlanmaktadır (McManus vd. 2008: 83). Bu aynı zamanda, kuruluşların iş etki analizleri yoluyla tek bir kaynak tedarikçisi veya kaynak gibi potansiyel tek hata noktalarını belirlemeyi ve değerlendirmeyi amaçladığı iş sürekliliği yönetimi alanında da ele alınmaktadır (Lee vd. 2013). Bu araştırma kapsamında bu boyut dirençlilik için liderlik, yönetim ve yönetim ölçeği olarak yeniden düzenlenmiştir.

Dirençlilik Kültürü: Lee vd. (2013) yaptığı çalışmada dirençlilik kültürü, *dirençliliğe bağlılık* ve *sosyal ağ* durumu olarak iki faktörlü olarak incelenmiştir. Dirençlilik kültürü organizasyonlarda var olan her türlü bilgi, birikim ve deneyimi kullanarak krizlere karşı direnç oluşturulabilmesidir (Varol ve Kırıkkaya, 2017). Bu araştırma kapsamında dirençlilik kültürü farklı maddeler kullanılarak yeniden oluşturulmuştur.

3. BÖLÜM: VERİ VE YÖNTEM

Bu araştırmanın temel problemi Türkiye’de destinasyon evrimini/gelişimini, krizleri temel alarak açıklamak ve özellikle arz yönündeki kontrolsüz büyümeye dikkat çekmektir. Çünkü bu durum sürdürülebilir bir kalkınma önünde önemli bir engel olarak görülmektedir. Bu kapsamda araştırmanın konusu da, destinasyonlarda turizme dayalı oluşan kümelenmelerin mekânsal evrimini inceleyip yol bağımlılığı sürecinde meydana gelen krizlere ve gelecekte yaşayabileceği muhtemel krizlere karşı dirençliliklere odaklanmaktadır. Araştırma problemi ve konusu çerçevesinde şu temel soruya yanıt aranmıştır: Antalya’da konaklama tesislerinin oluşturduğu kümeler nerelindedir, oluşum sürecinde nasıl bir evrim geçirmiştir ve gelecekte muhtemel krizlere karşı dirençliliği nedir? Bu bölümde araştırma alanındaki problem çerçevesinde belirlenen araştırma sorusunun yanıtlanabilmesi için mekândaki gerçekliği açıklayabilecek olgusal kavramların nasıl daha doğru bir araştırma deseniyle ele alınması gerektiği belirtilmiştir. Ardından araştırmanın evreni, mekânsal ölçeği, örneklem büyüklüğü, araştırma soruları, veri toplama teknikleri ve süreci belirtilmiştir. Daha sonra araştırma sorularının yanıtlanabilmesi için gereken veri seti ve analizin nasıl yapılacağı açıklanmaktadır. Son olarak da elde edilen bulguların geçerliliği ve güvenilirliğiyle ilgili aşamalar aktarılmıştır.

3.1. Yöntemsel Yaklaşım

Bu çalışmada, problemi anlamak ve açıklamak için nicel ve nitel veriler toplayarak iki veri setini bütünleştirip sosyal olguları açıklamaya çalışan karma yöntem (mixed method) yaklaşımı benimsenmiştir (Creswell, 2017: 2). Karma yöntem yaklaşımının tercih edilmesinde bazı faktörler etkili olmuştur (Greene vd. 1989).

Birincisi, coğrafya disiplininin temel nesnesi olan mekânı ele alış biçimidir. Bu çalışmada neo-kantçı coğrafya geleneğinin mekânı ele alış biçimi tercih edilmiştir.

Çünkü bu anlayış yeryüzünün alansal (bölgesel) farklılaşmasını betimlemeyi ve açıklamayı kendisine esas ilgi alanı olarak belirlemektedir. Bu ele alışıta her bölge iç bütünlüğü olan tekil (unique) bir oluşum olarak görülür. Bu oluşumda tarihin ve coğrafyanın bir içiçe geçmişliği söz konusudur (Tekeli, 2010b: 72). Dolayısıyla zaman ve mekân eşit derecede ele alınmaktadır. Bu nedenle pozitivist bir ele alışıta olduğu gibi mekânı birçok özelliğinden soyutlayarak üç boyuta indirgemeyip kullanılan değişkenlerin seçiminde daha doğru sonuçlar vermesi için (n) boyutlu mekâna genişletilmesidir (Tekeli, 2010a: 24). Bu coğrafi anlayış (n) boyutlu soyut mekânın içine değişen zaman boyutunu katmakla, statik bir yapı/durum analizinden, dinamik bir organizasyon analizine geçmektedir (Tekeli, 2010a: 24). Bu durum yöntemsel çeşitliliği de beraberinde getirmektedir. Bu yaklaşımın bir sonucu olarak araştırmada hem mekânsal hem de zamansal boyutta analiz olanağı gelişmiştir. Analizlerde tespit edilen konaklama tesislerinin oluşturduğu kümelenmeler, mevcut zaman-mekânı ele alma imkanı tanımaktadır. Bu kümelenmelerin oluşum ve gelişim süreçlerini ise evrimsel yaklaşımla incelenerek elde edilen bulgular sağlamaktadır. Bu durum da geçmiş zaman-mekânı anlama imkanı tanımaktadır. Son olarak kümelenmeleri dirençlilik kavramıyla irdelemek ise kümelenmelerin gelecek zaman-mekânı hakkında önemli bilgiler sunmaktadır.

İkincisi, karma yöntemlerin *gelişim (development)* stratejisidir (Greene vd. 1989). Bu araştırmada kullanılacak üç olgusal kavram bulunmaktadır. Bunlar yığılmaların tespiti için kümelenme, gelişimi için evrim, geleceği için de dirençliliktir. Her bir kavram için uygulanan teknikten sağlanan bulgular, sonrasında kullanılacak yöntem ve aşamaları geliştirmektedir. Bu nedenle gelişim stratejisi için iki yöntem sırasıyla uygulanır. Nitel bulgular araştırmanın nicel boyutunun gelişimini sağlar.

Üçüncüsü, karma yöntem tasarımlarında kullanılan *genişletme (expansion)* stratejisidir (Greene vd. 1989). Bu strateji, araştırmanın farklı boyutlarında farklı

yöntemler kullanılarak çalışmanın kuramsal kapsamı genişlemektedir (Greene vd. 1989). Bu araştırma bir destinasyon olarak Antalya'nın evrimini açıklamaya çalışmaktadır. Bu olgunun doğru ve kapsamlı bir şekilde ele alınabilmesi için öncelikle gelişen konaklama kümelenmeleri belirlenmiştir. Bu durum verilerin nicel olarak toplanıp analizini gerektirmektedir. İkincisi, bir destinasyon olarak Antalya'da ekonomik, toplumsal ve politik bağlamda, etkili faktörlerin temel hatlarıyla tespit edilip kümelenme ölçeğinde evrimi/gelişimi incelenmiştir. Destinasyondaki turizm kümelenmelerinin evrimi araştırma sahasına bağlı biçimlendiği için sonuçlar bağlamında geçerliliğe sahiptir. Bu nedenle araştırmanın bu boyutunda elde edilen bulgular için genellemeler yerine, konunun ayrıntılarıyla anlaşılması ve sunulmasına olanak tanıyan nitel veri analizi gerekmektedir. Üçüncüsü, kümelenmelerin krizlere karşı dirençliliğini ölçmeyi hedeflemektedir. Araştırmanın bu boyutunda tesislerin hangi yönleriyle krize karşı dirençli ya da az dirençli olduklarının nicel tekniklerle ölçümü gerekmektedir. Bu üç farklı sosyal olgu/kavram, Antalya'daki turizm mekânlarında meydana gelmektedir. Dolayısıyla bu araştırma bir mekânsal ölçekte, farklı üç kavramı, kuramsal çerçeve olarak inceleyecektir. Bu nedenle de araştırmada hem nicel hem de nitel veri analizine olanak tanıyan bir araştırma tasarımı seçilmiştir.

Dördüncü, *tamamlayıcılık (complementarity) stratejisi*dir (Greene vd. 1989). Bir yöntem sonucu elde edilen bulgular detaylandırılması için diğer yöntem ile incelenir ve nihai sonuçlar ortaya çıkar. Nitel ve nicel veriler örtüştüğünde, bulgular üzerinde farklı bakış açıları sunmayı kolaylaştırmaktadır. Sonuç olarak her bir veri analizi türü bir diğerini tamamlar (Greene vd. 1989). Araştırmada mekânsal ölçekte kümelenmelerin tespiti yapıldıktan sonra zamansal olarak farklı birimlerin oluşumu ve evrimi açıklanacaktır. Son olarak da kümelenmelerin krizlere karşı dirençliliği incelenmiştir. Bir mekânsal birimin yol bağımlılığı incelenirken tarihsel veriler ve nitel veri analizi önem kazanır; bir birim olarak kümelerin krize karşı dirençliliğini ölçmek, statik veri

analizi ve nicel veri analizini gerektirmektedir. Dolayısıyla kuramsal çerçevelerin bir arada kullanılması mekândaki zamanı yani geçmişi ve bugünü anlamak için süreci tamamlayıcı önemli bir araçtır.

Sonuç olarak araştırma probleminin ve sorularının yanıtlanması için edinilen verilerin mantıksal bir plan ve felsefî bir bütün oluşturması gerektiği bilinciyle nicel ve nitel verilerin bir arada kullanılabilmesine olanak sağlayan ve bütüncül bir tasarım olan karma yöntem yaklaşımı tercih edilmiştir.

3.2. Araştırma Deseni

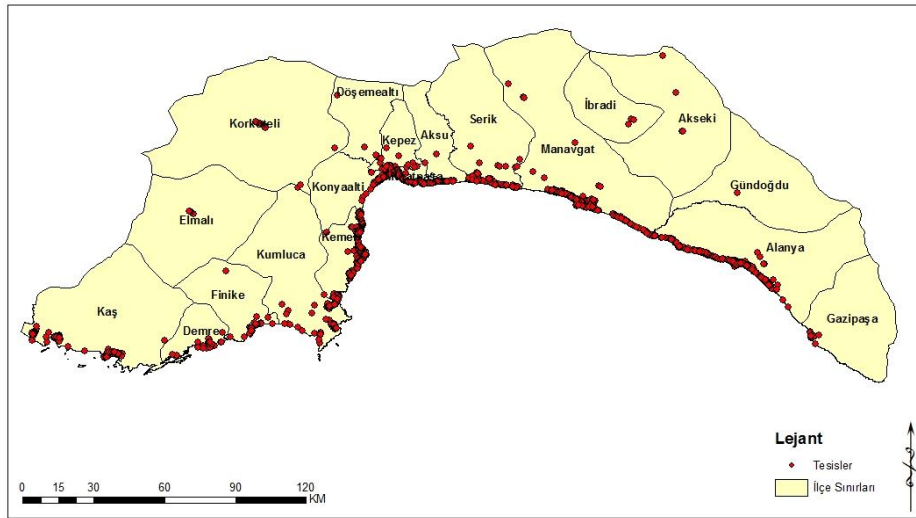
Araştırmada kullanılacak desen, karma yöntem araştırmalarında kullanılan *iç içe desen* olarak belirlenmiştir. Bu desenin amacı tek veri seti ile araştırma sorularının yanıtlanamayacağı durumlarda farklı veri setlerinden destek alınmasıdır (Creswell ve Plano Clark, 2018: 102).

Araştırma deseni belirlenirken karma yöntem araştırmalarında hangi desenin kullanılacağını belirleyen dört önemli karar aşaması vardır (Creswell ve Plano Clark: 72). Bu kararlar nicel ve nitel boyut arasındaki; (1) etkileşim seviyesi, (2) ilişkisel öncelik, (3) zamansal öncelik, (4) birleşme aşamasıdır. Bu araştırmanın nicel ve nitel boyutu arasındaki etkileşim seviyesi, *etkileşimli* olarak belirlenmiştir. Çünkü araştırma boyunca elde edilen her bir veri seti birbirini tamamlayıcı özellik göstermektedir. Dolayısıyla mekâna ilişkin gerçeklik açıklanırken boyutlar arası etkileşim gerekmektedir. Araştırmanın nicel ve nitel boyut arasında bir sıralama önceliği vardır ve bu araştırmada ilk olarak *nicel boyut* ele alınmıştır. Çünkü bulgular sıralı bir şekilde ele alındığında mekândaki gerçekliğin birer parçasıdır ve sıralı parçalar bütün olarak ele alındığında anlam kazanmaktadır. Araştırmanın nicel ve nitel boyutları arasında zamana bağlı bir ilişki mevcuttur. Araştırma üç farklı sosyal olguyu değerlendirildiği için farklı zamansal çizgiler ele almaktadır. İlk olarak mevcut durum tespiti yapıldığı için önce

nicel boyut ele alınmıştır. Dolayısıyla bu durum zamanlama bakımından *önce nicel* strateji gerektirmektedir. Araştırmanın nicel ve nitel boyutu ilk olarak *desen aşamasında* kullanılmaya başlanmıştır. Bu faktörleri göz önüne alarak araştırma için en uygun karma yöntem deseni *iç içe desen* olarak belirlenmiştir.

3.3. Araştırma Alanı

Araştırmanın alanı olarak belirlenen Antalya İli'nde örneklem olarak merkez bölge olarak kabul edilen Muratpaşa, Aksu, Kepez, Konyaaltı ve Döşemealtı ilçelerindeki konaklama tesisleri olarak belirlenmiştir. Çünkü Antalya'nın turistik olarak en yoğun faaliyetlerinin olduğu yer il merkezi ve çevresidir. Dolayısıyla merkez bölgede diğer ilçelere göre konaklama sektörünün arz ve talep yönünün gelişmiş olduğu söylenebilir (Şekil 16). Bu durumun bir diğer sebebi de bu alan Antalya'nın turizme dayalı gelişmesinin ve ilk yatırımların, değişimlerin yaşandığı merkez bölge konumunda olmasıdır. Bu kapsamda araştırma alanında örneklem olarak incelenen beş ilçede yer alan konaklama işletmelerinin tümüne ilişkin veri seti Antalya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'nden sağlanmıştır. Verilere göre Antalya İli sınırları içerisinde toplam 2837 tesis bulunmaktadır. Araştırma sahası içerisinde örneklem olarak alınan ilçe sınırlarında ise toplam konaklama tesisi ise 539'dur (Şekil 16).

Şekil 16. Antalya'da konaklama tesislerinin dağılışı

3.4. Mekânsal Ölçek

Coğrafya disiplininin ilgilendiği araştırmalarda en önemli öğelerden biri de mekânsal ölçektir. Araştırmada mekânsal ölçeğin belirlenmesi araştırma sorularının ve sınanan hipotezlerin nerede cevaplanacağına işaret etmektedir. Bu kapsamda bu araştırmada standart mekânsal ölçekler olan mahalle, ilçe, il vb. birimlerinden ziyade konaklama tesislerinin oluşturduğu kümelenmeler tercih edilmiştir. Bu durum çeşitli gerekçelerle tercih edilmiştir. Birincisi, turizme ilişkin mekânsal evrimi konu alan bu araştırmada mekânsal birim olarak ilçe ölçeğinde geniş bir yüzölçümü tercih etmek araştırma boyunca bağlam ile gerçek bilgi arasında ilişki kurmasını engelleyebilir. Örneğin Kepez ilçesinin sadece bir mahalle ölçeğindeki lokasyonda konaklama işletmeciliği ana ekonomik sektörken geri kalan alanlarda farklı ekonomik sektörler bulunmaktadır. Bir diğer örnek Aksu ilçesinde kesin olarak mekânsal ayrışma yaratan sadece sahil bandında gelişen büyük ölçekli oteller bulunmaktadır. Kuzeye doğru olan kesimlerde ana geçim kaynağı tarımsal faaliyetlerdir. Bu nedenle araştırılan konunun tezahür ettiği mekânın belirlenmesi amacıyla kümelenme alanları tercih edilmiştir. İkincisi, araştırma sahası içerisinde yer alan ilçelerin yüzölçümünün büyük olması nedeniyle çok farklı beşeri ve fiziki özellikleri barındırmasından dolayı çok farklı mekânsal ekonomiler gelişmiştir. Örneğin Muratpaşa ilçesinde birbirinden farklı olduğunu tespit ettiğimiz dört farklı biçimde konaklama tesislerinin oluşturduğu kümelenme alanları vardır. Eğer bu çalışma ilçe ölçeğinde yapılsaydı bu derece farklı gelişme gösteren mekânsal ekonomiler göz ardı edilebilirdi. Dolayısıyla bir ilçe sınırları içinde konaklama tesislerinin oluşturduğu mekânsal ekonomiler de bu şekilde tespit edilmiştir. Üçüncüsü, araştırma sahası içerisinde yer alan ilçelerin yüzölçümleri büyük olduğu için yerel ve ulusal ölçekte yapılan plan ve politikalar farklı türde konaklama tesislerinin oluşmasına neden olmuştur. Bu durum turizm politika ve planlarının bir ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla bu alanların farklı olarak ele alınması

farklı dönem ve politikalar anlamında bir kıyaslama fırsatı sunmaktadır. Bu durumlardan dolayı araştırma evreni içerisinde çok çeşitli ve farklı türde oluşan konaklama tesislerinin oluşturduğu kümelenme alanları bulunmaktadır. Sonuç olarak kümelenme analizi sonucu tespit edilen mekânsal ölçekler, bulguların mekânsal tezahürü açısından daha net bir odak sağlayacaktır.

Yukarıda belirtilen gerekçelerden dolayı bu araştırmanın mekânsal ölçeği kümelenmeler olarak belirlenmiştir. Bu doğrultuda ilk olarak araştırma alanında kümelenmelerin var olup olmadığı *en yakın komşu analizi* ile sınanmıştır. Bu analiz için Antalya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'nden alınan konaklama işletmelerine ilişkin metinsel veri seti ArcGIS ortamında mekânsal veriye dönüştürülmüştür. Veriler sınanırken teoriye göre farklı kurumsal ve yapısal özellikleri bulunan bakanlık belgeli ve belediye belgeli² tesisler olmak üzere iki türde kümelenme analizleri yapılmıştır. Bu durumun bir diğer nedeni de pratikte mekânsal olarak çok farklı büyüklükler barındırmasıdır. Örneğin Kundu'da yer alan bir tesisin başı ve sonu arasında 500 metre mesafe vardır. Kaleiçi Bölgesi'nde ise 500 metrede 100 ayrı tesis bulunmaktadır. Bu durumdan dolayı kümelenmelerin homojen tespiti için bakanlık belgeli ve belediye belgeli olarak iki şekilde incelenmiştir. Ayrıca yapı ve organizasyon olarak önemli farklılıklar barındırmaktadır.

İlk aşamada *en yakın komşu analizi* sonucu mekânsal verinin hipotetik olarak kümelenme eğilimi göstermesi sonucu kümelenmelerin tespiti için ikinci aşamaya

² Türkiye'de kurumsal olarak konaklama işletmeleri iki farklı yapıda oluşur. Birincisi merkezi yönetim tarafından denetlenen ve zaman zaman teşvik edilen bakanlık belgeli (turizm yatırım ve işletme belgeli) işletmelerdir. İkincisi ise yerel yönetimler tarafından ruhsatlandırılan girişimcilerin oluşturdukları belediye belgeli konaklama tesisleridir. Bu durum 18/7/2021 tarihli Turizmi Teşvik Kanununda Bazı Değişikliklerin Yapılmasına Dair Kanun ile değiştirilmiştir. Yine de araştırma esnasında temin edilen ve kullanılan veriler ile kanunun eski hali kullanılacaktır. Araştırma kapsamında belediye belgeli konaklama işletmeleri BE-B, bakanlık belgeli olanlar BA-B şeklinde kısaltılarak kullanılmıştır.

geçilir. Bu aşamada temel soru ise kümelenme alanların nerelerde olduğudur. Yani kümelenme alanlarının mekânsal konumlarına ilişkin sonuçlar elde edilmektedir. Bu kapsamda araştırmada kümelenme alanlarının lokasyonları ve sınırları *kernel yoğunluk analizi* kullanılarak tespit edilmiştir. Bu sayede mekânsal ölçek ve kümelenme elemanları tespit edilmiştir.

Kümelenmelerin tespiti için kullanılan ilk olarak *en yakın komşu analizi* ve ardından *kernel yoğunluk analizine* ilişkin istatistiksel kabuller, işlemler ve aşamalar aşağıda açıklanmıştır.

3.4.1. En Yakın Komşu Analizi Yöntemi

Mekânsal ölçeğin belirlenmesi için ilk olarak, gözlemlenen en yakın komşuya *ortalama uzaklık* bulunur (Observed Mean Distance). Bu bilginin bulunması için aşağıda yer alan formül uygulanır. Bu formüle göre öncelikle her gözlem merkezi ile en yakın komşusunun konumu arasındaki mesafe kordal ölçümler kullanılarak hesaplanır. Buna göre aşağıda yer alan formüle göre d_i , i noktasının kendisine en yakın uzaklıktaki noktaya olan doğrusal (kuş uçuşu) uzaklığını ifade eder. Toplam birim sayısı ise n ile ifade edilir. Bu işlemden çıkan r_{obs} gözlemlenen en yakın komşuya ortalama uzaklık değerini verir (Çubukçu, 2015).

$$r_{obs} = \frac{\sum_{i=1}^n d_i}{n}$$

İkinci olarak, en yakın komşuya *beklenen ortalama uzaklık* (Expected Mean Distance) bulunur. Bu bilginin bulunması için aşağıda yer alan formül uygulanır. Bu formüle göre n , toplam nokta sayısını; A , ise noktaların bulunduğu toplam alanı ifade eder. Bu işlemden çıkan r_{exp} en yakın komşuya beklenen ortalama uzaklık değerini verir (Çubukçu, 2015).

$$r_{exp} = \frac{1}{2\sqrt{n/A}}$$

Üçüncü adımda ise *R- istatistiği* (Nearest Neighbor Ratio) bulunur. *R- istatistiğinin* bulunması için gözlemlenen en yakın komşu ortalama uzaklık, beklenen en yakın komşu ortalama uzaklığa bölünerek bulunur. Aşağıda yer alan formüle göre r_{obs} , gözlemlenen en yakın komşu ortalama uzaklığı, r_{exp} de beklenen en yakın komşu ortalama uzaklığı temsil etmektedir. Buradan çıkan sonuca göre *R- istatistiğinin* 1'den büyük çıkması, mekânsal dağılımın dağınık ya da tekdüze olduğu şeklinde yorumlanır. *R- istatistiğinin* 1'den düşük olması durumunda ise mekânsal dağılımda kümelenme olduğu anlamı taşır. *R- istatistiğinin* 1'e yakın olması durumunda mekânsal dağılımın rastlantısal olduğu sonucuna varılır (Çubukçu, 2015).

$$R - \text{istatistiği} = \frac{r_{obs}}{r_{exp}}$$

R istatistiği ile elde edilen sonuç gözlemlenen veri için istatistiksel açıdan anlamlı olup olmadığı hipotez testi ile sınırlanır. Buna göre; Yokluk Hipotezi (H_0): İncelenen mekânsal dağılım rastlantısalıdır. Alternatif Hipotez (H_1): İncelenen mekânsal dağılım rastlantısal değildir. Yokluk hipotezi yani H_0 reddedildiği durumda incelenen mekânsal dağılımın rastlantısal olmadığı kabul edilir. Yani alternatif hipotez geçerlidir. Yokluk hipotezinin reddedilemediği durumda ise mekânsal dağılımın rastlantısal olduğu kabul edilir. Bu hipotezlerin sıranmasında analizinden elde edilen *z-istatistiği* ve *p* değerleri kullanılır. Yani hipotezi reddedip reddedemeyeceğinizi söylerler. Çünkü hem *z* skorları hem de *p* değerleri, hipotez testleri için öncül olan standart normal dağılım ile ilişkilidir (Çubukçu, 2015).

Z skorları, bir testten elde edilen ham puanları, ortalaması sıfır, standart sapması bir olan standart normal dağılım tablosuna dönüştürmektedir. Dolayısıyla *z* puanı ortalamadan ne kadar uzak olduğu ile ilgili bilgi vermektedir. Yani standart sapmalardır. *Z- istatistiğinin* bulunması için öncelikle gözlemlenen uzaklıklar için standart hata yani *SE* değeri bulunur (Çubukçu, 2015).

$$SE = \frac{0,26136}{\sqrt{n^2/A}}$$

Mekânsal veriler için standart hata bulunduğundan sonra Z-istatistiği aşağıda yer alan formüle göre hesaplanır (Çubukçu, 2015).

$$z - istatistiği = \frac{r_{obs} - r_{exp}}{\frac{0,21636}{\sqrt{n^2/A}}}$$

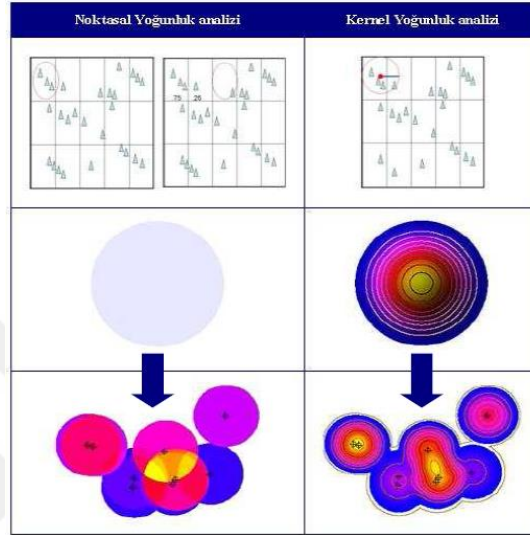
P-değeri ise bir olasılıktır. Analizde gözlemlenen mekânsal örüntünün bazı rastgele süreçlerle yaratılmış olma olasılığıdır. P-değeri çok küçük olduğunda, gözlemlenen uzamsal paternin rastgele süreçlerin sonucu olması pek olası değildir (küçük olasılık), böylece sıfır hipotezi reddedilebilir (Çubukçu, 2015).

Anlamlılık düzeyi (significance level, genellikle α ile temsil edilir), 0.10, 0.05 ve 0.01 düzeylerinde belirlenebilmektedir. Bu sonuç sınanan hipotezin güven düzeyiyle ilgili bilgi verir. Eğer anlamlılık düzeyi 0.10 ve altında çıkarsa sıfır hipotezi reddedilebilir.

3.4.2. Kernel Yoğunluk Analizi Yöntemi

Mekânsal anlamda mesafe verileri göz önüne alındığında veriler anlamlı bir şekilde mekânda kümelenme göstermiş ise bir sonraki aşama kümelenme alanları ve bölgelerinin nereler olduğu ve nasıl tespit edileceği problemidir. Bu bağlamda noktasal veri türlerinin doku analizi için en yaygın kullanılan iki analiz bulunmaktadır. Bunlar kernel ve nokta (Simple) yoğunluk analizleridir. Bu iki analizin amacı km^2 başına düşen birim (konaklama tesisi) yoğunluğunu göstermektir. Her iki yöntem de yoğunluğu hesaplamak için dairesel bir tarama bölgesi kullanır. Nokta yoğunluğunda, tarama alanına giren her bir nokta verisi, alan büyüklüğüne bölünerek hesaplanır. Kernel yani çekirdek yoğunluk analizinde ise yoğunluk hesaplamada elindeki her bir nokta için bir yarıçap kullanarak noktaların çevresine bu yarıçap doğrultusunda bir çember çizer ve

Çemberin sonuna kadar kernel foksiyonunu uygulayarak 1'den 0'a doğru katsayısı ile alanı belirler. Yarıçapın bittiği yer 0 olarak kabul edilir. Sonuç olarak aralarındaki temel farklılık bulunan çapların birleşerek (kernel) ve birleşmeden (nokta) mekânsal dokular üretmesidir (şekil 17). Bu araştırma çerçevesinde benzer yapılara sahip birlikte oluşan mekânsal birim arandığı için kernel yoğunluk analizi tercih edilmiştir.

şekil 17. Noktasal ve kernel yoğunluk analizi fonksiyonları (Kaynak: olak ve an, 2007)

Kernel yoğunluk analizinde doğru bir yoğunluk haritası için gerekli bilgiler noktasal konum verilerinin toplamıdır. Formölde i ile temsil edilir. Bir diğer veri ise pop_i isteğe bağlı bir parametre olup noktasının popölasyon alanını göstermektedir. Son veri de opsiyonel olarak değişebilen (ağırlıklı veya ağırlıksız) ortalama mesafedir ve $dist_i$ ile temsil edilir (Esri, 2019). Bu anlamda bir önceki aşamada yani en yakın komşu analizinde kullanılan konumsal bilgiler ve analiz sonucu elde edilen noktaların ortalama mesafesi kullanılmıştır. Kernel yoğunluk analizi Silverman (1986)'a göre şu şekilde hesaplanır:

$$Density = \frac{1}{(radius)^2} \sum_{i=1}^n \left[\frac{3}{\pi} \cdot pop_i \left(1 - \left(\frac{dist_i}{radius} \right)^2 \right)^2 \right]$$

$$dist_i \leq radius$$

Formülde yer alan mesafe ağırlıklı veya ağırlıksız ortalama olarak iki şekilde tercih edilebilir. Araştırma sürecinde çeşitli denemeler sonucu ağırlıklı ortalama mesafe seçilmiştir (Esri, 2019).

3.5.Örnekleme

Tespit edilen kümelenme alanlarına göre bulunan konaklama tesisleri, oldukça büyük bir ana küttedir. Bu nedenle araştırmanın mali, zamansal vb. zorluklar nedeniyle küme ögelerinin tamamına ulaşılması imkânı ortadan kalkmaktadır. Bu nedenle araştırma sahası içerisinde mekânsal ölçeğin/analiz biriminin belirlenmesinin ardından örnekleme sürecine gidilmiştir. Araştırmada kullanılan iki farklı kavram daha bulunmaktadır. Birincisi kümelenme içerisinde evrimi açıklamak için gereken mülakat alanlarını, ikincisi ise kümelenmelerin krize karşı dirençliği için gereken ölçümler için sayısını tespit etmek gerekmektedir. Dolayısıyla bu olgusal kavramlar için farklı araçlar, örnekleme stratejileri ve örneklem büyüklükleri kullanılmıştır. Söz konusu kavramsal çerçevenin mekânda en iyi şekilde açıklayabileceği önemli bir husustur. Çünkü bu durum farklı yapıda analiz ve veri setlerini beraberinde getirmektedir.

Araştırmanın nitel veri analizi gerektiren kümelenmelerin evrimi bölümü için *amaçlı örnekleme* kullanılmıştır. Bunun nedeni yarı yapılandırılmış mülakat formundaki soruların, paydaşlara yöneltilebilmesi için ilgili kişinin konuyla ilgili belli bir bilgi ve tecrübe birikimine sahip olmasını gerektiren bir yapıya sahip olmasıdır. Bu doğrultuda görüşmeler için hedef grup belirlenmiştir ve yarı yapılandırılmış mülakat formu hazırlanmamıştır. Bu bağlamda hedef grup kümelenme içerisinde bulunan işletmeler arasında alanın geçmişi ve tarihi ile ilgili zengin kayıtlara/hafızalara sahip, köklü geçmişi olan işletme sahipleri, işletme müdürleri veya deneyimli elemanlar seçilmiştir. Örneklem büyüklüğü ise saha çalışması sırasında mekânın algılanması ve mevcut durumun çözülmesi için oluşan durumda bırakılmıştır.

Araştırmanın nicel veri analizi gerektiren kümelenmelerin dirençliliği bölümü için olasılıklı örnekleme stratejisi seçilmiştir. Bu nedenle geliştirilen ölçek formu uygulanırken evreni temsil eden bireyler *rastgele örnekleme* ile belirlenmiştir.

Araştırmanın örneklem büyüklüğünü, evren içerisinde tespit edilen en yakın komşu indeksi ile oluşturulan mekânsal birimlerde tespit edilen 14 farklı kümelenmeye ait 396 işletme oluşturmaktadır. 14 farklı kümelenmedeki 396 işletmenin %95 güven aralığı ve %10 hata payı kriterleri esas alınarak toplam 77 işletmeye ulaşılması gerektiği hesaplanmıştır. Hesaplanan örneklem boyutunun her bir küme içerisindeki dağılımı, her bir kümedeki işletme sayısının evrene bölünüp hesaplanan örneklem ile çarpılmasıyla elde edilmiştir. Araştırmanın örneklemini, araştırmanın amacını temsil ettiği düşünülen Antalya İli sınırları içerisindeki Konyaaltı, Kepez, Merkez, Kaleiçi, Lara-Şirinyalı, Lara-Barınaklar, Lara-Örnekköy, Kundu kümelerindeki bakanlık belgeli ve belediye belgeli 14 farklı kümeye ait toplam 77 işletme oluşturmaktadır. Bu aşamada tespit edilen örnekleme büyüklüğü, ölçek uygulamasının araştırma alanında dengeli ve kapsayıcı bir şekilde uygulanmasını sağlamıştır (Tablo 5).

Tablo 5. Araştırma alanı, kümeler ve örneklem büyüklüğü arasındaki ilişki

Alan			Mekânsal Ölçek			Örneklem B.	
İlçe	Belge türü	Sayı	Kümelenme alanları	Belge türü	Küme elemanı	Sayı	Oran
Konyaaltı	Bakanlık B.	18	Konyaaltı	Bakanlık B.	18	3,5	0,045454545
	Belediye B.	87		Belediye B.	54	10,5	0,136363636
Kepez	Bakanlık B.	4	Kültür Mahallesi	Belediye B.	27	5,3	0,068181818
Muratpaşa	Bakanlık B.	56	Merkez	Bakanlık B.	11	2,1	0,027777778
	Belediye B.	301		Belediye B.	66	12,8	0,166666667
			Kaleiçi	Bakanlık B.	16	3,1	0,04040404
				Belediye B.	113	22,0	0,285353535
			Lara-Şirinyalı	Bakanlık B.	6	1,2	0,015151515
				Belediye B.	5	1,0	0,012626263
			Lara-Barınaklar	Bakanlık B.	4	0,8	0,01010101
				Belediye B.	20	3,9	0,050505051
			Lara-Örnekköy	Bakanlık B.	4	0,8	0,01010101
	Belediye B.	20		3,9	0,050505051		
Aksu	Bakanlık B.	30	Kundu	Bakanlık B	32	6,2	0,080808081
Döşemealtı	Bakanlık B.	1			0	0	0,
	Belediye B.	5					
5	9	539	8	14	396	77,0	1

3.6. Araştırma Soruları ve Hipotezler

Bilimsel bir araştırmada kullanılacak teknikler için araştırma problemi ve kavramsal çerçeve arasındaki ilişkinin iyi belirtilmesi ve araştırma amaçlarının net ve iyi biçimlenmiş, anlaşılır bir şekilde olması gerekmektedir. Bu aşamadan sonra ise ancak doğru bir şekilde araştırma sorusunun hangi kavramlar ve hangi yöntemlerle ele alınacağı tespit edilebilir.

Araştırmada temelde şu araştırma sorusunun yanıtı aranmaktadır: *Antalya’da konaklama tesislerinin oluşturduğu kümeler nerelindedir, oluşum sürecinde nasıl bir evrim geçirmiştir ve gelecekte muhtemel krizlere karşı dirençliliği nedir?*

Araştırma sorusunun doğru bir şekilde yanıtlanabilmesi için kuramsal çerçeve içerisinde belirlenen üç farklı kavram araştırma sahasında ele alınmıştır. Bunlar; kümelenmelerin *tespiti*, *evrimi* ve *dirençliliği*dir. Bu kapsamda hangi kavramlarla, sahada hangi sorulara yanıt aranacağını belirlenmiştir. Bu sayede soruların hangi yöntemle ele alınacağı da doğru olarak tespit edilmiştir (Tablo 6).

Tablo 6. Kavramsal çerçeve ve araştırma soruları

Kavramsal Çerçeve	Kümelenme	Destinasyon Evrimi	Dirençlilik
Yöntem	Nicel	Nitel	Nicel
Araştırma Yönü	→		
Ana Sorular	Antalya’da konaklama tesislerinin oluşturduğu kümeler var mıdır ve nerededir?	Bir turizm alanı olarak Antalya kent merkezinin zamansal ve mekânsal evrimi nasıldır?	Antalya’da farklı kümeler ve farklı türde tesislerin krize karşı dirençliliği farklı mıdır?
		Alt Sorular Evrin süreninde hangi toplumsal, politik ve mekânsal faktörler etkili olmuştur? Evrin süreci hangi mekanizmalarla gerçekleşmiştir? Bu evrim süreci gelecekte nereye evrilecektir? Yol bağımlılık veya evrimsel yaklaşım turizm alanlarının evrimini açıklamada ne kadar etkilidir?	Ana Hipotezler H1: Konaklama tesislerinin oluşturdukları kümelenmeler, krize karşı farklı dirençlilik düzeylerine sahiptir.

3.7. Veri Toplama Süreci ve Teknikleri

Araştırmanın problemi ve sorusu, belirlenen kuramsal çerçeve içerisinde destinasyon olarak Antalya’da incelenmiştir. Dolayısıyla bu durum yöntemsel olarak kavramların alanı nasıl daha iyi açıklaması gerektiğiyle ilgili bir sorgulama sürecini başlatmıştır. Araştırma amacı çerçevesinde nicel ve nitel veri toplama tekniklerine olanak tanıyan karma yöntem yaklaşımı tercih edilmiştir (Tablo 6). Çünkü turizm destinasyonlarının evrim sürecini açıklamak büyük zorluklar içermekte ve veri toplama teknikleri bakımından çeşitliliği gerektirmektedir. Araştırma boyunca çok çeşitli birincil ve ikincil veri kaynakları elde edilmeye çalışılmıştır (Somuncu vd., 2012: 35). Araştırmada bu iki tür veriyi elde etmek için karma yöntem araştırmalarda en çok kullanılan beş farklı teknik: gözlem, mülakat, istatistiki verilerin temini, yazılı dokümanların incelenmesi ve ölçek teknikleridir.

3.7.1. Gözlem

Gözlem; sosyal bilimlerde, çeşitli bağlamlarda gerçekleşen sözlü veya sözsüz eylemlerin sistematik bir şekilde izlenmesi ve incelenmesi yoluyla veri toplama tekniğidir (Kümbetoğlu, 2005: 126). Özellikle beşeri coğrafyada, sosyal olguların *mekân organizasyonu/görünümü* (landscape) üzerindeki doğal oluşu, çevre koşulları, bireysel ve toplumsal davranışları ve ilişkileri gösterip verilerin hangi bağlamda değerlendirilmesi ve yorumlanması gerektiği konusunda önemli bilgiler sunan tekniktir (Özgüç, 1994). Araştırma kapsamında bu teknik ilk olarak sahada 20 Nisan 2019 ve 27 Nisan 2019 tarihleri arasında *katılımsız gözlem* formatında uygulanmıştır. Bu kapsamda saha çalışmasında hazırlanan gözlem formu (Ek-1) doldurulmuş, fotoğraflar çekilmiş ve ilgili notlar alınmıştır. Bu ilk gözlem sürecinde, alanla ilgili problemler kayıt altına alınmış ve araştırmanın problemini belirlememize katkı sağlamıştır. 17 Temmuz 2019 ve 25 Temmuz 2019 tarihleri arasında ikinci gözlem süreci ise araştırma sahasında gelişen kişisel ilişkiler ve gruplar içerisinde *gözlemci olarak katılımcı* stratejisi ile

yapılmıştır. Bu aşamada araştırma sahasına ilişkin soruların hangi mekânsal bağlamlarda gerçekleştiği incelenmiş ve gözlenmiştir.

3.7.2. İstatistiki Veriler

Araştırmada gözlem sonucu tespit edilen problemin rakamlar üzerinden de doğrulanması için konaklama tesislerindeki kalış süreleri ve doluluk oranları Antalya İl Turizm Müdürlüğü'nden alınmıştır. Bu istatistiklerden elde edilen bilgiler araştırma probleminin net bir şekilde tanımlanmasına olanak tanımıştır. İstatistiki verilerin kullanıldığı ikinci alan ise bulgular bölümünde olmuştur. Bu araştırmanın bir amacı, araştırma sahasında konaklama tesislerinin oluşturduğu kümelenme alanları ve profillerini incelemektir. Bu amaçla veri, konaklama tesislerine ilişkin konumsal bilgiler olmuştur. Bu bilgiler Antalya İl Turizm Müdürlüğü'nden alınmıştır. Bu veri sayesinde Antalya'da konaklama tesislerinin türüne göre konumsal bilgileri tespit edilmiş ve Arc GIS ortamına aktarılmıştır. Sonuçlar araştırmanın mekânsal ölçeğini ve kümelenme alanlarının belirlenmesinde kullanılmıştır.

3.7.3. Mülakat

Bu araştırmanın birinci amacı, destinasyon olarak Antalya'daki evrimsel süreci açıklamaktır. Bu durum uzunlamasına bir analizi etkili hâle getirmeyi, alana ilişkin tüm zaman verilerinin kronolojik olarak yapılanmasını zorunlu tutmaktadır. Yani değişen zaman çizgisinde, mekânsal ölçekte (mikro ve mezo) değişen durumların, turizm alanına nasıl yansıdığını analiz edilmelidir (Ma, 2013: 48). Bu nedenle elde edilecek bulgular, sadece o olana ilişkin bir geçerlilik sağlayacağı için araştırmanın bu boyutunda nitel bir yaklaşım gerektirmektedir. Bu nedenle probleme üzerinde yüzeysel bilgilerden ziyade, kişilerin düşünce, görüş ve deneyimleriyle ilgili derinlemesine bilgi toplaması için mülakat tekniği uygulanmıştır (Şavran, 2009: 87). Mülakatın amacı, konu hakkında betimsel ve gerçekçi bir tespit oluşmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 48).

Araştırmada 1 Kasım 2019 ve 7 Kasım 2019 tarihleri arasında yapılan saha çalışmasında, toplam beş yerel aktörle yapılan mülakat doğrultusunda elde edilen ön bulgular hem araştırma sorularının netleşmesinde hem de mülakat formunun nihai şeklini almasını sağlamıştır. Mülakatta katılımcıların verdikleri bilgileri, araştırma sorusunun etrafında toplamak ve alınan bilgilerin karşılaştırılması ve doğruluğunun saptanması için yarı yapılandırılmış görüşme formları hazırlanmıştır (Ek-2).

Mülakat formlarıyla verilerin toplanması için 15 Temmuz ve 5 Ağustos 2020 tarihleri arasında sahada çalışmalar yapılmıştır. Mülakat formu, katılımcılara yüz yüze görüşme yöntemiyle uygulanmıştır ve her bir görüşme ortalama 30-40 dakikada tamamlanmıştır. Toplam 38 kişi katılmıştır. Yapılan görüşmelerin birçoğunda katılımcıların izinleri dâhilinde ses kayıt cihazı kullanılmıştır. Ses kaydının izin verilmediği görüşmelerde yazılı notlar tutularak kayıt altına alınmıştır (Tablo 7).

Tablo 7. Katılımcı profilleri

Sıra	İşletme Adı	Katılımcı Adı	Pozisyon	Deneyim Süresi	Yaş	Cinsiyet	Yer	Zaman	Süre (Dakika)
1	Lavin Otel	Mahmut Bey	İşletmeci	15	44	Erkek	Konyaaltı	14.08.2020	32
2	Meltem Otel	Halil Bey	İşletmeci	20	70	Erkek	Konyaaltı	14.08.2020	33
3	Akçahan Otel	Atilla Akçahan	İşletmeci	20	45	Erkek	Konyaaltı	14.08.2020	13 + Yazılı Kayıt
4	Benna Otel	Vedat Bey	İşletmeci	20	44	Erkek	Konyaaltı	14.08.2020	26
5	Afşin Otel	Ümit Afşin	İşletmeci	19	40	Erkek	Konyaaltı	15.08.2020	23
6	Kaymaz Pansiyon	Ali Kaymaz	İşletmeci	40	66	Erkek	Konyaaltı	16.08.2020	51
7	Gülizar Otel	Ahmet Bey	Müdür	23	40	Erkek	Konyaaltı	16.08.2020	23
8	Şanlı Pansiyon	Âdem Şanlı	İşletmeci	40	73	Erkek	Kepez	17.08.2020	25
9	Kültür Pansiyon	Mustafa Bey	İşletmeci	10	42	Erkek	Kepez	17.08.2020	Yazılı kayıt
10	Fırat Pansiyon	Hüseyin Bey	İşletmeci	20	44	Erkek	Kepez	17.08.2020	21
11	Polen Otel	Kemal Bey	İşletmeci	25	54	Erkek	Konyaaltı	17.08.2020	46
12	Blue Golden	Dila Hanım	Müdür	15	42	Kadın	Konyaaltı	17.08.2020	19
13	Nas Pansiyon	Emrah Nas	İşletmeci	10	40	Erkek	Merkez	18.08.2020	51
14	Avrupa Şelale	Şeref Bey	İşletmeci	25	45	Erkek	Konyaaltı	18.08.2020	60

	Otel								
15	Dumlupınar Apartmanı	Özkan Bey	İşletmeci	18	41	Erkek	Kepez	19.08.2020	46
16	Dedehan Pansiyon	Cafer İşlek	İşletmeci	30	48	Erkek	Kaleiçi	19.08.2020	41
17	Urca Otel	İbrahim Bey	İşletmeci	15	47	Erkek	Kaleiçi	19.08.2020	46
18	Kont Pansiyon	Mehmet Gözübüyük	İşletmeci , Muhtar	50	78	Erkek	Kaleiçi	20.08.2020	31
19	Sabah Pansiyon	Sedat Bey	İşletmeci	30	50	Erkek	Kaleiçi	20.08.2020	36
20	Begüm Han Pansiyon	Ahmet Bey	İşletmeci	25	75	Erkek	Şirinyalı	21.09.2020	15
21	Falcon Otel	Bülent Bey	Müdür	15	35	Erkek	Şirinyalı	21.08.2020	24+ Yazılı Kayıt
22	Ocak Pansiyon	Mehmet Ocak	İşletmeci	12	32	Erkek	Merkez	21.08.2020	20
23	Hakan Pansiyon	Hakan Bey	İşletmeci	30	77	Erkek	Şirinyalı	21.08.2020	Yazılı Kayıt
24	Prime Otel	İrfan Bey	İşletmeci	30	47	Erkek	Şirinyalı	24.08.2020	29
25	Ersoy Pansiyon	İsmail Bey	İşletmeci	20	40	Erkek	Merkez	24.08.2020	Yazılı kayıt
26	Çağlayan Apartmanı	İrfan Bey	İşletmeci	7	36	Erkek	Barınaklar	24.08.2020	19
27	Azuu Otel	Benar Bey	Müdür	25	47	Erkek	Barınaklar	24.08.2020	29
28	Lets Otel	Mevlüt Bey	Müdür	27	47	Erkek	Barınaklar	24.08.2020	21
29	Laren Otel	Muharrem Bey	Müdür	25	52	Erkek	Barınaklar	24.08.2020	30
30	Laren Otel	Kamil Bey	Müdür	24	55	Erkek	Barınaklar	24.08.2020	22
31	Çamlık Pansiyon	Ethem Bey	İşletmeci	25	55	Erkek	Örnekköy	25.08.2020	45+ Yazılı Kayıt
32	Çamlık Pansiyon	Yusuf Bey	İşletmeci	25	45	Erkek	Örnekköy	25.08.2020	25+ Yazılı Kayıt
33	Dinç Otel	Hakan Bey	Müdür	24	47	Erkek	Örnekköy	26.08.2020	23
34	Ekin Pansiyon	Nusret Ürkmez	İşletmeci	30	61	Erkek	Örnekköy	26.08.2020	50
35	Kristal Otel Grup	Adil Bey	Yönetici	30	65	Erkek	Kundu	27.08.2020	51
36	Kundu Taksi	Hasan Bey	Esnaf	30	50	Erkek	Kundu	04.06.2021	30+ Yazılı kayıt
37	Kundu Taksi	Tahsin Bey	Esnaf	30	54	Erkek	Kundu	04.06.2021	30+ Yazılı kayıt
38	İl Kültür Turizm Müdürlüğü	Hüseyin Çimrin	Emekli Rehber, Yerel Tarihçi, Yazar	35	77	Erkek	Kaleiçi	27.08.2020	102+ Yazılı kayıt

3.7.4. Doküman İncelemesi

Mülakat sonucu elde edilen temel bulguların desteklenmesi amacıyla alana ilişkin akademik literatür, gazete haberleri, internet kaynakları farklı aşamalarda incelenmiştir. Çünkü alanın büyüklüğü ve geçmişi, kişilerin yaşam ve deneyim sürelerinden çok daha fazla bir sorgulama gerektirmektedir. Bu bağlamda tarihsel kayıt niteliğinde önemli olay ve kişileri aktaran ikincil veri setleri oluşturulmuştur.

3.7.5. Ölçek Geliştirme Süreci ve Ölçek Formu

Araştırmanın bir diğer amacı, farklı türde ve bölgede yığılmaların krize karşı dirençliliğini ölçmektir. Yani farklı türlerde gerçekleşen kümelenmelerin evrim sürecinde geçirebileceği bir krize karşı verebileceği tepkileri ölçmektir. Bu amaç nesnel bir değerlendirme gerektirdiğinden bulguların güçlü ampirik kanıtlarla desteklenmesi elzemdir. Bu nedenle araştırmanın bu boyutunda uygulanacak teknik ölçektir.

Araştırmaya konu olan birimlerin gözlenen, izlenen, tartılan, sayılabilen, hissedilebilen özelliklerinin (değişen) boyutunun/büyükliğünün/değerinin sayısal biçimde ifade edilmesine ölçeğe denir. Ölçmenin nesnel bir değerlendirme olabilmesi için standart ya da standartlaştırılmış ölçü aracı kullanılmalıdır. Doğa bilimlerinde ısı, hız, bileşen, moleküler yapı gibi ölçme araçları büyük oranda standardize edilmesine karşın tutum, davranış, kalite, kriz vb. sosyal olayların ölçümünde tam bir standartlaşma olmadığı söylenebilir. Bu nedenle sosyal olayların ölçümü için ölçek (scala) geliştirilmektedir (Özdamar, 2017: 6). Ölçek (scala): *“birimlerin özellikle hissedilen, bilinen ancak gözlenemeyen duyuşsal, davranışsal, eğilimsel, tepkisel, yargısal özellikleri sayısallaştırmak amacıyla geliştirilmiş ölçü araçlarıdır”* (Özdamar, 2017: 7).

Sonuç olarak geliştirilen ölçeklerde turizme dayalı konaklama tesislerinin krize karşı dirençlilik kapasitesini ölçerek destinasyonun direçliliğini ölçmeyi amaçlamaktadır. Burada temel amaç, tesislerin oluşturdukları kümelenmelerin ne kadar

dayanıklı olduğunu anlamak ve böylece gelecek için doğru stratejiler geliştirebilmektir. Aynı zamanda tesislerin dirençliliğini ölçmek; dirençliliğin gücü ve zayıf yönlerini tanımak için kullanılacaktır. Bu bağlamda araştırmanın bu aşamadaki amacı, Antalya’da turizm konaklamalarının oluşturduğu kümelenmelerin krize karşı olan dirençliliğini belirlemektir. Araştırma kapsamında geliştirilen ölçek süreci için aşağıda belirtilen prosedür izlenmiştir (Tablo 8).

Tablo 8. Konaklama sektörü için dirençlilik ölçeği geliştirme süreci

	Sıra	Aşama	Yöntem	Uygulama İçeriği
Geçerlilik	1	Kapsam Geçerliliği (Content Validity)	Alan Yazın Taraması Uzman Görüşü	Ölçekte yer alması muhtemel maddelerin çevrilmesi/derlenmesi
	2	Ölçüt Geçerliliği (Criterion Validity)	Yordama ve Uygunluk	Pilot uygulama
	3	Yapı Geçerliliği (Construct Validity)	Açıklayıcı Faktör Analizi	Ölçeklerin boyutlarının belirlenmesi
Güvenirlilik	1	İç Tutarlılık	Cronbach Alfa	Maddeler arasındaki tutarlılık

3.7.5.1. Organizasyonlar İçin Dirençlilik Ölçeğinde Alan Yazın Taraması

Ölçek geliştirme sürecinin ilk aşaması, ilgili kavramsal çerçeveye ilişkin yapılan ölçeklerin taranmasıdır. Araştırma çerçevesinde kabul edilen organizasyonel/kurumsal dirençlilik bağlamında geliştirilen önemli iki ölçek bulunmaktadır. Her iki ölçekte uluslararası çalışmalarda öncü kuruluş olan Dirençli Organizasyonlar (Resilient Organisations) kuruluşu tarafından yapılan araştırmalardır. Bu kuruluş; organizasyonların, endüstrilerin ve ekonomilerin her ortamda gelişmesine yardımcı olmaya odaklanmış bir araştırma ve danışmanlık grubudur. İlk geliştirilen ölçekte, McMannus ve diğerleri (2008) yaptığı ölçek çalışması sonucunda üç faktörlü on beş göstergeden oluşan bir model önermiştir. İkincisi, Lee vd. (2013)’nin yaptığı çalışmadır. Bu çalışma sonucu iki faktörlü ve on üç göstergeden oluşan bir model önerilmiştir. Bu çalışmalardaki maddeler ve göstergeler temel alınarak çeşitli sektörler için uygulanan birçok çalışma vardır. Bu araştırmada kullanılacak ölçek maddeleri, Lee vd. (2013)’nin geliştirdiği madde havuzu uyarlanarak kullanılmıştır. Lee vd. (2013)’nin yaptığı

araştırmada amaç sektörel ayırım gözetmeksizin kurumların ya da organizasyonların dirençliliğini ölçmektir. Ölçek geliştirilirken Yeni Zelanda'nın Auckland şehrindeki kurumlar rastgele örneklem metoduyla test edilmiştir ve faktör analizi uygulanmıştır (Lee vd. 2013: 30). Turizm alanında uluslararası platformda dirençlilik ölçeği geliştiren tek çalışma, konaklama endüstrisinin örgütsel dayanıklılığını ölçmek için Orchiston ve diğerleri (2016) tarafından yapılan çalışmadır (Hall, 2017). Bu araştırmada McManus ve diğerleri (2008) ile Lee ve diğerleri (2013) çalışmalarına dayanan madde havuzunu oluşturmuştur ve yeni bir ölçek geliştirmiştir. Araştırmanın sonucuna göre 13 gösterge ile başlanmış ve sonuçta “planlama ve kültür” ve “iş birliği ve yenilik” Yeni Zelanda'nın Christchurch kentindeki turizm işletmelerinin örgütsel dayanıklılığının altında yatan iki faktör olarak bulunmuştur. Bu boyutlar Lee ve diğerleri (2013)'nin önerdiği orijinal "planlama" ve "uyum" boyutlardan farklıdır. Ayrıca, Orchiston ve diğerleri (2016) üç alt sektörden en az ikisinin (konaklama, ulaşım ve turistik çekicilikler) 13 dayanıklılık göstergesinin altısının önemli ölçüde farklı bulunduğunu belirtmektedir. Bu nedenle organizasyon dirençliliğinin sektöre ve bölgeye özgü göstergelerinin geliştirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır (Hall, 2017). Ulusal literatür incelendiğinde turizm alanında dirençliliği bir ölçekle geliştiren tek çalışmanın Doğantan (2017)'a ait olduğu görülmüştür. Bu çalışmada İstanbul'da yer alan hem konaklama hem de seyahat sektöründeki işletmeler dikkate alınarak bir ölçek geliştirilmiştir. Bu çalışmaya göre işletmelerin dirençliliğini ölçen altı boyut bulunmuştur (Doğantan, 2017). Bu araştırmada Doğantan (2017)'dan farklı olarak Orchiston ve diğerleri (2016) konaklama, ulaşım ve çekicilikler arasındaki dirençlilik ölçütlerinin değiştiği, aynı zamanda coğrafi farklılıkların da önemli bir farklılık oluşturduğu uyarısı dikkate alınarak yeni bir ölçek geliştirilmesi kararı alınmıştır. Bu bağlamda yalnızca konaklama tesislerine dayalı farklı boyutlarıyla dirençlilik ölçekleri

geliştirilecek ve Antalya özelinde uygulanacaktır. Aynı zamanda toplam madde havuzu sayısı Doğantan'ın (2017) alışmasına göre yükseltilmiştir.

Ölçek geliştirme aşamasının ilk adımı madde havuzudur. Bu araştırmada madde havuzu; geçerlilik ve güvenirlilik bakımından daha iyi konumda olan Lee ve diğerleri (2013)'nin çalışması temel alınmıştır (Ek-3). Bu çalışmada kullanılan dört faktör içerisinde kullanılan 78 madde içeren madde havuzu kullanılmıştır. Bu madde havuzundan yararlanarak dirençliliğin farklı özelliklerini ölçmeyi amaçlayan dört ölçek hazırlanmıştır.

3.7.5.2. Uzman Görüşü

Ölçek geliştirme sürecinin ikinci adımı uzman görüşüdür. Bu aşamada kullanılan madde havuzunun ölçülmek istenen faktör ve göstergelere ilişkin geçerliliği sorulmuştur. Uzmanlar dirençlilik konusunda özellikle coğrafya ve turizm alanlarında veya yakın alanlarda yayınları bulunan akademisyenler arasından toplam 5 uzman katılmıştır (Tablo 9). Uzman görüş formunda maddelerin geçerliliğinin belirlenmesi için görüşlerini “Uygun-Düzeltilmeli-çıkarılmalı” şeklinde belirtmeleri istenmiştir. Ayrıca açıklama ve yeni madde nerileri için de uygun alanlar oluşturulmuştur. Bu sayede dört ölçek ve toplam 78 maddeden oluşan madde havuzu, uzmanların görüşüne göre istatistiksel olarak yorumlanabilmiş ve uzmanların düzeltme nerileri belirlenebilmiştir (Ek-4). Uzman görüşünün alınabilmesi için form e-posta aracılığı ile ulaştırılmıştır.

Tablo 9. Uzman görüşü alınan katılımcıların profili

Kodları	Cinsiyet	Unvan	Uzmanlık Alanı
1	Kadın	Dr. Öğretim yesi	Turizm işletmeciliği
2	Kadın	Prof. Dr.	Turizm işletmeciliği
3	Kadın	Dr. Öğretim yesi	işletme, Yönetim, Organizasyon
4	Erkek	Doç. Dr.	Coğrafya
5	Erkek	Arş. Gör.	İktisat

Uzmanlardan alınan dönüt formunu değerlendirmek amacıyla kapsam geçerliliği için sıklıkla kullanılan Lawshe Kapsam Geçerliliği Oran'ı kullanılmıştır. Lawshe katsayısının kullanılmasındaki amaç, değerlendirilen ölçek formunda uzmanların yaptığı sıralamalar arasındaki uyumu ve tutarlılığı ölçmektir. Bu işlem şu şekildedir: KGO: Kapsam Geçerliliği Oranı, n_e : Gerekli diyen uzman sayısı, n : Toplam uzman sayısı, $n/2$: Toplam uzman sayısının yarısı

$$KGO = \frac{n_e - n/2}{n/2}$$

Lawshe (1975), farklı uzman sayıları için $p=0,05$ (tek yönlü) güven aralığı asgari kapsam geçerliliği oranlarını tablo hâlinde belirtmiştir. Ölçeği değerlendiren uzman sayısı arttıkça uyum katsayısının değeri düşmektedir. Bu araştırmada uzman sayısı 5 olduğu için her bir maddenin kapsam geçerlilik oranı 0,99 olmuştur. Buna göre Lawshe (1975)'nin belirlediği minimum değer altındaki maddeler çıkarılmıştır. Uyum katsayısının 1'e yakın olması incelenen ölçekteki maddelerin uzmanlar arasında kapsam geçerliliği konusunda ortak görüşün varlığını göstermektedir ve ölçeğin geçerliliğine katkı sağlamaktadır (Tablo 10).

Tablo 10. Lawshe'nin en az kapsam geçerliliği oranı

Uzman Sayısı	Min. Değer
5	,99
6	,99
7	,99
8	,78
9	,75
10	,62
11	,59
12	,56
13	,54
14	,51
15	,49
20	,42
25	,37
30	,33
35	,31
40	,29

Uzman görüşü sonucunda ilk yapılan işlem, analiz sorularına göre kapsam dışı kalan maddelerin havuzdan çıkarılması olmuştur. Çıkarılan maddeler uzmanlar tarafından gerekçelendirilmiştir. Bu kapsamda ilk olarak benzer maddeler olduğu için çıkarılması gereken maddeler belirtilmiştir. Benzer maddeler arasından hangisinin ölçekte kalacağını ölçme gücünü düşünerek tercih etmişlerdir. Bu maddeler aşağıda yer alan tabloda belirtilmiştir. Ayrıca uzmanların çıkmasını istediği maddelere diğer bir gerekçe de dirençlilik kavramını ölçmeyen ve doğrudan çıkarılması istenen maddeler olmuştur (Tablo 11).

Uzman görüşlerinden gelen formlar incelendiğinde bazı maddeler önerilmiştir. Uzman görüşleri neticesinde bazı maddeler ölçek bütünlüğü oluşması gerekçesiyle ölçek tipinin bütün maddelerde likert olarak uygulanması tavsiye edilmiştir. Çünkü uzman görüşü formunda bazı maddeler çoktan seçmeli şeklinde, bazı maddeler ise likert tipinde sorulmuştur. Bu doğrultuda çoktan seçmeli şeklinde sorulan maddelerin çıkarılması kararı verilmiştir. Çıkarılan maddeler uzmanlar tarafından kapsayıcı bir şekilde likerte ölçeğe uygun maddelere dönüştürülmüştür. Uzman görüşü formlarında bazı maddelerin yapısal ve kavramsal dil açısından hatalı olduğu gerekçesiyle çıkarılmasına karar verilmiştir. Yine bu hatalı maddelerin yerine kullanılabilecek maddeler geliştirilerek önerilmiş ve nihai forma eklenmiştir (Tablo 11).

Uzman görüşü sonunda dört ölçekte toplam 70 maddeli bir madde havuzu oluşmuştur. Bu maddelerin tümü uzmanların genel görüş ve önerileri doğrultusunda şekilsel ve dil özellikleri bakımından geliştirilmiştir. Bu işlemler sonunda pilot uygulama formu ortaya çıkmıştır.

Tablo 11. Uzman görüşleri sonucunda değişiklik yapılan maddeler

Konaklama Tesislerinde Dirençlilik İçin Hazır Bulunma Ölçeği		
	Red	Kabul
Kavramı ölçmeyeceği için çıkan maddeler	21	
Benzerlik olan maddeler	17	4
	16	5
	15	8
	18-19-20	12
Ölçek tipi gereği çıkarılan ve yerine önerilen maddeler	6	6 (pilot uygulama formunda)
Çeşitli gerekçelerle çıkarılan ve yerine önerilen maddeler	10	12 (pilot uygulama formunda)
	11	13 (pilot uygulama formunda)
Konaklama Tesislerinde Dirençlilik İçin Planlama Ölçeği		
Benzerlik olan maddeler	1	2
Ölçek tipi gereği çıkarılan ve yerine önerilen maddeler	3-4	1,2,3,4,5,7,8,10,11,12,13,14,15 (pilot uygulama formunda)
	5-6	6,9 (pilot uygulama formunda)
Konaklama Tesislerinde Dirençlilik Kültürü Ölçeği		
Kavramı ölçmeyeceği için çıkan maddeler	21	
Benzerlik olan maddeler	26	4
	23	5
	25	6
	27	14
	22	16
	24	17
Çeşitli gerekçelerle çıkarılan ve yerine önerilen maddeler	10	10 (pilot uygulama formunda)
Konaklama Tesislerinde Dirençlilik İçin Liderlik, Yönetim ve Yönetişim Ölçeği		
Kavramı ölçmeyeceği için çıkan maddeler	17	
	18	
Benzerlik olan maddeler	20	9
	19	11
Çeşitli gerekçelerle çıkarılan ve yerine önerilen maddeler	1	1 (pilot uygulama formunda)
	6	6 (pilot uygulama formunda)
	10	12 (pilot uygulama formunda)
	14	14 (pilot uygulama formunda)

3.7.5.3. Pilot Uygulama

Ölçek geliştirmenin bir diğer aşaması pilot uygulamadır. Uzman görüşünden sonra ortaya çıkan ölçek, pilot çalışma için az sayıya bir örnekleme uygulanmıştır (Ek-5). Pilot uygulama iki nedenden dolayı gerekmektedir. İlki, saha çalışmasında katılımcılara sunulan formda işlenmeyen maddelerin tespitidir. İkincisi ise faktörler ile maddeler arasındaki ilişkisinin belirlenmesidir (Seçer, 2018, Çiçek Şentürk, 2020). Pilot uygulamada örneklem sayısı için farklı görüşler vardır. Evcı ve Aylar (2017: 395) hedef

kitlenin yaklaşık %5'lik kısmına pilot uygulama yapılmasını önermektedir. Şeker ve Gençdoğan (2014: 4) ise hedef kitleyi temsil eden 30 ila 50 arasında bir katılımcı büyüklüğüyle pilot uygulamanın yapılmasını önermektedir. Bu kapsamda pilot uygulama için 15.02.2021 tarihinde 15 bakanlık belgeli 15 tane de belediye belgeli tesislerle görüşmeler yapılmıştır. Katılımcıların tesislerde işletmeci, genel müdür, müdür yardımcısı, departman müdürü, şef, vb. sorumlu olan farklı düzeydeki katılımcılarla görüşülmüştür. Bu aşama sonunda çıkarılan ve değişen maddeler olmamıştır. Bu nedenle sahada kullanılan ölçek formuna ulaşılmıştır (Ek-6).

3.7.5.4. Açıklayıcı Faktör Analizi

Geliştirilen ölçek formları Covid-19 salgını nedeniyle yüz yüze görüşmenin yanı sıra, telefon ve e-posta yolu ile de uygulanmıştır. Bu sayede ölçekler için uygun örneklem sayısının elde edilmesi için 78 ölçme gerçekleştirilmiştir. Ardından ölçek formu SPSS ortamına aktarılmıştır.

Konaklama işletmelerinde dirençlilik olgusunun farklı ölçeklerle ve farklı boyutlarıyla belirlenmesi için açıklayıcı faktör analizine (AFA) tabi tutulmuştur. Açıklayıcı faktör analizi, birbiriyle ilişkili veri yapılarını birbirinden bağımsız daha az sayıda yeni veri yapılarına dönüştürmek, gerektiğinde adlandırmak ve değişken sayısını azaltmak amacıyla başvurulmuş bir analizdir. Bu kapsamda geliştirilen dört farklı ölçekte toplam 70 madde için temel bileşenler analizi (principal components) ve varimax rotasyonu uygulanarak AFA gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda ilk olarak veri setinin faktör analizi için uygunluğunun ve örneklem yeterliliğinin test edilmesinde Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) katsayısı ve Barlett's küresellik testinden yararlanılmıştır. Veri setinin faktör analizi için uygun olması için KMO katsayısının 0,60'dan yüksek, Barlett testi p değerinin 0,05'ten küçük çıkması verilerin faktör analizi için uygun olduğunu göstermektedir (Büyüköztürk, 2016: 136; Alpar, 2010: 387). İkinci adım da faktörlerin her bir değişken üzerinde yol açıkları ortak faktör varyansının (communality)

hesaplanmasıdır. Bu değer maddelerin faktörlerle olan ilişkisini açıklayan bir katsayıdır. Bu değerler incelenirken maddelerin seçiminde 0,20'den yüksek faktör yükü olan maddeler dikkate alınmalıdır. 0,20'den küçük olanlar faktör analizinden çıkarılmalıdır (Büyüköztürk, 2016: 134). Üçüncü aşamada faktör sayısının belirlenebilmesi için faktör ağırlığı, faktör açıklayıcılığı varyans yüzdeleri ve faktör yükleri incelenmiştir. Bu aşamada faktör ağırlığı için Kaiser'in özdeğer ≥ 1 kuralı (Hair vd., 1998: 103), faktör açıklayıcılığı varyans yüzdeleri için %50 ve üzeri, faktör yükleri için değer ise 0,45 ve üzeri olmalıdır (Büyüköztürk, 2016: 134).

3.7.5.5. İç Tutarlılık

Araştırmada, ölçekleri oluşturan maddelerin içerisinde tutarlılık gösterip göstermediğini (iç tutarlılık) belirlemek amacıyla güvenilirlik analizi uygulanmıştır (Ural ve Kılıç, 2011: 286). Cronbach alpha katsayısı, toplam puanlar üzerinden likert tipi ölçeğin güvenilirliğinin hesaplanmasında çok sık kullanılmaktadır. İlgili ölçeğin alfa katsayısı ne kadar yüksek ise ölçekte bulunan maddeler arasında tutarlı ve aynı özelliğin ölçen maddelerin olduğu çıkarılabilir. Alfa katsayısının 0,80-1,00 aralığında olması ölçeğin yüksek güvenilirliğe sahip olduğunu göstermektedir (Alpar, 2010: 350).

70 maddenin faktör analizi ve iç tutarlılık aşamasındaki sonuçları yukarıda belirtilen istatistiksel varsayımlara göre değerlendirilmiştir. Bu maddelerden 1.ölçekte 5, 8, 17. maddeler; 2. ölçekte 10. madde; 3. ölçekte 18. madde; 4. ölçekte 3, 7, 10 ve 16. madde normal kabul edilen değerlerin altında olduğu görülmüş, bu nedenle bu ifadeler ölçeklerden çıkartılmıştır ve ölçekler son hâlini almıştır (Ek-7).

3.8. Araştırmada Verilerin Analizi

Araştırmanın ilk analizi kümelenme analizleri olmuştur. Metinsel veriler olarak temin edilen tesislere ilişkin veriler, mekânsal veriye dönüştürülmüştür. Bu sayede araştırmanın ilk boyutunda kullanılan kümelenme analizleri ortalama en yakın komşu

analizi ve kernel yoğunluk analizi ile yapılmıştır. Elde edilen bulgular, kümelere ilişkin mekânsal sınırları belirlemiştir. Bu mekânsal sınırlar içerisinde incelenen birimler türleri ve profilleri hakkındaki bilgiler betimsel olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca burada elde edilen sonuçlar daha sonraki aşamalar için temel veriler sağlamıştır.

Araştırmada mülakat tekniğiyle elde edilen veriler, betimsel analize tabi tutulmuştur. Bu veri seti araştırmanın kümelenme evrimi aşamasına temel veri oluştururken fotoğraflar, uydu görüntüleri ve doküman incelemesi sonucu elde edilen verilerle mülakat sonucu ortaya çıkan bulgular desteklenmiştir. Bu aşamada nitel veriler için kullanılan betimsel analiz dört aşamayla gerçekleştirilmiştir. Bu aşamaların birincisi, araştırma sorularından, araştırmanın kavramsal çerçevesinden ya da mülakatlarda yer alan boyutlardan yola çıkarak veri analizi için bir çerçeve oluşturmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 224). Bu araştırmada betimsel analiz için oluşacak çerçeve araştırmanın sorusu, süreç değişimi dikkate alınarak oluşturulmuştur. Bu bağlamda EEC'nin evrim mekanizmaları göz önüne alınarak tespit edilen mekanizmalar, dönemler oluşturacak şekilde gruplandırılmıştır. Analizin ikinci aşaması, tematik çerçeveye göre verilerin işlenmesidir (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 224). Bu aşamada, araştırmada oluşturulan dönemsel çerçeve doğrultusunda veriler tanımlanmamış, anlamlı ve mantıklı bir şekilde gruplandırılmıştır. Bu işlem sonunda verilerin bir kısmı dışarıda bırakılmıştır. Analizin üçüncü aşaması, bulguların tanımlanmasıdır. Bu kapsamda veriler doğrudan alıntılarla desteklenmiştir. Son olarak da tanımlanan bulguların açıklanması, ilişkilendirilmesi ve anlamlandırılması yapılmıştır (Koca, Güney, Altundal Öncü ve Somuncu, 2016). Tüm bu işlemlerin sonunda nitel araştırmalarda tümevarım ilkesi hâkim olduğu bilinciyle çeşitli olgusal bilgilere ulaşmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın son aşamasında kümelenmelerin dirençliğiyle ilgili verilerin toplanması için çeşitli ölçekler geliştirilmiştir. Geliştirilen ölçeklerin istatistiksel olarak

yorumlanabilmesi için dört aşamada analizler yapılmıştır. İlk olarak faktör analizi sonucuna göre çıkan bağımlı değişkenlerin parametrik analizler için uygun olup olmadığını belirlemek amacıyla normallik testi yapılmıştır. İkinci aşamada bağımlı değişkenler arasında ilişkinin var olup olmadığını, yani benzer bir olguyu ölçüp ölçmediklerini görmek amacıyla korelasyon analizi yapılmıştır. Araştırmada faktör analizi sonrası bağımlı değişkenler olarak ortaya çıkan dirençlilik faktörleri, tesislerin dirençlilik kapasitelerinin hangi faktörlerde yeterli hangi faktörlerde yetersiz olduğunu göstermektedir. Fakat bu çalışma için anlamlı olan araştırmanın mekânsal ölçeği gereği oluşturdukları kümelenmelerin hangi faktörlerde yeterli hangi faktörlerde yetersiz olduğunu göstermektir. Bu nedenle nicel analizin üçüncü aşamasında kümeler arasında bağımlı değişkenler olan dirençlilik faktörleri istatistiksel olarak anlamlı farklılıkların olup olmadığını belirlemek için ANOVA testi yapılmıştır. Bu sonuçta bütün kümeler arasında dirençlilik faktörleri anlamlı farklılıklar göstermiştir. Bu farklılıkların hangi faktörlerde ve hangi kümelerde güçlü ve zayıf olduğunun belirlenmesi için post-hoca LSD testi yapılmıştır. Bu farklılıkların nedensel açıklamalarını yapabilmek için faktör analizi sonucu çıkan dirençlilik kapasiteleri farklı bağımsız değişkenler kullanılarak açıklanmaya çalışılmıştır.

3.9. Araştırmanın Geçerlik ve Güvenilirliği

Araştırmada geçerliliğin yüksek olması için katılımcıların araştırma konusu olan olguya bakış açıları doğrudan aktarılmıştır. Aynı zamanda tespit edilmeye çalışılan olguya karşı, kişilerin farklı bakış açıları ve düşünceleri aynı çerçevede yansıtılmıştır. Aktarılan bu bilgilerin temini sırasında katılımcılara araştırmayla ilgili detaylar açıklanarak güven sağlanmış ve en doğru bilgiler alınmıştır. Elde edilen bu veriler ham hâliyle saklı tutulmuştur.

Araştırmada görüşmeler, gözlem ve dokümanlar yolu ile elde edilen verilerin detaylı olması ulaşılan sonuçların geçerlilik ve güvenilirliğine ilişkin önemli bir gösterge olmuştur.

Araştırmada, veri toplama teknikliklerinin avantajlı ve dezavantajlı özellikleri dikkate alınarak araştırma sorularına yanıt verebilen çeşitli araçlar geliştirilmiştir. Bu yüzden araştırmada nitel veriler ve nicel veriler kullanılmıştır. Nitel araştırmalarda veri çeşitlenmesi (data triangulation) olarak da adlandırılan bu durum elde edilen bulguların geçerlik ve güvenirliğini artırma konusunda önemli katkılarda bulunmuştur.

Bu araştırma için etik kurul raporu alınmıştır. Bu kapsamda katılımcılar açısından herhangi bir etik problem bulunmamaktadır. Bireyler mülakata gönüllü olarak katılmış ve katılım için gereken bilgiler verilmiştir. Talepleri olması durumunda katılımcıların kimliğinin gizli tutulacağı bilgisi verilmiştir. Saha çalışmalarında katılımcıların hiçbiri kimliklerinin gizli tutulması talebinde bulunmamışlardır.

4. BÖLÜM: BULGULAR

Araştırma temelde Antalya merkezinde bulunan Aksu, Döşemealtı, Konyaaltı, Muratpaşa ve Kepez ilçelerinde turizm sektörünün oluşturduğu mekânsal evrimi (zaman-mekânı) ve geleceğini incelemektedir. Bu kapsamda üç kavrama ilişkin saha araştırmasında bulgular elde edilmiştir.

Bu amaç esnasında ilk olarak (i) araştırma alanı içerisinde yer alan Aksu, Döşemealtı, Konyaaltı, Muratpaşa ve Kepez ilçelerindeki turizm sektörünün oluşturduğu en somut mekânsal birimler olan konaklama işletmelerinin oluşturduğu kümelenmelerin nerede olduğu ve temel göstergeleri belirlenmiştir.

Turizme ilişkin mekânsal evrimi inceleme amacıyla ikinci olarak (ii) tespit edilen kümelenmelerin/mekânsal birimlerin ne zaman ve nasıl oluştuğuyla ilgili tespitlerdir. Bu bağlamda evrimsel bir gözle kümelenmelerin yaşam döngüsünü incelerken en önemli faktör hiç kuşkusuz döngüyü etkileyecek tür, kriz, mutasyon, yavru verme, uyum, yol bağımlılık veya uyum vb. evrimsel mekanizmaların tespiti olmuştur. Dolayısıyla ele alınan kümelenmelerin geçmiş ve günümüz koşullarının zamansal ele alışı sağlanmıştır.

Turizme ilişkin kümelenmelerin mekânsal ve zamansal ele alışı çok önemli bir soruyu da beraberinde getirmektedir. Bu mekânsal birimler gelecekte nasıl bir hal alacaktır? (iii) Bu nedenle araştırmanın son aşamasında ise kümelenmelerin evrim sürecinde gelecekte karşılaşacağı krizlere karşı dirençlilikleri incelenmiştir. Bu sayede hangi kümelenmenin daha uzun ömürlü bir örgütlenme yapısına sahip olduğu hakkında önemli fikirler edinilmiştir.

4.1. Kümelenmelerin Tespiti

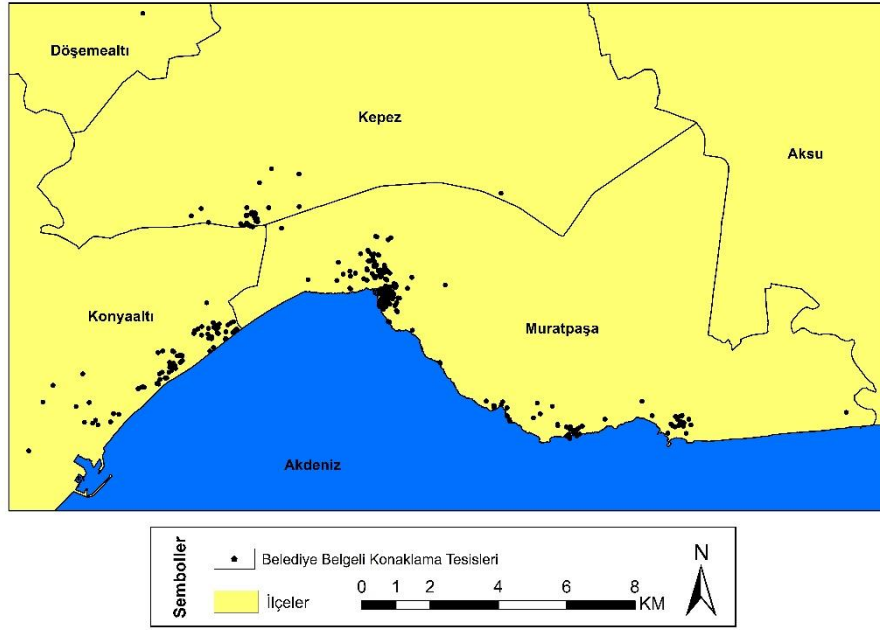
Mekân üzerinde desen (pattern) görünümü mekân bilimleri için önemli bir araştırma objesi olmuştur. Özellikle kentsel mekânlar üzerinde var olan desenlerin

tespiti önemli ve birçok yöntemi barındıran bir meseledir. Bu alanda en önemli konulardan birisi de mekânsal dağılımın kümelenmiş (clustered), rastlantısal (random) veya tekdüze (dispersed/uniform) olup olmadığıdır (Çubukçu, 2015).

Bu araştırma arz ve talep gücünün mekâna olan tezahürünü konaklama tesisleri ölçeğinde ele almıştır. Araştırma sahası içerisinde yer alan Muratpaşa, Aksu, Kepez, Konyaaltı ve Döşemealtı'nda diğer ilçelere göre konaklama sektörünün arz yönü gelişmiş olduğu görülmektedir (Şekil 16). Bu nedenle Antalya merkez bölgesinde yer alan ve araştırma sahası olan Muratpaşa, Aksu, Kepez, Konyaaltı ve Döşemealtı ilçelerinde yer alan konaklama tesislerinin oluşturduğu dokunun tespit edilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda öncelikle lokasyon bilgileri içeren metinsel veriler, mekânsal veriye dönüştürülmüş ve mekânsal desen analizi yapılmıştır. Araştırma sürecinde oluşumları ve yapıları itibarıyla farklılıklarından dolayı bakanlık belgeli (BA-B) ve belediye belgeli (BE-B) olmak üzere iki veri seti için *en yakın komşu analizi* ve ardından *kernel yoğunluk analizi* sonucu mezo ölçekte kümelenmeler tespit edilmiştir.

4.1.1. BE-B Konaklama Tesisleri İçin Kümelenme Analizi

Kümelenme analizi için ilk olarak belediye belgeli konaklama tesislerine ilişkin mekânsal konum bilgilerinden oluşan bir veri seti oluşturulmuştur. Araştırma alanı içerisinde kalan 427 konaklama tesisinin 402'sinin koordinat verilerine ulaşılmış, 25 tesise ilişkin bilgiye ulaşılamamıştır ve kayıp veri olarak kayıt edilmiştir. Bu veri setinden elde edilen ilk bulgu 402 konaklama tesisinin dağılışı olmuştur. Bu veriye göre belediye belgeli Konyaaltı'nda 86, Döşemealtı'nda 1, Kepez'de 34, Muratpaşa 'da 281 tesis olmak kaydı ile toplamda 402 tesis bulunmaktadır. Araştırma sahası içerisinde kalan Aksu'da belediye belgeli tesis bulunmamaktadır. Bu veriler, araştırma sahası içerisinde belediye belgeli konaklama tesislerinin Konyaaltı, Muratpaşa ve Kepez'de yoğunlaştığını göstermektedir (Şekil 18).

Şekil 18. Belediye belgeli konaklama tesislerinin dağılışı

Belediye belgeli tesislere ilişkin elde edilen konumsal bilgiler ile *ortalama en yakın komşu analizi* yapılmıştır. Burada amaç konaklama tesislerinin mekânsal dağılımının rastlantısal olup olmadığını test etmektedir. Bu anlamda hipotez testi aşağıda yer alan şekilde sınanmıştır.

H_0 : Araştırma sahasında, konaklama tesislerinin dağılışı rastlantısalıdır.

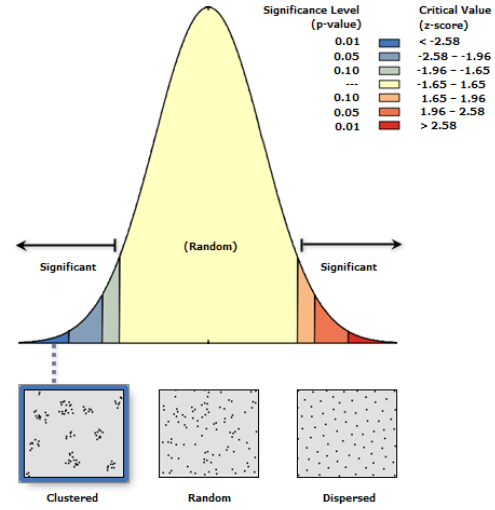
H_1 : Araştırma sahasında, konaklama tesislerinin dağılışı rastlantısal değildir.

Hipotez testinin sınanması için ortalama en yakın komşu analizi/endeksi, her birimin kendi cinsinden olan en yakın birime yani komşusuna olan kuş uçuşu uzaklığı üzerinden bir analiz yapar. Dolayısıyla bu analizde sadece mekânsal mesafe dikkate alınır. Ortalama en yakın komşu analizi, hipotez testinin sınanması için beş önemli değer vermiştir.

İlk olarak, gözlemlenen en yakın komşuya ortalama uzaklık bulunmuştur (observed mean distance). Bu değer aynı zamanda veri setinin aritmetik ortalamasıdır. Analiz sonuçlarına göre gözlenen ortalama mesafenin 114,1474 m. olduğuna ulaşılmıştır. İkinci olarak, en yakın komşuya beklenen ortalama uzaklık (expected mean

distance) bulunmuştur. Bu değer de veri setindeki ağırlıklı ortalama olarak kabul edilebilir. Beklenen ortalama mesafe 434,2938 m. olarak tespit edilmiştir (Şekil 19). Üçüncü adımda ise, R- istatistiği, diğer adı ile en yakın komşu oranı (nearest neighbor ratio) bulunmuştur. R- istatistiğinin bulunması için gözlemlenen ortalama uzaklık, beklenen ortalama uzaklığa bölünerek elde edilmiştir. Bu işlem sonucu en yakın komşu oranı (R-İstatistiği) 0,262834 bulunmuştur. R- istatistiğinin 1'den düşük olması mekânsal dağılımda kümelenme olduğu anlamı taşır (Şekil 19). Ancak elde edilen bu değerlendirmenin gözlemlenen veri için istatistiksel açıdan anlamlı olup olmadığı hipotez testi ile sınıranır. Dört ve beşinci bulgular olan z-skoru ve p-değeri bu anlamda fikir vermektedir. Çünkü bu sonuçlar sıfır hipotezinin reddedilip reddedilmeyeceğini söyleyen istatistiksel anlamlılık ölçümleridir. Bu bağlamda ilk değerlendiren sonuç z-istatistiğidir (Şekil 19). -28, 275411 z skoru göz önüne alındığında, normal dağılım tablosunda yer alan rastgele (random) dağılım eşiği olan ± 1.65 'in ötesinde bir veri bulunmaktadır. Bu nedenle veri değerleri rastgele dağılımın çok ötesinde anlamlı bir kümelenmiş patern içermektedir (Şekil 19). Diğer ise anlamlılık düzeyidir (significance level) ve genellikle α ile temsil edilir. Hipotez testinin anlamlılık düzeyi 0.01 olarak belirlenmiştir. Bunun anlamı H_0 gerçekte doğru iken onu yanlışlıkla reddetme olasılığımız maksimum % 1'dir. Analizde P değeri ise 0,000000 olarak bulunmuştur. Dolayısıyla p düzeyi anlamlılık düzeyinden daha düşük bir değere sahip olduğu için H_0 reddedilir ($P \leq \alpha$ ise H_0 red). Bunun anlamı, H_0 'ı reddetmekle gerçekleşen yanılğı öngörülenden küçüktür. Bu nedenle rahatlıkla H_0 reddedilebilir. Elde edilen kümelenmiş mekânsal desenin rastgele olma olasılığının % 1'den az olduğuna ulaşılmıştır (Şekil 19).

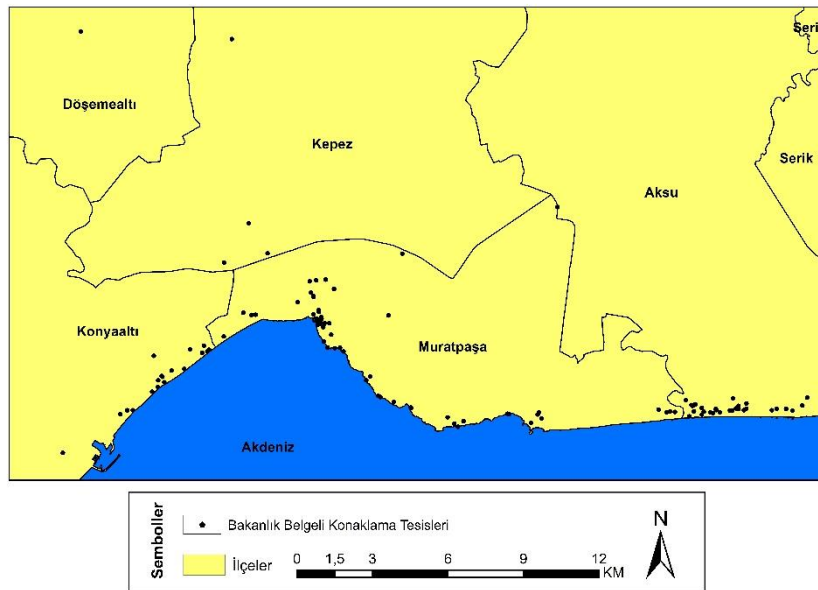
Gözlemlenen Ortalama Uzaklık	114,1474 Meters
Beklenen Ortalama Uzaklık	434,2938 Meters
En Yakın Komşu Oranı (R-İstatistiği)	0,262834
z-score:	-28,275411
p-value:	0,000000
Distance Method:	EUCLIDEAN
Study Area:	303286693,542957

Şekil 19. Belediye belgeli konaklama tesisleri için ortalama en yakın komşu analizi sonuçları ve standartlaştırılmış normal dağılım tablosu

4.1.2. BA-B Konaklama Tesisleri İçin Kümelenme Analizi

Araştırma alanı içerisinde kalan 112 konaklama tesisinin 109'unun koordinat verilerine ulaşılmış, 3 tesise ilişkin bilgiye ulaşılamamıştır ve kayıp veri olarak kayıt edilmiştir. Bu veri setinden elde edilen ilk bulgu konaklama tesislerinin dağılışı olmuştur. Bu veriye göre bakanlık belgeli Konyaaltı'nda 18, Döşemealtı'nda 1, Kepez'de 4, Aksu'da 30, Muratpaşa'da 56 tesis olmak kaydı ile toplamda 109 tesis bulunmaktadır. Bu veriler, araştırma sahası içerisinde bakanlık belgeli konaklama tesislerinin Konyaaltı, Muratpaşa ve Aksu'da yoğunlaştığını göstermektedir (Şekil 20).

Şekil 20. Bakanlık belgeli konaklama tesislerinin dağılışı

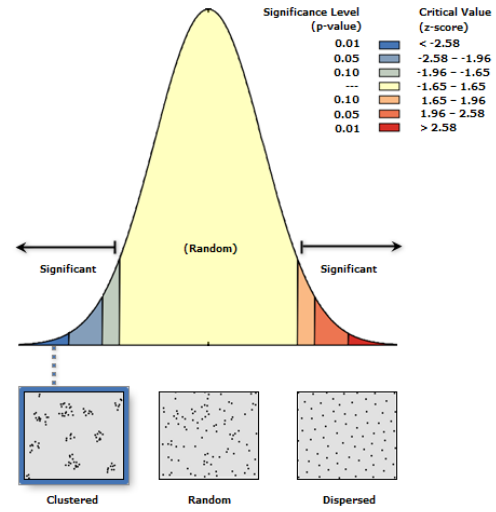
Bakanlık belgeli tesislere ilişkin elde edilen konumsal bilgiler ile *ortalama en yakın komşu analizi* yapılmıştır. Burada amaç yukarıdaki analizde olduğu gibi konaklama tesislerinin mekânsal dağılımının rastlantısal olup olmadığını test etmektedir. Bu anlamda hipotez testi aşağıda yer alan şekilde sınanmıştır.

H_0 : Araştırma sahasında, konaklama tesislerinin dağılışı rastlantısalıdır.

H_1 : Araştırma sahasında, konaklama tesislerinin dağılışı rastlantısal değildir.

Hipotez testinin sınanması için ortalama *en yakın komşu analizinde* beş önemli değer elde edilmiştir. İlk olarak, gözlemlenen en yakın komşuya gözlemlenen ortalama uzaklık (observed mean distance) 467,7134 m. olarak bulunmuştur. İkinci olarak, en yakın komşuya beklenen ortalama uzaklık (expected mean distance) 1062,2445 m. olarak tespit edilmiştir. Üçüncü adımda ise, r- istatistiği 0,440307 bulunmuştur. R- istatistiğinin 1'den düşük olması mekânsal dağılımda kümelenme olduğu anlamı taşır. Bu sonucun anlamlı olup olmadığı hipotez testi ile sınırlanır. Dört ve beşinci bulgular olan z-skoru ve p-değeri bu anlamda fikir vermektedir. -11,178776 z skoru göz önüne alındığında, normal dağılım tablosunda yer alan rastgele (random) dağılım eşiği olan ± 1.65 'in ötesinde bir veri bulunmaktadır. Bu nedenle veri değerleri rastgele dağılımın çok ötesinde anlamlı bir kümelenmiş patern içermektedir. Diğerleri ise anlamlılık düzeyidir (significance level) ve genellikle α ile temsil edilir. Hipotez testinin anlamlılık düzeyi 0.01 olarak belirlenmiştir. Bunun anlamı H_0 gerçekte doğru iken onu yanlışlıkla reddetme olasılığımız maksimum % 1'dir. Analizde P değeri ise 0,000000 olarak bulunmuştur. Dolayısıyla p düzeyi anlamlılık düzeyinden daha düşük bir değere sahip olduğu için H_0 reddedilir ($P \leq \alpha$ ise H_0 red). Bunun anlamı, H_0 'ı reddetmekle gerçekleşen yanlış öngörülenden küçüktür. Dolayısıyla rahatlıkla H_0 reddedilebilir. Elde edilen kümelenmiş mekânsal desenin rastgele olma olasılığının % 1'den az olduğuna ulaşılmıştır (Şekil 21).

Gözlemlenen Ortalama Uzaklık	467,7134 Metre
Beklenen Ortalama Uzaklık	1062,2445 Metre
En Yakın Komşu Oranı (R-İstatistiği)	0,440307
z-score:	-11,178776
p-value:	0,000000
Distance Method:	EUCLIDEAN
Study Area:	491966460,896543

Şekil 21. Bakanlık belgeli konaklama tesisleri için ortalama en yakın komşu analizi sonuçları ve standartlaştırılmış normal dağılım tablosu

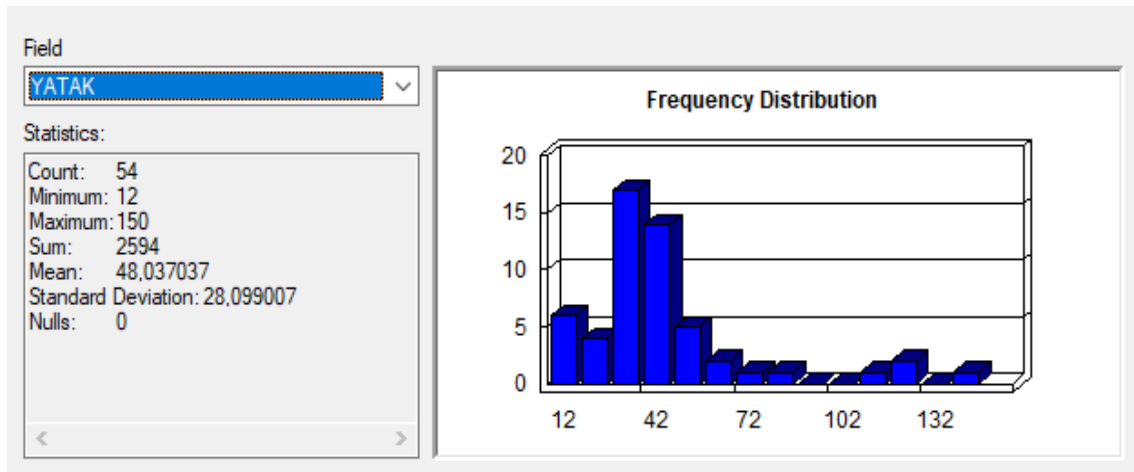
Yapılan analizlerde her iki veri setinde de kümelenmelerin olduğu hipotetik olarak kanıtlanmıştır. Bu aşamadan sonra yeni bir birim olarak belirlenen kümelenmelerin alanlarının ve mevcut demografik özelliklerinin belirlenmesi ve tanımlanması gerekmektedir.

4.1.3. BE-B Konaklama Tesislerinin Kernel Yoğunluk Analizi ve Kümelenmelere İlişkin Temel Göstergeler

Ortalama en yakın komşuluk analizi sonrasında belediye belgeli tesislere ilişkin veriler konumsal bilgileri dâhilinde bir kümelenme olduğu tespit edilmiştir. Ardından kümelenme alanlarının nerede oldukları belirlenmiştir. Kernel analizi sonuçlarına göre belediye belgeli konaklama tesisleri araştırma sahasında yedi farklı küme alanı ve tesis sayıları oluşturmuştur. Buna göre I. Küme Konyaaltı Kıyı Gerisi (54), II. Küme Kültür Mahallesi (27), III. Küme kent merkezi (66), IV. Küme Kaleiçi (113), V. Küme Lara-Şirinyalı (5), VI. Küme Lara-Barmaklar (20), VII. Küme Lara-Örnekköy (20) 'dür. Ayrıca belediye belgeli tesislerin oluşturduğu mekânsal dokuların yapısal ve demografik özellikleri irdelenmiştir (Şekil 22).

olarak büyük bir ormanlık alanın imara açılmaması olduğu tespit edilmiştir. İki kümeye ilişkin istatistiki bilgiler ve frekans dağılımları kıyaslandığında önemli bir farklılık gözlenmemiştir. Birinci kısım Atıncık ve Gürsü Mahallesi'nde yer almaktadır. Bu alanda 33 tesis, 1476 yatak kapasitesi bulunmaktadır. İkinci kısımda Arapsuyu ve Kuşkavağı Mahallesi'nde yer almaktadır ve 21 tesis, 1118 yatak kapasitesi bulunmaktadır. Yatak kapasiteleri bakımından incelendiğinde birinci kesimde en az 12 en fazla 128, ikinci kesimde en az 12 en fazla 150 yatak kapasiteli tesis olduğu görülmektedir. Ayrıca birinci kısımda ortalama yatak kapasitesi 44 ikinci kısımda 53'dür. Standart sapma birinci kısımda 26,7 ikinci kısımda 29,4'dür. Değerlere göre benzer olan bu bölgeler bir küme olarak incelenmiştir. Her iki bölge de Konyaaltı Plajı'nın ortalama 100 metre gerisinden itibaren başlayan belediye belgeli konaklama tesislerinin yer aldığı kümelenme alanlarıdır. Belirtilen benzerliklerden dolayı iki bölge bir küme olarak analize dâhil edilmiştir.

Kümenin tamamında toplam 54 konaklama tesisi ve 2594 yatak kapasitesi bulunmaktadır. Kümede en az yatak kapasitesi olan tesisin 12 yatağı bulunmaktadır. En fazla yatak kapasitesi olan tesisin ise 150'dir. Küme içerisinde tesis başına ortalama 48 yatak düşmektedir. Standart sapma ise 28'dir. En fazla sıklığı bulunan tepe değeri ise 36'dır. Dağılımın homojen olduğu görülmektedir (Şekil 23).

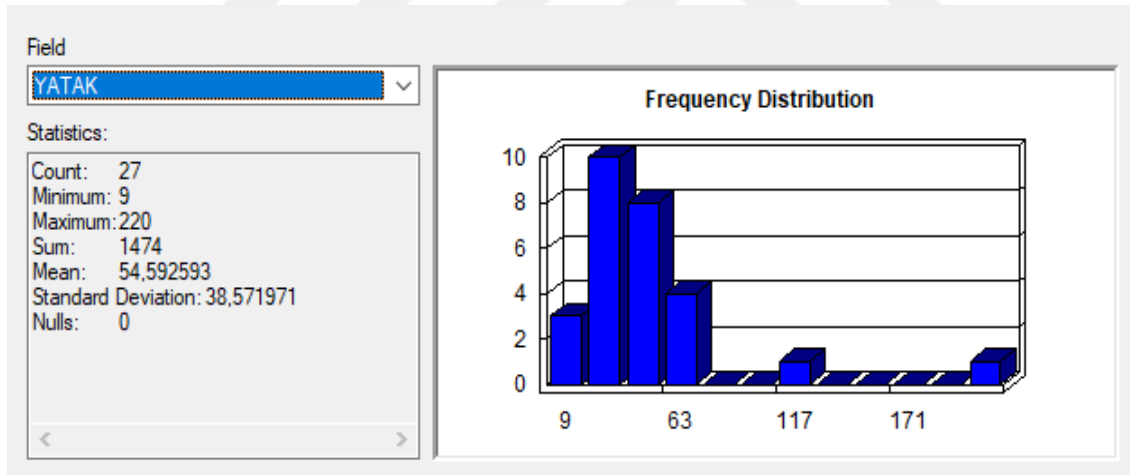

Şekil 23. Konyaaltı'nda kümelenme oluşturan belediye belgeli tesislerin yapısal özellikleri

4.1.3.2. Kültür Mahallesi

Analizde II. küme olarak adlandırılan yer, Kepez ilçesinde, Kültür Mahallesi'nde yer almaktadır. Lokasyon olarak Akdeniz  niversitesi ve Akdeniz Organize Sanayisi ile yakın konumdadır. Az yoğunluklu bir kümelenme alanıdır. İşletmelerin çoğunun *yurt pansiyonculuğu* diye ifade edilen ara bir tür olduğunu söylemek mümkündür ( ekil 22).

Belediye belgeli tesislerin oluşturduğu bu kümede toplamda 27 tesis bulunmaktadır. Toplam yatak kapasitesi 1474'd r. Bu tesisler içerisinde en az yatak kapasitesine sahip 9, en fazla yatak kapasitesine sahip tesis ise 220 kapasitelidir. Bu kümede yer alan tesislerin ortalama yatak kapasitelerinin 54 olduğu tespit edilmiştir. En yüksek sıklı a sahip değer ise 40'dır. Standart sapma ise 38,5'dir. Sola  arpıklık bulunmaktadır. Dağılımın homojen olduğu görülmektedir ( ekil 24).

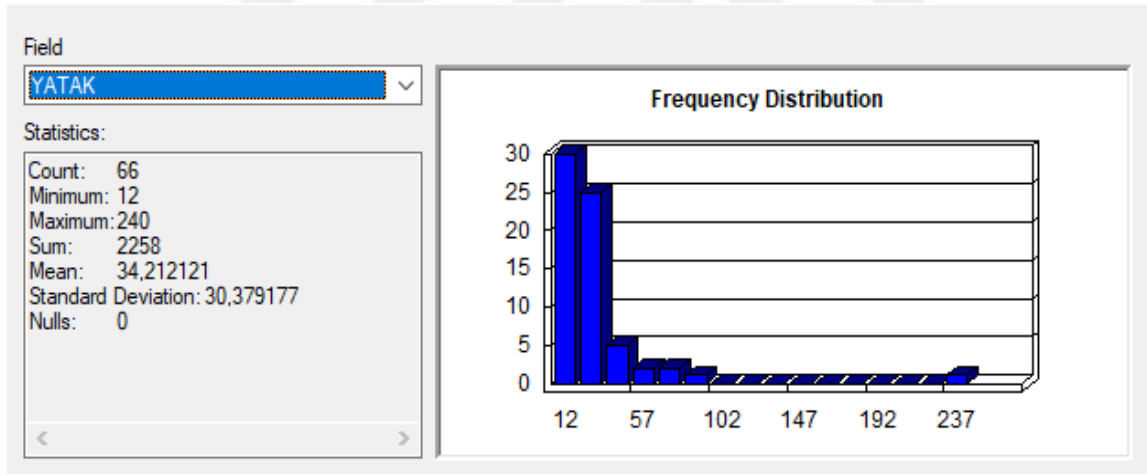
Şekil 24. Kültür Mahallesi'nde kümelenme oluşturan belediye belgeli tesislerin yapısal  zellikleri

4.1.3.3. Kent Merkezi

Bu küme, haritada en büyük yüzölçümüne sahiptir ve III. Küme olarak gösterilmektedir ( ekil 22). Küme alanı Antalya'nın kent merkezinde olu mu  olup Muratpaşa ilçesinde yer almaktadır. Dolayısıyla bu bölge merkez ilçeler arasında en yoğun ticari faaliyetlerin olduğu Muratpaşa'nın kamu kurumları ve ticaret alanlarının

yoğunlaştığı kent alanıdır. Bu alanda yapılan kernel yoğunluk analizlerinde tek bölgede iki farklı yoğunluğa sahip alanlar tespit edilmiştir. Yapılan saha çalışmaları esnasında bu kümelerin tek bir küme gibi görünse de aslında zamansal ve mekânsal bakımdan farklı özellikler barındıran iki farklı küme olduğu tespit edilmiştir. Birincisi az yoğun olarak gösterilen kent merkezi içerisinde gelişen ve genellikle turizm amacı dışında seyahat eden ziyaretçilerin tercih ettiği bölgedir. Özellikle ticarete dayalı bir talep gelişmiştir. Yaygın işletme biçimi *oda pansiyonculuğu* şeklindedir.

Küme içinde 66 belediye belgeli konaklama tesisi tespit edilmiştir. Bu tesisler en az 12 en fazla 240 yatak kapasitelidir. Küme içinde tesislerin ortalama yatak kapasitesi 34'tür. Toplam yatak kapasitesi 2258'dir. Standart sapma 30,3. Tepe değer ise 20'dir. Dağılımda sola çarpıklık mevcuttur. Dağılımın homojen olduğu görülmektedir (Şekil 25).

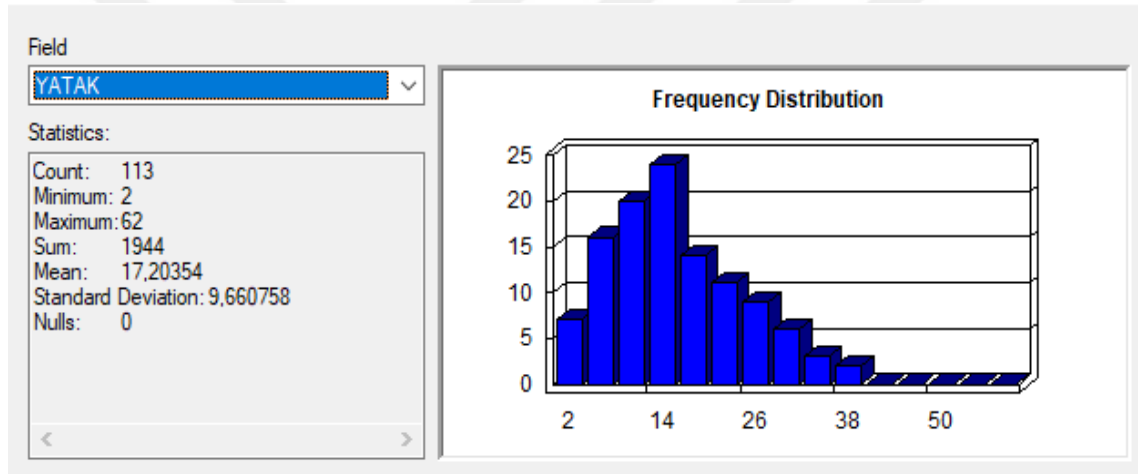
Şekil 25. Kent merkezinde kümelenme oluşturan belediye belgeli tesislerin yapısal özellikleri

4.1.3.4. Kaleiçi

Haritada VI. Küme olarak gösterilmektedir. Analizde III. Kümeyle bir bölge olarak tespit edilmiş fakat farklı yoğunluklar olduğu belirlenmiştir. Yapılan saha çalışmasında farklı yoğunluğa sahip bu alanların farklı kümeler olduğu tespit edilmiştir. VI. Küme alanı çevreleyen kale surları, kent merkezinde oluşan kümeden bu kümeyi ayırmaktadır. Muratpaşa ilçesinde yer alan bu küme konumu itibariyle Antalya'nın en

eski yerleşim birimi olan Kaleiçi'nde gelişme göstermiştir. Dolayısıyla bu küme Kaleiçi'nde yer almasıyla aynı bölgede bulunan 3. kümeden farklı yapısal özellikleri bulunmaktadır. Yapılan analizde yoğunluğu en fazla olan küme olarak tespit edilmiştir. Ev pansiyonculuğu en yaygın işletme tipidir (Şekil 22).

Kaleiçi'nde 113 konaklama tesisi içerisinde en az 2, en fazla 62 yatak kapasiteli konaklama tesisi bulunmaktadır. Toplam yatak kapasitesi 1944'dür. Küme içerisinde tesis başına ortalama yatak sayısı ise 17'dir. Dağılım grafiği incelendiğinde standart sapma 9,66'dır. Tepe değeri 14'dür. Sola çarpıklık mevcuttur. Dağılımın homojen olduğu görülmektedir (Şekil 26).

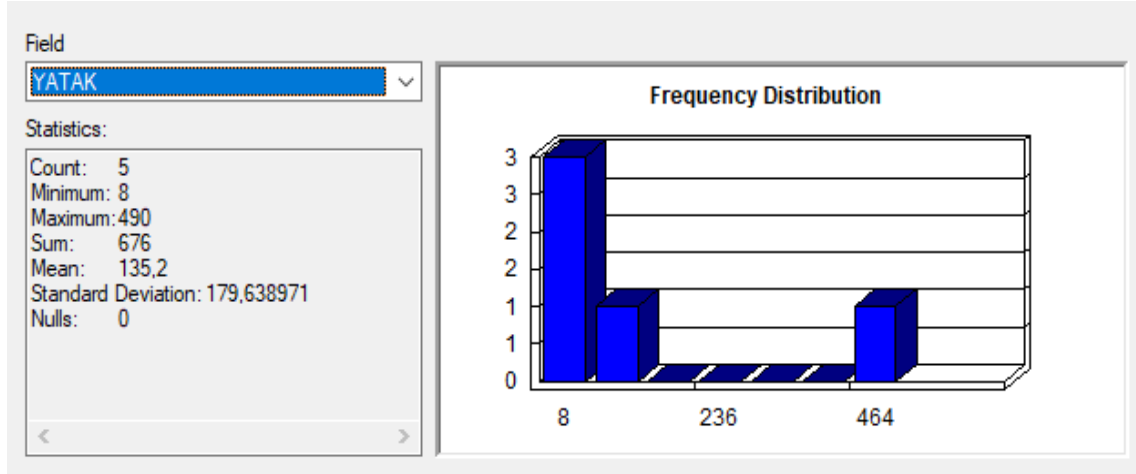

Şekil 26. Kaleiçi'nde kümelenme oluşturan belediye belgeli tesislerin yapısal özellikleri

4.1.3.5. Lara-Şirinyalı

Analizde V. Küme olarak belirtilmektedir. Antalya kent merkezi çeperinde yer alan Şirinyalı Mahallesi içerisinde Eski Lara Caddesi olarak bilinen ve Lara falezleri üzerinde oluşan bir kümelenme alanıdır. Belediye belgeli konaklama tesisleri için yapılan analizde en küçük kümeyi oluşturmaktadır. Çünkü bu bölge genel itibarıyla falezli kıyı tipi nedeniyle denize ulaşımın sınırlı olduğu bir alandır. Bu nedenle az yoğun bir kümelenme alanı oluşmuştur. Yaygın işletme biçimi otel işletmeciliğidir. (Şekil 22).

Bu küme içerisinde 5 tesis bulunmaktadır. Bu tesislerde en az 8 en fazla 490 yatak kapasiteli tesis bulunmaktadır. Toplam yatak kapasitesi 676'dır. Ortalama yatak kapasitesi ise 135'dir. Standart sapma 179.6'dır. Tepe değeri 8'dir. Frekans tablosu sola yatık ve heterojen bir yapıya sahip olduğu görülmektedir (Şekil 27).

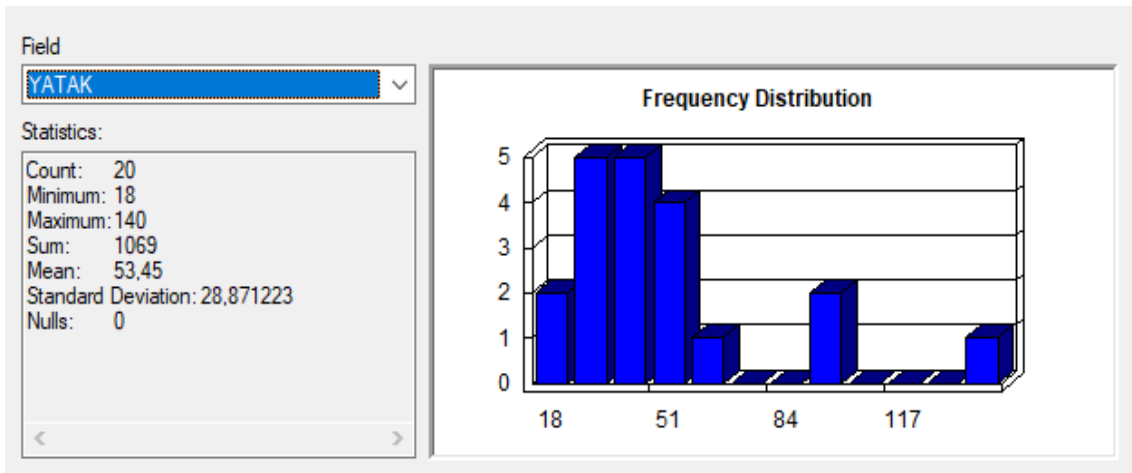

Şekil 27. Lara-Şirinyalı'da kümelenme oluşturan belediye belgeli tesislerin yapısal özellikleri

4.1.3.6. Lara-Barınaklar

Kenel yoğunluk analizinde VI. Küme olarak belirtilmektedir. Muratpaşa ilçesinde yer alan Lara semti içerisinde de yer alan Çağlayan ve Fener Mahallesi etrafında yoğunlaşan belediye belgeli tesislerdir. Bu küme içerisinde yer alan tesislerin büyük bölümü kapanmıştır. Konaklama arzı son yıllarda özellikle pansiyonculuktan apart otellere ve bakanlık belgeli butik otelciliğine yönelim bulunmaktadır. Düşük yoğunluklu bir kümelenme alanıdır (Şekil 22).

Küme içerisinde 20 tesis bulunmaktadır. Bu tesislerin yatak kapasitesi incelendiğinde en az 18, en çok 140 yatak kapasiteli olduğu görülmektedir. Toplam yatak kapasitesi 1069'dur. Küme içerisinde tesislerin ortalama yatak kapasitesi 53'dür. Frekans tablosu incelendiğinde kümenin homojen yapıda olduğu söylenebilir. Ortalama 53 yatak bulunmaktadır. Standart sapma 28.8'dir. Tepe değeri 36 ve 42'dir (Şekil 28).

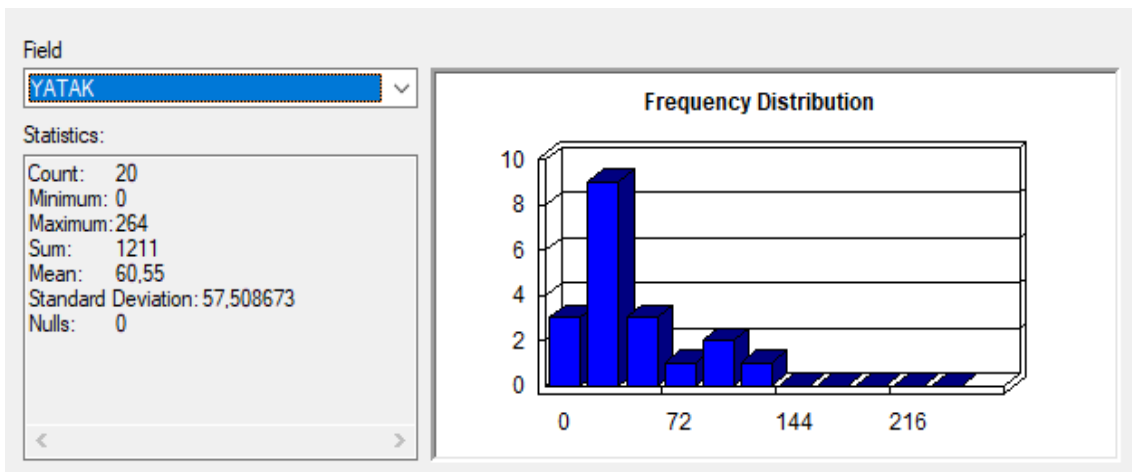

Şekil 28. Lara-Barınaklar'da kümelenme oluşturan belediye belgeli tesislerin yapısal özellikleri

4.1.3.7. Lara-Örnekköy

Analizde VII. Küme olarak gösterilmiştir. Muratpaşa ilçesi içerisinde yer almaktadır. İlçenin en doğusunda yer alan, ince kumsallara sahip olan Lara Plajı'nın hemen ardında gelişmiştir. Bu bölge Güzeloba veya Örnekköy olarak anılmaktadır. Yaygın işletme biçimi belediye belgeli şehir pansiyonculuğudur. Düşük yoğunluklu bir kümelenme alanıdır (Şekil 22).

Bu küme içerisinde 20 tesis bulunmaktadır. Küme içerisinde en çok yatak kapasitesi bulunan tesis 264 yatağa sahiptir. Küme içerisinde toplam yatak kapasitesi ise 1211'dir. Tesis başına ortalama yatak kapasitesi ise 60'dır. Standart sapma 57'dir. Tepe değer 40'dır. Frekans dağılımı sola yatık ve homojen bir dağılıma sahiptir (Şekil 29).

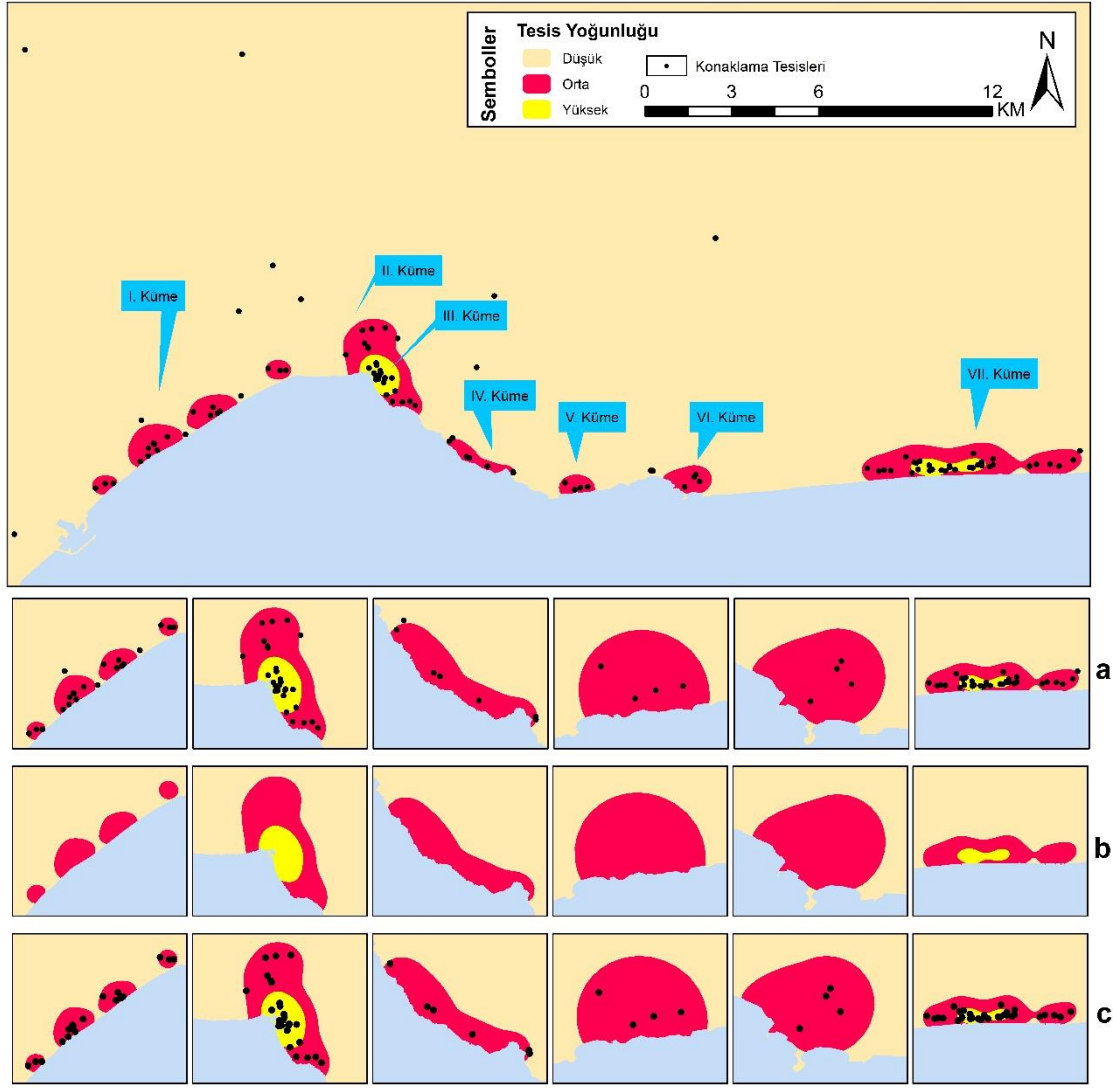
Şekil 29. Lara-Örnekköy'de kümelenme oluşturan belediye belgeli tesislerin yapısal özellikleri

4.1.3.8. Rastgele Dağılan Tesisler

Analize dâhil edilen 402 tesisten 97 tanesi rastgele dağılım göstermiştir. Analiz sonuçları incelendiğinde rastgele dağılım gösteren tesislerin, büyük oranda tespit edilen kümelenmelerin çevrelerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Dolayısıyla bu tesislerinde küme merkezleri tarafından çekilmekte olduğu söylenebilir. Fakat araştırmanın varsayımları çerçevesinde programda kabul edilen mesafe skalası nedeniyle kümelerin sınırları dışında kaldığı görülmektedir (Şekil 22).

4.1.4. BA-B Konaklama Tesislerinin Kernel Yoğunluk Analizi ve Kümelenmelere İlişkin Temel Göstergeler

Ortalama en yakın komşuluk analizi sonrasında bakanlık belgeli tesislere ilişkin verilerde konumsal bilgileri dâhilinde bir kümelenme olduğu tespit edilmiştir. Adından kümelenme alanları nerelerde olduğu kernel yoğunluk analiziyle belirlenmiştir. Kernel analizi sonuçlarına göre bakanlık belgeli konaklama tesisleri araştırma sahasında yedi farklı küme alanı oluşturmuştur. Ayrıca bu kümelenme alanlarındaki tesis sayılarına da ulaşılmıştır. Buna göre I. Küme Konyaaltı Kıyı Şeridi (18), II. Küme kent merkezi (11), III. Küme Kaleiçi (16), IV. Küme Lara-Şirinyalı (6), V. Küme Lara-Barınaklar (4), VI. Küme Lara-Örnekköy (4) ve VII. Küme Kundu (32) 'dur. Ayrıca tespit edilen kümelenme alanlarının yapısal ve demografik özellikleri irdelenmiştir (Şekil 30).

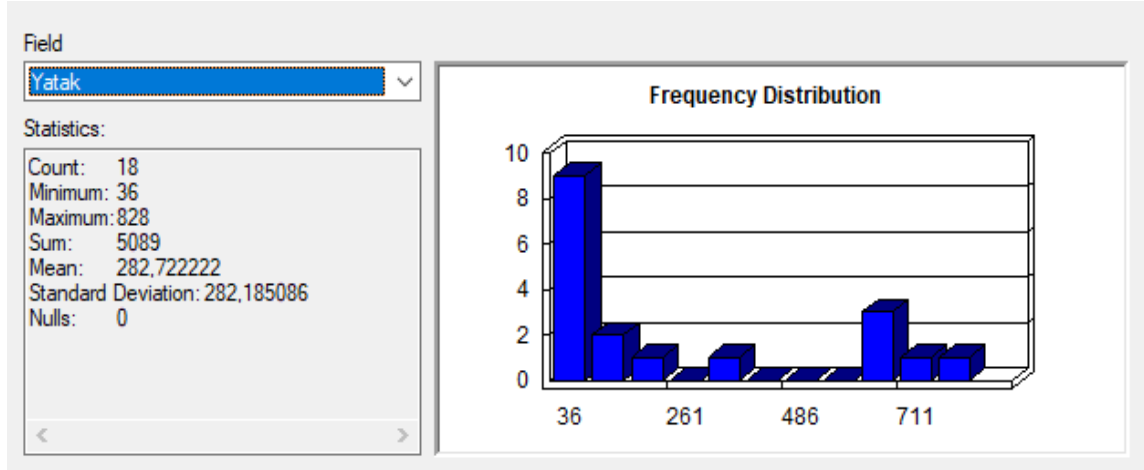

Şekil 30. Araştırma sahası içerisinde bakanlık belgeli konaklama tesislerinin kümelenme alanları

4.1.4.1. Konyaaltı Plajı

Analizde I. Küme olarak belirtilmiştir. Konyaaltı ilçesinde kıyı çizgisine en yakın bölgede konumlanan tesislerin oluşturduğu bir kümedir. Analizlerde dört farklı küme olarak görülmektedir. Fakat kıyı çizgisi üzerindeki fiziki unsurlar sonucu ayrı görünmektedir. Bu unsurlar, Boğa Çayı, ormanlık alan ve falezlerdir. Dolayısıyla yapılan saha çalışmalarında ve istatistiksel dağılımlar değerlendirmeleri sonucunda bu kümelerin tek bir küme olduğu tespit edilmiştir. Yaygın işletmecilik biçimi turistik otel işletmeciliğidir (Şekil 30).

Bu küme içerisinde toplam 18 tesis bulunmaktadır. En az yatak kapasitesi olan tesis 36 en çok 828 yatak kapasiteli tesis bulunmaktadır. Küme içerisinde toplam 5089 yatak bulunmaktadır. Tepe değeri 44'dür. Tesis başına ortalama 282 yatak düşmektedir. Standart sapma 282'dir. Küme heterojen bir yapıdadır ve zaman içerisinde büyük tesis oluşumları dağınık olarak yayılma göstermektedir (Şekil 31).

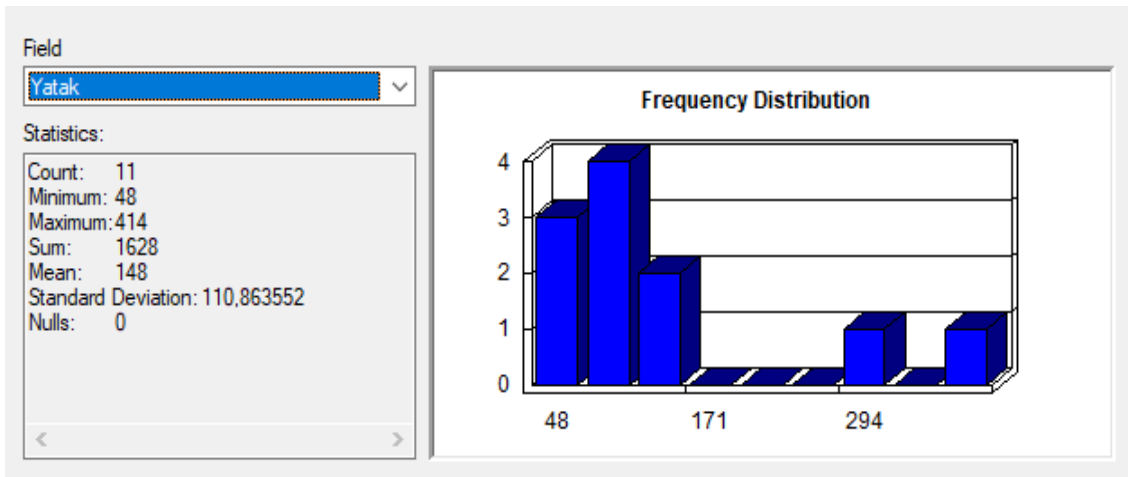

Şekil 31. Konyaaltı'nda kümelenme oluşturan belediye belgeli tesislerin yapısal özellikleri

4.1.4.2. Kent Merkezi

Analizde II. Küme olarak belirtilmiştir. Kent merkezinde bulunan belediye belgeli konaklama tesislerinin oluşturduğu düşük yoğunluğa sahip bir kümedir. Belediye belgeli tesisler için yapılan analizde olduğu gibi Kaleiçi'nde yer alan kümeden yapısal ve tarihsel özellikleri itibarıyla da ayrı olduğu tespit edilmiştir. Yaygın işletme biçimi oteldir. Düşük yoğunluklu bir kümedir (Şekil 30).

Küme içerisinde toplam 11 tesis bulunmaktadır. Bu tesislerin toplam yatak kapasitesi 1628'dir. Kent merkezinde bulunan belediye belgeli tesislere göre yapısal olarak bir miktar daha büyük işletmelerdir. Konaklayanlar ise “beyaz yakalı” olarak adlandırılan gruptur. Küme içerisinde en büyük iki tesis ise turistik amaçlıdır. Tesisler içerisinde en az yatak kapasitesi 48, en fazla yatak kapasitesi 414'dür. Küme içerisinde ortalama yatak kapasitesi ise 148'dir. Tepe değeri 100'dür. Standart sapma 110'dur. Dağılımın heterojen olduğu söylenebilir (Şekil 32).

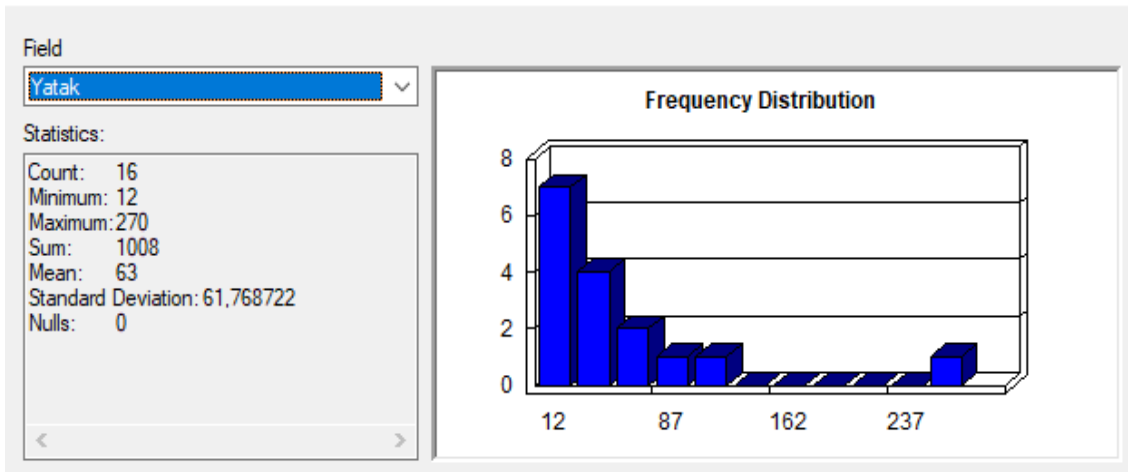

Şekil 32. Kent merkezinde kümelenme oluşturan bakanlık belgeli tesislerin yapısal özellikleri

4.1.4.3. Kaleiçi

Analizde III. Küme olarak belirtilmektedir. Kent merkezinde Kaleiçi Bölgesi'nde yer alan bakanlık belgeli tesisler oluşturmaktadır. Yüksek yoğunluğa sahip kümelenme alanıdır. Küme içerisinde yaygın işletme biçimi butik otellerdir (Şekil 30).

Bu küme içerisinde toplam 16 tesis bulunmaktadır. Bu tesislerden biri liman bölgesine yakın turistik tesis yapısındadır. Geriye kalan 15 tesis Kaleiçi'nde zaman içerisinde gelişen otel işletmeleridir. Bu tesisler özellikle butik otel işletmeleri tarzındadır. En az 12 en fazla 270 yatak kapasitesi bulunmaktadır. Toplam 1008 yatak kapasitesi bulunmaktadır. Ortalama yatak kapasitesi 63'dür. Standart sapma 61'dir. Tepe değer ise 12'dir. Dağılımın homojen olduğu söylenebilir (Şekil 33).

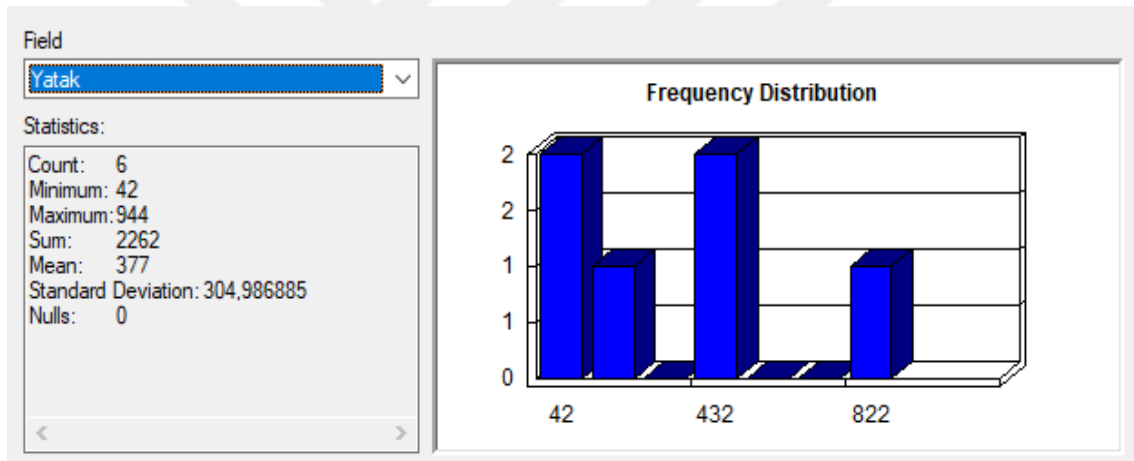

Şekil 33. Kaleiçi'nde kümelenme oluşturan bakanlık belgeli tesislerin yapısal özellikleri

4.1.4.4. Lara-Şirinyalı

Analizde IV. Küme olarak belirtilmektedir. Muratpaşa ilçesinde yer alan bu küme Eski Lara Yolu üzerinde falezlerin üzerinde bulunan uygun alanlara inşa edilen bakanlık belgeli tesislerdir. Bu alanlar genellikle denize ulaşımın çelik yapılarla sağlandığı büyük ölçekli turistik tesislerdir. Düşük yoğunluklu bir kümelenme alanıdır. İşletme tipi otelciliktir (Şekil 30).

Geniş bir alana yayılan kümede toplam 6 tesis bulunmaktadır. Kümede toplam yatak kapasitesi 2262'dir. En az yatak kapasitesi olan tesis 42, en fazla yatak kapasitesi olan tesis ise 944'dür. Tesis başına düşen ortalama yatak kapasitesi ise 377'dir. Standart sapma ise 304'dür (Şekil 34).

Şekil 34. Lara-Şirinyalı'da kümelenme oluşturan bakanlık belgeli tesislerin yapısal özellikleri

4.1.4.5. Lara-Barınaklar

Analizde V. Küme olarak belirtilmiştir. Antalya kent merkezinin doğusunda gelişen kentsel alanda oluşmuştur. Fener ve Çağlayan mahalleleri içerisinde gelişmiştir. Son yıllarda artış gösteren butik oteller yaygın işletme biçimidir. Düşük yoğunluklu bir kümelenme alanıdır (Şekil 30).

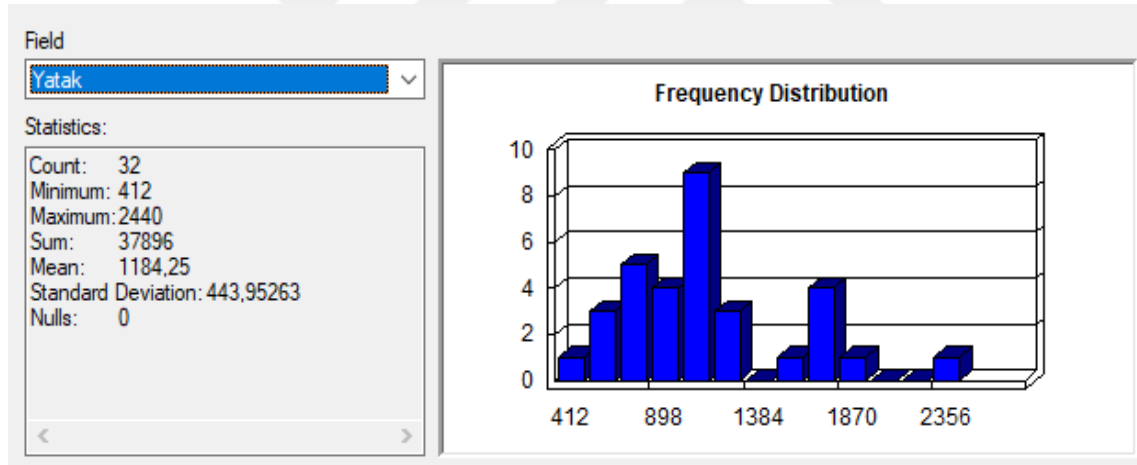
Küme içerisinde 6 tesis bulunmaktadır. Küme içerisinde toplam yatak kapasitesi 284 olup en az yatak kapasitesine sahip olan tesis 34 en fazla yatak kapasitesine sahip

Şekil 36. Lara-Örnekköy’de kümelenme oluşturan bakanlık belgeli tesislerin yapısal özellikleri

4.1.4.7. Kundu

Analizde VII. Küme olarak belirtilmiştir. Aksu ilçesinde yer alan tek kümelenmedir. Aynı zamanda zamansal ve mekânsal olarak da diğer kümelerden oldukça farklı bir konumdadır. Büyük ölçekli turistik tesislerdir. Çok yoğun kümelenme alanıdır (Şekil 30).

Küme içerisinde toplam 32 tesis bulunmaktadır. En az yatak kapasitesi olan tesisin 412 mevcudiyeti bulunmaktadır. En fazla yatak kapasitesi bulunan tesis ise 2440’dır. Toplam yatak kapasitesi 37. 896’dır. Ortalama tesis başına 1184 yatak düşmektedir. Standart sapma 443 dür. Dağılımın normal ve heterojen olduğu söylenebilir (Şekil 37).

Şekil 37. Kundu’da kümelenme oluşturan bakanlık belgeli tesislerin yapısal özellikleri

4.1.4.8. Rastgele Dağılan Tesisler

Rastgele dağılan bakanlık belgeli tesis sayısı 18’dir. Rastgele dağılan bu tesislerin çoğu tespit edilen kümelenme alanlarının çevresi dışındadır. Dolayısıyla kıyı çizgisinden ve iç bölgelerde yer alan çekim merkezlerinin dışında farklı taleplerin karşılanması amacıyla kırsal ve dağlık alanlarda konaklama arzı yönünde bir varlığın olduğu görülmektedir (Şekil 30).

4.2. Kümelenmelerin Zaman-Mekânsal Evrimi

Bu bölümde bir önceki bölümde tespit edilen kümelenmelerin zaman-mekânsal gelişimi ele alınmıştır. Dolayısıyla her meydana gelen kümelenmenin evrim sürecinde nasıl başladığı ve yol bağımlılığına nerede girdiği ve nasıl geliştiği tespit edilmiştir. Bu kapsamda kümelenme bölgesinin başlangıç evresinden bugüne kadar olan hikâyesi irdelenmiştir. Bu esnada alana ilişkin kişisel aktör, ulusal plan/yönetim, yerel plan/yönetim, altyapı, politika, kültür, sosyal yapı gibi birçok dinamik faktörler incelenerek kümelenmelerin nasıl bir evrim geçirdiği belirlenmiştir. Bu amaçla bu bölümde çeşitli veri teknikleri ve veri setlerinden yararlanılmıştır. Bu veri toplama teknikleri doküman incelemesi, mülakat, gözlem ve hava fotoğrafıdır. Elde edilen bütün bulgular Nvivo programı aracılığıyla temalarına göre gruplandırılmış ve betimsel analiz yapılmıştır. Dolayısıyla elde edilen bulgularla tespit edilen kümelenmelerin mekânsal değişimi ve dönüşümü evrimsel ekonomik coğrafya perspektifinin temalarıyla incelenmiştir.

4.2.1. Antalya’da Turizm İçin İlk Nüveler, Kişiler ve Şanslar

Antalya’nın doğal, tarihi ve kültürel varlıklarına ilişkin önemli potansiyeli yalnızca günümüzde değil daha önceden de ileri görüşlü şahsiyetlerin dikkat çektiği bir nokta olmuştur. Sözelimi Atatürk, *"Hiç şüphesiz ki Antalya dünyanın en güzel yeridir."* ifadesiyle turistik özelliğine dikkat çekmiştir (Antalya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2021). Çimrin (2018), Antalya’da turizmin gelişimi için Cumhuriyet sonrası yerelden yapılan ilk uygulamanın 1928 yılında Antalya Valisi Arif Bey ve Antalya Belediye Başkanı Dr. Galip Kahraman’ın girişimleri ile Vakıflar Müdürlüğü tarafından Tophane Meydanı’nda yapılan otel olduğunu belirtmektedir. Bu otel için çeşitli tarihlerde ihaleye çıkılmasına rağmen uzun bir süre işletmeci bulunamamıştır. Bunun üzerine ücretsiz olarak 1933 yılında Kasapzade Haydar Bey tarafından Park Otel adıyla işletmeye açılmıştır. İşletmenin temel amacı doğrudan turistik amaçlı değil kente çeşitli

gerekçelerle gelenlerin konaklama ihtiyacını gidermek olmuştur. Fakat bu işletme başarı sağlayamayınca otel binası Ulaştırma Bakanlığı tarafından alınarak Antalya Postanesi olarak hizmete açılmıştır (Çimrin, 2018: 34). Dolayısıyla dönemin koşulları itibariyle bu uygulamayla Antalya ölçeğindeki ilk denemenin başarısızlıkla sonuçlanmasına sebep olmuştur.

Antalya turizmi için ikinci deneme sürecinin 1949 yılında başladığı söylenebilir. Çünkü 1949 yılında Antalya turizminin geleceği için önemli bir aktör olan Dr. Burhanettin Onat, Antalya'yı Tanıtma ve Turizm Derneği'nin kurulmasına öncülük etmiş ve aynı zamanda derneğin onursal başkanı olmuştur. Derneğin başkanlığını ise Antalya Lisesi'nde İngilizce öğretmeni olan Osman Batur yapmıştır. Derneğin temel amacı kente gelen yabancıların rehber ihtiyacını karşılamak ve Antalya'yı bir turizm kenti olarak geliştirip tanıtmaktır. Bu doğrultuda bir dizi önemli faaliyetler yapılmıştır (Çimrin, 2018: 35).

İlk olarak, kente o dönem çok sınırlı sayıda da olsa gelen yabancılarla ve turistlere ücretsiz rehberlik hizmeti sunulmuştur. Rehberlik hizmeti, kentte yabancı dil bilen öğretmenler ve yabancı dil eğitimine istekli öğrenciler bir araya getirilerek sağlanmıştır (Çimrin, 2018).

Derneğin üstlendiği ikinci görev, ulusal ölçekte Antalya'nın potansiyelleri dâhilinde tanıtılarak turizme ilişkin yatırımların çekilmesi olmuştur. 1950 yılına kadar yerel bir örgütlenme ve faaliyet sürdüren derneğin onursal başkanı olan kurucusu Dr. Burhanettin Onat 1950 genel seçimlerinde milletvekili olunca TBMM de sık sık Antalya'yı tanıtmaya başlamıştır. Dolayısıyla Antalya'nın turizme ilişkin gelişimi ulusal ölçekte yapılan faaliyetlerle devam etmiştir. Bu faaliyetler akabinde yerelde, turizm adına önemli adımların atılmasını kolaylaştırmıştır (Çimrin, 2018: 37).

Üçüncü önemli faaliyet ise Çimrin'e (2018) göre Ankara Devlet Konservatuvarı, Tiyatro Bölümü hocaları ve öğrencileri gezi esnasında rastladıkları Aspendos Antik Tiyatrosu'nda bir oyun sergilemek için Antalya Valiliği'ne başvurması sonucu olmuştur. Dönemin Valisi İhsan Sabri Çağlayangil, Antalya'yı Tanıtma ve Turizm Derneği'nin de desteğini alarak bu başvuruyu kabul etmiştir. Valilik ve dernek bünyesinde yapılan hazırlıklar sonucu Aspendos'ta ilk oyun 27 Mayıs 1952 tarihinde sergilenmiş ve geniş katılım sağlanmıştır. Burhanettin Onat bu organizasyonun Antalya'nın tanıtımı için önemli bir fırsat olduğunu görmüş ve derneğin organizesinde 1953 yılından başlamak üzere Aspendos'ta 1. Antalya Belkıs Tiyatro ve Müzik Festivali' adı altında tiyatro gösterileri düzenlenmesine, Antalya Milletvekili olarak öncülük etmiştir. Bu festival 1956 yılında devlet desteğinin sağlanmasıyla büyük bir ivme kazanmıştır. Bu festival 1964 yılında Altın Portakal Film Festivali'ne dönüşerek kentin tanıtımında çok önemli bir rol oynamıştır (Çimrin, 2018).

Dördüncüsü, 11 Kasım 1955 tarihinde Noel Baba'nın mezarının Demre'de bulunmasıyla Antalya turizmi için önemli bir diğer dönüm noktası olmasıdır. Asıl adı Aziz Nikolaus olan Hristiyan âleminde denizcilere ve çocuklara umut ve armağanlar dağıttığına inanılan Noel Baba, Likya'nın Patara kentinde doğmuştur. Demre (Myra)'de piskoposluk yapmış ve 6 Aralık 343'te ölmüştür. Piskoposluk yaptığı Demre'de Hz. İsa'nın doğum günü olan 25 Aralık tarihinde kılık değiştirerek gizliden fakir ailelerin çocuklarına yaptığı yardımlar, halk arasında aksakallı, kırmızı ceketli ve kırmızı çizmeli, Beydağları'ndan iki geyik tarafından bir kızağa oturmuş halde Myra'ya inen ve fakir çocuklara yardım eden bir Noel Baba yaratmış ve o dönemden sonra Hristiyan inancısında önemli bir şahsiyet olarak kabul edilmiştir. 1950'li yıllarda Demre'de başlatılan arkeolojik kazılarda Noel Baba'nın mezarının bulunması tüm dünyada ilgiyle karşılanmıştır. 1955 yılında Burhanettin Onat öncülüğünde PTT tarafından Antalya'nın

turistik değerlerine ilişkin özel pul serisi çıkarılmış (Şekil 38) ve dünya liderlerine Antalya'ya davet mektupları gönderilmiştir (Çimrin, 2018: 42).

Şekil 38. 1955 yılında Antalya'yı tanıtmak amacıyla hazırlanan pullar (Kaynak: Çimrin, 2018)

Beşincisi, Antalya'nın yurt dışına tanıtılması amacıyla "Pictures from Antalya" adlı kitap Onat'ın katkılarıyla 1956 yılında yayınlanmıştır. Bu çalışmanın devamı olarak Antalya'nın ilk turistik broşürü ise Türkiye'de renkli baskı olmadığı için Burhanettin Onat'ın gayretleri ile Basın Yayın Genel Müdürlüğü tarafından 1958 yılında İtalya'da bastırılmıştır (Çimrin, 2018). Dolayısıyla bu derneğin kurulması Antalya turizminin başlangıcında önemli bir dönüm noktası olduğu kabul edilmektedir (Kapan ve Timor, 2018). Bu dernek Antalya turizminde 1980'lerin başına kadar aktif rol oynamıştır. Sonuç olarak 1949 ve 1959 yılları arasında yerel ve ulusal siyasette Burhanettin Onat etkisi görülmektedir.

Bu dönem içerisinde Antalya'yı Tanıtma ve Turizm Derneği'nin organizasyonu dışında da turizm sektörünün gelişimi için yerel ve ulusal ölçekte yapılan plan ve politikalarda önemli gelişmeler olmuştur. Bu gelişmeler turizm planlamalarına ve arz koşullarındaki gelişmelerle sonuçlanmıştır.

İlk olarak 1950 yılının Kasım ayında "Birinci Turizm Kalkınma Mıntıkası" içine alınan Antalya için biri bir, diğeri dört yıllık iki plan hazırlanmıştır; böylece ilk turistik oteller ve tesislerin plan taslakları oluşturulmuştur. Sonrasında da turizm faaliyetlerini

destekleyici birçok etkinlik ve yatırım çalışmaları yapılmıştır. Bu bağlamda ilk olarak altyapı alanında çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalara Konyaaltı Plajı, 1950 ve Lara Plajı'nın 1951 yılında açılmasıyla başlanmıştır (Kapan ve Timor, 2018: 55). Ayrıca 1956 yılından itibaren Konyaaltı ve Lara plajlarında dönem dönem arttırılarak yerel halkın kıyıda ve denizde vakit geçirmesi amacıyla ahşap malzemelerden yapılan ve oba olarak adlandırılan barakar tarzında basit yapılar inşa edilmiştir. Tarihi çekicilikler bakımından önemli olan Yivli Minare ve Külliyesi'ndeki Zencirkıran Türbesi, Nigar Hatun Türbesi, Mevlevihane gibi binalar 1955 yılında restore edilmiştir (Çimrin, 2005: 162).

İkinci olarak kente turizm arzı bakımından önemli bir unsur olan ulaşım bakımından gelişmeler yaşanmıştır. Kentte mevcut ulaşım ve erişim aksları geliştirilmiştir. Bu anlamda yapılan uygulamaların en önemlisi 1954 yılında Antalya Havaalanı'nın ilk pistinin açılması olmuştur. Devamında 1956 yılında Antalya-Finike yolu Antalya turistik sahil yolu inşası başlamıştır. 1958 yılında Eksper Turizm adı ile Antalya'nın ilk seyahat acentesi kurulmuştur (Çimrin, 2005: 163).

Üçüncü olarak da konaklama arzında gelişmeler yaşanmıştır. 1956 yılında ilk turistik otel olan 56 odalı Turistik Teras Oteli'nin temeli atılmıştır. 1957 yılında Yayla Oteli ve Ege Oteli açılmıştır. 6 Kasım 1958 yılında ise yurtdışındaki benzerleri ile mukayese edilip modern anlamda ilk turistik tesis olan Antalya Turistik Teras Oteli açılmıştır (Çimrin, 2005).

Antalya turizminin asıl temellerinin atıldığı dönem, yerelde yapılan uygulamaların olduğu 1949 ve 1959 arasındaki yıllar olduğu kabul edilmektedir (Kapan ve Timor, 2018: 55). Çünkü bu dönemde turizmin ülke ölçeğinde gelişimi için 1950 yılında 5647 sayılı *Turizm Müesseseleri Teşvik Kanunu*, 1953 yılında ise 6086 sayılı *Turizm Endüstrisi Teşvik Kanunu* yürürlüğe girmiştir. Ayrıca 1955'te Türkiye Turizm Bankası kurulmuş olup ardından 1957'de Basın ve Turizm Vekâleti (Bakanlığı)

kurulmuştur (Yıldız, 2011: 58). Fakat ulusal ölçekte alınan tüm bu karar ve kurumların geliştirilmesi yerelde Antalya ölçeğinde doğrudan bir karar içermediği için turizmin başlamasında asıl faktör olamamıştır.

1939 ve 1959 yılları arasında gerçekleşen tüm bu ilksel gelişmeler kitlesel anlamda Antalya'yı bir destinasyona dönüştürmese de kent ekonomisinde tarım, hayvancılık ve liman ticareti dışında yeni bir patika yaratmıştır. Dolayısıyla bu dönemde atılan adımlar destinasyon evriminin ilk aşamasıdır.

4.2.2. Yörük Obalarından İlk Turizm Destinasyonuna Dönüşüm: Konyaaltı

4.2.2.1. Konaklama Sektöründe İlk Kümelenmeler

Antalya'da turizmin başlaması için gerekli plan ve uygulamalar 1959 yılına kadar olumlu bir sonuç vermemiştir. Antalya'da turizm ilk olarak 1959 yılında tarihsel bir kaza sonrası gerçek anlamda turistik talebe ulaşmıştır. Başka bir ifadeyle Antalya'nın kitlesel anlamda bir destinasyon olarak tercih edilmesi ve turizm ile tanışması *tarihsel kaza* faktörü ile olmuştur.

Konyaaltı yerleşmesinin de içinde bulunduğu Antalya il merkezi 1950'li yıllarda göçebe yörük kültürünün yoğun olduğu bir yerleşmedir ve nüfusu 40 bin civarındadır (Dinç, 2012). Cumhuriyetin ilk yıllarında uygulanan göç politikaları ise konar-göçerlerin kontrol edilebilir bir topluluk olması amacıyla yerleşik düzene geçmeleri yönündedir. Bu nedenle halkın yaz aylarında kenti boşaltıp yaylalara göç etmemesi için kent merkezinde göçerlerin vakit geçirmesi amacıyla kıyı şeridinde plaj özelliği bulunan kamusal alanlarda yerel yönetimler tarafından obalar (plaj evleri) yapılmıştır (Çimrin, 2018).

1950'ler sonrası kurulmaya başlayan obalar, Konyaaltı'ndaki yerli halkın kullanımına tahsis edilmiş ve köylüler arasında dağıtımı yapılmıştır. Yörüklere denizi sevdirmek ve vakit geçirmek amacıyla yapılan bu obalar genellikle sahipleri tarafından

kullanılmamıştır. Daha çok kente civar illerden gelen ziyaretçiler ve memurlara yazlık amacıyla kiralanmaya başlanmıştır. Bu dönemde yerel halkın temel geçim kaynağının ise tarım olduğu belirtilmektedir. Bu bağlamda turistik konaklama bakımından Antalya’da ilk ekonomik gelir sağlayan konaklama tesislerinin Konyaaltı sahilinde yer alan obaların olduğu söylenebilir. Çünkü konar-göçer yerel halka tahsis edilen obalar geleneksel yerleşme biçimleri olarak kullanmamış, belli bir ücret karşılığında plaja gelen ziyaretçilere kiralanmıştır. Dolayısıyla konaklama sektöründe turistik ilk gelirler bu obalardan elde edilmiştir. O döneme tanıklık eden ve Konyaaltı’nda en uzun soluklu konaklama işletmelerinden birinin de sahibi olan Ali dönemi şu şekilde aktarmaktadır:

“Bizim yerimiz buradan denize kadar devam ediyordu. Obaları yaptılar bize ama biz çok kalmazdık. Biz daha çok kiraya veriyorduk oraları. Dedelerim, amcalarım da vardı deniz kenarlarında obası onlar da kiraya veriyordu. Obaya gelen adam çadır kurup, 3 ay orada kalıyordu...³Parası olan adam şehirdeki evinden buraya gelerek denize girerdi... Bizim halkta buralarda sebze satarlardı. Mısır patlıcan gibi sebzeleri satarlardı.” (Ali, 66 yaşında, İşletmeci).

1960 yılına kadar kuruluş amacının dışında küçük çapta da olsa yerli turiste yönelik deniz, kum ve güneşe dayalı bir turizm konaklaması olarak obalar kullanılmıştır. Fakat 1959 yılında yaşanan *tarihsel bir kaza* ile üst ölçekte Antalya kentini alt ölçekte ise Konyaaltı’nı kitlesel anlamda talep edilen bir *destinasyon* konumuna getirmiştir. Bu *tarihsel kaza* o dönemin ünlü Alman Bunte Dergisi’nden bir gazetecinin Antalya’ya gelip, dönemin Antalya Valisi Niyazi Akı ile röportaj yapmasıyla gelişmiştir. Alman gazeteci çevrede dolaşırken Konyaaltı’nda yeni inşa edilen obaları görmüş ve Vali’ye bu obaların neden boş durduklarını sormuştur. Valinin verdiği cevap; *"Biz bu obaları Alman turistler için, burada bedava tatil yapabilsinler diye yaptık"* şeklinde olmuştur. Bu cevap sonrası Alman turistler Konyaaltı’na yoğun bir ilgi göstermiştir (Çimrin, 2018). O röportaj esnasında vali ve gazeteci arasında

³ Nitel verilere temel oluşturan mülakat kayıtlarında, kodlama işlemi yapılırken kavram ve konu dışı olarak değerlendirilen ifadeler analiz dışı bırakılmıştır. Eğer katılımcının konu hakkındaki görüş paylaşımı devam ediyorsa arada çıkarılan alanlar “...” ile gösterilmiştir.

çevirmenlik yapan ve Antalya'nın kent tarihi konusunda birçok eseri bulunan Hüseyin olayın gelişimini ve sonuçlarını şu şekilde aktarmaktadır:

"Vali, obaların yazın yaylalara giden Antalyalıları kentten koparmamak için yani kentin boş kalmasını engellemek için bu obaların yapıldığını ve Antalyalıların denizi sevmeyi söyleyemedi... O an hızlı bir cevapla "Biz bu obaları Alman turistler için, burada bedava tatil yapabilsinler diye yaptık" dedi. Bunun üzerine çevirmemi ister misiniz sayın valim diye teyit aldıktan sonra çevriyi yaptım." (Hüseyin, 85 yaşında, Yazar).

Röportaj sonrası Antalya Valisi Niyazi Akı'ya gönderilen Bunte Dergisi'nin kapağında, arkada tepeleri karla kaplı Beydağları ve ön planda Konyaaltı obaları resmi üzerine atılan şu manşet vardır: *"Türk Rivierası'nda bu bungalowlar, bedava olarak Almanları bekliyor."* Bu manşet sonrası gelen yaz sezonunda Konyaaltı'nda yer alan obalar Alman turistlerin yoğun ilgileriyle karşılaşmıştır (Çimrin, 2018). Dolayısıyla Antalya'da kitlesel turizm talebine ilişkin ilk kümelenmelerin bu obalar olduğu söylenebilir. Ayrıca araştırma sahasında tespit edilen ilk konaklama türüdür. Bu olay Konyaaltı'nda turizmin bir sektör olarak gelişebileceği fikrini hem yerel halkta hem de yerel yönetimlerde oluşturmuş ve *yeni bir patika* yaratmıştır.

4.2.2.2. Doğal Seleksiyon Sonucu Konyaaltı'nın Seçilimi

1970'li yıllara kadar yukarıda bahsedilen olay dışında kitlesel olarak bir talep olmasa da yavaş yavaş hem turizm talebinde hem de konaklama arzında gelişmelerin başladığı bir dönem olmuştur. Evrimsel perspektiften bu bölgenin hem turistler hem de yatırımcılar bakımından hangi gerekçelerle nasıl tercih edildiği yani *doğal seleksiyon* sonucu *lokasyon olarak belirlenmesindeki* nedensel mekanizmalar bulunmaktadır.

O dönem Konyaaltı'na gelen turistlerin motivasyonu, kültürel keşif ve deniz, kum, güneş olmuştur. Konyaaltı'nın diğer lokasyonlar ile kıyaslandığında *doğal seleksiyon* sonucu ilk lokasyonlardan biri olarak seçilmesinde ana faktör deniz suyu kalitesi ve kıyı özellikleri olmuştur. Çünkü Konyaaltı Plajı, araştırma sahası içerisinde yer alan diğer plajların dezavantajı olan falezler ve kumsal alanlardan farklı olarak ince

çakıllardan oluşan düşük seviyede, düz ve geniş bir kıyı özelliğine sahiptir (Şekil 39). Ayrıca kıyı gerisinde yer alan karstik yüzeyde oluşan yeraltı sularının bir mevsim sonra kıyı çizgisinde denize karışması yaz döneminde serin bir deniz suyu oluşturmaya sebep olmaktadır. Dolayısıyla bu özellikleriyle diğer alanlar arasında ilk olarak tercih edilmesini sağlamıştır. Konyaaltı Bölgesi'nde uzun süredir yaşayan ve işletmecilik yapan Kemal ve Halil, bölgenin neden seçildiğini şu şekilde aktarmaktadırlar:

“Turistin buraya gelmesinin tek sebebi Konyaaltı sahili, Deniz... Çünkü neden Lara'da denizine herkes girmez? Sabahleyin deniz dalgalanmaya başladığı zaman kum böyle şey gibi bulanır girilmez. Girilir ama zevk almazsın. Ama Konyaaltı'nda dalga da gelse beyaz çakıllardan dolayı su pırıl pırıl.” (Halil, 70 yaşında, İşletmeci).

“Buradaki dağdan gelen kar sularının hepsi yazın yeraltından çıkar. Denize girdiğinizde bazı yerlerde dikkat edersen soğuktur, bazı yer de biraz sıcaktır... falan karışıktır.” (Kemal, 54 yaşında, İşletmeci).

Şekil 39. Konyaaltı Plajı'nın turizm sezonundaki yoğunluğu (Kaynak: Orijinal)

4.2.2.3. Konaklama İşletmelerinde İkinci Tür: Ev Pansiyonculuğu

1970'li yıllarının sonlarına doğru Konyaaltı'ndaki bütün obalar kısım kısım yıkılarak kaldırılmıştır. Bu süreci başlatan faktör ise 1972 yılında çıkan kıyı alanlarında

planlama ve yapılaşma konusunda ilk yasal düzenlemeyi getiren 1605 Sayılı Kıyı Kanunu olmuştur. Bu kanuna göre kıyı alanları imar düzenine dâhil edilmiştir. Bu kanundaki ilgili maddelerle sahil şeridinde yapılaşma yasaklanarak imar planını d hilindeki yerlerde, plandakinden az olmamak koşuluyla en az 10 metre, imar planı olmayan köy ve kasabaların mesk n alanlarında en az 30 metre, diğer yerlerde en az 100 metre olarak tanımlanmıştır. Dolayısıyla Konyaaltı'nda konaklama alanları olarak değişen obaların yasal zeminlerinin olmaması nedeniyle *sönümlenmiş* bir konaklama türü olarak kalmıştır. Devam eden turizm talebi ise kıyı çizgisinin hem gerisinde farklı bir tür olarak çıkan ev pansiyonlarıyla karşılanmaya başlanmıştır.  ıkan yasa ve sonrasındaki gelişmeleri o dönemin birinci dereceden tanıklarından Ali şu şekilde aktarmaktadır:

“1960 yılından 1980 yılına kadar barakalar vardı. Turgut ÖZAL h k metinden sonra obalar kalktı. Barakalar yıkıldıktan sonra bu sahil kesimi devletindir dediler. 1984'ten sonra sahil tapularını iptal ettiler. Deniz kıyı çizgisi çıkardılar. Sahil yolundan sonraki tapuları iptal ettiler. Biz yolun içerisine geçtik. Yolun kenarındaki tapumuzu iptal ettiler. O dönemden sonra da turizm içeride başlamış oldu.” (Ali, 66 yaşında, İşletmeci).

Yasal değişim sonucu 1970'li yıllarda gelişmeye başlayan turistik talebin karşılanması amacıyla oba kiralamadan ev pansiyonculuğuna geçiş, kıyı alanlarının Arapsuyu köylülerinden alınmasıyla başlamıştır. Dolayısıyla obaların yıkılması ile konaklama talebi ev pansiyonculuğuna evrilmiştir. Alan olarak da kıyı çizgisinin içerisinde var olan ve yeni gelişen yerleşim alanlarındaki yapıların belli katlarına pansiyon belli katlarına ise mesken ruhsatı vermeye başlamış ve bu sayede ev pansiyonculuğu Konyaaltı'nda *oluşumu* başlamıştır. Bu yeni bir konaklama türü olarak gelişmeye başlamıştır. Bu dönemde obalardan ev pansiyonculuğuna geçişi dönemin tanıklarından Kemal şu şekilde aktarmaktadır:

“Obalar daha devam ederken yavaş yavaş pansiyonculuk yapılmaya başlandı. Küçük küçük ev pansiyonları vardı. Obalar vardı. İnsanlar burada obalara yüzmeye yazlığa geliyorlardı...” (Kemal, 54 yaşında, İşletmeci).

Bir  nceki konaklama türünden farklı olarak yerel veya ulusal ölçekte herhangi

bir destek almadan fakat belediyenin bir yapı içerisinde hem mesken hem de pansiyon ruhsatı vermesi gibi bir kurumsal kolaylık sağlayarak ev pansiyoncuğu öz örgütlenme (kendiliğinden) sonucu oluşmuştur. Bu öz örgütlenme biçiminin temel dinamiğini ise yerel girişimciler tarafından turizm sektörünün bir fırsat ve yeni bir sektör olarak görülmesidir. O dönemin tanıklarından Ali, geçiş döneminin kendiliğinden gelişen koşullarını şu şekilde aktarmaktadır:

“İnsanlar ticaret bakımından turizmi karlı görmeye başladı... Otel yoktu zaten. Ev pansiyonculuğu talep gördü. Biz de Konyaaltı Belediyesi o zaman olmadığı için Antalya Belediyesi'nden 1980 yılında ev pansiyonculuğu ruhsatı aldık. Oda oda kiraya vermeye başladık. Hala ruhsatım oradadır, bakın. O yıldan beri ruhsatı sakladım... Burada herkes kendi maddi gücü ile yaptı. O dönemde biz de kendi gücümüzle yaptık... 1983-1985 yıllarından sonra da turizm tam başladı...” (Ali, 66 yaşında, İşletmeci).

4.2.2.4. Üçüncü Tür: Bakanlık Belgeli Oteller

1980’li yıllara kadar hem yerel hem de ulusal ölçekte Türkiye’de ekonomik gelirleri arasında önemli bir yer elde edememiştir. Türkiye’de turizminin gelişimini hızlandıran önemli unsur ise 1980 sonrası yaşanan gelişmeler ve politikalar olmuştur. 24 Ocak 1980 Ekonomik Kararları ve sonrasında gelen 16.03.1982 tarihli resmi gazetede yayınlanan 2634 sayılı Turizm Teşvik Kanunu ile hem talep hem de arz yönünde bir artış hedeflenmiştir (Gülbahar, 2009: 94). Bu uygulamalarla birlikte turizmde liberal politikaların daha etkin kullanıldığı bir döneme geçilmiştir. Kamu politikalarında Özal’lı Yıllar olarak adlandırılan bu süreçte turizm sektörü için devlet tarafından düşük kiralama bedelleriyle kamu arazileri tahsis edilmiş, vergi muafiyeti, düşük faiz ve uzun dönemli krediler gibi çeşitli mali olanaklar tanınmıştır. Talep koşullarının gelişmesi için yerli ve yabancı turistler için yatırımlar artmıştır ve ülkeye giriş-çıkışları kolaylaştıran yasal düzenlemeler gerçekleştirilmiştir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2012; Duman ve Kozak, 2010; Yılmaz, 2007: 35). Tüm bu çabalar 1980’lerden sonra sonuç vermeye başlamış ve uluslararası turist, önemli bir eşik olan 1 milyon ziyaretçi sayısını aşmıştır. Bu tarihten sonra çok kısa sürede önemli artışlar

yakalamıştır. Öyle ki turizm Türkiye için 1980'lerden sonra ya da başka bir ifadeyle dışa açılmadan sonra turizm sektörü hem yerli hem de yabancı turist olmak üzere ciddi artışlar yakalamış bu durum gerek yayılım sahasında gerekse taleplerde bütüncül bir artış göstermiştir.

Teşvikler sayesinde kısa sürede kıyı bölgelerinde çok sayıda ve kitle turizmine uygun tatil köyü, kıyı oteli gibi konaklama yatırımlarının gelişmesi sağlanmıştır (Yarcan, 1998: 44). Ulusal ölçekte uygulanan politikalar ve kanunların Antalya'da da kıyı şeridinde turizm sektörünün gelişmesini sağlamıştır. Bu kapsamda uygulanan politika ve kanunların en önemli yansıması Güney Antalya Turizm Gelişim Projesi kapsamında Kemer ve çevre ilçelerde farklı türde ve çok sayıya turistik tesisi oluşturmuştur.

Makro ölçekteki gelişmelere bağlı olarak araştırma sahası içerisinde bulunan Konyaaltı'nda ise var olan ev pansiyonculuğuna, bakanlık belgeli yıldızlı tesisler eklenmeye başlamıştır. Bakanlık belgeli tesisler yapılırken bölgede herhangi bir kamulaştırma sonucu oluşan araziler üzerine yapılmamıştır. Kişisel mülkler üzerinde konumlanan bu tesisler yapısal olarak en fazla 1, 2 ve 3 yıldızlı olabilen bakanlık belgeli tesislerdir. Konyaaltı'da bu tesislerin yoğunlaştığı alan ise kıyı çizgisinin bittiği ilk parsellerde yoğunlaşmaktadır. Dolayısıyla Konyaaltı plajına en yakın mesafede olan tesislerdir.

4.2.2.5. Dördüncü Tür: Küçük Oteller

1990'ların başında konaklama *türü* olarak bakanlık belgeli tesisler ve ev pansiyonları mevcuttur. Talebin gelişmesi ve bakanlık belgeli standartlarında tesislerin sınırlı olması nedeniyle küçük oteller gelişmeye başlamıştır. Bu gelişimin ilk biçimi ev pansiyonculuğu *mutasyona* uğraması ile gerçekleşmiştir. Birçok ev pansiyonu artan talep karşısında küçük otellere dönüşümü başlamıştır (Şekil 40). Şu an halen

pansiyonculuk yapan Ali ve bölgede uzun süredir işletmeci olan Vedat, kurulu pansiyonlarda ve tesislerdeki değişime ilişkin gözlemlerini şu şekilde aktarmaktadırlar:

“Çoğu pansiyon türüydü. Yani bizim modelden... Bir kısmı sonradan yandaki binayı alarak, iki bina yaptı... Küçük otel oldular.” (Ali, 66 yaşında, İşletmeci).

“Daha önceden kurulu olan tesisler hızlı bir şekilde büyüdü, tadilat yaptı, alanlar genişletildi, oda sayıları büyütülmeye çalışıldı. Çünkü talep var... Nüfus arttı burada...” (Vedat, 44 yaşında, İşletmeci).

Şekil 40. Konyaaltı’nda bulunan küçük otel işletmeleri (Kaynak: Orijinal)

Küçük otellerin ortaya çıkmasında bir diğer süreç ise yeniden inşa şeklinde olmuştur. Bu nedenle talebin fazla olması nedeniyle arsa niteliğindeki boş alanlarda küçük otellerin yapılması sürecini başlatmıştır. Bu durumun sonucu olarak 2000’li yıllara gelindiğinde Konyaaltı’nda üçüncü tür olarak küçük oteller gelişmiştir. Bu sürecin içinde oluşan tesislerden birinde işletmeci olan Vedat o dönemi şu şekilde aktarmaktadır:

“2005 ve 2006 yılından sonra burası hızla büyüyen bir yer oldu turizmden dolayı. Burada boş arsalar bir an önce hemen bina dikildi. Oteller yapıldı. Restoranlar çoğaldı.” (Vedat, 44 yaşında, İşletmeci).

Ev pansiyonculuğundan veya yeniden inşa sonucu ortaya çıkan belediye belgeli küçük oteller, bir önceki dönemde ortaya çıkan ev pansiyonları ve bakanlık belgeli

tesislerde olduğu gibi kendiliğinden oluşum süreci yaşamıştır. Dolayısıyla işletmelerin devlet ve belediye desteği olmadan organize olduğu görülmektedir. Vedat, Ali ve Ümit bu işletmelerin kuruluş koşullarını ve kurumlar arasındaki ilişkiyi şu şekilde aktarmaktadır:

“Kurulurken de tadilat yapılırken de teşvik ve destek konusunda çok küçük işletmelerin öyle bir şeyi yok. Kendi kendimize bir şeyler yapıyoruz.” (Vedat, 44 yaşında, İşletmeci).

“Ben devletten hiçbir şey almadım. Buradaki küçük otelciler de almadı. Kendi imkânlarıyla yaptılar. Öyle bir şey yoktu. Yatağımızı, onarımımızı kendi güçlerimizle yaptık.” (Ali, 66 yaşında, İşletmeci).

“Zaten Konyaaltı kendi kendine gelişen bir bölge.” (Ümit, 40 yaşında, İşletmeci).

4.2.2.6. Ev Pansiyonculuğundan Oda Pansiyonculuğuna Dönüş

Talep sonucu değişime uğrayan bir diğer tür ise otel olamayan ev pansiyonları olmuştur. Ev pansiyonları da yeni taleplere mevcut koşulları itibariyle uyum sağlayıp mutasyon sonucu oda pansiyonculuğuna geçerek devam etmişlerdir. Bu değişimin sınırlı olmasında en büyük etmen mekânsal sınırlılıklar olmuştur. Ev pansiyonculuğundan oda pansiyonculuğuna dönüşümü yaşayan tesisin işletmecisi olan Ali ve küçük otel işletmecisi olarak dışarıdan gözlemleyen Kemal şu şekilde aktarmaktadır:

“İlk evlerimizi pansiyona çevirdik ve ev pansiyonculuğu yaptık. 2000 yılından sonra normal oda bazında pansiyonculuğa döndük. Benim yerim küçük olduğu için koşullar böyle.” (Ali, 66 yaşında, İşletmeci).

“Böyle oteller 1995-1996 yıllarında yapılmaya başlandı. Yani bu küçük otellerden bahsediyorum. Bu otellerin hepsinde önceden pansiyon tipinde ortak alanları vardı. İnsanların aileleriyle gelir, bir tane oda tutar, 2-3 kişi kalırlardı. Ortak mutfak olurdu, orada akşam yemek yaparlar, kalırlardı. Öyle bir sistem vardı eskiden. 1996’dan sonra onlar kalktı. Şimdi pansiyonlar da normal otel şeyine döndü. Odalar düzenlendi. Daha kaliteli odalar yapılmaya başlandı. Rekabet oldu. Herkes klima, televizyon, telefon, banyosunu koydu odasına. Böyle bir rekabet oldu.” (Kemal, 54 yaşında, İşletmeci).

O dönem ev pansiyoncuğu için değişen talep karşısında köklü dönüşümü yani otellere doğru mutasyonu engelleyen önemli bir diğer unsur, bölgedeki imar rantı olmuştur. Çünkü Konyaaltı’nda başlangıç koşullarında tüm alanda eşit olan fırsatlar

imar durumunun getirdiği farklılıklar sonucu değişmiştir. Pansiyonlar arasında değişimin yaşanmadığı alanlar, doğrudan denize ulaşımı sağlayan cadde üzerinde 1995 sonrasında bir konut sitesi yapılmasıyla ortaya çıkmıştır. Bu nedenle Arapsuyu Mahallesi'nde dönüşümü gerçekleştiremeyen tesisler doğrudan turizm sektörüyle ilgilenmemektedir. Kente gelen şehirlerarası otobüs şirketlerinde çalışanlara konaklama hizmeti vermektedir (Şekil 41). Bugün küçük oteller ve pansiyonlar arasındaki oluşan farkı işletmeci Ümit ve Ahmet şu şekilde aktarmaktadır:

“...esasinda zamanında yapılan imardan dolayı bir farklılık var. Şu gördüğünüz yol benim kendimi bildim bileli var. Bu yolun normalde 20 metre ilerdeki denizi görmemesi gerek. Ama imar oyunları nedeniyle doğrudan denize ulaşan yolun tam ortasına site yaptılar. Olan yolun arkasındaki işletmelere oldu. Burası birazcık atıl. Pansiyonlar gelişemedi. Altinkum ve Gürsü tarafında ise, yol denize direk ulaşıyor... Bizim burada böyle bir şansımız yok. Karşımızda binalar var. Yani gelişmişlik sadece imardan dolayı... O yüzden orası her zaman 1-2 adım daha öndedir.” (Ümit, 40 yaşında, İşletmeci).

“Burası yüzde yüz gelişti. Orası (arapsuyu) hiçbir zaman kolay kolay gelişmez. Orası çok arka sokak, burası Konyaaltı'nın en canlı caddesi. Burada birkaç tane büyük otelin olması turist çok alması nedeniyle yerliyi de çekiyor. Bu 500 kişilik, 1000 kişilik biri iki otel var. Buraya hareket katıyor... Ama bu hareket mesela orada yok.” (Ahmet, 40 yaşında, Müdür).

Şekil 41. Cadde üzerinde dönüşümü engelleyen yapılar (Solda) ve ardında kalan pansiyonlar (Sağda) (Kaynak: Orijinal)

4.2.2.7. Turist Profilindeki Değişimler ve Yok Olan Rutinler

Ev pansiyonculuğu döneminde gelen turist profili görece seçkin ve yerli halk ile teması tercih eden Avrupalı turistler olmuştur. İşletme yapıları hem yemek hem de konaklama hizmeti sunan yarım pansiyon konaklama hizmeti ağırlıktaydı. Turistlerin birçoğu kendi imkânlarıyla Konyaaltı'na gelmekteydi. O dönem fiziki unsurların yeterli

ölçüde olmamasına karşın bölgenin değerlerini deneyimlemek amacıyla gelmekteydiler ve yerel ekonomiye önemli katkı sağlamaktaydılar. O dönemde ev pansiyonlarını tercih eden turist profilini ev pansiyonculuğundan küçük otel işletmeciliğine geçen Atilla şu şekilde anlatıyor:

“Biz 1987 yılında burayı aştığımızda bu bölgede bir yol yoktu. Çok zor şartlar altında insanları buraya getirirken insanlar “acaba bizi kesmeye mi getiriyorlar” diye düşünürlerdi. Buralar hep ormanlıktı. İnanın buralarda bina yoktu. Buradaki yollar yoktu... Yabancılar gelince acente ile değil münferit olarak geliyorlardı. Daha farklıydı tabi. Daha çok para harcıyorlardı.” (Atilla, 45 yaşında, İşletmeci).

Bakanlık belgeli oteller 1990 yılından 2000’li yıllara kadar Avrupa’dan gelen görece bir üst sınıf turist çekmeyi başarmıştır. Turistler acente ya da tur operatörleri ile Konyaaltı’na gelen kitle turisti olmasına rağmen kültürel ve sosyal aktivitelere katılmayı tercih etmişlerdir. Bu bağlamda gelen turistler büyük oranda kültürel ve doğal çekicilikleri deneyimlemek amacıyla yapılan turlara katılmayı tercih etmiştir. Bakanlık belgeli tesislerden birinde müdür olan ikinci nesil işletmeci Dila o dönem turist profilini ve son bulduğu dönemi şu şekilde aktarmaktadır:

“1990 ve 2005 arasında Almanya ile iyi çalıştığımız dönem oldu. Bu dönemde Almanlar ve Hollandalı misafirleri ağırladık. Yoğunluk vardı. Kış döneminde, baharda özellikle Ekim, Mart, Nisan ve Mayıs aylarında Anadolu turu dediğimiz şeyler vardı. Geliyorlardı uçakla. 1 gün burada kalıyorlar. Daha sonra Ürgüp, Göreme ve Nevşehir’i dolaşıyorlar. 5. ya da 6. gün tekrar Konyaaltı’na geliyorlardı. Denize girip güneşlenmek, eğlenmek için 1-2 gece daha kalıp ülkelerine dönüyorlardı. 2010 yılına kadar bu şekilde bayağı yoğun devam etti.” (Dila, 42 yaşında, Müdür).

Bakanlık belgeli tesislerdeki benzer bir profili küçük oteller de yakalamıştır ve 2000’li yıllara kadar bireysel turistler gelmiştir. Turistler genellikle yerel halk ile güvene dayalı sıcak ilişkiler kurmuştur. Ayrıca kültürel ve doğal çekiciliklerin deneyimlenmesi öncü tercihler arasındaydı. Bu yönde turizm pratikleri yerel ekonomiye önemli katkılar sağlamıştır. O dönemdeki turistler ve otel işletmecileri arasındaki ilişkiyi ve turist profilini Kemal şu şekilde aktarmaktadır:

“İnsanlar kendileri uçağa binip Almanya, Belçika, Hollanda ve Avrupa’dan buraya tatil yapmak için otellerde konaklamaya geliyorlardı... İlk önce biz

burada oda kahvaltı veya oda olarak satıyorduk biz buraları. Biz havaalanından karşılıyorduk bunları. İnsanlar havaalanından sanki evine gelmiş gibi biz gidiyoruz alıyoruz. Aile 10 kişi geliyor. Burada yiyoruz, içiyoruz, eğleniyorlar. Barlar yok, Türk gecesi yapıyoruz haftada 1 gün eğlence yapıyoruz, bilmem ne yapıyoruz. Böylece hep kültürümüzü tanıtıyoruz. Kendi çapımızda yerel olarak gezilecek ve görülecek yerleri kendimiz gezdiriyoruz. Alıyoruz 2-3 aileyi oraları gezdir. Kültür turizmine meraklıysa oraları. Yok değilse görülecek öğrenilecek yerler varsa oralara. Çeşitli plajlara falan götürüyorduk. Bunları da sanki tur gibi yapıyorduk. Bir de gittiğimiz yerlerde yemek yapıyorduk bunlara. Oradan da ekstra bir gelir elde ediyorduk biz. O zamanlar güzel fiyatlar vardı. Otel azdı. İnsanlar burada sabahdan akşama kadar denize gidiyorlar. Ondan sonra havuzda, barda oturup, yiyip içip oturuyorlardı. Hatta giderken de adam öbür senenin rezervasyonunu yapıp da gidiyor... Cep telefonu yok bir şey yok. O zamanlar öyleydi. Ondan sonra zaman içerisinde bunlar tık tık tık kaydı. Ondan sonra profesyonellerin eline geçti. Amatörce yapıyorduk biz tabi.” (Kemal, 54 yaşında, İşletmeci).

2000’li yıllarda özellikle acente üzerinden bir turizm hareketi olunca Konyaaltı’ndaki konaklama işletmeleri için farklı pazarlama rutinleri ortaya çıkmıştır. Müşteriyi görmeden alışveriş dönemi gelmiştir. Bu sürece bir paydaş olarak acenteler girmiştir. Acenteler turistleri otellere göndermeden önce tesisten bir çok kriter ve koşullar talep etmektedir. Dolayısıyla bu yeni durum müşteriyi tanımadan ve görmeden gerçekleşmesi itibariyle önceki dönemlerden farklı olmuştur. Bu nedenle acenteler tesisler üzerinde önemli bir güç oluşturmıştır. Süreçte yaşanan değişim sonrası işletmeciler ve turistler arasındaki bütün ilişkisel pratik ve rutinler de değişmiştir. Bu değişimi ve etkilerini uzun dönem işletme geçmişi olan Kemal şu şekilde aktarmaktadır:

“Sonra araya 2000’lerde acenteler girmeye başladılar... Biliyorsun bu acentelerin hepsi bir yıl önceden anlaşma yapıyorlar. Almanya’da eğer otelini pazarlayacaksan, bir acente ile anlaşma yaptıysan satışı yapacak. Satışı yapacak 10-20 kişilik info grupları senin otelini geziyor. Buradaki yerli acente ile o yabancılar geliyor. O sene satacak otellerin hepsine bakıyorlar. Odalarına, banyolarına falan bakıp kontrol ediyorlar. Gerçekten satılabilir mi diye. Onlar da biliyorsun tüketici hakları çok şey hani. Dönüşte reklamasyon yemeyeyim diye... Sonradan da artık öyle münferit müşteriler gelmemeye başladı. 2001-2002 yıllarından sonra artık iyice bitti. Çünkü bilet alsa gidiş dönüş oradaki turdan daha pahalı.” (Kemal, 54 yaşında, İşletmeci).

Acenteler üzerinden toplu satışlar karşısında değişen en önemli rutin yarım pansiyon konaklama hizmetinden tam pansiyon konaklama hizmetine dönülmesi olmuştur. Çünkü acenteler otelleri toplu olarak doldurma yani toplu alım yaptığı için ekonomik tavizler almaktadır. Bu durum konaklama işletmelerinin acenteler karşısında

önemli tavizler ve fiyat düşüşü yaşanmasına neden olmuştur. Dolayısıyla bu dönemde hizmet kalitesinden ziyade tercih edilen fiyat avantajları tesisleri doldurmaya başlamıştır. Bu rutindeki değişimi Kemal şu şekilde aktarmaktadır:

“Müşteri acente üzerinden gelmeye başlayınca gelen misafirler akşam yemeği talebi oldu. Ondan sonra dediler ki acenteler “yemekte koymak lazım. Bu sefer yemek yapmaya başladık. Sabah kahvaltısı, akşam yemeğine döndük.” (Kemal, 54 yaşında, İşletmeci).

2010 yılından sonra ise küresel dinamiklere ve tüketici kültüründeki değişime bağlı olarak gelişen her şey dâhil sistemi gelmiştir. Bu sistemde temel amaç turistin tek bir fiyat üzerinden en çok olanaklara sahip tesiste konaklamasıdır. Dolayısıyla tesisler bu yönde yeni bir mekân organizasyonu yapmak zorunda kalmıştır. Fakat bu talebe Konyaaltı’nın mekânsal dönüşümü sağlayacak alanı olmadığı için bir rutin değişimi yaşanmamıştır. Ayrıca Konyaaltı bu yeni talebe cevap veremediği için bu talep Kundu bölgesine kaymıştır. Bu dönemi Kemal, Ümit ve Dila farklı yönleriyle şu şekilde aktarmaktadırlar:

“Bir süre acentelerle gitti ama sonra o da bitti. Ondan sonra her şey dahil dönemi başladı. Ama bizim bölgemiz her şey dahil sistemine hiçbir zaman uyum sağlayamadı. Konyaaltı bölgesi yapmadı. Almanlar çok seçici ve artık tesisler eskidi. Onun için yeni satılabilir gerçekten şey bir otel olsa Almanlarda gelir, Fransızlar da gelir bilmem ne de gelir. Onları da yatırabilirsiniz. Onların pazarını da açabilirsiniz. Ama buradaki otellerin hepsi eski Konyaaltı’nda.” (Kemal, 54 yaşında, İşletmeci).

“Eskiden daha çok acentelerle çalışabilirken şimdi daha çok acentelerle çalışamıyoruz. Eskiden biz yarım pansiyon çalışırken şimdi yarım pansiyon çalışamıyoruz. Artık gelen turistler her şey dahil sistemine geçiyor. Her şey dahil istiyorlar. Bundan dolayı biz de yarım pansiyonu kaldırdık. Sadece bed and breakfast olarak çalışıyoruz şu anda.” (Ümit, 40 yaşında, İşletmeci).

“Çünkü bu bölgedeki misafir şeyi otellerin işletmelerinin çoğu küçük işletme ve her şey dahil çalışmaz. Oda kahvaltı ya da yarım pansiyon çalışabilir. Mesela biz de 3 sene öncesine kadar yarım pansiyon çalışıyorduk. Ondan sonra baktık ki yarım pansiyonunu maliyeti çok ağır, talep azalıyor. Kaldırıp oda kahvaltıya döndük.” (Dila, 42 yaşında, Müdür).

Yukarıda belirtilen pazar ve talepteki değişimler sonucu bugün Konyaaltı’na gelen turist profili oldukça farklılaşmıştır. İlk dönemlerden günümüze turist profilinde en önemli değişim sosyol-ekonomik-kültürel seviyedeki düşüş olmuştur. Bu düşüşler

işletmeler ve turist arasındaki ilişkileri güvene dayalı ilişkileri azaltırken aynı zamanda tesise ve kent ekonomisine olan katkısının azalmasına neden olmuştur. Ayrıca destinasyona gelen pazarın sürekli olarak düşüş profilindedir. Geçmişte gelen Avrupa kökenli turistlerin yerine belli bir dönem Ruslar ve daha sonra ise Orta Asya pazarı gelmiştir. Katılımcılardan Attila turist profilindeki değişimi bireyler üzerinden aktarırken Dila da bölge için profilinin düşüşünü pazar üzerinden şu şekilde aktarmaktadır.

“Tabi ilk zamanlardaki gibi kalite yok. Her geçen sene kalite düştü. 2000 yıllarından sonra zaten ucuz turist gelmeye başladı. Münferit gelip de hakikaten iyi para harcayan yabancılar vardı. Dostlarımız vardı. Her sene gelirlerdi. Onlar kesinlikle artık bitti... Daha sonra biz de acentelerle çalışmaya başladık. Küçük otellerin zaten sıkıntısı buydu. Küçük otellerde çok insanlara hitap edebileceğiniz aktivite yapma imkânı yok. Yani beş yıldızlı otellerle bu konuda yarışamayız. Yurt dışından paket turlarını yabancılar 5 yıldızlı otellerden çok daha uygun fiyatlara alıyorlardı. Şu anda tabi fiyatlar uçtu. 5 yıldızlı otellerde çok pahalı olmaya başladı. Dolayısıyla son zamanlarda biz artık acente ile değil, buking tarzı araçlarla çalışmaya başladık. 2-3 yıl öncesine kadar çok yoğunluk. Çok iyiydi. Ama bu sene pandemiden dolayı her şey bitti. Yurt dışından hiçbir tane turist misafirimiz gelmedi.” (Atilla, 45 yaşında, İşletmeci).

“Yaz sezonunda özellikle 2005 yılından itibaren ilk sırada düşük gelirli Ruslar var. İkinci olarak da Almanya’dan ve Avrupa’nın farklı ülkelerinden gelen Türkler var. Üçüncü olarak yerli müşteri gelir. Dördüncü sırada her sene Orta Doğu’nun çeşitli ülkelerinden Mısır, İran, Irak vs. gelen Araplar var. Bunlar denize de girmiyorlar ama alışveriş merkezine geliyorlar. Son zamanlarda da Kazakistan, Irak ve İran’daki Türkmen grupları arttı. Bazen de Ukrayna gelir. İngiltere ve Avrupa yaz döneminde bize gelmez. Yani bu taraflara gelmez. Daha çok Kaleiçi’nde VIP servis yapan butik otellere gidiyorlar. Almanlar ise biraz daha Alanya tarafına ve Kaş tarafına kaydı.” (Dila, 42 yaşında, Müdür).

Oda pansiyonculuğu yapan işletmeler ise daha düşük gelirler elde etmek durumunda kalmışlardır. Çünkü pansiyonların mevcut mekânsal organizasyonlarıyla turizm talebini karşılamamaktadırlar. Dolayısıyla oda pansiyonculuğu yapan işletmeler varlığını turizm dışında sektörlerle korumaktadır. Pansiyonların yoğun olduğu Arapsuyu Bölgesi’nde işletmeci olan Ümit pazar profilindeki değişimi şu şekilde aktarmaktadır:

“Portföyümüz değişti. Eskiden ben sadece turistlere hitap edebiliyorken şu anda sadece yerliye döndü. Şu an %70 yerli müşterimiz var. %30 müşterilerini genelde yurt dışından kendisi bularak, buking ya da experia aracılığıyla geliyorlar. Mesela bu sene kendim bireysel olarak google reklam veriyorum. Yaptığım şey bu.” (Ümit, 40 yaşında, İşletmeci).

4.2.2.8. Kriz Esnasında Yapılan Dönemsel Rutinler ve Çıkış Alanları

Bütün ekonomik sistemlerde olduğu gibi Konyaaltı'nda turizme dayalı birçok işletmede sistemin tıkanıdığı dönemsel bazı önemli krizler yaşanmıştır. Bu esnada işletmeler ayakta kalabilmek için yine dönemsel olan bazı rutinler geliştirmişlerdir. Bu süreçler esnasında kümelenme alanında nasıl sistemin işlediğiyle ilgili araştırma yapıldığında en eski krizin 1991'de yaşanan Körfez Savaşı sürecinde olduğu belirtilmektedir. Bu dönemde turistik talepler düşünce tesisler ekonomik gelirlerini sürdürmek için temelde seks turizminin bir konaklama pratiği olarak kısa süreli kullanımlara yönelmiştir. Kemal ve Atilla bu kriz dönemini ve nasıl atlatıldığını şu ifadelerle aktarmaktadır:

“Irak savaşına kadar yani Körfez savaşına kadar iyiydi. Körfez savaşı geldikten sonra tuzlu buz oldu her şey. Daha sonra tekrar toparlanmaya başlasa da, acente ve paket turlar girdi. Piyasa bozuldu, karlar düştü...” (Atilla, 45 yaşında, İşletmeci).

“1991 yılında körfez krizi oldu. Turist, savaş korkusundan gelmeyince Turgut ÖZAL'da buraya Amerikan askerlerini getirdi. Buraya gelip tatil yaptılar. Bütün bu Amerikan savaş gemileri Irak'tan, Körfez'den gelenlerin hepsi burada tatil yaptı. Bütün büyük otellerin hepsi doluydu. O zamanlar Sheraton, Falez ve Dedeman vardı... Saat sabah 05:00'dan itibaren sokaklarda bir sürü inzibat geziyordu. Bir Türk inzibatı bir de Amerika ortak devriye geziyorlardı. Çünkü gelen adamlar serseri, her girdikleri yerde kavga çıkarıyorlar. Otelere, gazinolara, pavyonlara gidiyorlardı. Casinolar da açıldı o zaman. Gece kulüpleri, gece hayatı vardı... Körfez krizi zamanında Türkiye'de ne kadar hayat kadını varsa hepsi Konyaaltı'na geldi. Sabah saat 07:30'da pavyonlar açılıyordu.” (Kemal, 54 yaşında, İşletmeci).

Konyaaltı'nda ikinci en önemli kriz süreci sahil yolu projesinin öncesi ve yapım esnasında yaşanmıştır. Katılımcılar bu sürecin bir kriz olarak geçtiği konusunda benzer görüşler ifade etmişlerdir. Çünkü yerel yönetimde yaşanan siyasal değişimler proje ve yapım aşamasının uzamasına sebep olmuş ve bölgede önemli bir sektörel kriz yaşanmıştır. Konaklama tesisleri için krizden çıkış veya yaşama mücadelesinin en kolay yolu olarak, ikinci kez seks turizmi sektörün devamlılığı için tercih edilmiştir. Katılımcılardan Ümit, Halil ve Ali o dönemi şu şekilde anlatmaktadırlar:

“Katkısı hissedildi. Tabi ondan 2-3 sene öncesine kadar hiç bir şey yoktu.

Altyapı hazırlık aşamasındayken çok fazla sıkıntılar oldu. Bizim kendi müşterilerimizden bile buraya gelip, vazgeçip, Lara bölgesine giden müşterilerimiz oldu.” (Ümit, 40 yaşında, İşletmeci).

“Son üç senede sahil çok çok güzel. Süper, bu kadar olur yani. Ama yapılmadan önce biraz böyle çok karıştı, iki sene kadar. ALKE denen bir firma vardı. Sözleşmesi bitince, Antalya Büyükşehir devraldı. O esnada araya Konyaaltı Belediyesi girdi benim dedi, büyükşehir benim dedi, aralarında münakaşa çıktı. İki yıl rezaletti. Kimse burada bir şey yapamadı. Atıl durdu.” (Halil, 70 yaşında, İşletmeci).

“Sahil projesi yapılmadan önce hayat kadınlarının yollarda müşteri bekledikleri çok günler oldu. Sahillerdeki bütün kadınlar hosteslik yapıyorlardı. Orada hayat kadınları vardı yani. Yolda yürürken polis geldiği zaman buraya kaçıyorlardı. Benimde kaç sefer onları kovaladığım oldu. Sahil projesi 2019 yılında bittikten sonra temizlendi... Bizim buraya emniyet geldi. Asayiş bunları bitirdi.” (Ali, 66 yaşında, İşletmeci).

4.2.2.9. Kümeye Özgü Rutinler ve Rutin Çeşitliliği

Günümüzde pansiyon, otel ve büyük oteller olmak üzere üç farklı türde konaklama işletmelerinin olduğu tespit edilmiştir. Konyaaltı’nda sonradan gelişen küçük oteller yer seçimi ve talep bakımından bakanlık belgeli otellerden çok farklı değildir. Bu nedenle benzer rutinlere ve organizasyonlara sahiptirler. Aralarındaki farklılık yapısal olup; o dönemin mevcut koşulları itibariyle alınan yatırım kararları olmuştur. Bu nedenle bu bölgede tesisler arasında yapısal tür olarak farklılıklar bulunmasına rağmen bu türlerin *birlikte olduğu* ve bir küme sistemine sahip olduğu tespit edilmiştir. Bakanlık belgeli ve belediye belgeli oteller arasında farkın çok olmadığını Kemal şu şekilde aktarmaktadır:

“Hiçbir fark yok. Aslında devletin turizm politikası tam oturmamış. Çünkü Turizm Bakanlığı’mız var bizim. Turizm Bakanlığı diyor ki “eğer otel yapacaksan gel, bana müracaat et, yerini göster, ben sana projeyi vereyim, çizdir, bunu uygula, sonra benim denetimime gir, ben sana belge vereyim, aç” diyor. Öbür taraftan bir de mesela insanların arsası var. Oturmuş kendi başına bilmiyor ve otel yapıyor. Belediye’ye diyor ki “ben otel yapıyorum”. Belediye de “tamam, yap diyor, al ruhsatını”. Belediye ruhsat veriyor. O da o şekilde yapıyor ama Turizm Bakanlığı’nın standartlarına uygun değil. Turizm belgesi yok ama aynı otel aynı işi yapıyor...” (Kemal, 54 yaşında, İşletmeci).

Konyaaltı’ndaki kümelenme içerisinde farklı türde işletmelerin zaman içerisinde birlikte oluşumu aslında bu kümede bölgeye özgü gelişen *pozitif dışsallıklar* ve firmaların bölgeye özgü geliştirdikleri tespit edilen *rutin ve rutin çeşitliliği*

sayesinde. Çünkü zaman içerisinde gelişen dışsallıklar sonucu girişimci sayısı artmış ve bu sayede krizler karşısında rutinler çeşitlilik gösterip kümedeki türlerin yaşaması sağlanmıştır.

Büyümeye devam eden bir sistem olarak Konyaaltı kümesi, yaşanan kriz dönemlerinde minimal hasarlarla çıkmayı başarmıştır. Bu durumun en önemli rutininin ise bir turizm bölgesinin şehir dinamiklerine dayalı olarak yılın 12 ayı açık kalması olduğu belirtilmektedir. Çünkü kentsel dinamikler sonucu artan talepler ekonomik gelirlerin dengeli bir şekilde yıl boyu dağılmasını ve sürmesini sağlamıştır. Bu sayede krize karşı ekonomik açıdan dirençli duruma gelmesini sağlamaktadır. Katılımcılar bu durumun önemini şu sözlerle aktarmaktadır.

“Biz burada hem şehir otelciliği hem turizm oteli ikisini birden karışık yapıyoruz... Bu nedenle 12 ay açığız. Her mevsim müşterilerimiz olur. Şu an mesela salgından dolayı kapatabilirdik ama bütün oteller açık... Bunu Konaklı’da ya da Belek’te yapamazsın. Belek’te yoldan geçen insan kapıyı çalıp “yer var mı?” diye sormaz ki. Orada senin ulaşman lazım müşteriye. Bizim Konyaaltı’nda şehir içindeki otellerde hem kendin ulaşırsın hem de onların sana ulaşması kolay. Arabasıyla geçerken durur, sana fiyat sorar, içerisinde kalabilir. Ama Konaklı’dan geçerken durayım, içeriden sorayım falan yapamaz yani. Mümkün değil yani.” (Kemal, 54 yaşında, İşletmeci).

“...Konyaaltı’nda kim otel aldıysa zarar etmemiştir, kazanmıştır. Konyaaltı’nın özelliği mesela bir Alanya, Kemer değildir. Adamlar orada koskocaman oteller açıp en fazla 5 ay çalıştırabiliyorlar. 7 ay kapalı. Ama Konyaaltı öyle değil. 12 ay büyük, küçük bütün oteller açık.” (Ahmet, 40 yaşında, Müdür).

Bölgede yaşanan dönemsel krizlerin üstesinden gelmesini sağlayan yılın 12 ayında müşteri çekebilmek rutini geliştirdiği işletmeler bu rutinin korunması için rutin çeşitlilikleri bulunmaktadır. Bu rutinler bölgenin bütün işletmeleri türleri yani pansiyon, otel ve bakanlık belgeli oteller tarafından pratik edilmektedir.

Rutin çeşitliliği bu anlamdaki ilk sirayeti tedarik ayağına olmuştur. Büyük işletmeler, karma acenteler sistemi ile çalışmaktadır. Bu sistemde temel prensip bütün odaları tek bir acenteye vermeyip farklı acentelere de bölüştürmesidir. Küçük oteller ve pansiyonların arasında birçoğu acenteye çalışma imkânı olmasına rağmen çeşitlilik oluşması amacıyla kapıdan ve internetten müşteri almaktadır. Bu bağlamda birçok rutin

bu kümelenmeye özgü olarak gelişme göstermiş ve işletmelerin hayati devamlılığı sağlanmıştır. Küçük otel işletmecilerinden Ahmet, Vedat ve Halil rutin çeşitliliklerini şu sözlerle aktarmaktadır:

“Büyük oteller karma acente çalışıyorlar... Yani sen tur sahibisin otelle temasa geçiyorsun. Fiyat konusunda anlaşılabirsen, o diyor bana senede 100 tane oda, paranı ödüyorum diyor veya paranın yarısını ödüyorum diyor. Sonra başka firma geliyor senden oda 100 oda daha kiralyor. Yani senden sezonluk o 100 odayı kiralyor... Tek firma ile çalışmak riskli. Çünkü eskiden Öge Tur vardı, yerli Alman ortaklı Türkiye’de bir numaraydı. Ama şu anda TES Tur aldı. Bir ara iflas etti geçen sene ya da önceki sene bir sürü otelin parasını ödemedi iflasını gösterdi.” (Ahmet, 40 yaşında, Müdür)

“Küçük otellerin çok azı sadece acente ile çalışır. Çoğu kapıdan ve internetten çalışıyorlar.” (Vedat, 44 yaşında, İşletmeci).

“Bir tur firması personelini yatıracakmış. Bir sene sonra tur firması batır giderse ben burada iki sene yerli müşteriye odam yok dersem, kaybederim.” (Halil, 70 yaşında, İşletmeci).

Konaklama işletmelerinin birçoğu yaz sezonu dışındaki dönemlerde de işletmenin sürdürülebilirliği için sezonluk rutinler geliştirmişlerdir. Bölgede örtük bir yapısal avantaj bulunmaktadır. Otel kapasitelerinin küçük ve orta yapıda olması kışın tesislerin sistemi döndürebilecek kadar müşteri çekme gayretini güçlü tutmaktadır. Katılımcılar bu çabalarına ilişkin deneyimlerini şu örneklerle aktarmaktadır:

“...geçen senelerde bir arkadaşımın mobilya fabrikasındaki elemanlar kaldılar, 25-30 kişi kadar. Aylıkçılara veriyoruz, öğrencilere veriyoruz. Firma elemanları geliyorlar. Kışın öyle ayakta duruyoruz. Kar etmeyelim, ama cebimizden gitmesin. Para kazanmıyoruz yani. Ama masrafları ödeyelim. Çorbamız kaynasın.” (Halil, 70 yaşında, İşletmeci).

“Büyük otellerin yatak kapasiteleri yüksek olduğundan ve kışın turist gelmediği için kapatmak zorundalar. Ama bizim küçük oteller onu kaldırabiliyor kapı müşterisiyle.” (Ahmet, 40 yaşında, Müdür).

Bir diğer önemli rutin çeşitliliği Konyaaltı’na müşteri sağlayan acentelerin farklı bölgelerde uzmanlaşması tercih edilmektedir. Bunun en önemli nedeni Türkiye’nin ya da bölgenin yaşama ihtimali olan uluslararası ölçekteki bir kriz için hazırlıklı olma durumudur. Çünkü bu sayede kaybı yaşanan pazar için alternatif talepler değerlendirilebilir. Dolayısıyla Konyaaltı’nda pazar anlamında rutin çeşitliliği geliştirilmiştir. Katılımcılardan Vedat bu rutin çeşitliliğini şu ifadelerle aktarmaktadır:

“Rus pazarı var. Avrupa pazarı var. Avrupa pazarında Anex, Pegax, Fit Holiday Akay, Avrupa Emties, İese getiriyor. Bunlarla çalışıyoruz yani zaman zaman.” (Vedat, 44 yaşında, İşletmeci).

Bölgedeki bir diğer rutin çeşitliliği, fiyat aralığının çok geniş olması, bölgenin misafirler tarafından tercih edilmesini sağlamaktadır. Pansiyonlar ise fiyat avantajlarını sonuna kadar kullanarak müşteri çekme potansiyellerini arttırmaktadır. Kemal bu durumu şu sözlerle aktarmaktadır:

“Arapsuyu’naki işletmeler daha çok pansiyon türü olduğu için daha hesaplı. Orada müşteri ucuza kalır. Sahil bölgesi tesisleri daha iyi yatırımlar var fiyatları da biraz fazladır. Küçük oteller orta diyebiliriz... Müşteri cebine göre hangisini isterse burada bulabiliyor” (Kemal, 54 yaşında, İşletmeci).

4.2.2.10. Kümeye Özgü Pozitif Dışsalılıklar

Günümüz koşullarında Konyaaltı’nda turizm dışında piyasanın oluşabilmesi için lokasyona bağlı pozitif dışsalılıklar gelişmiştir. Bu durum turizm dışında da talep koşullarının gelişimini sağlayan önemli dışsalılıkların olduğuna işaret etmektedir. En önemli dışsalılığın kuruluş döneminde olduğu gibi bugün de deniz ve plaj olanakları olduğu söylenebilir. Uzun dönemdir işletmeci olan Vedat bu durumu şu şekilde ifade etmektedir:

“Bu bölgenin şansı deniz temiz. Konyaaltı sahili tertemiz, pırıl pırıl. Otelere alışveriş yerlerinin yakın olması çok etkili. Şehir merkezine. Sakin sessiz bir yer yani.” (Vedat, 44 yaşında, İşletmeci).

Doğal koşullar üzerinde son yıllarda projelendirilen Konyaaltı sahil projesi küme alanı için yeni bir gençleşme sağlamış ve çok önemli avantajlar sağlamıştır (Şekil 42). Bölgede sahil yolu öncesi ve sonrası döneme tanıklık eden Vedat ve ikinci nesil olarak işletmecilik yapan Atilla ve Dila, projenin katkısını şu şekilde aktarmaktadırlar:

“Ama bu plajın yapılmasıyla olay tersine döndü. Daha kaliteli, seçici ve paralı insanlar gelmeye başladı. Bize çok büyük bir avantajı dokundu... Daha düne kadar sahil yoktu. Hakikaten yolgeçen hanıydı. Yollar otostopçularla doluydu, kalite düşüktü. Ama şu anda çok güzel. Eskiden plajlar, büfeler ve canlı müzikler vardı. Fakat bu şekilde daha iyi oldu. Esasında canlı müzikte yapsalar çok daha iyi olacaktı. Fakat canlı müziği kaldırdılar.” (Atilla, 45 yaşında, İşletmeci).

“Yerli ve yabancı açısından sahilin yapılması çok büyük bir etki oluşturdu.” (Vedat, 44 yaşında, İşletmeci).

“Şimdi daha iyi. Burada ana yol vardı. Ana yoldan insanlar çok rahatsızdı... Ölümlü kazalar olurdu burada. Sahil yoluna dönüştürdükleri için ışıklar, hız kesiciler var, şimdi hızlı gidemiyorlar, herkes çok rahat.” (Dila, 42 yaşında, Müdür).

Şekil 42. Konyaaltı sahil projesi sonrası kıyı olanakları (Kaynak: Orijinal)

Konyaaltı kümelenmesinin önemli bir diğer avantajı ise ulaşım ağlarının düğüm noktasında olmasıdır. Çünkü bölgenin hemen yakınındaki kent merkezinin yıl boyu dinamizmi Konyaaltı’na da sirayet etmektedir. Aynı zamanda kent merkezi ile batıda yer alan Kemer, Kaş ve Demre gibi turistik destinasyonlar için önemli bir kavşak niteliğindedir. Konyaaltı’nın bu önemi ve kümeye olan katkısını Dila ve Kemal şu sözlerle aktarmaktadır:

“Çünkü Konyaaltı’nın kışın şöyle bir avantajı var; çok fuar alanına yakın, havaalanına çevre yolu açıldıktan sonra çok kısaldı. Alışveriş merkezi, şehir merkezine yakın. İnsanlar biz kışında açık olduğumuz için kış devamlılığını da sağlamamız gerekiyor. Firmalar çok talep gösteriyor.” (Dila, 42 yaşında, Müdür).

“Orada serbest bölge var. Orada bir sürü firmalar var, serbest bölge çalışanları var, fabrikalar var. Onun ticareti var, geleni gideni var... Liman da var ayrıca orada. Onun da etkisi var bu bölgeye tabi. Ayrıca burası Kemer kavşağı... Karayolu ve Kemer Kavşağı çok önemli bir şey burada Konyaaltı için bir değer oluşturuyor.” (Kemal, 54 yaşında, İşletmeci).

Konyaaltı kümesinin uzun zamandır varlığını sürdürmesinin bir diğer nedeni olan bölgenin popülaritesi ve imajının olumlu olması, diğer kümeler karşısında önemli avantajlar sağlamaktadır. Bu bağlamda Antalya’da turizme ilk açılan destinasyon olmasının önemli bir katkısı da bulunmaktadır. Kemal, Konyaaltı’nın rakip kümelere göre olan tanınırlığını ve avantajını şu ifadelerle aktarmaktadır:

“Bir de burası denize dokunan bir yer, Lara’da bu anlamda bir lokosyan seçebilmek daha zor. Ayrıca burası karayoluyla bütünleşiyor. Bir de yurt dışından bilinirliği çok yüksek Avrupa’nın hepsi Konyaaltı’nı bilir. Ama Lara dediğiniz zaman o başka bir level oluyor çünkü. Belek dersiniz nispeten ama Lara dediğiniz zaman orayı bilemeyebilirler. Ama Konyaaltı’nı sağır sultan bilir.” (Kemal, 54 yaşında, İşletmeci).

Konyaaltı’nın konumu gereği kent merkezine yakın olması altyapı olanaklarından maksimum yararlanmasını olanaklı hale getirmiştir. Bu nedenle gerek büyükşehir belediyesi gerekse ilçe belediyesi hizmet ulaşımı diğer kümelere göre en avantajlı konumda olduğu söylenebilir. Katılımcılardan Vedat bu durumu şu şekilde aktarmaktadır:

“Şu an bunlarda yapıyorlar. Mesela temizlik konusunda hassaslar. Sivrisinek konusunda hassaslar mesela. Bunlar çok etkili oluyor. Sivrisinek olmaması gibi. İnsanların rahatça pençelerini açıp uyumaları ve temizlik çok önemli. Bundan önceki Belediye de özen gösteriyordu. Bunlarda özen gösteriyor mesela.” (Vedat, 44 yaşında, İşletmeci).

4.2.2.11. Rutinlerde Yenilik Fikirleri

Konyaaltı kümesinde mevcut durumu itibariyle yapısal olarak yeni bir mekânsal birimin oluşabileceği imkânı oldukça düşüktür. Çünkü kentsel mekân içerisinde birçoğu süreç içerisinde gelişen farklı konaklama türleri bulunmaktadır. Diğer kentsel mekânlarda ise kent ihtiyaçlarına yönelik konut, işyeri ve kamusal hizmet yapıları yoğunluk kazanmıştır. Bu durum yeni türde tesislerin gelişmesi önündeki mekânsal anlamda en önemli engelleyici unsuru oluşturmaktadır. Katılımcılardan Mahmut bu durumu şu sözlerle aktarmaktadır:

“Şu an mesela Konyaaltı’nda yer yok. İnşaat alanı kalmadı. Yani oturma tam oturdu.” (Mahmut, 44 yaşında, İşletmeci).

Katılımcılar mekânsal anlamda yenilik ve dönüşümün zor olduğu fikrini belirtse de sektörel çeşitliliklerle Konyaaltı Bölgesi'nde yeni fırsatlar oluşabileceğini belirtilmektedirler. Bu nedenle birçok turizme dayalı konaklama bölgesinde destekleyici bir sektör olarak eğlence mekânlarının Konyaaltı'na da önemli bir ivme kazandıracağını Atilla ve Mahmut şu sözlerle aktarmaktadır:

"...buraya gelen insanlar canlı müzik istiyor. İnsanları biz buradan eğlenmek için Kaleiçi' ne gönderiyoruz. Neden Konyaaltı'nda da olmasın ki. Sadece 1-2 tane canlı müzik iyi olur." (Atilla, 45 yaşında, İşletmeci).

"Antalya bir eğlence, turizm bölgesi. Adam buradan niye Alanya'ya gitsin. Niye buradan Kemer'e gitsin. Antalya merkezi, yani Lara bölgesi ve Konyaaltı arasındaki yerde on beş tane mekân ancak bulursun. İlçelerle kıyaslarsan sadece Kemer gibi bir ilçede aynı sayıda popüler kulüpler var. Bence bu bölgede kulüpler yapılmalı. Güzel mesela girişlerde yapılabilir... Sesten dolayı, yalıtım yapılabilir. Denetim altında bunlar yapılabilir. Ne olur alkollü bir şekilde adam yola çıkmaz." (Mahmut, 44 yaşında, İşletmeci).

Konaklama işletmeciliği bakımından da yeni çeşitli rutinlerin gelişmesi için bazı fikirler bulunmaktadır. Özellikle son yıllarda toplumsal değişimlere paralel olarak apart oteller tarzında konaklama işletmelerine talep artmaktadır. Konyaaltı'nda bu yönde değişime uygun mekânsal yapıya sahip pansiyon ve küçük otel işletmeleri bulunmaktadır. Bu bağlamda birçok işletme bu fikri geliştirmeye çalışmaktadır.

Katılımcılardan Dila bu fikrini şu sözlerle aktarmaktadır:

"Eğer yatırım konaklama işletmeciliği anlamında olacaksa çeşitlendirirdim. Bizim odalarımız standart 60 oda. Ama şu an fırsatım olsa ailelerin, çocuklarıyla kalabilecekleri apart benzeri en az 5 tane oda yapardık. Yani oda çeşidini, şeklini çeşitlendirirdik yani. O daha mantıklı olur." (Dila, 42 yaşında, Müdür).

Konyaaltı sektörde yeni bir talep oluşturabileceği nedeniyle bir diğer yeni rutin de kümelenme alanının yeni tanıtım stratejileriyle yeni nesil turistlere tanıtılmasıdır. Bu sayede yeni bir tanıtım çalışması ile bölgede yeni bir talep yaratılabileceği fikri bulunmaktadır. Müşteri portföyünün bir kısmını internet müşterisi olarak tanımladığı Z kuşağına ayıran pansiyon işletmecisi Ümit, internet üzerinden yeni tanıtım stratejilerinin bölgeye katabileceği katkıları şu sözlerle aktarmaktadır:

“Esasında bu teknoloji dediğimiz zaman bölgesel olarak bakacak olursak bir şey yok. Bu bizi aşan bir durum. Bunu yapacak olan belediyeler ve valiliktir. Konyaaltı’nı ön plana çıkarıp, değişik, yeni nesile hitap reklam vermeleri gerekir ki Konyaaltı daha cazip bir yer olsun. Bu şekilde dünyada herkes Konyaaltı’nı bilir. Ama müşteri portföyü olarak işletmelerin genelde bireysel reklamları ön plana çıkıyor. Konyaaltı olarak değil. Konyaaltı’nın daha çok adının duyulması için birazcık daha belediyelerin, kaymakamlığın ve valiliğin ön plana çıkması lazım. Teknolojiyi sadece bireysel işletmeler kullanıyor. Bence kurumların artık bu teknolojilerle bir şeyler yapması gerek.” (Ümit, 40 yaşında, İşletmeci).

Bölgede hem yatırımcı hem turistik talepte yeni tercihlerin çoğu apart otellere yönelmiştir. Buna karşılık kümelenme içerisinde tesis türü olarak yüksek gelir oranlarına sahip olan butik otel işletmeciliği tercih edilmemektedir. Yani kaliteli ve geliri yüksek turistlerin tercih ettiği butik otel konsepti bulunmamaktadır. Konyaaltı Bölgesi’nde bu yönde boşluğu görenler, alan için butik otelciliğin yeni fırsatlar yarattığını düşünmektedir. İşletmecilerden Ali ve Şeref şu ifadeleri kullanmaktadır:

“Buralara yeni apartmanlar yapıldı. Fakat bazı kişiler eski evlerini yıkarak yerine küçük pansiyon ve otel tarzı yer yapmaya başladılar. Biraz turizme para getirelim diye. Mesela ben de burayı yıksam küçük bir butik otel yapmayı düşünüyorum. Bu model gitmeye çalışıyoruz.” (Ali, 66 yaşında, İşletmeci).

“Butik kendine ait tatları, sunumu, yemeği, kahvaltısı düzgün ve şık olan bir yerdir yani. O hiç yok mesela Konyaaltı’nda. Antalya’nın genelinde yok zaten. Onun ötesinde en azından yemeği mi de akşam yiyim. Sabah kahvaltımı da yapayım dediğiniz zaman da ilerde bir Akropol var onda var. C Life’da var. Bir de Portobello’da var. Bunlar var. Geriye kalan hiç birinde akşam yemeği çıkmıyor. Aşağı yukarı çok istisna olarak 1-2 tane vardır bilmediğim. Birçoğu böyle pansiyon modundalar. Kahvaltı kurguları da kötü. Orada bir şımartma da yok. Hani kahvaltı var modunda devam ediyor.” (Şeref, 45 yaşında, İşletmeci) .

4.2.2.12. Negatif Dışsalılıklar

Konyaaltı’nda yapılan sahil projesi kümelenmeye birçok önemli pozitif dışsalılıklar oluşturmıştır. Ancak bu pozitif dışsalılıkların yanında bazı negatif dışsalılıklar da bulunmaktadır. Bu durumun oluşmasında asıl neden sahil projesinin gerçekleşmesiyle yeni bir mekânsal birimin oluşup alandaki kültürel değişimleri beraberinde getirmesidir. Sahil projesi öncesinde kıyı alanları zaman içinde kendiliğinden gelişen turizm kullanımlarına ilişkin pratikler, kullanım amacı ve sosyo-ekonomik mekânlar bulunmaktaydı. Sahil projesi sonrası bölge yine turizm odaklı bir

talep artışı yaşanmasına katkı sağlamıştır. Fakat bu yeni dönem bir önceki kullanım ve pratiklerden farklılaşmıştır (Şekil 43). İşletmelerin birinde müdür olan Ahmet bu durumu şu şekilde aktarmaktadır:

“Trafığın bir yolunu kapatıp bisiklet yolu, yürüyüş yolu, yeşil alan, oturma alanı yapması, milletin yürüyüş yolu yapması, çok güzel oldu. Ama kafeler açısından, manzara açısından insanların huzur bulacağı keyif geçirebileceği bir alan bırakmadılar... Konyaaltı'na yapılacak en büyük kötülüktür... Orada eskiden... 3 tane kafe sabahtan tut akşam 1'e kadar full çekiyorlardı. Canlı müzik, her türlü insan oturup keyif yapıyorlardı. Gölge altında, deniz dalgasını, havasını alarak. Şimdi ne yaptılar demir bariyer koydular, kafeleri geriye attılar. İnsanlar o çimlikte oturuyor yetimler gibi sanki önü açık hapisane gibi... Set oluştu yani denizi hiç görmeden beriyer attılar. Arkada kalan o kafelerden de zevk alamazsın zaten. Eskiden yuvarlak şöyle sahile dönük dalgayı izlerken akşamları, gündüzleri insanlar birasını, çay kahvesini yudumlarken, yemeğini yerken birebir denize yakın bir şekilde o manzarayı izleyerek keyif alıyorlardı. Ama şu an o keyfi alamıyorlar. Denizi görmeden önünde demir var beri de iki tane kafeler sağına, soluna masa koymuşlar. Sahilin özelliği kalmadı, zenginliği kalmadı nerede o doğallık, deniz dalgasını izlemek” (Ahmet, 40 yaşında, Müdür)

“Sahil değişince halka açılınca daha bir güzel görsel oldu. Ama o eğlence mekânları kafeye döndü... Buradaki kulüplerin beachlerin kapanması kötü oldu. Eğlenmek için ağırlıklı olarak millet buradan Kemer'e gidiyor. Yani buranın potansiyeli Kemer'e atıldı. Onlardan sonra Konyaaltı'nın popülerliği düştü. Sahil projesi bitene kadar da çok sıkıntılar oldu. O esnada Lara bölgesi rağbet gördü. O dönem kim ayakta durabilmek zordu gerçekten. Ama şu an farklı bir sistem geldi, şu anda iyi yani.” (Mahmut, 44 yaşında, İşletmeci).

Şekil 43. Konyaaltı sahil projesi sonrası deniz kıyısı ve ardındaki seviye farkı (Kaynak: Orijinal)

Bu bölgede yaşanan plan ve imar değişiklikleri kısa dönemler incelendiğinde sadece pansiyonların etkilendiği söylenebilir. Ama uzun dönemli ele alındığında bugün özellikle bölgenin tamamı için gelişim önündeki büyük bir engel olarak durmaktadır. Çünkü 1980’li yıllarda parsel çalışmalarında bölge turizm tesislerine tahsis edilmiştir. Bu durum zaman içerisinde değişmiş ve turizm alanından konut alanına doğru değişimler yaşanmıştır. Bu nedenle bugün turistik tesisler ve konutlar bir arada bulunmaktadır. Dolayısıyla bugünkü Konyaaltı kentsel dinamikler ve turizm dinamikleri arasında sıkışmakta ve pek çok sorunu beraberinde getirmektedir. Bu sıkışma durumunun nedenini Kemal şu şekilde aktarmaktadır:

“Dediğim gibi kötü yapılan, burada planda var olan turizm bölgesinin yok edilmesi. Eğer turizm bölgesi olarak kalsaydı burası Konyaaltı dediğim bölge. Çok farklı altyapı olacaktı. Altyapı derken turizm altyapısı olarak, otel var. İnsanlar konaklamaya gelmişler. Otelde kalıyorlar. Otelden çıktığı zaman da ne yapacak insanlar. Her taraf konut. Bak bu sahil yapıldı. Turizm açısından çok şey kattı tek bir şey. Eğer plan bozulmasa daha çok şey de olurdu.” (Kemal, 54 yaşında, İşletmeci).

Turizm ve kentsel dinamiklerin sıkışma alanı olarak Konyaaltı’nda en önemli problemlerden biri rant olgusudur. Çünkü bölgede bireysel getiriler uğruna ekonomik bir sistem olarak imar rantının tercih edilmesi, toplumsal olarak turizme ilişkin gelirleri ve kullanımları sınırlamaktadır. Bu durum Konyaaltı için gelecek dönemler için çıkabilecek kilitlenmelerinde temel sebebi olma potansiyelindedir. Dolayısıyla kentsel dinamiklere ilişkin ivmeler bireysel gelirlerden ziyade toplumsal yarar ilkesi ile yaklaşılmalıdır. Ahmet bu durum şu sözlerle aktarmaktadır:

“Belediyenin başkanı mesela buralı hatırlı bir adam gidiyor benim arsam var diyor. Rica minnet ile yolu bunun içerisinden geçirme diyor. Nereden geçirelim diyor. Öbür taraftan geçir diyor. Ne oluyor, yol dümdüz olacağına zikzaklı oluyor. Turizme yakışıyor mu bu? Hangi dünyada yaşıyorsunuz siz. Daha sizden sonra kaç nesil gelip bu topraklardan, bu yollardan geçecek. Bunun hesabını yapamıyor musunuz siz. O anlık yani, hevesleri anlıktır. İhtiyaçlarını anlık gideriyorlar. Gelecek nesli kimsenin düşündüğü yok. Ülke ilerde ne kadar prim yapacak onun hesabını yapmıyorlar. Ben bu günü kurtarayım da yarına Allah kerimdir.” (Ahmet, 40 yaşında, Müdür).

Turizm planının değişmesiyle bugün Konyaaltı turizm sektörünün şehir merkezi ve yerleşmeler arasında kalması toplumsal olarak farklı çatışmaları beraberinde getirmektedir. Bunun sonucu olarak burası kent ve turizm dinamiklerinin çatışmaya girdiği bir alan haline getirilmiştir. Bu durum yerel yönetim ve Antalya Emniyet Müdürlüğü tarafından denetimlerin artmasına sebep olmaktadır. Farklı yönetim kararları almak zorunda kalınmıştır. Turizm sektörünün bu durumunu Atilla ve Mahmut şu sözlerle aktarmaktadır:

“Kimse konaklamaya gelmiyor buraya. Konaklamaya gelen adam evinde de yatabiliyor. Buraya adam tatil yapmaya, eğlenmeye, denize girmeye geliyor... Adam gidiyor eğlenmeye. Mekânı gece on ikide başlıyor. Sen mekânı on ikide kapatırıyorsun. şahsen ben dışarıdan gelen bir insan olsam. Ben eğlenmeye geliyorum yani yılda on gün seçmişim kendime ona da kısıtlama geldi, ne zevk alabilir. Dozunu aşmadan insanların biraz rahat bırakılması gerekiyor.” (Mahmut, 44 yaşında, İşletmeci).

“Yazın yanımızda görüyorsunuz inşaat var. Temmuz-Ağustos ayında turizm varken inşaat yapılır mı ya. Yapılıyor işte. Bakın görün. İyi bir yöneticilerin olması gerekiyordu. Ufkun geniş olması lazım.” (Atilla, 45 yaşında, İşletmeci).

Konyaaltı'nın en önemli negatif dışsallığı, alanın hem turizmle ilk tanışan destinasyon olması hem de kent merkezine yakın bir bölge olması nedeniyle çok çeşitli rakipler ve fiyat skalasıyla işletme bakımından şiddetli rekabeti de beraberinde getirmesidir. Bu durum sektöre çok fazla giren ve çıkan girişimci getirmektedir. Yine bu durum kilitlenme evresinin başlangıcında önemli bir veri olarak değerlendirilebilir. Bu durumu Kemal ve Halil şu sözlerle aktarmaktadır:

“...otel sayısı da yüksek. Çünkü rekabet olunca da insanlar fiyatları kırmak zorundalar. İnsanlar belirli bir fiyat satışa koymuş. Sen onun verdiğin fiyattan %10 aşağıya verip onun müşterisini de almaya çalışıyorsun. Çünkü müşteri yok, talep yok. Olmayınca da başkalarının müşterisini hazırda pay almak için herkes bir şeyler kapmaya çalışıyor. Alabildiği kadar. Bir de büyük oteller ile rekabet var. Daha iyi koşullarda daha iyi makul paralara veriyor odayı. şimdi ben onunla rekabet yapamam ki. Bir de bizim önümüzde büyük engellerden bir tanesi öğretnenevi var. Turizm uygulama oteli var. Öğretnen bilmem ne oteli var. Halka açık uygulama oteli var. Bizden daha uygun fiyata veriyor. Çünkü çalışan devletten. Elektrik, su parası yok. Çalışan çocuklar da stajyer bilmem ne. Zaten çalışanlar kadrolu. Hocalar da döner sermayeden para alıyor. Onlarla rekabet etme şansım var mı bilmiyorum ama istediği gibi yeniliyor otelini. Devletin parası nasıl olsa.” (Kemal, 54 yaşında, İşletmeci).

“Çok otel açıldı... Şuraları bir gezeniz otel olmayacak şekilde oteller var. Temizlik yok bir şey yok. Müşteri geldiği zaman memnun olmuyor. Sonra ben Konyaaltı'na gittim şöyle oluyor böyle oluyor diyor... Şurada inanın falez otelden başlayın limanın sonuna kadar seksen tane yüz tane otel var. Geçen senenin çok çok iş oluşundan dolayı, çoğu evler apart otele döndü. Adamlar anlaştılar. Sattılar veya kiraya verdiler. Hep buralar apart otel oldu.” (Halil, 70 yaşında, İşletmeci).

4.2.2.13. Dönüşen ve Yeni Gelişen Bir Konaklama Türü: Apart Oteller

Özellikle son dönemde turistlerin konaklama talebinde olan değişim üzerine konaklama arzında önemli bir değişim yaşanmıştır. Bu değişim son dönemlerde yatırımın yönünü apart otel konaklama türüne çevirmiştir (Şekil 44). Turistlerin özellikle daha rahat koşullar, olanaklar ve fiyat avantajları nedeniyle apart otel türü konaklama talebinde bulunmaktadır. Söz konusu talepteki değişimin nedenlerini katılımcılar tarafından şu şekilde aktarılmaktadır.

“7-8 yıl önce başladı apartlar. Ama bu son 5 senede de arttı. Mesela şu arkamızda bir apart vardı. Daha sonra 1-2 sene işlettiler ve bakım evine çevirdiler. Şimdi tekrar aparta çevirdiler. Ondan başka Kız öğrenci yurdu vardı. Bu sene mesela o da aparta çevirdi... Bazı misafirlerin çocukları çok oluyor. Otel standartlarında tek tek odalarda kalmak istemiyorlar. Çocuklarıyla büyük odalarda ve alanlarda kalmak istiyorlar. O yüzden apartlar avantaj oldu.” (Dila, 42 yaşında, Müdür).

“Son zamanlarda 2012-2015 yılları arasında bir apart furyası çıktı... Millet son zamanlarda apartı tercih etmeye başladı. Apartın nedeni bir oda içerisinde insanlar kendileri kahve yapıyor, yemek yapıyor, yiyecek bir şeyler yapıyor. 1 oda 1 salon. İcabında 4 kişi ailecek aynı odada kalıyorlar falan. Onun içinde apartlar daha çok tercih ediliyor.” (Kemal, 54 yaşında, İşletmeci).

Şekil 44. Son dönemde apart otel konaklama türünde yapılan yatırımlardan birisi (Kaynak: Orijinal)

Ayrıca Covid-19 salgını sürecinde bölgeye gelen turistlerinde önemli bir bölümü hijyen koşulları ve ortak alanların az olması nedeniyle apart otelleri tercih ettiği belirtilmektedir. Bu durumun gelecek talep koşullarında da etkili olacağı beklenmektedir. Katılımcılardan Ali salgın koşullarından önceki durumu ve şu anki durumu şu sözlerle kıyaslayarak aktarmaktadır:

“Kovid meselesinden sonra halk biraz daha daire bazına dönmeye başladı. Tek otel sisteminden biraz uzaklaşmaya başladılar. İnsanlar yoğunluğun olduğu yerden kaçmaya başladılar. Ev sistemine geçmeye başladılar. Halk geldiğinde villaları ve yazlıkları kiralyor. Halk yine yazlık sistemine döndü. Kovid meselesinden önce bu yoktu. Bu korkudan dolayı oldu.” (Ali, 66 yaşında, İşletmeci).

Yeni yapılan yatırımların büyük çoğunluğu apart otel konseptinde olmuştur (Şekil 45). Bu durum turizm tüketiminde meydana gelen değişimin bir mekânsal yansıması olarak okunmalıdır. Katılımcılar tarafından bu değişiminin zamanı nedensel dinamikleri şu şekilde ifade edilmektedir. Maliyet son dönem en önemli yatırım araçlarından biri olmuştur. Bu nedenler karşısında talep ve arz yönündeki değişim şu şekilde aktarılmaktadır.

“Apartlar daha ağırlıkta. Çünkü evden bozup apart yapabiliyorlar. Yapısal değişim otelcilikte yaşandı. Artık apart otelciliğe dönülüyor.” (Ümit, 40 yaşında, İşletmeci).

“Apart da tabi kahvaltı da vermiyorsanız, bir ocak kettle, bardak koyuyorsanız işletme açısından kolay. Yemek işiyle hiç uğraşmıyorsunuz. Maliyet düşüyor. Misafir ne yaparsa yapsın. Rakam olarak daha ucuz oluyor.” (Dila, 42 yaşında, Müdür).

Şekil 45. Küçük otel işletmelerinden apart otellere dönüşümleri gerçekleşen tesisler (Kaynak: Orijinal)

4.2.3. Beklenmeyen Seçim Sonucu Meradan Üniversiteye Dönüşüm: Kültür Mahallesi

4.2.3.1. Tarihsel Kaza Sonucu Değişimin İlk Dinamiği

Kültür Mahallesi, araştırma sahasında tespit edilen kümelenmelerden farklı olarak sadece belediye belgeli tesislerinin oluşturduğu bir kümedir. Evrim sürecinde farklı işlevleriyle turizm sektöründen yakınlaşma ve uzaklaşma salınımları gösteren Kültür Mahallesi ölçeğinde konaklama işletmeciliği, diğer kümelerden bağımsız bir *tarihsel kaza* sonucu başlamıştır. 1970’lerde bugün Akdeniz Üniversitesi’nin bulunduğu yerleşke Arapsuyu köylülerinin üst kesimde yer alan tarımsal ve hayvansal faaliyetlerinin yapıldığı bir mera alanıydı. Bu dönemde alanın mülkiyet durumuyla ilgili kamu ile köylüler arasında tapu davaları görülmektedir. Köylüler dava süreciyle ilgilenmesi için Avukat Selahattin Tonguç ile anlaşmıştır. Belli bir zaman sonra davayı kazanan köylüler avukat ücretini ödeyemedikleri için topraklarının bir kısmını tutulan avukata devretmiştir. 1973 yerel seçimlerinin yaklaşmasıyla köylülerin avukatı olan Selahattin Tonguç CHP’den belediye başkanı adayı olmuş ve köyü ziyarete gelmiştir. Dönemin gergin siyaset ortamı toplumsal kutuplaşmaları arttırmıştır. Bu süreçte köyü ziyarete gelen belediye başkanı adayı ve köylüler arasında siyasi nedenlerden dolayı gerginlikler yaşanmıştır. Seçim sonucunda yeni Belediye Başkanı Avukat Selahattin Tonguç, köylüye bir karşılık vermek amacıyla üzerine geçen arazileri YÖK’e bağışlar ve böylece Antalya’da kurulacak üniversitenin bölgesi belli olur. Akabinde köylünün kazandığı araziler kamulaştırmaya girer ve YÖK’e devredilir. Bu olayın paydaşlarından Ali olayı şu sözlerle aktarmaktadır:

“Selahattin Tonguç eski belediye başkanı. O dönemler bize düşmanlık yaptı. Üniversiteyi buraya getirdi. O yüzden bizim 7000 dönümlük yer istimlak oldu... Selahattin Tonguç Büyükşehir Belediye Başkanı olmadan önce bizim köylünün avukatıymış. Devletten tapu almak için tutmuş eskiler. Davayı kazanınca paramız olmadığı için arazilerin bir kısmı avukata geçmiş. 3000 dönüm. Avukat sonra başkan adayı oldu. O dönemlerde burada tek Arapsuyu köy kahvesi vardı. Oy istemeye gelmiş kahveye. Bizim halkta " CHP'ne verecek oyumuz yok, biz

Demokrat Parti'liyiz." demişler. O dönemde burası sağcıydı. Köyün gençleri adamı fena bozup kovdular adamı... Adam da başkan seçilince köylüye "sizi geldiğiniz yere süreceğim" demiş. Geldiğimiz yer Çandırılı yani... Bizi gönderemedi ama bizim çok yerimize zarar verdi. 3000 dönümlük yeri için YÖK ile görüşerek "sizi Antalya'nın dibine getireceğim" "benim böyle bir yerim var, gelin oturun" demiş... Bağışlıyor o araziye. YÖK'de gelip etraftaki bizim arazileri istimlak ettiriyor. İstimlakçıları göndermişler fakat o yılki Belediye rayiç bedelinin altında fiyat vermişler. Bizim avukat tutacak paramız bile yoktu yani. Böylelikle elimizden aldılar. 7000 dönümlük yerimize Akdeniz Üniversitesini yerleştirdi yani... Üniversitenin yeri normalde Yeniköy tarafındaymış." (Ali, 66 yaşında, İşletmeci).

Sonuç olarak bugün Akdeniz Üniversitesi'nin temel faktör olarak oluşturduğu bir konaklama kümesi olan Kültür Mahallesi, bu tarihsel olaya bağlıdır. Ayrıca bu döneme ilişkin olay ve ilişkilerin dışında biri olan ve Kültür Mahallesi'nde en eski işletme sahibi olan Adem, bu tarihsel kaza hakkında derinlemesine bir bilgisi olmadan şu şekilde olduğunu aktarmaktadır:

"Normalde Kepez'in başıydı. Şimdi Aşur hastanesi oldu orası. O rehabilitasyon merkezi. Gençleri orda tedavi ediyorlar. Esas üniversite oradaydı. Çamların içindeydi... Buraya siyasiler getirdi herhalde belediye yer verdi. Bir de Çallı'da yer verdi. İki yıllıklar Çallı'da dört yıllıklar aşağıda. Özal zamanında yapıldı. Özal'ın projeleri bunlar. Açılışını da Özal yaptı. Biz de oradaydık." (Adem, 73 yaşında, İşletmeci).

Mevcudiyette belediye belgeli tesislerin Kültür Mahallesi'nde oluşturduğu kümelenmelerin oluşmasındaki tarihsel kazanın odağında bulunan Av. Selahattin Tonguç, alanın Arapsuyu köylülerinden Akdeniz Üniversitesi'ne geçişle ilgili süreci yerel bir gazetede olan Haber Antalya'ya verdiği "Salı Sohbetleri-111: Eski başkanım demeye utanıyorum" adlı röportajında şu şekilde ifade etmektedir:

"Ben o bölgenin Arapsuyu köylülerinin 8 sene avukatlığını yaptım. Ona karşılık 28 parselim vardı. Onları üniversiteye ilk bağışlayan benim. Orası tamamen özel mülkiyetti. Kıyı kenar çizgisinden sonra belediye sınırları içindekileri biz, dışındakileri de hazineye dava açtırarak tapu iptallerinin gerçekleştirdik." (Haber Antalya, 2018).

4.2.3.2. Doğal Seleksiyon Sonucu Kültür Mahallesi'nin Seçilimi

Diğer kümelerden bağımsız olarak bu kümede gerçekleşen tarihsel kaza sonrası, Akdeniz Üniversitesi bu bölgede yeni bir ekonomik sistem geliştirmeye başlamıştır. Ayrıca 1980 sonrası lokasyonun yatırımcılar için seçilmesini sağlayan altyapı ve sanayi

yatırımları olmuştur. Bu kapsamda bölgede, Antalya Şehirlerarası Otobüs Terminali ve Akdeniz Organize Sanayi Sitesi açılmıştır. Bu üç yatırımın ortasında kalan alanda 1980'lerin sonunda ilk konaklama işletmesi Adem Bey tarafından kurulmuştur ve böylece Kültür Mahallesi'nde kümelenme oluşmaya başlamıştır. Dolayısıyla tarihsel kaza sonucu oluşan ilk faktörün ardından Antalya Otogarı ve Akdeniz Sanayi Sitesi'nin de aynı bölgede kurulması bölgeyi konaklama tesisleri için önemli bir pazar potansiyeli oluşturmuştur. Ayrıca bu bölgede konaklama işletmelerinin gelişimini kolaylaştıran kurumsal faktör belediyenin konaklama ruhsatı verme konusundaki yaklaşımı olmuştur.

Adem, dönemi ve karar koşullarını şu şekilde aktarmaktadır:

“Otogar buraya gelecekti, üniversite inşaatı vardı ve kuzeyimizde yeni sanayi yapıyordu. Bunlar bizi o dönem tetikledi ve gittik belediyeye hemen ev pansiyonculuğu ruhsatı aldık.” (Adem, 73 yaşında, İşletmeci).

Benzer seçim gerekçelerini 1980'lerin sonlarında kurulan bugün halen varlığını koruyan bir tesisin sahibi olan ikinci nesil işletmeci Özkan, Kültür Mahallesi'nde konaklama işletmeciliğinin başlangıç koşullarını ve gelişim dinamiklerini oluşturan faktörleri şu sözlerle anlatmaktadır:

“Sektöre babam 1980'lerin sonunda giriyor. Bu bölgeye yakın tıp fakültesi olduğu için yavaş yavaş 1982-1983 senesi olması lazım üniversitenin açılış senesi, yavaş yavaş gelişti. Bölümler açılmaya başlandı. Öğrenciler çoğaldı. Ama esas orjin tıp fakültesinin açılması. Bir de o zamanlar Akdeniz sanayi ve otogar falan da gelecekti... Otogar, sanayi, üniversite üçgeni diyoruz buranın en önemli avantajları.” (Özkan, 41 yaşında, İşletmeci).

Sonuç olarak o dönem Kültür Mahallesi'nin bir lokasyon olarak tercih edilmesindeki faktörler yani o dönemin doğal seçim faktörleri bugün halen varlığını koruyarak en önemli dışsallıkları oluşturmaktadır. Bu potansiyeller altında başlayan gelişim faaliyetleri, içsel kaynaklı ve kendiliğinden oluşan bir öz-örgütlenme süreci ile başlamıştır. Kümelenme alanındaki ilk işletmeci olan Adem konuyla ilgili şu ifadeleri kullanmaktadır:

“Şimdi biz kendi imkânlarımızla yaptık. Ne teşvik aldık nede hibe aldık, hiçbir şey almadık. Teklifte gelmedi.” (Adem, 73 yaşında, İşletmeci).

4.2.3.3. Pozitif Dışsallıklar, Pazar Koşullarında Değişim ve Mekânsal Uyum

Kültür Mahallesi'nde gelişmeye başlayan konaklama tesisleri çok çeşitli dışsallıklar tarafından beslenmiştir. Bu sayede yeni pazarlar yakalanmış ve piyasa koşullarına göre mekânsal uyum/adaptasyon sağlayan değişim ve dönüşüm süreçleri yaşanmıştır. Sürecin başında Kültür Mahallesi'ne ilk zirayetçiler, yaz mevsiminde gelen gurbetçi aileler ve Almanlar olmuştur. Bu kapsamda konaklama işletmeciliğinin ilk türü de ev pansiyonculuğu olmuştur. Kümelenmenin ilk evresinde gelişen yaygın işletme biçimini Adem ve bu işletmelere olan talebi ve yapısını Özkan şu şekilde aktarmaktadır:

“Biz 1989’da işletmeyi açtık. Burada ev olarak yapmıştık, sonra da ev pansiyonculuğana çevirdik. Sonra da Şanlı Pansiyon ruhsatı aldık...” (Adem, 73 yaşında, İşletmeci).

“Başlangıçta esas amaç Almanya’dan gelen ailelerdi. Almanya’daki Türkler çevresi olan kişiler yurtdışından kendileri bağlantı kurdular. O zamanlar internet yok bir şey yok. Adam hani Almanya’dan falan tanıdığı ettiği kişiler varsa buradan reklamını yapıyordun sana müşteri yönlendiriyorlardı. Babamgil de yurt dışı bağlantılıydı. O zaman da aile arabasıyla tanıdık bir yere geliyordu. Deniz kenarı olmuş olmamış. O kadar da önemli değil yani insanlar için. Aile işletmesi olsun, güvenli olsun, sohbet olsun. İnsanlar böyle şeylere önem veriyorlardı eskiden. Onun için her yaz yurtdışında kalan Türkler gelmeye başladı. İşte yemekti, kahvaltıydı, hoş sohbetti öyle bir turizm vardı. Antalya’nın 1980’lerde 1990’larda Turizmi köy turizmi gibi bir şeydi.” (Özkan, 41 yaşında, İşletmeci).

Kültür Mahallesi'ne yakın lokasyonlarda 1990’larda önemli dışsallıklar gelişmiştir. Antalya Şehirlerarası Otobüs Terminali ve Akdeniz Organize Sanayi Sitesi bu dönemde açılmış ve bunlara bağlı olarak da pazar değişimi yaşanmıştır. Genel talep ise otogara ve pazarlamacılara dayalı oluşmuştur. Bu talep karşısında ilk mekânsal uyum yaşanmış ve talebe yetişmek amacıyla Kültür Mahallesi'ndeki konaklama işletmeleri oda pansiyonculuğuna geçiş yapmıştır. Mekânsal uyumu Adem, işletmelere olan talebi ise Özkan şu şekilde aktarmaktadır:

“Ev pansiyonculuğu oda pansiyonculuğuna çevirdik. Oda verdik. Kaptanlar, hostes, otogara gelen müşteri vardı. 90’ların sonuna kadar devam etti.” (Adem, 73 yaşında, İşletmeci).

“...90’lardan sonra 3-5 tane yer vardı bizim burada. Neydi bizim dediğimiz olay otogar, pazarlamacılar ve sanayi. Bir de Konyaaltı sahilinde geceye 400 TL

istiyorlar. Burası oraya göre çok ucuz, arabası olan adam gecede 400-500 lira vereceğime Kültür'den anayola çıktım mı Konyaaltı 5dk.” (Özkan, 41 yaşında, İşletmeci).

2000’li yılların ortalarında ise ulusal ölçekte tüm illerde üniversite ve öğrenci sayılarının arttırılması yönünde uygulanan politikalara geçilmiştir (Yalçıntaş ve Akkaya, 2019). Bu durum Antalya ölçeğinde özellikle Kültür Mahallesi’nde yeni bir dışsalılık geliştirmiştir. Üniversitenin öğrenci sayısında artışla Kültür Mahallesi’ne bir giriş çıkış-kapısı inşa edilmiştir. Bu nedenle küme içerisinde önemli talep artışı olmuş ve arz artışı bu dönemden sonra başlamıştır. Adem, Akdeniz Üniversitesi’nde değişen yaklaşımı aktarırken; Özkan da bu durumun Kültür Mahallesi’ne yansımalarını şu ifadelerle belirtmektedir:

“2010’a kadar pansiyonculuk yaptım. Sonra yurda çevirdim... Çünkü öğrenci potansiyeli arttı. Üniversitenin rektörü değişti. “Akaydın” hiçbir yatırım yapmıyordu... Akaydın’dan sonra gelen inşaatlara başladı, üniversite öğrenci sayısı çoğaldı. Biz de yurda yöneldik.” (Adem, 73 yaşında, İşletmeci).

“2000’lerin başında yavaş yavaş üniversite hareketlenmeye başladı. Öğrenci artmaya başladı. Üniversitenin kapısı burada yoktu. Üniversitenin giriş kapısı ana binadaydı. Bir de yanlış hatırlamıyorsam Uncalı ya da Pınarbaşı tarafındaydı. Çok uzaktı buraya. Meltem çok revaçtaydı o zamanlar. Sonra buraya bir kapı açıldı. Biz kendi yerimiz olarak ilk biz başladık burada, hatta öncülerinden de birisi biziz. Biz üniversiteye yönelmeye başladığımız tarihte 2006-2007.” (Özkan, 41 yaşında, İşletmeci).

Üniversitenin oluşturduğu bir diğer önemli dışsalılık tıp fakültesinde Prof. Dr.Tuncer Karpuzoğlu Organ Nakli Eğitim, Araştırma ve Uygulama Merkezi’nin 1982 yılında kurularak Türkiye’de ve Dünya’da önemli nakil operasyonlarını başarıyla gerçekleştirmiş olmasıdır. Merkezde gerçekleştirilen en önemli operasyonlardan bazıları şunlardır: 1986 Yılında ilk kadavra vericili böbrek nakli, Türkiye'nin ilk çift kol nakli, 2011'de yapılan Dünya'nın ilk kadavra vericili uterus (rahim) nakli ve 2012'de yapılan Türkiye'nin ilk yüz nakilleri bu merkezde gerçekleşmiştir (Akdeniz Üniversitesi Prof. Dr. Tuncer Karpuzoğlu Organ Nakli Eğitim, Araştırma ve Uygulama Merkezi, 2010). Tıp fakültesi bünyesinde gerçekleşen bu gelişmeler sayesinde nitelikli bir organ nakli ekibi oluşmuş ve bu sayede Kültür Mahallesi, Türkiye ölçeğinde birçok bölgeden

hastaların yönlendirildiği tıp merkezi haline gelmiştir. Bu durum Türkiye'nin her bölgesinden gelen hasta ve yakınları için konaklama talebi oluşturmuştur. Bu nedenle de Kültür Mahallesi'nde sağlık turizmi kapsamında değerlendirebilecek önemli bir talep artışı olmuştur. Kültür Mahallesi'nde pansiyon işleten Hüseyin bu durumun pazara olan katkısını şu sözlerle ifade etmektedir:

“Hasta ve hasta yakınları içerisinde en çok organ nakli için gelenler oluyordu. Üniversitede çok iyi hocalardan oluşan organ nakli ekibi oldu... Organ nakli kısmına gelenler bizim müşterilerimizin %30'unu oluşturuyordu... Hasta yakınları yazın da oluyor da ama kışın daha yoğun. Yazın sıcaktan dolayı randevularını kışa ayarlıyorlardı.” (Hüseyin, 44 yaşında, İşletmeci).

4.2.3.4. Kriz Yaşamayan Bir Konaklama Kümelenmesinde Rutinler

Destinasyon evrimi sürecinde en belirleyici faktör krizler olmuştur. Çünkü çok hassas olan uluslararası sisteme dayalı turizm hareketi, tekrarlayan ölçüde farklı faktörlerden dolayı kriz aşamasına girmektedir. Konaklama işletmelerinde kriz pazar ve talep koşullarındaki değişimlere hızlı bir şekilde yansımaktadır. Fakat Kültür Mahallesi'nde oluşan kümelenme alanında birçok kez sorgulanmasına rağmen krizden etkilenmediği sonucuna varılmıştır. Yani krizler bağlamında Kültür Mahallesi'nde oluşan kümelenme diğer kümelere göre avantajlı bir konumdadır. Bu durumun en önemli nedeni pozitif dışsallıklar sonucu iç pazara dönük bir sistem gelişmesidir. Çünkü zaman içinde gelişen dışsallıkların oluşturduğu talep avantajını kullanarak değişimlere adapte olmayı başarmıştır. Dolayısıyla hiçbir zaman düşmeyen talep sayısı, talepteki değişimi karşılayabilecek ve dönüşümü sağlayabilecek ölçünün altında kalmamıştır. Sonuç olarak yığılmanın genel olarak turizmde yaşanan bütün krizlerden etkilenmediği tespit edilmiştir. Bu durumu Âdem, Hüseyin ve Mustafa şu sözlerle aktarmaktadır:

“Ruslarla uçak krizi bizi etkilemedi. Biz iç pazar olduğumuz için etkilemedi... Kovid her yere etkiledi bu durum başka.” (Âdem, 73 yaşında, İşletmeci).

“Doğrudan turizm çalışmıyoruz. Bu yüzden krizler bizi etkilemiyor.” (Mustafa, 42 yaşında, İşletmeci).

“Bu 12 aylık süreçteki konaklamanın asıl amacı biraz zorunlu konaklamadır. Ya iş gereği, ya öğrencilik gibi durumlar söz konusu. Tatil için sadece 3 aylık bir

dönemde konaklama oluyor. Turizme yönelik ben çok fazla bir şey görmüyorum.” (Hüseyin, 44 yaşında, İşletmeci).

Kümelenmenin krizlerden etkilenmemesinin en önemli sebebi zaman içerisinde gelişen pozitif dışsallıklardır. Bu dışsallıklar turizm sektöründeki en önemli problemlerden biri olan mevsimsellik sorununu ortadan kaldırmakta ve düşük de olsa işlemenin gelirlerinin yıl boyu dağılımını ve sürdürülebilirliğini sağlamaktadır. Ayrıca bölgede yer alan çok ucuz konaklama fiyatları müşterileri bu bölgeye çekmeyi başarmaktadır. Mustafa ve Özkan bu durumu şu sözlerle aktarmaktadır:

“12 ay açık olması temel sebep. Burası her ay müşteri alır, hem de ucuz. Kış aylarında öğrenciler ve pazarlamacılar oluyor. Bir kaç yıldır oda düştü ama kış aylarında büyük otellerin tadilatı için gelen işçi grupları geliyor. İşçi grupları geldiği zaman 2-3 ay burada kalıyorlardı. Hasta ve yakınları gelir kış aylarında. Otogar müşterileri gelir. Yazın kalan öğrenciler ve yerli turist gelir. Fiyat olarak ucuz kalmak isteyen buraya gelir.” (Mustafa, 42 yaşında, İşletmeci).

“Artık biliyorsunuz çağımız internet çağı. Artık kapı müşterisi yok. Bugün bu mahallede benim kapı müşterim var diyen yalan atar. Nadir çok az. Hani önceden tabelanı dikedin otel yazısını gören gelirdi, yıllar yıllar önce. Ama şimdi bir şey alacağımız zaman biz bile internete bakıyoruz. Bir şehre gittiğimiz zaman nerde yemek yiyebiliriz, nerde kalabiliriz ona bakıyoruz. Adam internette bakıyor merkezde en ucuz yer Kültür Mahallesi burayı tercih ediyor. Bizim yaptığımız yenilikler bunlar. Dijital ortamda görsel, reklam o tür şeyler. Onun dışında başka ne yapabiliriz? Bizim şu an çalıştığımız iki şey var. Üniversite, yazında günlük müşteri internet üzerinden.” (Özkan, 41 yaşında, İşletmeci).

4.2.3.5. Kültürel Değişim ve Yeni Mekânsal Düzen: Apart Oteller Yurtlara

Karşı

Kültür Mahallesi, günümüze kadar olan süreçte değişim karşısındaki dönüşüm sürecinde bir kriz yaşamadan uyum süreci yaşamayı başarmıştır. Sırasıyla ev pansiyonculuğu, oda pansiyonculuğu ve yurt pansiyonculuğu şeklinde ifade edebileceğimiz işletme yapıları oluşmuştur. Lakin araştırma esnasında kümelenme alanında yurt pansiyonculuğundan apart otellere doğru evrilen yeni bir dönüşümün eşliğinde olduğu tespit edilmiştir. Turizm talebindeki kültürel değişimlerin mekânsal yapıları değişip dönüştürdüğü diğer kümelenmelerin aksine, Kültür Mahallesi’nde değişimin dinamiğini sağlayan yapı gündelik hayat pratiklerindeki değişim olmuştur. Artan teknoloji ve bireysellik sonucu yaşanan toplumsal kültürel değişim 2015 yılından

itibaren son yaygın işletme biçimi olan yurt pansiyonculuğundan apart otellere değişimi başlatmıştır (Şekil 46). Bu değişimin altında yatan kurumsal yönü Adem şu sözlerle aktarmaktadır:

“Önceden devlet yurdunda altışar, sekizer öğrencinin kaldığı odalar vardı. Şimdi onları ikiye üçe düşürdüler. Onlar güzel bir uygulama. Çünkü biz de zamanında evleri verdik yedi sekiz kişiye öğrenciye ama hiçbiri rahat edemedi. Sorunlar yaşandı. Şimdi bir artı birlerde iki kişi kalıyor. Onlar bile rahatsız oluyor tek başına tutuyorlar. Artık hayat bireyselleşti. Kimse kimsenin ağız kokusuna, ayak kokusunu çekmek istemiyor. Ayrı oda istiyor. Onun için de bu pansiyonun olduğu yere odaları birer mutfaklı ev yaptık. Yani odaları imar yasasından yararlanarak bir artı sıfırlık apart daire yaptık. Biz yedi yıl yemekli yurt işi yaptık. Yedi yıl sonra 1 artı 1 apart yaptık. Bu şekilde pansiyon müşterilerini kaybettik, öğrenciye döndük. Aşağı yukarı da on yıl oluyor.” (Adem, 73 yaşında, İşletmeci).

Şekil 46. Kültür Mahallesi’nde yurt pansiyon olarak işletilen konaklama tesislerinden biri ve son yıllarda artış gösteren apart otellerden biri (Kaynak: Orijinal)

Bireysel olarak kullanımı bakımından oldukça pratik koşullara sahip olan apart otel biçiminde konaklama işletmelerinin tercih edilmesindeki kültürel dinamiğin en önemli faktörü artan teknolojidir. Çünkü günümüz teknolojik koşulları yeni tüketim biçimleri ve mekânları oluşturmaktadır. Bu durum ortak kullanım alanlarının yoğun olduğu yurt pansiyonculuğu işletmelerinde dönüşüm sürecini getirmiş ve apart oteller ortaya çıkmıştır. Özkan kültürel değişime ilişkin gözlemini ve işletmesindeki değişimi şu sözlerle ifade etmektedir:

“Yeni jenerasyonda ne yemek pişirme var, ne temizlik var, ne saygı var. Hiçbir şey yok yani. Ne sosyal aktivite var, ne başka bir şey var... İlk sene başladığımızdaki öğrencilerle şimdikiyi kıyaslırsak psikolojileri çok ayrı. Sosyal hayatları çok ayrı. Şimdiki gençlerin her şeyi teknoloji. Ben bunu deneme yoluyla çok gördüm. İlk 2007 senesinde kayıt yaptığımızda öğrenciler yerleşirdi. Herkes aşağıda olurdu. Okey oynarlardı. Kâğıt oynarlardı, muhabbet olurdu.

Gırgır şamata zorla kovardık geç oldu yatın diye. Şimdi gençler telefonla oynuyor. Kimsenin bir araya geldiği muhabbet ettiği yok. Bu nedenlerden dolayı baktık iş bu yöne dönüyor. Biz de yurdu arpata döndürdük. Bir de pandemi çıktı şimdi tam oldu. Zaten yoktu sosyal yakınlaşma şimdi sosyal mesafe oldu... Artık herkes tek apartlarda kalır.” (Özkan, 41 yaşında, İşletmeci).

Son dönemde gelişen ve 2017 sonrası konaklama işletmesi statüsüne giren apart oteller piyasa olarak büyük ölçüde öğrenci ve genç nüfusa hitap etmektedir. Apart konaklamaları tercih eden kişilerin yılın 12 ayı konakladığı belirtilmektedir. Aslında ayırım yapılmaksızın konaklama işletmelerinin tümünün elde etmeye çalıştığı bu rutin Kültür Mahallesi’nde Türk aile yapısının değişmesi sonucu gerçekleşmiştir. Adem bu duruma ilişkin gözlemini şu şekilde aktarmaktadır:

“Şimdi eskisi gibi değil öğrenciler on iki aya yayıldı. Yaz okulu var. Bir de üniversite öğrencisi geldiği zaman gitmek istemiyor. Gidiyor anasının yanına sıkılıyor. Üç gün beş gün ben evime gideceğim diyor... Buralı gençler de artık böyle yapmaya başladı. Avrupa’daki gibi belli yaşa gelen gençler ailesinden ayrı yaşamayı tercih ediyorlar... Bir de boşanan insanlar tercih ediyor apart daireleri belli yaştan sonra ailelerinin yanına gitmek istemiyorlar normal olarak. Bu bölge de ucuz, olanaklar da var... Bu durumlardan dolayı on iki aya yayıldı.” (Adem, 73 yaşında, İşletmeci).

Gelişen yeni kültürel dinamikler ve talep miktarındaki artış mekânsal dönüşümü yaşayan yurt pansiyonları tarafından karşılanmıştır. Ancak kümede yapısal olarak orta yaş binalar ve işletmelerde dönüşümü gerçekleştiremeyen işletmeler de olmuştur. Bu kapsamda apart otellere olan talebin bir kısmı, mevcut işletmelerin mekânsal dönüşümünden ziyade 2b olarak tanımlanan orman vasfını yitirmiş tarım arazilerde küçük m²’ li yapıların oluşumlara izin veren imar planları ile karşılanmıştır. Bu duruma ilişkin Özkan gözlemlerini şu ifadelerle aktarmaktadır:

“Apartlar da artış 2b arazilerin yasa ile statüsünün değişmesiyle oldu. Arazilerin konumları 2b’den imarlı duruma geçti. O zaman hızlı bir şekilde başladı. Ama tam böyle trend yoğunlaştığı zaman 2012-2013-2015 buraya kadar.” (Özkan, 41 yaşında, İşletmeci).

Bu gelişmeler sonrasında bugün Kültür Mahallesi’nde iki farklı konaklama türü olduğu söylenebilir. Yurt pansiyonculuğu ve apart otel işletmeleridir. Bu iki işletme türünün şu an kümelenme içerisinde eşit sayıda olduğu gözlenmiştir. Katılımcıların apart otellerdeki hızlı artışı belirtirken yurt pansiyonlarının artışıyla ilgili bir görüş

belirtmemiştir. Bu durum çok yakında piyasanın bir işletme türüne yöneleceğini göstermektedir. Dolayısıyla dönüşmeyen ya da dönüşemeyen yurt işletmeleri sadece dışsalılıklara bağlı bu kümede zaten az olan yenilik dinamiklerini kullanmadan rekabet gücünü arttıramayacağı düşünülmektedir. Bu konuda küme içerisinde en eski işletmeciler olan Özkan ve Adem şu ifadeleri kullanmaktadır:

“...Şu anki piyasa için yeterli çok bile burada şöyle söyleyeyim size apart revaşa olduğu için hizmet vereceksin başka türlü kaliteli bir hizmet vermek istiyorsan bizim gibi vermek zorundasın. Onu da bu saydıklarının çoğu yapmaz.” (Özkan, 41 yaşında, İşletmeci).

“Öğrenci talep çok olunca öğrenci yurduna çevirmiştik Ama iş çok değişik. Herkes ilk yıl yurtta kalıyor. İkinci sene yurtta birleşip eve çıkıyorlar. Üçüncü sene kavga edip ya yurda döner ya da aparta yönelir. Durum böyleydi. Şimdi apartlar arttıkça öğrenci de hiç yurda girmeden doğrudan aparta yönelme başladı. O yüzden yurtların durumu sıkıntıya girecek.” (Adem, 73 yaşında, İşletmeci)

Mevcudiyette küme içerisindeki işletmelerin yarısını oluşturan yurt pansiyonları pazar olarak yurdu tercih eden öğrencileri, tıp fakültesine gelen hasta yakınlarını, kente gelen pazarlamacı ve büyük otellerin tadilatında çalışan işçi gruplarını belirlemiştir. Pazar çeşitliliği bakımından fazla olmasına rağmen kazanımlar bakımından oldukça düşük seviyelerde olduğu söylenebilir. Bu anlamda var olan rutin çeşitliliğini Hüseyin şu şekilde aktarmaktadır:

“Bugün bu bölgedeki yurt pansiyonlarına her mevsim pazarlamacılar otogar müşterisi gelir. Kışın öğrenciler geliyor. Ama bu ara aparta çok yöneldi öğrenciler. Büyük otellerin tadilatını yapan işçi gurupları, tıp fakültesine gelen hasta ve yakınları gelir. Yazın da büyük oteller dolarsa yabancılar bu sefer bize yönelebilir. Oteller dolmadığı sürece hiç bir şekilde biz yabancı alamayız. Ya da adam uçakla gelmiş. Oraya gidince bulurum diye araştırmamış. O zaman bir şekilde gelip, bizi bulabiliyor. İnternet üzerinden ulaşıyorlardı. Pandemi döneminden önce bazen oluyordu böyle... Yatak ücretimiz şu an 20 TL.” (Hüseyin, 44 yaşında, İşletmeci).

4.2.3.6. Negatif Dışsalılıklar

Küme içerisinde her ne kadar kriz yaşanmadan varlığını sürdürmeye devam etse de bünyesinde önemli sorunları barındırmaktadır. Yukarıda bahsedilen pozitif dışsalılıklar kümenin varlığını sağlasa da, içeride talebe karşın arz fazlası oluşumuna

neden olmaktadır. Bu nedenle Kültür Mahallesi’nde en önemli problem arz fazlalığıdır. Çok küçük bir alanda yaklaşık 27 tesis bulunmaktadır. Dolayısıyla rekabet koşullarının zorlandığı küme içerisinde fiyat düzeyi önemli ölçüde aşağılara d  m  t r. Arz fazlalığının oluşturduğu bu negatif dı şallığı Hüseyin  u ifadelerle aktarmaktadır:

“Pansiyon sayısı bu kadar çok değildi. Pansiyon sayısı daha azdı ve bu grup daha iyiydi o zamanlar. Bir i  tutmaya başlayınca herkes aynı sektöre yöneliyor. Biraz da bu oldu. İnsanlar evlerini pansiyona çevirdiler. Herkes böyle yapınca arz fazlalığı oldu... Son 5-6 senedir işletme sayısı hat safaya çıktı.  u sokakta normal apartman neredeyse hiç kalmadı. Bu yüzden fiyatlar hep düşüyor.” (Hüseyin, 44 yaşında, İşletmeci).

Küme geneli itibariyle pozitif dı şallıklara bağlı olarak geli mi tir. Öğrencilerin son dönemde yurt pansiyonlardan daha ziyade apart otellere yönelmesi sonucu gerçekleşen talep kaybına ek olarak tıp fakültesinin oluşturduğu önemli bir dı şallık daha pazardan çekilmiştir. 2016 yılında yaşanan darbe girişimi sonrasında ülke genelindeki birçok üniversitede olduğu gibi Akdeniz  niversitesi’nde de birçok akademisyenin üniversiteyle ili iği kesilmiştir. Üniversiteden ayrılmalar sonucu organ nakli yapan ekibin büyük bir bölümü Lara’da bulunan özel bir hastaneye geçmiştir. Dolayısıyla farklı bölgelerden gelen birçok hasta Lara’da bulunan hastaneye yönelmiştir. Bu durum da yurt pansiyonlarında sağlık turizmine dayalı talepte önemli d    ler meydana getirmiştir. Bu durumu Hüseyin  u sözlerle aktarmaktadır:

“Hocalar  niversiteden ayrılmak zorunda kalınca ekip olarak özel bir hastaneye geçtiler. Ondan dolayı organ nakli için gelen hasta m   terilerimiz çok d   t .” (Hüseyin, 44 yaşında, İşletmeci).

Bölgede en önemli diğer negatif dı şallık, kümenin tümünde pazar portföyünün düşük ve orta gelir gurubundan oluşmasıdır. Çünkü küme için mekânsal pozitif dı şallıklar oluşturan otogar,  niversite ve sanayi sitesi   ğeni sosyoekonomik olarak özellikle düşük ve orta gelirli bireylerin yoğunlaştığı alanlar olmuştur. Konyaaltı’nda bir işletmede müdür olan Ahmet, Kültür Mahallesi’ndeki pazara olan bakış açısını aşağıdaki sözlerle aktarmaktadır ve ayrıca küme içerisindeki işletme sahiplerinden biri olan Adem, bu g r    destekleyen  u ifadeleri kullanmaktadır:

“Orası öğrencilere hitap ediyor. Öğrencilerin cebinde ne kadar olabilir. Oradaki çark bu şekilde ne kadar dönebilir. Bir öğrencinin cebinde ne kadar para olabilir. Sen buraya gelirsın 1.000 TL hesap ödersin. Orası gider 50 – 100 TL hesap öder. Ne kadar çarkını döndürebilirsin orada” (Ahmet, 40 yaşında).

“İyi ama biz öğrenciye döndüğümüz için karlık oranımız çok düşük. Biz eskiden müşteriye, otogarcıya verirdik 50 TL’ye şimdi burada veriyoruz 25 TL’ye öğrenciye.” (Adem, 73 yaşında, İşletmeci).

Küme alanında bir diğer önemli negatif dışsallık, kayıt dışı gelişme gösteren apart otel ve günlük kiralama daireleri olmuştur. Genellikle emlakçıların elinde tuttuğu bu piyasa hem resmi apart otel işletmeleri hem de yurt işletmeleri tarafından olumsuz etkilerinin olduğu belirtilmektedir. Kayıt dışı sistemin bu bölgede yaygınlaşmasını varlığa ilişkin bir tehlike olarak algılayan işletmecilerden biri olan Özkan, gözlemlerini şu sözlerle aktarmaktadır:

“Kayıtsız belki bizim üç mislimiz var. Apartman altı işletme dediğimiz. Bu yerler yasal değil. Yasal işler yapmayan, farklı amaçları olan, iz bırakmak istemeyen, kaçak, göçek insanlar tercih ediyor... Bu bölgede belki de Antalya’da en büyük problem bu.” (Özkan, 41 yaşında, İşletmeci).

Küme içerisinde bir diğer negatif dışsallık işletmeci profilidir. Küme içerisinde talebin yoğun olması birçok işletmeciyi alana çekmektedir. Bu durum aynı zamanda rekabet ve yenilik ortamının azalmasına sebep olmaktadır. Çünkü küme çok güçlü pozitif dışsallıklar tarafından beslenmektedir. Sonuç olarak işletme ölçeğinde kendini yenileme dinamiklerini zorlamayan bir yapı gelişmiştir. Bu duruma ilişkin gözlemini uzun yıllardır işletmeci olan Hüseyin şu sözlerle aktarmaktadır:

“Başka tesislerden gelen misafirlerden duyduğumuz eleştiriler var. İnsanlar bu işe çoğu yerde çok profesyonel bakmıyorlar. Hiç olmadık şeylerden sorun çıkartabiliyorlar. İşletmelerde kalite düşüşü olduğunu gözlemliyorum. Mesela adamın apartmanı var, normal kiraya versem diyor. Kira az. O zaman bölüyor, parçalıyor ve pansiyona çeviriyor. Bu iş işletme, hizmet mantığı değil de daha çok kaptı kaçtı gibi oluyor. Bu da bölge için bir eksidir.” (Hüseyin, 44 yaşında, İşletmeci).

4.2.3.7. Kümenin Geleceği İçin Rutinlerde Yeni Fikirler ve Fırsatlar

Kültür Mahallesi’nde oluşan küme diğer kümeler arasındaki işletmeciler arasında önemli bir popüleriteye sahiptir. Bu durumun en önemli nedeni yıl boyu gelir

sağlayan bir küme olması birçok küçük yatırımcının bölgeye ilgisini arttırmaktadır.

Katılımcılar bu duruma ilişkin gözlemlerini şu şekilde ifade etmektedir:

“Herkes Kültür’de bir apart daire bulsam da kiraya versem. Kültür’de bir arsa bulsam da inşaata versem. Kültür’de öğrenciye yönelik bir şey yapsam, kafe açsam. Antalya’da işle ilgili bir sohbette bunlar geçer. Kültür’de yapacağın yatırım en güzel yatırımdır. Çünkü Antalya turizm şehri, diken üstündesin yarın ne olacağı belli değil. Biz bu sene diken üstü yaşadık o da pandemiden dolayı. O da 100 yıl da bir olacak bir olay. Onun dışında burada riskin yok gibi. O nedenden dolayı da fiyatlar uçtu gitti. Hani şu an da nasıl bir cazibesi olur bilmem. Ama geçen sene bu zamanlar 1+1 apartlar 150 lirayken şu an 300 lira.” (Özkan, 41 yaşında, İşletmeci).

Kümelenme içerisinde dinamik yaratabilecek ilk yenilik fikri işletmeci ve işletme profilinin yukarı çekilmesidir. Çünkü konaklama hizmetlerinde hizmet kalitesi arttıkça turizm gelirinde önemli bir artış görülmektedir. Benzer yapıda olan ve yine kıyı olanaklarından uzak olan Barınaklar kümesi bu yönde bir değişim yaşayarak turizm sektöründe önemli bir destinasyona dönüşmüştür. Bu durumun benzer süreçlerle Kültür Mahallesi’nde de yaşanabileceği fikrini Hüseyin şu şekilde ifade etmektedir:

“Az önce anlattığım olaydan ve profesyonel olmayan işletmecilerden kaynaklı olarak pansiyon fazlalığını gördüğümünden dolayı işletme kalitesini yükselterek bir farklılık yapılabilir diye düşünüyorum. Bu anlamda şart olduğunu düşünüyorum. Yani bu işi yan gelir olarak değil de meslek olarak yapan işletmelerin diğerlerinden sıyrılması için personel olarak, işletme olarak daha profesyonel olması gerektiğini düşünüyorum. Böyle bir şey bizi zorluyor.” (Hüseyin, 44 yaşında, İşletmeci).

Kümelenme içerisinde hem turistik talebi artıracak hem de profili yükseltebilecek bir diğer yenilik fikri sokaklarda mimari kimlik çalışmalarıdır. Özellikle genç nüfusun konakladığı bölgede kafelerin bulunduğu bir sokağın trafiğe kapatılarak bir çekim merkezi oluşturma projesi bulunmaktadır. Katılımcılardan Mustafa yerel yönetim tarafından geliştirilen fikir aşamasındaki projenin Kültür Mahallesi’ne muhtemel katkısını şu sözlerle aktarmaktadır:

“Şöyle basit bir açıklaması var. Pınarbaşı, Uncalı aile kesiminin ve elit kesimin olduğu bir yer. Öğrencilerin kalabileceği değil de daha çok 3+1 ler 4+1 ler olduğu bir yer. Elverişli yerler değildi. Buranın avantajı Kültür’ün çoğu yeri gecekonduydu. Sonradan imar geçti imar ve yapılaşma geçince herkes ona göre 1+1 ler 2+0 lar öğrencinin kalabileceği küçük daireler yapmaya başladı. O avantajı vardı Kültür’ün. Sıfırdan bir şeyi yapmak planlı bir şekilde en güzeli en

avantajlısı. Ama o taraflar da böyle bir şey yoktu. O taraflarda hep imar vardı. Hep binalar vardı. Ama burada herkes talebe göre artık üniversite öğrencisi markası oldu. Kültür Mahallesi bir marka oldu. Kafeler Caddesi diye bir yer yapıldı. Bugün Kapalı Çarşı bir Kafeler Caddesi iki. Hatta başlayacaktı pandemi den dolayı başlamadı. Belediye oraya kapatacağı güzel bir şekilde İstanbul'da gördüğün bütün kafelerden var.” (Mustafa, 42 yaşında, İşletmeci).

4.2.4. Kadim Bir Yerleşim Mekânından Destinasyona Dönüşüm: Kaleiçi

4.2.4.1. Yerleşim Alanı Olarak Kaleiçi

Antalya'nın kent merkezini oluşturan Kaleiçi, bir yerleşim alanı olarak Helenistik, Roma ve Bizans dönemine ilişkin izler taşımakla birlikte 1207 yılında Anadolu Selçuklularının Antalya'yı fethetmesi ile Türk kültürüne de ev sahipliği yapmıştır. Osmanlı İmparatorluğu döneminde bir liman kenti olarak işlev bulan Kaleiçi birçok farklı kültürü de ticaret amacıyla Antalya'ya ve Kaleiçi'ne çekmiştir. Bu nedenle Kaleiçi, Osmanlı döneminde kültürlerin harmanlandığı ve bir arada tutulduğu bir yer olmuştur. Bu dönemde varlığını koruyarak günümüze ulaşan yapılar; Hadrian Kapısı, Hıdırlık Kulesi, Yivli Minare, Saat Kulesi ve bazı bölgelerdeki Kale Surları olmuştur (Şekil 47 ve 48). Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla bölgede yaşanan nüfus, mübadele sonrası Kaleiçi'nden ayrılmıştır. Atatürk'ün emriyle Kaleiçi'ne Rodos, Kıbrıs, Girit ve Yunanistan'dan gelen Türk ve Müslüman nüfusu yerleştirilmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarından 1970'li yıllara kadar tarım, ticaret ve balıkçılık Kaleiçi'nin temel geçim kaynağı olmuştur (Uslu, 2018). 1980 sonrası ise Antalya genelinde başlayan turizm hareketleri belli bir süre sonra Kaleiçi'ne sirayet etmiştir (Alpan, 2013).

Şekil 47. Selçuklu dönemine ait Yivli Minare ve Osmanlı son dönemine ait Saat Kulesi (Kaynak: Orijinal)

Şekil 48. Kaleiçi'ne giriş kapısı olan Hadrian Kapısı ve Hıdırlık Kulesi (Kaynak: Orijinal)

4.2.4.2. Kaleiçi'nde Turizmin Başlangıç Koşulları

Kaleiçi'nde turizm hareketlerinin kendiliğinden gerçekleştiği söylenebilir. Çünkü liman kenti olarak oluşturduğu kale sınırları içerisinde kadim geçmişinde kendine has tarihi, sosyal ve kültürel bir doku oluşturmuştur. Bu nedenle 1960'lardan 1980'lere kadar ilk keşfedici turistlerini ağırlayan Kaleiçi'ne gelen turistlerin temel motivasyonu tipik bir Akdeniz kültürü ve doğu geleneklerinin harmanlandığı bir mekân görmek ve deneyimlemek olmuştur. O dönemki sosyo-kültürel çekicilikleri Cafer ve çocukluk yıllarından beri Kaleiçi'nde yaşayan Sedat şu sözlerle aktarmaktadır:

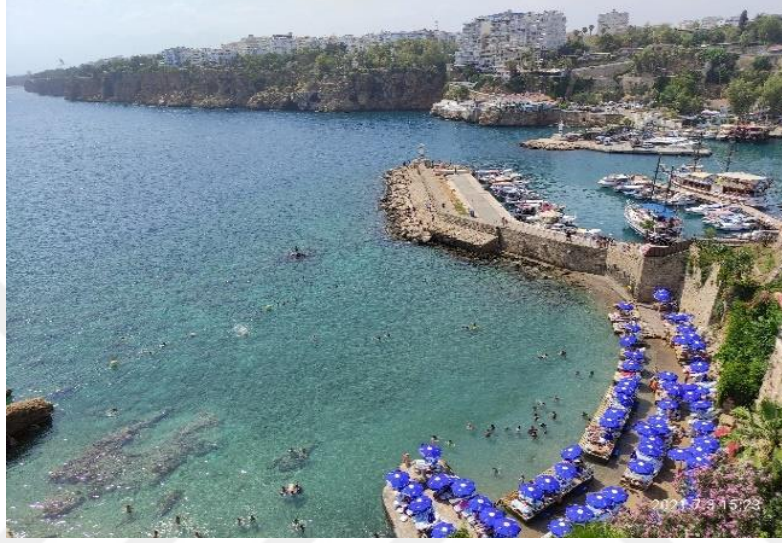
“Kaleiçi 1990 yılında kadar şu şekildeydi: Çok iyi hatırlıyorum buralarda ev vardı. Daha çok oturanlar vardı. Arıklar vardı. Bildiğimiz o arık suları akardı. Kadınlar onun başında oturarak örgü yaparlardı. O kadar güzel bir şey vardı... O turistler bu şeyleri görmeye gelmişti.” (Cafer, 48 yaşında, İşletmeci).

“Ben burada büyüdüm. Eskiden Kaleiçi'nde bu bölge Roman mahallesiydi... Selanik'ten buraya gelmişler. Atatürk'ün değişimiyle, muhacir deniliyordu. Onların %99 kısmı Selanik göçmenidir. Biz onlarla büyüdük bu mahallede. Eskiden sokakta yatardı onlar. Sabah akşam şarap içerlerdi. Bir bakarsınız oynuyorlardı. Bir bakarsınız kavga ediyorlardı... Çok farklı bir renk katıyorlardı buraya... Sokakta yatıp kalkıyorlardı. Yaz olduğu zaman sedir atarlardı sokağa orada yatarlardı... Muhacirler ayrı bir kültürdü... Mimari de hoş olunca insanlar gelip görmek istediler.” (Sedat, 50 yaşında, İşletmeci).

Kaleiçi sosyo-kültürel çekiciliklerinin yanında aynı zamanda tarihsel ve doğal bazı çekicilikler de barındıran bir destinasyon olması nedeniyle tercih edilmiştir. Liman yerleşmesi olduğu için eski bir ticaret merkezi olan Kaleiçi, bu özelliğinden ötürü

mimari bakımdan önemli unsurlar barındıran bir yerleşme dokusu oluşturmuş ve bu özelliğini korumayı başarmıştır. Kaleiçi’nde bir diğer önemli unsur liman bölgesinde Mermerli Plajı’nın oluşturduğu kumsal alan ve temiz deniz suyu olmuştur (Şekil 49). İlk turistlerin neden Kaleiçi’ne geldiğini Sedat şu sözlerle ifade etmektedir:

“Liman o dönemde çok aktifti. Yabancı turistler zaten oradan geliyordu. Balık restoranları vardı. Çok temiz güzel bir plaj vardı. Gelenler burayı gezer en son limana iner yüzer giderdi.” (Sedat, 50 yaşında, İşletmeci).

Şekil 49. Mermerli Plajı (Kaynak: Orijinal)

4.2.4.3. Kaleiçi’nde İlk Turizm İşletmeleri: Ev Pansiyonculuğu

1980’lerden sonra uygulanan turizm politikaları ve Antalya genelinde başlayan turizm hareketleri Kaleiçi’ne sirayet etmiş ve turizme ilişkin önemli bir talep oluşumu gerçekleşmiştir. Bu aşamada talebin gelişimine bağlı olarak karşılanması için yerel yönetimin ev pansiyonculuğu sitemine kurumsal kolaylıklar sağlanmıştır. Dolayısıyla küme içerisinde gelişen ilk işletme türü ev pansiyonculuğu ve aile tipi işletme tarzındadır (Şekil 50). Kaleiçi’nde en eski işletmeler olan ve varlıklarını koruyan Kont Pansiyon ve Sabah Pansiyon’dan katılımcılar sektörün nasıl başladığını şu ifadelerle aktarmaktadır:

“1980 yıllarda tek tük birkaç tane ev pansiyonu şeklinde pansiyon ve otel vardı. O zamanlar sözü ediliyordu. Deniliyordu işte burada turizm geliştirilecek. Daha çok pansiyon olacak. Daha çok otel olacak. Bu vesileyle biz de kendi evimizi en azından bir bölümünü ev pansiyonu yapmayı düşündük. 1982 yıllarıydı. O nedenle bizim pansiyonda çok eski. 1982 yılında biz evimizi Kont Pansiyon

ismiyle evin işte kayınpederler oturmak koşuluyla üst katını ev, alt katını pansiyon yaptık.” (Mehmet, 78 yaşında, İşletmeci).

“O zamanki Başbakan Turgut ÖZAL bir gün mitinginde “turistlere evinizi açın, turist gelsin” şeklinde konuşmuş... Babam bunu duyunca da aklına yattıyor bu fikir... Ben bunu yapmak istiyorum diyor. Belediyeden 1986 yılında ruhsatını alıyor ve başlıyor. O zaman ilk 1 ay bize yabancı turist gelmedi. Turist yabancı geliyor ama bizim gibi 1-2 yer var en fazla. Diğerlerini tercih ediyorlar. Çünkü biz daha yeniydik. Turistler bilmiyordu bizim yerimizi.” (Sedat, 50 yaşında, İşletmeci).

Şekil 50. Kaleiçi’nde ev pansiyonculuğu yapan bir işletme (Kaynak: Orijinal)

Kaleiçi’ne başlangıç dönemi içerisinde gelen turist profilleri sıcak ilişkiler kuran ve araştırmacı turistlerdir. Gelen turistlerin büyük çoğunluğu yabancı turistlerdir. Bu bağlamda gelen turistler seyahat esnasında gidilecek yerleri araştırıp kendi plan ve programları dâhilinde bölgeye ilişkin özgün değerleri azami ölçüde deneyimlemeyi amaçlamaktaydılar. Konaklama taleplerinin şekli ise barınabilecek minimum standartlar ölçüsündeydi. Bu nedenle çok fazla fiziksel olanakları olmayan ev pansiyonları uzun dönem turistler tarafından talep edilmiştir. Katılımcılar ilk turistlerin profili ve konaklama taleplerini farklı özellikleriyle şu ifadelerle aktarmaktadır:

“Çok farklı başladı. İlk çantalı ve kendi başına gelen turistle başladı... 1990’lı yıllara kadar tamamen öyleydi. Acente falan yoktu... Eskiden bu şekilde değildi. Adamın 5 odası var. Ailecek biri gelir kalırdı. İşletmeci bir de yemek yapıyordu. Gelen insanlar yemeğini de kaldığı yerde yiyordu.” (Cafer, 48 yaşında, İşletmeci).

“O zaman gelen turistler daha çok böyle gezgin turistlerdi. Plaja gelmek, tatil amaçlı olmaktan ziyade o yıllarda gelenler sırtlarında çanta ile geziyorlardı. Ucuz yer arıyorlardı. Pansiyonlarda ucuzdu zaten. Geliyorlardı, kalıyorlardı ve gidiyorlardı. Böyle lüks aramıyorlardı. Otellerde yıldız aramıyorlardı. Sadece kalacak yer olsun, onlar için yeterliydi.” (Mehmet, 78 yaşında, İşletmeci).

“O zamanki turist portföyü de ellerindeki seyahat kitaplarından okuyarak neresi var diye okur sonra oraya gider. Biz tabi daha çocuğuz. İlkokul, ortaokula geçmiştiz. Biz de gelip gidiyoruz hevesle. Turistler ne zaman gelecek, ne zaman İngilizce konuşacağız. Büyük hevesle biz de gelip gittik. O zamanki müşteri, sırtına çantayı alır, gezerdi. İsteddiği yere gider, istediği yerde kalırdı. Camping bile yapardı. Bizim damda bile yatarı. Teraslarda. Yer problemi yoktu o zamanki müşterilerde.” (Sedat, 50 yaşında, İşletmeci).

4.2.4.4. Küçük Otel işletmeleri

1990 sonrası talep fazlası ve bazı gelişmeler ev tipi işletmeden ticari işletme tarzında işletmeye doğru evrilmesine neden olmuştur. Bu dinamizmi yaratan ilk koşullar 1990’lı yıllarda kitle turizmi anlayışının topluma yaygınlaşması olmuştur. Böylece turizm sektöründe acente sistemi yerleşmiştir. Bu sayede turistler gitmek istedikleri yerlerde belli koşullara sahip konaklama tesislerini tercih etmeleri ortaya çıkmıştır. Böylece küçük işletmeler tarzında ev pansiyonculuğuna göre daha profesyonel yaklaşım içinde olan otel işletmeleri ortaya çıkmıştır. Katılımcılardan Cafer turizm pratiklerindeki değişimin arzı nasıl şekillendiğiyle şu ifadeleri kullanmaktadır:

“Zamanla insanlar daha da fazla bilinçlendi. Acenteler vasıtasıyla. Daha büyük tur operatörleri vasıtasıyla insanlar daha bilinçli, taleplerini karşılayan, uygulayan bir turizm yapmaya başladı. Ona göre konaklayacak yerler seçildi...” (Cafer, 48 yaşında, İşletmeci).

Antalya’da turizm sektöründe artan talep ve yeni konaklama talebi birçok yatırımcıyı o dönem Kaleiçi’ne çekmiştir. Ayrıca bölgeler arası eşitsizlik sonucu artan göç nedeniyle Antalya birçok bölgeden turizm sektöründe çalışmak amacıyla göç almıştır. O dönem bu faktörler Kaleiçi’nde birleşince sektöre şansını denemek amacıyla birçok girişimci dâhil olmuştur. O dönem arz artışını gözlemleyen Mehmet şu ifadelerle gözlemlerini aktarmaktadır:

“Daha sonraki yıllarda, 1990 yıllarına gelindiğinde bu hız kazandı Kaleiçi’nde. Daha çok insan pansiyon ve otel yapmaya yöneldi. Sağdan soldan her yerden insan geldi buraya otel açtı, şansını denedi.” (Mehmet, 78 yaşında, İşletmeci).

Dönemin konjonktürü gereği oluşan kitle turizminin oluşturduğu otel konaklamalarındaki talep, kurumsal olarak devlet politikası olarak da desteklenmiş ve çeşitli teşvik mekanizmaları sağlanmıştır. Bir dönem önce ev pansiyonculuğu için sağlanan kurumsal destek bu kez otel işletmeleri için yerel yönetimde ruhsat işlemlerinde önemli kolaylıklar sağlanarak gerçekleşmiştir. Bu döneme ilişkin gözlemlerini hem ilk işletmecilerden hem de Barbaros Mahallesi'nin muhtarı olan Mehmet Bey, şu sözlerle aktarmaktadır:

“Turizm Bakanlığı bu tür işletmelere işletme kredisi vermeye başlayınca insanlar denemeye başladılar. 1980’lerde insanlar kendileri evlerinin bir bölümünü ev pansiyonu yapardı... 1990 yıllara gelindiğinde bazı insanlar evleri satın alarak daha profesyonel otel ve pansiyon işletmeciliğine başladılar... Belediye de ruhsat işini kolaylaştırmıştı...” (Mehmet, 78 yaşında, İşletmeci).

Kaleiçi bu dönemde farklı dışsalıklar vasıtasıyla ve kitle turizminin ilk aşamaları olması nedeniyle önemli arz koşulları yakalamıştır. Yaz döneminde yabancı turistler hem liman bölgesi hem de Kaleiçi’nde büyük talep oluşturmuştur. Fakat dönemin ortalarına doğru gelişmeye başlayan seyahat acenteleri üzerinden paket tur talebi Kaleiçi’nde hem dokusu gereği hem de sınırlı mekânsal alan nedeniyle karşılık bulamamış ve talep düşüşleri yaşanmıştır. Bu nedenle Kaleiçi Bölgesi’nde bir anada artan işletme sayısı 1990 ve 2000 yılları arasında talep azlığı karşısında liman bölgesinde gelişen eğlence sektörünün bir devamı olarak üst kısımda konaklama talebi yaratmış ve konaklama sektörü seks turizmine doğru evrilmiştir. Bu dönemde temeldeki problem kentin düzensiz göç olması ve buna bağlı olarak Kaleiçi Bölgesi’nde farklı bölgelerden gelen işletmeci sayısının artmasıdır. Bu durum Kaleiçi bölgesi için turizm işletmelerinde kültürel yozlaşmanın, sosyal kopuşun ve yasadışı faaliyetlerin örüntülendiği bir küme alanına dönüşmüştür. Bu döneme ilişkin koşulları katılımcılar şu sözlerle aktarmaktadır:

“Yıldızlı oteller ya da turistlerin tatil amaçlı gelmesi 1990’lı yıllardan sonra oldu. O yıllarda Türkiye’de zaten genel Türkiye çapında özellikle Antalya ve çevresinde hükümetin izlediği büyük otellerin yapımının teşvik edilmesi

dolayısıyla bu sefer tatil amaçlı gelen turistler çoğaldı Antalya’da. Uçak imkânlarının çoğalması. Antalya Havalimanı’nın büyütülmesi, charter seferleri gibi kolaylıklar turistlerin gelmesini çoğalttı ya da teşvik etti. Ama birçoğu büyük otellere yönlendirildi. Buraya çok gelmedi o turistler.” (Mehmet, 78 yaşında, İşletmeci).

“Tabi o zamanlar klima falan konforlu otel yok. Adam evinin odasını veriyor turiste. Bakıyorlar talep var evlerini pansiyona çevirmeye başlıyorlar. Sonra bakıyorlar olmuyor. Talep var ama karşılayacak fiziki bina yok. Bu sefer bu hızlanıyor 91 körfez krizine kadar bir furya oluyor burada. 91 körfez krizinden sonra burası 7-8 sene boş kalıyor. Tinerciler falan doluşuyor, ara yerlere pavyon, gazino tarzı yerler yapıyorlar. Bu işletmeler olmaya başlıyor burada. Bildiğin batakhane yani.” (İbrahim, 47 yaşında, İşletmeci).

“Aradığın her şey var. Gasp, esrar, eroin, fuhuş ne ararsan vardı 1991 yılında. 1991-1998 yıllarına kadar çok tehlikeli bir yerdi Kaleiçi... Ne zaman bitti. Bir tane emniyet müdürü vardı İnci Hanım diye. Onun gayretiyle bitti.” (Cafer, 48 yaşında, İşletmeci).

“Kaleiçi’nde bir bölgede fuhuş işi oldu. Eski yıllardı. 1998-1999-2000 yıllarıydı. İlk Rusların geldiği zamanlar zirve yaptı. Sonra 1-2 sene içerisinde bitti.” (Sedat, 50 yaşında, İşletmeci).

Bu dönem içerisinde özellikle kış döneminde Kaleiçi’nde işletmelerin hayatta kalmasına destek veren bir diğer dışsalılık da üniversiteye en yakın ve ucuz yerleşim bölgesi olmasıdır. Antalya, Türkiye’deki üniversitelerin kentlerde oluşturduğu konut talebi etkisini farklı yaşayan illerden biridir. Çünkü özellikle 2007 sonrası oluşan üniversitelerin çevre bölgeleri imara açılması ile küçük veya apart olarak nitelendirilen bir konut stoğu oluşturmuştur. Ama Antalya’da konut stoğu dinamiğini üniversiteden ziyade turizm yönlendirmekte ve bu konaklamalar kışın öğrencilere hizmet vermektedir. Sedat o dönem için geliştirilen turizm pratiği şu sözlerle aktarmaktadır:

“90’lı yıllarda üniversite civarı bom boştu. Yurt falan da azdı. O yüzden öğrenciler kışın burada kalmak için oda kiralarlardı. Kışın öğrenciyle doluyordu burası. 2000 sonrası öğrenciler Kültür Mahallesi’ne kaydı... Kültür kapısı daha önceden yoktu. Açılınca öğrenci o bölgeyi tercih etti” (Sedat, 50 yaşında, İşletmeci).

4.2.4.5. Dönüşümün Temelleri ve Butik Oteller

2000’li yıllar öncesi Kaleiçi’nde birçok problem örüntülenmiştir. 2000’li yıllardan sonra Kaleiçi’ne yapılan yerel yönetim öncülüğündeki altyapı yatırımları ise küme için dönüşümün başlangıcını sağlayan yenilikler oluşturmaktadır. İlk olarak sokakların ve yolların düzenlenmesi yapılmış ve ardından trafiğe kapanması

sağlanmıştır. Ayrıca bu dönem içerisinde birçok özgün yapı restore edilerek turizm faaliyetleri için uygun hale getirilmiştir. Katılımcılardan Cafer ve Sedat bu dönüşümün başlangıcını şu şekilde ifade etmektedir:

“2002 yılında Menderes TÜREL gelmesiyle Kaleiçi’nin altyapısını bir dönemde yaptı. Bütün elektrikler yukarıdaydı. Onları aşağıya aldı. Altyapı tamamlandı. Sene 1998 olması lazım hatırladığım kadarıyla. Yollarda hep çukurlar vardı. Ön tekerin o çukurlara girdiğin zaman kurtulma şansın yoktu... Türel Kaleiçi’ni pırıl pırıl yaptı.” (Cafer, 48 yaşında, İşletmeci).

“Benim görüşüm butik oteller ve yıldızlı oteller 2005-2006 yıllarından sonra yavaş yavaş başladı. Özellikle. Menderes TÜREL ilk döneminde bu yolları yaptı. Zaten Menderes TÜREL’in şu yolları yapmasıyla birlikte çok şey değişti burada. Onun ilk başkanlık dönemi o Kaleiçi’ni güzelce adam etti. Güzelletirdi. Ondan sonra 2015 yılından sonra artık iyi butik otel, apart oteller bunlar başladı.” (Sedat, 50 yaşında, İşletmeci).

Kaleiçi’nde her ne kadar temel yatırımlar yapılsa da işletmeci kültüründeki yozlaşmanın getirdiği problemler bu alanda seçkin bir turizm faaliyetlerine olanak tanımamıştır. Çünkü kümede yoğun şekilde yasadışı uygulamalarla pratik edilen eğlence sektörü ve seks turizmi yerleşmiştir. Bu nedenle asayiş olaylarının ve ilişkilerinin sonlanması için Valilik öncülüğündeki Antalya Emniyet Müdürlüğü aktif olarak bölgeyi temizlemek için kararlı uygulamaları devreye sokmuştur. Uygulamalar genellikle sıkı denetimler içeren asayiş türü uygulamalar olmuştur. Yoğun denetimler sonucu da Kaleiçi yasadışı ilişkilerin örüntülendiği bir küme olmaktan çıkarılmıştır. Mehmet ve Cafer yatırımlardan sonra asayiş için alınan kararlılığı şu şekilde anlatmaktadır:

“...Turizm gelişmesi ve eğlence sektörüyle beraber o da bir sektördü... Yani kadın ticareti o da gelişti bir dönem. 2000’li yıllarda yoğunlaştı... Daha sonra bu hem turizmi hem de buradaki yaşamı olumsuz etkiledi. Bu konuda çalışmalarımız oldu. Bunu nasıl çözebiliriz diye... Bu çalışmalarda Kaleiçi’ni etkileyen olumsuz anlamda birincisi kadın ticareti bir de sokak çocukları dediğimiz sokakta gezen çocuklar problemi vardı. Bunların her ikisi de turizmi çok olumsuz etkiledi. Bu problemlerin giderilmesi için de hem burada çalışan yaşayan bizler muhtarlar hem iş yeri sahipleri birlikte çaba sarf ettik. Bunun giderilmesi için o zamanki Valilerimize müracaatlarımız oldu. Değişik çözümler üzerine duruldu ve en son Alaattin YÜKSEL isimli Valimizin döneminde bu sorunların çözümleri ile ilgili çalışmalar bir sonuca vardırıldı... Bu sokak çocukları ile mücadeleyi daha bilimsel daha elle tutulur halde çalışıldı. Gene aynı şekilde bu fuhuş sektörüyle ilgili de çalışmalar yapıldı. Sürekli takibe alındı

ve Kaleiçi o dönemden sonra bu sorunları bitirdi. Şu anda da hem Kaleiçi'nde hem Antalya'da bunlar önemli bir problem olmaktan çıktı.” (Mehmet, 78 yaşında, İşletmeci).

“2000 yılı sonrası Kaleiçi'nde bu yapıyı kazımak için çok kararlı emniyet müdürleri ve valiler oldu. Şimdi o yüzden Kaleiçi'ne giremiyorlar cesaret edip. Çünkü ben Kaleiçi'ne gidersem hemen belli olur diyor. Bir pansiyon veya otele gitti. Aynı kişi 6 tane erkek ile kayıt yaptı. Nasıl çıkacaksın o işin içinden. Cesaretli olan Kaleiçi'ne fuhuş yapmaya gelmez şu an. Zaten 2005'ten sonra o mekânlar kapandı yavaştan. Yeri geldi birbirini vuran insanlar oldu. Çok olaylar oldu. 2008 yılından sonra da bir otelin, bir pansiyonun veya bir tane işletmenin bu işe bulaşmaz oldu. Eskiden barındırıyordu. Şu an imkânsız.” (Cafer, 48 yaşında, İşletmeci).

2000'li yıllardan sonra gelen Kaleiçi'nde dönüşümün kalıcı olup sürdürülmesini sağlayan asıl faktör ise turist profilinin değişmesidir. Postmodern turizm talepleri sonrası otantikliğe ulaşmak isteyen turistler Kaleiçi'ndeki özgün dokunun ortaya çıkarılmasıyla yeniden bu bölgeyi tercih edilmişlerdir. Bu talebe ilişkin butik oteller kümeye son işletme türü olarak katılmıştır (Şekil 51). Ayrıca bu dönemdeki turistler önceki dönemlerden farklı olarak konaklama işletmeleriyle acenteler değil online platformlar aracılığıyla etkileşime geçmektedir. Sedat ve Cafer son dönemde altyapı sonrası artan butik otelleri ve iletişim teknolojileri ile turistler ve işletmeciler arasındaki değişen ilişki biçimini şu şekilde gözlemlemektedirler:

“2010 yılından sonra internet olayının gelişmesiyle birlikte turistler daha gizli yerlere gidiyorlar. Keşfedilmemiş yerler. Kendi aralarında mesela yazışıyorlar herhalde. O tarz yerlere gidiyorlar. Eskiden seyahat kitapları vardı. Her gelen müşterinin elinde seyahat kitabı olurdu. Şimdi ona da gerek kalmadı. Herkes açıyor internetten gideceği yeri seçiyor. Açıyor konaklayacağı yeri seçiyor... Booking'de mesela. Yerini rezerve yapıyor... Butik oteller biraz daha rağbet gördü bu son zamanlarda tabi. Ama herkese giden müşteri var. İnternet müşterisi bayağı destekliyor esnaflı.” (Sedat, 50 yaşında, İşletmeci).

“Altyapı bittikten sonra iyi butik oteller açıldı. İyi de müşteri aldılar... Turistler kendileri bulup geldiler. 2000 yılından sona internet işinin artması işi değiştirdi. 90'larda müşteri bulmak için acenteye muhtaçtık. Şimdi müşteri ile otel arasından acente çıktı, internet girdi.” (Cafer, 48 yaşında, İşletmeci).

Şekil 51. Kaleiçi’nde son yıllarda artış gösteren butik otel işletmelerinden bazıları (Kaynak: Orijinal)

4.2.4.6. Türlerinin Bir Aradalığı: Yoğun Rekabetten Krize Evrilen Bir Süreç

Günümüz koşullarında Kaleiçi hem dışsalılıklar hem de başlangıç koşullarında etkili olan içsel avantajları sayesinde önemli bir ivme yakalayarak talep koşullarını oldukça yukarılara taşımıştır. Altyapı olanaklarının gelmesi ve asayiş olaylarının son bulmasıyla Kaleiçi’nde yeni bir sosyo-mekânsal düzen ortaya çıkmıştır. Bu sürecin sonunda küme içerisinde pansiyonlar, oteller ve butik otel türlerinde konaklama tesisleri bulunmaktadır. Bu işletme türlerine ek olarak küme içerisinde yan sektörler olan hediyelik eşya satıcılığı, halıcılık, kafe-bar-eğlence işletmeleri de bulunmaktadır (Şekil 52). Bu nedenle hem farklı konaklama türleri kendi aralarında, hem de diğer yan sektörler ile yoğun rekabet koşulları sonucu önemli problemler ortaya çıkmıştır. Mehmet ve Cafer bu problemleri şu şekilde aktarmaktadır:

“2010 ve daha sonrası yıllarda bu altyapının da yapılmasıyla birlikte çoğaldı o tür işletmeler. Pansiyon, otel, butikler küçük bir alanda birikti. Rekabetten dolayı bir gruplaşma var tabi... Ancak büyük işletmelerin başlamasıyla şöyle bir problem oldu. Eğlence sektörü de Kaleiçi’ne girmeye başladı. Bu iş herkesi rahatsız etti.” (Mehmet, 78 yaşında, İşletmeci).

“Önceden limanda eğlence yeri Kaleiçi de konaklama yeri idi. Her ikisi de birbirini tamamlıyordu. Barlar, balık restorandı, tiyatro vardı. Limanda yaklaşık benim bildiğim kadarıyla lüks olarak 7-8 tane bar vardı. Böyle geniş disco tarzında. Küçük club tarzında 10-15 tane de öyle yer vardı. O işletmeler yukarı geldi. Birçoğu kapattı limanı. Şimdi limanda da işletme olmayınca tamamen yukarıda şu an işletmeler. Şu an hepsi Kaleiçi’ne geldiler karıştı buralar 2002 yılından sonra... Yine var limanda ama kendi haline bırakılmış. Gece karanlık böyle ışıklandırma yok. Dört dörtlük hizmet yok... Biz eskiden buradan çoluk

çocuk limana giderdik. Cazibesi vardı. Gezmeye giderdik. Şimdi limanın bir cazibesi yok yani. Herkes yukarıda... Kafesi, barı, oteli, hediyecisi, halıcısı çok karıştı.” (Cafer, 48 yaşında, İşletmeci).

Şekil 52. Kaleiçi’nde konaklama tesislerinden farklı sektörlerdeki işletmelerin aynı alandaki faaliyetleri (Kaynak: Orijinal)

Küçük bir alanda bu derece farklı türden çıkarların olması çatışmayı kaçınılmaz kılmıştır. Bu nedenle yoğun bir rekabet süreci başlamıştır. Rekabet sonucu işletmenin hayatta kalabilmesi için girişimciler temelde iki rutin geliştirmişlerdir. Birincisi, işletmelerin kendine en yakın sektörde yeni veya devam niteliğinde işletme açması olmuştur. Bu döneme ilişkin gözlemini Cafer şu sözlerle aktarmaktadır:

“2000 yılından sonra Kaleiçi tamamen elden çıktı. Oteller bar iç içe oldu. Bar ile otel iç içe. Parayı bulan otelciler eğlence mekânı açmaya kalktı. Parayı bulan hediyeci halıcı açtı.” (Cafer, 48 yaşında, İşletmeci).

Rekabetin tırmanmaya başladığı dönemde işletmelerin hayatta kalması için geliştirdiği bir diğer rutin hanutçuluk olmuştur. Hanutçular, turistleri ikna veya bir miktar zorlama ile onlara çalıştıkları veya anlaştıkları işletmelere götürüp alışveriş yapmasını sağlamışlardır. Ayrıca rekabetin artması, esnafın sadece gelir getirsın anlayışıyla bazı sahte, imitasyon veya kusurlu ürünleri tüketime sunmasına neden olmuştur. Cafer ve Mehmet esnaf kültüründeki o dönemki algıyı şu sözlerle aktarmaktadır:

“Bayağı azaldı. Eskiden burada halıcı dükkanları vardı ve birkaç halı dokuyanlar da olurdu. Turiste kazık atıldı çok. Defolu halılar falan sattılar,

rekabet derken onlarda kalmadı. İhtiyaç olmadığından dokuyanlarda gitti. Eskiden şov için halı dokunurdu. Turist geçerken görsün diye... Bir ara sıkıntı hanutçulardı. Hediyeçiler bazen turisti alışveriş için rahatsız ediyorlardı. Barlar da başladı bir süre sonra ama onlar bir nebze daha seviyeliler” (Cafer, 48 yaşında, İşletmeci).

“Turizm çoğalmasıyla beraber turistlerin gelmesiyle paralel 2000 yıllardan sonra halıcılar ve hediyelik eşya türü şeyler Kaleiçi’nde çoğalmaya başladı. Uzun yıllar devam etti. Hala daha var ama son yıllarda eski cazibesini kaybetti. Ona da şöyle denildi. Yani onların söylediği bu. Daha çok dışarıdan gelen insanlar burada aldıkları eşyaların bir kısmının kusurlu çıkmasıyla birlikte bu halılar pahalı halılardı. Bunları alıp götürdüklerinde kusurlu olunca değiştirmesi zor olduğundan, eski güvenleri kalmadı ve kendi ülkelerinde de bu mağazaların benzerlerinin açılması ile birlikte mesela Almanya en iyi örneği. Almanya’da da bu halıları bulmaya başladılar. Buradan yaptıkları alımlar azaldı.” (Mehmet, 78 yaşında, İşletmeci).

Kaleiçi’nde yoğun rekabet koşulları içinde hem işletme türleri birbirlerine zarar vermekte hem de turisti rahatsız etme durumu ortaya çıkmaktadır. Bu süreç krize dönmeden önce belli bir süre de olsa denetleme ve şikâyet mekanizmalarıyla önü alınmaya çalışılmıştır. Bu anlamda yerel yönetim mekanizmalarının etkinliği talep edilmiştir. O dönem yaşanan çeşitli sıkıntı ve mağduriyetleri Cafer ve Mehmet şu şekilde aktarmaktadır:

“Ne oldu o zaman eğlenmek için gelen insanlar memnun kaldı bar ve otelin birlikte olmasından. Ama dinlenmek için gelen otelde rahatsızım diye bir ara insanlar otellerden, Kaleiçi’nden kaçtı. Bu sefer emniyete, belediyeye şikayetler başladı. Tökezledi barlar. Bayağı sıkıntılar oldu. Önüne gelene bar ruhsatı, içki ruhsatı. O da olması lazım da çok fazla oldu. İlk açıldığında saat 03:00 kadar müzik yapıyorlardı. Bu serbestlikle beraber insanlar para kazanmaya başladı. Para kazandıkça da mekânlar çoğaldı. Şikayet olunca müzik yapan adama sen 00:00’da kapat dersin bu adam ne kazanacak zaten 22:30’da müşterisi giriyor. Sen bu insanlara bir anda dedin ki “bunlar para kazanıyor gerçekten, dur dedin.” (Cafer, 48 yaşında, İşletmeci).

“O zaman bu eğlence sektörünün gelmesiyle birlikte gürültü problemi çoğaldı. Barlar gece sabahlara karşı açık oluyordu ya da bu eğlence merkezleri. Bu da turizm olumsuz etkileyen bir faktör oldu. Ondan sonra da oteller ve pansiyonlar, burada ikamet edenler problem yaşamaya başladılar. Konut sektörü yani ev sahipleri zaman zaman evlerini satarak Kaleiçi’nin dışından evler almaya başladılar. Biz ise yani Kaleiçi’nde yaşayanlar, otel sahipleri, pansiyon sahipleri ise onların Kaleiçi’ni terk etmesini istemedik. Çünkü onlar gidince bu sefer buranın dokusu değişiyordu. Şöyle bir tehlike oluştu. Eğer ev sahipleri oturanlar, ikamet sahipleri ve pansiyonlar burada azalırsa ve eğlence sektörü çoğalırsa buradaki dokuyu olumsuz değiştiriyor. Buranın tarihi bir özelliği vardı. Sit alanıydı. Eğlence sektörünün konutları ve binaları ya da o tarihi kültürel dokuyu koruma gibi bir amaçları ya da öyle bir şeyleri yoktu. Bu bir tehlikeydi. Biz bu konuda koruma kurumlarını uyardık. Bunlarla ilgili önlem

alınmasını talep ettik. Ya da bunun bir denge içerisinde olmasını talep ettik. En son şimdi gece saat 24:00'dan sonra bu eğlence yerlerinde yüksek sesle müzik dışarıda yapılamıyor. Bunun için önlem alındı son 2 yıldır. Ancak kapalı yerlerde ve ruhsat koşulları yerine getirilerek bunlar canlı müzik yapabiliyorlar. Bu şekilde bir denge sağladık. Bunun da faydalarını gördük.” (Mehmet, 78 yaşında, İşletmeci).

4.2.4.7. Krizi Öteleyen Uyum Mekanizması: Birlik ve Dernekler

Kaleiçi'nde yoğun rekabet koşullarının getirdiği çıkar çatışmaları belli bir süre bireysel düzeyde şikayet mekanizmalarıyla ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır. Fakat problemler devam etmiş ve bir yönetim problemi haline gelmiştir. Bu nedenle çekişmelerin yerel yönetim ve karar vericiler bakımından bir etki oluşturması amacıyla bütün kesimler kendilerine yakın gördükleri dernek ve birlik oluşumlarına başlamıştır. Örnek vermek gerekirse Kaleiçi mikro ölçekte iki mahalle büyüklüğünde bir alana sahip olmasına karşın Kaleiçi Esnafları Yardımlaşma Derneği, Kaleiçi Birliği Derneği, Antalya Kaleiçi Kültür Derneği, Kaleiçi Otelciler ve Esnaflar Derneği gibi birçok birlik ve dernek kurulmuştur. Bu derneklerin temelde amacı turizmi geliştirmek olduğu söylene de asıl amaç hayatta kalma mücadelesini başarıya vardırmasıdır. İşletmeciler aralarında olan rekabetin dernekler üzerinden yürüdüğünü katılımcılar da şu sözlerle aktarmaktadır:

“Bizde de bölünmüşlük var. Siyasi partiler gibi. Orada bile aynı şeyle mücadele ediyorsun. Orada bile 3-4 tane dernek var şimdi. Ama sonuçta baksan hepimiz de aynı şeyi istiyoruz. Ama bir birliktelik yok orada da. 3-4 bölünmüş dernek var... Çünkü Kaleiçi'nde birçok grup var. Konaklama sektörü, acenteler var. Rent Carcılar var... Derneklerde biz mesela gerekli ihtiyacımız olan şeyleri de söyleme imkânımız var. Bazılarına çözüm alabiliyoruz... Şu anda Valilik olsun, Belediye olsun hepsiyle gayet uyumlu çalışıyoruz. Yapabileceklerini yapıyorlar.” (Sedat, 50 yaşında, İşletmeci).

“Otelciler, pansiyoncuları küçümsüyorlar. Onun müşterisi sanki daha şeymiş gibi biraz küçümsüyorlar yani. O yüzden ayrı ayrı dernekler. Birlikte olmazlar.” (Cafer, 48 yaşında, İşletmeci).

4.2.4.8. Kümede Rutin Çeşitliliği

Kaleiçi birçok bakımdan kendine özgü dinamikleri olan bir destinasyondur. Bu bağlamda yaşanan veya yaşanması muhtemel bir kriz karşında farklı rutinleri zaman

içerisinde geliştirmiş ve işletmeler arasında yaygın biçimde kullanılmaktadır. Küme içerisindeki en önemli rutin işletme boyutu olmuştur. Çünkü küçük ölçekli işletmeler kriz sürecinde kapasiteleri bakımından önemli avantajlar elde etmekte ve bu avantajı devam ettirme eğilimindedirler. Çünkü sınırlı kapasite gelir ve gider miktarı bakımından telafi edilebilir miktarlar oluşturmakta ve bu durum fiyat indirimi, dış ilişkiler, tekrarıcı müşterinin memnun edilmesi gibi küçük uygulamalarla telafi edilmektedir:

“Küçük olmak çok büyük avantaj. Şimdi bu sene pandemi eğer olmasaydı bir anda önüne geçtiler yoksa bütün küçük yerler dolacaktı önce.” (Cafer, 48 yaşında, İşletmeci).

Bir diğer önemli avantaj ise yine sınırlı mekân içerisinde çok fazla farklı profile işletme ve girişimci olmasıdır. Bu sayede mücadelede geride kalanlar rekabet edebilmek amacıyla işe yarayan rutinleri çok kolay bir şekilde kopyalayıp varlığını sürdürme mücadelesine devam etmektedir. Katılımcılardan Mehmet Bey Kaleiçi’nde en eski işletmecilerden biri olmasıyla birlikte yeni ve farklı uygulamaları nasıl yaptığını, hangi katkıların olduğunu şu ifadelerle aktarmaktadır:

“Pansiyon daha çok. Küçük işletme daha fazla. Yani %50-60’tır. Butik otel son 3 senedir o ismi duyuyoruz zaten. Son 3 senedir butik otel şeklinde açılan işletmeciler var. Bunlar 20-30 civarındadır. Yıldızlı olanlarda 15-20 civarındadır. Ağırlıklı olarak daha çok küçük işletmeler varlığını sürdürüyor. Küçük işletmeler kendilerini yeniliyorlar. Elektronik sistemlerini yeniliyorlar. Odalarına televizyon, buzdolabı koyuyorlar. Bizlerin yıldızı da şöyle oluyor. Biz Bakanlıktan yıldızlı şey yapmıyoruz ama bizim de internet sitelerinde puanlarımız var. Mesela eskiden böyle bir şey bilmezdik. Ama şimdi mesela biz Bukingle çalışıyoruz ya da experia gibi birtakım kurumlarla çalışırken müşteri bize puan veriyor. 10 üzerinden 8-9 falan diye. Mesela biz geçen sene puanımızı yükseltmek için birtakım şeyler yaptık kendimizce. Küçük işletmeyiz ama bazı şeyleri onlara ikram olarak verdik. Türkiye’de ne var onlarda olmayan mesela karpuz var. Karpuzu, üzümü parasız verdik. Buna benzer şeyler işte. Neskafe yerine bizim pansiyonlarımız gelenekselliği temsil ettiği için mesela müşterilerimize geleneksel zeytinyağlı sabun, defneli sabun hediye ettik. Memnun oldular yani. Çok bir para değil 5 ya da 10 TL. Mesela bir paket Türk kahvesi hediye ettik. Ondan sonra ikramlarımıza neskafe yerine türk kahvesini içirmeye çalıştık. Sonra onlar giderken Türk kahveci oldu gittiler mesela. Giderken kendileri “biz de alalım o zaman” dediler. Nasıl pişirildiğini öğrettik onlara. Öyle şeyler yaptık ve biz de puanımızı onlardan aldık. Onlar işte yazdılar “şöyle yaptılar, böyle yaptılar, güler yüzlü oldular, bize yardımcı oldular, biz kahvemizi her zaman içebildik” dediler. Benzer şekilde biz de yıldızlarımızı aldık.” (Mehmet, 78 yaşında, İşletmeci).

4.2.4.9. Negatif Dışsallıklar

Kaleiçi günümüz koşullarında her ne kadar varlığını uzun yıllar sürdürecektir olsa da bazı farklı çeşitte negatif dışsallıklar önemli tehditler oluşturmaktadır. Özellikle pazar yapısındaki tek yönlü bağımlılık zaman içerisinde tekrarlayan krizlerde Kaleiçi'ni olumsuz etkilemektedir. Butik otel işletmecisi İbrahim pazar yapısının kriz süreçlerinde kümeyi nasıl etkilediğini şu sözlerle aktarmaktadır.

“Şu an mesela korona virüs krizi var. Bunun en çok etkilediği yer Kaleiçi. Çünkü burası doğrudan Avrupa ile çalışıyor. Avrupalı ile siyasi meseller olunca insanları göndermek istemiyorlar. Şimdi dönüyorsun Kaleiçi'nde kriz varken Konyaaltı Bölgesi'nde Lara Bölgesi'nde bir nebze iç piyasaya hitap ettiği için biz bu krizden %90 etkileniyorsak. Onlar %40 etkileniyor. Dönüyorsun Kaş Kalkan tarafına o adamlar etkilenme değil paranın üzerine para kazanıyorlar. Konyaaltı, Kültür onlar iç piyasa çalışır. Pazarlamacılar gelir oraya. Büyük avm'lerin dekoru değiştiren firmanın çalışanları gelir. Onlar bir şekilde çarkı çeviriyorlar. Ama Kaleiçi'nde çoğu çarkı çeviremiyoruz.” (İbrahim, 47 yaşında, İşletmeci).

Kaleiçi'nde bir diğer negatif dışsallık yaratan faktör mekânsal konumu olmuştur. Bu faktör birçok yönü ile Kaleiçi'ne avantajlar sağlasa da bazı yönleriyle de dezavantajlar getirmektedir. Örneğin Kaleiçi'nin lokasyon avantajları başlangıçta limana yakın olması liman müşterisi getirmekteydi. Fakat günümüzde hem liman yer hizmetleri oldukça yüksek hem de yüzülecek alan olan Mermerli Plajı atıl durumdadır. Bu nedenle turistlerin deniz olanaklarından yararlanmasını engelleyen bir durum oluşturmaktadır. Katılımcılardan Sedat limanın bugünkü durumu şu sözlerle aktarmaktadır:

“Eskiden o liman ben çocukken teknelerin durduğu yer kum plajdı. Oranın altı kumdu. Oraya beton döktüler. Biz gidip oraya yüzüyorduk. Orası kum olan taraf kadınlar plajıydı sabah. Akşamüzeri de erkekler plajı olurdu. Şimdi Mermerli plajı var limanın yanında. Atıl durumda. Kimse bilmiyor. Giriş ücretli. 25 TL alıyor... Turizme hiçbir katkısı yok şu an” (Sedat, 50 yaşında, İşletmeci).

Kaleiçi'nin konumu gereği oluşan bir diğer negatif dışsallık ise, dar alanda birçok işletmecinin bulunması ve kent merkezine çok yakın bir alanda olmasından dolayı bireysel turistlerin bile ulaşımını çok rahat bir şekilde gerçekleştirip bir araya gelmesiyle kalabalıklar olmasıdır. Yani Kaleiçi'nde arz ve talebin yoğun olması önemli

problemler oluşturmaktadır. Çünkü bu durum dinlenme amacıyla gelen ve sakin ortamlar arayan turistleri farklı bölgelere yönlendirmektedir. Bu durumdan dolayı özellikle Covid-19 salgınında da turistlerin bir bölümü yoğun olduğu gerekçesiyle kümeden uzaklaşmıştır. Katılımcılardan Sedat ve İbrahim Kaleiçi'nin konumu gereği maruz kaldığı negatif dışsallıkları şu sözlerle aktarmaktadır:

“Bizim eski müşterilerimiz vardı. Mesela emekli kesim vardı. Gelirlerdi, onların ayları vardır. Nisan sonu gibi gelir. 2 ay kalır. Yine Eylül başında gelir 2 ay kadar öyle kalır. Bu kesimde son zamanlarda gürültüden, patırtıdan gelmiyor.” (Sedat, 50 yaşında, İşletmeci).

“Kovid ondokuzdan dolayı insanlar şehir merkezinden uzak yerlere gidiyorlar. Mesela bugün Fethiye’de Selimiye meşhur bir yer ama köy. Adam diyor burası kalabalık değil kalabalık olmadığı için riski yok diyor. Bu sefer oradaki fiyat tavan yapıyor. Bugün Kaş, Kalkan, Çıralı, Olimpos’ a git yer bulamıyorsun. Bu Kaleiçi’ni dolaş boş... Müşteri gelince de çok ucuz fiyatlara satmak durumunda kalıyorlar.” (İbrahim, 47 yaşında, İşletmeci).

Kaleiçi’nde bir diğer sorun mekânın kimliğine ilişkin değerler üzerinde farkındalığın az olmasıdır. Kaleiçi gerek tarihi gerekse coğrafi özellikleri bakımından turistler için essiz deneyimler sunmaktadır. Bu özelliğin çok daha seçkin turist profili yakalama potansiyeli olmasına karşın hem yerelde yem ulusal ölçekte uygulanan politikalar sonucu daha az bir gelir tercih edilmektedir. Katılımcılardan İbrahim bu durumu şu şekilde aktarmaktadır:

“Burada mesela bizim Türk insanın günübirlik düşünmesi. Hem işletmecisi hem bakanlarına tut muhtarına kadar devam ediyor. Adam evden bölmüş pansiyon yapmış banyosunda hareket etme sahası yok. Odası 7-8 metre kare otel yapmış. Sen diğer tarafta milyonlarca para harcamışsın. Sen satacaksın 100 euroya, satacaksın odayı öbür adam yazmış 20 euro. Müşteri diyor Allah Allah Kaleiçi’nde 20 euro da yer var. Web sayfasına koyduğu resimler bambaşka. Müşteri oraya gidiyor bir şok yaşıyor. Ama parasını ödemediği için parasını da geri alamıyor. Aslında müşteri için değil Antalya turizmine vurulan bir baltadır... Bugün 50 euroya Almanya’nın pis pansiyonunda kalamıyorsun. Şu an bu oteli mesela Avrupa’nın herhangi bir yerine götür. Yazın geceliği 500 euro. Biz burada 500 TL’ye oda satıyoruz, seviniyoruz. Zannediyoruz ki para kazanıyoruz. Değil burası çok özel bir yer. Ne yönetici, kaymakamlık, belediye başkanı, bakanlık kimse bilmiyor. Ve ya da biliyor da umurunda değil. Burada mesela kaymakamlığın toplantısında bir önceki kaymakama dedim ki büyükşehir başkanının genel sekreterine Kaleiçi’nde serbest piyasa ekonomisi olmaz dedim niye dedi. Kaleiçi dedim özel bir yer. Otel, pansiyonlara bir kategori oluşturulacak taban fiyat konacak. Bu taban fiyat üzerinde işletmeciler yarışacak, işletmeciler kaliteli personel alacak. Kaliteli hizmet verecek, müşteri

memnun olacak, odasını daha yüksek fiyata satacak. Bu da ülke ekonomisine katkı sağlayacak ve buraya gelen insanlar para veren insanlar gelecek buraya. Adam cebine 100 euro koyuyor, ben Kaleiçi'nde kalacağım. Dünyada böyle bir şey yok. Avrupa'nın herhangi bir ülkesine git adam cebine 50 euro koyup kalamaz, mümkün değil. Hele böyle tarihi bir yerde. Burası 5 yıldızlı otelle kıyaslanamaz. Antalya'nın en iyi 5 yıldızlı oteli olsun hiç önemli değil. Tarih kokuyor burası. Bu ağaç yaklaşık 150 küsur senelik bir ağaç. Ama önemli olan bu tarihi öne çıkarabilmek. İnsanlara sunabilmek. Şimdi gidiyorsun köşede çöp yığını var. Dünyada böyle bir şey yok. Dönüyoruz dolaşıyoruz gene Avrupa'ya örnek veriyoruz... Bu zihniyet bu mantalite değil 13 sene 23 sene burada dursak değişmez. Ne idareciler ne bakanlık ben 13 senedir buradayım bir tane bakanlıktan, bu turizm bakanlığı Antalya dünyanın bildiği bir yer burası. Bir Allah'ın kulu gelip de bu Kaleiçi'nde ne oluyor, Kaleiçi'ne kim geliyor. Kaleiçi'nde ki işletmelerin sistemi ne şartlara uyuyor mu? Otellerin birbirinden farkı ne? Müşteri memnuniyeti var mı? Hiçbir Allah'ın kulunun haberi yok.” (İbrahim, 47 yaşında, İşletmeci).

Kaleiçi'nde bir diğer sorun yönetim biçiminin oluşturduğu bürokratik problemler olmuştur. Kaleiçi'nin koruma statüsünden dolayı çok farklı kurumların farklı aşamalarda karar mekanizmalarına eklenmektedir. Bu nedenle karşılaşılan temel altyapı hizmet problemlerinde çözüm üretebilecek mekanizmalara ulaşımı engellemektedir. Bu bağlamda katılımcılar şu ifadeleri kullanmaktadır:

“7 kocalı Hürmüz derler ya. Burası öyle. Muratpaşa Belediyesi ayrı karışır, Antalya Büyükşehir ayrı karışır. Bir koruma kurumu var zaten ali kiran baş kesen. Adamlar Türkiye Cumhuriyeti'nden farklı, hiç sana bir şey yaptırmayan. Bir şey yapsan bile onu engellemeye çalışan bir kurum var burada. Oradan geçiyorsun sonra adam gidiyor emniyetten bir izin alıyor. Sonra bir izin bakanlıktan alınır. Belediyeden bir ruhsat alacaksın şeyler uygun değilse vermiyor. Ama tüm bu çileyi çekmeden gidiyor adamını buluyor bakanlıktan alıyor. Böyle bir sistem olabilir mi? Adam oteli açmış giriyorsun odaya yatağa geçme şansın yok.” (İbrahim, 47 yaşında, İşletmeci).

“Mesela plajda tılandık. Çünkü Kaleiçi'nin bir özelliği var. Burada bazı bölümlere Büyükşehir Belediyesi bakıyor. Bazılarına Muratpaşa Belediyesi bakıyor. Valilik de Kaymakamlık ile ilgileniyor. Yani bir karmaşa içerisinde. Birine bir şeyi söylüyorsunuz. Plaj bende mi, Büyükşehirde mi, Valilikte mi bilen yok. Kimin sorumluluğunda. Sit alanı mı? Ne olduğu belli değil.” (Sedat, 50 yaşında, İşletmeci).

“Dışarıdan adam geliyor. Kapıya geliyor. Kapıda bir tane yabancı dil bilen görevli yok. Sadece kapıdakinin bilmiyorum bu sene artık nedir biraz esnettiler de. Kapıdakinin turiste dediği tek şey ben yaşadım mesela Malezya'dan benim müşterim geldi. Malezya'dan, Antalya'ya kadar geliyor. Kaleiçi'ne giremiyor. Kaleiçi'ne geliyor en azından kapıdaki der ki ya kardeşim bir yabancı dil konuşursun dersin Kaleiçi'ne araç girişi yasak. Tamam da bunu anlatacak adamı neden koymuyorsun buraya?” (Cafer, 48 yaşında, İşletmeci).

4.2.4.10. Yeni Fırsatlar

Kaleiçi farklı dinamikleri içinde barındıran bir destinasyondur. Bu bağlamda gelecek için önemli fırsatlar da bulunmaktadır. Fırsatların gerçek potansiyele çevrilmesi için yerel yöneticiler tarafından ve Kaleiçi'nde bulunan STK'lar bu yönde önemli bir çalışma yapmalıdır. Kaleiçi'nde en önemli fırsat kültürel ve mimari özellikleridir. Bu fırsat nitelikli işletme, yatırım ve tanıtımla önemli girdiler sağlayabilir. Katılımcılardan Sedat ve Cafer bu konuya şu sözlerle dikkat çekmektedir:

“Bence burasını tatil köyü gibi düşüneceğiz. Mesela bir organik halk pazarı koyulması lazım haftanın bir günü. Sadece köylünün gelip ürünlerini satabileceği bir pazar. Hem bizim için de iyi olur. Hem de gelecek olan misafirler için de çok çekici bir durum. Yani bura da insanlar yaşamaya devam etmeli her yeri kafe-bar otel yapamayız... Mesela müşteri Kaleiçi'nde deniz olduğunu bilmiyor. Girilebilecek bir plaj olduğunu bilmiyor. Tanıtımı yok. Buranın ücretsiz bir halk plajı yok. Ya da konaklayan müşterilere ücretsiz bir plaj yok. Öncelikle plaj yapılmalı burada. Bu da tanıtılmalı.” (Sedat, 50 yaşında, İşletmeci).

“Turizm açısından Kaleiçi'nde çok büyük fırsatlar var. Aslında Belediyenin yapacağı tek şey var. Aynı eski düzene dönse, eğlenceyi liman alsa, konaklamayı Kaleiçi'nin ring arabaları koyuldu. O ring arabalarıyla turistleri daha cazibe yerlerini gezse turistler akşam sakin sakin. Burada müşteri bazen kuş sesine uyanıyor. Kuş sesine ya. Bayılıyor böyle turistler ona. Mesela kuş sesi tarihle iç içe. Ben Selçuk'a gittim. Selçuk'ta Mayıs 15'ten sonra çivi çakamazsın. Ama Kaleiçi bir yandan traktör zang geliyor tam fren yapıyor. Ya böyle bir dünya var mı ya. Diyorsun tarihi yer burası ama sen buraya traktör sokuyorsun. Motor sokuyorsun... O kadar turist neden geliyor buraya? Tarihi seviyor. Sessizliği seviyor. İllaki konaklamak değil ki. Adam şimdi Antalya Kaleiçi'ne gittim dediği zaman öyle yerleri gördüm, şöyle konakları gördüm. Çok güzel eskiden meşhur yemekhaneler vardı. Hasanağa mesela yıllarca devam ediyor. Adam geliyor Hasanağa'da yemek yiyeceğim diyor. Gittiği zaman, Türk mutfağını gidiyor yiyor. Şimdi bir taraf açmış pizza, bir taraf açmış kokoreç. Osmanlı mutfağı yok ki. Bir tane şu mekânlardan eğlenceden bir tane Osmanlı eğlencesi var mı?” (Cafer, 48 yaşında, İşletmeci).

Kümenin oluşturduğu araştırma-öğrenme ortamı işletmelerin rutin geliştirmede en önemli faktör olmuştur. Yapılan saha çalışmalarında bu önemli dışsallığın farkında olarak birçok işletmenin bundan yararlandığı tek kümelenme Kaleiçi olmuştur. Bu nedenle bu ortamın varlığı kümenin gelecek evriminde öğrenme ve değişim yollarını açık tuttuğunu göstermektedir:

“Yeni fırsatlar şöyle zaten turizmin bir potansiyel olarak devam etmesi ile paralel olarak bizler turizm ile uğraşanlar kendilerini yeniliyorlar. Onların taleplerine paralel mesela örnek verecek olursak ilk yıllarda 1980 yıllarda

hiçbir pansiyonda klima yoktu. Klima istenenlere gülünürdü. Pansiyonda klima mı olur denilirdi mesela. Çünkü klimalar çok pahalıydı. Evlerimizde de klima yoktu. Fakat daha sonraki yıllarda gelen turistlerin talebi böyle olunca odalara klimalar alınmaya başlandı. Önce mevcut işletmelerin kalitesini yükselttiriyoruz. İşte talebe göre odalara ne gerekiyorsa onları koyuyoruz. Daha sonra turizm ile ilgili bilgilerimiz arttırıyoruz. Bilgisayar ya da şeyleri iyi kullanmaya çalışıyoruz. Onun dışında da potansiyel tabi devam ediyor. Buraya geldiğinde daha da güzel bir şey yapmak isteyen insanlar onu yapıyorlar. Ama biz burada daha güzel derken daha büyük işletme istemiyoruz. Onun zararı oluyor Kaleiçi'nde. Kaleiçi'nde mesela 5 yıldızlı otel olması iyi bir şey değil. Çünkü trafik problemini doğuruyor. Daha çok vasıta giriyor içeriye. Bu da buradaki turistlerin zaten sokaklarımız dar dolmasına sebep oluyor. Olumsuz etkiliyor. Yani bizim burada daha çok böyle küçük işletmecilik. Ama o küçük işletmeleri de daha çok modernize etmek daha günün koşullarına uygun hale getirmek aynı zamanda bir fırsat olarak değerlendirilebilir.” (Mehmet, 78 yaşında, İşletmeci).

4.2.5. Turizm, Göç ve Emek Mekânları: Kent Merkezi

4.2.5.1. Kent Merkezinde Konaklama Sektöründe İlk Turizm Hareketleri

Antalya genelinde farklı dönemlerde ve farklı nedenlere bağlı olarak bir çok destinasyon oluşmuş ve buna bağlı olarak konaklama tesislerinin oluşturduğu kümelenmeler meydana gelmiştir. Analizler sonucunda kent merkezinde tespit edilen kümelenme alanının diğerlerinden çok daha farklı bir evrim süreci yaşadığı sonucuna varılmıştır. Kent merkezindeki kümelenmenin mevcut durumu incelendiğinde pansiyon işletmelerin yoğunlukta olduğu görülmektedir (Şekil 53).

Şekil 53. Kent merkezinde kümelenen pansiyonlar (Kaynak: Orijinal)

Türkiye uzun yıllardır doğu-batı bölgeleri ve kırsal-kent arasındaki gelişmişlik farkının neden olduğu birçok problemle karşılaşmaktadır. Bu meselelerden biri de kuşkusuz göç olgusudur. Özellikle kırsal alanlardaki alt yapı eksikliği, tarım arazilerinin azalması ve miras yoluyla parçalanması, hızlı nüfus artışı ve sosyo-kültürel olanakların azlığı sonucu özellikle 1970’li yıllarda Türkiye’de birçok bölgeden kentlere göçü başlatmıştır (Yakar ve Eteman, 2017; Bazın ve Tapı, 2015). Göç alan bu kentlerden biri de Antalya’dır. Bu bağlamda Antalya uygun iklim koşulları sayesinde göç eden insanlara rahat ve daha az masraflı yaşam olanakları sağlamıştır. Ayrıca o dönem gelişmeye başlayan turizm hareketlerinin oluşturduğu iş olanaklarındaki çoğaltıcı etki başta inşaat ve diğer hizmetlerde istihdam olanakları için büyük iş gücü nüfusunu harekete geçirmiştir. Bu nedenle o dönem 150 bin nüfuslu bir kent olan Antalya, 1980 yılında 500 bin nüfuslu bir kent haline gelmiştir. Türkiye’nin çeşitli bölgelerinden yerleşmek amacıyla Antalya’ya gelen insanlar kalıcı bir yerleşim bulana kadar o dönemin konaklama tesisleri olan pansiyonları tercih etmişlerdir. 1970’lerin ortalarındaki bu göç dalgası, günümüzde kent merkezindeki konaklama kümelenmesinin oluşma nedenidir (Şekil 54). Bu ilk dönemde bu işletmelerin temel algısı kente göç eden insanlara geçici bir yer sağlamak ve kente ziyarete gelenlerin geçici konaklama ihtiyacını karşılamak olmuştur. Katılımcılardan Emrah kendi göç deneyimini de aktararak kente gelenlerin yerleşme pratiklerini şu şekilde aktarmaktadır:

“Antalya’nın kendi yerleşik nüfusu 100.000’den fazla değildir. Ama dışarıdan gelen nüfus çok fazla. Biz bile mesela 1976-1977 yıllarında rahmetli dedem sağ sol davalarında o zamanlar Ankara’da babam var, amcam var iki tane, halam var. Hava kirliliği de yoğunmuş o zamanlar. Antalya’ya göçmüşler. Birçok insan farklı bölgelerden geldi buraya. Burdur-Isparta-Konya yoğundu ilk zamanlarda. Sonra doğu bölgelerinden göçler başladı. Gelenler çoğu belli bir dönem pansiyonlarda kalıyordu ailece.” (Emrah, 40 yaşında, İşletmeci).

Şekil 54. Kent merkezinde ilk açılan pansiyonlar (Kaynak: Orijinal)

Kent merkezinde o dönemler yer alan pansiyonlarda konaklama talebinde bulunan bir diğer kesim Antalya'yı keşfetmeye gelen yabancı turistler olmuştur. Çünkü o dönem turist profili kendi başına gezen, araştıran ve güvene dayalı ilişkiler kurmayı başarabilen keşfedici turistlerdir. Bu nedenle kentin herhangi bir bölgesinde bütçeleri ölçüsünde uygun buldukları konaklama tesislerini tercih etmişlerdir. Kent merkezine ilk gelen turistlerin profilini Mehmet ve Emrah şu sözlerle aktarmaktadır:

“O zamanlar turist çokmuş. Bizde hatta hiç yerli yatmazmış. Hep yabancı turist yatarmış. 1989-1990’larda kadar. O zamanlar serbest bırakıyorlarmış turistleri. Turist istediği gibi istediği yerde kalabiliyormuş. Her şey dâhil sistemi yoktu. Herkes faydalanabiliyormuş. Taksicisi, berberi şusu busu.” (Mehmet, 32 yaşında, İşletmeci).

“Şehir içi turistleri de genelde çantalı turist dedikleri. Gelip çantasıyla gezip, bir yerde kamp kurup giden. Gerekli ihtiyaçlarını şehirden karşılayıp tekrar oraya dönen veya surf herhangi bir tur olayı da o zamanlar çok yoktu. Antalya’ya gelip bir pansiyona konaklama yerine yerleşen. Antalya’nın tarihi neresi varsa denizi, kumu, kumsalı tarihi olabilecek olan görmesi gereken yerleri kendi imkânlarıyla görüyordu. Bugünkü turlar yoktu.” (Emrah, 40 yaşında, İşletmeci).

Kent merkezinde bu iki dinamikten ötürü konaklama arzı gelişmeye başlamıştır. İlk işletme biçimi o dönem revaçta olan pansiyonculuk olmuştur. Bu pansiyonların birçoğu meskenlerden belli alanlarının ya da tamamının dönüştürülmesiyle pansiyon olarak işletmeye başlamıştır. Dolayısıyla kent merkezinin şehirselleştiği dönemlerde bölgenin konaklamaya dayalı bir kümeye evrileceği fikri bulunmamaktadır. Bölgedeki ilk pansiyonlardan birinde üçüncü nesil işletmeci olan Emrah ailesinin

pansiyonculukla nasıl tanıştığını, ortam hakkında önemli bilgiler ile birlikte şu sözlerle aktarmaktadır:

“Antalya’da da dediğim gibi yani ne yapılabilir diye düşünmüşler. Marketti, büfeydi, tekrardan taksiydi dolmuştu falan ama nüfus olmadığı için çok fazla burada seçenek şansınız yok. O zamanlarda işte Antalya’da o zamanda turizm vardı... Bir de kente göç eden insanlar vardı. O zamanki pansiyon anlayışı girmişler işe... 1977 yılında başlıyor dedem... O zamanlarda en fazla 8-9 pansiyon vardı bu bölgede çoğu evden bozma... Dedem o dönem Antalya’nın bilinen esnaflarından Avni ÇÖLLÜ ’nün torna dükkanı kiralyor. Oturduğu evin altında tam çarsının ortasında dükkan. Dedem orayı tadilat, tamirat yaparak otel haline getiriyor.” (Emrah, 40 yaşında, İşletmeci).

4.2.5.2. Dönüşüm Yılları ve Yeni Pazar

Kent merkezinde konaklama işletmeleri 1995’li yıllara kadar kente yeni göç edenlere ve keşfedici yabancı turistlere hizmet vermiştir. Ayrıca kent merkezinin sağladığı dışsalılık sonucu kente gelen birçok ziyaretçi kent merkezindeki pansiyonları tercih etmekteydi. Bu nedenle 1995 yılına kadar kümelenmenin önemli bir kriz yaşadığı söylenemez. Bunun sonucu olarak bu alanda çok uzun yıllar hareketsiz ve dönüşümün olmadığı bir sürecin varlığından söz edilebilir. Bugün kent merkezinde büyük ölçekli yedi pansiyonu bulunan Emrah sektörde hareketsiz kaldığı uzun dönemi şu sözlerle aktarmaktadır:

“1995 yılında biz revaçtaydık. Bizim bir iki tık üstümüz revaçtaydı. Çünkü çoğunluğu biz sağlıyorduk. Ya da hem fiyat olarak hem hizmet olarak bizim konaklama işletmeciliğimiz daha fazla tercih ediliyordu. O zamana kadar işler iyi gitti... Ben mesela 2000 yılının başlarına kadar... Aslında 2005 yılına kadar ben hiçbir atılımda bulunmadım...” (Emrah, 40 yaşında, İşletmeci).

1990’lı yıllar sonrası kent merkezinde oluşan küme için iki hayati değişim yaşanmıştır. İlki 1990’lı yıllarda küresel turizmde başlayan paket tur uygulamalarının devamı olarak büyük ölçekli turistik işletmeler daha fazla tercih edilmeye başlanmıştır. Bu süreçte en önemli rolü ise turist için uygun koşulları önceden denetleyen acenteler olmuştur. Bu kapsamda uzun dönem yenilik yatırımları olmayan pansiyonlar rekabetten ilk ayrılan türler olmuştur. Pansiyonlarda ikinci talep düşüşünün nedeni ise kente göç trendinin azalmasıdır. Dolayısıyla kümede yoğun biçimde olan pansiyonlarda önemli

talep düşüşleri yaşamışlardır. Katılımcılardan Emrah bu dönemi şu sözlerle ifade etmektedir:

“Zaten 2000 yılının başında bir durdu bizim işlerimiz. Ondan sonra biz de kendimizde bir takım değişiklikler yapmaya başladık... Hele ki 2000-2005 yılları arasında daha büyük oteller, daha fazla yatak kapasitesine sahip ve daha fazla yemesi, içmesi eğlencesi, dolar kuru nedeniyle her şey dâhil dediğimiz otelcilik, pansiyonculuk ortamı daha fazla talep görmeye başladı. Bizim pansiyonlarımız talep görmez oldu. Çünkü biz artık iyice üçüncü sınıf pansiyon olmaya devam ettik. O dönem 17 yıl falan sürdü.” (Emrah, 40 yaşında, İşletmeci).

2000’li yılların başından beri talebin olmasına karşın kent merkezine yansımaması sonucu taleplerin hızla düşmesi ile birçok işletme sektörden ayrılmıştır. Fakat asıl sorun talebin düşmesi değil arzın bu talepteki değişikliği karşılayamaması olmuştur. Çünkü değişen toplumsal dinamikler yeni koşullar ve talepler ortaya çıkarmıştır. Yani yeni türde konaklama talebi ve turizm pratikleri gelişmiştir. Sözgelimi o dönem artışa geçen kitle turizmi için kent merkezi uygun bir mekânsal dönüşümden yoksundur. Çok uzun yıllar yoğun talep ile oluşumu ve gelişimini tamamlayan küme bu yeni duruma uyum sağlayamamış ve ilk önemli krizini yaşamıştır. Bu kriz sonucu uzun sürse de dönüşüm mekanizmaları bir aşamadan sonra işlemeye başlamıştır. İşletmeciler durumun artık eski pansiyon düzeniyle devam etmeyeceğini anlamışlar ve bazı yenilik çalışmalarını 2010 yılından itibaren başlatmışlardır. Bu yeniliklerin bir kısmı işletme yapısının dijitalleşerek bilgisayarlı sisteme dönmesinin yanında, odalarda misafirler için uygun konfor sağlanmaya çalışılmıştır. 6-8 kişilik odalar bölünerek tek kişilik odalara dönüştürülmüştür. Pansiyonlarda ortak alan olan duş ve tuvaletler odalara tahsis edilmiştir. Ayrıca odalarda klima ve televizyonlar koyulmuştur. Dolayısıyla bu yeni pansiyonculuk sistemi oda pansiyonculuğu olarak ifade edilmiştir. Katılımcılardan Emrah bu bölgede ilk yeniliği başlatan ve takip edilen bir işletme olduklarını da belirterek yapılan yenilik ve değişim sürecini şu sözlerle aktarmaktadır:

“Çok uzun süre yatırım yapmadık işletmelere ama müşteri potansiyelinin olduğunu biliyoruz. O zaman kendimizi biraz yenilemek istedik. O dönemde babam ilk bu şehir içi otellerinde bilgisayarlı konaklama sistemine geçen tek kişidir. Ben devraldıktan sonra odaların içerilerine yani müşterinin konforunu

sağlayabilecek düşünu, tuvaletini, televizyonunu, klimalarını bu bölgede ucuz olup da bu imkânları sağlayan tek ben vardım. Sonra tabi bize bakarak kendini geliştirenler oldu... Bir değişimin olması gerekiyordu. Ben başlattım. Çünkü çok eski bir pansiyonculuğu devam ettiriyoruz. Mesela dört-beş-altı kişilik odalarımız vardı. Çünkü müşteri o zaman geldiğinde tek tek kalmıyordu. Ailece altı kişi bir odada kalıyordu. Ya da birbirlerini tanımayanlar birer yatak alıyorlardı. Biz de altı kişiyi aynı odaya yatırmak zorunda kalıyorduk. Sonradan insanlar tercih etmemeye başladılar. Biz o altı kişilik odayı bölünce üç tane oda çıkarttık. Üç tane tek kişilik oda yaptık. O tek kişilik odalardan altı kişiden aldığımız paradan daha fazlasını almaya başladık. Yani rahat ettik. Kolay satmaya başladık. Bu da bizim için bir değişim oldu. Bende yedi tane işletme var. Bu yedi işletmenin iki tanesi otel sınıfında. Beş tanesi pansiyon sınıfında. Pansiyon sınıfında olan işletmelerimin çoğunluğu yani % 80'i tek kişilik odalardan oluşuyor. Yani iki kişilik oda dahi yok düşün. İki kişilik odalarım dört-beş tane ancak vardır. O da tercih edilirse eğer. Bizde de iki kişilik oda bulunsun dediğimiz için. Onun dışında bütün odalarımızın hepsi tek kişiliktir. Çünkü kişi tek geliyor. Bize öyle iki-üç-dört kişilik gruplar nadir geliyor. Yani bizim işletmelerimizin geneli bu şekilde.” (Emrah, 40 yaşında, İşletmeci).

Yaşanan değişiklik ve yenilik çalışması sonucu yeni bir pazar bulunmuştur. Bu pazar turizm sektöründe çeşitli pozisyonlarda çalışan veya kentte herhangi bir sektörde çalışan mavi yakalı çalışan gruplardır. Çünkü turizm sektörüne dayalı büyük bir kent ekonomisi olan Antalya birçok farklı kolda istihdam sağlamaktadır ve kente farklı bölgelerden birçok insan gelmektedir (Şekil 55). Bu bağlamda talep ve mekânsal arzın buluşması için gerekli dönüşümler sağlanmıştır. Bu nedenle birçok iş kolunda çalışanlar bu işletmelerde konaklamayı tercih etmektedir. Katılımcılardan Emrah ve Mehmet bugün işletmelerinde konaklayan misafirleri şu şekilde anlatmaktadır:

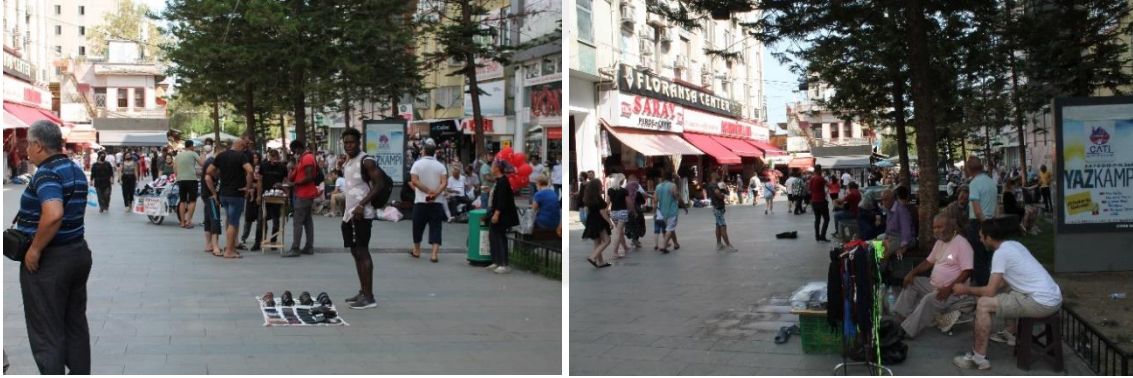
“Biz turiste hitap eden işçilerin pansiyonlarıyız... Otellerde çalışan garsonu aşçısı bana gelir. Bunun yanında pazarda işportacılık yapan var. İnşaatta amelelik, demircilik, sıvacısı, boyacısı ve tesisatçısı, hiçbir iş yapmayanı, ondan bundan geçineni var. Bunların hepsini konaklatan biziz.” (Emrah, 40 yaşında, İşletmeci).

“İşte o zamandan bu zamana değişti. Oteller açıldı turizm otelleri. Bizde de şu an kalanlar turizmde çalışanlar kalıyor. Garsonlar işte aşçılar, meydancılar. Turist bazen düşüyor yerli turist, yabancı turist. Yerli turist şöyle adam çıkıyor geliyor. Kafamıza göre bir yerde kalacağız beynelminel. Gezecez, tozacak. Her şey dahili sevmiyor adam ben kafama göre gezeceğim diyor.” (Mehmet, 32 yaşında, İşletmeci).

Kent merkezinde konaklama işletmelerinde yapılan değişiklik sonucu bireysel ve ucuz odalara artan talebin bir kısmını emekli insanlar oluşturmaktadır (Şekil 55). Çünkü ailevi kopuş yaşayan özellikle ileri yaştaki erkek bireyler Antalya’da gerek iklim

gerekse kent olanakları nedeniyle bireysel yaşamlarını sürdürebilecekleri pansiyonlara yerleşmiştir. Bu bağlamda özellikle Türk aile yapısının değişmesi sonucu genç nüfus Kültür Mahallesi'ndeki apart otel işletmelerinde yoğunlaşırken *kent merkezindeki* oda pansiyonculuğu yaşlı ve emekli nüfus tarafından talep bulmaktadır. Bu durum hem aile kavramının değişimi hem de jenerasyonlar arasında bulunan mekânsal ayrışmaları gösterirken, aynı zamanda turizm ve gündelik pratiklerin de iç içe geçtiğinin sahadaki en önemli bulgularıdır. Katılımcılarda Mehmet bu durumu şu şekilde anlatmaktadır:

“İşçiler, ondan sonra garsonlar. Yerli turist. Ondan sonra inşaatçı çok özellikle... Bu bölge inşaatçı, seyyar satıcı, işportacı, garson hep... Ağırlık %70 turizmde çalışanlar.%30 emekli kesimi. Yani evsiz, memleketine kahretmiş, eşinden ayrılmış, çocuğuna kızmış çıkıyor geliyor buraya çok var. Hepsi bu bölgede takılır.” (Mehmet, 32 yaşında, İşletmeci).

Şekil 55. Kent merkezinde çok sayıda işportacılık yapan kişilerden bazıları (Kaynak: Orijinal)

4.2.5.3. Dışsallıklar

Kent merkezinde çoğunluğu elinde bulunduran pansiyon işletmeleri yeni mekân organizasyonlarıyla taleplerdeki artışı yakalamayı başarmıştır. Özellikle yoğun emek gerektiren sektörlerde çalışan mavi yakalı grubun konakladığı bir küme haline gelmesi, kent merkezine bu süreçte işlevsel olarak önemli dışsallıklar geliştirmiştir. Bunlardan birincisi ve en önemlisi, konum gereği bu alanın ticaret ve ulaşım hareketlerinin merkezi olmasıdır (Şekil 56). Bu nedenle *kent merkezi* kümesi hem iş arayanlar için iş fırsatı, hem de işveren için ucuz iş gücü havuzu oluşturmaktadır. Katılımcılardan İsmail bu durumu şu sözlerle aktarmaktadır:

“İş arayan ve işveren bu bölgede birbirini bulur havuz gibi bir şey burası o yüzden kente çalışmak için gelen ilk buraya gelir ve kalır burada.” (İsmail, 40 yaşında, İşletmeci).

Şekil 56. Farklı sektörlerin yoğunlaştığı kent merkezinde pansiyon işletmeleri ve diğer işletmeler (Kaynak: Orijinal)

Kent merkezindeki kümenin ikinci dışsallığı, Antalya kent merkezinde sosyal, kültürel ve ekonomik olanakların oldukça fazla olmasıdır. Bu nedenle pansiyonda kalan insanların günlük yaşam standartları daha az ekonomik giderlerle yükseltme olanağı bulunmaktadır. Katılımcılardan Emrah bu durumu şu sözlerle aktarmaktadır:

“Çarşıda olmak her şey elinin altındadır. Yeme, içme, yatma, kalkma ve bütün ihtiyaçlarını karşılamak için çarşı her zaman iyidir ve çarşı zaten bir şehrin merkezindedir. İnsanlar daha rahat eder burada. Rahat ettikleri için de bizde kalıyorlar.” (Emrah, 40 yaşında, İşletmeci).

Kent merkezindeki işletmelere katkı sağlayan üçüncü dışsallık, bölgenin kentin merkezi özelliğini güçlendiren trafiğe kapatılması kararı olmuştur. Bu durum bölgede sosyal hareketliliği daha fazla artırmış ve konaklayanlar için daha rahat bir ortam oluşturmuştur. Katılımcılardan Emrah bu durumu şu sözlerle aktarmaktadır:

“Ana caddeyken caddeyi kapattılar ve çarşı haline getirdiler... İyi oldu. Cadde olsaydı biraz daha karışık olurdu. Bu şekilde daha rahat ve daha sakin oldu. Otel sakinlik ister zaten. Cadde üstünde de otellerim var benim. Daha rahat oluyor yani bu şekil. Şimdi çarşıda mı kalmak daha iyidir yoksa cadde üstündeki bir otelde cadde sesinde mi kalmak iyidir?” (Emrah, 40 yaşında, İşletmeci).

Kent merkezindeki son dışsallık ise işletme yatırımı olarak fiziki yapıların çok eski olmaları nedeniyle, alandaki işletme maliyetlerinin düşmesi, böylece çevre kümelerine göre fiyat avantajının oluşmasıdır. Katılımcılardan İsmail bu durumu şu sözlerle aktarmaktadır:

“Biz her kesimden insanları alıyorduk. Bu biraz da fiyata dayalı. Senin fiyatın ile verdiğin hizmet birbirini karşılıyor ise müşteri kalitesi ya o kadar yükselir ya da o kadar düşer. Bu bölgedeki yapılar belli, eski çoğu... Standardı yukarı çekecek bir ortam değil burası, yani turistik bir yatırım bakımından... (İsmail, 40 yaşında, İşletmeci).

4.2.5.4. Sosyo-Mekânsal Zorunlulukların (Günübirlik) Yol Bağımlılığı:

Neden Bu Bölgeler?

Kent merkezinde oluşan pazarın neden bu bölgede yoğunlaştığının birçok nedeni bulunmaktadır. Bu nedenler arasında en temel faktör fiyat odaklıdır. Çünkü bu bölgeyi tercih eden kesim, sosyo-ekonomik olarak düşük gelirlidir. Bu nedenle kent merkezinde konaklanabilecek en ucuz sistem olarak gelişmiştir. Katılımcılardan Emrah ve Mehmet bu durumu şu sözlerle aktarmaktadır:

“Oda fiyatlarımız. 20 TL- 15 TL’ye de var. Günlük soracak olursanız. Gariban kesim ancak bunu veriyor... Bazen bunu da alamıyoruz. Çünkü günlük çalışıyorlar. Bir gün çalışıyor 60 TL alıyor. Bir gün çalışıyor 50 TL alıyor. Bir gün çalışıyor hiçbir şey alamıyor. Bu sefer geliyor sana diyor ki “ya Emrah bey beni bugün idare eder misiniz?” ben de “tabi ederiz” diyorum. 1-3-5-20 gün olursa veriyor olmuyorsa gidiyor.” (Emrah, 40 yaşında, İşletmeci).

“30 TL’den başlıyor 50 TL’ye kadar gidiyor. En pahalısı 50 TL bizde tek kişilik.” (Mehmet, 32 yaşında, İşletmeci).

Kaya ve Atçı’ya (2015) göre turizmin geliştiği bölgelerde istihdam oluşturma konusundaki önemine karşın, sektördeki çalışma şartlarının oldukça zorlayıcı olduğu belirtilmektedir. Bu durumun en önemli nedenleri; düşük ücret, ağırlıklı olarak niteliksiz işgücü, emek sömürüsü, sektör içerisindeki yüksek işgücü akışkanlığı, kariyer fırsatlarının yokluğu, kötü çalışma koşulları, eksik istihdam, düşük iş tatmini, mevsimsellik ve sektörde kurumsal olmayan işletmelerin çoğunlukta olması şeklinde özetlenebilir (Kaya ve Atçı, 2015). Turizm sektörü, Antalya ekonomisi için de önemli bir unsurdur. Bu kapsamda kent merkezinde neden alt düzeyde arz ve talep buluşması olduğu yönünde daha derin bir sorgulamada ise çok yönlü gerekçeler de ortaya çıkmıştır. Kent merkezindeki pansiyonlarda yaşayan kişilerin düşük gelir düzeyinde olması, turizmin kentte önemli bir sektör olmasından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle Antalya’daki turizm sistemi, sektörde çalışanları günlük veya mevsimlik gelire zorunlu

bırakmaktadır. Yani insanlar hayatlarını günübirlik yaşıyıp geçimlerini bu şekilde sürdürmektedirler. Bu durumu Emrah şu sözlerle aktarmaktadır:

“Antalya, Türkiye’nin turizm kenti. Ne Muğla, ne Bodrum, ne Marmaris, ne İzmir, ne İstanbul hepsini geç... Bu yüzden Antalya’ya gelen tamamen para kazanmak için gelir... Bu ya eğlence sektörü olur... Ya da konaklama veya işletme sektörü olur. Bunların Antalya’da olma sebepleri tamamen para. İş imkânı. Mevsimsel iklim ve turizm. Mesela bir Ankara’da, bir Doğu’da, bir Karadeniz’de veya o tarz bir bölgede olması farklı masraflar ve planlar açacaktır kişinin kendisine. Çünkü yaşam zor o bölgelerde. Ama Antalya’da olan kişi çalıştığı yerde bile masanın üstünde yatar, sahilde yatar o kadar rahat çünkü. Fiyat ucuz olunca müşteri kalitesi de biraz düşüyor tabi ki. Müşteri kalitesi ne kadar düşük olursa olsun senin verdiğin hizmete dayalı bir bedel var. O beledi vermek istemiyorsa adam alıyor şarabını, birasını, eğlencesini gidiyor sahilde oturuyor, yiyor, içiyor, yatıyor, kalkıyor ve hayatına devam ediyor. Bunlar günübirlik yaşayan insanlar. Çoğu günübirlik yaşayan insanlar. 500 kişinin 400’  günübirlik yaşar.” (Emrah, 40 yaşında, İşletmeci).

Kentlerin parçalanmış dokuları aynı zamanda kentlerin kurulma biçimleri ve sahip oldukları üretim ve paylaşım ilişkileriyle de yakından bağlantılıdır ( etin, 2012). Özellikle kent çalışmaları literatüründe sanayi kentlerinin oluşturduğu yoğun ve düşük ücretli iş gücününün konut ihtiyacını gecekondü (slum), getto (ghettoization) ya da varoş (suburb) olarak adlandırılan yerleşme biçimlerinde karşılamaktadır. Türkiye  l eğinde özellikle sanayileşmiş şehirlerde gecekondü kavramının yerleştiği görülmektedir ( etin 2012). Bu durum aslında kapitalist sistemin kent mek nında yarattığı ve dünyanın öbür ucundaki bir başka bölgeyle benzerlikler taşıyan bir sistemdir (Harvey, 2003). Antalya  l eğinde bu durum incelendiğinde ise nüfusuna denk olan illerle kıyaslandığında gecekondü bölgesi veya varoş olarak nitelenen bölgeler oldukça azdır. Buna karşılık mekânsal ömrünü tamamlamaya yakın ve kitlesel talebin dışında olan birçok konaklama tesisinin bir arada olduğu bir küme bulunmaktadır ve bu tesisler kent merkezinde kümelenmiştir. Antalya’daki turizm sek tr  büyük oranda sürdürülebilir ve devamlı bir gelir oluşturamayan turizme dayalı olarak şekillenmektedir. Bu nedenle düşük ücretle çalışan nüfus için bir sanayi kenti gibi g   sonrası gecekondü veya varoş bölgelerinin oluşmasından ziyade geçici ve değişken konaklama sistemi gelişmiştir ve kent merkezindeki pansiyon işletmelerinde

yerleşmişlerdir. Bu nedenle bugün kent merkezindeki tesisler, kente turizm sektöründe çalışmak amacıyla gelen bireylere hizmet vermektedir. Bu durum turizm sisteminin baştan aşağıya günü kurtaran bir anlayışla yapıldığını göstermektedir. Çünkü çalışanların birçoğu bu bölgede günlük olarak yaşamayı tercih etmektedir. Dolayısıyla turizme dayalı kapitalist bir sistemin mekânsal organizasyonu insanları gündelik kazanımlara ve geçici konaklamaya iterek, gelecek ümitlerinden yoksun bırakmaktadır. Böylece kent merkezindeki konaklama tesisleri, turizmden arta kalan bir varoş hizmeti vermektedir. Çünkü bütün kapitalist sistemler kendilerine ait konutsal mekânlar üretmektedir. Bu nedenle kent merkezi turizm sektörü için oluşturulan ucuz bir işçi havuzu konumundadır. Bu havuz hem iş arayan hem de işverenler için önemli bir kolaylık sağlamaktadır. Bu durum kentteki turizm sistemi için öyle hayati ölçekteki ki, katılımcılardan Emrah ve İsmail kent merkezindeki pansiyonların olmaması durumunda kentteki turizm sistemin işlemeyeceğini şu sözlerle aktarmaktadır:

“Antalya’ya bu nedenler gelmiş şu an otelimde 24 yıldır kalan var. Bir fiil hiç ayrılmadan. 16 yıldır kalan var. 17-18 yıldır kalan var. 6-9 yıldır kalan var. 1 yıldır hiç ayrılmadan kalan var... Pansiyonlarımızda envayi çeşit insana rastlarsın. Hepsi çalışmaya geliyor kalıyor burada... Büyük oteller, Kaleiçi’ndeki oteller, sahil bandındaki otellerin hepsi turizm dayalıdır. Kışın hiç birisi iş yapamaz ama ben yaparım. Kışın onun yanında çalıştırdığı kişiyi ben konaklatırım. Yazın yapmış olduğu birikimi bende harcar. Kendi hayatını geçindirmede harcar... Başka birikimi çok zor yapar. Çünkü Antalya sezonluk bir memlekettir. Ama benim işletmem sezonluk değil. Benim işletmem süreklilik arz eden bir meslek. Yani ben olmazsa olmazıyım Antalya’nın. Çünkü ben olmazsam kaç kişi yatacak diyelim 500 kişiden 400’ü yattıyor, 400 kişi nerede yatacak? Kışın, yazın kazandığı paranın kıymetini bilmeyip yiyenler mecburen belediyelerin açmış olduğu barınma yerlerinde yattıyor Antalya’da. Onun dışında kalite olarak da insanların bakış açısını değiştirecek konu burada kişi hem duyarlı ve tutarlı olacak hem de kendini düşünecek. Kendini düşünmeyen kişi işte Belediyeye gidip sığıyor.” (Emrah, 40 yaşında, İşletmeci).

“Mesela Kaleiçi’ne kadar gidelim. Restaurantlar, barlar, çay bahçeleri, kulüpler işte o var. Oranın garsonu ve aşçısı bende kalıyorlar. Onların işletme sahipleri gelip benimle anlaşıyorlar. Bana belirli bir miktar ara ödüyorlar. Onların elemanlarını ben yatırıyorum.” (İsmail, 40 yaşında, İşletmeci).

Yaşanan tüm bu dinamikler, pazar kaybı sonrası denenen yenilik çalışmaları sonucu kitle turizminin yaygınlaşması ve yerleşmesi ile kent merkezini turizm varoşu⁴ konusunda çevresine göre uzmanlaşan bir kümelenmeye dönüştürmüştür. Bu durumu Emrah şu sözlerle anlatmaktadır:

“Kaleiçi antik ve tarih olarak yer olduğu için turistler genelde Kaleiçi bölgesini tercih ediyorlar. Oranın tarihini daha yakından görüp, izleyebilmek için. Bizim bulunduğumuz bölgede ise daha çok hep esnaf işçi kısmının hitap ettiği pansiyonlar bizimkiler. Daha doğrusu biz garibana veya işçi sınıfına konaklamak için yer imkân ediyoruz. Durum bu. Yani neticede insanlar buraya geldikleri zaman çalışmak istediklerinde çalışacakları iş yerinin yakınlığı ile bölgenin merkezde olması ile veya iş imkânlarını ayarlayacak olan kişiler memleketlerinden gelip de işi bulana kadar konaklaması gereken yerleri biz temin ediyoruz. Ama Kaleiçi, Lara ya da Konyaaltı ile bizi ayıran en büyük faktör turistik olmaması.”(Emrah, 40 yaşında, İşletmeci).

4.2.5.5. Krizlere Karşı Güvenli Alan: Ev-Otel Anlayışı

Aslında kent merkezi Antalya’daki turizm sistemi için oldukça önemli bir işlevi yerine getirmektedir. Bu işlev hem kentte turizm sisteminin karlı devamlılığını sağlamakta hem de çalışanlar için ucuz ve masrafsız bir konaklama imkânı sağlamaktadır. Bu denklem içeride en güvenli pozisyonda olan kent merkezindeki konaklama tesisleridir. Çünkü bu sayede diğer işletmelerin yakalayamadığı ya da yakalamakta zorlandığı yıl boyu gelir rutinini en az çaba ile geliştirmiş ve krizlerden de etkilenmemektedir. Katılımcılar bölgedeki krizlerin nasıl geçtiğini rahat ifadelerle şu şekilde aktarmıştır:

“Talep var. Bu mesleğe talep var. Müşteride var çok şükür. ” (İsmail, 40 yaşında, İşletmeci).

“Birikim, bekleme ve sabretme. 2016 yılında uçak krizi oldu. Biz 2015’te çok güzel bir sezondan geçmişken 2016 yılında bir anda çöktü. Kovid daha da beter çöktürdü. Yani çoğu mekânın kapanmasına sebep oldu. Biz bile kredilerle ayakta kaldık.”(Emrah, 40 yaşında, İşletmeci).

“Valla o süreçte şöyle bu durum var. Benim kiram yok çok şükür. Kiram olmadığı için ayakta durdum. Ancak ve ancak masrafını kurtardı o sene. Para

⁴ Burada turizm varoşu kavramından kast edilen, turizmde düşük gelirli işgücünün yaşam alanını kentsel mekâna göre ayrışmasını vurgulamaktadır. Çünkü sanayi kentlerinde oluşan varoş yerleşmelerden farklı olarak eski turizm işletmelerinde bir yerleşim söz konusudur. Burada dikkat çeken bir diğer unsur bu mekânsal paternin literatürde daha önceden ele alınmış olmamasıdır.

da kalmadı ufak tefek zararlar ettik. Yıkılmadık ama sarsıldık yani.” (Mehmet, 32 yaşında, İşletmeci).

4.2.5.6. Kümedeki Riskler

Fiyat avantajlarını kullanan küme, bu durumun en önemli dezavantajı ile de karşılaşmaktadır. Çünkü hizmet verilen pazar profili önemli ölçüde düşük eğitimli ve düşük gelir düzeyine sahip yalnız veya grup olarak mobilize olan erkeklerdir. Bu nedenle pazar yüksek güvenlik riskleri barındırmaktadır. Görüşülen birçok katılımcı temel riskin işletmeye gelen müşteriden sosyo-ekonomik kaynaklı birçok riskler oluşturduğunu belirtmektedir. Katılımcılardan Emrah bu riskli durumu şu şekilde ifade etmektedir:

“Gelen müşterinin hangi potansiyele sahip, ne yapabileceğini, ne ile karşılaşacağını tahmin edemiyorsun. Edemediğin için de sürekli bir risk altındasın. Aslında bakarsan bu iş öyle. Tabi kendi işletmemizle de alakalı. Kendi işlerimizle de alakalı aldığımız önlemler var ama bu pek önleme dayalı bir şey değil yani. Ne kadar önlem alırsan al, bir polisin aldığı kadar önlem alamazsın ama karşılaşıyorsun. Bizim sektörde de dediğim gibi bu tarz olaylardan sıkılıp da daha az masrafla ya da bir kere yapılmış olan bir masrafla daha uzun süre mi para kazanabilir miyimin derdine düşüyor insan. Ben de zaman zaman düşünüyorum bunu. Bir apart, bir yurt. Bunların hepsini aklından geçiriyor insan. Çünkü bunlarda çok fazla müşteri potansiyeline ihtiyacın yok. Belli başlı müşteri sınıfı gelir, sana kalır. Yoldan geçen müşteri senin apartına girip de senin apartında kalmaz. Zaten o parayı kabul etmez. Sen bir kişide kalsan 200 TL vereceksin örnek veriyorum. 5 kişi de kalsan 200 TL vereceksin. Ama adam 1 kişi kalacaksa gelip buraya 20 TL veriyor.” (Emrah, 40 yaşında, İşletmeci).

2017 yılında ulusal ölçekte Emniyet Genel Müdürlüğü’nün anlık bildirim sistemine geçmesi, işletmeciler açısından önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bu uygulama ile riskli kişilerin tesise girmesiyle Emniyet Genel Müdürlüğü’nün bildirimlerinde görülmektedir. Bu sayede işletmeciler riskli kişiler konusunda önemli avantajlar sağlamışlardır. Bu uygulama ve sonrasında işletmelere olan katkısını Mehmet ve Emrah şu ifadelerle anlatmaktadır:

“Emniyet mesela bize KBS diye bir sistem getirdi. Kimlik sorgulama için çok rahat ettik. Eskiden çok eskilerden faksla gönderiyorduk. Ondan da eskisi elimizle götürüyorduk. Faks yoktu elden gidiyordu emniyete gece 12’de. Sonra faksa döndü. Fakstan sonra bilgisayara döndü kimlik bildirme. O da gece 12’de gönderiliyordu bazen girmiyordu sıkıntı yaşıyorduk. Şimdi online sisteme

geçince çok süper oldu bizim için. 2.5 yıl oldu. Biz buraya yazarken orda görünüyor. Biz buraya yazdıktan sonra polis 5 dakika içinde geliyor, müşteri sıkıntılıysa. Eğer ki adamın bir suçu varsa aranması varsa. O iyi oldu ondan sonra başka ne var belediyenin yaptığı. Bizi çok sıkıyorlar belediye memnunuz çok.” (Mehmet, 32 yaşında, İşletmeci).

“Tabi. Bir GBT sistemimiz var bizim. Bu GBT sisteminde aranan şahsın ismi düştüğünde bağlı olduğumuz karakoldan şahsı otelden almaya geliyorlar. Şahsın tabi ki suçunu biliyorsun. Almak için geliyor. Götürmek için geliyor. Ama şahsın o anki durumunu bilmiyorsun. Ne tepki vereceğini, ne ile karşılaşacağını bilmiyorsun. Bu yüzden de biz mesela sorunlar yaşıyoruz. Mesela adamın kapısını çalıyoruz. 1 saniye. Açacağı diyor. Bekliyor. Kapıyı açar açmaz bıçak sallamaya başlıyor. 2 tane polisimizi yaraladı. Çok şükür polislerimiz iyi şimdi de. Bunun benim otelimde olması beni çok rahatsız eden bir durum. Bu yüzden de hocam bilemiyorsun.” (Emrah, 40 yaşında, İşletmeci).

4.2.6. Falezler Üzerinde Bir Destinasyon: Lara-Şirinyalı

4.2.6.1. Turizmin Başlangıç Koşulları

Antalya kent merkezinin hemen doğusunda bulunan Şirinyalı kümesinde toplam 11 tesis bulunmaktadır. Bu bölgede turizmin nasıl başladığı, başlangıçta hangi dinamiklerin etkili olduğu incelendiğinde bugünkü mekânsal peyzajının aslında 1980’li yıllarda yapılan planların etkili olduğu söylenebilir. Çünkü 1980’li yıllarda yapılan imar planlarında Şirinyalı kıyılarında yat limanı, kıyı gerisinde ise turistik tesislerin yapılmasına olanak tanıyacak şekilde tasarlanmıştır. İlerleyen yıllarda yat limanı projesinin iptal edilmesine rağmen kıyı gerisindeki imar planları değiştirilmemiş ve yalnızca turistik tesislere yapılaşma izni verilmiştir. Dolayısıyla Şirinyalı’da turizmin başlaması, diğer kümelerdeki gelişmelerden bağımsız olarak bir *ortaya çıkış* sonucu, talep koşullarının olgunlaşmasından çok daha erken bir dönemde gerçekleşmiştir. Şirinyalı Mahallesi sınırlarında özellikle de Konserveciler Plajı ve çevresinde ilk konaklama işletmelerinin açılması 1980’li yıllarda başlamıştır. Bu nedenle bugün var olan konaklama işletmelerinin başlangıcı, imar planı gereği zorunlu olarak ortaya çıkmıştır. Kümede ilk işletmelerden biri olan Prima Otel’in ikinci nesil işletmecisi olan İrfan başlangıç faktörünü şu ifadelerle aktarmaktadır:

“Zamanında konserveciler burada 99 dönüm araziye alıyorlar falezlerin üzerinde... Anlatayım bu konserveciler plajının nereden geldiğini... Babam

anlatır. Çocukluğunda çalışırken Aksekililer tırlarla konserve kazanlar getirirlermiş... Konserve fabrikası kurmuşlar bu bölgeye. 1960 ihtilalinde askeriye malzeme verdiklerinden askeriye parayı alamıyorlar. Alamayınca da bu 99 dönüm arazi yani tüm Şirinyalı parselasyon yapılarak banka aracılığıyla satılıyor. Parselasyon esnasında burada yat limanı projesi olduğundan satılan parseller ticari konaklama alanı olarak verdiler. Alanlar ev yapalım dediler, yapamayınca otel yaptı herkes... Biz ev yapmak için aldık, ev yapamadık otel yaptık... Yani şu konserve koyunda başlangıç böyle oldu.” (İrfan, 47 yaşında, İşletmeci).

4.2.6.2. Doğal Seleksiyon

Şirinyalı’da değişen imar planı sonrası ortaya çıkış sonucu başlayan konaklama işletmeciliği, Konserveciler Koyu’nda gelişmeye başlamış ve zaman içerisinde niceliksel olarak az da olsa artış göstermiştir. Sonrasında ortaya çıkan konaklama işletmelerinde temel dinamik ise lokasyona özgü doğal seçim koşulları olmuştur. İşletmeler bu bölgeye yeni baştan inşa ya da az da olsa el değiştirilmesi suretiyle yatırım yapmışlardır. Bu yatırımcıları kümeye çeken faktörler incelenmiş ve birçok boyut olduğu görülmüştür. Bu bağlamda en temel faktör, Şirinyalı’daki falez oluşumlarının çevresine göre özgün bir mekânsal peyzaj yaratması ve bu durumun arz ve talep yönünde gelişimi tetiklemesidir (Şekil 57). Falezlerin Şirinyalı’nın gelişimindeki önemini katılımcılardan Bülent şu sözlerle aktarmaktadır:

“Buraya insanlar temiz deniz, hava ve manzara için geliyor... Yani bu bir yandan olanakları sınırılıyor ama birçok turist bu manzara için geliyor.” (Bülent, 35 yaşında, Müdür).

Falezler Şirinyalı’ya çok boyutlu avantajlar katmaktadır. Diğer bir avantaj da deniz suyu kalitesini arttırmaktadır. Çünkü falezler üzerinden yeraltı sularının denize karışması suyun temiz olmasını sağlamıştır. Bu nedenle bölgenin diğer bölgelere karşı en önemli çekiciliği küçük plajlara sahip olmasına karşın çok temiz bir deniz suyunun olmasıdır (Şekil 57). Bu durumu İrfan şu şekilde aktarmaktadır:

“Tabi ki Konyaaltı sahili genelde kalabalık nedeniyle buraya göre kirli olur ve taşları da kalındır ince kum değildir. Ama Lara-Şirinyalı Bölgesi bu falezlerden dolayı çok temizdir. Yer altından çıkan su kaynakları vardır burada. Oradan resmen su çıkar oluk oluk... Orange Otel’in olduğu yerin orada tabandan su çıkar. Suyu berrak ve temizdir. Yani bu kayalık bölgesi falezlerin olduğu yer suyu çok temizdir. İleriye Lara-Örnekköy’e gittiğiniz zaman tabi ki orada alçak

olan yerlerde kirlenme ve bulanıklaşma olur. Buranın önemli avantajı bu...”
(İrfan, 47 yaşında, İşletmeci).

Şekil 57. Şirinyalı’da bulunan falezler ve oluşturduğu mekânsal peyzaj (Kaynak: Orijinal)

Araştırma sahası içerisinde ve Antalya genelinde yapılan gözlemlerde Şirinyalı’nın falezler üzerinde konaklama tesislerinin kümelenme oluşturduğu tek alandır. Bu özelliğiyle diğer kümelenme alanlarından önemli bir şekilde ayrılmaktadır. Falezler yaygın anlamda turizmi sınırlama etkisi yaratırken sınırlı sayıda turist ve yatırımcı için önemli bir çekici unsur olmuştur. Falezlerin bu bölgeye kattığı önemli bir diğer avantaj çevresine göre oluşturduğu iklimdir. Çünkü çevresine yüksekte yer alması serin ve rahatlatıcı mikroklima alanı oluşturmuştur. Katılımcılardan İrfan bu gözlemini şöyle aktarmaktadır:

“Yani şunu söyleyeyim bir kere burada Konyaaltı ile Lara’yı kıyasladığınız zaman arazi bakımından arsa olarak her zaman Lara daha pahalıdır. Bunun sebebi de yüksekte olması, falezlerin üzerinde olması eskiden bir çocukluğumuzda mesela Konyaaltı’nda sivrisinekten durulmazdı. Oradan arsa almak istemezlerdi. Genelde burayı tercih ederlerdi esiyor diye. Tepede olduğu için, falezlerin üzerinde olduğu için, esinti olduğu için burayı tercih ederlerdi. Çünkü iklimi farklı buranın. Burada her zaman gayrimenkul fiyatları yüksektir Konyaaltı’na göre tabi bunu Antalya’nın yerlisi bilen bilir. Dışarıdan gelen insanlar tercih edebilir Konyaaltı’nı ama Antalya’nın yerlileri genelde tercih etmezler. Ama şöyle bir şey vardır Konyaaltı’nda yaşan Lara’yı sevmez, Lara’da

yaşayanda Konyaaltı'nı sevmez. Böyle bir ayrımcılık var yani bizde.” (İrfan, 47 yaşında, İşletmeci).

Bu faktörlerin Şirinyalı'ya kattığı mekânsal peyzaj ile alanın tanınırlığı zaman içerisinde popülarite kazandırmıştır. Bu nedenle mekânsal sınırlılıklara rağmen süreklilik göstererek az sayıda işletme ve az sayıda turistin tercih noktası olmuştur. Bu durumu İrfan ve Bülent şu şekilde aktarmaktadır:

“Eskiden beri var. Her zaman popülerdi Lara. Bunun sebebi de falezlerin üzerinde oluşu. Yüksekte kalıyor. İnsanların bir gözü burada hep.”(İrfan, 47 yaşında, İşletmeci).

“Lara'nın popülaritesi son 15 yılda. Özellikle son 10 yılda artmaya başladı.” (Bülent, 35 yaşında, Müdür).

Şirinyalı büyük ölçekli konaklama tesisleri için de yatırım almıştır. Bunun en önemli nedeni haciz yolu ile satışlarda toplu ve büyük parsellerin planlanarak toplu arazi satışları olmasıdır. Bu işletmeler genellikle bakanlık belgeli tesisler olmuştur. Bu nedenle az sayıda bakanlık belgeli ve büyük ölçekli işletmelerde kümelenme oluşturmuştur (Şekil 58). Katılımcılardan İrfan bu durumu şu sözlerle aktarmaktadır:

“Devlet, konserveçilerin 99 dönüm araziyi parselleyip sattı. Büyük parselleri büyük oteller alıp tesis yaptılar. Toplu arazi kıyıda yakalamak zordur. Alan hemen otel yaptı.”(İrfan, 47 yaşında, İşletmeci).

Şekil 58. Falezler üzerinde bulunan bakanlık belgeli tesislerden birisi ve kıyı gerisinde yer alan konaklama tesisleri (Kaynak: Orijinal)

4.2.6.3. Dışsalılıklar

Şirinyalı diğer kümelerin aksine krizler ile değil de dışsalılıkların sağladığı dinamiklerle evrilmiştir. Şirinyalı için en temel dinamik, Antalya şehrinin doğu yönünde gelişme göstermesidir. Çünkü batı yönünde kıynın hemen ardından

Beydağları'nın uzanması kent gelişim yönünü doğuya çevirmiştir. Doğu yönünde ise traverten taraçaları ve alçak kıyı düzlükleri bulunmaktadır. Bu nedenle bölgedeki gelişimin doğrudan turizm değil kent dinamiklerinin oluşturduğu dışsallıklar olmuştur.

Bülent'in bu duruma ilişkin sözleri şu şekildedir:

“Bu bölge neden seçildi. Şehir merkezinden bu yöne gelişim oldu. Yani ister istemez şehrin içi olduğu için yapılaşma bu tarafa gitti. Çünkü en uygun yer buralar.” (Bülent, 35 yaşında, Müdür).

Mevcut durumu itibariyle deniz turizmine ya da paket tura dayalı müşteri olmasının yanında Şirinyalı önemli dışsallıklar ile varlığını korumayı başarmaktadır. Bu dışsallıkların en başında özellikle yaz sezonu dışında müşteri sağlayan sağlık hizmetlerine en yakın lokasyonda yer almasıdır (Şekil 59). Ayrıca Akdeniz Üniversitesi'nden ayrılan organ nakli ekibi bu kümeye yakın bir lokasyonda bulunan hastaneye geçmesi nedeniyle bölge dışından gelen birçok hasta Kültür Mahallesi'ni değil Şirinyalı'yı tercih etmektedir. Ahmet ve Hakan sağlık turizmi amacıyla neden insanların bu bölgeyi tercih ettiğini şu sözlerle aktarmaktadır:

“Medicalpark'a yakın olduğumuz için yürüme mesafesi var buranın onun için tercih ediyorlar bizi. Doktorları iyi Antalya'da Medicalpark hastanesinde doktorlar çok iyi. Şimdi hastane olmaz ise pansiyonu kapatırım. Aşağı yukarı 15 senedir hastane müşterimiz var. Bir de organ nakli yapan iyi bir ekip gelmiş... Tam kesin olarak senesini bilemiyorum tabi.” (Ahmet, 75 yaşında, İşletmeci).

“Bize daha çok hastane yakın olduğu için hastane müşterisi çok. Medikal Park organ nakli hastanesi” (Hakan, 77 yaşında, İşletmeci).

Şekil 59. Şirinyalı'da yer alan konaklama tesislerine en yakın sağlık kuruluşları (Kaynak: Orijinal)

Kümelenmeyi düşük talep koşullarına rağmen canlı kalmasını sağlayan bir diğer önemli dışsalık eğlence sektörünün Şirinyalı’da olmasıdır. Tanınan birkaç gece kulübünün varlığı kümede konaklama talebini arttırmaktadır. Bülent eğlence sektörünün kümede özellikle de büyük otellerde konaklama talebini nasıl etkilediğini şöyle aktarmaktadır:

“Artı bu bölge, yani eski Lara yoluna biraz daha yavaş yavaş kafelerin gelmesi, eğlence kulüplerinin gelmesi katkı sağladı. Oradan büyük otellere giden müşteri çok” (Bülent, 35 yaşında, Müdür).

Araştırma sahası içerisinde kıyıya bağlı gelişen bütün destinasyonlarda sosyal belediyecilik vurgusu yapılmakla birlikte bu durum Şirinyalı için hayati bir rol oynamaktadır. Bu kapsamda belediyeden beklenen kıyı hizmetleri ücretsiz olarak yapılıp yürütülmektedir. Bu durumun özellikle yoğun alanlarda olduğu gibi rant mücadelesine dönüşmeden belediye aracılığı ile yürütülmesinin kümeye olan katkısını Ahmet ve Bülent şu şekilde aktarmaktadır:

“Halk plajı yani, bedava plajlara gitmek isteyen herkes gidiyor. Önceki gibi değil. Önceden mesela Konyaaltı’nı parselledilerdi. Şimdi onları da verdikleri adamlardan geri aldıklarını duydum. Bir dünya olay oldu. Çok emin değilim ama duydum. Burada halk rahatlıkla plajlara giriyor. Ondan dolayı belediye ile halkın da, turistlerin de sorunu yok. Paralı olunca çok büyük sıkıntılar çıkıyor. Hem insanlar hem de turistler yanı başındaki denize para vermeyi kabul etmiyor.” (Ahmet, 75 yaşında, İşletmeci).

“Lara plajları şimdiki belediye başkanın çalışmasıyla falezlerde 7-8 tane bu şekilde plaj açıldı. Ayrıyeten belediyenin bu şekilde sosyal tesisleri var. Bunlar belediyenin olduğu için insanlar memnun çünkü sosyal belediyecilik gereği bütçesine göre gidip gününü geçirebiliyor. Yeme içmesini yapabiliyor. Ya da belediyenin plajında şemsiye şezlong almadan faydalanabiliyor. Bunun için bir ücret talep etmiyor. Bu bölgede konaklayanlar için çok önemli. Bence bize katkısı çok.” (Bülent, 35 yaşında, Müdür).

Şirinyalı’nın turist ve yatırımcı çekmesindeki bir diğer faktör de hem kent merkezine hem de havalimanına yakın olmasıdır. Özellikle yabancı turistler konaklama tesislerine giderken uzun yolculuklar yapmadıklarında, bu durum bu alanı tercih etmelerinde önemli bir neden olarak öne çıkmaktadır. Ayrıca AVM’ler gibi kentsel dinamiklerin bölgeye gelmesi de turistler için çekici bir unsur oluşturmuştur (Şekil 60).

Kentsel faktörlerin kümeye katkısını İrfan ve Bülent şu şekilde aktarmaktadır:

“Lara’yı veya Kundu’yu seçerim. İleriye gitmem. Avantaj olarak havalimanının yakın olması en büyük etken o. Eğer turist ile çalışıyorsan havalimanına yakın olması, şehir merkezine yakın olmasıdır. Bir turisti sen Alanya’ya götürmek için bir buçuk saat yola götüreceksin. Çok zor oluyor. Ama burada yarım saatte transfer gerçekleşiyor. Gelen turistlerin hepsi buna bakar” (İrfan, 47 yaşında, İşletmeci).

“Ben işe ilk başladığım yıllarda şehir bu kadar büyük değildi. Havalimanı yoktu. Banka yoktu burada. Denize doğrudan ulaşılmazdı. Vasat bir yerde ve indiğiniz merdivenler iyi değildi. O yıllarda biz hani vergi ödemek, otel için malzeme almak için çarşı merkezine giderdik. Et almak için gıda ürünlerini almak için doğu garajında sabit halk pazarı vardı o zamanlar oraya giderdik. Kentin buraya geliştiğini gören yatırımcılar hastane açtılar AVM açtılar. Bütün bunlar bizim işletmemize yaradı.” (Bülent, 35 yaşında, Müdür).

Şekil 60. Şirinyalı’da yer alan AVM’ler (Kaynak: Orijinal)

4.2.6.4. İşletme Türü, Sayısı ve Pazarı

Mevcut durumu itibariyle Şirinyalı’da toplam 11 işletme bulunmakta ve bu işletmeler pansiyonlar, küçük oteller ve büyük tesis niteliği bulunan işletmelerdir (Şekil 61). Pansiyon ve küçük otellerin büyük çoğunluğu imar planı değişikliğinin oluşturduğu tarihsel kaza sonucu kümelenme eğilimi gösterirken büyük tesisler doğal seleksiyon mekanizmaları sonucu kümelenme eğilimi göstermiştir. Bu alanın yapılan analizler sonucu en az kümeye sahip olan kümelenme olduğu görülmüştür. Bu nedenle gelişim sürecinde niceliksel artışlar ya da düşüşler sıçrama eğiliminde olmamıştır. İşletme türlerinin piyasaya girişi ve niceliksel değişimleri Ahmet ve İrfan şu şekilde aktarmaktadır:

“Bu arada otel çok olmadı. Gördüğün gibi aşağı yukarı bir tane oraya açıldı, iki tane de bu tarafa açıldı otel başka yerde otel açıldığını ben görmedim. 1996 yılından bu yana aynı şekilde. 1996 yılından bu yana üç beş tane yapıldı. Bu çevreye şurada mesela bunun eki var arka tarafta orada iki tane yapıldı. Birisi

otel birisi apart ama o da para kazanamıyor, para kazanmak yok otel işinde. Mesela bir tanesi kapattı. Bu hastalıktan dolayı otel durdu, sadece apartları çalışıyor onun. 24 seneden beri komşuyuz onunla.” (Ahmet, 75 yaşında, İşletmeci).

“İlk başlarda daha çok pansiyon vardı. Oteller işte 1995 yılında otellere yönenildi. Zaten 25 odanın üzerindeki direk otel statüsüne giriyordu. Eğer senin oda sayın 25 odanın üzerinde ise direk otel olarak ismini değiştirebiliyordun. Bir de metre karesini tutturduğun zaman. Bu bölgede oteller arttı. Daha önceden belli sayıda oteller vardı burada. Şimdilerde butik otelciliği soksular. Aşağı yukarı 3 senedir butik oteller çoğaldı barınaklar tarafında.” (İrfan, 47 yaşında, İşletmeci).

Şekil 61. Şirinyalı’da yer alan işletme türleri (Kaynak: Orijinal)

Konaklama işletmeleri türleri arasında her biri farklı pazar ve müşteri portföyü oluşturmuştur. Pansiyonlar doğrudan yerli müşterilere hizmet vermektedir. Kente gelenler kısa süreliğine konaklama ihtiyacı gereği ucuz ve sakin bir bölge olması nedeniyle gelmektedir. Pansiyonlara bir diğer talep ise çevrede bulunan hastanelere tedavi amacıyla bölge dışından gelen kişiler oluşturmaktadır. Uzun süredir pansiyonculuk yapan Ahmet ve Hakan bu pazarı şu şekilde anlatmaktadır:

“Benim müşterim ne Avrupa ne de Rus, bende %20 yerli gelir, %80’i de hastalar olur.” (Ahmet, 75 yaşında, İşletmeci).

“Müşteri çoğunluğu hastaneye gelenler oluşturuyor. Bir 10 senedir diyebilirim.” (Hakan, 77 yaşında, İşletmeci).

Şirinyalı’da küçük otellerden oluşan az sayıda konaklama işletmesi ilk başlarda doğrudan turizm talebini karşılamaya çalışmıştır. Zaman içerisinde kentsel gelişim önemli dışsalıklar sağlamıştır. Buna dayalı olarak pazar çeşitliliği yaratmıştır. İrfan bu değişimi şu şekilde aktarmaktadır:

“120 gün turistten yararlanıyoruz. Önceden turizm sezonu biraz daha uzundu. Şehir bu tarafa yönelince kış müşterimizde arttı. Kışın da yerli müşteriye çalışıyoruz” (İrfan, 47 yaşında, İşletmeci).

Şirinyalı'daki büyük otel işletmeleri ise doğrudan seyahat acentesi çalışmaktadır.

Bakanlık belgeli otellerde daha önceden deneyimi olan Bülent bu otellerin pazar yapısını şu şekilde aktarmaktadır:

“Büyük otel birkaç tane var zaten onlar paket tur çalışır. Kışın kapatırlar” (Bülent, 35 yaşında, Müdür).

Şirinyalı başlangıçtan günümüze turist profilinde de önemli değişimler yaşamamıştır. Katılımcılardan Ahmet ve İrfan bu durumu şu sözlerle aktarmaktadır:

“Tabi önceden mesela 2000’li yıllarda bana senede beş altı tane sadece Almanya’dan 15 kişilik turist gelirdi. Telefon ederlerdi bana biz geliyoruz ayın mesela beşinden yirmisine kadar sendeyiz derlerdi. Yer ayırırdım gelirlerdi, paralarını verirlerdi. Şimdi üçkâğıtçı doldu ortalık. Adam geliyor bir akşam, iki akşam, üç akşam kalıyor dördüncü akşam takıyor sana ondan sonra verdiği parayı da yiyip de gidiyor.” (Ahmet, 75 yaşında, İşletmeci).

“Şu an tamamen turist değil. Şimdi bu durum maddiyata bakıyor. Gelir düzeyine bakıyoruz. O dönem Alman müşteri geliyor. Biz o yıllarda İranlı müşteri almadık otelimize. Biz aşağı yukarı 1995 yılından 2019 yılına kadar İranlı getirmediğimiz kolay kolay. Ama onlarda medeniyeti öğrenmeye başladılar artık, herhalde almaya başlayacağız.” (İrfan, 47 yaşında, İşletmeci).

4.2.6.5. Kriz

Şirinyalı kümesi zamanla gelişen dışsalılıklar sonucu talep ve arz koşullarını korumuş ve bu nedenle krizlerden doğrudan etkilenmemiştir. Fakat bu süreçte kent veya sektör için önemli aşamalar yaşanmıştır. Bu kriz sürecinin Şirinyalı’da nasıl geçtiğini katılımcılar şu şekilde aktarmaktadır:

“En kötü durum şu an, kovid... 1999 – 2002 krizlerinde pek sıkıntı olmadı. 2016 uçak krizinde müşteri azaldı ama bizi etkileyen bir tarafı olmadı. Pansiyonu etkileyen bir tarafı olmadı. Rusya’dan gelip de benim otelime gelmez. Kundu’daki 5 yıldızlı otellere geliyor hepsi.” (Ahmet, 75 yaşında, İşletmeci).

Küme içerisinde bir krizin ilk oluşturduğu mekânsal izler sektöre işletmeci olarak giren ve çıkan firma sayısıdır. Bu bağlamda Şirinyalı’da önemli bir kriz olmadığı için el değişmelerin ve kümeden giren çıkan sayısının az olduğu şu sözlerle ifade edilmektedir:

“Hayır, olmadı hep aynıydı. Burada geneli mülk sahipleri, mülk sahipleri olduğu için bozulma olmadı.” (İrfan, 47 yaşında, İşletmeci).

“Çok değil ama biraz var. İşletmeler çabuk el değiştirmeye başladı bu aralar. Açırlar eski Lara yolu diye hemen açayım parayı çuvala doldurayım diye düşünüyor herhalde. Yanlış işletme zihniyeti ve gereğinden fazla fiyat yansımaları bunlar zaman içinde işletmeyi etkiliyor.” (Bülent, 35 yaşında, Müdür).

4.2.6.6. Rutinler

Şirinyalı’da farklı işletme türleri değişen talep ve arz koşullarına uyum sağlamak amacıyla farklı rutinler geliştirmişlerdir. Kümede en eski işletme biçimi olan pansiyonculuk zaman içerisinde kendini yenileme imkânını kaybetse de oluşan dışsallıklar sonucu önemli bir pazar kaybı yaşamamıştır. Katılımcılardan Ahmet bu sürece ilişkin şu ifadeleri kullanmaktadır:

“Bazı zorluklar geldi mesela benim kafam eski olduğu için, bilgisayardan anlamıyorum. Müşteri geldiği zaman ben bilgisayara girip müşterinin kaydını yapamıyorum. Girişini yapacak biri lazım. Oğlum ile ben çalıştırıyorum burayı. Eğer işçi alsam ben buraya işçinin parasını zarar ederim yani. İşçi alacaksa kapat tesisi daha iyi... Diğer pansiyoncu arkadaşlar da benimle yaşıt sayılır aynı problemler var... Benim zorluklarım var tabi burada da yaşım geçti. Bundan sonra yeni bir şey yapamayacağıma göre hastane müşterisiyle devam edeceğiz.” (Ahmet, 75 yaşında, İşletmeci).

Küçük otel işletmeleri yılın 12 ayı hizmet vermektedir. Bu önemli rutin şehirleşmeye bağlı olarak zaman içerisinde yerli müşteri portföyü geliştirmiş ve kısa süreli turizm sezonundaki gelirleri yılın 12 ayına yaymayı başarmışlardır. Katılımcılardan Bülent bu durumu şu şekilde aktarmaktadır:

“Aslında tabi bu krizlerin olduğu dönem biz de etkilendik. Herkes kapasitesi ölçüsünde etkilendi... Biz biraz iç piyasaya da çalıştığımız için ne kadar da kriz olsa belki kar etmedik. İç piyasadan gelen müşterilerle çarkımızı çevirmeye çalıştık. Biz 12 ay açtık. Ama sadece dış piyasaya ve turizme dayalı bir tesis olsaydık yazları açıp kışları kapatan bir tesis olsaydık. Bu krizlerde tamamen dibe giderdik... Şehir işletmeciliği ve kıyı otelciliği arasında bir yerdeyiz. Şu an sağlıkta talep görüyor.” (Bülent, 35 yaşında, Müdür).

Rekabet koşullarında çevresindeki kümelere göre dezavantajlı bir alanda bulunan Şirinyalı, yılın 12 ayı işletmeyi çalıştırarak kalifiyeli iş gücünü elinde tutmaya çalışmaktadır. Çünkü turizm sektöründe en önemli problemlerden biri de nitelikli iş gücüdür. Katılımcılardan İrfan durumun önemini şu sözlerle aktarmaktadır:

“Yani amaç personel çıkarmamak, sabit elemanlarımızı korumak. Çünkü her sene farklı eleman bizi yıpratır. O yüzden yani biz her sene personel masrafı nedeniyle eksiyle gireriz. Sezonda, yazın kazandığımızla da eksiye kapatırız.” (İrfan, 47 yaşında, İşletmeci).

Artan dışsalıklar ve pazar yapısının değişimiyle tesisler hayatta kalabilmek için küme içerisinde önemli rutinler geliştirilmiştir. Bu rutinler içerisinde küçük otel işletmeleri arasında en çok vurgulanan müşteri memnuniyeti odaklı bir hizmet anlayışının üst seviyede tutulmasıdır. Katılımcılardan Bülent bu durumu şu sözlerle aktarmaktadır:

“E tabi. Burası olanakları itibarıyla Kundu ve Belek karşısında altta kalır. Biz de burada müşteriyi ona vermiş olduğunuz hizmetle tutmaya çalışıyoruz. Bizim için önemli olan benim işletme anlayışında gelen misafirin memnun olması. Biz farklıyız bazı tesisler gibi müşteri hop girer girmez parayı alayım demeyiz yani. Ne kadar hizmet verirsiniz. Geleni memnun tutarsanız o kadar ayakta kalırsınız. Biz şimdi 25 yıllık oteliz bu otelin 18.5 yılında ben varım. Şimdi biz biraz önce söylediğimiz gibi kriz dönemlerinde diğer komşularımıza göre bir tık daha önde olduk. Niye önde olduk? Gelen misafirlerimizi koruduk. Kışın geldiğinde yazın mağdur etmedik. Yazın da yer verdik ve makul fiyat artışlarıyla yer verdik. Kışın 100 liraya yatırdığımıza yazın 300 lira istemedik. Bu şekilde isteyen arkadaşlarımız bakıyorsunuz daha alt şeylerden çalışıyor. Sen küstürmüşsün o insanı. Bizim aslında turizmde ki tüm işletmelerde ki dezavantaj gelen her misafiri bir kerelik düşünüyor. Turist bu bir daha ne zaman gelir.” (Bülent, 35 yaşında, Müdür).

Özellikle büyük otellerin geliştirdiği rutin, falezlerin denize ulaşımı engellemesi sebebiyle bu güçlüğü çelik veya betonarme malzemelerden oluşan merdivenler inşa ederek aşmışlardır. Bu sayede turistlerin falezler üzerinden kolaylıkla denize erişimi sağlanmıştır (Şekil 62). Katılımcılardan İrfan kümede denize erişim olanaklarını şöyle aktarmaktadır:

“Falezin üzeri daha sonradan gelişti büyük oteller. Eskiden mahallenin yaptığı yerler vardı. Mesela şu an BLM Beach'in kullandığı merdivenleri buranın yerlisi yaptırdı. Ama sonradan oteller kendilerine özel merdivenler yaptı turistler için faydası gördüler bence.” (İrfan, 47 yaşında, İşletmeci).

Şekil 62. Falezlerden denize ulaşımı kolaylaştıran sistemler (Kaynak: Orijinal)

Küçük oteller ve büyük oteller seyahat acentesi ile çalıştıkları yaz döneminde farklı pazarlara hitap eden acenteler ile çalışmakta ve bu şekilde uluslararası oluşabilecek kriz aşamalarını aşmaya çalışmaktadırlar. Katılımcılardan Bülent bu durumu şu sözlerle aktarmaktadır:

“Bizim çalıştığımız acenta ile yurt dışındaki gurbetçilerden bana 2 yıl 3 yıl üst üste gelen misafirlerim var. Ben aynı zamanda yabancı pazarında rus acentasıyla çalıştığım da bile o kadar çok artım var ki. Belki boyamı yeniliyorum yataklarımı yeniliyorum. O yüzden pazar olarak kendimizi sınırlamıyoruz... Büyük oteller de aynı çalışır.” (Bülent, 35 yaşında, Müdür).

4.2.6.7. Fırsat

Şirinyalı mevcut coğrafi özellikleriyle kent içerisinde farklı bir peyzaja sahiptir. Bu anlamda yapılacak yeni yatırımlar alanda önemli fırsatlar oluşturabilir. Böylelikle yerel yönetimin kıyı alanlarına turizm için yapacağı yatırımlar kümenin ve bölgenin kalkınmasına katkı sağlayabilir. Katılımcılardan biri bu yönde önemli fikirleri şu şekilde aktarmaktadır:

“Antalya’nın bazı şehirlerin ki gibi denizin kenarında yürüyebilecek bir alanı yok. Bir işte Konyaaltı yapıldı, inanılmaz fayda sağladı. Ama Lara bölgesi için böyle bir şey yok. Oraya bir yürüyüş yolu yapılabilir. Bisiklet yolu vs. Belediyeler özel işletmeler var orada halka yönelik birtakım şeyler açabilirler.

Ağaçlandırırısın bir şey yaparsın. İnsanların gidip görmek isteyeceğı bir alan olur. Ne biliyim o bölgeye gelip Antalya'yı gezmek isteyen insanlar için farklı bir güzargah olur.” (Bülent, 35 yaşında, Müdür).

Falezlerde ulaşım olanakları sadece merdivenler üzerinde yapılsa dahi birçok birey için önemli zorluklar içermeye devam etmektedir. Özellikle gelen turist profili ve bölgedeki yerleşme alanlarında yaşlı nüfusun artması deniz olanaklarına bazı kesimlerin erişimini zorlaştırmaktadır. Falezlerden denize ulaşım amacıyla yapılacak yatırımlar alana önemli katkılar sunum yeni fırsatlar yaratabilir. Katılımcılardan Hakan bu durumu şu sözlerle aktarmaktadır:

“Buralara da orta yaş, yaşlı çocuklu olan insanların çıkması biraz zor. Yeni merdiven sistemlerinin belediye tarafından koyulması bura için çok önemli olur.” (Hakan, 77 yaşında, İşletmeci).

Şirinyalı'da bir diğer avantaj hastane müşterisinin ve kent turizminde artan apart otel talebinin karşılanmasıdır. Çünkü kentin birçok bölgesinde apart otellere talep artışı arza dönüşürken Şirinyalı'da bu durumun başlamadığı söylenebilir. Bu anlamda dezavantajlı türlerden olan pansiyonlar bu türde bir işletmeye evrilme fırsatı yakalayabilir. Katılımcılardan Ahmet'te fırsatı olması durumunda apart otel yatırımları hakkındaki fikrini şu şekilde aktarmaktadır:

“Çünkü apardın müşterisi daha çok, ikincisi apart ev gibi de kullanıyor. Apartı mesela hastaneye gelenlerden üç ay kalacak olanlar, iki ay kalacak olanlar bir ay kalacak olanlar hep apart tercih ediyor. Barınaklar Bölgesi'nde var apartlar. Benim elimde imkân olsa onun için apart yaparım. 10 – 15 senedir apart talebi var. Burada da apart fiyatları çok pahalı en düşüğü 3.200 TL – 3.500 TL arası 1+1 en az 3.000 TL Ama bizim günlük aylık olursa apart lazım apart yapmaya da imkânımız yok.” (Ahmet, 75 yaşında, İşletmeci).

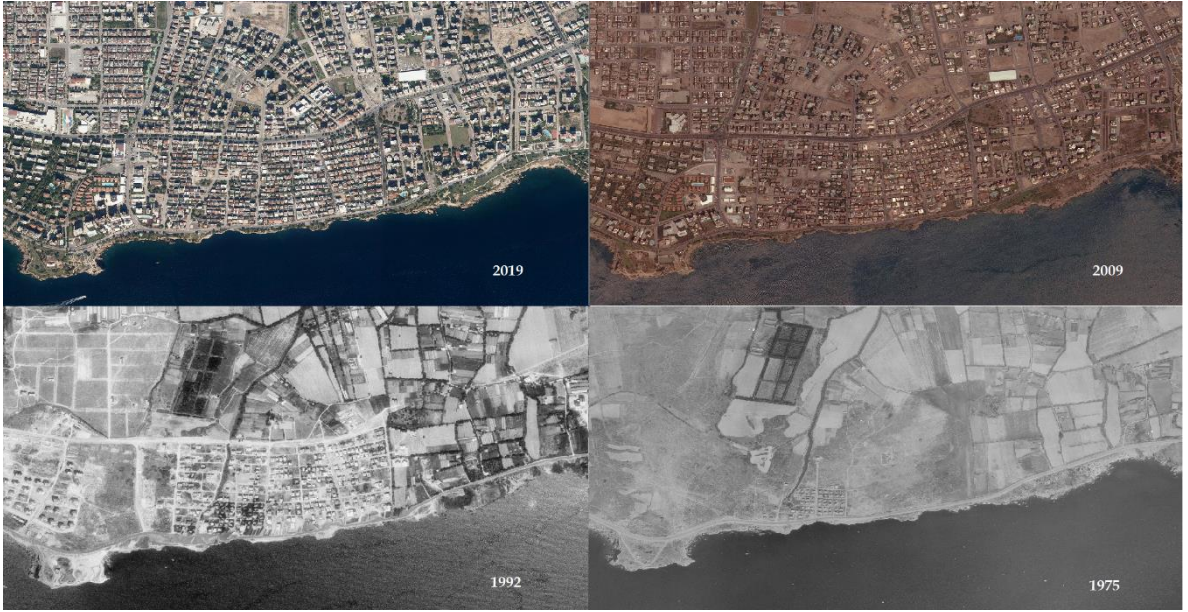
4.2.7. Turizmin Etik Sınırlarında Yaratıcı Yıkım: Lara-Barınaklar Caddesi

4.2.7.1. Pansiyonculuğun Başlaması, Kriz ve Değişim

Havayolu sistemlerinin gelişmesiyle dünyada çok farklı lokasyonlarda küresel ölçekte öneme sahip havalimanları gelişmiştir. Bu bağlamda bazı örnekler vermek gerekirse; Atlanta Uluslararası Havalimanı, Los Angeles Uluslararası Havalimanı, Singapur Changi Havalimanı, İstanbul Havalimanı, Dubai Uluslararası Havalimanı, São

Paulo-Guarulhos Uluslararası Havalimanı vs. küresel ölçekte önemli havalimanlarıdır. Havayolu sistemlerinin en önemli elemanları olan havaalanları ve havalimanlarının kentsel mekânlarla ilişkisi incelendiğinde özellikle yakın çevrelerinde başta konaklama tesisleri olmak üzere ulaşımda ve diğer sektörlerde yeni mekânsal alt yapılar geliştirmektedir. Ayrıca büyük havalimanları kendi içinde ekonomik ve sosyal bakımdan pek çok katma değer ve olanak yarattığı gibi havalimanlarının çevresi de aynı özelliği daha geniş bir şekilde yaymaktadır. Bu durum konaklamadan emlak fiyatlarına, kent içi ulaşımdan ulaşım ile ilişkili diğer hizmet sektörlerinin gelişimine kadar bir dizi ekonomik ve sosyal olguya kaynaklık eder (Rodrigue, 2020; Graham, 1995). Bu bağlamda Antalya ölçeğinde en önemli lokasyon Barınaklar Bölgesi olmuştur. 1980’li yıllarda açılan Antalya Havaalanı’nın o dönem itibarıyla kent ile ulaşımını sağlayan ana aks üzerindeki ilk kentsel yerleşim alanı Barınaklar Caddesi olmuştur. Barınaklar Bölgesi’nde turizmin başlangıcı temelde havaalanına en yakın yer olmasından kaynaklanır. Bu nedenle de havaalanına dayalı önemli müşteri talepleriyle turizme başlamıştır. Özellikle 1992 yılına ait hava fotoğrafı Barınaklar Bölgesi’ndeki zamansal değişimi göstermektedir (Şekil 63). Dolayısıyla 1990’lı yıllarda tek dışsalılık olan havaalanı bu kümenin oluşum temellerini atmıştır. Uzun süreçte zaman zaman havaalanında büyüme çalışmalarının yapılması Barınaklar Bölgesini bir destinasyona çevirmiştir. Çünkü hem gelen turistler hem de havayolu çalışanları için en uygun lokasyon olmuştur. Havaalanına dayalı olarak gelişmeye başlayan konaklama tesisleri dönemin en revaçta olan işletmecilik biçimi olan pansiyonculuk sistemiyle meydana gelmiştir. Barınaklar’daki pansiyonlar pazara dayalı gelişmeye başladığı için müşteri portföyü de havayolu ile kente gelen ve havayolu ulaşımında çalışanlar olmuştur. Başlangıç koşullarını çeşitli destinasyonlarda turizm sektöründe 24 yıl deneyimi olan Benar şu sözlerle aktarmaktadır:

“1990’ların başı ile 1980’lerin sonu falandır burada işletmelerin açılması... Tetikleyen faktör Havaalanı ve Fuar alanları oldu kesinlikle... En büyük etken bunlardı. Çünkü havaalanına yakın olması burada tercih sebebi çok fazla. Anfaş ile Expo’ya ve fuar merkezlerine yakın olması gelen ziyaretçilerin bu bölgeyi tercih etme sebebi... Havaalanına yakın olduğu için uçuş grupları burada çok ikamet ederlerdi. Havayolu çalışanları, kabin ekibi falan onlarda bu bölgeyi tercih ederdi... Eskiden çok fazlaydı. Firmalar uçuş ekibinin konaklaması için ciddi finans ayırıyordu. Yıllık oteli bütün ücretini ödüyorlardı. Oteli kapatıyorlardı. Dışarıdan misafir almıyorlardı... Bütün uçuş ekipleri, teknik ekipleri hepsini buraya getiriyorlardı. Buradaki tesislerde konaklatıyorlardı. Eskiden Barınaklar bölgesi tamamen havayollarının konakladığı yerlerdi. Öyle çalışılırdı burada.” (Benar, 47 yaşında, Müdür).

Şekil 63. Barınaklar Bölgesi’nin zamansal değişimi (Kaynak: Harita Genel Müdürlüğü)

1980’lerin başında başlayan neoliberal turizm politikaları sonucu kitle turizminin teşvik edilmeye başlanması 2000’li yıllarda ölçek olarak tesislerin genişlemesiyle sonuçlanmıştır. Bu anlamda arz ve talepte desteklenen genişletme uygulamaları uygun mekânsal ulaşım yapılarında değişimini beraberinde getirmektedir. Bu kapsamda Antalya’da büyük bir havalimanı yapımına başlanmıştır. Havalimanının bitmesiyle kapasite arttırılmıştır. Son yıllarda ortalama 10 milyon charter yolcusu Antalya Havalimanı’na gelmektedir. Bu talep artışı aynı zamanda Barınaklar Bölgesi’nin gelişim dinamiğini sağlayan havaalanı yoluna alternatif bir aks yapılmıştır. Havaalanının büyük çaplı büyütülmesi sonucu yeni bir çevre yolu üzerinden kent ile bağlantısı oluşturulmuştur. Bu nedenle Barınaklar Caddesi’nde gelişimi sağlayan temel dışsallığın dinamiği kesilmiştir. Bunun sonucunda bu evrede önemli bir talep düşüşü

yaşanmıştır. Bu talep düşünün tek sebebi yeni aks değil aynı zamanda Kundu Bölgesi'nde büyük ölçekli tesislerin gelişmesiyle turistler ve acenteler bu bölgeye yoğunluk göstermiş ve Barınaklar atıl durumda kalmıştır. O döneme ilişkin gözlemlerini uzun zaman Barınaklar'da yaşayan ve turizm sektörünü de gözlemleyen İrfan ve Benar şu sözlerle aktarmaktadır:

“1995 yıllarıydı sanırım. Barınaklar'da şöyle bir sistem vardı. Tursem diye İskandivların büyük bir firması vardı. Tursem İskandiv getiriyordu 800 – 900 Euro'ya müşteri getiriyordu. Hiçbir şey vermiyorsun müşteriye özür lüldi bunlar genelde. Havaalanına yakın olduğu için Barınaklar Bölgesi'nde dolduruyordu bu müşterileri. İyi para kazandılar otelciler o dönem. Tursem battıktan sonra oradaki oteller boş kaldı. Bir de Kundu bölgesi açıldı o ara talep o bölgeye kaydı.” (İrfan, 47 yaşında, İşletmeci).

“Buradaki turist olsun havayolu çalışanları olsun Kundu açıldıktan sonra biraz daha o tarafa kaydı. Orayı tercih etmeye başladılar. Öyle yavaş yavaş çekildiler.... Uçuş ekipleri değişince buradaki tesisler boş kaldı... 2010 yıllarında kabin ekipleri bitti.” (Benar, 47 yaşında, Müdür).

4.2.7.2. Pansiyonculukta İkinci Evre: Seks Turizmi

Bölgede işletme yapısının kendini çok uzun yıllar yenilememesi, mevcut koşullara uyum sağlamasını zorlaştırmıştır. Bunun sonucunda, hayatta kalmak nedeniyle en kolay turizm pratiği olan seks turizmine yönelim başlamıştır. Uzun süredir turizm sektöründe yönetici olan Kamil ve bu bölgede yaşayan Benar ve Muharrem, Barınaklar Bölgesi'nde dönemin dinamiklerini şu sözlerle aktarmaktadır:

“Burada işletmeler para kazanmayınca şirketlerle, acentelerle çalışmayınca ya da imkânsızlıklarından dolayı kendini yenileyemediklerinden farklı yollar denemeye başladılar... Günlük veya saatlik dediğimiz kiralamalar yapıyorlarmış... Çok da denetlenmiyordu. Kontrolsüz tabi o dönem.” (Muharrem, 52 yaşında, Müdür).

“...açık konuşalım. Eğer oteliniz iş yapmıyorsa belli bir müşteri portföyünüz yoksa. Ya da belli acenteler ile anlaşmanız yoksa yapacağınız tek işlem var. Ya oteli kapatacaksınız. Ya da her önünüze gelene kiralayacaksınız. Otel kapanmasın diyorsan. Kim geliyor, adam geldi yanında kadın getirdi. İş seyahatine mi geldi, turistik mi geldi, eğlenceye mi geldi? İlgilenmez. Geç diyor. Sana 300, sana 200 belli bir fiyat skalası yok ne tutturursa... Barınaklar'da sistem buydu çok kısa zaman önce.” (Kamil, 55 yaşında, Müdür).

“20 sene önce burası da yaşadı çok ciddi krizler. Misafir bulamadılar. İşletmecilerin zihniyeti değişti. Bu bölgenin tamamen isminin kötüye çevirdiler. Bu bölge fuhuş bölgesi oldu... Çünkü misafir bulamadıkça mecbur kapısını herkese açtı. 1-2 saatlik odalar kiralanmaya başladı. Bu durum da piyasada

yayıldıkça bu bölge sadece tamamen o iş için yapılan bir bölgeymiş gibi algılandı. O yönde de ilerledi.” (Benar, 47 yaşında, Müdür).

Seks turizminin Barınaklar Bölgesi’nde yapılan tek turizm pratiği olduğu dönem 2000’li yılların başında başlamıştır. Bitiş, ise 2017 yılına kadar devam etmiştir. Seks turizminin Barınaklar Caddesi’nde yerleşmesinin en önemli sebebi sektörün iç dinamiği gereği gizlilik gerektirmesidir. Toplumsal norm ve kurallar, bu yönde tabuların oluşmasına neden olmaktadır. Katılımcılardan Kamil bu sistemin toplumsal ve psikolojik motivasyonunu şu sözlerle aktarmaktadır:

“Mesela şöyle şöyleyim bugün evli bir adamım hovardalığa gittim. 2017 öncesinde burada ya apart daire tutarım ya da kötü bir pansiyona giderim kimse beni görmeyecek kaydım tutulmayacak. Ya da adamın devletle sıkıntısı var. Ne bilim suçu vardır aranıyordur. Asker kaçığıdır vs... o da burada olan günlük apart tutar ya da eski pansiyonlardan birine giderdi... Bu fuhuş işi önemli oranda kayıt dışılık gerektiriyor.” (Kamil, 55 yaşında, Müdür).

Sektörün içyapısı ve 2017 yılı öncesi sıkı olmayan bir denetim mekanizmasının varlığı nedeniyle seks turizmi Barınaklar Caddesi’nde kümelenmiştir. Dolayısıyla toplumsal ve psikolojik koşulların mekânsal uzantıları Barınaklar Caddesi’nde şekillenmiştir. Bu alanın merkez bölgesinden uzak olmasından dolayı denetimlerin oldukça seyrek bir şekilde gerçekleşmesi, bu sistemin yasadışılığı ve gizlilik içinde yapılması gerekliliği bu bölgenin seçiminde en önemli faktörlerdir. Muharrem bu duruma ilişkin gözlemlerini şu sözlerle aktarmaktadır:

“Bir-iki sene öncesine kadar otellerde veya pansiyonlarda konaklayan insanlar. GBT’leri gün sonunda gece rapor olarak gidiyordu. Polis ona bakacak da inceleyecekte tespit edecekte gelip onu alacak. Hikâyeydi bu... Gece gönderiliyordu müşteri bilgilerini içeren rapor. Sistem çalışmıyordu, elle gönderiliyordu bu rapor. Manuel yazdırıyoruz gönderiyorduk. İşlenmezdi ya da bakılmazdı. Bunu bilen insanlarda farklı amaçlarla konaklama gerçekleştiriyordu. Buna göz yuman var mı? Var.” (Muharrem, 52 yaşında, Müdür).

4.2.7.3. Yeni Dışsallıklar

Barınaklar Bölgesi’nde seks turizmi hâkim turizm pratiği olurken birçok yeni dışsallıklar meydana gelmiştir. Bölgeye katkısı olan ilk dışsallık, özellikle Şirinyalı sahilinde park ve yürüyüş yolu düzenlemesi ve o bölgeye yakın alanlarda eğlence

mekânlarının gelişmeye başlaması olmuştur (Şekil 64). Günümüzdeki tesislere önemli katkı sağlamış olmasına rağmen seks turizmine yönelen pansiyon işletmelerinde bu dışsallıklar herhangi bir pozitif dışsallıklar oluşturmamıştır. Bu dışsallıklardan biri kıyı alanlarında yapılan yatırımlardır. Bu yatırımlar günümüz turizm arzının bir parçasıyken pansiyon işletmelerinde herhangi bir pozitif katkısının olmadığını Muharrem şu sözlerle aktarmaktadır:

“Falezle yakınlık barınaklar için şu an önemli avantaj. Orada ciddi bir yürüyüş alanı oluşturuldu. Son senelerde orada ciddi kafeler, bistrolar oluşturuldu. Restoranlar oluşturuldu. Buraya gelen misafir de orada yürüyüş yollarından birçok noktadan denize girme imkânı da var. O bölgenin düzenlenmesiyle denize girme imkânı da oluşturuldu. Bize gelen müşterileri bu durum memnun ediyor. Ama pansiyonlar döneminde müşterinin sahille ilgili taleplerinin olduğunu düşünmüyorum. Çünkü müşteri profili çok farklı o dönem.” (Muharrem, 52 yaşında, Müdür).

Şekil 64. Barınaklar Bölgesi’de falezler üzerindeki sosyal alanlar (Kaynak: Orijinal)

2010 yılından sonra önemli düzenlemelerin yapıldığı kıyı şeridinde bir diğer önemli gelişme Düden Şelalesi ve çevresinde yapılan düzenlemelerle önemli ziyaretçi talebi yakalamıştır. Fakat bu dışsallık da tek başına Barınaklar Caddesini değiştirmeye yetememiştir. Bölgeye şu an gelen turistler önceki turist profilinin aksine şelalenin oluşturduğu mekânsal peyzajı ziyaret etmektedir. Muharrem ve Mevlüt Düden Şelalesi’nin şu an ki katkısını şu şekilde aktarmaktadır:

“Gelen misafirler gerek tatil gerek iş için gelen misafirler yakın olmasını avantaj olarak kullanıyorlar. Akşamları denize döküldüğü noktada ciddi bir insan kümelenmesi oluyor. Mesela papağan getirmiş bir fotoğrafçı iki tane orada bir stüdyo gibi bir şey kurmuş ciddi para kazanıyor. Su satıyor, mısır satıyor. İnsanlar geliyor orada hatıra fotoğrafı çektiriyor. Tatilde bilinçli insan oteli tercih ederken etrafında ne var nerelere yakın eğlence alanlarına ne kadar uzak ona göre bir tercih yapıyor... Bizim şu an ki müşterilerimiz soruyor tabi.” (Muharrem, 52 yaşında, Müdür).

“Düden Şelalesi’nin şu an ki durumu burası için bir artıdır ama onu ilk sıralara koyamayız. Belki 2. ya da 3. sıraya koyabiliriz... Ama şu an soran turistlerimiz oluyor.” (Mevlüt, 47 yaşında, Müdür).

Antalya gelişim rotası olarak doğu yönünü tercih etmiştir. Bu durumun en önemli nedeni batı ve kuzey bölgelerinde sıra dağların oluşturduğu dar kıyı şerididir. Doğu yönü buna karşılık geniş düzlükler barındırmaktadır. Kentin gelişim yönünün doğu olması Barınaklar Caddesi’ne zaman içerisinde birçok dışsalılık kazandırmıştır. Bu dışsalılıklar içerisinde en önemli yatırımlar yeni havalimanı, alışveriş merkezleri ve sağlık sektöründe (özellikle özel diş poliklinikleri) büyük yatırımların merkezi olmuştur. Buna karşılık işletme yapısı ve anlayışının değişmediğini Muharrem ve Mevlüt şu şekilde aktarmaktadır:

“Kent bu yöne doğru gelişti... Ama buradaki pansiyonlar o dönem günlük, tek gecelik konaklamalar yapıyordu...” (Muharrem, 52 yaşında, Müdür).

“Bir diğer fırsatı sonradan havaalanı limana çevirdiler. Hemen yakınına EXPO’nun gelmesi çok önemli bir avantaj... Bu bölgedeki işletmeler bu yatırımları çok sonradan değerlendirdi.” (Mevlüt, 47 yaşında, Müdür).

Barınaklar Bölgesi seks turizmi pratiklerinin yerleştiği bir küme haline gelirken, Lara geneli özellikle son 15 yıl içerisinde kentsel dışsalılıkların artması, Kundu taraflarında yeni yatırımların faaliyete girmesi gibi faktörler sonucu popülaritenin artmasına neden olmuştur. Bu duruma karşılık Barınaklar Caddesi’ndeki pansiyon işletmeleri dönüşüm için bu dinamik gücü de kullanmamayı tercih etmiştir. Muharrem ve Mevlüt bu durumu şu sözlerle aktarmaktadır:

“Burada daha çok ticaret hacmi arttıkça Antalya’ya gelen şirketlerin çalışanları, yöneticileri daha çok gelmeye başladı... 2012’de falan ciddi şekilde başladı. Pansiyonlar da kendini yenilemeye 2017 sonrası başladı. Butik otellere dönüştürmeye başladılar.” (Muharrem, 52 yaşında, Müdür).

“Lara, Antalya’da her zaman popüler bir yerdi. Yerli halkı yüksekte olduğu için havası vs. bu bölgeyi tercih eder. Şehir bu tarafa gelir. Hastaneler, AVM’ler, clublar hep bu bölgede. O yüzden bugün insanların buraya gelmesinde 1. sıraya popülerite diyebilirsiniz. 2. sırayı küçük butik otellerin olması, özel hizmet ve insanların daha kalabalık yerler tercih etmesi... Kısacası pansiyonlar buradaki fırsatları zamanında değerlendiremedi.” (Mevlüt, 47 yaşında, Müdür).

Tüm bu dışsallıklar sonucu değişimin çarkları yavaşta olsa dönmeye başlamıştır.

Fakat seks turizmi ilişkin yol bağımlılığı diğer sektörel ihtimalleri yok etmektedir. Bu bağlamda Barınaklar’da asıl yeni patikayı oluşturan faktör yaratıcı yıkım ile olmuştur. Yani Barınaklar Bölgesi’nde zaman içerisinde gelişen birçok dışsallık kümede yer alan tesisleri seks turizmine olan yol bağımlılığını çözmemiştir.

4.2.7.4. Yaratıcı Yıkım Sonucu Yeni Düzen: Apart Otel ve Butik Otel

Barınaklar kümesi seks turizmine olan yol bağımlılığından 2017 yılında çıkan Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile ayrılmıştır. 2016 yılında yaşanan darbe girişimi sonrası konaklama tesislerinde ve apart deirelerdeki kayıt dışı konaklamalar sıkı denetimi öngörülmüştür. Bu bağlamda KHK ile KBS sistemine geçilerek tesislere giren kişilerin Emniyet Genel Müdürlüğü’ne anlık bildirimini sağlanmıştır. Bu sistemsel değişiklikle seks turizminin beslendiği tüm kayıt dışı ve gizlilik, ciddi düzenleme ve denetlemeye tabi tutulmuştur. Bu nedenle yeni yasal düzen burada bulunan bütün sistemi tek başına yok etmeyi başarmıştır. Muharrem ve Kamil kurulan yeni yasal ve sistemsel düzenin bölgeye olan etkilerini yani yaratıcı yıkımı şu sözlerle aktarmaktadır:

“Bu işin gerçek anlamda hizmet ve butik otelcilik anlayışıyla gelişmesinde polis bildiriminin anlık olarak gelişmesi oldu. Dönüşümünü sağlayan bu sistem oldu. Bunu yapmayan işletmeler çok ağır cezalar alıyorlar. İşler yasal çerçevede olunca da o tip müşteri gelmek istemiyor. O yüzden o pansiyonların hepsi kapandı burada. Artık anlık giriyoruz. Bir misafiri giriş yapıyorsunuz. KBS diyoruz giriş yapmak zorundasınız. Denetim olunca geliyor zaten polis bilgisayarı bana bırakın diyor içeride ki odalara bakıyor. Bir tane oda bile checin olmasa çok ciddi para cezası alıyoruz. Altından kalkılacak bir şey değil. O yüzden herkes çok dikkat ediyor. Gelende biliyor zaten ben buraya gelirim bu işi yaparken yakalanırsam. Bu da ne yaptı temizledi birçok şeyi. Şimdi bu insanlar günlük ev kiraliyorlar.” (Muharrem, 52 yaşında, Müdür).

“Buradaki sistem tamamen işin gerçeği şu, devletin fişlemesi kontrol mekanizmasının işlemesi. Yararlı bir şey mi? Yararlı. Şu an hepsi pansiyon, otel ya da belediyeye ister bakanlığa bağlı olun kimlik bildirimini yapmak

zorundasınız. Diyelim ki Muharrem Bey benim akrabam beni idare et yok öyle bir şey.” (Kamil, 55 yaşında, Müdür).

Yaratıcı yıkım sürecinde sektöre yeni girişimcilerin ve işletme yapılarının girmesi çok kısa süre içerisinde olmuştur. Bütün işletmeler el değiştirme, isim değiştirme veya yenilenme mekanizmalarıyla bugünkü görünümünü almıştır (Şekil 65). Benar bu süreci şu sözlerle anlatmaktadır:

“İşletmeciler de değişiyor. Emniyetin tutumu da değişiyor. Bunlar yani sonuçta hepsi bilinen şeyler. Biz günlük müşteri listesi gönderiyoruz. Emniyete de gidiyor bunlar. Emniyet hepsinin ne olduğunu da biliyor. Emniyet son yıllarda biraz işi sıkı tuttu. Bölgeye gelen yeni kiracılar yeni işletmeciler biraz değiştirmeye ismini korumaya falan çalıştı. İsimleri değiştirenler o eski isimleri unutturmaya çalıştırdı... İsimleri değiştirerek geçmişlerini kapatmaya çalışıyorlar. İsim değişiyor. Tesis biraz makyajlanıyor. Onlar biraz daha geçmişinde yapılanları unutturuyor... Bu yapılanlar iyi şeyler; tesislerin çok kaliteli olmaya başlaması. İçerideki hizmetin kaliteli olmaya başlanması. Özellikle tesislerin kaliteli. Bu revize edilen oteller çok güzel olmaya başladı. Onlar çok güzel artıyor.” (Benar, 47 yaşında, Müdür).

Şekil 65. Barınaklar Bölgesi’nde son yıllarda gelişen butik otellerden örnekler (Kaynak: Orijinal)

Yol bağımlılığından ayrılan Barınaklar’da bir diğer sektörel çeşitlilik apart otellerin gelişmesine sebep olmuştur. 2017 yılının öncesi gayri resmi bir işletme formunda ve genellikle emlak sektörünün tekelinde olan günlük evler ya da apart daireler KHK sonrası resmi bir form alarak otel statüsünde prosedürlere tabi tutulmuştur. Barınaklar Bölgesi’nde ilk apart otel işletmecisi İrfan geçiş sürecini şu şekilde aktarmaktadır:

“2017 ve 2018 yıllarında bu mahallede bu kadar fazla apart yoktu. Biz hatta diydük ki tekeldeyiz. Ama otel ve pansiyon için söylemiyorum bunu... Daha önceden şöyle biz 2007’de mobilyalı kiralık daire statüsünde çalışıyorduk. Kayıt

dışı dönem dediğimiz. Kışları uzun dönem, yazları kısa dönem verebiliyorduk. Ama bu sistem 2017 yılında KHK çıkıp bize tebliğ edildikten sonra biz kesinlikle bu olayın ciddi yaptırımları var altından kalkamayacağımız için vazgeçtik. Daire başına 15.000 TL bir para cezası var kayıt dışı işletmenin. Ruhsatsız veya kimlik bildirimsiz ruhsatlı yer bile olsa kimliğini bildirmediğin takdirde 6.000 TL küsur para cezası var... Asıl neden FETÖ ayaklanıp darbe girişimi yaptı. Ondan sonra Türkiye farklı bir bölüme geçti bence yani. Bu hem adli olarak hem hukuki hem emniyet olarak ta daha iyi çalışmaya başlanıldığını görüyoruz. Biz 2018'de sektöre aslında otellerde de aynı sistem. Artık öyle. Eskiden bu 404 TL idi. Bunu çok ciddi şekilde arttırdılar fiyatını.” (İrfan, 36 yaşında, İşletmeci).

Alınan sıkı güvenlik tedbirleri sonrasında pansiyonların bir anda kapanmasının ardından apart otel ve butik otel olmak üzere iki tür işletme biçimi ortaya çıkmıştır. Ayrıca yeni patika açılması sonucu bölgede diğer sektörleri de harekete geçirmiştir. Muharrem ve Benar bu değişimin tetiklediği çoğaltıcı etkiyi şu sözlerle aktarmaktadır:

“Ciddi bir talep var 2-3 yıldır. Mesela çevreden giderken bakın eski yapı var. Şimdi orayı yabancı menşeli bir şirket almış kreş yapacak. Acayip derece kreş, ofis, acente girişimleri var. Bu şekilde eski yapılardan kreş, butik otel, acente gibi şeyler haline geliyor. Buradaki bütün esnafın marketi eğlence yerlerine, kafeye dönüştürüyor.” (Muharrem, 52 yaşında, Müdür).

“Artık eski işletmeci bana göre yok bildiğim kadarıyla. Çünkü dediğim gibi çok ciddi bir sirkülasyon var... Çok ciddi var... Bildiğim kadarıyla yok yani. Eski dediğimiz 5 yıldır en fazla. Çünkü el değiştikçe tesisler kaliteli olmaya başladı. Yatırımlar yapılmaya başlandı. Bu bölgede eskiden bizim ayarımızda tesis yoktu. Ama şimdi 2-3 tane tesis oldu ve daha kaliteli butik oteller açılmaya başlandı.” (Benar, 47 yaşında, Müdür).

4.2.7.5. Butik Otel ve Apart Otel Pazarı

Günümüzde Barınaklar'da yer alan iki farklı işletme türünün pazar yapısı incelendiğinde bir önceki mekânsal organizasyona göre oldukça farklılaşmıştır. Bir önceki dönemde var olan pansiyonların aksine butik otel işletmeleri daha önceden gelişme gösteren yoğun ölçüde hastaneler, dış poliklinikleri, AVM'ler, Düden Şelalesi, popülerite gibi dışsalılıkların yarattığı pazar talebini değerlendirmiş olduğu görülmektedir (Şekil 66 ve 67). Bu duruma ilişkin gözlemlerini Mevlüt ve Muharrem şu sözlerle ifade etmektedir:

“İnsanların buraya gelmesinin birinci nedeni Lara Bölgesi'nin Antalya'da popüler olması ve AVM'ler ve çevresindeki servis veren restoranların, kafelerin kaliteli olmasından dolayı insanlar tercih ediyorlar. İyi balık ve et restorandı bulabiliyorlar. Kaleiçi ile Konyaaltı'nı karşılaştırdığımız zaman çok daha iyi

servis alıyorlar. Bu nedenle turist bu bölgeyi ve otelleri tercih ediyorlar... Şu an otellerin en önemli avantajı bu ortam.” (Mevlüt, 47 yaşında, Müdür).

“Tabi ki. Tamamen havaalanı değil. Sağlık turizmi iş turizminin gelişmesi buradaki butik otelciliği geliştirdi. Tercih olarak diğer bölgeleri Barınaklar ile kıyasladığınız zaman bu bölgenin avantajlı olmasının sebebi havaalanına yakın olması.” (Muharrem, 52 yaşında, Müdür).

Şekil 66. Barınaklar Caddesi’nde son yıllarda gelişen dış poliklinikleri (Kaynak: Orijinal)

Şekil 67. Barınaklar Caddesi’ndeki alışveriş merkezleri (Kaynak: Orijinal)

Yukarıda bahsedilen dışsalılıkların oluşturduğu turizm talebindeki değişim ve onların arz yönünde karşılanması Barınaklar’daki işletmeler için geniş bir pazar portföyünü oluşturmuştur. Bu bağlamda dış polikliniklerinin artması ve yurtdışındaki fiyat ve hizmet standartlarına göre Türkiye’nin avantajlı konumu, Barınaklar Bölgesi’ndeki konaklama işletmelerinin çok önemli bir uluslararası havalimanına yakın olması sağlık turizmi bakımından önemli bir destinasyona dönüştürmüştür. Ayrıca sağlık turizmi amacıyla gelen ziyaretçiler yakın lokasyonlardaki alışveriş merkezlerini de dikkate almaktadır. Dolayısıyla gerek sağlık turizmi gerek se iş ve gezi seyahatleri sonucu kente gelen ziyaretçiler Barınaklar Bölgesi’ndeki konaklama tesislerini tercih

etmektedir. Katılımcılar söz konusu dışsallıkların sağladığı müşteri portföylerini şu sözlerle aktarmaktadır:

“Son 2 yılda bu bölgede inanılmaz bir sağlık turizmi artışı gözlemlendi. Bizim buranın misafirlerinin %70 diyebilirim. Dış kliniği için gelenler estetik ameliyat için gelenler. Saç ekimi için gelenler. Çoğunlukla İngiltere ve Almanya’dan gelenler. İçerde 32 tane oda var 22 tanesi dış tedavisi için gelmiş. Hem tatilini yapıyor hem de tedavisini yaptırıyor... Ayrıca bu dış klinikleri ve merkezileri sağlık turizmi için önemli bir çekicilik olmasıyla birlikte burada daha vasıflı daha standartları yüksek tesisler talep ettiler. Bu bölgedeki talep gelişimi böyle başladı.” (Muharrem, 52 yaşında, Müdür).

“Aşağı yukarı 2,5-3 senedir sağlık turizmine yönelmeye başlandı. Barınaklar Bölgesi özellikle. Hastanelerden dolayı sağlık turizmi yapıyor şu anda. Bizim misafirlerimiz de sağlık turizmi misafiri. Otelin doluluğunun %60-%70 kısmı sağlık turizmden kazanıyor... Tedavi için geliyorlar. Konaklamalarını bizde yapıyorlar.” (Benar, 47 yaşında, Müdür).

“Orta sınıf business diyelim. Bizim şu dönem mesela kışın %95’e yakın misafir yüzdemiz business. Şu anda da yaz döneminde %30-%40 orta düzey business diyelim. Şirket sahipleri, şirket üst düzey ceoları falan Belek’deki otelleri tercih ediyorlar ama bölüm şefleri, bölüm müdürleri bizim gibi otellere geliyorlar.” (Mevlüt, 47 yaşında, Müdür).

Barınaklar Bölgesi’ndeki butik otellerin talep bulmasında bir diğer faktör de değişen turizm algısıdır. Postmodern turizm talepleri kitlesel anlamda tüketim sunan turizm tesislerinden ziyade daha özel ve özgün tüketim alanları sunan butik otelciliğine olan ilgiyi arttırmıştır. Bu durumu tesise gelen ziyaretçiler üzerinden gözlemleyen Mevlüt ve Muharrem şu sözleri aktarmaktadır:

“Benim burada gözlemlediğim kadarıyla insanların daha doğrusu seyahat etmek isteyen, tatile ihtiyacı olan insanların tamamıyla kalabalık ortamlardan kaçmak istemesi daha özel servis almak istemesi ilk nedenler arasında. Ben böyle düşünüyorum. Büyük otellerdeki kalabalıklar insanları birazcık büyük otellerden uzaklaştırdı. Böyle söyleyeyim.” (Mevlüt, 47 yaşında, Müdür).

“Bu bölgede seminer konferans ve iş turizmi geliştikçe Antalya’da insanlar 5 yıldızlı otellere yüksek miktarlarda ödemektense. Daha mütevazı ve özel, kaliteli düşük bütçeli oda kahvaltı kalabilecekleri otellere yönelmeye başladılar...” (Muharrem, 52 yaşında, Müdür).

Barınaklar kümesinde turizm sektörünün devamlılığını sağlayan faktörler pazar ve turist profilindeki artış olmuştur. Araştırma sahası içerisinde Kundu’dan sonra üst düzey turistlere hitap eden ikinci kümelenme alanı Barınaklar’dır. Kümelenmeyi farklı gerekçelerle tercih eden turistler genellikle İskandinav ülkelerinden ve Merkez

Avrupa'dan gelmektedir. Dolayısıyla Barınaklar sektöründeki en önemli pazarı yakalamış durumdadır. Antalya genelinin aksine Barınaklar kümesindeki tesisleri Rus turistler tercih etmemektedir. Katılımcılardan Benar'ın belirttiği üzere, bu durumun en büyük nedeni başta İskandinav ülkelerinden gelen turistler olmak üzere Kuzey ve Batı Avrupalı turistlerin her şey dahil otel sistemi yerine daha özgür hareket edebilecekleri butik otel ve apart otel sistemini tercih etmeleridir. Benar Barınaklar Bölgesi'ndeki turist pazarını ve profilini şu şekilde aktarmaktadır:

“Bu şekilde olması iyi. Yabancı misafirlerin gelmesi de bu bölgeye iyi oldu. Bu bölge İskandinav ve Avrupa misafirleri ağırlıyor. Yine bir Rus misafir olmuş olsa mesela o pozisyondan çıkamayabilirdi. Ama Rus burayı tercih etmiyor. Acenteden buraya Rus müşteri gelmez. Ama Avrupa müşterisi, İskandinav müşterisi bunlar gelir. Bizim İngiliz müşterimiz var. Kapı müşterimiz çok az var. Butik otelciliği İskandinavlar sever. Apart otelciliği de sever. Yani onların bu her şeye dahil çok ilgisini çekmez. Ben İskandinavlarla çok uzun süre çalıştım. Amerikalı misafirlerle çok çalıştım. Bu insanlar genelde geldikleri tesiste rahat etmeyi ve kaliteli olmasını ister. Çünkü hem otelde tatilini yapar. Gündüz de tarihi bölgeleri gezer misafirler. Yani buraya gelip, otelin içerisine girip, 1 hafta kalıp ondan sonra çıkıp gitmeyi isteyen misafir değildir. Bulunduğu bölgeyi senden benden iyi bilir. Gezerler, para harcarlar. Böyle tesis olmadığı zaman bu tarz da tesis olamadığı zaman o misafir buraya gelmiyor. Burayı tercih etmiyor. Tercih edenler Rus misafirler. Rus misafir cebine 20-30 Euro para koyar. 1 hafta tatilini yapar. O 20-30 Euro'nun yarısını harcar yarısını yine evine götürür. Öyle misafirler. Çevresine bir faydası olan misafir değil. Tamamen tesise parasını öder. Etinden, sütünden faydalanır ve sonra gider.” (Benar, 47 yaşında, Müdür).

Barınaklar Bölgesi'nde gelişim gösteren bir diğer konaklama işletmesi türü apart otellerdir. Bu işletmeler değişen konaklama taleplerine uyum sağlayarak önemli oranda talep attırmış yakalamışlardır. Apart otellerdeki talep artışı sosyal, ekonomik ve kültürel birçok faktör barındırmaktadır. Bu duruma ilişkin gözlemlerini bölgedeki ilk apart otel işletmecilerinden olan İrfan şu şekilde aktarıyor:

“İnsanlar emlakçıya gelip emlak komisyonu, depozito, kira vereyimden ziyade aparta gidip günlüğü 150 TL'den elektriğimi, suyumü ödemiyim. Tertemiz. Pırıl pırıl interneti de içinde olsun. 10-20-30 gün kalayım. O olaya geçmeye başladılar. Buking Airbeanbe gibi yerlerden de inanılmaz derecede yani biz İsrail'den de, Güney Kore'den, Japonya'dan, Çin'den de bize müşteri geldi. Yani uluslararası bir müşteri potansiyelimiz tabi ki de var. Çünkü bukingin yurt dışından ve airbeanbenin yurt dışından tabi ki de talepler var. Bu sistem Avrupa ve Amerika'da çok yaygın bir sistem. Bu şehir otelciliği air pansiyon sistemi. Türkiye'de daha yeni yeni gelişmeye başlıyor bence. Ama yerli müşterimiz de

var. Yabancı müşterimiz de var. Düşünü olacak olanlar, iş adamlarına gelenler, nişanı olacak olanlar, tatil yapmaya gelenler yani insanlar bence artık bir ekonomik ciddi bir maliyettir bir ailenin 5 yıldızlı bir otelde kalması. Hele yeriniz havuzlu bir yer ise Antalya'nın her yeri güzel deniz. O yüzden insanlar 4-5 kişilik bir aile gelip 300-350 TL'ye oda kiralayıp 2+1 orada kendi yemeğini kendisi yapıp, temiz, hijyenik yerleri tercih ederek merkezi yerde altında arabası ile denizine gidiyor. İşletmenin havuzu varsa havuzunu kullanıyor. Kendi kahvaltısını kendisi evinde yapıyor.” (İrfan, 36 yaşında, İşletmeci).

4.2.7.6. Rutinler

Barınaklar Bölgesi'nde en önemli rutin, yeni dışsallıkları çok iyi değerlendirmesidir. Çünkü bir önceki dönemde var olan işletme biçimleri bu dışsallıkları kullanmayarak kilitlenme evresine girmiştir. Dolayısıyla Barınaklar kümesinde günümüz butik otel işletmelerinin varlığı ve üç yıllık kısa süre içerisindeki hızlı gelişimleri dışsallıklara doğru tepki verdiklerini göstermektedir. Katılımcılardan Kamil bu durumu şu sözlerle aktarmaktadır:

“Lara'nın en büyük rezervi lokasyonu. Antalya deyince iki muhit gelir akla biri Konyaaltı diğeri de Lara... Lara'da deniz manzarası, küçük plajı, çevrelerindeki hastanelerden tutun da kafe, barlardan eğlence yerlerine kadar Antalya'nın en iyi üç tane şehir kulübü aynı sıradalar. Ceila, Soho, Gogo. Eski Lara yolundalar. Biraz ilerde Jolly Joker orada... Bunlar bizim müşterilerimizi etkiliyor. Siz bilirsiniz bu ülkede fanatizm insanı her yere sürükler. Sevdği sanatçı geldiği zaman yazıyorlar sayfasına Lara otelleri doluyor. Biz burada misafirlere için iyi bir konaklama imkânı sağlıyoruz. Onlarda burayı tercih ediyor.” (Kamil, 55 yaşında, Müdür).

Barınaklar Bölgesi'nde mevcut dışsallıklar çok iyi değerlendirilirken çevresinde yer alan konaklama kümelenmeleriyle hizmet kalitesi bakımından potansiyelini önemli bir rekabet gücü ve rutini olarak geliştirmiştir. Bu sayede çevresinde yer alan kümelenmelerle kıyaslandığında denize uzaklık, sınırlı yatak kapasitesi ve bölgenin eski imajı gibi dezavantajlı özelliklerini minimum etkiye indirmektedir. Katılımcılardan Mevlüt, Kamil ve Muharrem hizmet kalitesinin çevresine göre getirdiği avantajları şu sözlerle aktarmaktadır:

“Şirinyalı'yı kötülemek gibi olmasın ama bu bir gerçek. Çok iyi işletmeciler yok. Mesela güzel oteller var tam cadde üzerinde direk deniz görüyor ama otele girdiğiniz zaman geri kaçırıyorsunuz. Tamamıyla işletme mantığı diyelim. Burası ya da bu bölge daha profesyonel bakıyor olaya.” (Mevlüt, 47 yaşında, Müdür).

“Bakın ben şuna inanıyorum işinizi iyi yaptınız sürece kaliteli iş yaptınız sürece her yerde yapabilirsiniz. Aldığın puana göre verdiğin hizmete göre. İnsanlar diyorlar bu otelin yorumları güzel bu otele gidelim. Günübirlik gelirler. Eskilerin klişe bir lafı vardır. İlk görüşte aşk. Buraya günübirlik gelen adamı kendinize âşık ederseniz. Bir artıdır bu. Dünyanın en güzel reklamasyonu insan üzerine olduğu için. Bir kişi diğerine söyler. Antalya'ya gittiğimde şurada kalmıştım der. Sonra bir bakmışsınız ki ister istemez reklam bastırıyorsunuz. O yüzden ilk girdiğiniz zaman benim lobim insanı bir cezbeder. Onu yakaladınız mı bunun karşılığında sınırları aşmadan müşteriye memnun ettiğinizde Lara bir artı mıdır? Artıdır. Ama en önemlisi hizmet kalitesidir... Bu bölgedeki oteller hizmet kalitesini yukarıya çıkarmak için uğraşıyor” (Kamil, 55 yaşında, Müdür).

“Tamamen daha kaliteli daha profesyonel hale gelmek otellerin bu hale gelmesi zaten bu şeyi yakaladığınız zaman herkesin önüne geçiyorsunuz. Yeni şey yaratmaya gerek yok böyle bir bölgede para kazanmak adına bir işletme açıyorsanız kaliteli temiz vasıflı personelle anlayışta olmanız gerek. Bu şekilde butik otellerin gereği olan toplantı salonlarınız kapalı açık havuzunuz, fitnessınız, oda standartlarınız, internet kaliteniz, kahvaltınız ve yemek kaliteniz beklenen düzeyde olursa zaten inanılmaz bir talebi almış olursunuz.” (Muharrem, 52 yaşında, Müdür).

Barınaklar kümesindeki butik oteller hizmet standartlarını çevre rakiplerine göre arttırırken aynı zamanda çevresine göre fiyat dengesi geliştirmesi yine talepleri arttıran önemli bir rutin olarak gelişmiştir. Hizmet kalitesi bakımından rakipleri Kundu ve Konyaaltı'dır. Konyaaltına göre hem hizmet hem de fiyat avantajı üstünlüğü bulunmaktadır. Kundu ile hizmet kalitesini arttırarak ve fiyatları düşük tutarak rekabet etmektedir. Katılımcılardan Muhharrem ve Kamil bu durumu şu sözleler aktarmaktadır:

“Şirketler ya da acentalar organizasyon yaparken müşterileri Kundu'daki 5 yıldızlı otelde yüksek maliyetlerde konaklatmak yerine şehir merkezinde ya da bu bölgedeki butik otel tarzı yerlerde konaklatmak istiyorlar. Ayrıca cadde üzerinde dış klinikleri yüksek bütçeli her şey dahil olan 5 yıldızlar yerine küçük daha az bütçeli otelleri tercih ediyorlar. Hastalarını bize yönlendiriyor.” (Muharrem, 52 yaşında, Müdür).

“Benim otelimde şu an İngiliz var, Rus var, Alman var, Ukraynalı var, Alaskalılar var Fransızlar, İtalyanlar var. Bu gece sabah 5 itibariyle Anex'in pilotu ve hostesi Kundu'ya değil buraya geliyor. Benim bu oteli açıcam para o zaman ki para ile 2 milyon dolar gibi para ile bitirebilirdim. Sıfırdan aldım ben burayı her şeyi yıktık. Biz o gün hesapladığımızda sadece 4.5 milyon dolar para harcamışız. Benim odama girdiklerinde televizyon yok diye ararlar. Ben de diyorum siz televizyon kumandasını aynaya doğru tutun basın, ayna televizyona dönecek. Böyle şey mi olur falan. İnsanlara ne veriyorsanız onu alırsınız. Ben yatakta koltukta tabak çatal kaşıktaki marka kullandım. Ama şunu da söyledim. Kusura bakmayın ben bu kadar marka kullandım diğerleri gibi o paraya satamam. Her kalitenin bir bedeli vardır. İnsanlar neye bakıyor tabak çatal altın yıldızdan alınmış. Kışın her kış doğuş grubu gelir bayi toplantılarını yaparlar.

Bunları kazanmak kolay olmuyor. Kaliteyi arttırmak zorundasınız.” (Kamil, 55 yaşında, Müdür).

Barınaklar kümesi içerisinde bütün işletmelerde fiyat ve hizmet politikasının getirdiği rekabet gücü küme içerisinde işletmeler kendi aralarında değil, diğer destinasyonlarla yapılmaktadır. Bu nedenle işletmelerin gelirlerinin bir bütün olarak artış eğiliminde olduğu gözlemlenmiştir. Yapılan saha çalışmasında bu tutumun bilinçli olarak yapıldığı ve sadece küme içerisinde bulunan işletmelerin üye olduğu dernek aracılığıyla bütün üyelerin uygulamasına taban fiyatın belirlenip uygulandığı anlaşılmıştır. Katılımcılardan Mevlüt ve Benar küme içerisindeki rekabet durumunu ve avantajlarını şu ifadelerle aktarmaktadır:

“Daha profesyonel bakıyoruz biz burada işe. Yani bu caddedeki birçok otellerle biz hemen hemen her gün görüşüyoruz. Onların müdürleri geliyor. Serap hanım. Fikir alışverişinde bulunuyoruz. Birbirimizi uyarıyoruz. Yeni açılan otellerle ilgili bir sıkıntı olduğu zaman bize geliyor muhakkak o şikâyetler. Otel sahibini ben tanımasam bile otelin sahipleri tanıyor. Onları uyarıyoruz. Yani burada var olan kaliteyi düşürmemeye çalışıyoruz... Bunun için mesela şu anda burada bir şey kurdular. Çağlayan Mahallesi Oteller Birliği diye bir birlik kurdular. Evet. Rekabet demeyelim yani. Rekabet pek olmuyor açıkçası. İyi servis verelim. Zaten fiyat bandımızı da çok az tutuyoruz. Birisi 300 birisi 500 olmuyor.” (Mevlüt, 47 yaşında, Müdür).

“Yani diğer bölgelerle bir rekabet içerisindeyiz. Aslında o rekabet bize değil de dışarıdan gelen misafire yarıyor şu anda. Ama yatak sayısı çok fazla olduğu için herkes bir şeyler kopartmanın derdinde. Kiracı olan otel var. Adamın ay sonunda kirası var mecbur satacak. Boş duracağına satayım diyecek. Seninle anlamsız bir rekabetin içerisine giriyor. Bu da misafirlere yarıyor yani. Tesislere bir yararı olmuyor. Bu bölge bu konuda daha iyi.” (Benar, 47 yaşında, Müdür).

Barınaklar Bölgesi’ndeki işletmelerin diğer kümelerle göre farklı bir diğer özelliği, dezavantajlı olduğu önemli durumları turiste bilgilendirme yaparak aktarmasıdır. Dolayısıyla şeffaf bir süreçle beklenmedik bir durumla karşılaşılması hedeflenmektedir. Bu durum nedeniyle, gelenler için bilgilendirme ve çözüm pratiklerini üretme rutinlerini geliştirmişlerdir. Bu durumun bir diğer boyutu da turiste karşı güven sağlamaktadır. Benar, Muharrem ve İrfan bu durumu şu sözlerle aktarmaktadır:

“Avantajı da var. Dezavantajı da var. Plajı olmadığı için dezavantaj. Ama görsellik açısından avantaj... Buraya gelen müşteri burada plajın olmadığını biliyor. Biz çünkü web sitelerimiz de plaja uzaklığımızı falan yazıyoruz. Onları bildikler için ne istediklerini bilerek gelen misafir. Öyle kötü bir şeyi olmuyor bizim için.” (Benar, 47 yaşında, Müdür).

“Bazılarında havuz yok, fitness yok plaja göndermiyor. Denize uzaklığınız 200 metre diyor hak plajı var orada girebilirsiniz diyor. Önceden bilgisini veriyor. Biz Normalde 7 km uzaklıktaki Lara plajlarına gönderiyoruz. Servisle ama. Şu ilerdeki halk plajına gitmek isteyen oluyor. Kum olmadığı için kayalık olduğu için çok da konforlu değil ama buranın zevkini bilen burayı tercih ediyor.” (Muharrem, 52 yaşında, Müdür).

“Konyaaltı’ndaki bir işletmenizi herhangi bir araç servis yapmanıza gerek yok plaj için. Kişi yürüyerek de çok rahat sahile gidebiliyor. Ama burada bir apart hizmeti verirken herhangi bir yerdeki plajlarla anlaşmalı yapıp araçla götürüp getirmeniz gerekiyor. Yani Lara’da böyle bir şey var. Eğer denize yakın değilseniz, Örnekköy’de değilseniz, Barınaklar’daysanız, bu bölgedeyseniz, bir farkındalık yapmak için bir plajla anlaşıp, bir servis kiralayıp, günlük denize yolcu taşıyıp, müşterilerinizi götürüp getirebilmelisin.” (İrfan, 36 yaşında, İşletmeci).

Barınaklar’da turist veya müşteri tedariki için kapı müşterisi ve internet müşterisi olmak üzere iki uygulama birden pratik edilmektedir. Bu sayede tek bir tedarik bağımlılığını ortadan kaldırmakta ve krizler karşısında ekonomik gelir devamlılığı için önemli bir rutin olarak tercih edilmektedir. Küme içerisinde acente ile müşteri tedariği için çalışan işletmenin çok az olduğu görülmüştür. Bu sayede kendi pazar portföylerini geliştirmiş ve acenteye gelen kitle turisti ile çalışmamaktadırlar. Dolayısıyla kapı ve internet üzerinden seçici turistleri hedeflemektedirler. Mevlüt bu durumu şu şekilde anlatmaktadır:

“İnternette birçok ülkeden insanlar geliyorlar. Çok az acente var bizde. Acente ile pek çalışmıyoruz. Çünkü 24 odamız var. Online satış yapıyoruz. Bookingtir, experia’dır. Bir de kapı müşterimiz oluyor.” (Mevlüt, 47 yaşında, Müdür).

Barınaklar’daki oteller özellikle rakip olarak gördükleri Kundu Bölgesi’ne karşı önemli bir rutin geliştirmişlerdir. Kent merkezinin dinamikleri ve Lara Bölgesi’nde yapılan kentsel yatırımlar kümede 12 ay konaklama talebi geliştirmiştir. Bu nedenle birçok işletme 12 açık kalarak hem pazar yapısını hem de ekonomik gelirlerde devamlılığı korumaktadır. Bu durumu Benar şu sözlerle aktarmaktadır:

“12 ay açık bu bölge. Kundu’da bütün tesisler nerdeyse sezonluk. 6 ay açık 6 ay kapalı. Biz sezonu çok iyi değerlendiriyoruz. Müşterilerimiz kaliteli gerçekten. Sezon arasında ise yine müşteri talebimiz oluyor farklı şeylerden dolayı gelen çok. Diş klinikleri, saç ekimi vs. Biz açtık o yüzden.” (Benar, 47 yaşında, Müdür).

Kümelenme alanında bir diğer işletme türü olan apart oteller 2017 sonrası gerçekleşen yaratıcı yıkım sonrasında uyum ve gelişim için önemli bazı rutinler geliştirmiştir. Bu rutinlerden en önemlisi daha önceki deneyimlerinden daha farklı bir sisteme geçişte öğrenmeye açık ve zaman içerisinde uyumun gerçekleşeceği tutumdur. İrfan emlakçıların apart otelciliğe geçişinde yaşadığı problemleri ve çözümlerini şu şekilde anlatmaktadır:

“Bu Türkiye’nin de yaşadığı kötü bir hadise vardı ya 2016’da. Ondan sonra daha sağlıklı kararlar alınabiliyor. Ama birazcık da hızlı kararlar alındı bu pansiyon işinde. Bence hala oturmamış bazı sistemler var. Biz bir otelci değiliz. Biz otelci olamayız. Biz bir resepsiyon çalıştıramayız. Altı tane dairenin içerisinde 3 tane resepsiyon elemanını koyduğün zaman oradan bir para kazanamazsın. O yüzden bizim merkezimiz burası. Emlak ofisini resepsiyon gibi, şube olarak yönetmeye çalışıyoruz. Otelci statüsündeyiz ama işletmemizin otelci gibi olma şansı yok. Herkes dediler ki “otelci olacaksın, pansiyoncu olacaksın. Zamanla oturur.” (İrfan, 36 yaşında, İşletmeci).

Butik otellerde olduğu gibi Barınaklar Bölgesi’nde bulunan apart oteller de kalite ve hizmet odaklı arzını yükseltme tutumu göstermektedir. Bu durumun en önemli nedeni birçok yatırımcının bir parçası ile emlak yatırımı da olan apart otel yatırımına yönelmesiyle sistemde çok sayıda işletme olmasıdır. Bu nedenle dalgalanan fiyat politikalarının en önemli dirençlilik rutini olarak hizmet ve kalite standardındaki yükseltme olarak kabul edilmektedir. Katılımcılardan İrfan yatırım, rekabet ve hizmet kalitesi arasındaki ilişkiyi apart oteller özelinde şu şekilde aktarmaktadır:

“2020 yılı itibariyle artık çok yaygınlaştı. Artık herkes butik bir otel açayım, bir apart açayım, bir arsa alayım üzerine ev yapayım tarza dönmeye başladı. Bu da tabi ki de rekabet ortamı iyidir. Ama fiyat bakımından baktığınız zaman da kalitenin artırılması gerekiyor. Kaliteli yapanlar evet iyi fiyata veriyorlar. Kalitesiz yapanların da maalesef ya devrediyorlar ya da bu işi bırakmak zorunda kalıyorlar.” (İrfan, 36 yaşında, İşletmeci).

Barınaklar Bölgesi’nde gelişen apart otelciliğin gelişimini devam ettiren bir diğer rutinde yatak kapasitesinin sayısal çoğunluğudur. Çünkü sayısal olarak yatak

kapasitesi fazla olan işletmeler pazarlama ve rekabet gücünü elinde tutmaktadır. Buna karşılık bireysel ve az yatak kapasiteli işletmeler maliyet ve rekabet koşullarına uyum sağlayamamaktadır.

“Evet. Bir ikincisi daire sayınız fazla ise tamam ama azsa kurtarmıyor. Bir üçüncüsü ise fazla personel çalıştırmadan da para kazanıyorsunuz. Öbür büyük yatırım yapan otelcilerin de maalesef işletmelerini sekteye uğrattıyor. Çünkü biz 100-200-250 TL’ye veriyoruz. Oteller 300-400-500 TL’ye vermek zorundalar. Haliyle büyük yatırımcının da yaptığı yatırım havada kalmış oluyor. Rekabet ortamında artık insanlarda bu yatırımlara dönmeye başladı yani. Daha fazla aparta dönmeye başladı. Ya da daha fazla böyle yerler kiralamaya başladılar. Ya da satın almaya başladılar.” (İrfan, 36 yaşında, İşletmeci).

4.2.7.7. Apart Oteller İçin Kümede Olumsuz Durumlar

Barınaklar Bölgesi’nin son yıllarda yaşadığı talep artışı birçok girişimciyi bölgeye çekmiştir. Butik oteller sivil toplum kuruluşları aracılığıyla yoğun rekabet koşullarına girmeden taban ve tavan fiyat uygulaması yapmaktadır. Bu sayede yoğun dönemde gelirlerde önemli bir kayıp yaşamamaktadır. Buna karşılık aynı bölgede bulunan apart otel işletmeleri yoğun rekabet sonucu fiyatlar ve gelirler anlamında önemli düşüş sürecine girmiştir. Katılımcılardan İrfan bu durumu ve nedenlerini şu sözlerle aktarmaktadır:

“Bu sene Lara Bölgesi’nde inanılmaz derece de eşyalı, mobilyalı ev var. Şu anda evlerimizin fiyatları boş daire fiyatlarına geldi. Eskiden bunun bir albenisi vardı eşyanın. Boş 1000 TL ise eşyalı daire atıyorum 2000 TL’ydi. Ama şu anda eşyalı daire 2000 TL ise boş daire 2500 TL. Aslında bu ciddi bir sıkıntı. Şu anda bize çok talep var. İnsanlar diyor ki “boş daire bulamıyoruz güzel, çok pahalı, eşyalı daire ondan daha ucuz, biz burayı eşyalı şekilde tutsak da eşyaları depoya koysak” diyorlar. Şu anda artık o pozisyondayız. Çok fazla eşyalı daire oldu... Herkes eşyalı yaptı. Eşyalı daire olayı bir şişti. İkincisi de apartlar çoğaldığı için Yani bence artık talep zaten arttığı için arz da ona göre çoğalıyor bence.” (İrfan, 36 yaşında, İşletmeci).

4.2.8. İkinci Konuttan Fuhuş Mekânlarına: Lara-Örnekköy

4.2.8.1. Örnekköy’de Turizmin Başlangıcı: Tatil Köyleri ve İkinci Konutlar

Bugün dünyada tanınmış bir plaj olan Lara Plajı’nın batıdaki başlangıç noktasında konaklama tesislerinin oluşturduğu kümelenme alanı Lara-Örnekköy olarak ifade edilmektedir. Örnekköy 1970’li yıllardan önce toprak özellikleri nedeniyle tarım

olanaklarının oldukça kısıtlı olduğu bir kırsal alan olmuştur. Bu nedenle 1970’li yıllardan itibaren çeşitli devlet kurumlarında çalışan memurların tatil sürelerini geçirebileceğı bir destinasyon olarak planlandı. Bu bağlamda dönemin turizm pratiklerine göre ilk olarak devletin mülkiyetinde tatil köyleri inşa edilmiştir. Bütün hayatını bölgede geçiren katılımcılardan Ethem ve Yusuf o dönemi şu sözlerle aktarmaktadır:

“Hatta tarımda bile bu bölge kötüymüş, neden? Araziler tarlalar kumluk arazi olduğu için bu bölge biz esnaf çocuğuyuz sanayi de büyüdük biz. Bizim çok çıraklar gelip giderdi Örnekköy’den, Güzeloba’dan. Ulaşım falan da yok. Hani burada para olsa adam saniye gelmezdi. Turizm gelip rant girince çiftçilik falan bırakıldı. Hala yapan var ama az.” (Yusuf, 45 yaşında, İşletmeci).

“O süre zarfında kamplar vardı yazları devlet personellerinin kampları. Hala vardır. Devam ederseniz PTT kampını görürsünüz ilerde TRT kampı da vardır. Onların arasında baraka tarzı küçük tek odalı prefabrik yapılar vardı. Yazları devlette çalışan memurlar oraya gelirdi. Öğretmenlerin, memurların çocukları kendine ait koyu vardı Örnekköy’ün orada takılırlardı.” (Ethem, 50 yaşında, İşletmeci).

Örnekköy’e devlet yatırımı ile turizme dayalı ilgi de artmıştır. Özellikle üst düzey bürokrat ve memurların bölgede tatil ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri bir sistem talebi fazladır. 1980’li yıllarda devlet turizm politikalarında neoliberal uygulamalara başlamıştır. Bu nedenle 1980’lerde Örnekköy üzerindeki turizme dayalı talep devlet tarafından uygun mekânsal düzenlemelerle yapılmıştır. Kentsel mekânlarda adalar şeklinde yazlık sitelerin yani ikinci konutların oluşabileceğı planlar yapılmıştır. Bu yapılar kooperatifler veya müteahhit girişimciler tarafından yapılmıştır (Şekil 68). Yani devletin herhangi bir üstlenici rolü bulunmamaktadır. Ayrıca devlet ve yerel yönetimler bu ikinci konutlardaki turizme dayalı talebin devamlılığı için pansiyon ruhsatı vermiştir. Katılımcılardan Nusret ve Ethem o dönemde Örnekköy’ün nasıl destinasyona dönüştüğünü şu sözlerle aktarmaktadır:

“80-77-78. 1980 yılında Turgut Özal’la beraber buralarda barınma yerleri olmadığı için yazlık inşaatlarına evlerin bir odasını kiraya vermek üzere pansiyonlu tatil evi ruhsatı verdi. Yani bir odasını kalacak kişiye kiraya veriyorsun aynı evde de oturuyorsun. Şu bloktan şu bloğa kadar öyle şekilde.” (Nusret, 61 yaşında, İşletmeci).

“Örnekköy sitesinin imarı ile birlikte bu bölgenin imar çalışması yapıldı. Oteller için küçük dükkânlar vs. planlandı... 88-90 kadar bu bölgede tesis yok. Konaklama olarak bir tek kamp var bir de öğretmenlerin, memurların oluşturduğu yazlıklar vardı... Yazlıklar duplex ya da triplex şeklinde üst katı ev ruhsatlı alt katı da pansiyon ruhsatlı. Hala da öyledir değiştiren olmadıysa.” (Ethem, 50 yaşında, İşletmeci).

Şekil 68. Örnekköy’de 1980’lerde yapılan ikinci konutlar ve çeşitli kamu kurumlarına ait sosyal tesisler (Kaynak: Orijinal)

1990 yılına kadar bölgedeki konaklama türü devlet memurları için kamp alanları, emekli memurlar için ise ikinci konutlar genellikle deniz, kum ve güneş olanaklarından yararlanmak isteyen yerli turistler tarafından tercih edilmiştir. Dolayısıyla iki farklı konaklama türü bulunmaktaydı ve bu türlerde doğrudan bir özel girişim içermemekte, devlet rolü bulunmaktadır. 1990’lı yıllara kadar bu tesislere ve ikinci konutlara gelen yerli turistler olmuştur. Katılımcılardan Ethem o dönem bölgedeki talep yapısını şu sözlerle aktarmaktadır:

“1990’lara kadar yerli turist geldi hep. Böyle nasıl deyim. Dışarıdan gelenler yazlıkçıların arkadaşları, eş dost. Konaklaması için yazlıkların birinci katı kiralanırdı. Sistem böyleydi.” (Ethem, 50 yaşında, İşletmeci).

4.2.8.2. Doğal Seleksiyon Sonucu Pansiyonculuk ve Talepteki Değişim

1990 yılında bir destinasyon olarak Antalya genelinde artan turizm talebi dolaylı olarak Örnekköy'ü etkilemiş ve artan ilgi piyasaya birçok yatırımcıyı çekmiştir. Bu durumun nedeni Antalya genelinden farklı olan eğlence sektörü için uygun konumu olmuştur. Diğer bölgelerde turizm ve konaklama tesisleri artmaya başlamışken, Örnekköy'ün o dönem kent merkezinden uzak olması, deniz olanakları, sakin olması ve kültürel koşulları gibi birçok faktörden dolayı eğlence sektörü gelişmiş ve meyhaneler ortaya çıkmıştır. Bölgede özel girişimcilerin konaklama tesisi açma girişimi de eğlence sektörünün gelişmesine bağlı olarak ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda gelen yatırımcıların işletme biçimi yine Antalya genelinde olduğu gibi pansiyonculuk olmuştur (Şekil 69). Örnekköy'deki en eski pansiyon işletmecisi olan ve sektörün de gelecek rutinlerinin temelini oluşturan bir girişimci olan Nusret eğlence sektörünün pansiyonculuğa nasıl evrildiğini, hangi koşulların olduğunu şu sözlerle aktarmaktadır:

“O zamanlar çarşıda işim vardı. İşim iyiydi buraya getirdiler. Hatta şu tepenin oraya içkili restoran açtık. Sonradan pansiyonculuğu bilmememize rağmen boş daireler çok, yerleşim yoktu. Onları tuttuk pansiyon yaptık. Orada içerler yerler burada da yatarlar dedik. Çünkü o dönem ulaşım burada çok rahat değildi. Geldi mi kalmak isteyen çok oluyordu. Biz başladık 1988'de 4 tane daire kiralamaya. Yaptık içini, duşu tuvaleti yoktu. Bir ara.....eski milletvekili geldi, kaldı bizde. O bana eski bir öğretmen olduğum için çok kızdı. Sen nasıl öğretmensin herkese burada nasıl banyo yaptırırsın dedi. Acil odaların içine banyo yaptırıyorsun dedi. Bilmiyoruz tabi tecrübesizlik. Sonra mülk sahibinden duşa kabin yapma için izin istedik yaptık.” (Nusret, 61 yaşında, İşletmeci).

Şekil 69. Örnekköy'de 1980'lerde yapılan ikinci konutlar (Kaynak: Orijinal)

1990'lı yıllarda Örnekköy'de oluşan pansiyonlar, genel olarak kıyı turizmi ve eğlence sektörünün sağladığı müşteri ve yerli turist ile pazar oluşturmaya çalışmıştır. Destinasyonun ilk yabancı turist ile karşılaşması da eğlence sektörüyle olmuştur. Ayrıca

o dönem yaygın olarak Türkiye'ye karavanlarıyla gelen Avrupalı turistler de deniz olanaklarından yararlanmak amacıyla gelmişlerdir. Erken dönemde gelen turistleri Nusret ve Yusuf şu sözlerle anlatmaktadır:

“O zaman içkili restoran bizim et mangal yapıyoruz. Bir araba durdu. O zaman kaç yılı 1991. 5-6 tane bayan indi arabadan. Hem de mevsim ekim falan. Bunlar pansiyon istediler. Neyse aldık biz bunları içeriye. Dekor yapıyoruz diyor. O zaman ulaşım yok merkeze kaldılar burada. Ondan sonra bir gün beni çağırdılar. Şefleri. Bir tanesi iyi kötü Türkçe biliyor. Burada neden bizimle yemek yiyorlar içiyorlar bütün ihtiyaçlarımızı karşılıyorlar birde ilişkiye giriyorlar. Türk erkekleri böyle dedim. Biz Romanya'ya haber salalım hepsi gelsin dediler... Biz orada 2 bira içsek parasını öderiz dediler... Bilmiyorum ilgisini ama ondan sonra Romanya vatandaşlarında çoğalma oldu.” (Nusret, 61 yaşında, İşletmeci).

“Buranın geçmişinde burasıda kaliteliymiş, anlatılanlara göre. Almanya'dan arabasıyla, karavanıyla gelenler. Araçlarıyla gelenler çok oluyormuş. Çok da para bırakıyorlarmış. Pansiyon döneminden bahsediyorum. Geçmişteki turizmle şimdiki turizm arasında dağlar kadar fark var... Şey bakımından söylüyorum pazar bakımından.” (Hakan, 47 Yaşında, Müdür).

Örnekköy'ün kıyı turizminden ayrıldığı dönem 1990'lı yılların başıdır. Bu dönemde pratik edilen kıyı turizmine ve eğlence sektörüne dayalı yeterli gelir elde edemeyen ve çok dönemsel olan gelirler işletmecilerin daha farklı rutinler geliştirmeye zorlamıştır. Kıyı turizminin süre bakımından sınırlı olması nedeniyle, destinasyonu yıl boyu iklimden bağımsız gelişme gösteren eğlence ve kumar sektörü için bütün uygun koşullar gelişmiştir (Şekil 70). Dönemin koşullarının bu süreci nasıl geliştirdiğini farklı katılımcılar şu şekilde ifade etmektedir:

“Ondan sonra kışın hemen hemen çok az iş olurdu. Yazın işte Türklerden kim gelirse yabancı o zaman turizm yoktu. Kim geliyor esnaf şu bu. Kişiler geliyordu. Yazın haziran ve eylülde ondan sonra kışın %80- 90 sifatah etmeden kapattığımız günler oldu.” (Nusret, 61 yaşında, İşletmeci).

“90'lı yılların başında çok İskandinav turist alıyordu burası. İyi bir turist kesimiydi onlar. Bu bölge tutamadı onları. Başka tarafa gittiler. Yazın bir iki aylık bir yerdi burası.” (Ethem, 50 yaşında, İşletmeci).

Şekil 70. Örnekköy’de 1990’larda kumar turizmi amacıyla yapılan ve günümüzde atıl durumda olan otel (sağda). Yine kumar turizmi amacıyla yapılan ve pazar dönüşümünü sağlayıp kıyı turizmine yönelen otel (solda) (Kaynak: Orijinal)

4.2.8.3. Kumar Turizminden Seks Turizmine

1990’li yılların başında ise kent merkezine uzak olması ve havaalanına yakın olması nedeniyle eğlence sektörü bir sınıf atlayarak kumar turizmine evrilmiştir. O dönem talep artışı yakalamayı planlayan Örnekköy bu sayede yalnızca turizm sezonunda değil yıl boyu önemli talepler yakalamayı başarmıştır. Kumar turizminin bölgede pratik edilmesi için görece büyük yatırımlar gerektiren üç büyük kumarhane ve otel kurulmuştur. Katılımcılardan Yusuf ve Hakan kumarhanelerin başlangıç koşullarını şu şekilde aktarmaktadır:

“Önemli mi bilmiyorum ama burada Sera Otelı Antalya’ da ki ilk 5 yıldızlı otelidir. Burada turizmi ilk kim geliştirdi dersiniz burada onlar geliştirdi... 1990’lı yıllarda kumarhane yaptılar. Kumarhanelerin buraya ilk girişi öyle oldu.” (Yusuf, 45 yaşında, İşletmeci).

“90’larda Kumar meselesi geldi. Kumarhaneler kapatılınca kadar kumar turizmi vardı burada. İyi para getirdi buraya. O dönem 3-5 sene İsraililer falan geliyordu. Özellikle kumara gelirlerdi. 92’de ben Twist Otel’deydim mesela oraya çok İsraili gelirdi. Sırf, bu kumarhaneye. Şöyle bir huyları da vardır. Restoranda 2 lira vermezler suya, gece gider orda tonlarca parayı casinoya yatırırlardı... Yok, ana gelir kaynağı sayılmazdı.” (Hakan, 47 Yaşında, Müdür).

Örnekköy’de kumar turizminin gelişmesiyle birlikte bir rutin çeşitliliği olarak seks turizmi tercih edilmiştir. Bu turizm pratiğinin kumar turizmine içkin bir şekilde

geliştiğini ve kumarhanelerin kapatıldıktan sonra daha fazla yoğunlaştığını katılımcılar tarafından şu sözlerle aktarmaktadır:

“Ama o zamanda burada bir Sera Otel var. Kışın zaten kimse olmuyor. Deniz bir de plaj var. İşletmeler o boşluğu doldurdu mecburen.” (Nusret, 61 yaşında, İşletmeci).

“Bu bölgenin adamı kendi ayağına sıktı bence şimdi şöyle oldu kendileri buranın yerel halkı, kendileri turizmden anlamadığı için çalıştıramadı. Küçük çaplı oteli vardı atıyorum. Hollandalı, Danimarkalı turist geliyordu 1990’lı yıllarda. Büyük kısmını acenteler gönderiyordu. Otellerin bir kısmı acenteler tarafından dolandırıldı. Ama oteller yüksek kira bedellerinden kiraladılar... Bu adam bu kira bedelini ödemek için acente riski var. Bu riske gireceklerine, turizm ile ödemek yerine fuhuş ile ödedi. O zaman kumar işi yeni başlamıştı. Oradan çıkan küçük otellere kadınla geldi falan. Adam baktı daha rahat ve fazla kazandı. Canına minnet. O zaman bunu buradan sökmek mümkün olmadı. Kimsenin de işine gelmedi.” (Yusuf, 45 yaşında, İşletmeci).

“Ben fuhuş potansiyelini burada her zaman görüyorum. Ama sıçramayı casinonun kapandığından sonraki döneme verebilirim... Bize halen bu taleple ilgili gelen oluyor ama biz profesyonel anlamda misafir olarak düşündüğümüz için alıyoruz müşteri olarak. Sonuçta bir gelir getiriyor.” (Hakan, 47 Yaşında, Müdür).

“2 tane resmi kumarhane vardı. Onun haricinde kaçak olanlar vardı ama çok bilindik değillerdi. Onun haricinde de baktığınız zaman küçük ama güzel bir yer burası. Burada güzel işletmeler olur. Ama dediğim gibi bu kumarhanelerdeki dansçı kızlardan sonra fuhuşu getirdi. Fuhuştan sonra da Örnekköy eskiye dönmedi. Fuhuş meselesi 90’lı yıllarda. 92 civarında başladı... Hala devam. Şimdi öyle bir hal aldı ki... (Ethem, 50 yaşında, İşletmeci).

Bugün kumarhane bulunmayan Örnekköy’de kumarhanelerin bitişi ulusal dinamikler sonucu son bulmuştur. Özellikle 1996’da gerçekleşen Susurluk Kazası’nın oluşturduğu toplumsal etkiler ve kumarhanelerin oluşturduğu toplumsal sorunları ulusal medyada geniş bir süreçte irdelemiştir. Bu sürecin sonunda 1998 yılında Bakanlar Kurulu kararıyla tüm Türkiye sınırları içerisinde kumarhanelerin kapatılması kararlaştırılmıştır. O dönemin toplumsal meseleleri ve medyanın etkisini şu sözlerle aktarmaktadır:

“Uğur Dündar’ın bir tane programı vardı. Bir tane Türk vatandaşı varını yoğunu kaybetmiş. Bu kumarhanede, intihar etmiş. Çok haberini yaptılar o dönem. Siyasette karıştı olaylar olmuştu. Ondan sonra kumarhane işi bir anda bitti. Bakanlar karar aldı. Türkiye’den Kıbrıs’a gitti.” (Yusuf, 45 yaşında, İşletmeci).

4.2.8.4. Pozitif Dışsallıklar ve Farklı Türde ve Zamanda Turizm Pratikleri

Örnekköy 1970’li yıllarda tanıştığı turizm sektörüyle çok farklı pratikler deneyerek gelişimini sağlamak istemiştir. 1997 yılında kumarhanelerin kapatılmasıyla gelişmekte olan sektörel yol bağımlılık terk edilmiştir. Bu nedenle bölge özellikle kumar turizmi sonrası ortaya çıkan boşluğun doldurulması amacıyla bölgenin ulaşım olanakları aratılarak turist kitleriyle buluşması hedeflenmiştir. Bu kapsamda yapılan ilk uygulama bölgenin ulaşım olanaklarının gelişmesi olmuştur. Katılımcılardan Yusuf ve Nusret bu dönemi şu şekilde anlatmaktadır:

“Lara tarafının ilerisi devletin sosyal tesisleriydi. Bu tarafta yazlıklar, pansiyonlar oteller vardı. 2000’li yıllarda bölgenin yapısı tamamen değişti. Şurası Milli Emlak’ın, Lara Halk Plajı’nın olduğu yer yani. Herkesin orada obası vardı... Prefabrik 2+1 tarzında suyu elektriği olan obalar. 2000 sonrası bu bölgeye yol yapıldı o obalar kaldırıldı halk plajı yapıldı.” (Yusuf, 45 yaşında, İşletmeci).

“2003 yılında... Buraya dozerler falan geldi. Bizden yer istediler... Nedir bu işte sorduk buradan yer açacağız yol yapacağız burada oteller açılacak 35-40 tane. O tesisler caddesi denen Kundu yolunu açtılar 2003 yılında başladı. O yolun bir kolu olarak bu tarafa da yan yol açtılar... Tabi daha fazla kişi gelmeye başladı.” (Nusret, 61 yaşında, İşletmeci).

Örnekköy’de ulaşım çalışmalarının başlamasıyla kriz başlamıştır. Aynı dönemde Lara Plajı’nın doğu başlangıcında olan Kundu Bölgesi’nde yol yapımı sürdüğünden, bu geniş alanın mekânsal dönüşümünde bulunan çok sayıda inşaat çalışanlarının konaklaması için Örnekköy’de yer alan orta yaştaki pansiyonlar tercih edilmiştir. Bu sayede pansiyonlar turizme dayalı çalıştıkları yıllardan daha ciddi bir gelir etmişlerdir. Katılımcılardan Nusret bu durumu şu sözlerle aktarmaktadır:

“Biz o 20 yatakla bir yer aldık. Kredi çektim üstüne 38 yatakla 2009 yılına kadar çok iyi para kazandık. O oteller yapılıyordu 20 bin kişi çalışıyordu inşaatında bir yatakta 5 kişi yattılar 5 kişilik para ödediler. Sıcak su istiyorlardı. Kışın biz de o tesisatı kurduk. 2009 yılına kadar kazandık kazanmadık dersek yalan olur. O zaman bu Dinç Otel yıktı yeniden yaptı. Şurada ki Lugani falan, hepimiz para kazandık.” (Nusret, 61 yaşında, İşletmeci).

2000’li yıllarda gelişmeye başlayan dışsalıklardan biri de fuar alanlarının gelişme göstermesidir. Havalimanının genişletilmesiyle çevre bölgelerinde fuar alanları oluşturulmuş ve bu dışsallık Barınaklar ve Örnekköy’de önemli talep artışları sağlamıştır. Katılımcılardan Hakan fuar alanlarının katkısını şu şekilde ifade etmektedir:

“Bu fuarla ilgili yapılan çalışmalar var. Bu bizim yörelere ait ürünlerle ilgili fuarlar var ya onlarda bayağı geliştiriyorlar şeyi hani talebi arttırıyor konaklama açısından. Adam geliyor oradan bir dükkân açıyor. Mesela bize tatlıcılar gelir. Oraya şeyi yapanlar var ya tantuni yapan şirket var mesela onun elemanları bizde kalıyordu. Her sene de gelirler mesela. Onların etkisi var, Expo’nun yaraları var.” (Hakan, 47 Yaşında, Müdür).

2000’li yıllarla artan ulaşım olanaklarıyla yaz sezonunda Lara Plajı olanaklarından yararlanmak isteyen turistlerde artışlar yaşanmıştır. Dolayısıyla bugün Örnekköy yaz sezonunda düşük konaklama maliyetlerinden ve Lara Plajı olanaklarından yararlanmak isteyen önemli bir ziyaretçi sayısı çekmektedir (Şekil 71). Katılımcılardan Nusret yaz sezonunda turizm potansiyelini şu şekilde aktarmaktadır:

“Tamam, Barınaklar ’da çok büyük yatırımlar var da. Senin orada denize girme şansın yok. Burada alabildiğine ortamın güzel, yatırım sıfır. Ama turist geliyor yazın.” (Nusret, 61 yaşında, İşletmeci).

Şekil 71. Örnekköy’de Lara Halk Plajı’nın ardındaki sosyal alanlar (Kaynak: ve Orijinal)

Yaz sezonunda gelen en önemli turizm talebi yurtdışından olmaktadır. Bu durum özellikle 2000’li yıllarda başlayan yeni havalimanı hizmetlerinin artmasıyla olmuştur. Bu sayede Lara Plajı’na en yakın ve ucuz destinasyon olmayı başarmıştır. Fakat pazar yapısı yıllara göre farklılıklar göstererek sürdürülebilir olmaktan uzaktır. Talepte yaşanan azalmaları genellikle uluslararası ilişkilerden kaynaklı krizler oluşturmaktadır. Örnekköy’de bulunan tesislerin mekânsal olanakları nedeniyle talepte yaşanan bir

azalma durumunda ilk vazgeçilen destinasyondur. Bu nedenle küresel ve bölgesel olarak yaşanan krizlerde Antalya genelinde fiyatların düşmesi sonucu daha iyi mekânsal olanaklara sahip oteller rekabet avantajlarını kullanarak kriz yaşanmayan diğer pazarlardaki turistleri çekmeyi başarmaktadır. Buna karşılık Örnekköy talep görmemektedir. Bu duruma ilişkin katılımcılardan Hakan, Yusuf ve Ethem şu sözleri kullanmaktadır:

“Kumar işi bitince yeni pazarlar oluştu. İsrail pazarı bitince Ruslar başladı. Almanların Avrupa grupları başladı. Onlar bitti İranlılar başladı. Son 5 senedir çok inişli çıkışlı oldu. Bir ara buraya Ruslar gelmiyordu. Sonradan yeniden başladı. Hem Rus hem Alman hem Avrupa düzen değişti yani. Tutmadı bir süre sonra... Yerli turistlere, şirketlere çalıştık... İş için gelen çok oluyor onlara. Mesela bu bölgenin bir avantajı var. İş için Antalya'ya gelenlerin çoğunu bu bölge karşılıyor... Yerli ile telafi etmeye çalışıyoruz geçişleri.” (Hakan, 47 Yaşında, Müdür).

“Aslında bu siyasetle de akalı bir şey nasıl biraz İran'a biraz yaklaştık. Rusya'ya yaklaştık. Hemen buraya aktılar. Avrupa ile gerilince mesela kimse gelmedi.” (Yusuf, 45 yaşında, İşletmeci).

“Bizim ya da Örnekköy 'de kendimizin yaptığı bir reklam yok yurt dışında, pazarlama gibi bir şey yok. İyi olduğumuz zaman geliyor. Kötü olduğumuz zaman gidiyorlar... 3-4 yıldan beri. İran'la ilişkilerimizi geliştirmeye başladığımız süreçle başladı aslında.” (Ethem, 50 yaşında, İşletmeci).

Yukarıda bahsedilen değişimlere rağmen son yıllarda varlığını devam ettiren Rus ve İran pazarları olmuştur. Bu iki pazarın birlikte çalışması bölgede önemli avantajlar getirmektedir. Bu avantajların birincisi her iki pazarın aynı mekânsal alanı paylaşabilmesidir. Bu durum Avrupa'dan gelen turistlerde görülmemektedir. İkincisi ise zamansal olarak farklı dönemlerde talep yoğunluğu göstermektedir. Bu sayede işletmeler talepleri geniş bir zaman dilimine yaymayı başarmıştır. Katılımcılardan Ethem ve Yusuf bu dönem ve pazar değişimini şu sözlerle aktarmaktadır:

“Mevsimlere göre İran pazarı açık olan bir boşluğu dolduruyor. Nisan ayıydı herhalde geçen sene mart nisandaki bizim ölü sezonumuzu onlar dolduruyor. Nevruz tatili boyunca onlar gelir. Yemesiyle içmesiyle kuaförleri var. Restoranlar açmaya başladılar kendi kültürlerine uygun. Kundu'nun önüne bakın normal nevrüz zamanı deri vs. Sokaklara kadar taşmış oluyor... Terra City AVM'de alışverişleri var görseniz şaşarsınız. Bir adam aynı marka aynı tip tişörtten 10 tanesini sepete atar mı? Alıyor hepsini torbaya atıyor. Hani büyük ihtimalle İran'da böyle bir açık var ithalat yapamadıkları için. 10 liraya aldıklarını orada 20 liraya satıyorlar. Bunu başka bir yerde temin edemezler

mi? Büyük ihtimal perakendede herhalde sınırlamaları var turist olarak gelip değerlendiriyorlar.” (Ethem, 50 yaşında, İşletmeci).

“Ruslar mayıs ve haziranda hangi pazar başlıyor, ekim sonuna kadar. Yılbaşında yine paskalyaydı falan Avrupa Rus gelir.” (Yusuf, 45 yaşında, İşletmeci).

4.2.8.5. Konumsal Dışsallık ve Dönemsel Rutinler

Bugün Örnekköy’ün bir destinasyon olarak gelişmesini sağlayan taleplerin başında çok ünlü bir plaj olan Lara Plajı bulunmaktadır. Bir diğer önemli dışsallık ise havalimanına yakın bir konumda olmasıdır. Bu bahsedilen dışsallıklar Örnekköy’e ilkbahar ve yaz sezonunda pazar sağlamaktadır. Kümede bir diğer önemli dışsallık ise başlangıç koşullarından beri var olan görece kent merkezinden uzak olmasıdır. Bu dışsallık başlangıç döneminde eğlence sektörünü Örnekköy’de geliştirmiştir. Bugün ise bu dışsallığın sağladığı önemli dinamikler kullanılarak kış döneminde tesislerin farklı pazarlardan yararlanmasına olanak tanımaktadır. Kış dönemi içerisinde çoğu turistik olarak kullanılan konaklama işletmesi seks turizmine yönelmektedir. Katılımcılar kış döneminde gelişen pratikleri şu şekilde ifade etmektedir:

“Kışın çoğu açık ama fuhuşa çalışır... Yani kışın daha hızlı oluyor. Okulların tatil olduğu o 3 aylık sezonda da ağırlıklı yerli turist gelir.” (Ethem, 50 yaşında, İşletmeci).

“Kışın sistem şu; Bara gidiyor arkadaş ediniyor bize geliyor veya başka bir yere gidiyor. Onlar olmasa işçinin parasını ödeyemezler. Kışın %10 normal gelene, %90 fuhuşa çalışıyor. Yazın azalır da kış çok olur.” (Nusret, 61 yaşında, İşletmeci).

“12 ay açık normalde. Genelde yazın Ruslar, İran yabancı çalışıyoruz, iç pazar da var bunun içinde ama kışında devamlı müşterilerimiz var. 13 senedir ben buradayım. Kazandığımız insanlar var gruplar var. Onların gelen gidenleri var.” (Hakan, 47 Yaşında, Müdür).

4.2.8.6. Kayıt Dışı Konaklamada İkinci Konutlar: Yasadışıların Mekânları

Saha araştırması esnasında yeni talep gören konaklama biçiminin hangisi olduğu sorgulandığında talebin özellikle apart otel sistemi üzerine yoğunlaştığı tespit edilmiştir. Fakat bu bölgede apart otel sistemi diğer kümelerden farklı olarak eski ikinci konutlar

olan yazlıkların eşyalı şekilde kullanımı ve kiralanması şeklinde gelişmiştir.

Katılımcılardan Ethem ve Nusret bu durumu şu sözlerle aktarmaktadır:

“Şu karşıdaki evler (yazlıklar) eşyalı olarak kiralanmaya başlandı... Apart sistemi geldi ama bu kanunsuz olanı. Günübirlik kiralamalar var.” (Ethem, 50 yaşında, İşletmeci).

“Evet, mobilyalı evlerin hepsi dolu yazlıklar yani, apartlar dolu. Apartların şeyi var mutfak içinde 1+1 sevgilisiyle geliyor kalıyor. İkincisi bizde mutfak ortak onu istemiyor. Zaten öbürleri de kaçak normal aile fiyat da ucuz oluyor. KDV yok sigortalı işçisi yok.” (Nusret, 61 yaşında, İşletmeci).

İkinci konutların kayıt dışı bir konaklama sistemine dönüşmesinin nedenleri sorgulandığında önemli bazı faktörlerin olduğu tespit edilmiştir. Bunlardan ilki arz yönündeki ikinci konutlardan kaynaklanmaktadır. Çünkü büyük oranda eski sayılabilecek ikinci konut durumundaki yazlıkların birçoğu kullanım dışı, atıl durumda veya veraset nedeniyle kullanımı zor görülmektedir. Çünkü özellikle dünyada 1950’li yıllarda görülmeye başlayan ikinci konutlar Türkiye’de 1960’lardan sonra kıyıların dinlenme ve turizm sektörü amacıyla önemli bir yatırım aracı olarak teşvik edilmiştir (Emekli, 2014; Okuyucu ve Somuncu, 2015; Hall ve Müller 2004). Yoğun olarak Ege ve Akdeniz kıyılarında 1980’lerin yatırım aracı olan yazlıklar sonraki nesiller için günümüzde ilgi çekici gelmemekte veya veraset anlaşmazlığı nedeniyle atıl kalmaktadır. Bu durum ikinci konutların mülk sahiplerinden habersiz kullanılmaları problemine sebep olmaktadır. Özellikle bu nedenle de son zamanlarda emlakçılar ve çilingirler bu evleri izinsiz kiralama sistemi geliştirmişlerdir. Bu durumu Nusret ve Yusuf şu sözlerle aktarmaktadır:

“Çoğu burada yurt dışında olanların evini çilingirler açıyorlar. Emlakçılar da yapıyor onu. Adamın haberi yok yani... Adam yazlığı burası kendisi Almanya’da mesela. Geleceği dönem bellidir adamın emlakçı bunları hep kayıt eder. Kim ne zaman gelir. Ya da adam ölmüştür çocukları gelmiyordur hiç, emlakçılar buluyor bu yazlıkları getiriyor çilingiri 10 günlük 5 günlük kiralyorlar adamın haberi bile olmuyor... Çok var hatta bir adam geliyor 3 tane 4 tane kiralyor. Benlen aynı. Hiç KDV falan ödemedi iş görüyor, para kazanıyor.” (Nusret, 61 yaşında, İşletmeci).

“Bu şekilde 8-10 tane ev kiralayıp işleten insanlar var. Bize de, herkes, gülüyor salağız biz diye...” (Yusuf, 45 yaşında, İşletmeci).

İkinci konutların kayıt dışı bir konaklama sistemine dönüşmesinin nedenleri sorgulandığında diğer nedenin talep kaynaklı olduğu tespit edilmiştir. 2017 yılında çıkarılan yasal düzenleme sonrası bütün işletmelerde müşterilerin anlık bildirim sistemine geçilmiştir. Bu durum diğer bütün kümelerde olumlu bir etki oluştururken Örnekköy’de olumsuz etkisi olmuştur. Örnekköy’de kayıt dışı kalma talebinin yoğun olması nedeniyle ikinci konutlar bu yönde arz sağlamışlardır. Bu nedenle ikinci konutlar mevcut olanaklarıyla bir yasa dışı konaklama sistemine yani eşyalı ev sistemine dönüşmüştür. Katılımcılardan Nusret ve Yusuf şu sözlerle aktarmaktadır:

“Yasal boşluklar. Kimseyi suçlamıyacan. Bizde eskiden sistem yoktu. Konaklama belgeleri vardı. 12’den 12’ye gönderirdik. 2’de gelen adamı bildiremezdik ama şimdi öyle değil. Anlık bildirim var. Bak yasal düzenlemeyi yaptın otellerde kaçak kalmayı önledin. Önceden kalıyorlardı. Gece 3’te geliyordu ertesi gün 12’de gitmiş oluyordu zaten. Ama şimdi o adamlar kaçak apartlarda kalıyor... Bu bölge de temizlenmedi.” (Ethem, 50 yaşında, İşletmeci).

“Şu anda 500 bin varsa 400 bini kaçak kalıyor. Buradaki olaylar cinayetler hiç kimse denetleyemez. Şurada hangisine gitsen mobilyalı ev olarak veriyor. Ben şu anda %15 kapasite ile çalışıyorum o %100 kapasite ile çalışıyor. Bu koşulda polisler geliyor yok maliyeci geliyor ama onlarda hiçbir şey yok. Ne oluyor biliyor musun? Adam 5 gün kalacaksa bulamamışsa 1 gün geliyor burada kalıyor 4 günde orada kalıyor. Ben söylüyorum bak fişimi kesiyorum, bu ücretim. Adam alıyor götürüyor. Bu yıldızsız otellerin çalışma kapasitesini ilerde görmüyorum, kapanır. Herkes kaçak kalıyor. Birara emniyet sıkıştırdı temizlediler. Bizlerin işleri de iyi olmuştu. Bizde kayıt var bir odayı 5 defa sattık mı emniyetten gelirler. Emniyetin sayfası var. Biz hemen kaydını yapıyoruz. Aranıyorsa geliyorlar. Sen aranan biri olsan gelip kimliğini verip al der misin? Adam orda veriyor parayı gösteriyorlar evi.” (Nusret, 61 yaşında, İşletmeci).

“Kim isterse o kalıyor. Aranıyor musun? Git orda kal. Kimse bulamaz seni uyuşturucu mu alyon. Ne yaparsan yap.” (Yusuf, 45 yaşında, İşletmeci).

Bu mekanizmanın gelişmesinde bir diğer neden Örnekköy’ün kent merkezinden görece uzak olmasıdır. Ayrıca Örnekköy bugünkü koşulları dâhilinde kent merkezindeki işlevi artık seks turizminin ve yasadışı farklı ilişkilerin kümелendiği bir destinasyona dönüşmüştür. Bu durumun en önemli nedeni kent merkezinde başlayan ve sonrasında bu bölgeye doğru itilen işletme yapısının son kümelenme alanıdır. Araştırma sahasındaki kümelenmeler incelendiğinde benzer yapının sırasıyla Konyaaltı, Kaleiçi, Barınaklar ve son olarak Örnekköy’e bir yönelim vardır. Katılımcılardan Yusuf ve

Nusret bu durumun kent içerisindeki dinamikler sonucu nasıl yerleştiğini şu şekilde ifade etmektedir:

“Turizm anlamında kriz olduğunda yani zaten vazgeçtikleri bir şey. Antalya'nın büyükşehir olmasından kaynaklı ya da Konyaaltı epey bir temizlendiyse buraya kaymıştır.” (Yusuf, 45 yaşında, İşletmeci).

“Bu bölge de ittirmişler Örnekköy 'ün üstüne hapçısı, iti, senetçisi hepsini buraya toplamışlar. Bu güzelim Örnekköy'ü mahvetmişler.” (Nusret, 61 yaşında, İşletmeci).

Kayıt dışı konaklama ve yasadışı ilişkilerin Örnekköy'de yerleşmesinde bir diğer neden yerel yönetim ve denetim mekanizmasının sağlıklı bir şekilde işlememesidir. Araştırma sahası içerisinde kalan diğer kümelerde benzer örüntüler belli bir süre geliştikten sonra yerel yönetim ve denetim kurumları bu bölgelerde düzenlemeleri yaparak sistemi ortadan kaldırmıştır. Benzer yapıların çok uzun zamandır örüntülendiği Örnekköy'de ise bu yönde kararlı bir değişim uygulamaları yapılmamıştır. Bu durumu Ethem şu sözlerle aktarmaktadır:

“Bu bölgede fuhuşu önlemek isterseniz belli başlı yapacağınız işler var. Burada üç tane kafe disko ismi var. Bu yerlerin karşısında duran ekipler oraya gireni çıkanı biliyorlar. Takip edebilirler nereye girdiklerini nereye gittiklerini. Elli tane yere gitmeye gerek yok. Olivia eski kumarhanelerin olduğu yer. Pazarlıklarını orda yapıyorlar buraya dağılıyorlar belli başlı şeyler bunlar. Verdikleri noktada eşyalı bildirimsiz çalışan kaçak çalışan yerler var. İnternette numaralarını bulup arasanız kimlerin kaçak olduğunu bulmak ta kolay. İstedikten sonra devlet bunların işini bir haftada halleder... Antalya'nın bazı bölgelerinde olmuş ama onlar bir şekilde itilmiş buraya. Buraya yetkililer neden dokunmuyorlar?... Barınaklar Bölgesi de sıkıntılıydı bir dönem bitti şimdi.” (Ethem, 50 yaşında, İşletmeci).

Örnekköy uzun dönem geliştirdiği pratiklerle artık kent merkezinde işlevsel olarak yasadışı ilişkiler ve seks turizminin merkezi konumuna gelmiştir. Katılımcılardan Nusret bu durumun bölgeye artık yerleştiğini şöyle ifade etmektedir:

“Turizmin üç ayağı var. Eğlence ve seks, uyuşturucu, deniz bunları istemiyorsa devlet olarak vatandaş olarak buraya gelene fuhuş yapaman uyuşturucu temin edemen diyorsa turizm olmaz. Dünyada bu böyledir. İstemiyorsan sanayi ye yönel kapat. Buraya niye gelecek benim pansiyonumda niye kalacak ki adam? Burada başka bir sistem işlemez. Onun için turizme hizmet ediyorsan bazı şeyleri kabul edecen.” (Nusret, 61 yaşında, İşletmeci).

4.2.8.7. Negatif Dışsalıklar

Örnekköy dünyada en ünlü plajlardan biri olan Lara Plajı'nın batı başlangıcında yer almaktadır. Yılda beş yüz bin misafirin ziyaret ettiği düşünülmektedir. Bu önem ve prestije rağmen ulaşım olanakları konusunda problemler devam etmektedir (Şekil 72). Destinasyona varış için bağlantı yolları ve kavşaklarda trafik tıkanıklığı oluşmakta ve gelenler bu konuda ciddi rahatsızlık duymaktadır. Katılımcılardan Nusret kümenin ulaşım konusundaki negatif dışsallığı şu sözlerle aktarmaktadır:

“Bak mesela delikanlı sen şu yolu gördün mü? Peki bu yol böyle mi olmalı... Bir asfalt dökün. 4 bin lira tabela vergisi almayı biliyorsun. O zaman bir asfalt dökülmüştü hala o çukur yamalı. Lara Bölgesi'nin plajını iyi kötü yaptın. Buraya mangal yerleri yaptın. Kültürümüze uygun bir tavuk alıyor 10 kişi yiyor. Duş tuvalet ücretsiz. Konyaaltı'nın terli halkı da geliyor buraya. Fakir fukara bir nefes alıyor. Konyaaltı'nda denize giriş 15 lira 5 kişi gitti 75 lira. Burada bedava ama burada şimdi 18.30-19.00 gibi seyret konvoy halinde 1.5 saatte çıkamazsın burayı... 2003 ten beri var. Arabanla buradan bindin çıkış yok. Kavşağa giriyon 1,5 saatte çıkamazsın. Belki 500 bin kişi geliyor buraya güzel ama çıkışın yok. Bunlar plansız projersiz şeyler.” (Nusret, 61 yaşında, İşletmeci).

Şekil 72. Örnekköy'de Lara Halk Plajı'na giriş aksı ve plajın başlangıcında bulunan şehiriçi ulaşımı sağlayan otobüslerin bekleme alanı (Kaynak: Orijinal)

Kümede bir diğer negatif dışsallık yoğun ve kuralsız rekabet koşullarıdır. Bu durumun ortaya çıkmasında çok çeşitli işletme türü olması, farklı kültürde girişimciler ve yatırımların aralarında zaman farklının olmasıdır. Bu koşullar nedeniyle kümede oluşan rekabet işletmeleri düşük gelirlere sıkıştırılmaktadır. Katılımcılardan Hakan bu durumu şu sözlerle aktarmaktadır:

“Öyle bir fiyat kırıyorlar ki senin alacağın müşteriye de alıyorlar sen daha ne kırabilirsin ne yapacaksın ki daha ne kadar düşebilirsin ki o zaman da tıkanıp kalıyorsun. Oradan senin fiyatına satıyor. O nerden kazanıyor sürümden. Şey olması lazım bir liste fiyatı olması lazım. Şu kadar la şu kadar orası şu otel şu

yıldız. Pansiyon bazında da aynı. Kimse onu değiştiremeyecek.” (Hakan, 47 Yaşında, Müdür).

“Ben senede 50 bin liraya yakın sigorta ödüyorum. Kaçak çalışan adamlarla yarışma şansım var mı? O adam 50 liraya da verse kurtarır ama biz kurtaramayız. Ya o rekabeti bitirecek ya da bana da rahat getirecek sen de onun gibi çalış diyecek. Benim ne kadar zararım oluyorsa devletin de bir o kadar oluyor. Sadece Antalya için değil Türkiye geneline bakalım kaç tane insan bu şekilde kalıyor. Başka ülkelerde bak her şey kayıtlı resmi. Tamam, mobilyalı ev olabilir ama resmi kayıtlı maliyesini fişini keseceksin. 3 tane ev kirala oluyon pansiyoncu otelci. Kimsenin de haberi yok. Hangi mobilyalı ev kaydını bildiriyormuş. Kaç ev kiralamış.” (Nusret, 61 yaşında, İşletmeci).

Kümede bir diğer negatif dışsallık plaj kullanımı ile ortaya çıkmaktadır. 2003 yılında başlanan altyapı çalışmalarında halk plajı olarak planlanan bölge şu an önemli sayıda farklı özel girişimciler tarafından işletilmektedir. Planlarda ziyaretçi araçlar için park alanları olan ve kıyı çizgisine kadar olan bölümler bu işletmeler tarafından belli sınırlar yaratılarak kullanılmaktadır (Şekil 73). Bu olanaklardan yararlanmak isteyen ziyaretçiler belli bir ücret karşılığı bu olanaklardan yararlanabilmektedir. Katılımcılardan Ethem bu sistemin halkın buraya olan erişimini engellediğini ifade etmektedir. Yusuf ise bu durumun diğer üst kesim turistlerin talepleri sonucu ortaya çıktığını şu sözlerle ifade etmektedir:

“Şimdi orada belediyenin ve halkın yararına bir tesis yaptılar... Halk plajlarıyla özel plajların arasına mesafe daraldı... beachler öyle bir yayılmaya başlamış ki 4 tane şemsiyelik yer ya kalmış ya kalmamış. Bu da şöyle düşünün halkın yararına bir iş yapılıyor. Benim müşterilerim gidecek. Ama çok basit az bir kesimin kullanımına hitap ediyor. O kadar güzel bir yere sahibiz. Normalde şu an halk plajı olarak belirlenen Sera Oteli'yle TRT kampının arasında yerler parça parça paralı plaj olarak verilmeye başlanmış. Bir bölgede bu hizmet verilebilir ama ben parayla girmek istemiyorum. Yarım saat bir saat gidicem diyelim ön taraflar hep şezlong ve şemsiyelerle donatılmış. Bu işlerin ne kuralı var ne takip edeni var nede turizme katkısı olacak bir yapılaşma var... Biz burada turistlere bir şeyler satıyoruz ama emin olun gidin güzel bir fotoğraf çekmek isteyin plaj da görsel güzelliği olan hiçbir yer yok. Ücretli beachlerde de bu güzellik yok. Herkes kafasına göre bir şey yapmış. Halka bırakılan kısımda da bu yok. Çok bir başıboşluk var.” (Ethem, 50 yaşında, İşletmeci).

“Benchlere parası olan herkes gider. Ama bazıları otellere çalışır kimseyi almaz. Barınaklar' da ya da başka yerlerde plajı olmayan oteller beancilerle anlaşır. Turistleri buraya servislerle gönderirler.” (Yusuf, 45 yaşında, İşletmeci).

Şekil 73. Örnekköy’de Lara Halk Plajı’nda farklı türde işletmeler (Kaynak: Orijinal)

Örnekköy’de diğer önemli sorunlardan biri de çevre kirliliğidir. Yaz döneminde artan turist sayısı karşısında altyapı olanakları talebi zorluklarla karşılamaktadır. Hem plaj hem de ardında oluşturulan mesire alanı yoğun ilgi görmekte ve bu durum en çok çevresel atıkların yoğunluğundan görülmektedir. Plajın ardında yer alan ormanlık alanlarda bu nedenle sıkı sık küçük çaplı yangınlar yaşanmaktadır (Şekil 74). Ayrıca plajın orta kısmında bulunan arıtma tesisi yine bölgede bazı dönemlerde koku kirliliği oluşturmaktadır. Katılımcılardan Ethem bu durumu şu sözlerle aktarmaktadır:

“Ormanlık alanın dibine bir arıtma tesisi yaptılar evlere şenlik onun kokusundan o Barut Otel de dahil oradaki insanlar illallah getirdi. Evler satılmadı, arsalar satılmadı. Çok büyük problem bu plaja yakışmıyor... TRT kampının hemen üstü. Şimdilerde biraz kokusunu bastırdıkları söyleniyor ama denize sıfır bir alana neden arıtma tesisi yapılır çözebilmiş değilim... Yazın çok yoğun burası bazen gerçekten altyapı zor yetiştiriyor. Yine belediye bu işe özel önem verdiği için toparlıyorlar.” (Ethem, 50 yaşında, İşletmeci).

Şekil 79. Lara Halk Plajı’nın gerisinde yer alan ormanda yaşanan küçük ölçekli yangın sonrası oluşan tahribat (Kaynak: Orijinal)

Örnekköy'deki negatif bir diğer dışsallık sahip olduğu kıyı olanakları ve kıyı gerisindeki mekânsal peyzaj avantajına rağmen alanın doğru ve sürdürülebilir bir organizasyondan mahrum olmasıdır. Özellikle yerel ve ulusal kurumların bu bağlamda Örnekköy'ün gelişimini devam ettirebilecek fırsatları olmasına rağmen önemli bir karar alıştan ve yönetim mekanizmalarından yoksundur. Katılımcılar bu duruma şu sözlerle dikkat çekmektedir:

“O bölgeye komple bir park yapılırsa. Beachler yukarı çekilip plaj kesimi halka bırakılırsa. Çok güzel bir peyzaj yapılırsa o parklara. Konyaaltı'ndan çok çok daha iyi bir potansiyeli var. Ama bunu yapmak için hem Büyükşehir'in hem Çevre Bakanlığı'nın buraya el atması lazım.” (Ethem, 50 yaşında, İşletmeci).

“Halkın burada parasını harcayacağı bir lokanta var bir de pansiyonlar var. Başka harcayacak yer yok. Yerli de harcamıyor yabancıda harcamıyor. Çünkü onu cezbeden bir yer yok. Harcattırarak bir yer yok. Bir boncukçu bir tekne turu. Kaleiçi'ne gidecen? Neden Kaleiçi'ne gideyim. Binlerce adam var burada bir ton para kazanırsın. Uzunluğu çok geniş plajın ama mahrumiyeti çok. Antalya'da git nereye gidersen git en bakımsız yer burası. Aksu'ya dolmuş yoktu. Şimdi bir bak aksuya bire Lara'ya bak. Ben 40 senedir buradayım. Bir yol gelmişler başka bir şey yok. Yaptık diyen varsa gelsinler.” (Nusret, 61 yaşında, İşletmeci).

4.2.8.8. Fırsat ve Rant Mücadeleleri

Mevcut durumu itibariyle kurumsal yenilik çalışmalarının sınırlı olduğu Örnekköy'de işletmelerin çoğu orta yaş (30-40 yıl) aralığındadır. Bu nedenle yeni pazar olanağı sürekli daralmaktadır. Çıkış alanı olarak da mevcut mekânsal yapılar üzerinden yeniliklerden ziyade yapılaşmanın olmadığı ormanlık alanların yapılaşmaya açılmasıyla bölgede bir hareketlilik olacağı algısı hakimdir. Bu ormanlık alan Lara Plajı'nın hemen gerisinde yer alan özgün Akdeniz iklimine ait kızılçam ormanlarının kıyılara ulaştığı ender kalan bölgelerden biridir. Bu bağlamda gelecek nesillere aktarılmalıdır. Buna karşılık yerel girişimciler bu bölgeye ilişkin farklı beklenti ve fikirler hakimdir. Katılımcılar ormanlık alan üzerindeki düşüncelerini şu şekilde ifade etmektedir:

“Ben olsam hepsini yıkarım. Hepsini yıkmak kolay bir iş değil diyeceksiniz. Ama orada ön tarafta 27 tane 50 dönümlük bir alan veriliyor, toplamda 6000 dönümlük bir alan yapar. 6000 dönümlük bir alan için Aksu'ya kadarki 150 bin dönümlük ormanlık alanı yakıyorlar. Orayı rahat bırakmaz kimse” (Ethem, 50 yaşında, İşletmeci).

“Evet, beş yıldızlı otel de yaparım. Ormanın oturduğun yerde de boşluklar var. Kesersin 100 ağaç dikersin 300 ağaç. Ne değişti. Ama istihdam. Buralarda bile gelip gezilecek yer yok. Adam şurada oturayım da çay içeyim dese yer yok. Zaten her yer dolmuş” (Nusret, 61 yaşında, İşletmeci).

“Barınaklar’da falezlerden inemiyorsun oradaki adam denize girmeye buraya geliyor. İşin garip tarafı suyun döküldüğü yerde ev 3 trilyon benim evim var bak orda 6. kat 1.5 trilyon. Burada 150 metre sonra deniz var. Girebiliyorsun plaja. Denize girebileceğin yerde asfalt yok çarşı yok. Bura bakire. Burada yatırımı da ucuza yaparsın bu bölgede Sera Oteli’nden başka daha değişik otel tipi yapacaksın. Bak ben söylüyorum kum evleri barakadan yapacan. Bu otellerden daha çok kazanırsın. Çünkü Türkiye’de dizi ağrıyan beli ağrıyan çok insan var. Bende 3 tane yaşlı var bu kum diz ağrılarına bel ağrılarına iyi geliyor. Samsun’dan geliyorlar doktorlar öneriyorlar. Param olsa gene buraya hatta o ormanlık alana talip olurum. Denize sıfır değil plajlardan sonraki yere ormana zarar vermeden ormana da uyumlu bungola tarzı da yaparım.” (Nusret, 61 yaşında, İşletmeci).

Ormanlık bölge küçük girişimcinin dikkatini çekmesinin yanında büyük sermaye sahipleri de uzun zamandır bu bölge için farklı yatırım projeleri geliştirmektedir. Katılımcıların ormanlık alan üzerinde bahsedilen büyük girişimleri ve fikirleri şu sözlerle aktarmaktadır:

“Atıl bir orman var 3000 dönüme tekamül ediyor. Orayı yeme kavgası hiç bitmedi... Devletin arazisi. Büyük operasyon yapmaya çalıştılar. Elleri ayaklarına dolandı kaldı. Yapsalardı ne olacaktı? O alanın vatandaşın yararına yapacaklarına inanmıyorum ben yiyeceklerdi o bölgeyi. Disney Land gibi bir proje belki yapılabilirdi. Şu an Antalya’nın bu tarafta da Kundu’ya kadar başka bir ormanı kalmadı. Şimdi nasıl şey yapılır. 5 yıldızlı otellerin şansı yok (Yusuf, 45 yaşında, İşletmeci).

“Arka tarafta bir ormanlık bölge var. 1996 yılında Muratpaşa Belediyesi tarafından ormandan kiralandı. O zaman Manavoğlu tarafından farklı bir proje yapılacaktı. İktidar değişikliğinden dolayı yeni gelen iktidar Manavoğlu’nun elinden aldı. Şu anda çöplük alanı olarak yirmi yirmibeş yıldır durur. Şehrin en güzel yeridir. Küçük kafeteryalar olur o ağaçların altına. Orada çok vakit geçer. Çok düzgün bir ağaç topluluğu var. Ama ne hikmetse iktidar değişince elinden alındı.” (Ethem, 50 yaşında, İşletmeci).

“2005’te falan yine gündem oldu orası, Disney Land yapılacaktı. Halk karşı çıktı. Çünkü halka açık bir yer yapmayacaklarını düşündü herkes. Elimizdeki tek halka açık alanı, parası çok olan birisi tarafından gasp edileceğini düşündükleri için... Halk Disney Land’a karşı çıkmadı aslında karşı çıkılan Fettah Tamince’nin bizim kendi insanımızın giremeyeceği bir yer yapacağını düşündüğü için karşı çıktılar. Her şey bir kenara buraya böyle bir proje yakışır mıydı? Evet. Çok atıl durumda bir çam ormanı var orada. Artık oda kalmadı. Herkes bir yer almak bahanesiyle yakıyorlar. Yenisi dikilmediği için ağaçlar azalıyor. Sürekli kazmayla müdahale ediyoruz ama bizim müdahale etmemizle olmaz devlet eliyle olacak iş. Çok sürmez 3-5 yıla o orman tamamen yok olur.” (Ethem, 50 yaşında, İşletmeci).

Bütün araştırma sahasında olduğu gibi burada da gelecekteki taleplerin apart otel şeklinde olan konaklamalara yöneleceği öngörülmektedir. Bu nedenle bazı girişimciler bölgede eğer bir yatırım planları olursa apart otel tarzı bir konaklama işletmesi kuracaklarını şu sözlerle ifade etmektedir:

“Bu şekilde pansiyon değil apart turizmi yaparım. Bizim felsefemize daha uygun. Aile amaçlı o daha uygun... Virüste devreye girdi. Bizim de diğer tarafta uzun zaman animasyon işinde çalışan bir arkadaş çalışıyor. Animasyon ne demek 5 yıldızlı bir otele vatandaş geldi. 2 haftalık bir program aldı geldi. 2-3 gün çok güzel eğlendi. Otel müşteriyi dışarı salmak istemiyor. Can sıkıntısı başlıyor. Bu boşluğu da animasyonla eğlendirerek gidermeye çalışıyor mantık bu. Ama öbür türlü senin apart turizminde senin canın sıkılması gibi bir şey yok. Eğer araban yoksa da kiralamak çok kolay. Antalya'nın sahili çok büyük bir sahil. Hem tarihi olsun hem doğal güzellikler olsun hem diyelim ki plaj. Gidebileceğin çok yer var.” (Yusuf, 45 yaşında, İşletmeci).

“Zaten büyük ihtimal korona dan sonra artacak.” (Ethem, 50 yaşında, İşletmeci).

Bölgede turizm yönünde gelişimi için düşünülen bir diğer farklı rutin ise geçmiş dönemlerde pratik edilen kumar turizmidir. Katılımcılar bu yönde bir turizm sektörünün bölgeyi geliştireceğine ve katkı sağlayacağına inanmaktadır:

“Hâlbuki burası kumarhaneler için bulunmaz nimet. Bu kadar büyük 5 yıldızlı oteliniz varsa bu bölgede kumarhaneler belli bir bölgede açılır. Türklerin para kaybetmesini istemiyorsan pasaportla giriş çıkış imkânı sağlayabilirsin. Ama bu genelde bu ciddi bir turist geliri sağlar mı sağlar. Ama Antalya'ya bir faydası olmaz. Adam sabahtan başlıyor kumar oynamaya yatmaya kadar kumar oynuyor. Dışarıya çıkıyım dolaşayım falan yok. Kumarhanelerin esnaf olarak bir faydası olacağını sanmıyorum.” (Ethem, 50 yaşında, İşletmeci).

“Bir de kumarhaneler açık olsa... Şu an pandemi dönemi düşünürsen bence etkili olur. Çünkü talep baya düştü. En azından yazın kazanamadığını kışın belki çıkarırsın. Kumarın yazlığı kışlığı yok. Mesela şöyle düşünürsen Kıbrıs bu konudan çok avantajlı Kıbrıs'ta böyle bir yasak yok.” (Hakan, 47 Yaşında, Müdür).

Örnekköy iklim, bitki örtüsü ve morfolojik özellikleriyle diğer kümelere göre avantajlı bir konumdadır. Bu özellikleri birçok fırsat barındırmaktadır. Hem yerel hem ulusal ölçekte uygulanacak sürdürülebilir turizm uygulamaları alana yeni fırsat ve rutinler geliştirebilir. Katılımcılar bu durumu şu şekilde aktarmaktadır:

“Buraya yaptığın büyük yatırım karşılığı var. Alan var ormanlık alan var. Örnekköy'ü geri dönüşüme sokarsın. O Of Oteli öyle kaldı. 16 katlı yer öyle kaldı. Denize sıfır olmayan yer çalışmıyor. Önce bir yol buranın bir planı yok.

Eşinle bir yerde çay içeyim oturayım dersin oturamazsın. Buraya gelen kişi bana soruyor. Nerede eğlenebilirim. Kaleiçi'nde 12 km. Burada bir disko var. Ailesiyle oturup eğlenebileceği bir alan yok. Yatırım yok. Dünyanın en gözde en ince kum plajı burada. Fizik tedavi görüyor bize geliyor anlatıyorlar. Yatırım yapılmıyor. Yol yapılmıyor. Yok doğru düzgün üst geçit, alt geçit.” (Nusret, 61 yaşında, İşletmeci).

“Atıyorum ben belediye başkanı olsam 50-100 bin liralık bir peyzaj çalışması yapacak olsam. Arka tarafa magal alanı yapacak olsam. Çok geniş ve tertemiz bir plaj. İnanın çok az kafa yoran birinin eline verirsiniz. 1-2 milyon nüfusa ulaşan bir Antalya'nın olduğunu düşündüğünüzde o plajın mükemmel bir plaj olmasına sebep olursunuz. Buna rağmen şu dönemlerde özellikle bir başıboşluk var.” (Ethem, 50 yaşında, İşletmeci).

4.2.9. Doğrudan Yabancı Sermaye ile Kamusal Alandan Kitle Turizmine: Kundu

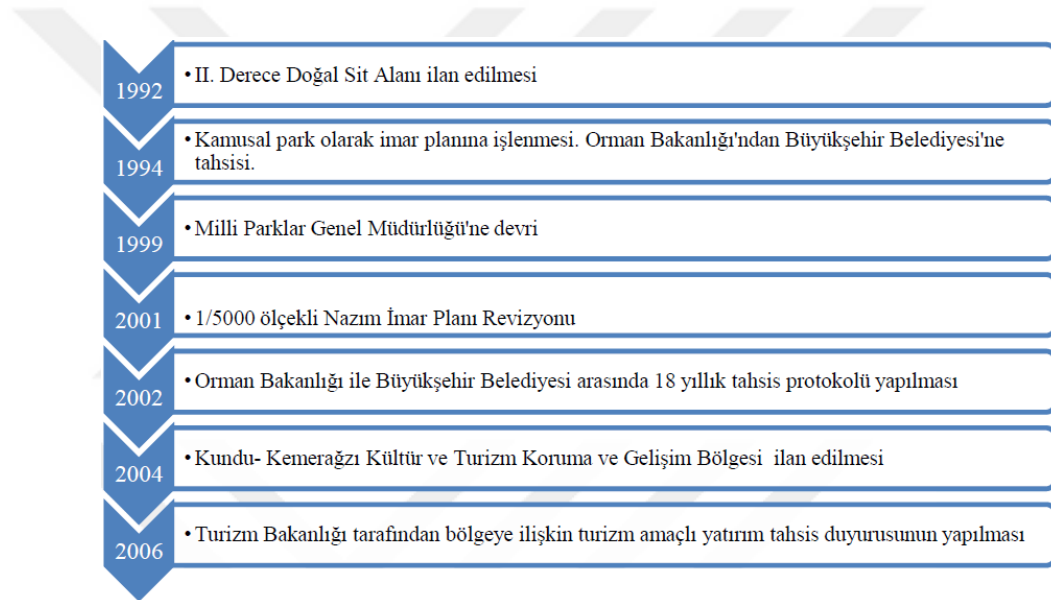
4.2.9.1. Ekolojik ve Toplumsal Açıdan Kundu'nun Geçmişi

Kundu Bölgesi kıyı ve ardındaki ekolojik özellikleriyle uzun bir dönem Antalya kent merkezinde önemli bir doğal alan olmuştur. Bölgede 2000'li yıllara kadar Akdeniz ikliminin oluşturduğu bozulmamış fıstık çamı (Pinus Pinea) ormanları bulunmaktaydı. Ayrıca bölgede bulunan Lara kumulları Caretta Caretta kaplumbağaları için önemli bir üreme noktasıdır.

1980 ve 2000'li yıllar arasında bölgedeki rant baskıları ormanların, tarım arazilerine dönüşmesi yönünde olmuştur. Zamanla bölgede bağlantı yolları ve devlet kooperatiflerine ait sosyal tesisler oluşturulmuştur. Ayrıca ikinci konut talepleri de yoğun olmuştur. Bu taleplerin karşılanması için geliştirilen en önemli rutin de bölgenin yangınlar ile ekolojik özelliklerinin tahrip edilmesi ve yerel yönetimlere baskılar şeklinde olmuştur (Mansuroğlu vd. 2008: 117). Yine de tüm bu çabalara karşılık bölgenin koruma statüsü bu mekânsal değişleri büyük ölçüde sınırlamıştır.

2000'li yıllarda bölgenin turizm merkezi ilan edilmesi ise Kundu'daki mekânsal değişimlerin sağlanması için farklı bir otoriteyi başat olarak geliştirmiştir. Bu anlamda değişimde başat rol oynayan faktör merkezi yönetimde alınan turizm politikalarına ilişkin kararlar olmuştur. Bölge, 03.08.2004 tarihli 2004/7789 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile “Antalya Kemerağzı-Kundu Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi”

olarak ilan edilmiştir. Bu kararlar istisnai olarak, yatırımın kültür ve turizm koruma ve gelişim bölgelerinde (KTKGB) yapılması durumunda, bölgenin gelişmişlik durumuna bakılmadan, teşvik başvurusunda bulunan işletme ve kuruluşlar en az gelişmişlik seviyesinde olan beşinci bölgenin kapsayıcı teşviklerinden yararlanmaktadırlar. Dolayısıyla bir bölgenin KTKGB’de bulunması sektördeki en kapsayıcı teşviklerden yararlanmasını sağlamaktadır (Mutlu ve Başer, 2020). Bu kapsamda Kundu Bölgesi birçok yabancı yatırımcıyı merkezi yönetim aracılığı ile çekmiştir. Bölge üzerinde gelişen tüm bu talepler ve uygulamalar bölgenin koruma statüsünün de sürekli değişmesine neden olmuştur (Şekil 75).

Şekil 75. Kundu bölgesi üzerinde alınan farklı ve çelişkili merkezi kararlar (Kaynak: Yazar, 2017: 116)

Kundu’da KTKGB kararı alınması sonrası bölge için alınan teşvik kararları ve bölgede yapılan planlama çalışmaları için esnek, revize planlar tasarlanmıştır. Bu sayede merkezi ve yerel yönetim üzerindeki rant ve mülkiyet değişimi resmi ve üst düzey planlara yansıtılmıştır (Yazar, 2017: 74). KTKGB içerisinde birçok alan kamusal mülk olmasına karşılık bağlantı yolları ve çevrede az miktarda da olsa yerel halktan kamulaştırma yolu ile alınmıştır. 2006 yılında ise toplulaştırılan alanların büyük sermaye ve yatırımcılara tahsisi sağlanmıştır.

Mülkün kamudan büyük sermayeye devriyle bölgede turistik tesislerin yaygınlaşmasıyla ekonomik peyzaj değişmiş ve mekânsal kullanımda turizm ilk sırada yer almıştır. Tüm bu gelişmeler ve uygulamalar sonrasında 2004 yılı itibariyle KTKGB ilanından sonra Kundu konut ve turizm tesislerine dönüşmesi için baskılar sonuç vermiş ve konaklama tesislerin olduğu bir kümeye dönüşmüştür (Şekil 76). Alınan bu kararlar yalnızca mekânsal değişim değil toplumsal anlamda da önemli değişimler yaratmıştır. Kamulaştırma sonucu birçok insan tarım sektöründen turizme geçmiştir. Katılımcılardan Ethem ve Hasan bölgenin tarım alanından turizme geçiş aşamasını şu sözlerle aktarmaktadır:

“İlginçtir toprak sahiplerinin çoğu sonradan kazandıkları parayı barda, pavyonda orada burada bitirip şuan burada kapıcı, güvenlik, işçi olarak çalışıyorlar. Kundu'daki taksicileri düşünün hepsi normalde toprak sahibi ama otelinin önünde taksi bekliyorlar. Vizyon o kadar. Belki de onlardan sonraki nesil vizyonlu olur. Ama artık arsa arazi bir şey kalmamıştır.” (Ethem, 50 yaşında, İşletmeci).

“O yatırımlar olurken o arazilerin çoğu devlete aitti... Köylüler yatırımları normal karşıladılar problem olmadı hiç... Otellerin ekonomik olarak katkısı büyük. Bölgeye olmasa da iş istihdamı yaratıyor... Ama ne bileyim doğa olarak daha kötü bence. Ekonomik olarak iyi.” (Hasan, 50 yaşında, Esnaf).

Şekil 76. Kundu Bölgesi’nde zaman içerisinde değişen arazi kullanımı (Kaynak: Harita Genel Müdürlüğü)

4.2.9.2. Büyük Otellerin Doğal Seleksiyonu ve Gelişen Dışsalılıklar

Kundu, Lara Plajı’nın doğu kısmında bulunan ve bakanlık belgeli büyük ölçekli tesislerin oluşturduğu bir kümelenme alanıdır. Bu küme 2000’li yılların başına kadar plaj ve ardında olan küçük yerleşmelerin olduğu Aksu çayına kadar olan geniş bir alandır. Bugün Kundu’nun uluslararası bir destinasyon haline gelmesini sağlayan temel

faktörlerden biri ise kent merkezine ve havalimanına yakınlığı olmuştur. Bu sayede Antalya Havalimanı'na varan birçok turist uzun olmayan aktarma süresiyle tatil süresini geçirebileceği tesise varabilmektedir. Katılımcılardan Tahsin bu faktörün oteller için önemini şu sözlerle ifade ediyor:

“Alanya veya Manavgat’a gidecek olan turist zaten bir kere yolda yoruluyor, bekliyor. Sıcak, güneş, nem. Bu bölge o bakımdan avantajlı havalimanına çok yakın 10-15 dakika sürer uçaktan inen turist en geç yarım saate odasında oluyor.” (Tahsin, 54 yaşında, Esnaf).

Kundu'nun büyük otel yatırımlarını çekmesinde bir diğer faktör de bozulmamış bitki örtüsü ve mülkiyet durumunun büyük bir bölümünün kamuda olmasıdır. Kıyı çizgisinin hemen ardından başlayan fıstık çamı ormanları plajın peyzaj özelliklerini artırmıştır. Bu bağlamda bölgede çeşitli kamu kurumlarına ve devlet hazinesine ait kamusal alanların olması yine yatırımları çekmekte etkili olmuştur. Alanda Maliye Bakanlığı, Antalya Büyükşehir Belediyesi, PTT, Lara Plaj Birliği, Emniyet Genel Müdürlüğü gibi pek çok kurumun mülkü bulunmaktadır. Dolayısıyla doğrudan yatırımlar bu bölgeye merkezi yönetim aracılığıyla tesir ederken bu yeni sermaye mekânın getiriler bakımından yeniden düzenlenmesi için bozulmamış doğal ortam ve kamuya ait mülkiyet durumuyla rahatça sağlanmıştır. Bu nedenle deniz ve kıyı alanlarının kullanımı kamusal olmaktan çıkmış ve otellerin özel kullanımına girmesi sağlanmıştır. Bu sayede kumsal alanlar alt-orta gelir düzeyindeki turistler için özel kullanımına sunulmaktadır (Yazar, 2017). Katılımcılardan Tahsin, Hasan ve Ethem yatırımların bu teşvik ile nasıl bu bölgeye geldiğini şu sözlerle aktarmaktadır:

“O dönem devlet otelcilere burada destek verdi. Kamulaştırmalar yaptılar ve o arazileri otellere verdiler. Çok büyük araziler... Şimdi giremez oraya kimse.” (Tahsin, 54 yaşında, Esnaf).

“Bence havalimanına, şehire yakın olması, denize sıfır, kumsal olması bir de arazilerin devlet tarafından tahsis edilmesi otelleri buraya çekti.” (Hasan, 50 yaşında, Esnaf).

“Kundu tarafında otellere deniz kenarını sıfır verdiler. Arka tarafındaki konutları turistik tesisleri düşünün hiçbirine ait denize girebilecekleri küçük küçük toprak parçası yok orada. Kundu büyümüyor gelişmiyor neden. Her yer otel

nerede denize girecek adam. Denize girmeye buraya geliyor adam.” (Ethem, 50 yaşında, İşletmeci).

4.2.9.3. Turist Profili ve Değişim

Kitle turizminin tercih edildiği Kundu’da büyük ölçekli otellere gelen ziyaretçilerin büyük çoğunluğu yurtdışından tur operatörleri vasıtasıyla satın aldıkları “paket tur” ya da “her şey dahil” olarak adlandırılan sistem tatil sürecinde ziyaretçilerin bütün aktivitelerin ve boş zamanı otellerde geçmesini sağlamaktadır. Bu durum turist gönderen bölgelerin değişimine bağlı olduğu gibi büyük orada turistin ekonomik refah seviyesiyle doğrudan ilgilidir. Kundu Bölgesi’ne ilk dönemler olarak adlandırılan 2010’lu yılların başlangıcı kitle turisti olarak adlandırılan turistler arasında iyi bir başlangıç olduğu fakat zamanla turist profilinde çok hızlı bir düşüş yaşandığı görülmektedir. Katılımcılardan Hasan, Tahsin ve Adil bu duruma ilişkin deneyimlerini şu şekilde aktarmaktadır:

“Eskiden turistler ilk açıldığı dönemler daha gezmeye ve para harcamaya daha müsaitti. Ama şuan turistlerin çoğu, Antalya’ya gelen turist otele gelmiş gibi. Havalimanından otele, otelden havalimanına. Antalya’ya ve normal esnafa bir faydası olduğunu düşünmüyorum. 2015 yıllarında sonra 2013-2015 yıllarından sonra daha çok ne bileyim zengin turisti ülkemize getiremez olduk... Başta gayet şeydi. Danimarkalı Hollandalı vardı. Şimdi Rusya Ukrayna daha çok bu bölgelerin turistleri var. Ama oradan da en alttakiler işte...” (Hasan, 50 yaşında, Esnaf).

“Bence bugünkü halinden daha beter olur. Bizler için, esnaf için çünkü ne bileyim turist burada sanki sadece otel alışveriş, otel alışveriş mantığı ile yürüyor. Akşam mesela hava karardıktan sonra hiçbir turist ben gideyim de Antalya’nın Kaleiçisi varmış, yat limanı varmış akşam yemeğimi de orada yiyeyim demiyor. Çünkü otellerde ultra her şey dahil olduğu için. Müşteri dışarı çıkmıyor yani bununda esnafa katkısı olmadığı içinde. Beklenti içinde olup masraf ediyorlar. O yüzden ben geleceğinin bu şekilde devam ederse daha iyi olabileceğini zannetmiyorum.” (Tahsin, 54 yaşında, Esnaf).

“Küresel rekabet her şey dâhil sistemi doğurdu. Kendisine ne versek doymayan bir kitle oluştu. Yani kendisine verileni çok çabuk tüketen ve daha yok mu diyen bir turist kitlesi oluştu. Kısmen Y kuşağı diyebiliriz buna yani asla tatmin olmayan ve daha yok mu diye soran, bekleyen bir turist kitlesi önce oda kahvaltıydı, akşam yemeğini ekledik. Yok mu dediler daha başka. Öğlen yemeğini de ekledik ve adına tam pansiyon dedik. Daha yok mu diye bakışlarla karşılaşınca alkol vs. ekleyip her şey dahil dedik. Sen bir sefer tatilini satın alırken ödemeni yap, bir daha otele geldiğinde elini cebine atma dedik. Bu rahatlık insanı cezbedti. Bugün yurtdışında veya Türkiye de tatile gelenlerin %90’ı belki daha fazlası o tatil tesisine otelin bulunduğu coğrafyaya değil, o

kente değil otele geliyor. Oteldeki yeme, içme, eğlenme zahmetsizce 1 – 2 hafta yaşamaya geliyor. 1 – 2 hafta eğleniyorlar, yiyorlar, içiyorlar olağan üstü ölçülerde de israf yapıyorlar. Özellikle doğu toplumlarından gelen turistler, batıda bu kadar yok. Yani Avrupalı tabağına yiyebileceği kadarını alıyor, doymamış ise tekrar gidip alıyor. Ama bizimkiler ve doğu toplumları tabağını doldurup 3/2 sini bırakıp gidiyorlar. Toparlarsak insanlar yeme, içme, bedava klima bunlara geliyorlar. Destinasyona gelmiyorlar.” (Adil, 65 yaşında, Yönetici).

Kundu bölgesinde turist profilinin çıkarımının yapılabileceği bir diğer gösterge bölgedeki en yakın ve yaygın işletmelerdir. Büyük bir turizm kitlesini ağırlayan Kundu kümesinde ana aks durumunda olan Lara Turizm Yolu üzerinde ticari alanlar bulunmaktadır. Bu alanlarda deri, mücevher, tekstil vb. birçok alanda işletme bulunmaktadır. Araştırma alanında yapılan gözlemlerde otellerin yakın bölgelerinde çok yaygın olarak “bazaar” olarak adlandırılan alışveriş alanlarının kümелendiği görülmüştür (Şekil 77). Bu durumun en önemli nedeni düşük profildeki kitle turistinin ünlü birçok markanın ürünlerine benzer, imitasyon ürünleri, orijinal ürüne göre çok ucuz bir şekilde temin etmelerinden kaynaklanmaktadır (Şekil 78). Bu tür tekstil ve deri ürünleri satan yerel işletmeler mülakata katılım sağlamaktan imtina etmiş olmalarına karşılık taksi esnafı olan Tahsin bu durumun nedenini şu şekilde aktarmaktadır:

“Buraya gelen turist işte şu ucuz malları almaya gelen insanlar. Hepsi etiketli imitasyon ürünler, ucuz diye çok rağbet görüyor bu dükkânlar. ” (Tahsin, 54 yaşında, Esnaf).

Şekil 77. Kundu kümesinde yer alan otellere yakın lokasyonda bulunan işletmeler (Kaynak: Orijinal)

Şekil 78. Kundu’da otellere yakın lokasyonda bulunan işletmelerdeki imitasyon ürünler (Kaynak: Orijinal)

4.2.9.4. Gelecekte Kundu: Dönüşümün Engelleri

Günümüzde Kundu kümesinde yer alan oteller 750 ve 2000 kişilik yatak kapasitesiyle Antalya ölçeğinde önemli bir destinasyon konumundadır. Fakat kitle turizmine dayalı bu derece büyük mekânsal organizasyonlar turizm gibi çok değişken bir sektör için önemli değişiklikleri zorlu kılmakta ve yeni koşullara uyum sağlama bakımından rakip işletme türlerine göre daha yavaş değişim süreci nedeniyle krizlere karşı yüksek riskli konumdadır. Bölge risklere karşı her ne kadar güvenli bir pozisyonda olsa da gelecek turizm talepleri bu mekânlarda karşılanamayacak kadar değişebilir. Katılımcılar Adil bu görüşü şu şekilde aktarmaktadır:

“O herşeyin cazibesine kapılan X kuşağıdır. Y kuşağı biraz daha seçici bugün temel kitlesi beyaz yakalılar olan Y kuşağı onlar biraz daha seçici daha fazla bireysel tatile yatkın onu tercih ediyorlar. Tatile gidecekleri zaman odalarda da belli kriterleri var. Otelin doğaya saygılı olmasını önemsiyorlar. Bu kararlarını değiştirmiyor ama otel hakkında fikir sahibi olmaları noktasında otel hayvan haklarına saygılı mı? Doğaya saygılı mı? İnsana saygılı mı? Bize sunduğu gıdalar sağlık mı? Bu gibi kriterlere dikkat ediyorlar ama bu %100 kararlarını belirliyor diyemeyiz ama etkiliyor. Y kuşağı biraz daha bireysel tatmine ve bireysel deneyime önem veriyor. Bu 2000 sonrasında 2010’lara doğru ortaya çıkan Z kuşağında biraz daha baskın 18-22 yaşları arasında olan insanlar gideyim şurada kafa dinleyeyim felsefesiyle hareket etmiyorlar. Ben gittiğim yerde nasıl bir deneyim yaşarım diye soruyorlar. Aralarında sosyalleşme meraklısı, gittiği yerde hemen kendi kuşağıyla kaynaşmayı tercih ediyor dolayısıyla böyle sosyalleşmeye ve deneyime dayalı bir Life Style arayışı içerisinde yeni kuşak. Y kuşağının son demleri ve Z kuşağı diyelim. O yüzden eski modele göre devasa lobiler ve insanların birbirinden ayrı noktalara oturtulduğu mekânlar, sosyalleşmenin olabildiğince engellendiği otellerin çok fazla şansı yok Z kuşağında. Z kuşağı gittiği yerde kaynaşmayı, sosyalleşmeyi, deneyim yaşamayı ve kendisine sunulan değerleri hemen tüketmeyi seviyor. Seneye belki bu senenin deneyimi demode olacak. Onlar böyle bir kuşak çok

abuk tüküyorlar. Hele hele 6 – 10 yaş arası ben onların 20’li yaşlarını hayal bile edemiyorum. Çünkü önüne bir oyun koyuyorsunuz elektronik oyunlara çok düşünler o oyunu oynuyor başka yok mu diyor. Hızla tüketme alışkanlığı bu insanlarda baskın karakter. Dolayısıyla turizm sektörü bir bütün olarak değişik alanlarda yani uçak, ulaşım, konaklama, eğlence bütün bu alanlarda gastroni bu Z kuşağının tüketim hızına nasıl yetişecek ben onu merak ediyorum. Çünkü hiçbir otelde şuan bu yönde bir değişim yok... Lütfen otelinize E-spor yatırımı yapın ekranlar alın, tribünler yapın Fenerbahçe’nin geçen sene bir maçı Ülker Arena da stat doluydu 20.000 kişi, 30.000 kişi de dışarda ekranlardan seyrediyordu. Şimdi bu size bir ilham vermeli, işaret olmalı lütfen bu alana yatırım yapın Z kuşağı E-spor düşünüy otellerde buna ağırlık vermezseniz işiniz zor diyorum ama kimse henüz oralı değil gününbirlik yaşıyorlar. Dolayısıyla Antalya da geleceğe dönük Z kuşağını tatmin edecek onlar için cazibe olabilecek yatırımlar için alan var mı sorusundan önce böyle bir irade var mı? Böyle bir düşünce var mı? Sorusunu sormak gerekir. Şuan da yok günü kurtarıyorlar.” (Adil, 67 yaşında, Yönetici).

Kundu Bölgesi’nin ilk aşamada kültür ve turizm koruma ve gelişim bölgesi olarak belirlenmesinde temel faktörler Lara Plajı’nın kumsal özellikleri ve ardındaki doğal bitki örtüsüdür. Buna karşılık günümüzde Kundu’nun bu özellikleri aşırı yapılaşma sonucu tahrip edilmiştir. Çünkü kıyıya yakın alanlarda geniş ölçüde alan kaplayan tesislerin ardında büyük nüfus barındıran konut alanları oluşturulmuş ve doğal alanlar sınırlandırılmıştır (Şekil 79). Bu nedenle Kundu’da tehlike altındaki turizm sektörü dışında, diğer sektörler için gelişim patikaları kapanmış görülmektedir.

Katılımcılardan Hasan bu duruma ilişkin gözlemlerini şu sözlerle aktarmaktadır:

“Ama bizim otellerimiz, düden şelalemiz var. Bizim doğal yerlerimiz daha çok. Yapmacık şeylerimiz yok doğal yerlerimiz çok ama tanıtımını görselini yapamıyoruz. Doğal olmasına rağmen binlerce insan Düden Şelalesi’ne gidiyor ama ben çoğu zaman gittiğimde su akıyor... Antalya gibi bir yerde suyun akmaması gibi bir şey olamaz... Bu bölgeleri de kuruttular. Ne yazık ki böyle şeyler oluyor ve o zaman sadece ucuz olduğu için gelen turistler geliyor. Tanıtım yapamıyoruz yani. Tanıtım yapamadığımız için bize ne biliyim üst düzey, patron dediğimiz insanlar turist olarak gelmiyor. İşçi kesimi geliyor. Almanya da ki taksici, elektrikçi Rusya da ki şu mağazada çalışan insanlar geliyor. Ben patron düzeyinde ki insanların Türkiye’ye ya da Kundu’ya çok geldiğini zannetmiyorum...” (Hasan, 50 yaşında, Esnaf).

Şekil 79. Kundu’da kıyı alanları üzerindeki oteller ve gerisindeki konut alanları (Kaynak: Orijinal)

Kundu kümesinde araştırma esnasında gözlemlenen bir diğer risk otellerin yerel toplum ile karşı karşıya gelme riskidir. Bu durumun iki temel nedeni bulunmaktadır. Birincisi oteller bulundukları bölgede yerel halktan bağımsız bir ekonomi yaratmaktır. Bu durum özellikle yerel toplumda gelirlerinin azaldığı dönemlerde oteller ve yerel toplum arasında çatışma durumu ortaya çıkarabilir. İkinci neden ise sahil şeridini ve kıyı olanlarını yoğun ölçüde otellerin kullanmasıdır. Çünkü bu bölgede konut alanlarının yoğunluğunun artmasına rağmen deniz ve kıyı kullanım alanları önemli ölçüde sınırlandırılmıştır (Şekil 80). Katılımcılardan Hasan ve Tahsin bu durumu şu şekilde aktarmaktadır:

“Oteller kendi önünde ki kumsalı kendisi kullanıyor zaten. Dışardan kimse girme imkânı yok. Birkaç tane halk plajı var ama çok büyük alanlar değil...” (Hasan, 50 yaşında, Esnaf).

“Yani bu bölge de ki taksicilerin hepsi bu bölge de yaşayan insanlar. Taksicilik olarak katkı sağlıyor diyeyim. Tek mesleği bu olmasa da herkes seracılıkla, çiftçilikle çalışıyor. Ama taksi sahipleri de o köyden... Çalışma anlamında yerel halkın çok fazla çalıştığını zannetmiyorum otellerde. Çok az yani... Dediğim gibi seracılıkla çiftçilikle geçiniliyor... Taksicilikle bu bölgede bir evi aileyi geçindirme şansı yok. Böyle bir iş potansiyeli şeyi yok. Zaten kısa bir dönem. 6 ay çalışıyor 6 ay çalışmıyor. Bu süreçte de otellerin müşterilerinin dolu olmasına alakalı normal bir asgari ücret kadar para kazanamaz.” (Tahsin, 54 yaşında, Esnaf).

Şekil 80. Kundu’da kıyı alanları halkın kullanımına bırakılan kumsal alan (Kaynak: Orijinal)

4.3. Kümelenmelerin Dirençliliği

Araştırmanın bu boyutunda kümelenmelerin geleceğine ilişkin önemli kestirimlerin ve çıkarımların yapılması için her bir kümeyi oluşturan tesislerin dirençlilik kapasiteleri farklı boyutlara göre ölçülmüştür. Burada amaç kümelerin krize karşı dirençlilik kapasitelerinin eksik ya da yeterli taraflarını inceleyerek gelecekte yaşanabilecek muhtemel bir krize karşı hangi alanlarda hazırlık çalışmaları yapılabileceği hakkında bilgiler sunmaktır.

Tesislerin dirençliliğini tespit etmek amacıyla dört farklı ölçek geliştirilmiştir. Geliştirilen dört farklı ölçek saha çalışmasında belirlenen kümeler içerisindeki konaklama tesislerinin işletmecileri ya da müdürlerden oluşan katılımcılara uygulanmıştır. Bu kapsamda ilk olarak katılımcılara ilişkin tanımlayıcı istatistikler ele alınmıştır.

İkinci aşamada 78 katılımcı ile gerçekleştirilen saha çalışmasından elde edilen veriler faktör analizine tabi tutulmuştur. Burada amaç maddeler halinde çok fazla değişkenler içeren soruların, benzer durumları ölçen ve aralarında istatistiksel birliktelik olan maddeleri bir faktör etrafında gruplandırmak ve ileri analizler için kapsamlı ve geçerli bağımlı değişkenler elde etmektir.

Tespit edilen faktörlerin başka bir değişle bağımlı değişkenlerin parametrik analizler için uygun olup olmadığını tespit etmek amacıyla normallik analizi yapılmıştır.

Dördüncü aşamada faktörler arası korelasyonlar incelenmiştir. Burada amaç ise ölçülen olgunun tespit edilen farklı faktörler tarafından desteklenip desteklenmediğini belirlemektir.

Beşinci aşamada kümelenmelerin dirençlilik kapasiteleri tespit edilmiştir. Bu bağlamda daha önceden tespit edilen kümelenme verileri ve uygulanan ölçeğin faktör analizi sonucu elde edilen boyutların ortalamaları kullanılmıştır.

Son aşamada ise kümelerin gösterdiği dirençlilik kapasitelerindeki farklılıkların istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığı test edilmiştir. Bu kapsamda bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki farklılıkların tespit edilmesi için hipotezler oluşturulmuştur. Bu nedenle ilk olarak ANOVA testi yapılmıştır. Ardından kümeler arası anlamlı farklılıkların hangi kümelerden kaynaklanan farklardan dolayı olduğunu tespit etmek için bağımlı değişken ve grup içi farklılıkları analiz eden Post-Hoc LSD analizi uygulanmıştır. Grup içi farklılıkların nedenleri de betimsel istatistiklerle açıklanmaya çalışılmıştır.

4.3.1. Katılımcılara İlişkin Tanımlayıcı Bilgiler

Araştırmanın nicel boyutu 78 kişinin katılımı ile değerlendirilmiştir. Katılımcıların %93, 6'si erkek, %6,4'ü kadındır. Katılımcıların %71,8'i tesiste işletmeci %28,2'si müdür pozisyonundadır. Yaş ağırlıkları incelendiğinde katılımcıların %33,3'ü 40 yaş ve altı, %41'i 41-50, %19, 2'si 51-60, %6,4'ü 61 yaş ve üzeri aralığındadır. Katılımcıların farklı eğitim düzeylerinde olduğu görülmektedir. Buna göre katılımcıların %17, 9'u ortaokul, %30'u lise, %44, 9'u lisans, %5'i lisansüstü eğitime sahiptir. Katılımcıların eğitim profilinin yüksek olması ölçeklerdeki ifadelerin anlaşılması ve uygulanması bakımından önemli avantajlar sağlamıştır. Ölçekteki ifadelerin anlaşılması ve uygulanmasını kolaylaştıran bir diğer faktör katılımcıların konaklama sektöründeki deneyim profilleridir. Katılımcıların % 10,3'ü 1-5 yıl, %19,2'si

6-10 yıl, %16,7 11-15 yıl, %29,5'i 16-20 yıl, %24, 4'ü 21 yıl ve üzeri deneyime sahiptir (Tablo 12).

Tablo 12. Katılımcılara ilişkin profil bilgileri

Kategoriler	Seçenekler	Frekans	Yüzde
Cinsiyet	Erkek	73	93,6
	Kadın	5	6,4
	Toplam	78	100,0
Yaş	40 Yaş ve Altı	26	33,3
	41-50 Yaş	32	41,0
	51-60 Yaş	15	19,2
	61 Yaş ve Üzeri	5	6,4
	Toplam	78	100,0
Eğitim Seviyesi	Ortaokul	14	17,9
	Lise	24	30,8
	Üniversite	35	44,9
	Yüksek Lisans	5	6,4
	Toplam	78	100,0
İşletmedeki Pozisyonu	İşletmeci	56	71,8
	Müdür	22	28,2
	Toplam	78	100,0
Sektördeki Deneyim Süresi	1-5 Yıl	8	10,3
	6-10 Yıl	15	19,2
	11-15 Yıl	13	16,7
	16-20 Yıl	23	29,5
	21 Yıl ve Üzeri	19	24,4
	Toplam	78	100,0

Araştırmada katılımcıların bağlı bulundukları işletmelere ilişkin profil bilgilerini içeren sorular sorulmuştur. Tesislerin mekânsal büyüklüğü hakkında önemli çıkarımlar yapma olanağı sunan yatak kapasitesi bilgisidir. Tesislerin %32,1'i 0-24 yatak, %43, 6'si 25-50 yatak, %11, 5'i 51-100 yatak, %5,1'i 101-500 yatak, %7,7'si 501 ve üzeri yatak kapasitesine sahiptir. Tesislerin bulunduğu kümeler incelendiğinde %19'u Konyaaltı'nda, %6,4'ü Kùltür Mahallesi'nde %19, 2'si kent merkezinde, %32, 1'i Kaleiçi'nde, %2,6'sı Lara-Şirinyalı'da, %6,4'ü Lara-Barınaklar'da, %6,4'ü Lara-Örnekköy'de, %7,7'si Kundu-Belek kümesinde yer almaktadır. İşletmelerin faaliyet süreleri incelendiğinde %33,3'ü 1-5 yıl, %21,8'i 6-10 yıl, 16,7'si 11-15 yıl, %15,4'ü 16-20 yıl, %12,8'i 21 yıl ve üzeri faaliyet göstermektedir. Tesislerin %26,9'u bakanlık

belgeli, %73,1'i belediye belgeli işletmelerdir. Tesislerin %43,6'si otel, %41'i pansiyon, %6,4'ü apart otel, %9'u butik otel türünde işletmelerdir (Tablo 13).

Tablo 13. Tesislere ilişkin profil bilgileri

Kategoriler	Seçenekler	Frekans	Yüzde
Yatak Kapasitesi	0-24 Yatak	25	32,1
	25-50 Yatak	34	43,6
	51-100 Yatak	9	11,5
	101-500 Yatak	4	5,1
	501-Üzeri Yatak	6	7,7
	Toplam	78	100,0
Bulunduğu Küme	Konyaaltı	15	19,2
	Kültür Mahallesi	5	6,4
	Kent Merkezi	15	19,2
	Kaleiçi	25	32,1
	Lara-Şirinyalı	2	2,6
	Lara-Barınaklar	5	6,4
	Lara-Örnekköy	5	6,4
	Kundu-Belek	6	7,7
	Toplam	78	100,0
Faaliyet Süresi	1-5 Yıl	26	33,3
	6-10 Yıl	17	21,8
	11-15 Yıl	13	16,7
	16-20 Yıl	12	15,4
	21 Yıl ve Üzeri	10	12,8
	Toplam	78	100,0
İşletme Belgesi	Bakanlık Belgeli	21	26,9
	Belediye Belgeli	57	73,1
	Toplam	78	100,0
İşletme Türü	Otel	28	36
	Pansiyon	32	41
	Apart Otel	5	6
	Butik Otel	7	9
	Büyük Otel	6	8
	Toplam	78	100,0

4.3.2. Faktör Analizi

Saha çalışmasından elde edilen verilere, konaklama işletmelerinde dirençlilik olgusunun farklı ölçeklerle ve farklı boyutlarıyla belirlenmesi için açımlayıcı faktör analizi (AFA) yapılmıştır. Açımlayıcı faktör analizi, birbiriyle ilişkili veri yapılarını birbirinden bağımsız daha az sayıda yeni veri yapılarına dönüştürmek, gerektiğinde adlandırmak ve değişken sayısını azaltmak amacıyla başvurulmuş bir analizdir. Aynı

zamanda faktör analizi, ölçek geliştirme ya da ölçek uyarlama çalışmalarında, orijinal ölçekte var olan boyutların uyarlanan sosyal yapı içinde var olup olmadığının belirlenmesinde etkilidir (Ural ve Kılıç, 2011: 281; Alpar, 2011: 261). Bu kapsamda geliştirilen dört farklı ölçekte toplam 70 madde için temel bileşenler analizi (principal components) ve varimax rotasyonu uygulanarak AFA gerçekleştirilmiştir. Varimax rotasyonunun faktör matrisinin sıralarını basite indirgemesinden dolayı AFA’da uygun bir seçenek olduğu belirtilmektedir (Hair vd., 1998). Bu kapsamda ilk olarak veri setinin faktör analizi için uygunluğunun ve örneklem yeterliliğinin test edilmesinde Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) katsayısı ve Barlett küresellik testinden yararlanılmıştır. Veri setinin faktör analizi için uygun olması için KMO katsayısının 0,60’dan yüksek, Barlett testi p değerinin 0,05’ten küçük çıkması verilerin faktör analizi için uygunluğunu gösterir (Büyüköztürk, 2016: 136; Alpar, 2010: 387). İkinci adımda faktörlerin her bir değişken üzerinde yol açtıkları ortak faktör varyansının (communalıty) hesaplanmasıdır. Bu değer maddelerin faktörlerle olan ilişkisini açıklayan bir katsayıdır. Bu değerler incelenirken maddelerin seçiminde 0,20’den yüksek faktör yükü olan maddeler dikkate alınmalıdır. 0,20’den küçük olanlar faktör analizinden çıkarılmalıdır (Büyüköztürk, 2016: 134). Üçüncü aşamada faktör sayısının belirlenebilmesi için, faktör ağırlığı, faktör açıklayıcılığı varyans yüzdeleri ve faktör yükleri incelenmiştir. Bu aşamada faktör ağırlığı için Kaiser’in özdeğer ≥ 1 kuralı (Hair vd., 1998: 103), faktör açıklayıcılığı varyans yüzdeleri için %50 ve üzeri, faktör yükleri için değer ise 0,45 ve üzeri olmalıdır (Büyüköztürk, 2016: 134).

Literatürde belirtilen kriterlere ve aşamalara göre konaklama tesislerinde dirençlilik için hazır bulunma ölçeği alt boyutlarının belirlenmesi amacıyla ölçeğe faktör analizi uygulanmıştır. İlk aşamada, ortak faktör varyansı, verilere uygulanan faktör analizinin sonuçları, faktörlerin bütün değişkenler üzerinde oluşturduğu varyansı göstermektedir. Bu değer ortak faktör varyansı için hazırlanan tabloda çıkartma

sütununda yer almaktadır. Bu değerin 1 ve 0,66 arasında olması gerekir. Ölçek maddelerindeki çıkartma değeri 0,20'nin altına düşerse maddenin ölçekten çıkarılması gerekmektedir. Konaklama tesislerinde dirençlilik için hazır bulunma ölçeğinde değeri 0,20'nin altına düşen değişken yoktur. Ölçekteki değişkenlerin varyans oranı bakımından ne kadarını açıkladığını, ortak faktör varyansı tablosunda “%” sütununda yer almaktadır (Tablo 14).

Tablo 14. Konaklama tesislerinde dirençlilik için hazır bulunma ölçeği ortak faktör varyansı

Değişkenler	İlk Değer	Çıkartma	%
İşletmemiz olağan çalışma durumundan kriz duruma hızlıca geçebilir.	1,000	,430	%43
Önemli müşterilerimizden veya tedarikçilerimizden biri bizimle çalışmayı bırakırsa tesisimiz hızlı bir şekilde etkilenir.	1,000	,641	%64,1
Tesisimiz beklenmedik bir krize, çeşitli sigorta güvenceleriyle hazırdır.	1,000	,665	%66,5
Tesisimizin ciddi bir kriz ya da fiziksel hasara maruz kalması durumunda, sigortadan maddi taleplerimiz gelene kadar faaliyetlerimizi yeniden başlatmak için yeterli kaynağımız vardır.	1,000	,671	%67,1
Tesisimiz faaliyetlerini yürütebilmesi için minimum kaynak seviyesine sahip değildir.	1,000	,630	%63
İşletmede nasıl yapılacağı bilinmeyen bir şey olduğunda, üstesinden gelmek için uzman veya teknik bir yardımı almak genellikle kolaydır.	1,000	,575	%57,5
Tesisimiz ulusal, bölgesel ve küresel ekonomik durgunluk ve krizler için hazırdır.	1,000	,795	%79,5
Tesisimiz politik iç sorunların doğuracağı etkilere hazırlıklıdır.	1,000	,783	%78,3
Yasa ve mevzuatlarla ilgili çıkan yeni uygulamalar olunca hızla değişim gerçekleşir.	1,000	,683	%68,3
Hızlı teknolojik değişiklikler karşısında tesisimiz aynı hızda uyum sağlar.	1,000	,663	%66,3
Tesisimiz kriz için risk yönetimi, kriz yönetimi veya acil durum yönetimi, gibi alanlarda danışmanlık hizmeti almaktadır.	1,000	,762	%76,2
Tesisimizde acil durum planlarının etkili olduğundan emin olmak için bu planlar test edilir.	1,000	,547	%54,7
Tesisimizde acil bir durumda çalışanların nasıl karşılık vereceklerini görebilmek için günlük görevleri dışında belli bir zaman ayrılır.	1,000	,455	%45,5
Tesisimizin acil durumlarda kaynak sağlamak için bazı kuruluşlarla anlaşmaları vardır.	1,000	,740	%74
Tesisimiz acil bir durumda müşterilere ve tedarikçilere sağlayabileceği desteği planlamaktadır.	1,000	,624	%62,4
Tesisimiz, kriz anında birlikte çalışması gereken kuruluşlarla temas halindedir.	1,000	,645	%64,5

Konaklama tesislerinde dirençlilik için hazır bulunma ölçeğindeki verilerin faktör analizine uygun olup olmadığını ölçmek için KMO ve Bartlett testleri yapılmıştır. Faktör analizi için örneklem büyüklüğünün yeterli olup olmadığını belirlemek için KMO testi yapılmıştır. Örneklem için KMO testi 0.761 olarak tespit edilmiştir. Bu değer örneklem büyüklüğünün makul sayıda olduğu göstermektedir. Verilerin normal dağılıma sahip olup olmadığını tespit etmek için Bartlett testi kullanılmıştır. Anlamlılık değeri (p değeri) %5’den küçük olduğu için verilerin çok değişkenli normal dağılımdan geldiğini söylenebilir. KMO ve Bartlett testi sonuçları konaklama tesislerinde dirençlilik için hazır bulunma ölçeğindeki verilerin faktör analizine uygun olduğunu göstermektedir (Tablo 15).

Tablo 15. Konaklama tesislerinde dirençlilik için hazır bulunma ölçeği geçerlilik sonuçları

Testler	Sonuç
Kaiser Meyer Olkin Ölçek Geçerliliği	,761
Bartlett Küresellik Testi Ki Kare	521,605
Sd:	120
P değeri:	,000

Konaklama tesislerinde dirençlilik için hazır bulunma ölçeğe uygulanan faktör analizi sonuçları Tablo 15’te verilmiştir. Konaklama tesislerinde dirençlilik için hazır bulunma ölçeğinin faktör yapısını belirlemek için temel bileşenler analizi varimax döndürmesi kullanılmıştır. Birden fazla faktör altında olan ve yakın yük değerine sahip maddelerin analizden çıkarılması gerekmektedir. Bu sebeple 5, 8 ve 17. maddeler analizden çıkarılmıştır. Analiz sonucunda ölçek maddelerinin 4 alt boyutta toplandığı, ölçeğin varyansın %64’ünü açıkladığı görülmüştür. Elde edilen alt boyutlar “Acil Durum Hazırlığı” (5 madde, $\alpha = ,808$), “Uyum Durumu” (5 madde, $\alpha = ,748$), “Finansal Hazırlık Durumu” (4 madde, $\alpha = ,627$) ve “Küresel ve Bölgesel Risklere Hazırlık” (2 madde, $\alpha = ,814$) olarak adlandırılmıştır. Genel olarak ölçeğin iç tutarlılık katsayısının (cronbach $\alpha = \alpha$) 0,60 üzerinde kabul edilebilir güvenilirliğe sahip olduğu gözlenmiştir (Tablo 16).

Tablo 16. Konaklama tesislerinde dirençlilik için hazır bulunma ölçeği faktör analizi sonuçları

Faktörler	Faktör Ağırlıkları	Faktörün Açıklayıcılığı (%)	Cronbach Alfa
Faktör 1: Acil Durum Hazırlığı		29,706	,808
Tesisimiz kriz için risk yönetimi, kriz yönetimi veya acil durum yönetimi, gibi alanlarda danışmanlık hizmeti almaktadır.	,865		
Tesisimizin acil durumlarda kaynak sağlamak için bazı kuruluşlarla anlaşmaları vardır.	,835		
Tesisimiz acil bir durumda müşterilere ve tedarikçilere sağlayabileceği desteği planlamaktadır.	,694		
Tesisimizde acil durum planlarının etkili olduğundan emin olmak için bu planlar test edilir.	,671		
Tesisimizde acil bir durumda çalışanların nasıl karşılık vereceklerini görebilmek için günlük görevleri dışında belli bir zaman ayırılır.	,644		
Faktör 2: Uyum Durumu		17,080	,748
Yasa ve mevzuatlarla ilgili çıkan yeni uygulamalar olunca hızla değişim gerçekleşir.	,781		
Hızlı teknolojik değişiklikler karşısında tesisimiz aynı hızda uyum sağlar.	,692		
Tesisimiz beklenmedik bir krize, çeşitli sigorta güvenceleriyle hazırdır.	,637		
İşletmemiz olağan çalışma durumundan kriz duruma hızlıca geçebilir.	,558		
İşletmede nasıl yapılacağı bilinmeyen bir şey olduğunda, üstesinden gelmek için uzman veya teknik bir yardımı almak genellikle kolaydır.	,534		
Faktör 3: Finansal Hazırlık Durumu		9,334	,627
Tesisimiz, kriz anında birlikte çalışması gereken kuruluşlarla temas halindedir.	,712		
Tesisimiz faaliyetlerini yürütebilmesi için minimum kaynak seviyesine sahip değildir.	,677		
Önemli müşterilerimizden veya tedarikçilerimizden biri bizimle çalışmayı bırakırsa tesisimiz hızlı bir şekilde etkilenir.	,668		
Tesisimizin ciddi bir kriz ya da fiziksel hasara maruz kalması durumunda, sigortadan maddi taleplerimiz gelene kadar faaliyetlerimizi yeniden başlatmak için yeterli kaynağımız vardır.	,582		
Faktör 4: Küresel ve Bölgesel Risklere Hazırlık		8,311	,814
Tesisimiz politik iç sorunların doğuracağı etkilere hazırlıklıdır.	,872		
Tesisimiz ulusal, bölgesel ve küresel ekonomik durgunluk ve krizler için hazırdır.	,868		
Toplam		64,431	

Literatürde belirtilen kriterlere ve aşamalara göre konaklama tesislerinde dirençlilik için planlama ölçeği alt boyutlarının belirlenmesi amacıyla ölçeğe faktör

analizi uygulanmıştır. İlk aşamada, ortak faktör varyansı, verilere uygulanan faktör analizinin sonuçları, faktörlerin bütün değişkenler üzerinde oluşturduğu varyansı göstermektedir. Bu değer ortak faktör varyansı için hazırlanan tabloda çıkartma sütununda yer almaktadır. Bu değer 1 ve 0,66 arasında olması gerekir. Ölçek maddelerindeki çıkartma değeri 0,20'nin altına düşerse maddenin ölçekten çıkarılması gerekmektedir. Konaklama tesislerinde dirençlilik için planlama ölçeğinde değeri 0,20'nin altına düşen değişken yoktur. Ölçekteki değişkenlerin varyans oranı bakımından ne kadarını açıkladığını, ortak faktör varyansı tablosunda “%” sütununda yer almaktadır (Tablo 17).

Tablo 17. Konaklama tesislerinde dirençlilik için planlama ölçeği ortak faktör varyansı

Değişkenler	İlk Değer	Çıkartma	%
İşletmede resmi yazılı kriz / acil durumu veya iş sürekliliği planı, acil bir durumda yararlı olabilecek standarttır.	1,000	,555	%55,5
Tesisimiz deprem, sel, fırtına vb. doğal afetlerin oluşturduğu riske karşı farklı planlarla hazırdır.	1,000	,557	%55,7
Tesisimiz iklim değişikliğinin oluşturacağı etkilerin farkındadır.	1,000	,554	%55,4
Tesisimiz iklim değişikliğinin etkileri konusunda hazırlıklar ve planlar yapmaktadır.	1,000	,566	%56,6
Tesisimiz su kirliliği ve katı atık yönetimi konularında önlemler alır.	1,000	,484	%48,4
Tesisimizde uluslararası siyasi gerginliklerin oluşturacağı sorunlar için planlar vardır.	1,000	,549	%54,9
Terör saldırıları, hırsızlık vb. güvenlik sorunlarına karşı tesisimiz önlemler almaktadır.	1,000	,374	%37,4
Tesisimiz sektördeki mevsimsel dalgalanmalara karşı düzenli olarak hazırlık ve plan yapar.	1,000	,562	%56,2
Turistlerin tercihindeki ani değişimler takip edilmekte ve hazırlıklar yapılmaktadır.	1,000	,724	%72,4
Pazardaki ani değişimler veya pazar kaybıyla baş edebilmek için sürekli bir “b” planı vardır.	1,000	,763	%76,3
Yoğun rekabetçi ortamda mücadele planlarımız bulunmaktadır.	1,000	,585	%58,5
Yanlış söylentiler, kötü niyetli iftiralar için iletişim planlarımız vardır.	1,000	,581	%58,1
Tesisimizde olası bir salgın için uygulanacak planlarımız vardır.	1,000	,716	%71,6
Tesisimizin Covid-19 salgınındaki hazırlıkları yeterli ölçüdedir.	1,000	,797	%79,7

Konaklama tesislerinde dirençlilik için planlama ölçeğindeki verilerin faktör analizine uygun olup olmadığını ölçmek için KMO ve Bartlett testleri yapılmıştır. Faktör analizi için örneklem büyüklüğünün yeterli olup olmadığını belirlemek için KMO testi yapılmıştır. Örneklem için KMO testi 0.795 olarak tespit edilmiştir. Bu

değer örneklem büyüklüğünün makul sayıda olduğu göstermektedir. Verilerin normal dağılıma sahip olup olmadığını tespit etmek için Bartlett testi kullanılmıştır. Anlamlılık değeri (p değeri) %5’den küçük olduğu için verilerin çok değişkenli normal dağılımdan geldiğini söylenebilir. KMO ve Bartlett testi sonuçları konaklama tesislerinde dirençlilik için planlama ölçeğindeki verilerin faktör analizine uygun olduğunu göstermektedir (Tablo 18).

Tablo 18. Konaklama tesislerinde dirençlilik için planlama ölçeği geçerlilik sonuçları

Testler	Sonuç
Kaiser Meyer Olkin Ölçek Geçerliliği	,795
Bartlett Küresellik Testi Ki Kare	443, 920
Sd:	91
P değeri:	,000

Konaklama tesislerinde dirençlilik için planlama ölçeğine uygulanan faktör analizi sonuçları Tablo 18’de verilmiştir. Konaklama tesislerinde dirençlilik için hazır bulunma ölçeğinin faktör yapısını belirlemek için temel bileşenler analizi varimax döndürmesi kullanılmıştır. Birden fazla faktör altında olan ve yakın yük değerine sahip maddelerin analizden çıkarılması gerekmektedir. Bu sebeple 10. madde analizden çıkarılmıştır. Analiz sonucunda ölçek maddelerinin 3 alt boyutta toplandığı, ölçeğin varyansın %59’unu açıkladığı görülmüştür. Elde edilen alt boyutlar “Toplumsal Krizler İçin Planlama Durumu (5 madde, $\alpha = ,814$), “Sağlık Krizleri İçin Planlama Durumu” (4 madde, $\alpha = ,682$) ve “Doğal ve Çevresel Krizler İçin Planlama Durumu” (5 madde, $\alpha = ,745$) olarak adlandırılmıştır. Genel olarak ölçeğin iç tutarlılık katsayısının (cronbach alpha= α) 0,60 üzerinde kabul edilebilir güvenilirliğe sahip olduğu gözlenmiştir (Tablo 19).

Tablo 19. Konaklama tesislerinde dirençlilik için planlama ölçeği faktör analizi sonuçları

Faktörler	Faktör Ağırlıkları	Faktörün Açıklayıcılığı (%)	Cronbach Alfa
Faktör 1: Toplumsal Krizler İçin Planlama Durumu		36,823	,814
Pazardaki ani değişimler veya pazar kaybıyla baş	,853		

edebilmek için sürekli bir “b” planı vardır.		
Turistlerin tercihindeki ani değişimler takip edilmekte ve hazırlıklar yapılmaktadır.	,842	
Tesisimiz sektördeki mevsimsel dalgalanmalara karşı düzenli olarak hazırlık ve plan yapar.	,737	
Yoğun rekabetçi ortamda mücadele planlarımız bulunmaktadır.	,661	
Terör saldırıları, hırsızlık vb. güvenlik sorunlarına karşı tesisimiz önlemler almaktadır.	,500	
Faktör 2: Sağlık Krizleri İçin Planlama Durumu	13,536	,682
Tesisimizin Covid-19 salgınındaki hazırlıkları yeterli ölçüdedir.	,800	
Tesisimizde olası bir salgın için uygulanacak planlarımız vardır.	,763	
İşletmede resmi yazılı kriz / acil durumu veya iş sürekliliği planı, acil bir durumda yararlı olabilecek standarttır.	,698	
Yanlış söylentiler, kötü niyetli iftiralar için iletişim planlarımız vardır.	,665	
Faktör 3: Doğal ve Çevresel Krizler İçin Planlama Durumu	9,409	,745
Tesisimizde uluslararası siyasi gerginliklerin oluşturacağı sorunlar için planlar vardır.	,720	
Tesisimiz deprem, sel, fırtına vb. doğal afetlerin oluşturduğu riske karşı farklı planlarla hazırdır.	,720	
Tesisimiz iklim değişikliğinin oluşturacağı etkilerin farkındadır.	,709	
Tesisimiz iklim değişikliğinin etkileri konusunda hazırlıklar ve planlar yapmaktadır.	,607	
Tesisimiz su kirliliği ve katı atık yönetimi konularında önlemler alır.	,563	
Toplam	59,767	

Literatürde belirtilen kriterlere ve aşamalara göre konaklama tesislerinde dirençlilik kültürü ölçeği alt boyutlarının belirlenmesi amacıyla ölçeğe faktör analizi uygulanmıştır. İlk aşamada, ortak faktör varyansı, verilere uygulanan faktör analizinin sonuçları, faktörlerin bütün değişkenler üzerinde oluşturduğu varyansı göstermektedir. Bu değer ortak faktör varyansı için hazırlanan tabloda çıkartma sütununda yer almaktadır. Bu değer 1 ve 0,66 arasında olması gerekir. Ölçek maddelerindeki çıkartma değeri 0,20'nin altına düşerse maddenin ölçekten çıkarılması gerekmektedir. Konaklama tesislerinde dirençlilik kültürü ölçeğinde değeri 0,20'nin altına düşen değişken yoktur. Konaklama tesislerinde dirençlilik kültürü ölçeğindeki değişkenlerin

varyans oranı bakımından ne kadarını açıkladığını, ortak faktör varyansı tablosunda “%” sütununda yer almaktadır (Tablo 20).

Tablo 20. Konaklama tesislerinde dirençlilik kültürü ölçeği ortak faktör varyansı

Değişkenler	İlk Değer	Çıkartma	%
İşletmemiz sektördeki birliktelere aktif olarak katılır.	1,000	,692	%69,2
İşletmemiz beklenmedik zorlukları aşmak için sektördeki diğer işletmelerle işbirliği yapar.	1,000	,821	%82,1
Tesisimizdeki çalışanlar bir kriz esnasında ne yapacağı hakkında bilgi ve birikime sahiptir.	1,000	,479	%47,9
Tesisimizde eğer kilit insanlara ulaşılamazsa, görevlerini yerine getirebilecek başkaları vardır.	1,000	,583	%58,3
Tesiste gün içerisinde neler olduğunu bilecek kadar çalışanlar arasında sık etkileşim vardır.	1,000	,767	%76,7
Tesisimiz, geçmiş projelerden ders alarak gelecekteki projelere aktarılmasında başarılıdır.	1,000	,395	%39,5
Tesisimizde bir sorun meydana geldiğinde, yöneticilere ve iç kaynaklara daha kolay erişilebilir.	1,000	,500	%50
İhtiyaç anında, personelin dış kaynaklara kısa sürede erişebilecek ilişkileri vardır.	1,000	,608	%60,8
Tesisimiz, aynı sektördeki diğer kuruluşlarla bağlantı kurar ve aktif olarak devam ettirir.	1,000	,755	%75,5
Çalışanlarımız, hata yaptığı fark edilmese bile önemli hatalarını idareye bildirir.	1,000	,503	%50,3
Tesisimizdeki çalışanlar sorunlu noktaları tespit ederlerse ödüllendirilir.	1,000	,646	%64,6
Tesisimiz personeli çalışma anında problemleri tespit ederek çözüm üretir.	1,000	,725	%72,5
Tesisimizde mükemmel bir takım çalışması ve arkadaşlık duygusu vardır.	1,000	,740	%74
Tesisimiz 3 ay boyunca faaliyette bulunamazsa, tedarikçilerimiz ve müşterilerimizle olan ilişkilerimiz hızla toparlanmamıza yardımcı olur.	1,000	,583	%58,3
Tesisimizin bir vizyonu veya misyonu vardır.	1,000	,835	%83,5
Tesisimizin vizyon ve misyonu hedeflenen değerleri yansıtmaktadır.	1,000	,731	%73,1
Tesisimizin hedefleri düzenli olarak güncellenir.	1,000	,734	%73,4
Tesiste çalışanlar, zorlukları aşma konusunda kendilerini geliştirmeye teşvik edilir.	1,000	,587	%58,7
İşletmemizde çalışanlar, bilgilerini yeni ve farklı şekillerde kullanmada yeteneklidir.	1,000	,674	%67,4

Konaklama tesislerinde dirençlilik kültürü ölçeğindeki verilerin faktör analizine uygun olup olmadığını ölçmek için KMO ve Bartlett testleri yapılmıştır. Faktör analizi için örneklem büyüklüğünün yeterli olup olmadığını belirlemek için KMO testi yapılmıştır. Örneklem için KMO testi 0.785 olarak tespit edilmiştir. Bu değer örneklem büyüklüğünün makul sayıda olduğu göstermektedir. Verilerin normal dağılıma sahip

olup olmadığını tespit etmek için Bartlett testi kullanılmıştır. Anlamlılık değeri (p değeri) %5’den küçük olduğu için verilerin çok değişkenli normal dağılımdan geldiğini söylenebilir. KMO ve Bartlett testi sonuçları konaklama tesislerinde dirençlilik kültürü ölçeğinde yer alan verilerin faktör analizi için uygun olduğunu göstermektedir (Tablo 21).

Tablo 21. Konaklama tesislerinde dirençlilik kültürü ölçeği geçerlilik sonuçları

Testler	Sonuç
Kaiser Meyer Olkin Ölçek Geçerliliği	,785
Bartlett Küresellik Testi Ki Kare	831, 873
Sd:	171
P değeri:	,000

Konaklama tesislerinde dirençlilik kültürü ölçeğine uygulanan faktör analizi sonuçları Tablo 21’de verilmiştir. Konaklama tesislerinde dirençlilik kültürü ölçeğinin faktör yapısını belirlemek için temel bileşenler analizi varimax döndürmesi kullanılmıştır. Birden fazla faktör altında olan ve yakın yük değerine sahip maddelerin analizden çıkarılması gerekmektedir. Bu sebeple 18. madde analizden çıkarılmıştır. Analiz sonucunda ölçek maddelerinin 4 alt boyutta toplandığı, ölçeğin varyansın %65’ini açıkladığı görülmüştür. Elde edilen alt boyutlar “Stratejik Vizyon ve Sonuç Beklentisi” (4 madde, $\alpha = ,849$), “Personel Kapasitesi, Görev ve Sorumluluk” (7 madde, $\alpha = ,815$), “Kurumsal İletişim Kültürü” (5 madde, $\alpha = ,695$) ve “Ağ Kapasitesi” (3 madde, $\alpha = ,750$) olarak adlandırılmıştır. Genel olarak ölçeğin iç tutarlılık katsayısının (cronbach alpha= α) 0,60 üzerinde kabul edilebilir güvenilirliğe sahip olduğu gözlenmiştir (Tablo 22).

Tablo 22. Konaklama tesislerinde dirençlilik kültürü ölçeği faktör analizi sonuçları

Faktörler	Faktör Ağırlıkları	Faktörün Açıklayıcılığı (%)	Cronbach Alfa
Faktör 1: Stratejik Vizyon ve Sonuç Beklentisi		34,280	,849
Tesisimizin bir vizyonu veya misyonu vardır.	,829		
Tesisimizin hedefleri düzenli olarak güncellenir.	,828		
Tesisimizin vizyon ve misyonu hedeflenen değerleri yansıtmaktadır.	,748		

İşletmemiz sektördeki birliklere aktif olarak katılır.	,616	
Faktör 2: Personel Kapasitesi, Görev ve Sorumluluk	14,501	,815
Tesisimizde mükemmel bir takım çalışması ve arkadaşlık duygusu vardır.	,765	
Tesiste gün içerisinde neler olduğunu bilecek kadar çalışanlar arasında sık etkileşim vardır.	,762	
Tesiste çalışanlar, zorlukları aşma konusunda kendilerini geliştirmeye teşvik edilir.	,688	
Tesisimiz personeli çalışma anında problemleri tespit ederek çözüm üretir.	,687	
İşletmemizde çalışanlar, bilgilerini yeni ve farklı şekillerde kullanmada yeteneklidir.	,600	
Tesisimizdeki çalışanlar sorunlu noktaları tespit ederlerse ödüllendirilir.	,570	
Çalışanlarımız, hata yaptığı fark edilmese bile önemli hatalarını idareye bildirir.	,543	
Faktör 3: Kurumsal İletişim Kültürü	9,071	,695
İhtiyaç anında, personelin dış kaynaklara kısa sürede erişebilecek ilişkileri vardır.	,746	
Tesisimizdeki çalışanlar bir kriz esnasında ne yapacağı hakkında bilgi ve birikime sahiptir.	,625	
Tesisimiz, geçmiş projelerden ders alarak gelecekteki projelere aktarılmasında başarılıdır.	,600	
Tesisimizde bir sorun meydana geldiğinde, yöneticilere ve iç kaynaklara daha kolay erişilebilir.	,597	
Tesisimiz 3 ay boyunca faaliyette bulunamazsa, tedarikçilerimiz ve müşterilerimizle olan ilişkilerimiz hızla toparlanmamıza yardımcı olur.	,532	
Faktör 4: Ağ Kapasitesi	7,196	,750
İşletmemiz beklenmedik zorlukları aşmak için sektördeki diğer işletmelerle işbirliği yapar.	,837	
Tesisimiz, aynı sektördeki diğer kuruluşlarla bağlantı kurar ve aktif olarak devam ettirir.	,743	
Tesisimizde eğer kilit insanlara ulaşılamazsa, görevlerini yerine getirebilecek başkaları vardır.	,617	
Toplam	65,048	

Literatürde belirtilen kriterlere ve aşamalara göre konaklama tesislerinde dirençlilik için liderlik, yönetim ve yönetişim ölçeğinin alt boyutlarının belirlenmesi amacıyla ölçeğe faktör analizi uygulanmıştır. İlk aşamada, ortak faktör varyansı, verilere uygulanan faktör analizinin sonuçları, faktörlerin bütün değişkenler üzerinde oluşturduğu varyansı göstermektedir. Bu değer ortak faktör varyansı için hazırlanan tabloda çıkartma sütununda yer almaktadır. Bu değer 1 ve 0,66 arasında olması gerekir. Ölçek maddelerindeki çıkartma değeri 0,20'nin altına düşerse maddenin ölçekten çıkarılması gerekmektedir. Konaklama tesislerinde dirençlilik için liderlik,

yönetim ve yönetişim ölçeğinde değeri 0,20'nin altına düşen değişken yoktur. Ölçekteki değişkenlerin varyans oranı bakımından ne kadarını açıkladığını, ortak faktör varyansı tablosunda “%” sütununda yer almaktadır (Tablo 23).

Tablo 23. Konaklama tesislerinde dirençlilik için liderlik, yönetim ve yönetişim ölçeği ortak faktör varyansı

Değişkenler	İlk Değer	Çıkartma	%
İşletmemiz, turizm sektöründeki bir alanın başarısının, diğer alanların başarısını da etkilediğini bilir.	1,000	,626	%62,6
İşletmemiz, çıkabilecek sorunları erkenden tespit etmek için piyasada neler olduğunu takip eder.	1,000	,550	%55
Tesisimiz, kararların güncel bilgilere dayanarak alınması için yatırım yapmaktadır.	1,000	,712	%71,25
Çalışanların deneyim kazanması için onlara farklı alanlarda, farklı görevler verilmektedir.	1,000	,812	%81,2
Tesisimizde, bir işin tamamlanması için farklı görevdeki kişilerin birlikte çalışmasını engelleyen bir şey yoktur.	1,000	,745	%74,5
Tesisimizde, olağandışı bir şey olursa, ilgili alanda kimin cevap vereceği bilinmektedir.	1,000	,543	%54,3
Yöneticiler düzenli olarak çalışanların iş yükünü takip eder ve sınır aşıldığında iş yükünü azaltır.	1,000	,669	%66,9
Yönetim, işletmenin rakipleri karşısında ortalamanın çok üzerinde olması için stratejik düşünerek hareket eder.	1,000	,564	%56,4
Yönetimin, kriz durumundaki davranışlarıyla iyi örnek olacağını düşünüyorum.	1,000	,561	%56,1
Tesisimizde çalışanlar, yaratıcı fikirleri için ödüllendirilir.	1,000	,679	%67,9
Kriz esnasında, yöneticiler daha az danışarak kararları hızlı bir şekilde verebilir.	1,000	,660	%66
Kararlar, kıdem ve yaştan bağımsız olarak en nitelikli kişiler tarafından alınır.	1,000	,588	%58,8

Konaklama tesislerinde dirençlilik için liderlik, yönetim ve yönetişim ölçeğindeki verilerin faktör analizine uygun olup olmadığını ölçmek için KMO ve Bartlett testleri yapılmıştır. Faktör analizi için örneklem büyüklüğünün yeterli olup olmadığını belirlemek için KMO testi yapılmıştır. Örneklem için KMO testi 0.693 olarak tespit edilmiştir. Bu değer örneklem büyüklüğünün makul sayıda olduğu göstermektedir. Verilerin normal dağılıma sahip olup olmadığını tespit etmek için Bartlett testi kullanılmıştır. Anlamlılık değeri (p değeri) %5'den küçük olduğu için verilerin çok değişkenli normal dağılımdan geldiğini söylenebilir. KMO ve Bartlett testi sonuçları konaklama tesislerinde dirençlilik için liderlik, yönetim ve yönetişim ölçeğindeki verilerin faktör analizine uygun olduğunu göstermektedir (Tablo 24).

Tablo 24. Konaklama tesislerinde dirençlilik için liderlik, yönetim ve yönetim ölçeği geçerlilik sonuçları

Testler	Sonuç
Kaiser Meyer Olkin Ölçek Geçerliliği	,693
Bartlett Küresellik Testi Ki Kare	236,078
Sd:	66
P değeri:	,000

Konaklama tesislerinde dirençlilik için liderlik, yönetim ve yönetim ölçeğine uygulanan faktör analizi sonuçları Tablo 24'te verilmiştir. Konaklama tesislerinde dirençlilik için liderlik, yönetim ve yönetim ölçeğinin faktör yapısını belirlemek için temel bileşenler analizi varimax döndürmesi kullanılmıştır. Birden fazla faktör altında olan ve yakın yük değerine sahip maddelerin analizden çıkarılması gerekmektedir. Bu sebeple 3, 7, 10 ve 16. maddeler analizden çıkarılmıştır. Analiz sonucunda ölçek maddelerinin 4 alt boyutta toplandığı, ölçeğin varyansın %64'ünü açıkladığı görülmüştür. Elde edilen alt boyutlar “Ön İzleme ve Değerlendirme” (3 madde, $\alpha = ,686$), “Silo Anlayışı” (3 madde, $\alpha = ,669$), “Kriz Yönetimi” (4 madde, $\alpha = ,610$) ve “Bilgiye Dayalı Karar Verme” (2 madde, $\alpha = ,654$) olarak adlandırılmıştır. Genel olarak ölçeğin iç tutarlılık katsayısının (cronbach alpha= α) 0,60 üzerinde kabul edilebilir güvenilirliğe sahip olduğu gözlenmiştir (Tablo 25).

Tablo 25. Konaklama tesislerinde dirençlilik için liderlik, yönetim ve yönetim ölçeği faktör analizi sonuçları

Faktörler	Faktör Ağırlıkları	Faktörün Açıklayıcılığı (%)	Cronbach Alfa
		25,181	,6
Faktör 1: Ön İzleme ve Değerlendirme			86
Yöneticiler düzenli olarak çalışanların iş yükünü takip eder ve sınır aşıldığında iş yükünü azaltır.	,805		
İşletmemiz, turizm sektöründeki bir alanın başarısının, diğer alanların başarısını da etkilediğini bilir.	,785		
Tesisimizde çalışanlar, yaratıcı fikirleri için ödüllendirilir.	,632		
			,6
Faktör 2: Silo Anlayışı		18,837	69
Çalışanların deneyim kazanması için onlara farklı alanlarda, farklı görevler verilmektedir.	,883		
Tesisimizde, bir işin tamamlanması için farklı görevdeki kişilerin birlikte çalışmasını engelleyen bir şey yoktur.	,803		

Yönetim, işletmenin rakipleri karşısında ortalamanın çok üzerinde olması için stratejik düşünerek hareket eder.	,500		
Faktör 3: Kriz Yönetimi	11,020	10	,6
Kriz esnasında, yöneticiler daha az danışarak kararları hızlı bir şekilde verebilir.	,796		
Yönetimin, kriz durumundaki davranışlarıyla iyi örnek olacağını düşünüyorum.	,711		
Tesisimizde, olağandışı bir şey olursa, ilgili alanda kimin cevap vereceği bilinmektedir.	,594		
İşletmemiz, çıkabilecek sorunları erkenden tespit etmek için piyasada neler olduğunu takip eder.	,514		
Faktör 4: Bilgiye Dayalı Karar Verme	9,196	54	,6
Tesisimiz, kararların güncel bilgilere dayanarak alınması için yatırım yapmaktadır.	,787		
Kararlar, kıdem ve yaştan bağımsız olarak en nitelikli kişiler tarafından alınır.	,725		
Toplam	64,234		

4.3.3. Normallik Testi

Araştırmada kümeleri oluşturulan tesislerin dirençliliğini ölçmek için dört farklı ölçek geliştirilmiştir. Birincisi, konaklama tesislerinde dirençlilik için hazır bulunma ölçeği, ikincisi konaklama tesislerinde dirençlilik için planlama ölçeği, üçüncüsü konaklama tesislerinde dirençlilik kültürü ölçeği ve dördüncüsü konaklama tesislerinde dirençlilik için liderlik, yönetim ve yönetişim ölçeğidir. Geliştirilen bu dört farklı ölçeğin ileri analizler için uygun olup olmadığı belirlemek için faktör analizi sonucunda belirlenen faktörlerin normallik testi yapılmıştır. Dolayısıyla normallik testi sonuçlarına göre; acil durum hazırlığı, uyum durumu, finansal hazırlık durumu, küresel ve bölgesel risklere hazırlık, toplumsal krizler için planlama durumu, sağlık krizleri için planlama durumu, doğal ve çevresel krizler için planlama durumu, stratejik vizyon ve sonuç beklentisi, personel kapasitesi, görev ve sorumluluk, kurumsal iletişim kültürü, ağ kapasitesi, ön izleme ve değerlendirme, silo anlayışı, kriz yönetimi ve bilgiye dayalı karar verme faktörlerinin hangilerinde gruplar arası karşılaştırma aşamasında parametrik veya non-parametrik testlerden hangisinin yapılacağı belirlenmiştir.

Verilerin normal dağılıp dağılmadığı analizi literatürde iki farklı biçimde uygulanmaktadır. İlk uygulamada Skewness (Çarpıklık) ve Kurtois (Basıklık) değerlerinin +1.5 ile -1.5 arasında olması ve Kolmogorov-Smirnova olasılık (p) değerlerinin 0,05'in üstünde çıkması verilerin normal dağılmadığını göstermektedir. İkinci uygulamanın ise özellikle sosyal bilimler için daha uygun bir prosedür olduğu belirtilmektedir (George ve Mallery, 2009; Hair, Black, Babin & Anderson, 2014; Tabachnick ve Fidell, 2013; Pallant, 2016: 227). Bu uygulamaya göre normalliğin anlaşılması için en önemli veri tanımlayıcı istatistiktir. Bu kapsamda Tabachnick ve Fidell'e (2013) göre Skewness (Çarpıklık) ve Kurtois (Basıklık) değerlerinin +1.5 ile -1.5 arasında olması koşulunda aritmetik ortalama, mod ve medyan değerleri birbirine yakın ise verilerin normal dağılıma sahip olduğunu kabul edilebilir. Bu araştırma kapsamında sosyal bilimler için daha uygun bir yol olduğu için ikinci uygulama tercih edilmiştir.

Bağımlı değişkenlerin normalliğinin anlaşılması için en önemli veri tanımlayıcı istatistik verileridir. Bu bağlamda acil durum hazırlığı, uyum durumu, finansal hazırlık durumu, küresel ve bölgesel risklere hazırlık faktörleri, toplumsal krizler için planlama durumu, sağlık krizleri için planlama durumu, doğal ve çevresel krizler için planlama durumu, stratejik vizyon ve sonuç beklentisi, personel kapasitesi, görev ve sorumluluk, kurumsal iletişim kültürü, ağ kapasitesi, ön izleme ve değerlendirme, silo anlayışı, kriz yönetimi, bilgiye dayalı karar verme faktörlerinin değerlerin tamamı incelendiğinde yukarıda belirtilen Skewness (Çarpıklık) ve Kurtois (Basıklık) değer aralıklarına sahiptir. Ayrıca aritmetik ortalama, mod, medyan değerlerinin birbirine yakın değerlerdir. Bu sonuçlara göre faktörlerin incelenmesinde bağımsız değişkenlerle olan farklılıkların incelenmesine ilişkin karşılaştırmalarda parametrik analizler uygulanacaktır (Tablo 26).

Tablo 26. Ölçeklere ve alt faktörlerine ilişkin tanımlayıcı istatistikler

Ölçek 1: Konaklama tesislerinde dirençlilik için hazır bulunma ölçeği				
Faktörler			İstatistik	Std. Hata
Acil Durum Hazırlığı	Ortalama		1,9256	,08458
	Ortalama için% 95 Güven Aralığı	Alt Sınır	1,7572	
		Üst Sınır	2,0941	
	5% Kesilmiş Ortalama		1,8755	
	Medyan		1,8000	
	Varyans		,558	
	Standart Sapma		,74702	
	Minimum		1,00	
	Maximum		4,20	
	Açıklık		3,20	
	Çeyrekler Açığı		1,00	
	Skewness (Çarpıklık)		,869	,272
	Kurtosis (Basıklık)		,375	,538
Uyum Durumu	Ortalama		3,6821	,07072
	Ortalama için % 95 Güven Aralığı	Alt Sınır	3,5412	
		Üst Sınır	3,8229	
	5% Kesilmiş Ortalama		3,7083	
	Medyan		3,8000	
	Varyans		,390	
	Standart Sapma		,62455	
	Minimum		2,00	
	Maximum		4,80	
	Açıklık		2,80	
	Çeyrekler Açığı		,80	
	Skewness (Çarpıklık)		-,687	,272
	Kurtosis (Basıklık)		-,061	,538
Finansal Hazırlık Durumu	Ortalama		3,5128	,07660
	Ortalama için% 95 Güven Aralığı	Alt Sınır	3,3603	
		Üst Sınır	3,6653	
	5% Kesilmiş Ortalama		3,5531	
	Medyan		3,5000	
	Varyans		,458	
	Standart Sapma		,67648	
	Minimum		1,50	
	Maximum		4,50	
	Açıklık		3,00	
	Çeyrekler Açığı		1,00	
	Skewness (Çarpıklık)		-,734	,272
	Kurtosis (Basıklık)		,402	,538
Küresel ve Bölgesel Risklere Hazırlık	Ortalama		3,4679	,10009
	Ortalama için% 95 Güven Aralığı	Alt Sınır	3,2686	
		Üst Sınır	3,6673	
	5% Kesilmiş Ortalama		3,4922	
	Medyan		4,0000	
	Varyans		,781	

	Standart Sapma		,88398	
	Minimum		1,50	
	Maximum		5,00	
	Açıklık		3,50	
	Çeyrekler Açığı		1,50	
	Skewness (Çarpıklık)		-,725	,272
	Kurtosis (Basıklık)		-,876	,538
Ölçek 2: Konaklama tesislerinde dirençlilik için planlama ölçeği				
Faktörler			İstatistik	Std. Hata
Toplumsal Krizler İçin Planlama Durumu	Ortalama		4,2718	,04499
	Ortalama için% 95 Güven Aralığı	Alt Sınır	4,1822	
		Üst Sınır	4,3614	
	5% Kesilmiş Ortalama		4,2772	
	Medyan		4,2000	
	Varyans		,158	
	Standart Sapma		,39736	
	Minimum		3,00	
	Maximum		5,00	
	Açıklık		2,00	
	Çeyrekler Açığı		,60	
	Skewness (Çarpıklık)		,066	,272
	Kurtosis (Basıklık)		,305	,538
Sağlık Krizleri İçin Planlama Durumu	Ortalama		3,4263	,06995
	Ortalama için% 95 Güven Aralığı	Alt Sınır	3,2870	
		Üst Sınır	3,5656	
	5% Kesilmiş Ortalama		3,3971	
	Medyan		3,2500	
	Varyans		,382	
	Standart Sapma		,61779	
	Minimum		2,50	
	Maximum		5,00	
	Açıklık		2,50	
	Çeyrekler Açığı		,75	
	Skewness (Çarpıklık)		,889	,272
	Kurtosis (Basıklık)		,531	,538
Doğal ve Çevresel Krizler İçin Planlama Durumu	Ortalama		3,1410	,07050
	Ortalama için% 95 Güven Aralığı	Alt Sınır	3,0006	
		Üst Sınır	3,2814	
	5% Kesilmiş Ortalama		3,1510	
	Medyan		3,2000	
	Varyans		,388	
	Standart Sapma		,62261	
	Minimum		1,20	
	Maximum		4,80	
	Açıklık		3,60	
	Çeyrekler Açığı		,80	
	Skewness (Çarpıklık)		-,245	,272
	Kurtosis (Basıklık)		,702	,538

Ölçek 3: Konaklama tesislerinde dirençlilik kültürü ölçeği

Faktörler		İstatistik	Std. Hata
Stratejik Vizyon ve Sonuç Beklentisi	Ortalama	3,7083	,09365
	Ortalama için% 95 Güven Aralığı	Alt Sınır	3,5218
		Üst Sınır	3,8948
	5% Kesilmiş Ortalama	3,7350	
	Medyan	3,7500	
	Varyans	,684	
	Standart Sapma	,82711	
	Minimum	1,75	
	Maximum	5,00	
	Açıklık	3,25	
	Çeyrekler Açığı	,75	
	Skewness (Çarpıklık)	-,709	,272
	Kurtosis (Basıklık)	,064	,538
Personel Kapasitesi, Görev ve Sorumluluk	Ortalama	3,8315	,06896
	Ortalama için% 95 Güven Aralığı	Alt Sınır	3,6942
		Üst Sınır	3,9688
	5% Kesilmiş Ortalama	3,8407	
	Medyan	3,8571	
	Varyans	,371	
	Standart Sapma	,60903	
	Minimum	2,29	
	Maximum	5,00	
	Açıklık	2,71	
	Çeyrekler Açığı	,71	
	Skewness (Çarpıklık)	-,231	,272
	Kurtosis (Basıklık)	-,216	,538
Kurumsal İletişim Kültürü	Ortalama	3,7462	,06276
	Ortalama için% 95 Güven Aralığı	Alt Sınır	3,6212
		Üst Sınır	3,8711
	5% Kesilmiş Ortalama	3,7712	
	Medyan	3,8000	
	Varyans	,307	
	Standart Sapma	,55425	
	Minimum	2,00	
	Maximum	5,00	
	Açıklık	3,00	
	Çeyrekler Açığı	,60	
	Skewness (Çarpıklık)	-,743	,272
	Kurtosis (Basıklık)	1,392	,538
Ağ Kapasitesi	Ortalama	3,6709	,09967
	Ortalama için% 95 Güven Aralığı	Alt Sınır	3,4725
		Üst Sınır	3,8694
	5% Kesilmiş Ortalama	3,6994	
	Medyan	4,0000	
	Varyans	,775	
	Standart Sapma	,88027	

	Minimum		1,67	
	Maximum		5,00	
	Açıklık		3,33	
	Çeyrekler Açığı		1,33	
	Skewness (Çarpıklık)		-,583	,272
	Kurtosis (Basıklık)		-,609	,538
Ölçek 4: Konaklama tesislerinde dirençlilik için liderlik, yönetim ve yönetim ölçeği				
Faktörler			İstatistik	Std. Hata
Ön İzleme ve Değerlendirme	Ortalama		3,8718	,07074
	Ortalama için% 95 Güven Aralığı	Alt Sınır	3,7309	
		Üst Sınır	4,0126	
	5% Kesilmiş Ortalama		3,8993	
	Medyan		4,0000	
	Varyans		,390	
	Standart Sapma		,62472	
	Minimum		2,00	
	Maximum		5,00	
	Açıklık		3,00	
	Çeyrekler Açığı		,67	
	Skewness (Çarpıklık)		-,671	,272
	Kurtosis (Basıklık)		,674	,538
Silo Anlayışı	Ortalama		4,2862	,04246
	Ortalama için% 95 Güven Aralığı	Alt Sınır	4,2017	
		Üst Sınır	4,3708	
	5% Kesilmiş Ortalama		4,2767	
	Medyan		4,3300	
	Varyans		,141	
	Standart Sapma		,37502	
	Minimum		3,33	
	Maximum		5,00	
	Açıklık		1,67	
	Çeyrekler Açığı		,33	
	Skewness (Çarpıklık)		,623	,272
	Kurtosis (Basıklık)		-,133	,538
Kriz Yönetimi	Ortalama		4,2500	,03226
	Ortalama için% 95 Güven Aralığı	Alt Sınır	4,1858	
		Üst Sınır	4,3142	
	5% Kesilmiş Ortalama		4,2222	
	Medyan		4,2500	
	Varyans		,081	
	Standart Sapma		,28490	
	Minimum		4,00	
	Maximum		5,00	
	Açıklık		1,00	
	Çeyrekler Açığı		,31	
	Skewness (Çarpıklık)		1,243	,272
	Kurtosis (Basıklık)		1,008	,538
Bilgiye Dayalı Karar	Ortalama		3,5000	,10403

Verme	Ortalama için% 95 Güven Aralığı	Alt Sınır	3,2928	
		Üst Sınır	3,7072	
	5% Kesilmiş Ortalama		3,5142	
	Medyan		3,5000	
	Varyans		,844	
	Standart Sapma		,91878	
	Minimum		1,50	
	Maximum		5,00	
	Açıklık		3,50	
	Çeyrekler Açığı		1,50	
	Skewness (Çarpıklık)		-,206	,272
	Kurtosis (Basıklık)		-,791	,538

4.3.4. Korelasyon Analizi

Korelasyon analiz bir değişkenin iki ya da daha fazla değişkenle olan ilişkisinin doğrusal olup olmadığını belirlenmesi sağlayan bir analizdir. Analiz sonucunda elde edilen korelasyon katsayısı ile değişkenler arası ilişkinin düzeyini ya da miktarını ve yönü hakkında bilgi vermektedir. Bu araştırmada korelasyon analizi yapılmasının amacı ise ölçülen olgunun tespit edilen farklı faktörler tarafından desteklenip desteklenmediğini belirlemektir. Başka bir ifadeyle bağımlı değişkenler arası ilişkilerin yorumlanmasıdır. Bu analiz neden-sonuç ilişkisi için yorum olanağı vermez. Yalnızca değişkenlerin hangi düzeyde ve yönde değiştikleri konusunda fikir vermektedir (Büyüköztürk 2016: 31-34).

Faktör analizi sonucu tespit edilen faktörler normallik analizine tabi tutulduktan sonra değişkenler arası korelasyonlar incelenmiştir. Bu kapsamda acil durum hazırlığı, uyum durumu, finansal hazırlık durumu, küresel ve bölgesel risklere hazırlık, toplumsal krizler için planlama durumu, sağlık krizleri için planlama durumu, doğal ve çevresel krizler için planlama durumu, stratejik vizyon ve sonuç beklentisi, personel kapasitesi, görev ve sorumluluk, kurumsal iletişim kültürü, ağ kapasitesi, ön izleme ve değerlendirme, silo anlayışı, kriz yönetimi ve bilgiye dayalı karar verme değişkenlerinin birbirleri ile aralarındaki ilişkileri görmek amacıyla “Pearson Korelasyon Analizi” yapılmıştır.

Korelasyon analizi sonuçlarına göre tesislerde acil durum hazırlığı arttıkça; uyum durumu ($r = ,519$), finansal hazırlık durumu ($r = ,296$), toplumsal krizler için planlama durumu ($r = ,293$), sağlık krizleri için planlama durumu ($r = ,780$), doğal ve çevresel krizler için planlama durumu ($r = ,534$), stratejik vizyon ve sonuç beklentisi ($r = ,462$), kurumsal iletişim kültürü ($r = ,281$), kriz yönetimi ($r = ,272$) ve bilgiye dayalı karar verme ($r = ,570$) değişkenleri ile olumlu yönde; personel kapasitesi, görev ve sorumluluk ($r = -,260$) değişkeni ile olumsuz yönde korelasyon göstermiştir (Tablo 27).

Korelasyon analizi sonuçlarına göre tesislerde uyum durumu arttıkça; finansal hazırlık durumu ($r = ,426$), toplumsal krizler için planlama durumu ($r = ,462$), sağlık krizleri için planlama durumu ($r = ,598$), doğal ve çevresel krizler için planlama durumu ($r = ,391$), stratejik vizyon ve sonuç beklentisi ($r = ,723$), personel kapasitesi, görev ve sorumluluk ($r = ,237$), kurumsal iletişim kültürü ($r = ,547$), ağ kapasitesi ($r = ,396$), ön izleme ve değerlendirme ($r = ,420$), kriz yönetimi ($r = ,314$) ve bilgiye dayalı karar verme ($r = ,484$) değişkenleri ile olumlu yönde korelasyon göstermiştir (Tablo 27).

Korelasyon analizi sonuçlarına göre tesislerde finansal hazırlık durumu arttıkça; küresel ve bölgesel risklere hazırlık ($r = ,231$), toplumsal krizler için planlama durumu ($r = ,523$), sağlık krizleri için planlama durumu ($r = ,288$), doğal ve çevresel krizler için planlama durumu ($r = ,466$), stratejik vizyon ve sonuç beklentisi ($r = ,401$), ağ kapasitesi ($r = ,489$), ön izleme ve değerlendirme ($r = ,409$), silo anlayışı ($r = ,401$) ve kriz yönetimi ($r = ,270$) değişkenleri ile olumlu yönde korelasyon göstermiştir (Tablo 27).

Korelasyon analizi sonuçlarına göre tesislerde küresel ve bölgesel risklere hazırlık arttıkça; toplumsal krizler için planlama durumu ($r = ,391$), doğal ve çevresel krizler için planlama durumu ($r = ,369$), personel kapasitesi, görev ve sorumluluk ($r = ,297$), ağ kapasitesi ($r = 301$), ön izleme ve değerlendirme ($r = ,388$) ve silo anlayışı ($r = ,322$) değişkenleri ile olumlu yönde korelasyon göstermiştir (Tablo 27).

Korelasyon analizi sonuçlarına göre tesislerde toplumsal krizler için planlama durumu arttıkça; sağlık krizleri için planlama durumu ($r = ,450$), doğal ve çevresel krizler için planlama durumu ($r = ,381$), stratejik vizyon ve sonuç beklentisi ($r = ,430$), kurumsal iletişim kültürü ($r = ,313$), ağ kapasitesi ($r = ,304$), ön izleme ve değerlendirme ($r = ,348$), silo anlayışı ($r = ,330$) ve kriz yönetimi ($r = ,310$) değişkenleri ile olumlu yönde korelasyon göstermiştir (Tablo 27).

Korelasyon analizi sonuçlarına göre tesislerde sağlık krizleri için planlama durumu arttıkça; doğal ve çevresel krizler için planlama durumu ($r = ,478$), stratejik vizyon ve sonuç beklentisi ($r = ,577$), kurumsal iletişim kültürü ($r = ,423$), kriz yönetimi ($r = ,304$) ve bilgiye dayalı karar verme ($r = ,575$) değişkenleri ile olumlu yönde korelasyon göstermiştir (Tablo 27).

Korelasyon analizi sonuçlarına göre tesislerde doğal ve çevresel krizler için planlama durumu arttıkça; stratejik vizyon ve sonuç beklentisi ($r = ,323$), ağ kapasitesi ($r = ,267$), ön izleme ve değerlendirme ($r = ,287$), kriz yönetimi ($r = ,256$) ve bilgiye dayalı karar verme ($r = ,247$) değişkenleri ile olumlu yönde korelasyon göstermiştir (Tablo 27).

Korelasyon analizi sonuçlarına göre tesislerde stratejik vizyon ve sonuç beklentisi arttıkça; personel kapasitesi, görev ve sorumluluk ($r = ,301$), kurumsal iletişim kültürü ($r = ,511$), ağ kapasitesi ($r = ,518$), ön izleme ve değerlendirme ($r = ,402$), silo anlayışı ($r = ,318$), kriz yönetimi ($r = ,406$) ve bilgiye dayalı karar verme ($r = ,329$) değişkenleri ile olumlu yönde korelasyon göstermiştir (Tablo 27).

Korelasyon analizi sonuçlarına göre tesislerde personel kapasitesi, görev ve sorumluluk arttıkça; kurumsal iletişim kültürü ($r = ,296$), ağ kapasitesi ($r = ,464$), ön izleme ve değerlendirme ($r = ,739$), silo anlayışı ($r = ,458$) ve kriz yönetimi ($r = ,334$) değişkenleri ile olumlu yönde korelasyon göstermiştir (Tablo 27).

Tablo 27. Bağımlı değişkenler arası korelasyon analizi

		Acil Durum Hazırlığı	Uyum Durumu	Finansal Hazırlık Durumu	Küresel ve Bölgesel Risklere Hazırlık	Toplumsal Krizler İçin Planlama Durumu	Sağlık Krizleri İçin Planlama Durumu	Doğal ve Çevresel Krizler İçin Planlama Durumu	Stratejik Vizyon ve Sonuç Beklentisi	Personel Kapasitesi, Görev ve Sorumluluk	Kurumsal İletişim Kültürü	Ağ Kapasitesi	Ön İzleme ve Değerlendirme	Silo Anlayışı	Kriz Yönetimi	Bilgiye Dayalı Karar Verme
Acil Durum Hazırlığı	Pearson Correlation	1														
	Sig. (2-tailed)															
	N	78														
Uyum Durumu	Pearson Correlation	,519**	1													
	Sig. (2-tailed)	,000														
	N	78	78													
Finansal Hazırlık Durumu	Pearson Correlation	,296**	,426**	1												
	Sig. (2-tailed)	,008	,000													
	N	78	78	78												
Küresel ve Bölgesel Risklere Hazırlık	Pearson Correlation	,065	,153	,231*	1											
	Sig. (2-tailed)	,571	,181	,041												
	N	78	78	78	78											
Toplumsal Krizler İçin Planlama Durumu	Pearson Correlation	,293**	,462**	,526**	,391**	1										
	Sig. (2-tailed)	,009	,000	,000	,000											
	N	78	78	78	78	78										
Sağlık Krizleri İçin Planlama Durumu	Pearson Correlation	,780**	,598**	,288*	,201	,450**	1									
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,011	,078	,000										
	N	78	78	78	78	78	78									
Doğal ve Çevresel Krizler İçin Planlama Durumu	Pearson Correlation	,534**	,391**	,466**	,369**	,381**	,478**	1								
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000	,001	,001	,000									
	N	78	78	78	78	78	78	78								
Stratejik Vizyon ve Sonuç Beklentisi	Pearson Correlation	,462**	,723**	,401**	,069	,430**	,577**	,323**	1							
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000	,547	,000	,000	,004								
	N	78	78	78	78	78	78	78	78							
Personel Kapasitesi, Görev ve Sorumluluk	Pearson Correlation	-,260*	,237*	,084	,297**	,144	-,069	,111	,301**	1						
	Sig. (2-tailed)	,022	,037	,464	,008	,208	,547	,331	,007							
	N	78	78	78	78	78	78	78	78	78						
Kurumsal İletişim Kültürü	Pearson Correlation	,281*	,547**	,158	,126	,313**	,423**	,140	,511**	,296**	1					
	Sig. (2-tailed)	,013	,000	,168	,270	,005	,000	,222	,000	,009						
	N	78	78	78	78	78	78	78	78	78	78					
Ağ Kapasitesi	Pearson Correlation	,051	,396**	,489**	,301**	,304**	,128	,267*	,518**	,464**	,362**	1				
	Sig. (2-tailed)	,660	,000	,000	,007	,007	,264	,018	,000	,000	,001					
	N	78	78	78	78	78	78	78	78	78	78	78				
Ön İzleme ve Değerlendirme	Pearson Correlation	,041	,420**	,409**	,388**	,348**	,211	,287*	,402**	,739**	,312**	,518**	1			
	Sig. (2-tailed)	,725	,000	,000	,000	,002	,064	,011	,000	,000	,005	,000				
	N	78	78	78	78	78	78	78	78	78	78	78	78			
Silo Anlayışı	Pearson Correlation	-,112	,149	,301**	,322**	,330**	,199	,043	,318**	,458**	,258*	,442**	,424**	1		
	Sig. (2-tailed)	,328	,192	,007	,004	,003	,080	,707	,005	,000	,022	,000	,000			
	N	78	78	78	78	78	78	78	78	78	78	78	78	78		
Kriz Yönetimi	Pearson Correlation	,272*	,314**	,270*	,122	,310**	,304**	,256*	,406**	,334**	,469**	,350**	,407**	,364**	1	
	Sig. (2-tailed)	,016	,005	,017	,285	,006	,007	,024	,000	,003	,000	,002	,000	,001		
	N	78	78	78	78	78	78	78	78	78	78	78	78	78	78	
Bilgiye Dayalı Karar Verme	Pearson Correlation	,570**	,484**	,167	,080	,092	,575**	,247*	,329**	-,124	,219	-,032	,057	,012	,198	1
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,144	,487	,421	,000	,029	,003	,278	,054	,780	,623	,916	,082	
	N	78	78	78	78	78	78	78	78	78	78	78	78	78	78	78

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Korelasyon analizi sonuçlarına göre tesislerde kurumsal iletişim kültürü arttıkça;

ağ kapasitesi ($r = ,362$), ön izleme ve değerlendirme ($r = ,312$), silo anlayışı ($r = ,258$) ve

kriz yönetimi ($r = ,469$) değişkenleri ile olumlu yönde korelasyon göstermiştir (Tablo 27).

Korelasyon analizi sonuçlarına göre tesislerde ağ kapasitesi arttıkça; ön izleme ve değerlendirme ($r = ,518$), silo anlayışı ($r = ,442$) ve kriz yönetimi ($r = ,350$) değişkenleri ile olumlu yönde korelasyon göstermiştir (Tablo 27).

Korelasyon analizi sonuçlarına göre tesislerde ön izleme ve değerlendirme arttıkça; silo anlayışı ($r = ,424$) ve kriz yönetimi ($r = ,407$) değişkenleri ile olumlu yönde korelasyon göstermiştir (Tablo 27).

Korelasyon analizi sonuçlarına göre tesislerde silo anlayışı arttıkça; kriz yönetimi ($r = ,364$) değişkeni ile olumlu yönde korelasyon göstermiştir (Tablo 27).

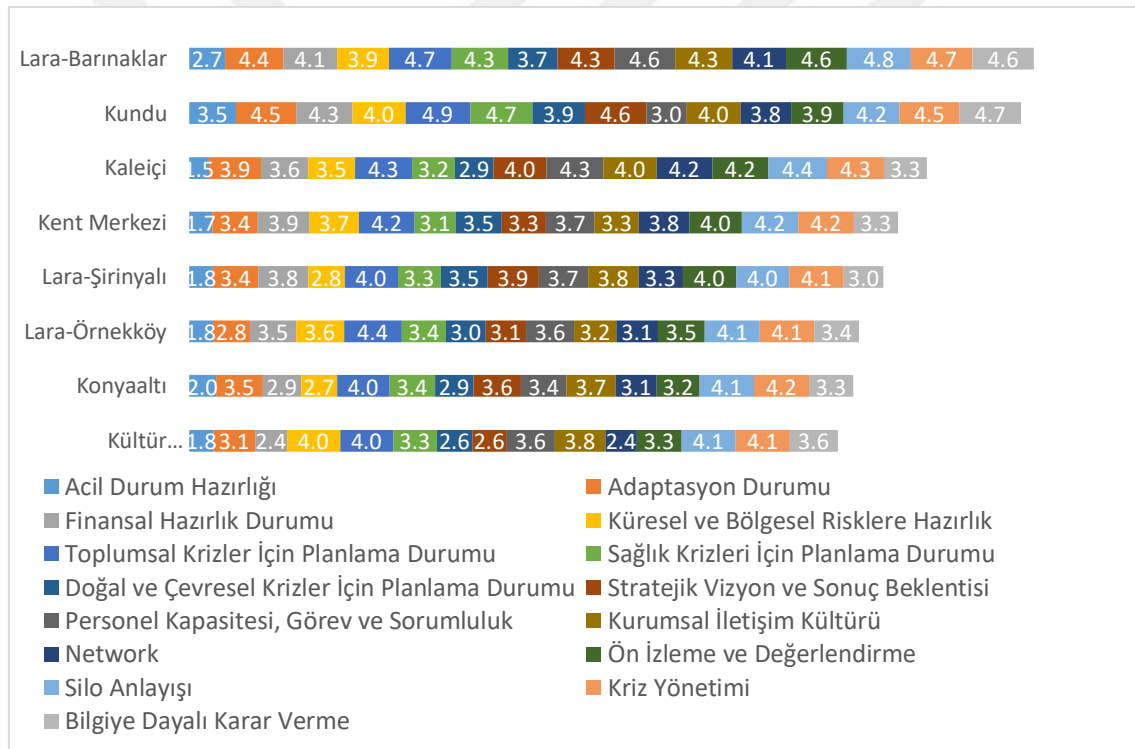
4.3.5. Kümelerin Dirençlilik Kapasitesi

Kümelenme analizi sonrasında, mekânsal birimlerde bulunan tesislere uygulanan ölçekler sonucu kümelerin dirençlilik kapasiteleri beşli likert ölçeğinde tespit edilmiştir. Kümelenme alanları dirençlilik kapasitelerine göre sıralandığında sıralama; Lara-Barınaklar (1), Kundu (2), Kaleiçi (3), kent merkezi (4), Lara-Şirinyalı (5), Lara-Örnekköy (6), Konyaaltı (7), Kültür Mahallesi (8) şeklinde olmuştur. Dolayısıyla bu araştırmada belirlenen ve herhangi bir idari ve mahalli sınırlardan bağımsız olarak oluştuğu tespit edilen mekânsal birimlerin oluşum ve gelişimlerinde olduğu gibi krizlere karşı dirençlilik kapasiteleri de farklılık göstermektedir (Şekil 81).

Şekil 81’de diğer eksen incelendiğinde bütün kümelenmelerin dirençlilik kapasitesinin en fazla olduğu boyut, toplumsal krizler için planlama kapasitesi (1), kriz yönetimi kapasitesi (2), silo anlayışı (3), ön izleme ve değerlendirme kapasitesi (4), kurumsal iletişim kültürü (5), personel kapasitesi, görev ve sorumluluk (6), stratejik vizyon ve sonuç beklentisi (7), bilgiye dayalı karar verme kapasitesi (8), uyum kapasitesi (9), sağlık krizleri için planlama kapasitesi (10), küresel ve bölgesel krizlere

hazırlık kapasitesi (11), finansal hazırlık kapasitesi (12), ağ kapasitesi (13), acil durum hazırlığı kapasitesi (14), doğal ve çevresel krizler için planlama kapasitesi (15) faktörleri olmuştur (Şekil 81).

Şekil 81’de her iki eksen birlikte değerlendirildiğinde dirençliliği oluşturan her bir boyut kümelenmelere göre farklılıklar göstermektedir. Dolayısıyla bu farklılıklar aslında kümelenmemin dirençliliğin hangi boyutlarda güçlü ve zayıf olduklarıyla ilgili bilgiler sunmaktadır. Tüm bu farklılıkların nedensel açıklamalar yapılmadan önce istatistiksel olarak bu farklılıkların anlamlı olup olmadığı ANOVA ve ve Post-Hoc LSD analizleriyle incelenmiştir.

Şekil 81. Kümelenmelerin faktörlere göre likert ölçeğinde dirençlilik kapasitesi

4.3.6. Kümelere Göre Dirençliliğin Farklılaşması ve Nedenleri

Yukarıda belirtilen bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki farklılıkların istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığının sınanması için hipotezler oluşturulmuş ANOVA testiyle sınanmıştır. Bu aşamada kullanılan bağımsız değişkenler, araştırmanın kümelenme analizi aşamasında tespit edilen kümelenme alanlarıdır. Bağımlı değişkenler

ise faktör analizi sonucu tespit edilen faktörlerdir. Bunlar acil durum hazırlığı kapasitesi, uyum kapasitesi, finansal hazırlık kapasitesi, küresel ve bölgesel risklere hazırlık kapasitesi, toplumsal krizler için planlama kapasitesi, sağlık krizleri için planlama kapasitesi, doğal ve çevresel krizler için planlama kapasitesi, stratejik vizyon ve sonuç beklentisi, personel kapasitesi, görev ve sorumluluk, kurumsal iletişim kültürü, ağ kapasitesi, ön izleme ve değerlendirme kapasitesi, silo anlayışı, kriz yönetimi ve bilgiye dayalı karar verme kapasitesidir. Bu sayede kümelenmelerin hangi dirençlilik boyutunda anlamlı farklılık göstereceği tespit edilmiştir.

“One Way ANOVA” testi bağımsız değişkeni oluşturan ikiden fazla grubun bağımlı değişkene ait ölçümlerin karşılaştırılmasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı amacıyla kullanılmıştır. İkiden fazla birimi bulunan bir grup içerisinde anlamlı farklılıkların incelenmesine ilişkin karşılaştırmaların yapılmasında ise Post-Hoc LSD testi kullanılmıştır. Grup içerisindeki anlamlı farklılıkların nedensel açıklamaları ise faktör analizden çıkan betimsel istatistik sonuçlarıyla ve araştırmanın nitel boyutunda elde edilen bulgularla açıklanmaya çalışılmıştır.

Araştırmada tesislerin dirençlilik düzeyini belirleyen nedenler bağımsız değişkenlerdir. Bu nedenle ilk olarak birey düzeyinde cinsiyet, yaş, eğitim seviyesi, işletmedeki pozisyon ve sektördeki deneyim süresine göre dirençliliği oluşturan boyutlar anlamlı bir farklılık oluşturup oluşturmadığı kontrol edilmiş ve genel açıklayıcı sonuçlar elde edilememiştir. İkinci olarak tesis düzeyinde yatak kapasitesi, faaliyet süresi, işletme belgesi ve işletme türüne göre dirençliliği oluşturan boyutlar anlamlı bir farklılık oluşturup oluşturmadığı kontrol edilmiş ve genel açıklayıcı sonuçlar elde edilememiştir.

ANOVA analizinin son aşamasında tesislerin bulunduğu küme düzeyine göre dirençliliği oluşturan boyutların anlamlı bir farklılık oluşturup oluşturmadığı kontrol edilmiştir. Bu aşamada acil durum hazırlığı kapasitesi, uyum kapasitesi, finansal

hazırlık kapasitesi, küresel ve bölgesel risklere hazırlık kapasitesi, toplumsal krizler için planlama kapasitesi, sağlık krizleri için planlama kapasitesi, doğal ve çevresel krizler için planlama kapasitesi, stratejik vizyon ve sonuç beklentisi, personel kapasitesi, görev ve sorumluluk, kurumsal iletişim kültürü, ağ kapasitesi, ön izleme ve değerlendirme kapasitesi, silo anlayışı, kriz yönetimi ve bilgiye dayalı karar verme kapasitesi bağımlı değişkenlerinin “işletmenin bulunduğu küme” bağımsız değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla “One Way ANOVA” uygulanması için hipotezler kurulmuştur (Tablo 28).

Tablo 28. ANOVA testi için sınanan alt hipotezler ve sonuçlar

Alt Hipotezler	Sonuç
H ₁ : Tesislerin acil durum hazırlıkları işletmenin bulunduğu kümeye göre farklılaşmaktadır.	Kabul
H ₂ : Tesislerin uyum durumları işletmenin bulunduğu kümeye göre farklılaşmaktadır.	Kabul
H ₃ : Tesislerin finansal hazırlık durumları işletmenin bulunduğu kümeye göre farklılaşmaktadır.	Kabul
H ₄ : Tesislerin küresel ve bölgesel risklere hazırlıkları işletmenin bulunduğu kümeye göre farklılaşmaktadır.	Kabul
H ₅ : Tesislerin toplumsal krizler için planlama durumları işletmenin bulunduğu kümeye göre farklılaşmaktadır.	Kabul
H ₆ : Tesislerin sağlık krizleri için planlama durumları işletmenin bulunduğu kümeye göre farklılaşmaktadır.	Kabul
H ₇ : Tesislerin doğal ve çevresel krizleri için planlama durumları işletmenin bulunduğu kümeye göre farklılaşmaktadır.	Kabul
H ₈ : Tesislerin stratejik vizyon ve sonuç beklentileri işletmenin bulunduğu kümeye göre farklılaşmaktadır.	Kabul
H ₉ : Tesislerin personel kapasitesi, görev ve sorumlulukları işletmenin bulunduğu kümeye göre farklılaşmaktadır.	Kabul
H ₁₀ : Tesislerin kurumsal iletişim kültürleri işletmenin bulunduğu kümeye göre farklılaşmaktadır.	Kabul
H ₁₁ : Tesislerin ağ kapasiteleri işletmenin bulunduğu kümeye göre farklılaşmaktadır.	Kabul
H ₁₂ : Tesislerin ön izleme ve değerlendirme davranışları işletmenin bulunduğu kümeye göre farklılaşmaktadır.	Kabul
H ₁₃ : Tesislerin silo anlayışları işletmenin bulunduğu kümeye göre farklılaşmaktadır.	Kabul
H ₁₄ : Tesislerin kriz yönetimi işletmenin bulunduğu kümeye göre farklılaşmaktadır.	Kabul
H ₁₅ : Tesislerin bilgiye dayalı karar verme davranışları işletmenin bulunduğu kümeye göre farklılaşmaktadır.	Kabul

Ölçeklerin alt boyutlarından oluşturulan bağımlı değişkenlerin işletmenin bulunduğu kümeye göre oluşan gruplar arasında farklılıklarının incelenmesine ilişkin elde edilen ANOVA verilerine göre; “acil durum hazırlığı kapasitesi, uyum kapasitesi, finansal hazırlık kapasitesi, küresel ve bölgesel risklere hazırlık kapasitesi, toplumsal

krizler için planlama kapasitesi, sağlık krizleri için planlama kapasitesi, doğal ve çevresel krizler için planlama kapasitesi, stratejik vizyon ve sonuç beklentisi, personel kapasitesi, görev ve sorumluluk, kurumsal iletişim kültürü, ağ kapasitesi, ön izleme ve değerlendirme kapasitesi, silo anlayışı, kriz yönetimi kapasitesi, bilgiye dayalı karar verme kapasitesi” için hesaplanan olasılık (Sig.) değerleri 0,05 anlamlılık düzeyinin altında olduğundan H₁, H₂, H₃, H₄, H₅, H₆, H₇, H₈, H₉, H₁₀, H₁₁, H₁₂, H₁₃, H₁₄ ve H₁₅ hipotezleri kabul edilir. Bu hipotezlerin kabul edilmesi tesislerin acil durum hazırlığı kapasitesi, uyum kapasitesi, finansal hazırlık kapasitesi, küresel ve bölgesel risklere hazırlık kapasitesi, toplumsal krizler için planlama kapasitesi, sağlık krizleri için planlama kapasitesi, doğal ve çevresel krizler için planlama kapasitesi, stratejik vizyon ve sonuç beklentisi, personel kapasitesi, görev ve sorumluluk, kurumsal iletişim kültürü, ağ kapasitesi, ön izleme ve değerlendirme kapasitesi, silo anlayışı, kriz yönetimi kapasitesi, bilgiye dayalı karar verme kapasitesinin işletmenin bulunduğu kümeye göre değişiklik gösterdiğini, gruplar arasında anlamlı bir farklılık olduğunu göstermektedir. ANOVA analizi sonuçlarına göre F test istatistikleri ve olasılık (Sig.) değerleri geçerli aralıklardadır (Tablo 29).

Tablo 29. Geliştirilen ölçeklerdeki alt boyutların işletmenin bulunduğu kümeye göre farklılıklarının incelenmesine ilişkin ANOVA testi sonuçları

		Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	Sig.
Acil Durum Hazırlığı Kapasitesi	Gruplar arası	24,079	7	3,440	12,747	,000
	Gruplar içi	18,890	70	,270		
	Toplam	42,969	77			
Uyum Kapasitesi	Gruplar arası	14,395	7	2,056	9,204	,000
	Gruplar içi	15,640	70	,223		
	Toplam	30,035	77			
Finansal Hazırlık Kapasitesi	Gruplar arası	19,022	7	2,717	11,731	,000
	Gruplar içi	16,215	70	,232		
	Toplam	35,237	77			
Küresel ve Bölgesel Risklere Hazırlık Kapasitesi	Gruplar arası	15,072	7	2,153	3,342	,004
	Gruplar içi	45,098	70	,644		
	Toplam	60,170	77			
Toplumsal Krizler İçin Planlama Kapasitesi	Gruplar arası	5,354	7	,765	7,868	,000
	Gruplar içi	6,804	70	,097		

	Toplam	12,158	77			
Sağlık Krizleri İçin Planlama Kapasitesi	Gruplar arası	16,255	7	2,322	12,376	,000
	Gruplar içi	13,134	70	,188		
	Toplam	29,389	77			
Doğal ve Çevresel Krizler İçin Planlama Kapasitesi	Gruplar arası	11,605	7	1,658	6,361	,000
	Gruplar içi	18,244	70	,261		
	Toplam	29,849	77			
Stratejik Vizyon ve Sonuç Beklentisi	Gruplar arası	20,262	7	2,895	6,251	,000
	Gruplar içi	32,415	70	,463		
	Toplam	52,677	77			
Personel Kapasitesi, Görev ve Sorumluluk	Gruplar arası	15,155	7	2,165	11,304	,000
	Gruplar içi	13,406	70	,192		
	Toplam	28,561	77			
Kurumsal İletişim Kültürü	Gruplar arası	7,423	7	1,060	4,574	,000
	Gruplar içi	16,231	70	,232		
	Toplam	23,654	77			
Ağ Kapasitesi	Gruplar arası	22,918	7	3,274	6,237	,000
	Gruplar içi	36,747	70	,525		
	Toplam	59,665	77			
Ön İzleme ve Değerlendirme Kapasitesi	Gruplar arası	14,089	7	2,013	8,827	,000
	Gruplar içi	15,962	70	,228		
	Toplam	30,051	77			
Silo Anlayışı	Gruplar arası	3,068	7	,438	3,954	,001
	Gruplar içi	7,761	70	,111		
	Toplam	10,829	77			
Kriz Yönetimi Kapasitesi	Gruplar arası	1,575	7	,225	3,370	,004
	Gruplar içi	4,675	70	,067		
	Toplam	6,250	77			
Bilgiye Dayalı Karar Verme Kapasitesi	Gruplar arası	17,273	7	2,468	3,619	,002
	Gruplar içi	47,727	70	,682		
	Toplam	65,000	77			

ANOVA testi sonuçlarına göre anlamlı kümelenmeler ve dirençlilik boyutları arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Bu aşamadan sonra hangi kümelerin hangi dirençlilik boyutunda anlamlı bir fark gösterdiğinin incelenmesi amacıyla Post-Hoc analizi LSD testi yapılmıştır. Aslında burada amaç ANOVA testinde bağımlı değişkenlerin kümeler arasındaki anlamlı farkı oluşturanların hangileri olduğunu tespit etmektir. Ardından yapılacak işlem ise betimsel istatistiklerle ve sahadan elde edilen nitel verilerle bu farklılığın nedenleri irdelemektir.

Acil durum hazırlığı kapasitesi, uyum kapasitesi, finansal hazırlık kapasitesi, küresel ve bölgesel risklere hazırlık kapasitesi, toplumsal krizler için planlama

kapasitesi, sağlık krizleri için planlama kapasitesi, doğal ve çevresel krizler için planlama kapasitesi, stratejik vizyon ve sonuç beklentisi, personel kapasitesi, görev ve sorumluluk, kurumsal iletişim kültürü, ağ kapasitesi, n izleme ve değerlendirme kapasitesi, silo anlayışı, kriz yönetimi kapasitesi, bilgiye dayalı karar verme kapasitesinin işletmenin bulunduğu küme değişkeni için Post-Hoc analizi LSD testi yapılmıştır. Post-Hoc analizi LSD testi sonuçlarına göre, bir grup değişkeninin diğer grup değişkenleriyle arasında farklılık olup olmadığına ilişkin hesaplanan olasılık (.sig) değerinin 0,05'in altında olması, bir grup değişkeninin diğer grup değişkenleri ile farklılık olduğunu göstermektedir.

Tablo 30. Acil durum hazırlığı kapasitesinin işletmelerin bulunduğu kümeye göre ortalama farklılıklarının incelenmesine ilişkin Post-Hoc LSD testi sonuçları

Bağımlı Değerken	(I) İşletmenin Bulunduğu Yer	(J) İşletmenin Bulunduğu Yer	Ortalamaları Farkı (I-J)	Standart Hata	Sig.
Acil Durum Hazırlığı Kapasitesi	Konyaaltı	Kültür Mahallesi	,17333	,26825	,520
		Kaleiçi	,51733*	,16966	,003
		Merkez	,26667	,18968	,164
		Lara-şirinyalı	,21333	,39104	,587
		Lara-Barınaklar	-,70667*	,26825	,010
		Lara-rnekky	,25333	,26825	,348
		Kundu	-1,52000*	,25093	,000
	Kültür Mahallesi	Konyaaltı	-,17333	,26825	,520
		Kaleiçi	,34400	,25449	,181
		Merkez	,09333	,26825	,729
		Lara-şirinyalı	,04000	,43462	,927
		Lara-Barınaklar	-,88000*	,32854	,009
		Lara-rnekky	,08000	,32854	,808
		Kundu	-1,69333*	,31456	,000
	Kaleiçi	Konyaaltı	-,51733*	,16966	,003
		Kültür Mahallesi	-,34400	,25449	,181
		Merkez	-,25067	,16966	,144
		Lara-şirinyalı	-,30400	,38173	,429
		Lara-Barınaklar	-1,22400*	,25449	,000
		Lara-rnekky	-,26400	,25449	,303
		Kundu	-2,03733*	,23616	,000
	Merkez	Konyaaltı	-,26667	,18968	,164
		Kültür Mahallesi	-,09333	,26825	,729
		Kaleiçi	,25067	,16966	,144
		Lara-şirinyalı	-,05333	,39104	,892
		Lara-Barınaklar	-,97333*	,26825	,001
		Lara-rnekky	-,01333	,26825	,960

	Kundu	-1,78667*	,25093	,000
Lara-Şirinyalı	Konyaaltı	-,21333	,39104	,587
	Kültür Mahallesi	-,04000	,43462	,927
	Kaleiçi	,30400	,38173	,429
	Merkez	,05333	,39104	,892
	Lara-Barınaklar	-,92000*	,43462	,038
	Lara-Örnekköy	,04000	,43462	,927
	Kundu	-1,73333*	,42415	,000
Lara-Barınaklar	Konyaaltı	,70667*	,26825	,010
	Kültür Mahallesi	,88000*	,32854	,009
	Kaleiçi	1,22400*	,25449	,000
	Merkez	,97333*	,26825	,001
	Lara-Şirinyalı	,92000*	,43462	,038
	Lara-Örnekköy	,96000*	,32854	,005
	Kundu	-,81333*	,31456	,012
Lara-Örnekköy	Konyaaltı	-,25333	,26825	,348
	Kültür Mahallesi	-,08000	,32854	,808
	Kaleiçi	,26400	,25449	,303
	Merkez	,01333	,26825	,960
	Lara-Şirinyalı	-,04000	,43462	,927
	Lara-Barınaklar	-,96000*	,32854	,005
	Kundu	-1,77333*	,31456	,000
Kundu	Konyaaltı	1,52000*	,25093	,000
	Kültür Mahallesi	1,69333*	,31456	,000
	Kaleiçi	2,03733*	,23616	,000
	Merkez	1,78667*	,25093	,000
	Lara-Şirinyalı	1,73333*	,42415	,000
	Lara-Barınaklar	,81333*	,31456	,012
	Lara-Örnekköy	1,77333*	,31456	,000

Tesislerin acil durum hazırlığı kapasitesi, işletmelerin bulunduğu kümeye göre farklılıkları incelendiğinde Konyaaltı'nın acil durum hazırlığı kapasitesi Kaleiçi, Lara-Barınaklar ve Kundu kümelerine göre anlamlı farklılık göstermektedir. Konyaaltı Bölgesi'ndeki işletmelerin acil durum hazırlıkları kapasitesi; Lara-Barınaklar ve Kundu Bölgesi'ndeki işletmelerden daha düşüktür (Tablo 30). Bu durumun nedeni bu kümeler arası tesis türlerinin farklı olmasıdır. Çünkü bakanlık belgeli büyük otel türleri Kundu kümesinde, bakanlık belgeli butik otel türleri Lara-Barınaklar'da yoğunlaşmaktadır. Konyaaltı kümesinde ise belediye belgeli küçük oteller ve pansiyon işletmeleri yoğunluktadır. Bu nedenle tesislerin organizasyonel yapıları acil durum hazırlığı boyutunda anlamlı farklılığın nedeni olmuştur (Tablo 31). Konyaaltı kümesindeki

işletmelerin acil durum hazırlıkları; Kaleiçi Bölgesi'ndeki işletmelerden daha yüksektir (Tablo 30). Bu durumun nedeni de Kaleiçi'ndeki işletmelerin yatak kapasiteleri ve mekânsal alan olarak Konyaaltı'nda olan işletmelere göre daha az olması acil durumlara müdahaleyi çok hızlı gerçekleştirmektedir. Bu nedenle acil durum hazırlıkları konusunda daha az duyarlı bir tutum görölmektedir (Tablo 31). Bu sonuçlar Kaleiçi kümesi için yapılan analizle de örtüşmektedir (Tablo 30).

Kültür Mahallesi'nin acil durum hazırlığı kapasitesi Lara-Barınaklar ve Kundu kümesine göre anlamlı farklılık göstermektedir. Kültür Mahallesi kümesindeki işletmelerin acil durum hazırlıkları; Lara-Barınaklar ve Kundu kümesindeki işletmelerden daha düşüktür (Tablo 30). Bu durumun nedeni kümeler arası tesis türlerinin farklı olmasıdır. Çünkü bakanlık belgeli büyük otel türleri Kundu kümesinde, bakanlık belgeli butik otel türleri Lara-Barınaklar'da yoğunlaşmaktadır. Kültür Mahallesi'nde ise turizm dışında taleplerin karşılanması amacıyla belediye belgeli pansiyon işletmeleri çoğunluktadır. Bu nedenle tesislerin organizasyonel yapıları ve pazar yapılarının farklılığı acil durum hazırlığı boyutunda anlamlı farklılığın nedeni olmuştur (Tablo 31).

Merkez kümesinin acil durum hazırlığı kapasitesi, Lara-Barınaklar ve Kundu kümesine göre anlamlı farklılık göstermektedir. Merkez kümesindeki işletmelerin acil durum hazırlıkları kapasitesi; Lara-Barınaklar ve Kundu kümesindeki işletmelerden daha düşüktür (Tablo 30). Bu durumun nedeni kümeler arası tesis türlerinin farklı olmasıdır. Çünkü bakanlık belgeli büyük otel türleri Kundu kümesinde, bakanlık belgeli butik otel türleri Lara-Barınaklar'da yoğunlaşmaktadır. Merkez kümede ise turizm dışında taleplerin karşılanması amacıyla belediye belgeli pansiyon işletmeleri ve küçük oteller çoğunluktadır. Bu nedenle tesislerin organizasyonel yapıları ve pazar yapılarının farklılığı acil durum hazırlığı konusunda daha az duyarlı olması anlamlı farklılığın nedeni olmuştur (Tablo 31).

Lara-Şirinyalı'nın acil durum hazırlığı kapasitesi, Lara-Barınaklar ve Kundu kümesine göre anlamlı farklılık göstermektedir. Lara-Şirinyalı kümesindeki işletmelerin acil durum hazırlıkları kapasitesi; Lara-Barınaklar ve Kundu kümesindeki işletmelerden daha düşüktür (Tablo 30). Çünkü bakanlık belgeli büyük otel türleri Kundu kümesinde, bakanlık belgeli butik otel türleri Lara-Barınaklar'da yoğunlaşmaktadır. Lara-Şirinyalı ise yaz sezonunda kısmen kıyı turizmi, sezon arasında ise turizm talebi dışında taleplerin karşılanması amacıyla sınırlı sayıda bir tesis oluşumu olan bir kümelenmedir. Var olan tesislerde belediye belgeli pansiyon ve küçük otel işletmeleri çoğunluktadır. Bu nedenle tesislerin organizasyonel yapıları ve pazar hacimlerinin sınırlı olması acil durum hazırlığı boyutunda anlamlı farklılığın nedeni olmuştur (Tablo 31).

Lara-Barınaklar'ın acil durum hazırlığı kapasitesi, Konyaaltı, Kültür Mahallesi, Kaleiçi, Merkez, Lara-Şirinyalı, Lara-Örnekköy ve Kundu kümesine göre anlamlı farklılık göstermektedir. Lara-Barınaklar Bölgesi'ndeki işletmelerin acil durum hazırlıkları kapasitesi; Konyaaltı, Kültür Mahallesi, Kaleiçi, Merkez, Lara-Şirinyalı ve Lara-Örnekköy Bölgesi'ndeki işletmelerden daha yüksektir (Tablo 30). Bu durumun nedeni diğer kümelerden farklı olarak Lara-Barınaklar'da işletme türü olarak butik otelcilik tercih edilmesidir. Çünkü kümede butik otelcilikle düşük kapasitede kaliteli hizmet ve yüksek standartlarda bir konaklama organizasyonu gerçekleşmiş ve bu nedenle acil durum hazırlığı kapasitesinde anlamlı farklılık ortaya çıkmıştır (Tablo 31). Lara-Barınaklar kümesindeki işletmelerin acil durum hazırlıkları kapasitesi; Kundu Bölgesi'ndeki işletmelerden daha düşüktür (Tablo 30). Bu durumun nedeni de Kundu-Belek kümesindeki tesislerin tür olarak büyük otel olması ve yatak kapasitelerinin 500'ün üzerinde olması çok sayıda turisti misafir etmesi için acil durum hazırlığı kapasitesi yükseltmiştir (Tablo 31).

Lara-Örnekköy'ün acil durum hazırlığı kapasitesi, Kundu kümesine göre anlamlı farklılık göstermektedir. Lara-Örnekköy kümesindeki işletmelerin acil durum

hazırlıkları kapasitesi; Kundu kümesindeki işletmelerden daha düşüktür (Tablo 30). Bu durumun nedeni kümeler arası tesis türlerinin farklı olmasıdır. Çünkü belediye belge pansiyonlar Lara-Örnekköy’de, bakanlık belgeli büyük oteller Kundu kümesinde yoğunlaşmaktadır. Bu nedenle tesislerin organizasyonel yapıları ve pazar koşullarındaki farklılıklar acil durum hazırlığı konusundaki durumlarını farklılaştırmıştır (Tablo 31).

Kundu kümesinin acil durum hazırlığı kapasitesi, Konyaaltı, Kültür Mahallesi, Kaleiçi, Merkez, Lara-Şirinyalı, Lara-Örnekköy ve Lara-Barınaklar’a göre anlamlı farklılık göstermektedir. Kundu kümesindeki işletmelerin acil durum hazırlıkları kapasitesi; Konyaaltı, Kültür Mahallesi, Kaleiçi, Merkez, Lara-Şirinyalı, Lara-Örnekköy ve Lara-Barınaklar kümesindeki işletmelere göre anlamlı bir şekilde daha yüksektir (Tablo309). Bu durumun nedeni diğer bölgelerde bir küme oluşturacak kadar sayı bulunamayan büyük otellerin Kundu’da kümelenmesi ve organizasyonel yapıları ve yatak kapasitelerinin farklı olmasıdır (Tablo 31).

Tablo 31. Kümelerin acil durum hazırlığı kapasitelerinin farklı değişkenlere göre dağılımı

Küme	Belge Türü		İşletme Türü		Yatak Kapasitesi	
Konyaaltı	Bakanlık Belgeli	2,3500	Otel	2,0222	0-24 Yatak	1,7333
	Belediye Belgeli	1,8909	Pansiyon	1,8000	25-50 Yatak	1,9778
			Apart Otel	2,1000	51-100 Yatak	2,4000
					101-500 Yatak	2,4000
	Toplam: 2,0133					
Kültür Mahallesi	Belediye Belgeli	1,8400	Pansiyon	1,8400	25-50 Yatak	1,8000
					51-100 Yatak	1,8500
	Toplam: 1,8400					
Kaleiçi	Bakanlık Belgeli	2,2667	Otel	1,4333	0-24 Yatak	1,3909
	Belediye Belgeli	1,3909	Pansiyon	1,3400	25-50 Yatak	2,2667
			Butik Otel	2,2667		
	Toplam: 1,4960					
Merkez	Bakanlık Belgeli	2,6000	Otel	2,2000	25-50 Yatak	1,6154
	Belediye Belgeli	1,6154	Pansiyon	1,5818	51-100 Yatak	2,8000
					101-500 Yatak	2,4000
	Toplam: 1, 7467					
Lara-Şirinyalı	Bakanlık Belgeli	2,6000	Otel	2,6000	25-50 Yatak	1,0000
	Belediye Belgeli	1,0000	Pansiyon	1,0000	51-100 Yatak	2,6000
	Toplam: 1,8000					

Lara-Barınaklar	Bakanlık Belgeli	3,0500	Apart Otel	1,4000	25-50 Yatak	2,3333
	Belediye Belgeli	1,4000	Butik Otel	3,0500	51-100 Yatak	3,6000
					101-500 Yatak	3,0000
Toplam: 2,7200						
Lara-Örnekköy	Bakanlık Belgeli	3,0000	Otel	2,4000	25-50 Yatak	1,4500
	Belediye Belgeli	1,4500	Pansiyon	1,3333	101-500 Yatak	3,0000
Toplam: 1,7600						
Kundu	Bakanlık Belgeli	3,5333	Büyük Otel	3,5333	501ve Üzeri Yatak	3,5333
Toplam: 3,5333						

Tablo 32. Uyum kapasitesinin işletmelerin bulunduğu kümeye göre ortalama farklılıklarının incelenmesine ilişkin Post-Hoc LSD testi sonuçları

Bağımlı Değişken	(I) İşletmenin Bulunduğu Yer	(J) İşletmenin Bulunduğu Yer	Ortalamaları Farkı (I-J)	Standart Hata	Sig.
Uyum Kapasitesi	Konyaaltı	Kültür Mahallesi	,40000	,24409	,106
		Kaleiçi	-,39200*	,15438	,013
		Merkez	,10667	,17260	,539
		Lara-Şirinyalı	,12000	,35582	,737
		Lara-Barınaklar	-,84000*	,24409	,001
		Lara-Örnekköy	,68000*	,24409	,007
		Kundu	-,98000*	,22833	,000
	Kültür Mahallesi	Konyaaltı	-,40000	,24409	,106
		Kaleiçi	-,79200*	,23156	,001
		Merkez	-,29333	,24409	,234
		Lara-Şirinyalı	-,28000	,39547	,481
		Lara-Barınaklar	-1,24000*	,29895	,000
		Lara-Örnekköy	,28000	,29895	,352
		Kundu	-1,38000*	,28622	,000
	Kaleiçi	Konyaaltı	,39200*	,15438	,013
		Kültür Mahallesi	,79200*	,23156	,001
		Merkez	,49867*	,15438	,002
		Lara-Şirinyalı	,51200	,34735	,145
		Lara-Barınaklar	-,44800	,23156	,057
		Lara-Örnekköy	1,07200*	,23156	,000
		Kundu	-,58800*	,21488	,008
	Merkez	Konyaaltı	-,10667	,17260	,539
		Kültür Mahallesi	,29333	,24409	,234
		Kaleiçi	-,49867*	,15438	,002
		Lara-Şirinyalı	,01333	,35582	,970
		Lara-Barınaklar	-,94667*	,24409	,000
		Lara-Örnekköy	,57333*	,24409	,022
		Kundu	-1,08667*	,22833	,000
	Lara-Şirinyalı	Konyaaltı	-,12000	,35582	,737
		Kültür Mahallesi	,28000	,39547	,481
		Kaleiçi	-,51200	,34735	,145
		Merkez	-,01333	,35582	,970
		Lara-Barınaklar	-,96000*	,39547	,018
		Lara-Örnekköy	,56000	,39547	,161

	Lara-Barınaklar	Kundu	-1,1000*	,38594	,006
		Konyaaltı	,84000*	,24409	,001
		Kültür Mahallesi	1,24000*	,29895	,000
		Kaleiçi	,44800	,23156	,057
		Merkez	,94667*	,24409	,000
		Lara-Şirinyalı	,96000*	,39547	,018
		Lara-Örnekköy	1,52000*	,29895	,000
		Kundu	-,14000	,28622	,626
	Lara-Örnekköy	Konyaaltı	-,68000*	,24409	,007
		Kültür Mahallesi	-,28000	,29895	,352
		Kaleiçi	-1,07200*	,23156	,000
		Merkez	-,57333*	,24409	,022
		Lara-Şirinyalı	-,56000	,39547	,161
		Lara-Barınaklar	-1,52000*	,29895	,000
		Kundu	-1,66000*	,28622	,000
	Kundu	Konyaaltı	,98000*	,22833	,000
		Kültür Mahallesi	1,38000*	,28622	,000
		Kaleiçi	,58800*	,21488	,008
		Merkez	1,08667*	,22833	,000
		Lara-Şirinyalı	1,10000*	,38594	,006
		Lara-Barınaklar	,14000	,28622	,626
		Lara-Örnekköy	1,66000*	,28622	,000

Tesislerin uyum kapasiteleri işletmelerin bulunduğu kümeye göre farklılıkları incelendiğinde Konyaaltı'nın uyum kapasitesi Kaleiçi, Lara-Barınaklar, Lara-Örnekköy ve Kundu kümesine göre anlamlı farklılık göstermektedir. Konyaaltı Bölgesi'ndeki işletmelerin uyum kapasitesi; Kaleiçi, Lara-Barınaklar ve Kundu kümesindeki işletmelerden daha düşüktür (Tablo 32). Bu durumun nedeni Kaleiçi'nin mekânsal organizasyonu gereği en küçük yapıda konaklama tesislerinin olduğu kümedir. Bu nedenle de krizler ve ani değişimler karşısında Kaleiçi'nin uyum kapasitesi Konyaaltı'ndan yüksektir. Lara-Barınaklar 'da bakanlık belgeli butik oteller düşük yatak kapasiteleriyle yüksek standartlarda hizmet sunma uygulamaları sonucu krizler karşısında yüksek uyum kapasitesi bulunmaktadır. Kundu'da bakanlık belgeli büyük otellerin yoğunlaştığı bir kümedir. Bu nedenle yüksek kapasiteli ve kaliteli hizmet sunmayı amaçlayan bu işletmeler kriz ve değişimler karşısında yüksek uyum kapasitesi göstermektedir. Konyaaltı kümesindeki işletmelerin uyum kapasitesi; Lara-Örnekköy kümesindeki işletmelerden daha yüksektir. Bu durumun nedenlerinin açıklanması için

maddelere verilen cevaplar incelenmiştir. Bu iki küme benzer mekânsal özellikler göstermesine rağmen Konyaaltı'nda kıyı turizmine dayalı bir pazar hakimken Lara-Örnekköy 'de çok çeşitli konaklama talepleri bulunmaktadır. Bu nedenle “Yasa ve mevzuatlarla ilgili çıkan yeni uygulamalar olunca hızla değişim gerçekleşir.” maddesi turizm odaklı talep gören Konyaaltı'nda daha yüksek bir kapasite göstermiştir. Yine benzer bir şekilde Konyaaltı' nın turizm talebine yönelik çalışması “Hızlı teknolojik değişiklikler karşısında tesisimiz aynı hızda uyum sağlar.” maddesine verilen yanıtların değerleri Lara-Örnekköy'e göre yükseltmiştir.

Kültür Mahallesi'nin uyum kapasitesi; Kaleiçi, Lara-Barınaklar ve Kundu kümesine göre anlamlı farklılık göstermektedir. Kaleiçi, Lara-Barınaklar ve Kundu kümesindeki işletmelerden daha düşüktür (Tablo 32). Bu durumun nedeni Lara-Barınaklar kümesinde butik otel, Kundu kümesinde ise büyük otel işletme türlerinin olmasıdır. Kaleiçi Bölgesi'nin uyum kapasitesinin daha fazla olmasının nedeni ise gerek mekânsal gerekse de yatak kapasitesi bakımından en küçük işletmelerin yoğunlaştığı bir kümelenmedir. Bu nedenle de krizler ve ani değişimler karşısında Kaleiçi'nin uyum kapasitesi yüksektir. Buna karşılık Kültür Mahallesi'nde özellikle turizm dışı konaklama taleplerine göre şekillenen bir küme bir yapıdadır. Bu yüzden krizler ve ani değişimler karşısında uyum kapasitesi düşüktür (Tablo 33).

Kaleiçi kümesindeki işletmelerin uyum kapasitesi Konyaaltı, Kültür Mahallesi, Merkez, Lara-Örnekköy ve Kundu kümesine göre anlamlı farklılık göstermektedir. Kaleiçi kümesindeki işletmelerin uyum kapasiteleri Konyaaltı, Kültür Mahallesi, Merkez, Lara-Örnekköy Bölgesi'ndeki işletmelerden daha yüksek, Kundu kümesindeki işletmelerden daha düşüktür (Tablo 32). Bu durumun nedeni aynı türde işletmelerin yoğun olduğu Konyaaltı, Kültür Mahallesi, Merkez, Lara-Örnekköy kümelerine göre Kaleiçi'nin yatak kapasitesi ve mekânsal olarak en küçük işletme yapılarını barındırmaktadır. Bu durum ani kriz ve değişimler karşısında Kaleiçi'ne yüksek uyum

kapasitesi sağlamaktadır (Tablo 33). Kaleiçi kümesindeki işletmelerin uyum kapasitesi Kundu kümesindeki işletmelerden daha düşüktür (Tablo 32). Bu durumun nedeni ise Kundu kümesindeki işletmelerin bakanlık belgeli büyük otel işletmeleri türünde olmasıdır (Tablo 33).

Merkez kümede yer alan işletmelerin uyum kapasitesi Lara-Örnekköy, Kaleiçi, Lara-Barınaklar ve Kundu kümesine göre anlamlı farklılık göstermektedir. Merkez kümedeki işletmelerin uyum kapasiteleri Lara-Örnekköy Bölgesi'ndeki işletmelerden daha yüksektir (Tablo 32). Bu durumun saha çalışmasına göre Merkez kümenin Lara-Örnekköy'e göre daha güçlü dışsalılıklar ve çeşitli pazarlar ile desteklenmesi olduğu söylenebilir. Merkez kümesinde bulunan işletmelerin uyum kapasitesi, Kaleiçi, Lara-Barınaklar ve Kundu kümesindeki işletmelerden düşüktür. Bu durumun nedeni Kaleiçi kümesinde işletme yapısının küçük ve yatak kapasitesinin sınırlı olmasıdır. Lara-Barınaklar ve Kundu'daki farklılık ise işletme türlerindeki farklılıktır. Çünkü bu kümedeki tesisler bakanlık belgeli butik otel ve büyük otel işletmelerinin yoğunlaştığı kümelenme alanlarıdır (Tablo 33).

Lara-Şirinyalı kümesindeki işletmelerin uyum kapasitesi Lara-Barınaklar ve Kundu kümesine göre anlamlı farklılık göstermektedir. Lara-Şirinyalı Bölgesi'ndeki işletmelerin uyum kapasitesi Lara-Barınaklar ve Kundu kümesindeki işletmelerden daha düşüktür (Tablo 32). Çünkü üst sınıf turizm pazarına yönelik bakanlık belgeli büyük otel türleri Kundu kümesinde, bakanlık belgeli butik otel türleri Lara-Barınaklar'da yoğunlaşmaktadır. Bu durum kümelerin uyum kapasitesini yüksek tutmaktadır (Tablo 33).

Lara-Barınaklar kümesindeki işletmelerin uyum kapasitesi Konyaaltı, Kültür Mahallesi, Merkez, Lara-Şirinyalı, Lara-Örnekköy'e göre anlamlı farklılık göstermektedir. Lara-Barınaklar kümesindeki işletmelerin uyum kapasitesi Konyaaltı, Kültür Mahallesi, Merkez, Lara-Şirinyalı, Lara-Örnekköy Bölgesi'ndeki işletmelerden

daha yüksektir (Tablo 32). Bu durumun nedeni bakanlık belgeli butik otel türleri Lara-Barınaklar'da yoğunlaşmaktadır. Dolayısıyla bu nedenle kümenin uyum kapasitesi diğer kümelere göre yüksek düzeydedir (Tablo 33).

Lara-Örnekköy kümesindeki işletmelerin uyum kapasitesi Konyaaltı, Kaleiçi, Merkez, Lara-Barınaklar ve Kundu kümesine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. Lara-Örnekköy Bölgesi'ndeki işletmelerin uyum kapasitesi Konyaaltı, Kaleiçi, Merkez, Lara-Barınaklar ve Kundu kümesindeki işletmelerden daha düşüktür (Tablo 32). Örnekköy'de yapılan ölçek uygulamasında işletmelerin maddelere ilişkin yanıtları incelendiğinde “Yasa ve mevzuatlarla ilgili çıkan yeni uygulamalar olunca hızla değişim gerçekleşir. Hızlı teknolojik değişiklikler karşısında tesisimiz aynı hızda uyum sağlar. İşletmemiz olağan çalışma durumundan kriz duruma hızlıca geçebilir. İşletmede nasıl yapılacağı bilinmeyen bir şey olduğunda, üstesinden gelmek için uzman veya teknik bir yardımı almak genellikle kolaydır.” maddelerine verilen yanıtların derecesi düşük olduğu tespit edilmiştir. Bu durumun nedeni kümenin pazar yapısı olarak çok çeşitli ama düşük düzeyde olmasıdır. Bir diğer neden de kent merkezine en uzak kümelerden biri olmasıdır. Dolayısıyla kriz karşısında veya ani değişimlerde Lara-Örnekköy'ün uyum kapasitesi düşük olması nedeni yukarıda belirtilen nedenlerle uyum kapasitesi düşmüştür.

Kundu kümesindeki işletmelerin uyum kapasitesi Konyaaltı, Kültür Mahallesi, Kaleiçi, Merkez, Lara-Şirinyalı ve Lara-Örnekköy'e göre anlamlı farklılık göstermektedir. Kundu kümesindeki işletmelerin uyum kapasitesi Konyaaltı, Kültür Mahallesi, Kaleiçi, Merkez, Lara-Şirinyalı ve Lara-Örnekköy kümesindeki işletmelerden daha yüksektir (Tablo 32). Bu durumun nedeni üst sınıf turizm pazarına yönelik bakanlık belgeli büyük otel türleri Kundu kümesinde yoğunlaşmasıdır (Tablo 33).

Tablo 33. Kümelerin uyum kapasitelerinin farklı değişkenlere göre dağılımı

Küme	Belge Türü	İşletme Türü	Yatak Kapasitesi
Konyaaltı	Bakanlık Belgeli	3,7000	Otel 3,5333
	Belediye Belgeli	3,4545	Pansiyon 2,4000
			Apart Otel 4,0500
			51-100 Yatak 3,8000
			101-500 Yatak 4,0000
Toplam: 3,5200			
Kültür Mahallesi	Belediye Belgeli	3,1200	Pansiyon 3,1200
			25-50 Yatak 2,8000
			51-100 Yatak 3,2000
Toplam: 3,1200			
Kaleiçi	Bakanlık Belgeli	4,0000	Otel 3,8833
	Belediye Belgeli	3,9000	Pansiyon 3,9200
			Butik Otel 4,0000
Toplam: 3,9120			
Merkez	Bakanlık Belgeli	4,0000	Otel 3,8000
	Belediye Belgeli	3,3231	Pansiyon 3,2727
			25-50 Yatak 3,3231
			51-100 Yatak 4,0000
			101-500 Yatak 4,0000
Toplam: 3,4133			
Lara-Şirinyalı	Bakanlık Belgeli	4,0000	Otel 4,0000
	Belediye Belgeli	2,8000	Pansiyon 2,8000
Toplam: 3,4000			
Lara-Barınaklar	Bakanlık Belgeli	4,5000	Apart Otel 3,8000
	Belediye Belgeli	3,8000	Butik Otel 4,5000
			25-50 Yatak 4,2000
			51-100 Yatak 4,8000
			101-500 Yatak 4,4000
Toplam: 4,3600			
Lara-Örnekköy	Bakanlık Belgeli	4,2000	Otel 3,4000
	Belediye Belgeli	2,5000	Pansiyon 2,4667
Toplam: 2,8400			
Kundu	Bakanlık Belgeli	4,5000	Büyük Otel 4,5000
			501ve Üzeri Yatak 4,5000
Toplam: 4,5000			

Tablo 34. Finansal hazırlık kapasitesinin işletmelerin bulunduğu kümeye göre ortalama farklılıklarının incelenmesine ilişkin Post-Hoc LSD testi sonuçları

Bağımlı Değişken	(I) İşletmenin Bulunduğu Yer	(J) İşletmenin Bulunduğu Yer	Ortalamaları Farkı (I-J)	Standart Hata	Sig.
Finansal Hazırlık Kapasitesi	Konyaaltı	Kültür Mahallesi	,50000*	,24854	,048
		Kaleiçi	-,68000*	,15719	,000
		Merkez	-1,00000*	,17574	,000
		Lara-Şirinyalı	-,85000*	,36230	,022
		Lara-Barınaklar	-1,15000*	,24854	,000
		Lara-Örnekköy	-,55000*	,24854	,030
		Kundu	-1,35000*	,23249	,000
	Kültür Mahallesi	Konyaaltı	-,50000*	,24854	,048
		Kaleiçi	-1,18000*	,23578	,000
		Merkez	-1,50000*	,24854	,000
		Lara-Şirinyalı	-1,35000*	,40268	,001
		Lara-Barınaklar	-1,65000*	,30440	,000

		Lara-Örnekköy	-1,05000*	,30440	,001
		Kundu	-1,85000*	,29144	,000
	Kaleiçi	Konyaaltı	,68000*	,15719	,000
		Kültür Mahallesi	1,18000*	,23578	,000
		Merkez	-,32000*	,15719	,046
		Lara-Şirinyalı	-,17000	,35368	,632
		Lara-Barınaklar	-,47000	,23578	,050
		Lara-Örnekköy	,13000	,23578	,583
		Kundu	-,67000*	,21880	,003
	Merkez	Konyaaltı	1,00000*	,17574	,000
		Kültür Mahallesi	1,50000*	,24854	,000
		Kaleiçi	,32000*	,15719	,046
		Lara-Şirinyalı	,15000	,36230	,680
		Lara-Barınaklar	-,15000	,24854	,548
		Lara-Örnekköy	,45000	,24854	,074
		Kundu	-,35000	,23249	,137
	Lara-Şirinyalı	Konyaaltı	,85000*	,36230	,022
		Kültür Mahallesi	1,35000*	,40268	,001
		Kaleiçi	,17000	,35368	,632
		Merkez	-,15000	,36230	,680
		Lara-Barınaklar	-,30000	,40268	,459
		Lara-Örnekköy	,30000	,40268	,459
		Kundu	-,50000	,39297	,207
	Lara-Barınaklar	Konyaaltı	1,15000*	,24854	,000
		Kültür Mahallesi	1,65000*	,30440	,000
		Kaleiçi	,47000	,23578	,050
		Merkez	,15000	,24854	,548
		Lara-Şirinyalı	,30000	,40268	,459
		Lara-Örnekköy	,60000	,30440	,053
		Kundu	-,20000	,29144	,495
	Lara-Örnekköy	Konyaaltı	,55000*	,24854	,030
		Kültür Mahallesi	1,05000*	,30440	,001
		Kaleiçi	-,13000	,23578	,583
		Merkez	-,45000	,24854	,074
		Lara-Şirinyalı	-,30000	,40268	,459
		Lara-Barınaklar	-,60000	,30440	,053
		Kundu	-,80000*	,29144	,008
	Kundu	Konyaaltı	1,35000*	,23249	,000
		Kültür Mahallesi	1,85000*	,29144	,000
		Kaleiçi	,67000*	,21880	,003
		Merkez	,35000	,23249	,137
		Lara-Şirinyalı	,50000	,39297	,207
		Lara-Barınaklar	,20000	,29144	,495
		Lara-Örnekköy	,80000*	,29144	,008

Tesislerin finansal hazırlık kapasiteleri işletmelerin bulunduğu kümeye göre farklılıkları incelendiğinde Konyaaltı kümesindeki işletmelerin finansal hazırlık kapasitesi Kültür Mahallesi, Kaleiçi, Merkez, Lara-Şirinyalı, Lara-Barınaklar, Lara-

Örnekköy ve Kundu kümesine göre anlamlı farklılık göstermektedir. Konyaaltı kümesindeki işletmelerin finansal hazırlık kapasitesi Kaleiçi, Merkez, Lara-Şirinyalı, Lara-Barınaklar, Lara-Örnekköy ve Kundu kümesindeki işletmelerden daha düşüktür (Tablo 34). Bu durumun nedeni Kaleiçi'ndeki işletmelerin yapısal olarak en küçük işletmelerin bulunduğu küme olması nedeniyle kriz ve ani değişimler karşısında az miktarda finansal destek ve müdahalelerle faaliyetlerine devam edebilme kabiliyeti olmuştur (Tablo 35). Merkez kümede yer alan işletmelerin finansal hazırlık kapasiteleri Konyaaltı'na göre yüksek olmasının nedeni farklı pazar portföylerine sahip olmalarıdır. Çünkü Merkez küme bir kriz esnasında ya da ani değişimde mavi yakalı misafirleri için daha az finansal hazırlıklar ile işletme faaliyetlerini devam ettirebilme potansiyeli bulunmaktadır. Lara-Şirinyalı'nın Konyaaltı'na göre yüksek finansal hazırlık kapasitesi göstermesinin nedeni de yine farklı pazar portföyü olmuştur. Çünkü finansal olarak gelirlerini büyük oranda kıyı turizmi ve acenteler üzerinden sağlayan Konyaaltı, finansal gelirlerini büyük oranda sağlık turizmi ve aracısız diğer turizm türleri ile gelirlerini farklı rutinlerle desteklemektedir. Lara-Barınaklar kümesinin finansal hazırlık kapasitesi, Konyaaltı'ndan yüksek olması işletme türü olarak farklı olmalarıdır. Konyaaltı'nda küçük oteller ve pansiyonlar yoğunken, Lara-Barınaklar'da bakanlık belgeli butik otel işletmeleri yoğundur. Lara-Örnekköy, Konyaaltı ile kıyaslandığında fark yine pazar portföylerinin farklı olmasından kaynaklanmaktadır. Çünkü Lara-Örnekköy iç piyasaya yönelik farklı rutinler geliştirmiştir. Kundu kümesi ise finansal hazırlık kapasitesi büyük otel işletmeleri olması nedeniyle sürekli olarak yüksek tutulması gereken bir tutum olduğu söylenebilir. Konyaaltı kümesindeki işletmelerin finansal hazırlık kapasitesi Kültür Mahallesi'ndeki işletmelerden daha yüksektir. Bu durumun nedeni ise Kültür Mahallesi'nin bütün gelirleri süreklilik arz eden dışsalılıklarının olmasıdır.

Kültür Mahallesi'ndeki işletmelerin finansal hazırlık kapasitesi diğer kümelere göre anlamlı farklılıklar göstermektedir. Kültür Mahallesi'ndeki işletmelerin finansal hazırlık kapasitesi; Konyaaltı, Kaleiçi, Merkez, Lara-Şirinyalı, Lara-Barınaklar, Lara-Örnekköy ve Kundu kümesindeki işletmelerden daha düşüktür (Tablo 34). Bu durumun nedeni ise diğer kümelere göre Kültür Mahallesi'nin bütün gelirleri süreklilik arz eden dışsalılıklardan sağlanmaktadır. Bu nedenle bir kriz için finansal hazırlık kapasitesini geliştirmeden dışsalılıklara bağlı olarak varlığını korumaktadır. Dolayısıyla finansal hazırlık kapasitesinin geliştirilmesi veya geliştirilmemesi işletmelerin varlığını etkilememektedir.

Kaleiçi kümesindeki işletmelerin finansal hazırlık kapasitesi, Konyaaltı, Kültür Mahallesi, Lara-Şirinyalı ve Kundu kümelerine göre anlamlı farklılık göstermektedir. Kaleiçi kümesindeki işletmelerin finansal hazırlık kapasitesi Konyaaltı ve Kültür Mahallesi'ndeki işletmelerden daha yüksektir (Tablo 34). Bu durumun nedeni Konyaaltı'nın dönemsel turizm gelirlerine, Kültür Mahallesi'nin ise yalnızca sürekli ama düşük miktarda gelir sağlayan dışsalılıklara bağlı olmasıdır. Kaleiçi kümesindeki işletmelerin finansal hazırlık kapasitesi Merkez ve Kundu kümesindeki işletmelerden daha düşüktür. Bu durum Merkez küme için pazar farklılığı nedeniyle düşük finansal hazırlıklarla yüksek kar elde ederken, Kundu için işletme türünün büyük otel olmasıdır (Tablo 35).

Merkez kümesindeki işletmelerin finansal hazırlık kapasiteleri Konyaaltı, Kültür Mahallesi ve Kaleiçi kümelerine göre anlamlı farklılık göstermektedir. Merkez kümesindeki işletmelerin finansal hazırlık kapasiteleri; Konyaaltı, Kültür Mahallesi ve Kaleiçi kümesindeki işletmelerden daha yüksektir (Tablo 34). Bu durumun nedeni Merkez kümede yer alan işletmelerin pazar olarak yüksek yatırım ve işletme maliyetleri gerektirmeyen mavi yakalı çalışanlar olarak belirlenmesidir. Bu nedenle işletme kriz

koşullarında düşük finansal varlığı olmasına karşılık faaliyetlerin yürütülmesi için finansal kapasitesi yeterli düzeydedir.

Lara-Şirinyalı kümesindeki işletmelerin finansal hazırlık kapasitesi; Konyaaltı ve Kültür Mahallesi kümesindeki işletmelerden daha yüksektir (Tablo 34). Çünkü finansal olarak gelirlerini büyük oranda kıyı turizmi ve acenteler üzerinden sağlayan Konyaaltı, finansal gelirlerini büyük oranda sağlık turizmi ve aracısız diğer turizm türleri ile gelirlerini farklı rutinlerle desteklemektedir. Lara-Şirinyalı kümesindeki işletmelerin finansal hazırlık kapasitesi Kültür Mahallesi kümesindeki işletmelerden daha yüksektir. Bu durumun nedeni ise Kültür Mahallesi'nin bütün gelirleri finansal hazırlık kapasitesini geliştirmeden dışsalılardan sağlamasıdır.

Lara-Barınaklar kümesindeki işletmelerin finansal hazırlık kapasitesi; Konyaaltı ve Kültür Mahallesi kümesindeki işletmelerden daha yüksektir (Tablo 34). Bu durumun nedeni de kümede üst standartlarda hizmet ve gelir amaçlayan bakanlık belgeli butik otel işletmelerinin olmasıdır.

Lara-Örnekköy kümesindeki işletmelerin finansal hazırlık kapasitesi Konyaaltı ve Kültür Mahallesi kümesindeki işletmelerden daha yüksektir (Tablo 34). Bu durumun nedeni diğer kümelerle benzer yapıda olmasına karşılık Lara-Örnekköy farklı pazar rutinleri geliştirmesidir. Lara-Örnekköy kümesindeki işletmelerin finansal hazırlık kapasitesi Kundu kümesindeki işletmelerden daha düşüktür (Tablo 34). Bu durumun nedeni de kümeler arası işletme türleri farkıdır. Kundu Bölgesi'ndeki büyük otel işletmeleri bu kapsamda finansal kapasiteleri işletme devamlılığı bakımından temel rutin olmaktadır (Tablo 35).

Kundu Bölgesi'ndeki işletmelerin finansal hazırlık kapasiteleri; Konyaaltı, Kültür Mahallesi, Kaleiçi ve Lara-Örnekköy Bölgesi'ndeki işletmelerden daha yüksektir (Tablo 34). Çünkü büyük ölçekli oteller hem ziyaretçi sayılarının fazla olması hem de

sezon arasında kapalı olması nedeniyle en temel rutinlerden biri finansal hazırlık kapasitelerinin yüksek olmasıdır.

Tablo 35. Kümelerin finansal hazırlık kapasitelerinin farklı değişkenlere göre dağılımı

Küme	Belge Türü		İşletme Türü		Yatak Kapasitesi	
Konyaaltı	Bakanlık Belgeli	3,4375	Otel	3,1111	0-24 Yatak	2,3333
	Belediye Belgeli	2,7045	Pansiyon	2,0000	25-50 Yatak	2,8611
			Apart Otel	2,8750	51-100 Yatak	3,3750
					101-500 Yatak	4,0000
Toplam: 2,9000						
Kültür Mahallesi	Belediye Belgeli	2,4000	Pansiyon	2,4000	25-50 Yatak	2,7500
					51-100 Yatak	2,3125
Toplam: 2,4000						
Kaleiçi	Bakanlık Belgeli	3,5000	Otel	3,4375	0-24 Yatak	3,5909
	Belediye Belgeli	3,5909	Pansiyon	3,7750	25-50 Yatak	3,5000
			Butik Otel	3,5000		
Toplam: 3,5800						
Merkez	Bakanlık Belgeli	3,8750	Otel	3,5625	25-50 Yatak	3,9038
	Belediye Belgeli	3,9038	Pansiyon	4,0227	51-100 Yatak	3,7500
					101-500 Yatak	4,0000
Toplam: 3,9000						
Lara-Şirinyalı	Bakanlık Belgeli	3,5000	Otel	3,5000	25-50 Yatak	4,0000
	Belediye Belgeli	4,0000	Pansiyon	4,0000	51-100 Yatak	3,5000
Toplam: 3,7500						
Lara-Barınaklar	Bakanlık Belgeli	4,1875	Apart Otel	3,5000	25-50 Yatak	4,0000
	Belediye Belgeli	3,5000	Butik Otel	4,1875	51-100 Yatak	4,0000
					101-500 Yatak	4,2500
Toplam: 4,0500						
Lara-Örnekköy	Bakanlık Belgeli	3,5000	Otel	3,5000	25-50 Yatak	3,4375
	Belediye Belgeli	3,4375	Pansiyon	3,4167	101-500 Yatak	3,5000
Toplam: 3,4500						
Kundu	Bakanlık Belgeli	4,2500	Büyük Otel	4,2500	501ve Üzeri Yatak	4,2500
Toplam: 4,2500						

Tablo 36. Küresel ve bölgesel risklere hazırlık kapasitesinin işletmelerin bulunduğu kümeye göre ortalama farklılıklarının incelenmesine ilişkin Post-Hoc LSD testi sonuçları

Bağımlı Değişken	(I) İşletmenin Bulunduğu Yer	(J) İşletmenin Bulunduğu Yer	Ortalamaları Farkı (I-J)	Standart Hata	Sig.
Küresel ve Bölgesel Risklere Hazırlık Kapasitesi	Konyaaltı	Kültür Mahallesi	-1,30000*	,41449	,003
		Kaleiçi	-,78000*	,26215	,004
		Merkez	-1,03333*	,29309	,001
		Lara-Şirinyalı	-,05000	,60422	,934
		Lara-Barınaklar	-1,20000*	,41449	,005
		Lara-Örnekköy	-,90000*	,41449	,033
		Kundu	-1,30000*	,38772	,001

	Kültür Mahallesi	Konyaaltı	1,30000*	,41449	,003
		Kaleiçi	,52000	,39322	,190
		Merkez	,26667	,41449	,522
		Lara-Şirinyalı	1,25000	,67155	,067
		Lara-Barınaklar	,10000	,50765	,844
		Lara-Örnekköy	,40000	,50765	,433
		Kundu	,00000	,48603	1,000
	Kaleiçi	Konyaaltı	,78000*	,26215	,004
		Kültür Mahallesi	-,52000	,39322	,190
		Merkez	-,25333	,26215	,337
		Lara-Şirinyalı	,73000	,58983	,220
		Lara-Barınaklar	-,42000	,39322	,289
		Lara-Örnekköy	-,12000	,39322	,761
		Kundu	-,52000	,36489	,159
	Merkez	Konyaaltı	1,03333*	,29309	,001
		Kültür Mahallesi	-,26667	,41449	,522
		Kaleiçi	,25333	,26215	,337
		Lara-Şirinyalı	,98333	,60422	,108
		Lara-Barınaklar	-,16667	,41449	,689
		Lara-Örnekköy	,13333	,41449	,749
		Kundu	-,26667	,38772	,494
	Lara-Şirinyalı	Konyaaltı	,05000	,60422	,934
		Kültür Mahallesi	-1,25000	,67155	,067
		Kaleiçi	-,73000	,58983	,220
		Merkez	-,98333	,60422	,108
		Lara-Barınaklar	-1,15000	,67155	,091
		Lara-Örnekköy	-,85000	,67155	,210
		Kundu	-1,25000	,65537	,061
	Lara-Barınaklar	Konyaaltı	1,20000*	,41449	,005
		Kültür Mahallesi	-,10000	,50765	,844
		Kaleiçi	,42000	,39322	,289
		Merkez	,16667	,41449	,689
		Lara-Şirinyalı	1,15000	,67155	,091
		Lara-Örnekköy	,30000	,50765	,556
		Kundu	-,10000	,48603	,838
	Lara-Örnekköy	Konyaaltı	,90000*	,41449	,033
		Kültür Mahallesi	-,40000	,50765	,433
		Kaleiçi	,12000	,39322	,761
		Merkez	-,13333	,41449	,749
		Lara-Şirinyalı	,85000	,67155	,210
		Lara-Barınaklar	-,30000	,50765	,556
		Kundu	-,40000	,48603	,413
	Kundu	Konyaaltı	1,30000*	,38772	,001
		Kültür Mahallesi	,00000	,48603	1,000
		Kaleiçi	,52000	,36489	,159
		Merkez	,26667	,38772	,494
		Lara-Şirinyalı	1,25000	,65537	,061
		Lara-Barınaklar	,10000	,48603	,838
		Lara-Örnekköy	,40000	,48603	,413

Tesislerin küresel ve bölgesel risklere hazırlıklarının işletmelerin bulunduğu kümeye göre farklılıkları incelendiğinde Konyaaltı kümesindeki işletmelerin küresel ve bölgesel risklere hazırlık kapasitesi Kültür Mahallesi, Kaleiçi, Merkez, Lara-Barınaklar, Lara-Örnekköy ve Kundu kümesine göre anlamlı farklılık göstermektedir. Konyaaltı kümesindeki işletmelerin küresel ve bölgesel risklere hazırlık kapasitesi Kültür Mahallesi, Kaleiçi, Merkez, Lara-Barınaklar, Lara-Örnekköy ve Kundu kümesindeki işletmelerden daha düşüktür (Tablo 36). Bu durumun nedeni Kültür Mahallesi ve Merkez küme ile kıyaslandığında iç pazara dönük ve büyük oranda turizm talebinin dışında bir gelir sağlamalarıdır. Buna karşılık Konyaaltı gelirlerinin büyük bölümünü küresel ve bölgesel krizlerden hızlı bir şekilde etkilenen uluslararası turizmden elde etmektedir. Gelirlerinin büyük bölümünü turizm faaliyetlerinden elde eden Barınaklar ve Kundu kümesi işletme türü olarak Konyaaltı kümesinden farklılaşmaktadır. Çünkü bu bölgelerde butik oteller ve büyük otel işletmeleri bulunmaktadır. Bu nedenle bu kümeler çok çeşitli ve farklı pazar hazırlıklarını hazır tutmaktadır. Kaleiçi ve Lara-Örnekköy kümelerinin Konyaaltı'na göre küresel ve bölgesel risklere hazırlık kapasitelerinin yüksek çıkma nedeni yine dönem içerisinde çok farklı talepleri yakalama rutinleri geliştirmiş olmalarıdır.

Tablo 37. Küresel ve bölgesel krizlere hazırlık kapasitelerinin farklı değişkenlere göre dağılımı

Küme	Belge Türü		İşletme Türü		Yatak Kapasitesi	
Konyaaltı	Bakanlık Belgeli	2,1250	Otel	2,3889	0-24 Yatak	2,0000
	Belediye Belgeli	2,9091	Pansiyon	2,0000	25-50 Yatak	3,1111
			Apart Otel	3,7500	51-100 Yatak	2,2500
					101-500 Yatak	2,0000
	Toplam: 2,7000					
Kültür Mahallesi	Belediye Belgeli	4,0000	Pansiyon	4,0000	25-50 Yatak	4,0000
					51-100 Yatak	4,0000
	Toplam: 4,0000					
Kaleiçi	Bakanlık Belgeli	3,3333	Otel	3,4583	0-24 Yatak	3,5000
	Belediye Belgeli	3,5000	Pansiyon	3,5500	25-50 Yatak	3,3333
			Butik Otel	3,3333		
	Toplam: 3,4800					

Merkez	Bakanlık Belgeli	2,0000	Otel	3,0000	25-50 Yatak	4,0000
	Belediye Belgeli	4,0000	Pansiyon	4,0000	51-100 Yatak	2,0000
					101-500 Yatak	2,0000
Toplam: 3,7333						
Lara-Şirinyalı	Bakanlık Belgeli	2,5000	Otel	2,5000	25-50 Yatak	3,0000
	Belediye Belgeli	3,0000	Pansiyon	3,0000	51-100 Yatak	2,5000
Toplam: 2,7500						
Lara-Barınaklar	Bakanlık Belgeli	4,2500	Apart Otel	2,5000	25-50 Yatak	3,6667
	Belediye Belgeli	2,5000	Butik Otel	4,2500	51-100 Yatak	4,5000
					101-500 Yatak	4,0000
Toplam: 3,9000						
Lara-Örnekköy	Bakanlık Belgeli	2,0000	Otel	3,0000	25-50 Yatak	4,0000
	Belediye Belgeli	4,0000	Pansiyon	4,0000	101-500 Yatak	2,0000
Toplam: 3,6000						
Kundu	Bakanlık Belgeli	4,0000	Büyük Otel	4,0000	501ve Üzeri Yatak	4,0000
Toplam: 4,0000						

Tablo 38. Toplumsal krizler için planlama kapasitesinin işletmelerin bulunduğu kümeye göre ortalama farklılıklarının incelenmesine ilişkin Post-Hoc LSD testi sonuçları

Bağımlı Değişken	(I) İşletmenin Bulunduğu Yer	(J) İşletmenin Bulunduğu Yer	Ortalamaları Farkı (I-J)	Standart Hata	Sig.
Toplumsal Krizler Planlama Kapasitesi	Konyaaltı	Kültür Mahallesi	-,04000	,16100	,805
		Kaleiçi	-,37600*	,10183	,000
		Merkez	-,22667	,11384	,050
		Lara-Şirinyalı	-,04000	,23470	,865
		Lara-Barınaklar	-,76000*	,16100	,000
		Lara-Örnekköy	-,40000*	,16100	,015
		Kundu	-,90667*	,15060	,000
	Kültür Mahallesi	Konyaaltı	,04000	,16100	,805
		Kaleiçi	-,33600*	,15274	,031
		Merkez	-,18667	,16100	,250
		Lara-Şirinyalı	,00000	,26085	1,000
		Lara-Barınaklar	-,72000*	,19718	,000
		Lara-Örnekköy	-,36000	,19718	,072
		Kundu	-,86667*	,18879	,000
	Kaleiçi	Konyaaltı	,37600*	,10183	,000
		Kültür Mahallesi	,33600*	,15274	,031
		Merkez	,14933	,10183	,147
		Lara-Şirinyalı	,33600	,22911	,147
		Lara-Barınaklar	-,38400*	,15274	,014
		Lara-Örnekköy	-,02400	,15274	,876
		Kundu	-,53067*	,14173	,000
	Merkez	Konyaaltı	,22667	,11384	,050
		Kültür Mahallesi	,18667	,16100	,250
		Kaleiçi	-,14933	,10183	,147
		Lara-Şirinyalı	,18667	,23470	,429
		Lara-Barınaklar	-,53333*	,16100	,001

		Lara-Örnekköy	-,17333	,16100	,285
		Kundu	-,68000*	,15060	,000
	Lara-Şirinyalı	Konyaaltı	,04000	,23470	,865
		Kültür Mahallesi	,00000	,26085	1,000
		Kaleiçi	-,33600	,22911	,147
		Merkez	-,18667	,23470	,429
		Lara-Barınaklar	-,72000*	,26085	,007
		Lara-Örnekköy	-,36000	,26085	,172
		Kundu	-,86667*	,25456	,001
	Lara-Barınaklar	Konyaaltı	,76000*	,16100	,000
		Kültür Mahallesi	,72000*	,19718	,000
		Kaleiçi	,38400*	,15274	,014
		Merkez	,53333*	,16100	,001
		Lara-Şirinyalı	,72000*	,26085	,007
		Lara-Örnekköy	,36000	,19718	,072
		Kundu	-,14667	,18879	,440
	Lara-Örnekköy	Konyaaltı	,40000*	,16100	,015
		Kültür Mahallesi	,36000	,19718	,072
		Kaleiçi	,02400	,15274	,876
		Merkez	,17333	,16100	,285
		Lara-Şirinyalı	,36000	,26085	,172
		Lara-Barınaklar	-,36000	,19718	,072
		Kundu	-,50667*	,18879	,009
	Kundu	Konyaaltı	,90667*	,15060	,000
		Kültür Mahallesi	,86667*	,18879	,000
		Kaleiçi	,53067*	,14173	,000
		Merkez	,68000*	,15060	,000
		Lara-Şirinyalı	,86667*	,25456	,001
		Lara-Barınaklar	,14667	,18879	,440
		Lara-Örnekköy	,50667*	,18879	,009

Tesislerin toplumsal krizler için planlama kapasitesi işletmelerin bulunduğu kümeye göre farklılıkları incelendiğinde Konyaaltı kümesindeki işletmelerin toplumsal krizler için planlama kapasitesi; Kaleiçi, Lara-Barınaklar, Lara-Örnekköy ve Kundu kümesine göre anlamlı farklılıklar göstermektedir. Konyaaltı kümesindeki işletmelerin toplumsal krizler için planlama kapasitesi; Kaleiçi, Lara-Barınaklar, Lara-Örnekköy ve Kundu kümesindeki işletmelerden daha düşüktür (Tablo 38). Bu durumun nedeni Lara-Örnekköy ile kıyaslandığında pazar yapısıdır. Çünkü turizm talebinde meydana gelebilecek dalgalanmalar yerli müşteri portföyü daha geniş tutan Lara-Örnekköy mevsimsel dalgalanmalardan veya talebe ilişkin kaynaklanan değişimler karşısında Konyaaltı'ndan daha yüksek kapasiteye sahiptir. Kaleiçi ile kıyaslandığında ise düşük

yatak kapasitesinin toplumsal krizler için planlama kapasitesini daha yüksek tuttuğu söylenebilir. Çünkü düşük mekânsal koşullar daha hızlı dönüşüm ve telafi imkanları tanımaktadır. Lara-Barınaklar kümesinin toplumsal krizler için planlama kapasitesinin yüksek çıkma nedeni kümede butik otelciği türünde işletmelerin fazla olmasıdır (Tablo 39). Bu işletmelerin temel amacı düşük kapasitelerde yüksek kaliteli hizmet amacı taşıdığı için işletme bu yönde bir kapasite gelişimi göstermiştir. Kundu kümesine göre düşük olma gerekçesi ise yine işletme türleridir. Çünkü Kundu’da büyük otel işletmelerin bulunmakta ve talep koşullarının sağlanması için farklı pazarlara önemli yatırımlar yapılmaktadır (Tablo 39).

Kültür Mahallesi’ndeki işletmelerin toplumsal krizler için planlama kapasiteleri Kaleiçi, Lara-Barınaklar ve Kundu kümesindeki işletmelere göre anlamlı farklılıklar göstermektedir. Kültür Mahallesi kümesindeki işletmelerin toplumsal krizler için planlama kapasitesi Kaleiçi, Lara-Barınaklar ve Kundu kümesindeki işletmelerden daha düşüktür (Tablo 38). Kaleiçi ile olan farklılığın nedeni küme genelinde işletmelerin yatak kapasitelerinin ve mekânsal yapıların az olması toplumsal krizler esnasında daha kolay telafi edebilen örüntü ortaya çıkarmıştır. Ayrıca sınırlı bir bölgede yüksek sayıda işletmeci değişen talep koşullarına karşı sürekli bir hazırlık mekanizması geliştirmektedir. Lara-Barınaklar kümesinin yüksek çıkma nedeni işletmelerin butik oteller olması nedeniyle talepte meydana gelebilecek değişimlere yüksek düzeyde hazırlık yapmalarıdır. Kundu kümesi de türü gereği büyük otel olmaları nedeniyle talep değişimleri sürekli olarak planlı bir şekilde çalışılmaktadır (Tablo 39).

Kaleiçi kümesindeki işletmelerin toplumsal krizler için planlama kapasitesi Konyaaltı, Kültür Mahallesi, Lara-Barınaklar ve Kundu kümesine göre anlamlı farklılık göstermektedir. Konyaaltı ve Kültür Mahallesi kümesinden daha yüksek, Lara-Barınaklar ve Kundu kümesindeki işletmelerden daha düşüktür. Lara-Barınaklar kümesinin yüksek çıkma nedeni işletmelerin butik oteller olması nedeniyle talepte

meydana gelebilecek değişimlere yüksek düzeyde hazırlık yapmalarıdır. Kundu kümesi de türü gereği büyük otel olmaları nedeniyle talep değişimleri sürekli olarak planlı bir şekilde çalışılmaktadır (Tablo 39).

Merkez kümesindeki işletmelerin toplumsal krizler için planlama kapasitesi Lara-Barınaklar ve Kundu kümesindeki işletmeler göre anlamlı farklılık göstermektedir (Tablo 38). Merkez kümesindeki işletmelerin toplumsal krizler için planlama kapasitesi Lara-Barınaklar ve Kundu kümesindeki işletmelerden daha düşüktür. Lara-Barınaklar kümesinin yüksek çıkma nedeni işletmelerin butik oteller olması nedeniyle talepte meydana gelebilecek değişimlere yüksek düzeyde hazırlık yapmalarıdır. Kundu kümesi de türü gereği büyük otel olmaları nedeniyle talep değişimleri sürekli olarak planlı bir şekilde çalışılmaktadır (Tablo 39).

Lara-Şirinyalı kümesindeki işletmelerin toplumsal krizler için planlama kapasitesi Lara-Barınaklar ve Kundu kümesindeki işletmeler göre anlamlı farklılık göstermektedir. Lara-Şirinyalı kümesindeki işletmelerin toplumsal krizler için planlama kapasitesi Lara-Barınaklar ve Kundu kümesindeki işletmelerden daha düşüktür (Tablo 38). Lara-Barınaklar kümesinin yüksek çıkma nedeni işletmelerin butik oteller olması nedeniyle talepte meydana gelebilecek değişimlere yüksek düzeyde hazırlık yapmalarıdır. Kundu kümesi de türü gereği büyük otel olmaları nedeniyle talep değişimleri sürekli olarak planlı bir şekilde çalışılmaktadır (Tablo 39).

Lara-Barınaklar kümesindeki işletmelerin toplumsal krizler için planlama kapasiteleri Konyaaltı, Kültür Mahallesi, Kaleiçi, Merkez ve Lara-Şirinyalı kümesine göre anlamlı farklılıklar göstermektedir. Lara-Barınaklar kümesindeki işletmelerin toplumsal krizler için planlama kapasiteleri Konyaaltı, Kültür Mahallesi, Kaleiçi, Merkez ve Lara-Şirinyalı kümesindeki işletmelerden daha yüksektir (Tablo 38). Bu durumun nedeni yukardaki aşamalarda aktarıldığı gibi işletme türündendir.

Lara-Örnekköy kümesindeki işletmelerin toplumsal krizler için planlama kapasitesi Konyalı ve Kundu kümesine göre anlamlı farklılık göstermektedir. Lara-Örnekköy kümesindeki işletmelerin toplumsal krizler için planlama kapasitesi; Konyaaltı Bölgesi'ndeki işletmelerden daha yüksek, Kundu kümesindeki işletmelerden daha düşüktür (Tablo 38). Kundu kümesi de türü gereği büyük otel olmaları nedeniyle talep değişimleri sürekli olarak planlı bir şekilde çalışılmaktadır (Tablo 39).

Kundu kümesindeki işletmelerin toplumsal krizler için planlama kapasitesi; Konyaaltı, Kültür Mahallesi, Kaleiçi, Merkez, Lara-Şirinyalı ve Lara-Örnekköy kümesindeki işletmelerden daha yüksektir. Bu durumun nedeni işletme türü olarak büyük otel olması nedeniyle toplumsal değişimlerin öngörülmesi için planlamalar yapılmasıdır (Tablo 39).

Tablo 39. Toplumsal krizler için planlama kapasitelerinin farklı değişkenlere göre dağılımı

Küme	Belge Türü	İşletme Türü	Yatak Kapasitesi
Konyaaltı	Bakanlık Belgeli	4,1000 Otel	3,9556 0-24 Yatak 3,5333
	Belediye Belgeli	3,9091 Pansiyon	3,5000 25-50 Yatak 4,0889
		Apart Otel	4,2000 51-100 Yatak 4,0000
			101-500 Yatak 4,0000
Toplam: 3,9600			
Kültür Mahallesi	Belediye Belgeli	4,0000 Pansiyon	4,0000 25-50 Yatak 4,0000
			51-100 Yatak 4,0000
Toplam: 4,0000			
Kaleiçi	Bakanlık Belgeli	4,1333 Otel	4,2500 0-24 Yatak 4,3636
	Belediye Belgeli	4,3636 Pansiyon	4,5000 25-50 Yatak 4,1333
		Butik Otel	4,1333
Toplam: 4,3360			
Merkez	Bakanlık Belgeli	4,0000 Otel	4,0000 25-50 Yatak 4,2154
	Belediye Belgeli	4,2154 Pansiyon	4,2545 51-100 Yatak 4,0000
			101-500 Yatak 4,0000
Toplam: 4,1867			
Lara-	Bakanlık Belgeli	4,0000 Otel	4,0000 25-50 Yatak 4,0000

Şirinyalı	Belediye Belgeli	4,0000	Pansiyon	4,0000	51-100 Yatak	4,0000
Toplam: 4,0000						
	Bakanlık Belgeli	4,7500	Apart Otel	4,6000	25-50 Yatak	4,8000
Lara-Barınaklar	Belediye Belgeli	4,6000	Butik Otel	4,7500	51-100 Yatak	4,8000
					101-500 Yatak	4,4000
Toplam: 4,7200						
	Bakanlık Belgeli	4,2000	Otel	4,4000	25-50 Yatak	4,4000
Lara-Örnekköy	Belediye Belgeli	4,4000	Pansiyon	4,3333	101-500 Yatak	4,2000
Toplam: 4,3600						
Kundu	Bakanlık Belgeli	4,8667	Büyük Otel	4,8667	501ve Üzeri Yatak	4,8667
Toplam: 4,8667						

Tablo 40. Sağlık krizleri için planlama kapasitelerinin işletmelerin bulunduğu bölgeye göre ortalama farklılıklarının incelenmesine ilişkin Post-Hoc LSD testi sonuçları

Bağımlı Değişken	(I) İşletmenin Bulunduğu Yer	(J) İşletmenin Bulunduğu Yer	Ortalamaları Farkı (I-J)	Standart Hata	Sig.
Sağlık Krizleri İçin Planlama Kapasitesi	Konyaaltı	Kültür Mahallesi	,11667	,22368	,604
		Kaleiçi	,19667	,14147	,169
		Merkez	,33333*	,15817	,039
		Lara-Şirinyalı	,16667	,32607	,611
		Lara-Barınaklar	-,83333*	,22368	,000
		Lara-Örnekköy	,06667	,22368	,767
		Kundu	-1,29167*	,20923	,000
	Kültür Mahallesi	Konyaaltı	-,11667	,22368	,604
		Kaleiçi	,08000	,21220	,707
		Merkez	,21667	,22368	,336
		Lara-Şirinyalı	,05000	,36241	,891
		Lara-Barınaklar	-,95000*	,27395	,001
		Lara-Örnekköy	-,05000	,27395	,856
		Kundu	-1,40833*	,26229	,000
	Kaleiçi	Konyaaltı	-,19667	,14147	,169
		Kültür Mahallesi	-,08000	,21220	,707
		Merkez	,13667	,14147	,337
		Lara-Şirinyalı	-,03000	,31830	,925
		Lara-Barınaklar	-1,03000*	,21220	,000
		Lara-Örnekköy	-,13000	,21220	,542
		Kundu	-1,48833*	,19692	,000
	Merkez	Konyaaltı	-,33333*	,15817	,039
		Kültür Mahallesi	-,21667	,22368	,336
		Kaleiçi	-,13667	,14147	,337
		Lara-Şirinyalı	-,16667	,32607	,611
		Lara-Barınaklar	-1,16667*	,22368	,000
		Lara-Örnekköy	-,26667	,22368	,237
		Kundu	-1,62500*	,20923	,000
	Lara-Şirinyalı	Konyaaltı	-,16667	,32607	,611
		Kültür Mahallesi	-,05000	,36241	,891

		Kaleiçi	,03000	,31830	,925
		Merkez	,16667	,32607	,611
		Lara-Barınaklar	-1,00000*	,36241	,007
		Lara-Örnekköy	-,10000	,36241	,783
		Kundu	-1,45833*	,35367	,000
	Lara-Barınaklar	Konyaaltı	,83333*	,22368	,000
		Kültür Mahallesi	,95000*	,27395	,001
		Kaleiçi	1,03000*	,21220	,000
		Merkez	1,16667*	,22368	,000
		Lara-Şirinyalı	1,00000*	,36241	,007
		Lara-Örnekköy	,90000*	,27395	,002
		Kundu	-,45833	,26229	,085
	Lara-Örnekköy	Konyaaltı	-,06667	,22368	,767
		Kültür Mahallesi	,05000	,27395	,856
		Kaleiçi	,13000	,21220	,542
		Merkez	,26667	,22368	,237
		Lara-Şirinyalı	,10000	,36241	,783
		Lara-Barınaklar	-,90000*	,27395	,002
		Kundu	-1,35833*	,26229	,000
	Kundu	Konyaaltı	1,29167*	,20923	,000
		Kültür Mahallesi	1,40833*	,26229	,000
		Kaleiçi	1,48833*	,19692	,000
		Merkez	1,62500*	,20923	,000
		Lara-Şirinyalı	1,45833*	,35367	,000
		Lara-Barınaklar	,45833	,26229	,085
		Lara-Örnekköy	1,35833*	,26229	,000

Tesislerin sağlık krizleri için planlama kapasiteleri işletmelerin bulunduğu kümeye göre farklılıkları incelendiğinde Konyaaltı kümesindeki işletmelerin sağlık krizleri için planlama kapasitesi Merkez, Lara-Barınaklar ve Kundu kümesine göre anlamlı farklılık göstermektedir. Tesislerin sağlık krizleri için planlama kapasiteleri işletmelerin bulunduğu kümeye göre farklılıkları incelendiğinde Konyaaltı kümesindeki işletmelerin sağlık krizleri için planlama kapasitesi Merkez kümesindeki işletmelerden daha yüksek, Lara-Barınaklar ve Kundu kümesindeki işletmelerden daha düşüktür (Tablo 40). Bu durumun nedeni Merkez küme ile kıyaslandığında Konyaaltı'nın pazar yapısının turizme dönük olması sağlık ve hijyen koşulları bakımından daha duyarlı konuma getirmiştir. Lara-Barınaklar ve Kundu kümesinden düşük olmasının nedeni ise bakanlık belgeli butik oteller ve büyük oteller olması nedeniyle planlama koşulları yüksek düzeydedir (Tablo 41).

Tesislerin sağlık krizleri için planlama kapasiteleri işletmelerin bulunduğu kümeye göre farklılıkları incelendiğinde Kültür Mahallesi, Kaleiçi, Merkez, Lara-Şirinyalı, Lara-Örnekköy kümelerindeki işletmelerin sağlık krizleri için planlama kapasitesi Lara-Barınaklar ve Kundu kümesine göre anlamlı farklılık göstermektedir. Kültür Mahallesi, Kaleiçi, Merkez, Lara-Şirinyalı, Lara-Örnekköy kümelerindeki işletmelerin sağlık krizleri için planlama kapasitesi; Lara-Barınaklar ve Kundu kümesindeki işletmelerden daha düşüktür (Tablo 40). Bu durumun nedeni Lara-Barınaklar 'da bakanlık belgeli butik oteller, Kundu'da ise yine bakanlık belgeli büyük otellerin olmasıdır. Çünkü bu işletme türleri yüksek standartta hizmet sunmayı hedeflemekte ve sağlık koşullarıyla ilgili önemli kriterleri sağlamak durumundadırlar (Tablo 41).

Tablo 41. Sağlık krizleri için planlama kapasitelerinin farklı değişkenlere göre dağılımı

Küme	Belge Türü		İşletme Türü		Yatak Kapasitesi	
Konyaaltı	Bakanlık Belgeli	3,5000	Otel	3,3611	0-24 Yatak	2,9167
	Belediye Belgeli	3,3864	Pansiyon	3,0000	25-50 Yatak	3,5278
			Apart Otel	3,7500	51-100 Yatak	3,5000
					101-500 Yatak	3,7500
Toplam: 3,4167						
Kültür Mahallesi	Belediye Belgeli	3,3000	Pansiyon	3,3000	25-50 Yatak	3,0000
					51-100 Yatak	3,3750
Toplam: 3,3000						
Kaleiçi	Bakanlık Belgeli	3,6667	Otel	3,2083	0-24 Yatak	3,1591
	Belediye Belgeli	3,1591	Pansiyon	3,1000	25-50 Yatak	3,6667
			Butik Otel	3,6667		
Toplam: 3,2200						
Merkez	Bakanlık Belgeli	3,8750	Otel	3,4375	25-50 Yatak	2,9615
	Belediye Belgeli	2,9615	Pansiyon	2,9545	51-100 Yatak	3,7500
					101-500 Yatak	4,0000
Toplam: 3,0833						
Lara-Şirinyalı	Bakanlık Belgeli	4,0000	Otel	4,0000	25-50 Yatak	2,5000
	Belediye Belgeli	2,5000	Pansiyon	2,5000	51-100 Yatak	4,0000
Toplam: 3,2500						

Lara-Barınaklar	Bakanlık Belgeli	4,5625	Apart Otel	3,0000	25-50 Yatak	4,1667
	Belediye Belgeli	3,0000	Butik Otel	4,5625	51-100 Yatak	4,7500
					101-500 Yatak	4,0000
Toplam: 4,2500						
Lara-Örnekköy	Bakanlık Belgeli	3,2500	Otel	3,3750	25-50 Yatak	3,3750
	Belediye Belgeli	3,3750	Pansiyon	3,3333	101-500 Yatak	3,2500
Toplam: 3,3500						
Kundu	Bakanlık Belgeli	4,7083	Büyük Otel	4,7083	501 ve Üzeri Yatak	4,7083
Toplam: 4,7083						

Tablo 42. Doğal ve çevresel krizler için planlama kapasitelerinin işletmelerin bulunduğu bölgeye göre ortalama farklılıklarının incelenmesine ilişkin Post-Hoc LSD testi sonuçları

Bağımlı Değişken	(I) İşletmenin Bulunduğu Yer	(J) İşletmenin Bulunduğu Yer	Ortalamaları Farkı (I-J)	Standart Hata	Sig.
Doğal ve Çevresel Krizler İçin Planlama Kapasitesi	Konyaaltı	Kültür Mahallesi	,25333	,26363	,340
		Kaleiçi	,01333	,16673	,936
		Merkez	-,60000*	,18641	,002
		Lara-Şirinyalı	-,60667	,38430	,119
		Lara-Barınaklar	-,82667*	,26363	,003
		Lara-Örnekköy	-,06667	,26363	,801
		Kundu	-1,04000*	,24660	,000
	Kültür Mahallesi	Konyaaltı	-,25333	,26363	,340
		Kaleiçi	-,24000	,25010	,341
		Merkez	-,85333*	,26363	,002
		Lara-Şirinyalı	-,86000*	,42713	,048
		Lara-Barınaklar	-1,08000*	,32288	,001
		Lara-Örnekköy	-,32000	,32288	,325
		Kundu	-1,29333*	,30913	,000
	Kaleiçi	Konyaaltı	-,01333	,16673	,936
		Kültür Mahallesi	,24000	,25010	,341
		Merkez	-,61333*	,16673	,000
		Lara-Şirinyalı	-,62000	,37515	,103
		Lara-Barınaklar	-,84000*	,25010	,001
		Lara-Örnekköy	-,08000	,25010	,750
		Kundu	-1,05333*	,23208	,000
	Merkez	Konyaaltı	,60000*	,18641	,002
		Kültür Mahallesi	,85333*	,26363	,002
		Kaleiçi	,61333*	,16673	,000
		Lara-Şirinyalı	-,00667	,38430	,986
		Lara-Barınaklar	-,22667	,26363	,393
		Lara-Örnekköy	,53333*	,26363	,047
		Kundu	-,44000	,24660	,079
	Lara-Şirinyalı	Konyaaltı	,60667	,38430	,119
		Kültür Mahallesi	,86000*	,42713	,048
		Kaleiçi	,62000	,37515	,103

		Merkez	,00667	,38430	,986
		Lara-Barınaklar	-,22000	,42713	,608
		Lara-Örnekköy	,54000	,42713	,210
		Kundu	-,43333	,41684	,302
	Lara-Barınaklar	Konyaaltı	,82667*	,26363	,003
		Kültür Mahallesi	1,08000*	,32288	,001
		Kaleiçi	,84000*	,25010	,001
		Merkez	,22667	,26363	,393
		Lara-Şirinyalı	,22000	,42713	,608
		Lara-Örnekköy	,76000*	,32288	,021
		Kundu	-,21333	,30913	,492
	Lara-Örnekköy	Konyaaltı	,06667	,26363	,801
		Kültür Mahallesi	,32000	,32288	,325
		Kaleiçi	,08000	,25010	,750
		Merkez	-,53333*	,26363	,047
		Lara-Şirinyalı	-,54000	,42713	,210
		Lara-Barınaklar	-,76000*	,32288	,021
		Kundu	-,97333*	,30913	,002
	Kundu	Konyaaltı	1,04000*	,24660	,000
		Kültür Mahallesi	1,29333*	,30913	,000
		Kaleiçi	1,05333*	,23208	,000
		Merkez	,44000	,24660	,079
		Lara-Şirinyalı	,43333	,41684	,302
		Lara-Barınaklar	,21333	,30913	,492
		Lara-Örnekköy	,97333*	,30913	,002

Tesislerin doğal ve çevresel krizler için planlama kapasiteleri, işletmelerin bulunduğu kümeye göre farklılıkları incelendiğinde Konyaaltı'nın doğal ve çevresel krizler için planlama kapasitesi, Merkez, Lara-Barınaklar ve Kundu kümesine göre anlamlı farklılık göstermektedir. Konyaaltı kümesindeki işletmelerin doğal ve çevresel krizler için planlama kapasiteleri; Merkez, Lara-Barınaklar ve Kundu kümesindeki işletmelerden daha düşüktür (Tablo 42). Çünkü Lara-Barınaklar ve Kundu Bölgesi'ndeki işletmeler doğal ve çevresel riskler karşısında işletme biçimleri gereği planlama kapasiteleri yüksek çıkmıştır. Merkez Bölgesi'nin Konyaaltı'ndan anlamlı derecede yüksek çıkma nedeni belirlenememiştir.

Kültür Mahallesi'nin doğal ve çevresel krizler için planlama kapasiteleri Merkez, Lara-Şirinyalı, Lara-Barınaklar ve Kundu kümesine göre anlamlı farklılık göstermektedir. Kültür Mahallesi'nin doğal ve çevresel krizler için planlama kapasitesi

Merkez, Lara-Şirinyalı, Lara-Barınaklar ve Kundu kümesine göre düşüktür (Tablo 42). Bu durumun nedeni Kültür Mahallesi'ndeki işletmelerin işletme tipi olarak pansiyon ağırlıklı olmaları ve pazarı gereği turizm dışı talepleri karşılamalarıdır. Dolayısıyla mevsimsel koşullara bağlı turizm pazarı bulunan Lara-Şirinyalı, Lara-Barınaklar ve Kundu kümelenmeleri doğal ve çevresel krizler için planlama kapasitesi kapasiteleri yüksektir. Merkez Bölgesi'nin Kültür Mahallesi'nden anlamlı derecede yüksek çıkma nedeni belirlenememiştir.

Kaleiçi kümesindeki işletmelerin doğal ve çevresel krizler için planlama kapasitesi Merkez, Lara-Barınaklar ve Kundu kümesindeki işletmelere göre anlamlı farklılıklar göstermektedir. Kaleiçi kümesindeki işletmelerin doğal ve çevresel krizler için planlama kapasitesi Merkez, Lara-Barınaklar ve Kundu kümesindeki işletmelerden daha düşüktür (Tablo 42). Bu durumun nedeni Lara-Barınaklar ve Kundu kümesindeki işletmeler doğal ve çevresel riskler karşısında işletme biçimleri gereği planlama yapmaktadır (Tablo 43). Merkez Bölgesi'nin Kaleiçi'nden anlamlı derecede yüksek çıkma nedeni belirlenememiştir.

Merkez kümesindeki işletmelerin doğal ve çevresel krizler için planlama durumları Konyaaltı, Kültür Mahallesi, Kaleiçi ve Lara-Örnekköy kümesine göre anlamlı farklılıklar göstermektedir. Merkez kümesindeki işletmelerin doğal ve çevresel krizler için planlama durumları; Konyaaltı, Kültür Mahallesi, Kaleiçi ve Lara-Örnekköy kümesindeki işletmelerden daha yüksektir (Tablo 42). Bu durumun nedeni bulunulamamıştır.

Lara-Barınaklar kümesindeki işletmelerin doğal ve çevresel krizler için planlama kapasitesi Konyaaltı, Kültür Mahallesi, Kaleiçi ve Lara-Örnekköy kümesine göre anlamlı farklılık göstermektedir. Lara-Barınaklar kümesindeki işletmelerin doğal ve çevresel krizler için planlama kapasitesi Konyaaltı, Kültür Mahallesi, Kaleiçi ve Lara-Örnekköy kümesindeki işletmelerden daha yüksektir (Tablo 42). Bu durumun nedeni

işletme türü olarak butik otelciliğin tercih edilmesi nedeniyle yüksek kalite ve hizmette işletme anlayışıdır (Tablo 43).

Lara- Örnekköy kümesindeki işletmelerin doğal ve çevresel krizler için planlama kapasitesi Merkez, Lara-Barınaklar ve Kundu kümesine göre anlamlı farklılık göstermektedir. Lara-Örnekköy kümesindeki işletmelerin doğal ve çevresel krizler için planlama kapasiteleri; Merkez, Lara-Barınaklar ve Kundu kümesindeki işletmelerden daha düşüktür (Tablo 42). Bu durumun nedeni işletme türü bakımından Barınaklar ve Kundu'da bakanlık belgeli butik otel ve büyük otel işletmelerinin olmasıdır (Tablo 43).

Kundu kümesindeki işletmelerin doğal ve çevresel krizler için planlama kapasitesi Konyaaltı, Kültür Mahallesi, Kaleiçi ve Lara-Örnekköy kümesindeki işletmelere göre anlamlı farklılık göstermektedir. Kundu kümesindeki işletmelerin doğal ve çevresel krizler için planlama kapasitesi; Konyaaltı, Kültür Mahallesi, Kaleiçi ve Lara-Örnekköy Bölgesi'ndeki işletmelerden daha yüksektir (Tablo 42). Bu durumun nedeni bölgede kümelenen büyük otel işletmeleridir (Tablo 43).

Tablo 43. Doğal ve çevresel krizler için planlama kapasitelerinin farklı değişkenlere göre dağılımı

Küme	Belge Türü		İşletme Türü		Yatak Kapasitesi	
Konyaaltı	Bakanlık Belgeli	2,7500	Otel	2,9778	0-24 Yatak	2,2667
	Belediye Belgeli	2,9455	Pansiyon	2,0000	25-50 Yatak	3,1778
			Apart Otel	3,1500	51-100 Yatak	2,6000
					101-500 Yatak	2,8000
Toplam: 2,8933						
Kültür Mahallesi	Belediye Belgeli	2,6400	Pansiyon	2,6400	25-50 Yatak	2,8000
					51-100 Yatak	2,6000
Toplam: 2,6400						
Kaleiçi	Bakanlık Belgeli	2,8667	Otel	2,9167	0-24 Yatak	2,8818
	Belediye Belgeli	2,8818	Pansiyon	2,8400	25-50 Yatak	2,8667
			Butik Otel	2,8667		
Toplam: 2,8800						
Merkez	Bakanlık Belgeli	3,6000	Otel	3,7000	25-50 Yatak	3,4769

	Belediye Belgeli	3,4769	Pansiyon	3,4182	51-100 Yatak	3,2000
					101-500 Yatak	4,0000
	Toplam: 3,4933					
Lara-Şirinyalı	Bakanlık Belgeli	4,2000	Otel	4,2000	25-50 Yatak	2,8000
	Belediye Belgeli	2,8000	Pansiyon	2,8000	51-100 Yatak	4,2000
	Toplam: 3,5000					
Lara-Barınaklar	Bakanlık Belgeli	4,0500	Apart Otel	2,4000	25-50 Yatak	3,6000
	Belediye Belgeli	2,4000	Butik Otel	4,0500	51-100 Yatak	4,0000
					101-500 Yatak	3,8000
	Toplam: 3,7200					
Lara-Örnekköy	Bakanlık Belgeli	3,4000	Otel	2,9000	25-50 Yatak	2,8500
	Belediye Belgeli	2,8500	Pansiyon	3,0000	101-500 Yatak	3,4000
	Toplam: 2,9600					
Kundu	Bakanlık Belgeli	3,9333	Büyük Otel	3,9333	501ve Üzeri Yatak	3,9333
	Toplam: 3,9333					

Tablo 44. Stratejik vizyon ve sonuç beklentisinin işletmelerin bulunduğu kümeye göre ortalama farklılıklarının incelenmesine ilişkin Post-Hoc LSD testi sonuçları

Bağımlı Değişken	(I) İşletmenin Bulunduğu Yer	(J) İşletmenin Bulunduğu Yer	Ortalamaları Farkı (I-J)	Standart Hata	Sig.
Stratejik Vizyon ve Sonuç Beklentisi	Konyaaltı	Kültür Mahallesi	1,00000*	,35141	,006
		Kaleiçi	-,42000	,22225	,063
		Merkez	,30000	,24848	,231
		Lara-Şirinyalı	-,27500	,51226	,593
		Lara-Barınaklar	-,70000	,35141	,050
		Lara-Örnekköy	,55000	,35141	,122
		Kundu	-1,02500*	,32871	,003
	Kültür Mahallesi	Konyaaltı	-1,00000*	,35141	,006
		Kaleiçi	-1,42000*	,33337	,000
		Merkez	-,70000	,35141	,050
		Lara-Şirinyalı	-1,27500*	,56934	,028
		Lara-Barınaklar	-1,70000*	,43038	,000
		Lara-Örnekköy	-,45000	,43038	,299
		Kundu	-2,02500*	,41206	,000
	Kaleiçi	Konyaaltı	,42000	,22225	,063
		Kültür Mahallesi	1,42000*	,33337	,000
		Merkez	,72000*	,22225	,002
		Lara-Şirinyalı	,14500	,50006	,773
		Lara-Barınaklar	-,28000	,33337	,404
		Lara-Örnekköy	,97000*	,33337	,005
		Kundu	-,60500	,30936	,054

	Merkez	Konyaaltı	-,30000	,24848	,231
		Kültür Mahallesi	,70000	,35141	,050
		Kaleiçi	-,72000*	,22225	,002
		Lara-Şirinyalı	-,57500	,51226	,265
		Lara-Barınaklar	-1,00000*	,35141	,006
		Lara-Örnekköy	,25000	,35141	,479
		Kundu	-1,32500*	,32871	,000
	Lara-Şirinyalı	Konyaaltı	,27500	,51226	,593
		Kültür Mahallesi	1,27500*	,56934	,028
		Kaleiçi	-,14500	,50006	,773
		Merkez	,57500	,51226	,265
		Lara-Barınaklar	-,42500	,56934	,458
		Lara-Örnekköy	,82500	,56934	,152
		Kundu	-,75000	,55562	,181
	Lara-Barınaklar	Konyaaltı	,70000	,35141	,050
		Kültür Mahallesi	1,70000*	,43038	,000
		Kaleiçi	,28000	,33337	,404
		Merkez	1,00000*	,35141	,006
		Lara-Şirinyalı	,42500	,56934	,458
		Lara-Örnekköy	1,25000*	,43038	,005
		Kundu	-,32500	,41206	,433
	Lara-Örnekköy	Konyaaltı	-,55000	,35141	,122
		Kültür Mahallesi	,45000	,43038	,299
		Kaleiçi	-,97000*	,33337	,005
		Merkez	-,25000	,35141	,479
		Lara-Şirinyalı	-,82500	,56934	,152
		Lara-Barınaklar	-1,25000*	,43038	,005
		Kundu	-1,57500*	,41206	,000
	Kundu	Konyaaltı	1,02500*	,32871	,003
		Kültür Mahallesi	2,02500*	,41206	,000
		Kaleiçi	,60500	,30936	,054
		Merkez	1,32500*	,32871	,000
		Lara-Şirinyalı	,75000	,55562	,181
		Lara-Barınaklar	,32500	,41206	,433
		Lara-Örnekköy	1,57500*	,41206	,000

Tesislerin stratejik vizyon ve sonuç beklentilerinin işletmelerin bulunduğu kümeye göre farklılıkları incelendiğinde; Konyaaltı kümesindeki işletmelerin stratejik vizyon ve sonuç beklentileri Kültür Mahallesi ve Kundu kümesine göre anlamlı farklılık göstermektedir. Konyaaltı kümesindeki işletmelerin stratejik vizyon ve sonuç beklentileri; Kültür Mahallesi kümesindeki işletmelerden daha yüksek, Kundu

kümesindeki işletmelerden daha düşüktür (Tablo 44). Bu durumun nedeni farklı müşteri portföyleri geliştirmiş olmalarıdır. Çünkü Konyaaltı büyük bölümü turizme dayalı misafir ağırlamayı amaçlar ve bu beklenti içerisinde. Buna karşılık Kültür Mahallesi dışsalıklar sonucu turizm dışı talep gören bir kümedir. Bu nedenle tesislerin stratejik vizyonları farklı düzeydedir. Kundu kümesi ile olan fark ise büyük otel işletmelerin arz kapasitelerinin tamamını turizm talebine tahsis etmeleridir.

Kültür Mahallesi kümesindeki işletmelerin stratejik vizyon ve sonuç beklentileri Konyaaltı, Kaleiçi, Lara-Şirinyalı, Lara-Barınaklar ve Kundu kümesine göre anlamlı farklılık göstermektedir. Kültür Mahallesi kümesindeki işletmelerin stratejik vizyon ve sonuç beklentileri; Konyaaltı, Kaleiçi, Lara-Şirinyalı, Lara-Barınaklar ve Kundu kümesindeki işletmelerden daha düşüktür (Tablo 44). Bu durumun nedeni turizm dışında ziyaretçilere hitap eden ve kalite beklentisi düşük olan müşteri portföyünün olmasıdır. Zira anlamlı farklılığın çıktığı kümeler arasında turizm sektörü ile en az ilgilenen kümedir.

Kaleiçi kümesindeki işletmelerin stratejik vizyon ve sonuç beklentileri Kültür Mahallesi, Merkez ve Lara-Örnekköy kümesindeki işletmelere göre anlamlı farklılık göstermektedir. Kaleiçi Bölgesi'ndeki işletmelerin stratejik vizyon ve sonuç beklentileri; Kültür Mahallesi, Merkez ve Lara-Örnekköy Bölgesi'ndeki işletmelerden daha yüksektir (Tablo 44). Bu durumun nedeni diğer kümelere kıyasla turizm dışı taleplerin daha az olmasıdır.

Merkez kümesindeki işletmelerin stratejik vizyon ve sonuç beklentileri Kaleiçi, Lara-Barınaklar ve Kundu kümesindeki işletmelere göre anlamlı farklılık göstermektedir. Merkez kümesindeki işletmelerin stratejik vizyon ve sonuç beklentileri; Kaleiçi, Lara-Barınaklar ve Kundu kümesindeki işletmelerden daha düşüktür (Tablo 44). Bu durumun nedeni Merkez kümenin turizm dışı talepleri karşılayan işletmelerin yoğun olmasıdır. Bu durum işletmelerde vizyon ve sonuç beklentisini düşürmektedir.

Lara-Şirinyalı kümesindeki işletmelerin stratejik vizyon ve sonuç beklentileri Kültür Mahallesi kümesine göre anlamlı farklılık göstermektedir. Lara-Şirinyalı kümesindeki işletmelerin stratejik vizyon ve sonuç beklentileri; Kültür Mahallesi kümesindeki işletmelerden daha yüksektir (Tablo 44). Bu durumun nedeni Kültür Mahallesi kümesinin turizm dışı talepleri karşılayan işletmelerin yoğun olmasıdır. Bu durum işletmelerde vizyon ve sonuç beklentisini düşürmektedir.

Lara-Barınaklar kümesindeki işletmelerin stratejik vizyon ve sonuç beklentileri Kültür Mahallesi, Merkez ve Lara-Örnekköy kümesindeki işletmelere göre anlamlı farklılık göstermektedir. Lara-Barınaklar kümesindeki işletmelerin stratejik vizyon ve sonuç beklentileri; Kültür Mahallesi, Merkez ve Lara-Örnekköy kümesindeki işletmelerden daha yüksektir (Tablo 44). Bu durumun nedeni diğer kümelerin turizm dışı talepleri karşılayan işletmelerin bulunmasıdır. Bu durum işletmelerde vizyon ve sonuç beklentisini düşürmektedir.

Lara-Örnekköy kümesindeki işletmelerin stratejik vizyon ve sonuç beklentileri Kaleiçi, Lara-Barınaklar ve Kundu kümesindeki işletmelere göre anlamlı farklılık göstermektedir. Lara-Örnekköy Bölgesi'ndeki işletmelerin stratejik vizyon ve sonuç beklentileri; Kaleiçi, Lara-Barınaklar ve Kundu Bölgesi'ndeki işletmelerden daha düşüktür (Tablo 44). Bu durumun nedeni Lara-Örnekköy kümenin turizm dışı taleplerin olmasıdır. Bu durum işletmelerde vizyon ve sonuç beklentisini düşürmektedir.

Kundu kümesindeki işletmelerin stratejik vizyon ve sonuç beklentileri Konyaaltı, Kültür Mahallesi, Merkez ve Lara-Örnekköy kümesindeki işletmelere göre anlamlı farklılık göstermektedir. Kundu kümesindeki işletmelerin stratejik vizyon ve sonuç beklentileri; Konyaaltı, Kültür Mahallesi, Merkez ve Lara-Örnekköy kümesindeki işletmelerden daha yüksektir (Tablo 44). Bu durumun nedeni Kundu'da tamamen turizm arzına yönelen bakanlık belgeli büyük otel işletmeleri yoğun olmasıdır. Bu durum işletmelerde vizyon ve sonuç beklentisini yükseltmektedir (Tablo 45).

Tablo 45. Stratejik vizyon ve sonuç beklentilerinin farklı değişkenlere göre dağılımı

Küme	Belge Türü	İşletme Türü	Yatak Kapasitesi
Konyaaltı	Bakanlık Belgeli	4,1250 Otel	3,8333 0-24 Yatak 3,0000
	Belediye Belgeli	3,4091 Pansiyon	2,7500 25-50 Yatak 3,6389
		Apart Otel	3,5000 51-100 Yatak 4,0000
			101-500 Yatak 4,2500
Toplam: 3,6000			
Kültür Mahallesi	Belediye Belgeli	2,6000 Pansiyon	2,6000 25-50 Yatak 2,0000
			51-100 Yatak 2,7500
Toplam: 2,6000			
Kaleiçi	Bakanlık Belgeli	4,1667 Otel	3,7708 0-24 Yatak 4,0000
	Belediye Belgeli	4,0000 Pansiyon	4,2750 25-50 Yatak 4,1667
		Butik Otel	4,1667
Toplam: 4,0200			
Merkez	Bakanlık Belgeli	4,2500 Otel	3,5625 25-50 Yatak 3,1538
	Belediye Belgeli	3,1538 Pansiyon	3,2045 51-100 Yatak 4,2500
			101-500 Yatak 4,2500
Toplam: 3,3000			
Lara-Şirinyalı	Bakanlık Belgeli	4,2500 Otel	4,2500 25-50 Yatak 3,5000
	Belediye Belgeli	3,5000 Pansiyon	3,5000 51-100 Yatak 4,2500
Toplam: 3,8750			
Lara-Barınaklar	Bakanlık Belgeli	4,8125 Apart Otel	2,2500 25-50 Yatak 3,8333
	Belediye Belgeli	2,2500 Butik Otel	4,8125 51-100 Yatak 5,0000
			101-500 Yatak 5,0000
Toplam: 4,3000			
Lara-Örnekköy	Bakanlık Belgeli	3,7500 Otel	3,7500 25-50 Yatak 2,8750
	Belediye Belgeli	2,8750 Pansiyon	2,5833 101-500 Yatak 3,7500
Toplam: 3,0500			
Kundu	Bakanlık Belgeli	4,6250 Büyük Otel	4,6250 501ve Üzeri Yatak 4,6250
Toplam: 4,6250			

Tablo 46. Personel kapasitesi, görev ve sorumlulukların işletmelerin bulunduğu kümeye göre ortalama farklılıklarının incelenmesine ilişkin Post-Hoc LSD testi sonuçları

Bağımlı Değişken	(I) İşletmenin Bulunduğu Yer	(J) İşletmenin Bulunduğu Yer	Ortalamaları Farkı (I-J)	Standart Hata	Sig.
Personel Kapasitesi, Görev ve Sorumluluk	Konyaaltı	Kültür Mahallesi	-,20952	,22599	,357
		Kaleiçi	-,87810*	,14293	,000
		Merkez	-,26667	,15980	,100
		Lara-Şirinyalı	-,29524	,32943	,373

		Lara-Barınaklar	-1,15238*	,22599	,000
		Lara-Örnekköy	-,20952	,22599	,357
		Kundu	,37143	,21139	,083
	Kültür Mahallesi	Konyaaltı	,20952	,22599	,357
		Kaleiçi	-,66857*	,21439	,003
		Merkez	-,05714	,22599	,801
		Lara-Şirinyalı	-,08571	,36615	,816
		Lara-Barınaklar	-,94286*	,27678	,001
		Lara-Örnekköy	,00000	,27678	1,000
		Kundu	,58095*	,26500	,032
	Kaleiçi	Konyaaltı	,87810*	,14293	,000
		Kültür Mahallesi	,66857*	,21439	,003
		Merkez	,61143*	,14293	,000
		Lara-Şirinyalı	,58286	,32159	,074
		Lara-Barınaklar	-,27429	,21439	,205
		Lara-Örnekköy	,66857*	,21439	,003
		Kundu	1,24952*	,19895	,000
	Merkez	Konyaaltı	,26667	,15980	,100
		Kültür Mahallesi	,05714	,22599	,801
		Kaleiçi	-,61143*	,14293	,000
		Lara-Şirinyalı	-,02857	,32943	,931
		Lara-Barınaklar	-,88571*	,22599	,000
		Lara-Örnekköy	,05714	,22599	,801
		Kundu	,63810*	,21139	,004
	Lara-Şirinyalı	Konyaaltı	,29524	,32943	,373
		Kültür Mahallesi	,08571	,36615	,816
		Kaleiçi	-,58286	,32159	,074
		Merkez	,02857	,32943	,931
		Lara-Barınaklar	-,85714*	,36615	,022
		Lara-Örnekköy	,08571	,36615	,816
		Kundu	,66667	,35732	,066
	Lara-Barınaklar	Konyaaltı	1,15238*	,22599	,000
		Kültür Mahallesi	,94286*	,27678	,001
		Kaleiçi	,27429	,21439	,205
		Merkez	,88571*	,22599	,000
		Lara-Şirinyalı	,85714*	,36615	,022
		Lara-Örnekköy	,94286*	,27678	,001
		Kundu	1,52381*	,26500	,000
	Lara-Örnekköy	Konyaaltı	,20952	,22599	,357
		Kültür Mahallesi	,00000	,27678	1,000
		Kaleiçi	-,66857*	,21439	,003
		Merkez	-,05714	,22599	,801
		Lara-Şirinyalı	-,08571	,36615	,816
		Lara-Barınaklar	-,94286*	,27678	,001
		Kundu	,58095*	,26500	,032
	Kundu	Konyaaltı	-,37143	,21139	,083
		Kültür Mahallesi	-,58095*	,26500	,032
		Kaleiçi	-1,24952*	,19895	,000
		Merkez	-,63810*	,21139	,004

		Lara-Şirinyalı	-,66667	,35732	,066
		Lara-Barınaklar	-1,52381*	,26500	,000
		Lara-Örnekköy	-,58095*	,26500	,032

Tesislerin personel kapasitesi, görev ve sorumluluklarının işletmelerin bulunduğu kümeye göre farklılıkları incelendiğinde Konyaaltı kümesindeki işletmelerin personel kapasitesi Kaleiçi ve Lara-Barınaklar kümesindeki işletmelere göre anlamlı farklılık göstermektedir. Konyaaltı kümesindeki işletmelerin personel kapasitesi, görev ve sorumlulukları; Kaleiçi ve Lara-Barınaklar kümesindeki işletmelerden daha düşüktür (Tablo 46). Bu durumun nedeni Konyaaltı'nda Kaleiçi kümesine göre daha büyük işletmelerin bulunması ve çalışan sayısının fazla olmasıdır. Kaleiçi'nde ise birçok tesiste işletme sahibi ve bütün işleri yürütebilen bir eleman bulunmaktadır. Ayrıca yıl boyu istihdam edilmektedir. Bu nedenle personel kapasitesi, görev ve sorumluluk daha yüksek çıkmıştır. Konyaaltı'nın benzer yatak kapasitelerine ve büyüklüklere sahip olmalarına rağmen Lara-Barınaklar kümesine göre düşük olmasının nedeni ise işletme türü arasındaki farktan kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla Lara-Barınaklar kümesinde var olan butik otel işletmeleri hizmet kalitesinin yükseltilmesi amacıyla kalifiyeli ve nitelikli eleman istihdamına önem vermektedir (Tablo 47).

Kültür Mahallesi kümesindeki işletmelerin personel kapasitesi Kundu, Kaleiçi ve Lara-Barınaklar arasında anlamlı farklılıklar bulunmaktadır. Kültür Mahallesi kümesindeki işletmelerin personel kapasitesi, görev ve sorumlulukları; Kundu kümesindeki işletmelerden daha yüksek, Kaleiçi ve Lara-Barınaklar kümesindeki işletmelerden daha düşüktür (Tablo 46). Kültür Mahallesi birçok tesiste işletme sahibi ve bütün işleri yürütebilen birkaç eleman bulunmaktadır ya da aile işletmeleridir. Ayrıca yıl boyu istihdam edilmektedir. Buna karşılık Kundu kümesinde çok sayıda, düşük profilli ve dönemselsel olarak çalışanlar tercih edilmektedir. Dolayısıyla bu durum Kundu kümesinde personel kapasitesi, görev ve sorumluluklarının düşük çıkmasına neden olmaktadır. Kaleiçi'nde ise birçok tesiste işletme sahibi ve bütün işleri yürütebilen bir

eleman bulunmaktadır. Ayrıca yıl boyu istihdam edilmektedir. Bu nedenle personel kapasitesi, görev ve sorumluluk Kültür Mahallesi kümesine göre daha yüksek çıkmıştır (Tablo 46). Kültür Mahallesi'nin benzer yatak kapasitelerine ve büyüklüklere sahip olmalarına rağmen Lara-Barınaklar kümesine göre düşük olmasının nedeni ise işletme türü arasındaki farktan kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla Lara-Barınaklar kümesinde var olan butik otel işletmeleri hizmet kalitesinin yükseltilmesi amacıyla kalifiyeli ve nitelikli eleman istihdamına önem vermektedir (Tablo 47).

Kaleiçi kümesindeki işletmelerin personel kapasitesi Konyaaltı, Kültür Mahallesi, Merkez, Lara- rnekk y ve Kundu kümesine göre anlamlı farklılık göstermektedir. Kaleiçi kümesindeki işletmelerin personel kapasitesi, görev ve sorumlulukları; Konyaaltı, Kültür Mahallesi, Merkez, Lara- rnekk y ve Kundu kümesindeki işletmelerden daha yüksektir (Tablo 46). Bu durumun nedeni diğer kümelerle kıyaslandığında Kaleiçi'nde ise birçok tesiste işletme sahibi ve bütün işleri yürütebilen bir eleman bulunmaktadır. Ayrıca yıl boyu istihdam edilmektedir. Bu nedenle personel kapasitesi, görev ve sorumluluk diğer kümelere göre daha yüksek çıkmıştır.

Merkez kümesindeki işletmelerin personel kapasitesi, görev ve sorumlulukları, Kundu, Kaleiçi ve Lara-Barınaklar kümelerine göre anlamlı farklılık göstermektedir. Merkez kümesindeki işletmelerin personel kapasitesi, görev ve sorumlulukları; Kundu kümesindeki işletmelerden daha yüksektir (Tablo 46). Bu durumun Kundu kümesine karşılık Merkez kümede yıl boyu çalışan istihdamı olduğu söylenebilir. Kaleiçi ve Lara-Barınaklar kümesindeki işletmelerden daha düşüktür. Bunun nedeni de Kaleiçi'ne göre daha fazla çalışan olması, Lara-Barınaklara göre ise işletme türünün farklı olmasıdır (Tablo 47).

Lara-şirinyalı kümesindeki işletmelerin personel kapasitesi Lara-Barınaklar kümesine göre anlamlı farklılıklar göstermektedir. Lara-şirinyalı kümesindeki

işletmelerin personel kapasitesi, görev ve sorumlulukları; Lara-Barınaklar Bölgesi'ndeki işletmelerden daha düşüktür (Tablo 46). Bu durumun nedeni tesis türleri arasındaki farktır (Tablo 46). Çünkü Lara-Barınaklar'da bulunan butik otellerde hizmet standartlarının yüksek tutma amacıyla personel kapasitesi, görev ve sorumlulukları yükselmiştir.

Lara-Barınaklar kümesindeki işletmelerin personel kapasitesi Konyaaltı, Kültür Mahallesi, Merkez, Lara-şirinyalı, Lara-rnekky ve Kundu kümesindeki işletmelere göre anlamlı farklılık göstermektedir. Lara-Barınaklar kümesindeki işletmelerin personel kapasitesi, görev ve sorumlulukları; Konyaaltı, Kültür Mahallesi, Merkez, Lara-şirinyalı, Lara-rnekky ve Kundu kümesindeki işletmelerden daha yüksektir (Tablo 46). Bu durumun nedeni daha önce ele alınan kümelerde irdelenmiştir. Yalnızca Kundu kümesine göre farklılık değerlendirildiğinde bu durumun nedeni işletme türlerinin farklı olmasıdır (Tablo 47). Çünkü büyük oteller personel istihdamını dönemsel olarak yaparken Lara-Barınaklar yıl boyu istihdam sağlayarak kaliteli ve kalifiyeli çalışanlarıyla kapasitesini yükseltmektedir.

Lara-rnekky kümesindeki işletmelerin personel kapasitesi Kundu, Kaleiçi ve Lara-Barınaklar kümesindeki işletmelere göre anlamlı farklılık göstermektedir. Lara-rnekky kümesindeki işletmelerin personel kapasitesi, görev ve sorumlulukları; Kundu kümesindeki işletmelerden daha yüksek, Kaleiçi ve Lara-Barınaklar kümesindeki işletmelerden daha düşüktür (Tablo 46). Bu durumun nedeni Kundu kümesine karşılık Lara-rnekky kümesinde yıl boyu çalışan istihdamı olduğu söylenebilir. Kaleiçi ve Lara-Barınaklar kümesindeki işletmelerden daha düşüktür (Tablo 46). Bunun nedeni de Kaleiçi'ne göre daha fazla çalışan olması, Lara-Barınaklara göre ise işletme türünün farklı olmasıdır (Tablo 47).

Kundu kümesindeki işletmelerin personel kapasitesi Kültür Mahallesi, Kaleiçi, Merkez, Lara-Barınaklar ve Lara-rnekky kümelerine göre anlamlı farklılık

göstermektedir. Kundu kümesindeki işletmelerin personel kapasitesi, görev ve sorumlulukları; Kültür Mahallesi, Kaleiçi, Merkez, Lara-Barınaklar ve Lara-Örnekköy kümesindeki işletmelerden daha düşüktür (Tablo 46). Bu durumun nedeni işletme türü olarak büyük otellerden oluşan bir küme olmasıdır (Tablo 47). Çünkü bu kümede istihdam dönemsel olması personel kapasitesi, görev ve sorumluluklarının düzeyini düşürmüştür.

Tablo 47. Personel kapasitesi, görev ve sorumluluklarının farklı değişkenlere göre dağılımı

Küme	Belge Türü		İşletme Türü		Yatak Kapasitesi	
Konyaaltı	Bakanlık Belgeli	2,7857	Otel	3,3333	0-24 Yatak	3,3810
	Belediye Belgeli	3,6494	Pansiyon	3,1429	25-50 Yatak	3,6667
			Apart Otel	3,7500	51-100 Yatak	2,7143
					101-500 Yatak	2,7143
Toplam: 3,4190						
Kültür Mahallesi	Belediye Belgeli	3,6286	Pansiyon	3,6286	25-50 Yatak	3,1429
					51-100 Yatak	3,7500
Toplam: 3,6286						
Kaleiçi	Bakanlık Belgeli	4,0000	Otel	4,2976	0-24 Yatak	4,3377
	Belediye Belgeli	4,3377	Pansiyon	4,3857	25-50 Yatak	4,0000
			Butik Otel	4,0000		
Toplam: 4,2971						
Merkez	Bakanlık Belgeli	3,4286	Otel	3,7500	25-50 Yatak	3,7253
	Belediye Belgeli	3,7253	Pansiyon	3,6623	51-100 Yatak	3,1429
					101-500 Yatak	3,7143
Toplam: 3,6857						
Lara-Şirinyalı	Bakanlık Belgeli	3,4286	Otel	3,4286	25-50 Yatak	4,0000
	Belediye Belgeli	4,0000	Pansiyon	4,0000	51-100 Yatak	3,4286
Toplam: 3,7143						
Lara-Barınaklar	Bakanlık Belgeli	4,8929	Apart Otel	3,2857	25-50 Yatak	4,2857
	Belediye Belgeli	3,2857	Butik Otel	4,8929	51-100 Yatak	5,0000
					101-500 Yatak	5,0000
Toplam: 4,5714						
Lara-Örnekköy	Bakanlık Belgeli	3,2857	Otel	3,7143	25-50 Yatak	3,7143
	Belediye Belgeli	3,7143	Pansiyon	3,5714	101-500 Yatak	3,2857

			Toplam: 3,6286			
Kundu	Bakanlık Belgeli	3,0476	Büyük Otel	3,0476	501ve Üzeri Yatak	3,0476
	Toplam: 3,0476					

Tablo 48. Kurumsal iletişim kültürünün işletmelerin bulunduğu bölgeye göre ortalama farklılıklarının incelenmesine ilişkin Post-Hoc LSD testi sonuçları

Bağımlı Değişken	(I) İşletmenin Bulunduğu Yer	(J) İşletmenin Bulunduğu Yer	Ortalamaları Farkı (I-J)	Standart Hata	Sig.
Kurumsal İletişim Kültürü	Konyaaltı	Kültür Mahallesi	-,12000	,24866	,631
		Kaleiçi	-,28000	,15727	,079
		Merkez	,34667	,17583	,053
		Lara-Şirinyalı	-,12000	,36248	,742
		Lara-Barınaklar	-,60000*	,24866	,018
		Lara-Örnekköy	,52000*	,24866	,040
		Kundu	-,35333	,23260	,133
	Kültür Mahallesi	Konyaaltı	,12000	,24866	,631
		Kaleiçi	-,16000	,23590	,500
		Merkez	,46667	,24866	,065
		Lara-Şirinyalı	,00000	,40287	1,000
		Lara-Barınaklar	-,48000	,30454	,120
		Lara-Örnekköy	,64000*	,30454	,039
		Kundu	-,23333	,29158	,426
	Kaleiçi	Konyaaltı	,28000	,15727	,079
		Kültür Mahallesi	,16000	,23590	,500
		Merkez	,62667*	,15727	,000
		Lara-Şirinyalı	,16000	,35385	,653
		Lara-Barınaklar	-,32000	,23590	,179
		Lara-Örnekköy	,80000*	,23590	,001
		Kundu	-,07333	,21890	,739
	Merkez	Konyaaltı	-,34667	,17583	,053
		Kültür Mahallesi	-,46667	,24866	,065
		Kaleiçi	-,62667*	,15727	,000
		Lara-Şirinyalı	-,46667	,36248	,202
		Lara-Barınaklar	-,94667*	,24866	,000
		Lara-Örnekköy	,17333	,24866	,488
		Kundu	-,70000*	,23260	,004
	Lara-Şirinyalı	Konyaaltı	,12000	,36248	,742
		Kültür Mahallesi	,00000	,40287	1,000
		Kaleiçi	-,16000	,35385	,653
		Merkez	,46667	,36248	,202
		Lara-Barınaklar	-,48000	,40287	,238
		Lara-Örnekköy	,64000	,40287	,117
		Kundu	-,23333	,39316	,555
	Lara-Barınaklar	Konyaaltı	,60000*	,24866	,018
		Kültür Mahallesi	,48000	,30454	,120
		Kaleiçi	,32000	,23590	,179
		Merkez	,94667*	,24866	,000
		Lara-Şirinyalı	,48000	,40287	,238

		Lara-Örnekköy	1,12000*	,30454	,000
		Kundu	,24667	,29158	,400
	Lara-Örnekköy	Konyaaltı	-,52000*	,24866	,040
		Kültür Mahallesi	-,64000*	,30454	,039
		Kaleiçi	-,80000*	,23590	,001
		Merkez	-,17333	,24866	,488
		Lara-Şirinyalı	-,64000	,40287	,117
		Lara-Barınaklar	-1,12000*	,30454	,000
		Kundu	-,87333*	,29158	,004
		Konyaaltı	,35333	,23260	,133
	Kundu	Kültür Mahallesi	,23333	,29158	,426
		Kaleiçi	,07333	,21890	,739
		Merkez	,70000*	,23260	,004
		Lara-Şirinyalı	,23333	,39316	,555
		Lara-Barınaklar	-,24667	,29158	,400
		Lara-Örnekköy	,87333*	,29158	,004

Tesislerin kurumsal iletişim kültürlerinin işletmelerin bulunduğu kümeye göre farklılıkları incelendiğinde; Konyaaltı kümesindeki işletmelerin kurumsal iletişim kültürleri, Lara-Örnekköy Lara-Barınaklar kümesine göre anlamlı farklılıklar göstermektedir. Konyaaltı kümesindeki işletmelerin kurumsal iletişim kültürleri; Lara-Örnekköy kümesindeki işletmelerden daha yüksektir (Tablo 48). Bu durumun nedeni Konyaaltı'nın turizme dayalı gelirlerini sürdürebilmesi için tedarikçileriyle geliştirdiği iletişim pratiklerinden gelmektedir. Buna karşılık Lara-Örnekköy kümesinde acente ile çalışan tesis daha azdır. Zira faktörü oluşturan maddeler incelendiğinde “İhtiyaç anında, personelin dış kaynaklara kısa sürede erişebilecek ilişkileri vardır.” ve “Tesisimiz 3 ay boyunca faaliyette bulunamazsa, tedarikçilerimiz ve müşterilerimizle olan ilişkilerimiz hızla toparlanmamıza yardımcı olur.” maddeleri Konyaaltı kümesinde daha yüksek ölçek derecesinde yanıtlanmıştır. Konyaaltı kümesindeki işletmelerin kurumsal iletişim kültürleri; Lara-Barınaklar Bölgesi'ndeki işletmelerden daha düşüktür (Tablo 48). Bunun nedeni Lara-Barınaklar kümesinde yoğunlaşan butik otel işletmelerinin kurumsal iletişim kültürüne bilinçli olarak önem vermeleridir (Tablo 49).

Kültür Mahallesi’ndeki işletmelerin kurumsal iletişim kültürleri Lara-rnekky kümesine göre anlamlı farklılıklar göstermektedir. Kültür Mahallesi’ndeki işletmelerin kurumsal iletişim kültürleri; Lara-rnekky Bölgesi’ndeki işletmelerden daha yüksektir (Tablo 48). Bu anlamlı farklılığın nedeni hem saha araştırmasında hem de istatistiksel sonuçlarda tespit edilememiştir.

Kaleiçi kümesindeki işletmelerin kurumsal iletişim kültürleri Merkez ve Lara-rnekky kümelerine göre anlamlı farklılıklar göstermektedir. Kaleiçi kümesindeki işletmelerin kurumsal iletişim kültürleri; Merkez ve Lara-rnekky kümesindeki işletmelerden daha yüksektir (Tablo 48). Bunun nedeni kümeler arasında en az mekânsal kapasite ile çalışmasıdır (Tablo 49).

Merkez kümesindeki işletmelerin kurumsal iletişim kültürleri Kaleiçi, Lara-Barınaklar ve Kundu kümesine göre anlamlı farklılık göstermektedir. Merkez Bölgesi’ndeki işletmelerin kurumsal iletişim kültürleri; Kaleiçi, Lara-Barınaklar ve Kundu kümesindeki işletmelerden daha düşüktür (Tablo 48). Bunun nedeni diğer kümelere kıyasla turizm talebinin en az karşılandığı küme olmasıdır. Çünkü bu nedenle acente ve farklı tedarikçi mekanizmalarla iletişim geliştirmek gerekmemektedir.

Lara-Barınaklar kümesindeki işletmelerin kurumsal iletişim kültürleri Konyaaltı, Merkez ve Lara-rnekky kümesindeki işletmelere göre anlamlı farklılık göstermektedir. Lara-Barınaklar kümesindeki işletmelerin kurumsal iletişim kültürleri; Konyaaltı, Merkez ve Lara-rnekky kümesindeki işletmelerden daha yüksektir (Tablo 48). Bunun nedeni Lara-Barınaklar kümesinde yoğunlaşan butik otel işletmelerinin kurumsal iletişim kültürüne bilinçli olarak önem vermeleridir (Tablo 49).

Lara-rnekky kümesindeki işletmelerin kurumsal iletişim kültürleri Konyaaltı, Kültür Mahallesi, Kaleiçi, Lara Barınaklar ve Kundu kümesindeki işletmelere göre anlamlı farklılık göstermektedir. Lara-rnekky kümesindeki işletmelerin kurumsal

iletişim kùltùrleri; Konyaaltı, Kùltùr Mahallesi, Kaleiçi, Lara Barınaklar ve Kundu kùmesindeki işletmelerden daha dùřùktùr (Tablo 48). Bunun nedeni diğerkùmelere gùre daha az tedarikçi ve acente ile çalışmadır.

Kundu kùmesindeki işletmelerin kurumsal iletişim kùltùrleri Merkez ve Lara-Örnekkùy kùmesine gùre anlamlı farklılık gùstermektedir. Kundu kùmesindeki işletmelerin kurumsal iletişim kùltùrleri; Merkez ve Lara-Örnekkùy kùmesindeki işletmelerden daha yùksektir (Tablo 48). Bunun nedeni büyük otel işletmeleri olarak arzın karşılanması için önemli kurumsal ilişkilerin geliştirilmesi durumudur.

Tablo 49. Kurumsal iletişim kùltùrù kapasitesinin farklı değışkenlere gùre dağılımı

Kùme	Belge Tùrù	İşletme Tùrù	Yatak Kapasitesi
Konyaaltı	Bakanlık Belgeli	3,8500 Otel	3,6222 0-24 Yatak
	Belediye Belgeli	3,6182 Pansiyon	3,4000 25-50 Yatak
		Apart Otel	3,9500 51-100 Yatak
			101-500 Yatak
Toplam: 3,6800			
Kùltùr Mahallesi	Belediye Belgeli	3,8000 Pansiyon	3,8000 25-50 Yatak
			51-100 Yatak
Toplam: 3,8000			
Kaleiçi	Bakanlık Belgeli	4,0000 Otel	3,8000 0-24 Yatak
	Belediye Belgeli	3,9545 Pansiyon	4,1400 25-50 Yatak
		Butik Otel	4,0000
Toplam: 3,9600			
Merkez	Bakanlık Belgeli	3,9000 Otel	3,4500 25-50 Yatak
	Belediye Belgeli	3,2462 Pansiyon	3,2909 51-100 Yatak
			101-500 Yatak
Toplam: 3,3333			
Lara-şirinyalı	Bakanlık Belgeli	4,0000 Otel	4,0000 25-50 Yatak
	Belediye Belgeli	3,6000 Pansiyon	3,6000 51-100 Yatak
Toplam: 3,8000			
Lara-Barınaklar	Bakanlık Belgeli	4,5000 Apart Otel	3,4000 25-50 Yatak
	Belediye Belgeli	3,4000 Butik Otel	4,5000 51-100 Yatak
			101-500 Yatak

Toplam: 4,2800						
Lara-Örnekköy	Bakanlık Belgeli	3,4000	Otel	3,0000	25-50 Yatak	3,1000
	Belediye Belgeli	3,1000	Pansiyon	3,2667	101-500 Yatak	3,4000
Toplam: 3,1600						
Kundu	Bakanlık Belgeli	4,0333	Büyük Otel	4,0333	501ve Üzeri Yatak	4,0333
Toplam: 4,0333						

Tablo 50. İşletmelerin ağ kapasitelerinin işletmelerin bulunduğu bölgeye göre ortalama farklılıklarının incelenmesine ilişkin Post-Hoc LSD testi sonuçları

Bağımlı Değişken	(I) İşletmenin Bulunduğu Yer	(J) İşletmenin Bulunduğu Yer	Ortalamaları Farkı (I-J)	Standart Hata	Sig.
Ağ Kapasitesi	Konyaaltı	Kültür Mahallesi	,71111	,37415	,061
		Kaleiçi	-1,10222*	,23663	,000
		Merkez	-,66667*	,26457	,014
		Lara-Şirinyalı	-,22222	,54542	,685
		Lara-Barınaklar	-,95556*	,37415	,013
		Lara-Örnekköy	-,02222	,37415	,953
		Kundu	-,72222*	,34999	,043
	Kültür Mahallesi	Konyaaltı	-,71111	,37415	,061
		Kaleiçi	-1,81333*	,35495	,000
		Merkez	-1,37778*	,37415	,000
		Lara-Şirinyalı	-,93333	,60620	,128
		Lara-Barınaklar	-1,66667*	,45824	,001
		Lara-Örnekköy	-,73333	,45824	,114
		Kundu	-1,43333*	,43873	,002
	Kaleiçi	Konyaaltı	1,10222*	,23663	,000
		Kültür Mahallesi	1,81333*	,35495	,000
		Merkez	,43556	,23663	,070
		Lara-Şirinyalı	,88000	,53243	,103
		Lara-Barınaklar	,14667	,35495	,681
		Lara-Örnekköy	1,08000*	,35495	,003
		Kundu	,38000	,32938	,253
	Merkez	Konyaaltı	,66667*	,26457	,014
		Kültür Mahallesi	1,37778*	,37415	,000
		Kaleiçi	-,43556	,23663	,070
		Lara-Şirinyalı	,44444	,54542	,418
		Lara-Barınaklar	-,28889	,37415	,443
		Lara-Örnekköy	,64444	,37415	,089
		Kundu	-,05556	,34999	,874
	Lara-Şirinyalı	Konyaaltı	,22222	,54542	,685
		Kültür Mahallesi	,93333	,60620	,128
		Kaleiçi	-,88000	,53243	,103
		Merkez	-,44444	,54542	,418
		Lara-Barınaklar	-,73333	,60620	,230
		Lara-Örnekköy	,20000	,60620	,742
		Kundu	-,50000	,59159	,401
	Lara-Barınaklar	Konyaaltı	,95556*	,37415	,013
		Kültür Mahallesi	1,66667*	,45824	,001

		Kaleiçi	-,14667	,35495	,681
		Merkez	,28889	,37415	,443
		Lara-Şirinyalı	,73333	,60620	,230
		Lara-Örnekköy	,93333*	,45824	,045
		Kundu	,23333	,43873	,597
	Lara-Örnekköy	Konyaaltı	,02222	,37415	,953
		Kültür Mahallesi	,73333	,45824	,114
		Kaleiçi	-1,08000*	,35495	,003
		Merkez	-,64444	,37415	,089
		Lara-Şirinyalı	-,20000	,60620	,742
		Lara-Barınaklar	-,93333*	,45824	,045
		Kundu	-,70000	,43873	,115
	Kundu	Konyaaltı	,72222*	,34999	,043
		Kültür Mahallesi	1,43333*	,43873	,002
		Kaleiçi	-,38000	,32938	,253
		Merkez	,05556	,34999	,874
		Lara-Şirinyalı	,50000	,59159	,401
		Lara-Barınaklar	-,23333	,43873	,597
		Lara-Örnekköy	,70000	,43873	,115

Tesislerin ağ kapasitelerinin işletmelerin bulunduğu kümeye göre farklılıkları incelendiğinde; Konyaaltı, Kültür Mahallesi ve Lara Örnekköy kümelerindeki işletmelerin ağ kapasiteleri Kaleiçi, Merkez, Lara-Barınaklar ve Kundu kümelerine göre anlamlı farklılık göstermektedir. Konyaaltı, Kültür Mahallesi ve Lara Örnekköy kümesindeki işletmelerin ağ kapasiteleri; Kaleiçi, Merkez, Lara-Barınaklar ve Kundu kümesindeki işletmelerden daha düşüktür (Tablo 50). Bu durumun nedeni Kaleiçi, Merkez, Lara-Barınaklar ve Kundu’da aynı kümede ya da türde işletmelerin oluşturduğu birlik veya dernek gibi sivil toplum kuruluşlarının varlığıdır. Çok farklı türden ve birçok işletmenin olduğu Konyaaltı’nda ise bu yönde bir oluşum gerçekleşmemiştir. Yine Kültür Mahallesi ve Lara Örnekköy kümelerinde herhangi bir oluşum gerçekleşmemiştir. Dolayısıyla kümelerin ağ kapasitelerinde belirtilen bağımsız değişkenler etkili değildir (Tablo 51).

Tablo 51. Ağ kapasitesinin farklı değişkenlere göre dağılımı

Küme	Belge Türü	İşletme Türü	Yatak Kapasitesi
Konyaaltı	Bakanlık Belgeli	3,3333 Otel	3,2593 0-24 Yatak
	Belediye Belgeli	3,0303 Pansiyon	2,6667 25-50 Yatak

			Apart Otel	3,0000	51-100 Yatak	3,3333
					101-500 Yatak	3,3333
			Toplam: 3,1111			
Kültür Mahallesi	Belediye Belgeli	2,4000	Pansiyon	2,4000	25-50 Yatak	2,0000
					51-100 Yatak	2,5000
			Toplam: 2,4000			
	Bakanlık Belgeli	4,2222	Otel	4,1389	0-24 Yatak	4,2121
Kaleiçi	Belediye Belgeli	4,2121	Pansiyon	4,3000	25-50 Yatak	4,2222
			Butik Otel	4,2222		
			Toplam: 4,2133			
	Bakanlık Belgeli	3,3333	Otel	2,8333	25-50 Yatak	3,8462
Merkez	Belediye Belgeli	3,8462	Pansiyon	4,1212	51-100 Yatak	2,6667
					101-500 Yatak	4,0000
			Toplam: 3,7778			
	Bakanlık Belgeli	2,6667	Otel	2,6667	25-50 Yatak	4,0000
Lara-Şirinyalı	Belediye Belgeli	4,0000	Pansiyon	4,0000	51-100 Yatak	2,6667
			Toplam: 3,3333			
	Bakanlık Belgeli	4,6667	Apart Otel	1,6667	25-50 Yatak	3,5556
Lara-Barınaklar	Belediye Belgeli	1,6667	Butik Otel	4,6667	51-100 Yatak	5,0000
					101-500 Yatak	4,6667
			Toplam: 4,0667			
	Bakanlık Belgeli	3,3333	Otel	3,0000	25-50 Yatak	3,0833
Lara-Örnekköy	Belediye Belgeli	3,0833	Pansiyon	3,2222	101-500 Yatak	3,3333
			Toplam: 3,1333			
Kundu	Bakanlık Belgeli	3,8333	Büyük Otel	3,8333	501ve Üzeri Yatak	3,8333
			Toplam: 3,8333			

Tablo 52. İşletmelerin ön izleme ve değerlendirme kapasitesinin bulunduğu kümeye göre ortalama farklılıklarının incelenmesine ilişkin Post-Hoc LSD testi sonuçları

Bağımlı Değişken	(I) İşletmenin Bulunduğu Yer	(J) İşletmenin Bulunduğu Yer	Ortalamaları Farkı (I-J)	Standart Hata	Sig.
Ön izleme ve Değerlendirme Kapasitesi	Konyaaltı	Kültür Mahallesi	-,11111	,24659	,654
		Kaleiçi	-,99111*	,15596	,000
		Merkez	-,73333*	,17437	,000
		Lara-Şirinyalı	-,77778*	,35947	,034
		Lara-Barınaklar	-1,37778*	,24659	,000
		Lara-Örnekköy	-,31111	,24659	,211
		Kundu	-,72222*	,23067	,003
	Kültür Mahallesi	Konyaaltı	,11111	,24659	,654
		Kaleiçi	-,88000*	,23394	,000
		Merkez	-,62222*	,24659	,014

		Lara-Şirinyalı	-,66667	,39953	,100
		Lara-Barınaklar	-1,26667*	,30201	,000
		Lara-Örnekköy	-,20000	,30201	,510
		Kundu	-,61111*	,28916	,038
Kaleiçi		Konyaaltı	,99111*	,15596	,000
		Kültür Mahallesi	,88000*	,23394	,000
		Merkez	,25778	,15596	,103
		Lara-Şirinyalı	,21333	,35091	,545
		Lara-Barınaklar	-,38667	,23394	,103
		Lara-Örnekköy	,68000*	,23394	,005
		Kundu	,26889	,21709	,220
Merkez		Konyaaltı	,73333*	,17437	,000
		Kültür Mahallesi	,62222*	,24659	,014
		Kaleiçi	-,25778	,15596	,103
		Lara-Şirinyalı	-,04444	,35947	,902
		Lara-Barınaklar	-,64444*	,24659	,011
		Lara-Örnekköy	,42222	,24659	,091
		Kundu	,01111	,23067	,962
Lara-Şirinyalı		Konyaaltı	,77778*	,35947	,034
		Kültür Mahallesi	,66667	,39953	,100
		Kaleiçi	-,21333	,35091	,545
		Merkez	,04444	,35947	,902
		Lara-Barınaklar	-,60000	,39953	,138
		Lara-Örnekköy	,46667	,39953	,247
		Kundu	,05556	,38990	,887
Lara-Barınaklar		Konyaaltı	1,37778*	,24659	,000
		Kültür Mahallesi	1,26667*	,30201	,000
		Kaleiçi	,38667	,23394	,103
		Merkez	,64444*	,24659	,011
		Lara-Şirinyalı	,60000	,39953	,138
		Lara-Örnekköy	1,06667*	,30201	,001
		Kundu	,65556*	,28916	,026
Lara-Örnekköy		Konyaaltı	,31111	,24659	,211
		Kültür Mahallesi	,20000	,30201	,510
		Kaleiçi	-,68000*	,23394	,005
		Merkez	-,42222	,24659	,091
		Lara-Şirinyalı	-,46667	,39953	,247
		Lara-Barınaklar	-1,06667*	,30201	,001
		Kundu	-,41111	,28916	,160
Kundu		Konyaaltı	,72222*	,23067	,003
		Kültür Mahallesi	,61111*	,28916	,038
		Kaleiçi	-,26889	,21709	,220
		Merkez	-,01111	,23067	,962
		Lara-Şirinyalı	-,05556	,38990	,887
		Lara-Barınaklar	-,65556*	,28916	,026
		Lara-Örnekköy	,41111	,28916	,160

Tesislerin ön izleme ve değerlendirmelerinin işletmelerin bulunduğu kümeye göre farklılıkları incelendiğinde Konyaaltı kümesindeki işletmelerin ön izleme ve

değerlendirmeleri Kaleiçi, Merkez, Lara-Şirinyalı, Lara-Barınaklar ve Kundu kümesindeki işletmelere göre anlamlı farklılıklar göstermektedir. Konyaaltı Bölgesi'ndeki işletmelerin ön izleme ve değerlendirmeleri; Kaleiçi, Merkez, Lara-Şirinyalı, Lara-Barınaklar ve Kundu kümesindeki işletmelerden daha düşüktür (Tablo 52). Bu durumun nedeni Kaleiçi'nde yatak kapasitesine bağlı olarak daha az personelle çalışılmasına bağlanabilir. Lara-Barınaklar ve Kundu kümesindeki farklılık ise işletme türleri arasındaki farklılıktandır (Tablo 53). Merkez ve Lara-Şirinyalı ile oluşan farklın nedeni tespit edilememiştir.

Kültür Mahallesi kümesindeki işletmelerin ön izleme ve değerlendirmeleri Kaleiçi, Merkez, Lara-Barınaklar ve Kundu kümesindeki işletmelerine göre anlamlı farklılık göstermektedir. Kültür Mahallesi'ndeki işletmelerin ön izleme ve değerlendirmeleri; Kaleiçi, Merkez, Lara-Barınaklar ve Kundu kümesindeki işletmelerden daha düşüktür (Tablo 52). Bu durumun nedeni Kaleiçi'nde yatak kapasitesine bağlı olarak daha az personelle çalışılmasına bağlanabilir. Lara-Barınaklar ve Kundu kümesindeki farklılık ise işletme türleri arasındaki farklılıktandır (Tablo 53). Merkez küme ile oluşan farklın nedeni tespit edilememiştir.

Kaleiçi Bölgesi'ndeki işletmelerin ön izleme ve değerlendirmeleri Konyaaltı, Kültür Mahallesi ve Lara-Örnekköy Bölgesi'ndeki işletmelere göre anlamlı farklılık göstermektedir. Kaleiçi Bölgesi'ndeki işletmelerin ön izleme ve değerlendirmeleri; Konyaaltı, Kültür Mahallesi ve Lara-Örnekköy Bölgesi'ndeki işletmelerden daha yüksektir. Bu durumun nedeni Kaleiçi'nde yatak kapasitesine bağlı olarak daha az personelle çalışılmasına bağlanabilir (Tablo 53).

Merkez kümesindeki işletmelerin ön izleme ve değerlendirmeleri, Konyaaltı ve Kültür Mahallesi, Lara-Barınaklar kümesindeki işletmelere göre anlamlı farklılık göstermektedir. Merkez kümesindeki işletmelerin ön izleme ve değerlendirmeleri; Konyaaltı ve Kültür Mahallesi kümesindeki işletmelerden daha yüksek, Lara-Barınaklar

kümesindeki işletmelerden daha düşüktür (Tablo 52). Merkez küme ile Konyaaltı ve Kültür Mahallesi arasında oluşan farkın nedeni tespit edilememiştir. Lara-Barınaklar kümesinin ön izleme ve değerlendirme kapasitesinin yüksek olması tür olarak butik otel olmasına bağlanabilir (Tablo 53).

Lara-Barınaklar kümesindeki işletmelerin ön izleme ve değerlendirmeleri Konyaaltı, Kültür Mahallesi, Merkez, Lara-Örnekköy ve Kundu kümesindeki işletmelere göre anlamlı farklılıklar göstermektedir (Tablo 52). Lara-Barınaklar Bölgesi'ndeki işletmelerin ön izleme ve değerlendirmeleri; Konyaaltı, Kültür Mahallesi, Merkez, Lara-Örnekköy ve Kundu kümesindeki işletmelerden daha yüksektir. Lara-Barınaklar kümesinin ön izleme ve değerlendirme kapasitesinin yüksek olması tür olarak butik otel olmasına bağlanabilir (Tablo 53).

Lara-Örnekköy kümesindeki işletmelerin ön izleme ve değerlendirmeleri Kaleiçi ve Lara-Barınaklar kümesindeki işletmelere göre anlamlı farklılıklar göstermektedir. Lara-Örnekköy kümesindeki işletmelerin ön izleme ve değerlendirmeleri; Kaleiçi ve Lara-Barınaklar kümesindeki işletmelerden daha düşüktür (Tablo 52). Bu durumun nedeni Kaleiçi'nde yatak kapasitesine bağlı olarak daha az personelle çalışılmasına bağlanabilir. Lara-Barınaklar kümesinin ön izleme ve değerlendirme kapasitesinin yüksek olması tür olarak butik otel olmasına bağlanabilir (Tablo 53).

Kundu kümesindeki işletmelerin ön izleme ve değerlendirmeleri Konyaaltı ve Kültür Mahallesi, Lara-Barınaklar kümesindeki işletmelere göre anlamlı farklılıklar göstermektedir. Kundu kümesindeki işletmelerin ön izleme ve değerlendirmeleri; Konyaaltı ve Kültür Mahallesi'ndeki işletmelerden daha yüksek, Lara-Barınaklar kümesindeki işletmelerden daha düşüktür. Konyaaltı ve Kültür Mahallesi'ndeki işletmelerden daha yüksek olmasının nedeni bakanlık belgeli büyük otel türünde olmasıdır. Lara-Barınaklar Bölgesi'ndeki işletmelerden daha düşük olmasının nedeni ise Barınaklar'da butik otel işletmelerinin kümelenmesidir (Tablo 53).

Tablo 53. Ön izleme ve değerlendirmeleri kapasitesinin farklı değişkenlere göre dağılımı

Küme	Belge Türü	İşletme Türü	Yatak Kapasitesi
Konyaaltı	Bakanlık Belgeli	2,3333 Otel	3,0000 0-24 Yatak 3,4444
	Belediye Belgeli	3,5455 Pansiyon	3,5000 25-50 Yatak 3,4074
		Apart Otel	3,5833 51-100 Yatak 2,5000
			101-500 Yatak 2,3333
Toplam: 3,2222			
Kültür Mahallesi	Belediye Belgeli	3,3333 Pansiyon	3,3333 25-50 Yatak 2,6667
			51-100 Yatak 3,5000
Toplam: 3,3333			
Kaleiçi	Bakanlık Belgeli	4,2222 Otel	4,0278 0-24 Yatak 4,2121
	Belediye Belgeli	4,2121 Pansiyon	4,4333 25-50 Yatak 4,2222
		Butik Otel	4,2222
Toplam: 4,2133			
Merkez	Bakanlık Belgeli	3,8333 Otel	4,0000 25-50 Yatak 3,9744
	Belediye Belgeli	3,9744 Pansiyon	3,9394 51-100 Yatak 3,6667
			101-500 Yatak 4,0000
Toplam: 3,9556			
Lara-Şirinyalı	Bakanlık Belgeli	4,0000 Otel	4,0000 25-50 Yatak 4,0000
	Belediye Belgeli	4,0000 Pansiyon	4,0000 51-100 Yatak 4,0000
Toplam: 4,0000			
Lara-Barınaklar	Bakanlık Belgeli	4,8333 Apart Otel	3,6667 25-50 Yatak 4,4444
	Belediye Belgeli	3,6667 Butik Otel	4,8333 51-100 Yatak 4,6667
			101-500 Yatak 5,0000
Toplam: 4,6000			
Lara-Örnekköy	Bakanlık Belgeli	3,6667 Otel	4,0000 25-50 Yatak 3,5000
	Belediye Belgeli	3,5000 Pansiyon	3,2222 101-500 Yatak 3,6667
Toplam: 3,5333			
Kundu	Bakanlık Belgeli	3,9444 Büyük Otel	3,9444 501ve Üzeri Yatak 3,9444
Toplam: 3,9444			

Tablo 54. İşletmelerin silo anlayışlarının işletmelerin bulunduğu kümeye göre ortalama farklılıklarının incelenmesine ilişkin Post-Hoc LSD testi sonuçları

Bağımlı Değişken	(I) İşletmenin Bulunduğu Yer	(J) İşletmenin Bulunduğu Yer	Ortalamaları Farkı (I-J)	Standart Hata	Sig.
Silo Anlayışı	Konyaaltı	Kültür Mahallesi	,02222	,17194	,898
		Kaleiçi	-,35111*	,10875	,002

		Merkez	-,15556	,12158	,205
		Lara-Şirinyalı	,08889	,25065	,724
		Lara-Barınaklar	-,71111*	,17194	,000
		Lara-Örnekköy	-,04444	,17194	,797
		Kundu	-,13222	,16084	,414
	Kültür Mahallesi	Konyaaltı	-,02222	,17194	,898
		Kaleiçi	-,37333*	,16312	,025
		Merkez	-,17778	,17194	,305
		Lara-Şirinyalı	,06667	,27858	,812
		Lara-Barınaklar	-,73333*	,21059	,001
		Lara-Örnekköy	-,06667	,21059	,753
		Kundu	-,15444	,20162	,446
	Kaleiçi	Konyaaltı	,35111*	,10875	,002
		Kültür Mahallesi	,37333*	,16312	,025
		Merkez	,19556	,10875	,076
		Lara-Şirinyalı	,44000	,24468	,076
		Lara-Barınaklar	-,36000*	,16312	,031
		Lara-Örnekköy	,30667	,16312	,064
		Kundu	,21889	,15137	,153
	Merkez	Konyaaltı	,15556	,12158	,205
		Kültür Mahallesi	,17778	,17194	,305
		Kaleiçi	-,19556	,10875	,076
		Lara-Şirinyalı	,24444	,25065	,333
		Lara-Barınaklar	-,55556*	,17194	,002
		Lara-Örnekköy	,11111	,17194	,520
		Kundu	,02333	,16084	,885
	Lara-Şirinyalı	Konyaaltı	-,08889	,25065	,724
		Kültür Mahallesi	-,06667	,27858	,812
		Kaleiçi	-,44000	,24468	,076
		Merkez	-,24444	,25065	,333
		Lara-Barınaklar	-,80000*	,27858	,005
		Lara-Örnekköy	-,13333	,27858	,634
		Kundu	-,22111	,27187	,419
	Lara-Barınaklar	Konyaaltı	,71111*	,17194	,000
		Kültür Mahallesi	,73333*	,21059	,001
		Kaleiçi	,36000*	,16312	,031
		Merkez	,55556*	,17194	,002
		Lara-Şirinyalı	,80000*	,27858	,005
		Lara-Örnekköy	,66667*	,21059	,002
		Kundu	,57889*	,20162	,005
	Lara-Örnekköy	Konyaaltı	,04444	,17194	,797
		Kültür Mahallesi	,06667	,21059	,753
		Kaleiçi	-,30667	,16312	,064
		Merkez	-,11111	,17194	,520
		Lara-Şirinyalı	,13333	,27858	,634
		Lara-Barınaklar	-,66667*	,21059	,002
		Kundu	-,08778	,20162	,665
	Kundu	Konyaaltı	,13222	,16084	,414
		Kültür Mahallesi	,15444	,20162	,446

	Kaleiçi	-,21889	,15137	,153
	Merkez	-,02333	,16084	,885
	Lara-Şirinyalı	,22111	,27187	,419
	Lara-Barınaklar	-,57889*	,20162	,005
	Lara-Örnekköy	,08778	,20162	,665

Tesislerin silo anlayışlarının işletmelerin bulunduğu kümeye göre farklılıkları incelendiğinde; Kaleiçi kümesindeki işletmelerin silo anlayışları Konyaaltı, Kültür Mahallesi ve Lara-Barınaklar kümesine göre anlamlı farklılıklar göstermektedir. Kaleiçi kümesindeki işletmelerin silo anlayışları; Konyaaltı ve Kültür Mahallesi kümesindeki işletmelerden daha yüksek, Lara-Barınaklar kümesindeki işletmelerden daha düşüktür (Tablo 54). Bu durumun nedeni yatak kapasitesi olarak az olmasından dolayı çalışanların birçok farklı iş ve göreve katılımını sağlamaktadır (Tablo 55).

Lara-Barınaklar Bölgesi'ndeki işletmelerin silo anlayışları; Konyaaltı, Kültür Mahallesi, Kaleiçi, Merkez, Lara-Şirinyalı, Lara-Örnekköy ve Kundu Bölgesi'ndeki işletmelerden daha yüksektir. Bu durumun nedeni kümede yaygın işletme türünün butik otelciliğinin olmasıdır (Tablo 55).

Tablo 55. Silo anlayışları farklı değişkenlere göre dağılımı

Küme	Belge Türü	İşletme Türü	Yatak Kapasitesi
Konyaaltı	Bakanlık Belgeli	4,1667 Otel	4,1111 0-24 Yatak 4,0000
	Belediye Belgeli	4,0606 Pansiyon	4,0000 25-50 Yatak 4,0741
		Apart Otel	4,0833 51-100 Yatak 4,1667
			101-500 Yatak 4,3333
Toplam: 4,0889			
Kültür Mahallesi	Belediye Belgeli	4,0667 Pansiyon	4,0667 25-50 Yatak 4,0000
			51-100 Yatak 4,0833
Toplam: 4,0667			
Kaleiçi	Bakanlık Belgeli	4,1111 Otel	4,4167 0-24 Yatak 4,4848
	Belediye Belgeli	4,4848 Pansiyon	4,5667 25-50 Yatak 4,1111
		Butik Otel	4,1111
Toplam: 4,4400			
Merkez	Bakanlık Belgeli	4,0000 Otel	4,0000 25-50 Yatak 4,2821
	Belediye Belgeli	4,2821 Pansiyon	4,3333 51-100 Yatak 4,0000

				101-500 Yatak	4,0000
			Toplam: 4,2444		
Lara-Şirinyalı	Bakanlık Belgeli	4,0000	Otel	4,0000	25-50 Yatak 4,0000
	Belediye Belgeli	4,0000	Pansiyon	4,0000	51-100 Yatak 4,0000
			Toplam: 4,0000		
Lara-Barınaklar	Bakanlık Belgeli	4,9167	Apart Otel	4,3333	25-50 Yatak 4,6667
	Belediye Belgeli	4,3333	Butik Otel	4,9167	51-100 Yatak 5,0000
				101-500 Yatak	5,0000
			Toplam: 4,8000		
Lara-Örnekköy	Bakanlık Belgeli	3,3333	Otel	3,8333	25-50 Yatak 4,3333
	Belediye Belgeli	4,3333	Pansiyon	4,3333	101-500 Yatak 3,3333
			Toplam: 4,1333		
Kundu	Bakanlık Belgeli	4,2211	Büyük Otel	4,2211	501ve Üzeri Yatak 4,2211
			Toplam: 4,2211		

Tablo 56. İşletmelerin kriz yönetimlerinin bulunduğu kümeye göre ortalama farklılıklarının incelenmesine ilişkin Post-Hoc LSD testi sonuçları

Bağımlı Değişken	(I) İşletmenin Bulunduğu Yer	(J) İşletmenin Bulunduğu Yer	Ortalamaları Farkı (I-J)	Standart Hata	Sig.
Kriz Yönetimi	Konyaaltı	Kültür Mahallesi	,06667	,13345	,619
		Kaleiçi	-,09333	,08440	,273
		Merkez	-,03333	,09436	,725
		Lara-Şirinyalı	,04167	,19453	,831
		Lara-Barınaklar	-,48333*	,13345	,001
		Lara-Örnekköy	,06667	,13345	,619
		Kundu	-,33333*	,12483	,009
	Kültür Mahallesi	Konyaaltı	-,06667	,13345	,619
		Kaleiçi	-,16000	,12660	,210
		Merkez	-,10000	,13345	,456
		Lara-Şirinyalı	-,02500	,21621	,908
		Lara-Barınaklar	-,55000*	,16344	,001
		Lara-Örnekköy	,00000	,16344	1,000
		Kundu	-,40000*	,15648	,013
	Kaleiçi	Konyaaltı	,09333	,08440	,273
		Kültür Mahallesi	,16000	,12660	,210
		Merkez	,06000	,08440	,480
		Lara-Şirinyalı	,13500	,18990	,480
		Lara-Barınaklar	-,39000*	,12660	,003
		Lara-Örnekköy	,16000	,12660	,210
		Kundu	-,24000*	,11748	,045
	Merkez	Konyaaltı	,03333	,09436	,725
		Kültür Mahallesi	,10000	,13345	,456
		Kaleiçi	-,06000	,08440	,480
		Lara-Şirinyalı	,07500	,19453	,701
		Lara-Barınaklar	-,45000*	,13345	,001

		Lara-Örnekköy	,10000	,13345	,456
		Kundu	-,30000*	,12483	,019
	Lara-Şirinyalı	Konyaaltı	-,04167	,19453	,831
		Kültür Mahallesi	,02500	,21621	,908
		Kaleiçi	-,13500	,18990	,480
		Merkez	-,07500	,19453	,701
		Lara-Barınaklar	-,52500*	,21621	,018
		Lara-Örnekköy	,02500	,21621	,908
		Kundu	-,37500	,21100	,080
	Lara-Barınaklar	Konyaaltı	,48333*	,13345	,001
		Kültür Mahallesi	,55000*	,16344	,001
		Kaleiçi	,39000*	,12660	,003
		Merkez	,45000*	,13345	,001
		Lara-Şirinyalı	,52500*	,21621	,018
		Lara-Örnekköy	,55000*	,16344	,001
		Kundu	,15000	,15648	,341
	Lara-Örnekköy	Konyaaltı	-,06667	,13345	,619
		Kültür Mahallesi	,00000	,16344	1,000
		Kaleiçi	-,16000	,12660	,210
		Merkez	-,10000	,13345	,456
		Lara-Şirinyalı	-,02500	,21621	,908
		Lara-Barınaklar	-,55000*	,16344	,001
		Kundu	-,40000*	,15648	,013
	Kundu	Konyaaltı	,33333*	,12483	,009
		Kültür Mahallesi	,40000*	,15648	,013
		Kaleiçi	,24000*	,11748	,045
		Merkez	,30000*	,12483	,019
		Lara-Şirinyalı	,37500	,21100	,080
		Lara-Barınaklar	-,15000	,15648	,341
		Lara-Örnekköy	,40000*	,15648	,013

Tesislerin kriz yönetimlerinin işletmelerin bulunduğu kümeye göre farklılıkları incelendiğinde Lara-Barınaklar kümesindeki işletmelerin kriz yönetimleri kapasitesi Konyaaltı, Kültür Mahallesi, Kaleiçi, Merkez, Lara-Şirinyalı ve Lara-Örnekköy kümelerine göre anlamlı farklılık göstermektedir. Lara-Barınaklar kümesindeki işletmelerin kriz yönetimleri; Konyaaltı, Kültür Mahallesi, Kaleiçi, Merkez, Lara-Şirinyalı ve Lara-Örnekköy kümesindeki işletmelerden daha yüksektir (Tablo 56). Bu durumun nedeni Lara-Barınaklar kümesinde butik otelciliğinin yaygın işletme türü olarak tercih edilmesidir (Tablo 57).

Kundu kümesindeki işletmelerin kriz yönetimleri Konyaaltı, Kültür Mahallesi, Kaleiçi, Merkez ve Lara-Örnekköy kümelerine göre anlamlı farklılık göstermektedir.

Kundu kümesindeki işletmelerin kriz yönetimleri; Konyaaltı, Kültür Mahallesi, Kaleiçi, Merkez ve Lara-Örnekköy kümesindeki işletmelerden daha yüksektir. Bu durumun nedeni Kundu’da işletme türü olarak büyük otellerin yoğunlukta olmasıdır (Tablo 57).

Tablo 57. Kriz yönetimi kapasitesinin farklı değişkenlere göre dağılımı

Küme	Belge Türü	İşletme Türü	Yatak Kapasitesi
Konyaaltı	Bakanlık Belgeli	4,2500 Otel	4,2222 0-24 Yatak 4,0833
	Belediye Belgeli	4,1364 Pansiyon	4,1250 25-50 Yatak 4,1944
		Apart Otel	4,0625 51-100 Yatak 4,2500
			101-500 Yatak 4,0000
Toplam: 4,1667			
Kültür Mahallesi	Belediye Belgeli	4,1000 Pansiyon	4,1000 25-50 Yatak 4,0000
			51-100 Yatak 4,1250
Toplam: 4,1000			
Kaleiçi	Bakanlık Belgeli	4,1667 Otel	4,1667 0-24 Yatak 4,2727
	Belediye Belgeli	4,2727 Pansiyon	4,4000 25-50 Yatak 4,1667
		Butik Otel	4,1667
Toplam: 4,2600			
Merkez	Bakanlık Belgeli	4,1250 Otel	4,1875 25-50 Yatak 4,2115
	Belediye Belgeli	4,2115 Pansiyon	4,2045 51-100 Yatak 4,2500
			101-500 Yatak 4,0000
Toplam: 4,2000			
Lara-Şirinyalı	Bakanlık Belgeli	4,0000 Otel	4,0000 25-50 Yatak 4,2500
	Belediye Belgeli	4,2500 Pansiyon	4,2500 51-100 Yatak 4,0000
Toplam: 4,1250			
Lara-Barınaklar	Bakanlık Belgeli	4,8125 Apart Otel	4,0000 25-50 Yatak 4,4167
	Belediye Belgeli	4,0000 Butik Otel	4,8125 51-100 Yatak 5,0000
			101-500 Yatak 5,0000
Toplam: 4,6500			
Lara-Örnekköy	Bakanlık Belgeli	4,2500 Otel	4,1250 25-50 Yatak 4,0625
	Belediye Belgeli	4,0625 Pansiyon	4,0833 101-500 Yatak 4,2500
Toplam: 4,1000			
Kundu	Bakanlık Belgeli	4,5000 Büyük Otel	4,5000 501ve Üzeri Yatak 4,5000
Toplam: 4,5000			

Tablo 58. İşletmelerin bilgiye dayalı karar verme kapasitelerinin bulunduğu kümeye göre ortalama farklılıklarının incelenmesine ilişkin Post-Hoc LSD testi sonuçları

Bağımlı Değişken	(I) İşletmenin Bulunduğu Yer	(J) İşletmenin Bulunduğu Yer	Ortalamaları Farkı (I-J)	Standart Hata	Sig.
Bilgiye Dayalı Karar Verme Kapasitesi	Konyaaltı	Kültür Mahallesi	-,30000	,42640	,484
		Kaleiçi	,04000	,26968	,883
		Merkez	-,03333	,30151	,912
		Lara-Şirinyalı	,30000	,62158	,631
		Lara-Barınaklar	-1,30000*	,42640	,003
		Lara-Örnekköy	-,10000	,42640	,815
		Kundu	-1,36667*	,39886	,001
	Kültür Mahallesi	Konyaaltı	,30000	,42640	,484
		Kaleiçi	,34000	,40452	,403
		Merkez	,26667	,42640	,534
		Lara-Şirinyalı	,60000	,69084	,388
		Lara-Barınaklar	-1,00000	,52223	,060
		Lara-Örnekköy	,20000	,52223	,703
		Kundu	-1,06667*	,50000	,036
	Kaleiçi	Konyaaltı	-,04000	,26968	,883
		Kültür Mahallesi	-,34000	,40452	,403
		Merkez	-,07333	,26968	,786
		Lara-Şirinyalı	,26000	,60678	,670
		Lara-Barınaklar	-1,34000*	,40452	,001
		Lara-Örnekköy	-,14000	,40452	,730
		Kundu	-1,40667*	,37538	,000
	Merkez	Konyaaltı	,03333	,30151	,912
		Kültür Mahallesi	-,26667	,42640	,534
		Kaleiçi	,07333	,26968	,786
		Lara-Şirinyalı	,33333	,62158	,593
		Lara-Barınaklar	-1,26667*	,42640	,004
		Lara-Örnekköy	-,06667	,42640	,876
		Kundu	-1,33333*	,39886	,001
	Lara-Şirinyalı	Konyaaltı	-,30000	,62158	,631
		Kültür Mahallesi	-,60000	,69084	,388
		Kaleiçi	-,26000	,60678	,670
		Merkez	-,33333	,62158	,593
		Lara-Barınaklar	-1,60000*	,69084	,023
		Lara-Örnekköy	-,40000	,69084	,564
		Kundu	-1,66667*	,67420	,016
	Lara-Barınaklar	Konyaaltı	1,30000*	,42640	,003
		Kültür Mahallesi	1,00000	,52223	,060
		Kaleiçi	1,34000*	,40452	,001
		Merkez	1,26667*	,42640	,004
		Lara-Şirinyalı	1,60000*	,69084	,023
		Lara-Örnekköy	1,20000*	,52223	,025
		Kundu	-,06667	,50000	,894
	Lara-Örnekköy	Konyaaltı	,10000	,42640	,815
		Kültür Mahallesi	-,20000	,52223	,703
		Kaleiçi	,14000	,40452	,730

		Merkez	,06667	,42640	,876
		Lara-Şirinyalı	,40000	,69084	,564
		Lara-Barınaklar	-1,20000*	,52223	,025
		Kundu	-1,26667*	,50000	,014
	Kundu	Konyaaltı	1,36667*	,39886	,001
		Kültür Mahallesi	1,06667*	,50000	,036
		Kaleiçi	1,40667*	,37538	,000
		Merkez	1,33333*	,39886	,001
		Lara-Şirinyalı	1,66667*	,67420	,016
		Lara-Barınaklar	,06667	,50000	,894
		Lara-Örnekköy	1,26667*	,50000	,014

Tesislerin bilgiye dayalı karar verme kapasitelerinin işletmelerin bulunduğu kümeye göre farklılıkları incelendiğinde;

Lara-Barınaklar kümesindeki işletmelerin bilgiye dayalı karar verme kapasiteleri; Konyaaltı, Kaleiçi, Merkez, Lara-Şirinyalı ve Lara-Örnekköy Bölgesi'ndeki işletmelerden daha yüksektir (Tablo 58). Bu durumun nedeni Lara-Barınaklar kümesinde butik otelciliğinin yaygın işletme türü olarak tercih edilmesidir (Tablo 59).

Kundu Bölgesi'ndeki işletmelerin bilgiye dayalı karar vermeleri; Konyaaltı, Kültür Mahallesi, Kaleiçi, Merkez, Lara-Şirinyalı ve Lara-Örnekköy Bölgesi'ndeki işletmelerden daha yüksektir (Tablo 58). Bu durumun nedeni Kundu'da işletme türü olarak büyük otellerin yoğunlukta olmasıdır (Tablo 59).

Tablo 59. Bilgiye dayalı karar verme kapasitesinin farklı değişkenlere göre dağılımı

Küme	Belge Türü	İşletme Türü	Yatak Kapasitesi
Konyaaltı	Bakanlık Belgeli	4,0000 Otel	3,2778 0-24 Yatak 2,5000
	Belediye Belgeli	3,0455 Pansiyon	2,5000 25-50 Yatak 3,2222
		Apart Otel	3,7500 51-100 Yatak 4,5000
			101-500 Yatak 4,0000
Toplam: 3,3000			
Kültür Mahallesi	Belediye Belgeli	3,6000 Pansiyon	3,6000 25-50 Yatak 3,0000
			51-100 Yatak 3,7500
Toplam: 3,6000			

Kaleiçi	Bakanlık Belgeli	4,1667	Otel	3,4583	0-24 Yatak	3,1364
	Belediye Belgeli	3,1364	Pansiyon	2,7500	25-50 Yatak	4,1667
			Butik Otel	4,1667		
Toplam: 3,2600						
Merkez	Bakanlık Belgeli	4,2500	Otel	3,8750	25-50 Yatak	3,1923
	Belediye Belgeli	3,1923	Pansiyon	3,1364	51-100 Yatak	4,0000
					101-500 Yatak	4,5000
Toplam: 3,3333						
Lara-Şirinyalı	Bakanlık Belgeli	4,5000	Otel	4,5000	25-50 Yatak	1,5000
	Belediye Belgeli	1,5000	Pansiyon	1,5000	51-100 Yatak	4,5000
Toplam: 3,0000						
Lara-Barınaklar	Bakanlık Belgeli	4,7500	Apart Otel	4,0000	25-50 Yatak	4,3333
	Belediye Belgeli	4,0000	Butik Otel	4,7500	51-100 Yatak	5,0000
					101-500 Yatak	5,0000
Toplam: 4,6000						
Lara-Örnekköy	Bakanlık Belgeli	4,5000	Otel	4,0000	25-50 Yatak	3,1250
	Belediye Belgeli	3,1250	Pansiyon	3,0000	101-500 Yatak	4,5000
Toplam: 3,4000						
Kundu	Bakanlık Belgeli	4,6667	Büyük Otel	4,6667	501ve Üzeri Yatak	4,6667
Toplam: 4,6667						

5. BÖLÜM: SONUÇ VE TARTIŞMA

Modern dönemde karmaşık bir sistem olarak toplumsal yaşama girmiş olan turizm, sürekli olarak bir değişim ve dönüşüm içerisinde. Özellikle küresel sistemde gerçekleşen/gerçekleşecek krizler turizmindeki değişimleri hızlandırmaktadır (Brouder, 2020). Turizme konu olan mekânlar da önemli değişimler geçirmekte ve geçirecektir (Pavlovich, 2014; Saarinen, 2004). Bu bağlamda araştırma boyunca şu temel soruya yanıt aranmıştır: Antalya’da konaklama tesislerinin oluşturduğu kümeler nerelerdedir, oluşum sürecinde nasıl bir evrim geçirmiştir ve gelecekte muhtemel krizlere karşı dirençliliği nedir? Burada amaç destinasyonların oluşum, değişim ve gelecek sürecini bilimsel bir bakış açısıyla açıklamaktır. Bu kapsamında araştırmanın birinci bölümünde araştırma problemi, sahası ve araştırma soruları arasında bağlantılar oluşturulmuştur. İkinci bölümde ise sahada araştırılan sorunun nasıl bir kuramsal çerçeve içerisinde açıklanacağı yer almaktadır. Üçüncü bölümde sahada soruları açıklayacak olan kuramsal çerçeve için veriler ve kullanılan teknikler açıklanmıştır. Dördüncü bölümde ise sahadan elde edilen bulgular, oluşturulan kuramsal çerçeve dâhilinde üç temel eksenle sunulmuştur. Bunlar; Antalya’da araştırma sahası içerisinde bulunan turizm kümelenmelerinin tespiti, evrimi ve dirençliliğidir.

Kümelenme analizleri sonucunda araştırma sahasında mekânsal birimler olarak kümelenmelerin olduğu istatistiksel olarak doğrulanmıştır. Dolayısıyla mekânsal peyzaj anlamlı bir şekilde güçlü faktörler tarafından şekillendirilmiştir. Kümelenme analizinden sonra kernel yoğunluk analizi ile kümelenmelerin sınırları ve elemanları belirlenmiştir. Bu sonuçlara göre belediye belgeli konaklama tesisleri araştırma sahasında yedi farklı küme alanı oluşturmuştur. Buna göre I. Küme Konyaaltı Kıyı Gerisi (54), II. Küme Kültür Mahallesi (27), III. Küme Kent Merkezi (66), IV. Küme Kaleiçi (113), V. Küme Lara-Şirinyalı (5), VI. Küme Lara-Barınaklar (20), VII. Küme Lara-Örnekköy (20) ’dür. Ayrıca sonuçlara göre bakanlık belgeli konaklama tesisleri

araştırma sahasında yedi farklı küme alanı oluşturmuştur. Buna göre I. Küme Konyaaltı Kıyı Şeridi (18), II. Küme Kent Merkezi (11), III. Küme Kaleiçi (16), IV. Küme Lara-Şirinyalı (6), V. Küme Lara-Barınaklar (4), VI. Küme Lara-Örnekköy (4) ve VII. Küme Kundu (32) 'dur. Bu kapsamdaki sonuçlar sahada idari ve mahalli sınırlardan bağımsız olarak konaklama sektörünün oluşturduğu kümelenmeleri göstermektedir. Bu bölümde sonuçlar nicel teknikler kullanılarak elde edildiği için birçok araştırma için sınanabilir.

Araştırma sahasında sektörel olarak kümelenme alanlarının tespit edilmesi araştırma sorusuna ve problemine yönelik dikkat edilecek mekânsal sınırları belirlemede oldukça faydalı olmuştur. Çünkü kümelenme alanları ilçelerin yüzölçümü sınırlarına göre oldukça dar bir alandadır. Dolayısıyla araştırma ve sonuçları için kümelenme analiziyle doğrudan temas eden mekânsal bağlam belirlenmiştir. Bu sayede araştırılan kavramsal çerçevenin hangi mekânda gerçekleştiğiyle ilgili daha sağlam bir ilişki ve analiz süreci yaşanmıştır. Ayrıca bu analizler sonucunda evren ve mekânsal ölçek arasındaki ilişki kurulmuş ve örneklem için de sağlam bir zemin oluşturulmuştur. Konaklama tesislerinin belirlenmesi evren içindeki amaçlı bir sınırlandırma yapılarak örneklem hakkında net birim sayısı elde edilmesi sağlanmıştır. Tespit edilen mekânsal dokuların yapısal ve demografik özellikleri irdelenmiştir. Bu sayede kümelenmelerde araştırılması gereken olgusal durumlar ele alınabilmektedir. Araştırma sonuçları bu özelliğiyle literatüre katkı sağlamaktadır. Araştırmada kullanılan kümelenme analizleri özellikle beşeri coğrafya araştırmalarında problem, teori ve mekân bağlantısını oluşturmada oldukça faydalı olduğu tespit edilmiştir. Çünkü yapılan birçok çalışmada problem, teori ve araştırma sahası arasında geniş boşluklar görülmektedir. Bu durum sonuçların doğru analizini etkilemekte ve araştırma sonuçlarının etkinliğini azaltmaktadır (Tekeli, 2008: Levent, 2013). Söz gelimi özellikle ulusal literatürde turizm coğrafyası alanında yapılan araştırmalarda il, ilçe veya mahalle gibi idari ölçeklerde araştırma sahalarının belirlenmesi, araştırma sonuçlarının etkisini

dağıtmaktadır. Bu nedenle öncelikle mekânsal birime indirgeme işlemi yapılmalıdır. Araştırma kapsamında kümelenme analizleriyle yapılan bu işlem araştırma sonuçlarına ve etkilerine daha iyi odaklanmasını sağlamıştır.

Bulguların ikinci boyutunda tespit edilen kümelenme alanları evrimsel bir bakış açısıyla oluşumları ve gelişim süreçleri incelenmiştir. Çünkü sekiz kümelenme alanının başlangıç dinamiği, gelişim süreci ve bugünkü mekânsal görünümü farklı bir seyir göstermektedir. Araştırma sahasının genelinde turizm konaklamaları pansiyonculuk türü ile başlamış küçük otellere doğru evrilmiştir. Bugün ise daha fazla çeşitlenerek butik otel ve büyük otel türleri de gelişmiştir. Dolayısıyla farklı türde ve yapıda konaklama işletmeciliği ve turizm pratikleri bulunmaktadır. Bu kapsamda sonuçlar bu kümelerin nasıl oluştuğunu, yaşam seyirlerinde güçlü ve zayıf yönlerinin hangi durumlar olduğunu değerlendirme imkânı vermiştir. Bu sayede krizleri nasıl geçirdiklerini ya da krizlerle nasıl değiştikleri elde edilmiş ve bugünkü mevcut durumları anlaşılmıştır. Dolayısıyla bu bölümde araştırma merkezinde oluşan farklı tür ve yapıda oluşan kümelenme olgusunun neden ve nasıl oluştuğu anlamaya çalışılmıştır. Bu durumun nedenlerinin anlaşılması için EEC kavramsal temaları destinasyon evrimini açıklamada kullanılmıştır. Araştırmanın bu bölümündeki bulgular, bir önceki bölümde tespit edilen kümelenmelerin bir anlamda doğrulamasını yapmıştır. Çünkü her bir kümenin gerçekten de farklı bir tür ve gelişim gösterdiği bu aşamada ayrıca ulaşılmıştır. Araştırmanın bu bölümünde bir diğer önemli sonuç kümelenme alanlarının oluşum dinamikleri tarihsel kaza, öz örgütlenme ve ortaya çıkış mekanizmalarına bağlı olarak gelişse de dönüşümünü ve değişimini sağlayan evrimsel mekanizmanın krizler ya da şokların olduğunun tespit edilmesidir. Çünkü canlı bir organizma kompleks bir varlık olarak kabul edilen kümelenme alanları krizlere karşı gelişen yeni koşullara uyum sağlama ya da dirençlilik kapasiteleri ölçüsünde gerçekleşmekte ve gelecek kuşaklara varlığını evrilerek aktarabilmektedir. Araştırmada saha incelemesinde elde edilen

veriler, evrimsel bakış açısıyla destinasyon değişiminin ve dönüşümünün nedenlerini açıklamaktadır. Destinasyon değişimi ve dönüşümünü açıklamada literatürden farklı olarak EEC'nin kavramsal temaları olan genelleştirilmiş darvinizm, karmaşıklık teorisi ve yol bağımlılığı teorisi hazır olarak kullanılmamıştır. Bu üç kavramsal tema yeniden değerlendirilerek destinasyon evrimini açıklamada faydalı olan kavramları alınarak yeniden bir kavramsal çerçeve sunulmuştur. Bu bakımdan literatüre yeni bir kavramsal ele alış sunularak tartışmaya açılmıştır. Bu ele alış biçiminin destinasyon evrimini ele alan turizm coğrafyası araştırmalarında oldukça faydalı olacaktır. Bu nedenle aynı ya da benzer olguların farklı araştırma sahalarında denenmesi destinasyon evrimini anlamada bilimsel literatüre önemli katkılar sunabilir. Bunun yanında kullanılan metafor ve kavramsal çerçevenin yeniden değerlendirilmesi EEC yaklaşımına da önemli bir katkı sağlamaktadır. Çünkü evrimsel sürecin temel dinamiğinin diğer çalışmalardan farklı olarak krizler ve krizleri aşmak için denenen yenilikler, rutinler ve dışsallıklar olduğunu iddia etmektedir. Araştırmanın bu bölümündeki bulgular bir sonraki boyut olan kümelerin dirençliliği aşamasında elde edilen bulguların hem geliştirilmesinde hem de nedensel açıklamaların yapılmasında oldukça faydalı olmuştur

Araştırmada, bilim dünyasında uzun zamandır var olan ve artan bir ilgiyle karşılaşan evrimsel yaklaşım ile sahada belirlenen olgular açıklamaya çalışılmıştır. Bu özelliğiyle araştırma, evrimsel düşüncenin sosyal bilimler alanında ve özelde beşeri coğrafya çalışmalarında mekân üzerinden yapılan analizleriyle önemli bir örnek teşkil etmektedir. Nitekim biyolojiden ödünç alınan evrimsel yaklaşım ve onun kavramsal temaları düşünsel ve teorik kapsamda felsefede bilim tarihi (Anlı, 2018) ve etik (Pinker, 2009; Bravo, 2018), psikolojide evrimsel psikoloji (Kirkpatrick, 2012), iktisatta kompleksite teorisi (Eren, Eser ve Kırer, 2009), oyun teorisi (Aydınolat, 2009) ve fikri mülkiyet (Yalçıntaş, 2010; 2016), teknoloji alanında patikaya bağımlılık (Dolanay ve Oğuztürk, 2019) gibi birçok yelpazede teorik yönü güçlü araştırma çerçevesi

sunmaktadır. Buna karşılık toplumsal ve mekânsal bağlamda uygulanan evrimsel çalışmaların çok sınırlı olduğu görülmektedir. Bu nedenle araştırmanın sonuçları toplumsal ve mekânsal dinamikleri anlamada evrimsel düşüncenin nasıl uygulanacağını tatbiki bakımından bu yaklaşıma önemli katkılar sağlayabilir.

Bulguların üçüncü bölümünde ise tespit edilen ve derinlemesine oluşumları incelenen kümelenmelerin oluşum ve gelişim sürecinde hayati bir dinamik oluşturan krizlere karşı dirençlilik kapasitesi ölçülmüştür. Çünkü daha önceki bulgularda krizlerin kümelenme alanını şekillendirdiği ve hayati değişikliklere sebep olduğu mekânsal bir bakış açısı ile ortaya koyulmuştur. Bu nedenle kümelenme alanlarının gelecekte muhtemel olarak karşılaşılabileceği krize karşı organizasyonel dirençliliği tespit edilmiş ve her bir kümenin farklı düzeyde dirençliliğe sahip olduğu bulunmuştur. Başka bir açıdan ise hangi küme daha yüksek ya da düşük dirençliliğe sahip olduğu tespit edilmiştir. Bu sayede kümelerin gelecekleri hakkında daha doğru kestirimler yapma imkânı sağlamıştır. Bu farklılıklar tesislerdeki katılımcıların cinsiyet, yaş, eğitim seviyesi, işletmedeki pozisyon ve sektördeki deneyim süreleri gibi nedenlere bağlı olmamıştır. Tesisler düzeyinde incelenen bağımsız değişkenler olan yatak kapasitesi, faaliyet süresi, işletme belgesi ve işletme türüne göre dirençliliği oluşturan boyutların anlamlı bir farklılık oluşturup oluşturmadığı kontrol edilmiş ve genel açıklayıcı sonuçlar elde edilememiştir. Son bağımsız değişken ise tesislerin bulunduğu küme düzeyine göre dirençliliği oluşturan boyutların anlamlı bir farklılık oluşturup oluşturmadığı kontrol edilmiştir. Buna göre bütün dirençlilik faktörlerinin kümelenme alanlarına göre ANOVA testi ile anlamlı farklılık gösterdiği sonucuna varılmıştır. Dolayısıyla mekâna özgü gelişmeler dirençlilik bağlamında en önemli değişken olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kapsamdaki bulgular genellemeler ve farklı alanlar için de uygulanabilmesi için dirençlilik ölçeği geliştirilmiştir. Bu analizler sayesinde araştırma sahasına ilişkin mekânsal ekonomilerin gelecekteki görünümleri için önemli tahminleri

yapılabilir. Araştırmanın bu bölümündeki istatistiksel sonuçlar, araştırmanın nitel verilerin temel alındığı evrimsel boyuttaki bulgular ile desteklenmiştir. Bu sayede araştırmada kullanılan üç kavramdan elde edilen bulgular birbirlerini tamamlamıştır.

Araştırma sonuçları mikro ölçekte turizme ilişkin bu derece farklı mekânsal birimlerin oluşması yönetim ve politikaların verimliliği için de önemli rol oynamaktadır. Bu nedenle araştırma alana ilişkin turizm politikalarının yapılması ve uygulanabilmesi için ayrıntılı ve derinlemesine bir tarihsel bakış açısı sunmaktadır. Bu nedenle uygulama ve yönetim için etkili ve verimli katkı sağlamaktadır. Bu kapsamdaki bulgular hem yerelde hem de ulusal ölçekte turizm plan ve politikalarına önemli bir altlık oluşturabilir. Zira turizm sektörü yapısı itibariyle krizlere en hassas sektör durumundadır ve sürdürülebilir bir turizm için krizler karşı dirençlilik hayati önem taşımaktadır.

Sonuç olarak çeşitli teorik kavramlar ve yöntemler bir tamamlama ilkesi ile mekânsal ekonomileri oluşturan destinasyonların gelişim süreci bu tez ile anlaşılmaya ve açıklanmaya çalışılmıştır. Araştırma sahası, karma yöntem yaklaşımıyla üç farklı kavramı bir arada kullanarak incelemiştir. Bu bakımdan literatüre gelecek çalışmalar bakımından önemli sonuçlar sunmuştur. Çünkü yöntemsel ve kavramsal çeşitlilik sahayı ve ele alınan olguyu daha geniş bir bakış açısıyla zamanda ve mekânda hareket ve kavrayış imkânı tanımaktadır (Brouder, Clave, Gill ve Ioannides, 2016). Bu bağlamda araştırma tasarımı farklı zaman ve mekânlarda uygulanabilir ve önemli sonuçlar sunabilir. Bu kapsamda gelecekte yapılacak turizm coğrafyası araştırmaları için yeni fikirler sunabilir.

Araştırma sürecinde kuşkusuz önemli sınırlılıklarla karşılaşmıştır. Bu sınırlılıkların başında tezin saha çalışması sürecinin pandemi koşullarında gerçekleşmiş olmasıdır. Bu durum insanların araştırmaya katılma kararını önemli ölçüde etkilemiştir. Yine de araştırma için yeterli katılımcı ile görüşme ve anket çalışmaları yapılmıştır.

Antalya’da turizm, yaklaşık 640 km’yi bulan uzun bir sahil şeridinde faaliyet gösteren irili ufaklı binlerce turizm tesisinde gerçekleştirilmektedir. Araştırmanın tüm Antalya’yı kapsayacak boyutta gerçekleştirilebilirliği mali sınırlılıklar nedeni ile imkânsızdır. Bu nedenle çalışma kent merkezi bölgesinde yapılmıştır. Bunun temel nedeni, kent merkezi bölgesinde otel sayısının ve kapasitelerinin fazla olması, coğrafi olarak yoğunlaşmanın daha fazla olması ve kümelenme potansiyelinin daha yüksek olduğunun varsayılmasıdır. Gelecek çalışmalar daha geniş alanları veya Antalya’da farklı bir bölge de bu prototipte bir araştırma yapmaları çok farklı sonuçlar elde edilebilir.

Ekonomi politikalarının belirlenmesinde en önemli unsur mekânsal değerlendirmelerdir (Eser ve Kırer, 2017). Bu araştırmada elde edilen sonuçlar Türkiye’de uygulanan turizm politikalarının mekâna olan tezahürünü incelemiştir. Dolayısıyla hem mikro ölçekte hem de makro ölçekte uygulanan doğru ve yanlış uygulamaların oluşacak mekânsal ekonomileri nasıl etkilediği Antalya özelinde incelenmiştir. Bu araştırmanın sonuçları özellikle hem Türkiye ölçeğinde hem de Antalya turizminin geleceği bakımından ders verici öğeler bulundurmaktadır ve uygulanacak politikalar öncesinde dikkat edilmesi gereken mekânsal farklılıklara işaret etmektedir. Çünkü turizme konu olan mekânsal potansiyellerimiz son yıllarda yanlış kullanımlar ve uygulamalar nedeniyle tahrip olmaktadır. Bu nedenle özellikle turizme dayalı bölgesel ekonomilerin sürdürülebilir olması, turizmin geleceği açısından son derece önemlidir. Bu nedenle, araştırma sahamızda olduğu kadar Türkiye ölçeğinde de turizm politikalarında, daha uzun bir perspektif veren sürdürülebilir turizm politikalarının geliştirilmesi gerekmektedir (Güney ve Somuncu, 2018). Araştırmaya yerelden bakıldığında ise Antalya turizmi için bazı hususlara dikkat edilmesi gerektiğini belirtmektedir:

- Kıyı olanaklarının halka ve turistlere ücretsiz tahsis edilmesi ya da makul seviyelerde tutulması, denetlenmesi uzun vadede Antalya turizmi için yararlı olabilir.
- Antalya'da konaklama tesislerinin oluşturduğu hizmet kalitesi uluslararası ölçekte sağlık turizmi ile çok önemli bir potansiyel oluşturmaktadır. Gerek yerel gerekse ulusal ölçekte sağlık turizmi için uygulanacak önemli politikalar turizmin geleceği için hayati bir rol oynamaktadır.
- Antalya'da konaklama sektörü daha önceden turizm dışı sektörlerde faaliyet gösteren girişimciler veya işletmeler tarafından deneme-yanılma yöntemiyle pratik edilmektedir. Bu durum sektörün kaliteli gelişim yönündeki en önemli engellerinden biridir.
- Türkiye ölçeğinde, kıyı turizmi bölgelerindeki yerel yönetimler ve merkezi yönetim arasındaki farklılıklar bölge turizmini birçok açıdan sürekli değişen güç ilişkilerinden dolayı olumsuz etkilemektedir.
- Günümüz turizm anlayışında yaşanan kişiselleşen ve yerelleşen beklentiler, bugün konaklama sektörü üzerinde önemli bir kırılma aşaması yaratmaktadır. Bu bağlamda mekânsal organizasyonlar planlanırken ve uygulanırken her şey dahil sisteminden butik otelciliğe evrilen bir talebi göz önüne alınmalıdır.
- Turizmde özellikle Y ve Z kuşağının kişisel ve yerel talepleri konaklama sisteminde başka bir kırılma da oluşturmuştur. Özellikle Airbnb gibi online konaklama uygulamaları sayesinde konaklama hizmeti sunan standart ve denetim altındaki işletmeler dışında bu hizmet sağlanmaya başlanmıştır. Bu kapsamda içeriği çok net olarak kesinleşmese de günlük kiralık daireler ya da apartlar olarak adlandırılan yeni konaklama

türlerinin ortaya çıkmıştır. Bu talep değişmesi Antalya özelinde iki farklı durumu ortaya çıkarmaktadır. Birincisi kayıt dışı günlük kiralık dairelerdir. Bu durum yerel halkı artan emlak maliyetleri tarafından büyük oranda etkilemeye başlamıştır. Sektöre etkileri ise özellikle her şey dahil sistemi geliştiremeyen pansiyon ve küçük otel işletmelerinde düşen talep olarak hissedilmektedir. İkincisi ise konaklama hizmetlerinin kayıt dışı olarak faaliyet göstermesi durumudur. Bu durum hem vergi gelirleri hem de güvenlik olanaklarını büyük ölçüde etkilemektedir. Yine de tüm bu çelişki ve olumsuz durumlara karşı karar alıcılar bu yeni gelişen talep koşullarını yasaklama mekanizmaları dışında uyum ve düzenleme yaklaşımı ile sisteme adapte etmelidir. Antalya farklı türde konaklama tesislerinin oluşturduğu kümelenme alanları bu yönde denemeler için önemli mekânsal olanaklar sunmaktadır.

- Antalya’da turizm sezonunun büyük oranda mevsimsel gelişmesi yıl içerisinde hem işletmeler hem çalışanlar bakımından birçok problem ortaya çıkarmaktadır. Bu nedenle Antalya’nın turizm potansiyelleri tekrardan değerlendirilerek, sektörün çeşitlendirilmesi ve turizm gelirlerinin 12 aya yayılması sağlanmalıdır.
- Uluslararası gelişmeler turizm sektörünü çok hızlı etkilemektedir. Bu bakımdan küresel ve bölgesel gelişmeler turizm sektörünün bu hassasiyetleri göz önünde bulundurularak izlenmeli ve uygun adımlar atılmalıdır.
- Sektörün tüm yönleriyle kontrolsüz büyümesi engellenmeli çünkü işletmelerin veya girişimcilerin başarısız olması büyük oranda arz fazlalığından kaynaklanan yoğun rekabet koşullarına yenik düşmektedir. Bu süreçte yalnızca doğal, mekânsal ve beşeri kaynak israfı değil aynı

zamanda gelecek talep koşullarını olumsuz etkileyecek birçok yan etki görülmektedir.

- Mevcut mekânsal ekonomisiyle Antalya’da konaklama arzı kümeler arası anlamlı farklılıklar göstermektedir. Yönetim ve turizm politikaları bu farklılıklar dikkate alınarak hayata geçirilmelidir.
- Konaklama tesisleri arasında gerçekleşen yoğun rekabet koşulları örgütlenme eksikliği nedeniyle artmaktadır. Mevcut örgütlenmeler sağlıklı bir işleyiş gösterememektedir.
- Kuşaklar arası farklı talepler yakın gelecekte e-spor, e-turizm gibi birçok olgusal durumu yakın gelecekte karşımıza çıkaracak bir gerçekliktir. Yerelde bu gelecek talepler için projeksiyonlar planlanmalıdır. Ayrıca yakın gelecekte turizm tüketicileri hem özü itibariyle hemde uygulamalarında konaklama tesislerinden doğal çevreye saygı, hayvanseverlik, insan haklarına saygı gibi beklentileri olacaktır. Bu durum önümüzdeki 10 – 20 yıllık dönemde hayata geçebilir. Bu bağlamda yeni tüketici profilleri için uygun dönüşümlerin hazırlıkları planlanmalıdır.
- Türkiye’nin pek çok yerinde olduğu gibi Antalya’da da özellikle apart otel olarak kullanılan daireler ve bazı pansiyonlarda ciddi şekilde kayıt dışılık söz konusudur. Bu durumun birçok asayiş problemini de beraberine getirmekle birlikte yerel turizmi ve ulusal gelirlerimizi olumsuz etkilemektedir. Bu nedenle ilgili kuruluşların bu tür konakla sistemleri ile etkin mücadele etmelidir.

KAYNAKLAR

- Agarwal, S. (1997). The resort cycle and seaside tourism: An assesment of its applicability and validity. *Tourism Management*, 18(2), 65-73.
- Akdeniz Üniversitesi Prof. Dr. Tuncer Karpuzoğlu Organ Nakli Eğitim, Araştırma ve Uygulama Merkezi. (2010). *Hakkımızda*.
<https://www.akdenizorgannakli.net/index.php/akdeniz-organ-nakli-merkezi-kurumsal/akdeniz-organ-nakli-merkezi-hakkinda> (Erişim tarihi: 24.08. 2021).
- Akıncıoğlu, M. (1996). *Antalya-Kemer’de Turizm Mekânına Planlamanın Etkisi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.
- Akkaşoğlu, S. (2013). *Krizlere Karşı Finansal Stratejiler: Antalya’da Konaklama İşletmelerine Yönelik Bir Araştırma* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Balıkesir Üniversitesi, Balıkesir, Türkiye.
- Akkaşoğlu, S. ve Met, Ö. (2013). Krizlerin Konaklama İşletmelerine Etkileri: Antalya’da Bir Araştırma, 14. *Ulusal Turizm Kongresi Bildiriler Kitabı* (ss. 1016–1030).
- Aktan, C. C. ve Yay, S. (2019). *Evrimsel İktisat*. E-Kitap: SOBİAD Hukuk ve İktisat Araştırmaları Yayınları.
- Akyol, C. ve Zengin, B. (2020). Destinasyon Kavramının Yeniden Yapılandırılması Üzerine Düşünsel Bir İnceleme. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(3), 2472-2485.
- Alberti, F. G., & Giusti, J. D. (2012). Cultural heritage, tourism and regional competitiveness: The Motor Valley cluster. *City, Culture and Society*, 3(4), 261-273.

- Alexander, D.E. (2013). Resilience and disaster risk reduction: An etymological journey, *Natural Hazards and Earth System Sciences*, 13, 2707–2716.
- Alpan, A. (2013). *Urban restructuring process of Antalya Walled-Town and the roles of stakeholders*, (Unpublished master dissertation). METU, Ankara, Turkey.
- Alpar, R. (2010). *Spor, Sağlık ve Eğitim Bilimlerinde Örneklerle Uygulamalı İstatistik ve Geçerlik-Güvenirlik*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Altuğ, F. (2017). Evrimsel Ekonomik Coğrafya Perspektifinden Bölgesel Ekonomik Gelişme: Yol Bağımlılığı ve Kilitlenme Yaklaşımı. *Marmara Coğrafya Dergisi*, (36), 97-110.
- Andersson, T., Serger, S.S., Sörvik J., & Hansson, E.W. (2004). *The cluster policies whitebook*. Malmö: IKED.
- Anlı, Ö. F. (2018). Evrim Teorisi Işığında Epistemoloji: Bilim Teorisisnin Gelişim Çizgisi Evrimseldir-Karl Popper’ın Teorisi ile Bilim Teorilerine Bakmak. *Historia 1923*. 5(1), 104-126.
- Antalya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. (t.y.). *Atatürk Evi ve Müzesi*. <https://antalya.ktb.gov.tr/TR-67550/antalya-ataturk-evi-ve-muzesi.html> (Erişim Tarihi: 18.08.2021).
- Araz Takay, B. (2009). *Evrimsel İktisat ve Sosyo-Ekonomik Değişim* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
- Arsezen Otamış, P. (2013). *Antalya Turizm Kümesinin Algılanan Performansının Yapısal Eşitlik Modeli İle Analizi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Akdeniz Üniversitesi, Antalya, Türkiye.
- Ateş, K. (2009). *Dünü ve Bugünüyle Evrim Kuramı*. Ankara: Evrensel.

- Aydınoat, E. (2009). Sağdan Git Hep Sağdan, Kaldırımın Sağından!. M. Kaymak ve A. Şahinöz (Ed.), *Darwin ve Evrimsel İktisat Sempozyumu* (ss. 127-140). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Bağcı, E., & İçöz, O. (2019). Digitalized tourism through Z and Alpha generation. *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 232-256.
- Bakırcı, Ç. M. (2013). Birlikte Evrim. İçinde *Evrin Ağacı Bilim Sözlüğü*. <https://evrimagaci.org/birlikte-evrim-6641> (Erişim Tarihi: 12.02.2021).
- Bauman, Z. (2000). *Siyaset Arayışı* (T. Birkan Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Bazın M., ve Tapıa, S., D. (2015). *Türkiye Coğrafyası*. İstanbul: İletişim yayınları.
- Belussi, F., & Caldari, K. (2009). At the origin of the industrial district: Alfred Marshall and the Cambridge school. *Cambridge Journal of economics*, 33(2), 335-355.
- Borgatti, S. P., Everett, M. G., & Johnson, J. C. (2018). *Analyzing social networks*. Sage.
- Boschma, R. (2015). Towards an evolutionary perspective on regional resilience. *Regional Studies*, 49(5), 733-751.
- Boschma, R., & Frenken, K. (2011). The emerging empirics of evolutionary economic geography. *Journal of economic geography*, 11(2), 295-307.
- Boschma, R., & Martin, R. (2010). *The handbook of evolutionary economic geography*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing Limited.
- Bozgeyik, A. (2004). *Krizleri fırsata dönüştürmek*. İstanbul: Hayat Yayıncılık.
- Bravo, H. (2018). Doğanın Armağanı Olarak Ahlak: Darwinci Etik. *Historia 1923*. 5(1), 127-142.
- Brouder, P. (2014). Evolutionary economic geography: A new path for tourism studies?. *Tourism Geographies*, 16(1), 2-7.

- Brouder, P. (2017). Evolutionary economic geography: reflections from a sustainable tourism perspective. *Tourism Geographies*, 19(3), 438-447.
- Brouder, P. (2020). Reset redux: possible evolutionary pathways towards the transformation of tourism in a COVID-19 world. *Tourism Geographies*, 22(3), 484-490.
- Brouder, P., & Eriksson, R. H. (2013). Tourism evolution: On the synergies of tourism studies and evolutionary economic geography. *Annals of Tourism Research*, 43, 370-389.
- Brouder, P., Clavé, S. A., Gill, A., & Ioannides, D. (Eds.). (2016). *Tourism destination evolution*. London, New York: Routledge.
- Buhalis D. (2000). Marketing the competitive destination of the future. *Tourism Managemet*, 2(2), 97-116.
- Butler, R. (1980). The concept of a tourist area cycle of evolution: Implications for management of resources. *Canadian Geographer*, (24), 5-12.
- Butler, R. W. (2017). *Tourism and resilience*. Boston: CABI.
- Büyüköztürk, Ş. (2016). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*. (22. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Caplan, C. (1984). *Principles of preventive psychiatry*. New York: Basic Books.
- Carrillo, M., & Jorge, J. M. (2017). Multidimensional analysis of regional tourism sustainability in Spain. *Ecological Economics*. 140, 89-98.
- Chhetri, A., Chhetri, P., Arrowsmith, C., & Corcoran, J. (2017). Modelling tourism and hospitality employment clusters: a spatial econometric approach. *Tourism Geographies*, 19(3), 398-424.

- Cloke, P, Crang, P, & Goodwin, M. (2013). *Introducing human geographies*. London: Routledge.
- Coombs, W. T. (2007). Protecting organization reputations during a crisis: The development and application of situational crisis communication theory. *Corporate reputation review*, 10(3), 163-176.
- Creswell J. W. ve Plano Clark. (2018). *Karma Yöntem Araştırmaları Tasarımı ve Yürütülmesi* (Y. Dede ve S. Beşir Demir, Çev. Ed.). 3. Baskı. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Creswell, J. W. (2017). *Karma Yöntem Araştırmalarına Giriş* (M. Sözbilir, Çev.). Ankara: Pegem Akademi.
- Çakır, Ö. (2002). *Konaklama İşletmelerinde Satış ve Pazarlama Hatalarından Kaynaklanan Gelir Kayıplarının Tespiti ve Önlenmesi (Belek Yöresinde Bir Uygulama)* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Balıkesir Üniversitesi, Balıkesir, Türkiye.
- Çetin, İ. (2012). Kentsel Ayrışma ve Mekânsal Kümelenme Biçimleri. *İdealkent*, 3(7), 160-186.
- Çiçek Şentürk, Ö. (2020). *Argümantasyon Destekli Eğitici Çizgi Romanların Öğrencilerin Çevreye Yönelik İlgi, Motivasyon ve Akademik Başarılarına Etkisi İle Öğrenci Deneyimleri* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
- Çimrin, H. (2005). *Antalya Kent Kronolojisi*. Antalya: Antalya Ticaret ve Sanayi Odası Yayınları.
- Çimrin, H. (2018). *Antalya Turizminde İlk Adımlar... ve Sonrası*. Antalya: Antalya Ticaret ve Sanayi Odası Yayınları.

- Çolak, H. E., ve Çan, G. (2007). Sağlık CBS Uygulamalarında Konumsal Kümeleme Yönteminin Kullanımı. *TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası Ulusal Coğrafi Bilgi Sistemleri Kongresi*. KTÜ, Trabzon.
- Çubukçu, K. M. (2015). *Planlamada ve Coğrafyada Temel İstatistik ve Mekânsal İstatistik*. Ankara: Nobel.
- Demiray, G. (2019). *Kriz Önleme Stratejisi Kapsamında Otel İşletmelerinin Uygulamış Olduğu Politikalar: Antalya Örneği* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta, Türkiye.
- Demirgil, H., Ünlü, H., Sezgin, A., Sungur, O. ve Dulupçu, M. A. (2016). Alanya Turizm Sektöründe Kümelenme ve Ağyapı Analizi. *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 8(1), 25-41.
- Demirtaş, B. (2017). *Ekonomik Krizler ve Siyasi Gelişmelerin Antalya Turizmine Yansımaları: Rusya Pazarı* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir, Türkiye.
- Diamond, J. (2002). *Tüfek, Mikrop ve Çelik* (Ü. İnce Çev.). Ankara: TÜBİTAK Yayınları.
- Dinç, G. (2012). Cumhuriyet'in İlk Nüfus Sayımına Göre Antalya'nın Demografik Yapısı. *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, (12), 65-87.
- Doğantan, E. (2017). *Turizmde Kırılganlık ile Rezilyans Kapasitesi İlişkisi: Farklı Turizm İşletmelerinde Karşılaştırmalı Bir Analiz* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Anadolu Üniversitesi, Eskişehir, Türkiye.
- Dolanay, S. S. ve Oğuztürk, B. S. (2019). Otomotiv Sanayinde Teknoloji Geliştirme Yeteneğinin Kazanılması ve Patika Bağlılığı (Güney Kore–Türkiye). *Süleyman*

Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 24(3), 495-511.

Doxey, G. V. (1975). A causation theory of visitor-resident irritants: methodology and research inferences. In *Travel and Tourism Research Association Sixth Annual Conference Proceedings*, (pp. 195-198).

Duman, T., & Kozak, M. (2010). The Turkish tourism product: Differentiation and competitiveness. *Anatolia*, 21(1), 89-106.

Ekici, R. (2013). *Destinasyon Yaşam Seyri ve Yerel Halkın Turizm Gelişimine İlişkin Tutumlarının İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Üniversitesi, Antalya, Türkiye.

Emekli, G. (2014). İkinci Konut Kavramı Açısından Turizm Coğrafyasının Önemi ve Türkiye'de İkinci Konutların Gelişimi. *Ege Coğrafya Dergisi*, 23(1), 25-42.

Eren, E., Eser, R. ve Kırer, H. (2009). Kompleksite İktisadi ve Ekonofizik. M. Kaymak ve A. Şahinöz (Ed.), *Darwin ve Evrimsel İktisat Sempozyumu* (ss. 127-140). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.

Erkuş Öztürk, H. (2008). *The role of local and global networking for tourism firms and clusters: The case of Antalya* (Unpublished doctoral dissertation). METU, Ankara, Turkey.

Erman, O. (2017). Mekânsal Komşuluk Kavramı Üzerinden Mimari Mekânın Analizi. *Çukurova Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 32(1), 165-176.

Eser, R. ve Kırer, H. (2017). Mekânsal İktisat ve Mekânsal Kompleksite Üzerine Bir Değerlendirme. *Yıldız Social Science Review*, 3(2), 137-156.

Esri. (t.y.). *How Kernel Density Works*. <https://pro.arcgis.com/en/pro-app/tool-reference/spatial-analyst/how-kernel-density-works.htm> (Erişim Tarihi: 18.06.2019).

Essletzbichler, J., & Rigby, D. L. (2007). Exploring evolutionary economic geographies. *Journal of Economic Geography*, 7, 549-571.

Essletzbichler, J., & Rigby, D. L. (2010). Generalized Darwinism and evolutionary economic geography. In R. Boschma, & R. Martin (Eds.), *The handbook of evolutionary economic geography* (pp. 43-61). Cheltenham: Edward Elgar Publishing Limited.

Eurostat Statistics Explained. (2017). Nights spent in tourist accommodation, 2017 (million nights spent by residents and non residents in tourist accommodation, by NUTS 2 regions). [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Nights spent in tourist accommodation, 2017 \(million nights spent by residents and non-residents in tourist accommodation, by NUTS 2 regions\) RYB19.png](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Nights_spent_in_tourist_accommodation,_2017_(million_nights_spent_by_residents_and_non-residents_in_tourist_accommodation,_by_NUTS_2_regions)_RYB19.png) (Erişim Tarihi: 26.03.2019).

Evci, N. ve Aylar, F. (2017). Derleme: Ölçek Geliştirme Çalışmalarında Doğrulaıcı Faktör Analizinin Kullanımı. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(10), 389-412.

Floyd, M. F., Gibson, H., Pennington-Gray, L., & Thapa, B. (2004). The effect of risk perceptions on intentions to travel in the aftermath of September 11, 2001. *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 15(2-3), 19-38.

George, D., & Mallery, P. (2009). *SPSS for Windows Step by Step: A Simple Study Guide and Reference, 17.0 Update*. 10. Edition. Boston: Pearson Education Limited.

- Getz, D. (1992). Tourism planning and destination life cycle. *Annals of Tourism Research*, 19(4), 752-770.
- Gilbert, E. (1939). The growth of inland and seaside health resorts in England. *The Scottish Geographical Magazine*, 55(1), 16-35.
- Glaesser, D. (2006). *Crisis management in the tourism industry*. New York: Routledge.
- Göçen, S. (2013). *Turizm Sektöründe Kümelenmenin Rekabetçi Avantaj Açısından Katkılarının Belirlenmesi: Antalya Turizm Bölgesi Örneği* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta, Türkiye.
- Grabher, G. (1993). The weakness of strong ties; the lock-in of regional development in Ruhr area. In G. Grabher (Ed.), *The embedded firm; on the socioeconomics of industrial networks*, (pp. 255-277). Routledge.
- Graham, B. (1995). *Geography and air transport*. John Wiley & Sons.
- Greene, J. C., Caracelli, V. J., & Graham, W. D. (1989). Toward a conceptual framework for mixed-method evaluation designs. *Educational Evaluation and Policy Analysis*, 11, 255-274.
- Gülbahar, O. (2009). 1990'lardan Günümüze Türkiye'de Kitle Turizminin Gelişimi ve Alternatif Yönelimler. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(1).
- Güney, İ. ve Somuncu, M. (2018) Kuşadası İlçesi'nde Turizmin Yaşam Döngüsü: Mekânsal ve Toplumsal Öğeler Üzerinden Bir Değerlendirme. *Türk Coğrafya Dergisi*, (71), 101-116.
- Gürses, A. (2007). *Turizm Sektöründe Sezon Dışı Talebi Canlandırma Stratejileri: Antalya İli Örneği* (Yayımlanmamış Tezsiz Yüksek Lisans Projesi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, Türkiye.

- Haber Antalya. (18.02.2018). *Salı Sohbetleri-111: Eski başkanım demeye utaniyorum*.
<https://www.haberantalya.com/sali-sohbetleri-111-eski-baskanim-demeye-utaniyorum/429738/> (Erişim tarihi: 24.01. 2021).
- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., Anderson, R. E., & Tatham, R. L. (2014). *Multivariate data analysis*. 8. Edition. Harlow: Pearson Education Limited.
- Hall, C. M. and Müller, D. K. (2004) “Introduction to second homes, curse or blessing? Revisited” In Hall, C.M., Müller, D.K. (eds.), *Tourism, mobility and second homes between elite landscape and common ground*, Channel View Publications, Clevedon, 3-14.
- Hall, C. M., Prayag, G., & Amore, A. (2017). *Tourism and resilience: Individual, organisational and destination perspectives*. Bristol: Channel View Publications.
- Hall, C.M. (2016) Putting ecological thinking back into disaster ecology and responses to natural disasters. In C.M. Hall, S. Malinen, R. Vosslander and R. Wordsworth (eds) *Business and Post-Disaster Management: Business, Organisational and Consumer Resilience and the Christchurch Earthquakes* (pp. 269–292). Abingdon: Routledge.
- Hanna, M. (1986). *Sightseeing Trends in 1999*. Londra: English Tourism Council.
- Harvey, D. (1992). *class structure and the theory of residential differentiation*. 2 Edition. Blackwell, UK.
- Harvey, D. (2003). *Sosyal Adalet ve Şehir*. İstanbul: Metis.
- Harvey, D. (2006), Space as a keyword, In D. Gregory & N. Castree (Eds.), *David Harvey: A Critical Reader* pp. 270–293, Oxford: Blackwell.
- Harvey, D. (2012), *Sermayenin Mekânları*. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Harvey, D. (2014). *Sermayenin Muamması* (S. Savran, Çev.). İstanbul: Sel Yayıncılık.

- Hassink, R. (2010). 21 Locked in decline? On the role of regional lock-ins in old industrial areas. In R. Boschma & R. Martin (Eds.), *The handbook of evolutionary economic geography* (pp. 450-468). Edward Elgar Publishing.
- Hassink, R., Klaerding, C., & Marques, P. (2014). Advancing evolutionary economic geography by engaged pluralism. *Regional Studies*, 48(7), 1295-1307.
- Haugland S. A., Ness, H., Grønseth, B. & Aarstad, J. (2011). Development of tourism destinations - An integrated multilevel perspective. *Annals of Tourism Research*, 38(1), 268-290.
- Haywood, K. (1986). Can the tourist-Area lifecycle be made operational?. *Tourism Management*, 7(3), 157-167.
- Hodgson, G. M. (2009). Agency, institutions, and Darwinism in evolutionary economic geography. *Economic Geography*, 85(2), 167-173.
- Holling. C.S., (1973), Resilience and stability of ecological systems. *Annual Review of Ecology and Systematics*, 4, 1–23.
- Hsueh, Y. H., & Tseng, H. Y. (2013). Exploring the clustering location of accommodation units through the tourism development in the cing jing area of taiwan. *International Journal of Basic & Applied Sciences*, 13(4), 34-39.
- Ioannides, D., Halkier, H., & Lew, A. A. (2014). Special issue introduction: evolutionary economic geography and the economies of tourism destinations. *Tourism Geographies*, 16(4), 535-539.
- İlban, M. O., Bezirgan, M. ve Yıldırım, H. H. (2013, Ekim). Ülkelerin Gelişmişlik Düzeylerine Göre 2008 Küresel Krizinin Turizm Sektörü Üzerindeki Etkilerinin Belirlenmesi, *14. Ulusal Turizm Kongresi Bildiriler Kitabı* (ss. 1031–1055).

- Jackson, J., & Murphy, P. (2006). Clusters in regional tourism An Australian case. *Annals of Tourism research*, 33(4), 1018-1035.
- Kachniewska, M. (2013). Towards the definition of a tourism cluster. *Journal of entrepreneurship, management and innovation*, 9(1), 33-56.
- Kapan, K. (2018). *Turizm Faaliyetlerinin Şehirsel Gelişmeye Etkileri: Antalya Örneği* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.
- Kapan, K. ve Timor, D. A. N. (2018). Turizm Faaliyetlerinin Şehirsel Gelişmeye Etkileri: Antalya Örneği. *Coğrafya Dergisi*, 37, 47-56.
- Karaköse, M. (2015). *Türk Savunma Sanayisini Geliştirmeye ve Desteklemeye Yönelik Yeni Bir Strateji: Kümelenme* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Harp Akademileri, İstanbul, Türkiye.
- Kaya, İ. & Atçı, D. (2015). Türk turizm sektöründe çalışma saatlerinin analizi ve değerlendirilmesi. *Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(2), 23-47.
- Kaygalak, İ. (2011). *Türkiye’de Sanayi Kümelenmesi: Uşak Örneği* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ege Üniversitesi, İzmir, Türkiye.
- Kaygalak, İ. (2020). *Mekân ve Ekonomi, Ekonomik Coğrafyada Yeni Yaklaşımlar*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Keleş, A. (2018). *Türkiye’de Turizm Sektöründe Yaşanan Krizlere Yönelik Uygulanan Kamu Politikalarının Etkinlik Analizi (Antalya İli Konaklama İşletmeleri Örneği)* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya, Türkiye.
- Kendra, J. M., & Wachtendorf, T. (2002). Elements of community resilience in the World Trade Center attack. In *48th North American Meeting of the Regional Science Association* (pp. 97-103).

- Kervankıran, İ. (2015). Turizmde Mekânsal Veri Analizi Tekniklerinin Kullanımı: Türkiye'de İlçelere Göre Konaklama Örneği. *Zeitschrift für die Welt der Türken/Journal Of World Of Turks*, 7(2), 217-241.
- Kirkpatrick, L. A. (2012). Attachment theory and the evolutionary psychology of religion. *International Journal for the Psychology of Religion*, 22(3), 231-241.
- Koca, R., Güney, İ., Altundal Öncü, M., & Somuncu, M. (2016). Korunan Alanlarda Etkili Planlama ve Sürdürülebilir Alan Yönetimi Üzerine Kaçkar Dağları Milli Parkı'nın İncelenmesi. *Uluslararası Coğrafya Sempozyumu* (ss. 13-14).
- Kocaoğlu, İ. (2013). *Firma Rekabet Gücünü Arttıran Faktörler ve Kümelenme Yaklaşımı. Türkiye'de Doğal Taş Kümelenmelerinin Rekabet Gücü Açısından İncelenmesi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ege Üniversitesi, İzmir, Türkiye.
- Kozak, M. A. Evren, S. ve Çakır, O. (2013). Tarihsel süreç içinde turizm paradigması. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 24(1), 7-22.
- Köroğlu, Ö. ve Karaman, S. (2014). Doğaya Dayalı Turizm Faaliyetlerinin Gelişiminde Toplum Temelli Doğal Kaynak Yönetiminin Önemi. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, (1), 95-106.
- Kundak, S. (2013). Cascading and unprecedented effects of disasters in urban system. In *Intelligent Systems and Decision Making for Risk Analysis and Crisis Response* (pp. 759-764). CRC Press.
- Kundak, S. (2017). Radix of resilience. *Resilience*, 1(1), 55-69.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı (2012). *Türkiye'de Turizm Sektörüne Sağlanan Teşvik ve Destekler*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım ve işletmeler Genel Md.
- Kümbetoğlu, B. (2005). *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*. Bağlam Yayıncılık, İstanbul.

- Lee, A. V., Vargo, J., & Seville, E. (2013). Developing a tool to measure and compare organizations resilience. *Natural hazards review*, 14(1), 29-41.
- Lefebvre, H. (2014), *Mekânın Üretimi* (I. Ergüden, Çev.). 2. Baskı. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Levent, T. (2013). Mekân Kavramsallaştırmasına İlişkin Genel Bir Değerlendirme: Mekânsal Çözümleme ve Temsil. A. Demirci ve Y. Arı (Ed.), *Coğrafyacılar Derneği Yıllık Kongresi Bildiriler Kitabı* (ss. 756-763).
- Lew, A.A., Ng, P.T., Ni, C.C., & Wu, T.C. (2016). Community sustainability and resilience: Similarities, differences and indicators. *Tourism Geographies*, 18 (1), 18–27.
- Luthe, T., & Wyss, R. (2014). Assessing and planning resilience in tourism. *Tourism Management*, 44, 161-163.
- Ma, M. (2013). *Tourism Area Development from an Evolutionary Economic Geography Perspective: The Case of Guilin, China* (Unpublished doctoral dissertation). Kiel University, Kiel, Germany.
- Ma, M., & Hassink, R. (2013). An evolutionary perspective on tourism area development. *Annals of Tourism Research*, 41, 89-109.
- Majewska, J. (2015). Inter-regional agglomeration effects in tourism in Poland. *Tourism Geographies*, 17(3), 408-436.
- Malpas, J. (2012). Putting space in place: Philosophical topography and relational geography. *Environment and Planning*, 30(2), 226–242.
- Mansuroğlu, S., Gülyavuz, P. ve Taşcıoğlu, S. (2008). Belek ve Kundu Çevresinde Karayolu Sistemlerinin Kıyı Kullanımına Etkileri. L. Balas (Ed.), *Türkiye'nin*

Kıyı ve Deniz Alanları VII. Ulusal Kongresi Bildiriler Kitabı (ss. 27-30).

Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi.

Martin, B., & Uysal, M. (1990). An examination of the relationship between carrying capacity and the tourism life cycle: Management and policy implications. *Journal of Environmental Management*, (31), 327-333.

Martin, R. (2012). Regional economic resilience, hysteresis and recessionary shocks. *Journal of economic geography*, 12(1), 1-32.

Martin, R., & Sunley, P. (2006). Path dependence and regional economic evolution. *Journal of economic geography*, 6(4), 395-437.

Martin, R., & Sunley, P. (2007). Complexity thinking and evolutionary economic geography. *Journal of economic geography*, 7(5), 573-601.

Martin, R., & Sunley, P. (2015). Towards a developmental turn in evolutionary economic geography?. *Regional Studies*, 49(5), 712-732.

Maser, C. (1998). *Vision and Leadership in Sustainable Development*. CRC Press.

Maskell, P., & Kebir, L. (2006). What qualifies a cluster theory. In B. Asheim, P. Cooke, R. Martin (Eds), *Cluster and Regional Development: Critical Reflections and Explorations* (pp. 31-47). New York: Routledge Taylor & Francis Group Press.

Massey, D. (2005). *For space*. London: Sage.

McManus, S. (2008). *Organisational resilience in New Zealand* (Unpublished Doctoral Dissertation). Univ. of Canterbury, Christchurch, New Zealand.

McManus, S., Seville, E., Vargo, J., & Brunsdon, D. (2008). Facilitated process for improving organizational resilience. *Natural Hazards Review*, 9(2), 81-90.

- Miller, M. M., & Gibson, L. J. (2005). Cluster-based development in the tourism industry: putting practice into theory. *Applied Research in Economic Development*, 2(2), 47-63.
- Mirza, N. (2016). İzmir Medikal Turizm Kümelenme Potansiyeli. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18(4), 743-768.
- Muğla Valiliği, M. (2010). *Muğla İli Turizm Sektörünün Kümelenme Analizi ve Makro Düzey Stratejik Planı*. Muğla: Muğla Valiliği.
- Mutlu, E. E. ve Başer, G. (2020). Turizm Yatırım Teşvikleri Çerçevesinde Antalya. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 31(3), 264-275.
- Müderrişoğlu, B. ve Gezici Korten, E. F. (2015). Mevcut Yığılmaların Kümelenmeye Dönüşümünde İlişkilerin Mekânsal Dağılımı ve Yakınlık Olgusu. *Planlama Dergisi*, 25(2), 107-121.
- Myer, R. A., & Moore, H. B. (2006). Crisis in context theory: An ecological model. *Journal of Counseling & Development*, 84(2), 139-147.
- Nelson, R. R. (1994). The co-evolution of technology, industrial structure, and supporting institutions. *Industrial and corporate change*, 3(1), 47-63.
- Nelson, R. R., & Winter, S. G. (1982). The Schumpeterian tradeoff revisited. *The American Economic Review*, 72(1), 114-132.
- Nofi, A. A. (2000). *Defining and measuring shared situational awareness*. Center For Naval Analyses Alexandria VA.
- Nolan, R. L., & Croson, D. C. (1995). *Creative destruction: A six-stage process for transforming the organization*. Harvard Business Press.
- Novelli, M., Schmitz, B., & Spencer, T. (2006). Networks, clusters and innovation in tourism: A UK experience. *Tourism management*, 27(6), 1141-1152.

- Okuyucu, A., & Somuncu, M. (2015). Yalova-Çınarcık'taki İkinci Konutların Ekonomik Etkilerinin Değerlendirilmesi. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 13(2), 139-160.
- Ongun, U. (2004). *Krizlerin Antalya Turizmine Etkileri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta, Türkiye.
- Orchiston, C., Prayag, G., & Brown, C. (2016). Organizational resilience in the tourism sector. *Annals of Tourism Research*, 56, 145-148.
- Öksüz, B. ve Batu, M. (2017). Kriz İletişimi ve Turizm: 2016 Yılı Terör Saldırıları. *Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Medya ve İletişim Araştırmaları*, (1), 85-108.
- Özdamar, K. (2017). *Ölçek ve Test Geliştirme Yapısal Eşitlik Modellemesi IBM SPSS, IBM SPSS AMOS ve MINTAB Uygulamalı*. Eskişehir: Nisan Kitabevi.
- Özgüç, N. (1994). *Beşeri Coğrafya 'da Veri Toplama ve Değerlendirme Yöntemleri*, 3. Baskı, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Basımevi ve Film Merkezi.
- Özgüç, N. (2003). *Turizm Coğrafyası Özellikler ve Bölgeler*, 4. Baskı, İstanbul: Çantay Kitabevi.
- Özoran, B. A. (2017). Kaos: Örgütler İçin Bir Risk Mi Yoksa Bir Fırsat Mı? *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 6(4), 253-269.
- Özyurt, P. M. (2018). *Turizm Gelişiminin Yerel Halkın Bireysel ve Toplumsal Yaşam Kalitesi Üzerine Etkilerinin İncelenmesi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Akdeniz Üniversitesi, Antalya, Türkiye.
- Pallant, J. (2016). *SPSS Kullanma Klavuzu-SPSS ile Adım Adım Veri Analizi* (S. Balcı, & B. Ahi, Çev.). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Papatheodorou, A. (2004). Exploring the evolution of tourism resorts. *Annals of tourism research*, 31(1), 219-237.

- Pavlovich, K. (2014). A rhizomic approach to tourism destination evolution and transformation. *Tourism Management*, 41, 1-8.
- Pendall, R., Foster, K., & Cowell, M. (2010) Resilience and regions: Building understanding of the metaphor. *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society* 3, 71–84.
- Pinker, S. (2009). Evrim ve Etik. *Cogito*. 60-61, 299-308.
- Plog, S. (1974). Why destination areas rise and fall in popularity. *The Cornell Hotel and Restaurant Quarterly*, (14), 55-58.
- Porter M. (1998). *Clusters and the new economics of competition*. Boston: Harvard Business Review.
- Reggiani, A., & Nijkamp, P. (2006). Space in motion. In A. Reggiani & P. Nijkamp (Eds.), *Spatial Dynamics, Networks and Modelling*, (pp. 1-12), Northampton: Edward Elgar Publishing.
- Ritchie, B. W. (2004). Chaos, crises and disasters: a strategic approach to crisis management in the tourism industry. *Tourism Management*, 25, 669-683.
- Ritchie, B. W. (2009). *Crisis and disaster management for tourism*. Channel View Publications.
- Rodrigue, J., P. (2020). *The Geography of Transport Systems*. 5. Edition. New York: Routledge.
- Saarinen, J. (2004). ‘Destinations in change’ The transformation process of tourist destinations. *Tourist studies*, 4(2), 161-179.
- Sarkım, M. (2007). *Sürdürülebilir Turizm Kapsamında Turistik Ürün Çeşitlendirme Politikaları ve Antalya Örneği* (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, Türkiye.

- Sayer, A. (2000). *Realism and Social Science*. SAGE Publications.
- Sayın, M. (2017) *Bölgesel Rekabetçilik ve Kümelenme: Alanya Turizm Konaklama Sektörü, Küme Analizleri ve Strateji Önerisi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta, Türkiye.
- Sayın, M. ve Dulupçu, M. A. (2018). Bölgesel Rekabetçilik İçin Küme Yaklaşımı: Alanya Turizm Konaklama Sektörü İçin Küme Strateji Önerisi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 31(1), 370-415.
- Schot, J., & Geels, F. W. (2007). Niches in evolutionary theories of technical change. *Journal of Evolutionary Economics*, 17(5), 605-622.
- Schumpeter, J.A. (1942) *Capitalism, socialism and democracy*. 3rd Edition. London: George Allen and Unwin.
- Seçer, İ. (2018). *Psikolojik Test Geliştirme ve Uyarlama Süreci: Spss Ve Lisrel Uygulamaları*. Ankara: Anı yayıncılık.
- Sever, P. ve Girgin, G. K. (2019). Turistlerin Restoran Deneyimleri ile Destinasyonu Tekrar Ziyaret Etme Niyeti Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi: İstanbul Örneği. *Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research*, 3(2), 241-263.
- Sharpley, R. (2010). *The myth of sustainable tourism*. CSD Center for Sustainable Development.
- Sheffi, Y., & Rice Jr, J.B. (2005). A supply chain view of the resilient enterprise. *MIT Sloan Management Review*. 47 (1), 41–48.
- Silverman, B. W. (1986). *Density estimation for statistics and data analysis*. London: Chapman and Hall/CRC.
- Smith, N. (2017). *Eşitsiz Gelişim* (E. Soğancılar, Çev.). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Soja, E. (2017). *Postmodern Coğrafyalar* (Y. Çetin, Çev.). İstanbul: Sel Yayıncılık.

- Somuncu, M. (2018). İklim Değişikliği Türkiye Turizmi için Bir Tehdit mi, Bir Fırsat mı. *TÜCAUM 30. Yıl Uluslararası Coğrafya Sempozyumu*, 748-771.
- Somuncu, M., Akpınar, N., Çabukkaya, N., Kurum, E., & Ecerel, T. Ö. (2012). *Doğu Karadeniz Bölgesi Yaylarında Çevresel Değişim*. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınevi.
- Sönmez, S., Apostolopoulos, Y., & Tarlow, P. (1999). Tourism in crisis: Managing the effects of terrorism. *Journal of Travel Research*. 38(1), 13–18.
- Stansfield, C. (1978). Atlantic City and resort cycle. *Annals of Tourism Research*, 5(2), 238-251.
- Stephenson, A. V., Vargo, J., and Seville, E. (2010). Measuring and comparing organisational resilience. *Australian Journal of Emergency Management*, 25(2), 27–32.
- Şavran, T. G. (2009). Sosyolojide Nicel ve Nitel Araştırma Yöntemleri. N. Suğur (Editör), *Sosyolojide Araştırma Yöntem ve Teknikleri*. (ss. 78-96). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Şeker, H ve Gençdoğan, B. (2014). *Psikolojide ve Eğitimde Ölçme Aracı Geliştirme*. 2. Basım. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2013). *Using multivariate statistics*. 6. Edition. Boston: Pearson Education Limited.
- Tekeli, İ. (2008). Bir Plancı/Araştırmacının Yöntem ve Ötesine İlişkin Arayışları. *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*. 1-25.
- Tekeli, İ. (2010a). Mekan Organizasyonlarının İncelenmesinde Bilimsel Stratejiler ve Dil Sorunu. İ. Tekeli (Editör), *Mekansal ve Toplumsal Olanın Bilgibilimi Yazıları* (ss. 19-50). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

- Tekeli, İ. (2010b). Mekana ve Zamana Eşdeğerde Önem Veren Bir Sosyal Bilimin Gerekliliği Üzerine. İ. Tekeli (Editör), *Mekansal ve Toplumsal Olanın Bilgibilimi Yazıları* (ss. 71-94). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tiryaki, M. E. (2015). *Kümelenme Yaklaşımı Çerçevesinde Mekânsal Yoğunlaşma-Rekabet İlişkisi: İstanbul Merter Tekstil Merkezi Örneği* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.
- Tonkal, M.C. (2012, Şubat 6). Sanayi Bakanlığı Cıp Projesi Kümelenme Sunumu [Sözlü Sunum]. <https://www.slideshare.net/eibsunum/sanay-bakanlii-cip-projes-kmelenme-sunumu> (Erişim Tarihi: 27.09.2020).
- Topuz, Ç. (2007). *Kriz Yönetimi ve Turizm Sektörüne Etkileri (Belek Bölgesindeki Otel İşletmelerine Yönelik Bir Uygulama)* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya, Türkiye.
- Torres-Delgado, A., & Palomeque, F. L. (2014). Measuring sustainable tourism at the municipal level. *Annals of Tourism Research*, 49, 122-137.
- Trinh, T. H. (2016). The industry cluster approach for tourism development of Central Vietnam. *International Journal of Business and Management*, 11(5), 167-178.
- Tümertekin, E. ve Özgüç, N. (2009). *Beşeri Coğrafya*. İstanbul: Çantay Yayınevi.
- Türk Dil Kurumu. (2020). *Türkçe Sözlük*. <https://sozluk.gov.tr/>
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2019). Antalya Konaklama İstatistikleri. <https://giris.turkiye.gov.tr/Giris/> (Erişim Tarihi: 27.07.2019).
- Tyrrell, T. J., & Johnston, R. J. (2008). Tourism sustainability, resiliency and dynamics: Towards a more comprehensive perspective. *Tourism and Hospitality Research*, 8(1), 14-24.

- Uca Özer, S. (2019). Destinasyon Kavramı, Özellikleri ve Yönetimi. D. Yüncü (Editör), *Destinasyon Yönetimi*. (ss. 2-17). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.
- UNISDR, UNDP and IUCN, (2009). *Making disaster risk reduction gender sensitive: policy and practical guidelines*. Geneva: UNISDR, UNDP and IUCN.
- UNWTO. (1996). *UNWTO Tourism Highlights*. UNTWO.
- UNWTO. (2015). *UNWTO Tourism Highlights*. UNTWO.
- UNWTO. (2016). *UNWTO Tourism Highlights*. UNTWO.
- UNWTO. (2017). *UNWTO Tourism Highlights*. UNTWO.
- UNWTO. (2018). *UNWTO Tourism Highlights*. UNTWO.
- UNWTO. (2019). *UNWTO Tourism Highlights*. UNTWO.
- UNWTO. (2020). *UNWTO Tourism Highlights*. UNTWO.
- Ural, A. ve Kılıç, İ. (2011). *Bilimsel Araştırma Süreci ve SPSS ile Veri Analizi*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Urry, J. (2009). *Turist Bakışı*. (E. T. Yıldız, Çev.) Ankara: Bilge Su.
- Uslu, F. (2018). Bin Yıllık Türk Yurdu Antalya Kaleiçi'nin Son Yıllarda Turizmle Birlikte Oluşan Sosyo-Kültürel Değişimi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 811-831.
- Varol, N. ve Kırıkkaya, E. B. (2017). Afetler Karşısında Toplum Dirençliliği. *Resilience*, 1(1), 1-9.
- WEglobal Danışmanlık. (t.y.). Uyum(Adaptasyon). İçinde *İklim Değişikliğine Uyum Eğitimi, Terimler Sözlüğü*. <https://www.iklimiduy.org/terimler-sozlugu/> (Erişim tarihi: 12.10. 2021).

- Whitman, Z., Stevenson, J., Kachali, H., Seville, E., Vargo, J., & Wilson, T. (2014). Organisational resilience following the Darfield earthquake of 2010. *Disasters*, 38 (1), 148-177.
- Williams, M. (1993). An expansion of the tourist site cycle mode: The case of Minorca. *Journal of Tourism Studies*, 24(4), 24-32.
- Yakar, M., & Eteman, F. S. (2017). Türkiye'de İller Arası Göçlerin Nodexl ile Sosyal Ağ Analizi. *Göç Dergisi*, 4(1), 82-109.
- Yalçınkaya, T., & Güzel, T. (2015). A general overview of tourism clusters. *Journal of Tourism Theory and Research*, 5(1), 27-39.
- Yalçıntaş, A. (2010). Intellectual paths and pathologies: how small events in scholarly life accidentally grow big. *Journal of the History of Economic Thought*, 32(4), 621-622.
- Yalçıntaş, A. (2012). Yayıncılık Endüstrisinde Yapay Seçilim: Marx ve Engels'in Politik İktisat Metinleri Üzerine Bibliyografik Bir İnceleme. S. Orhan, S. Koloğlugil ve A. Yalçıntaş (Der.). İktisatta Bir Hayalet: Karl Marx (141-179) içinde. İstanbul: İletişim
- Yalçıntaş, A. (2016). *Intellectual Path Dependence in Economics: Epistemic responsibility of economists*. Routledge.
- Yalçıntaş, A., ve Akkaya, B. (2019). Türkiye'de Akademik Enflasyon: "Her İle Bir Üniversite Politikası" sonrasında Türk Yükseköğretim Sistemi. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 74(3), 789-810.
- Yarcan, Ş. (1998). *Türkiye'de Turizm ve Uluşlararasılaşma*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.

- Yazar, A. (2017). *Kıyı Alanlarında Turizm Odaklı Mekansal Dönüşüm: Antalya Kemeragzı-Kundu Örneği* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Akdeniz Üniversitesi, Antalya, Türkiye.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin.
- Yıldız, Z. (2011). Turizmin Sektörünün Gelişimi ve İstihdam Üzerindeki Etkisi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 3(5), 54-71.
- Yılmaz, Ö. D. (2007). Dünyada ve Türkiye'de Turizmin Tarihsel Gelişimi. O. İçöz içinde, *Genel Turizm-Temel Kavramlar ve İlkeler* (s. 21-37). Ankara: Turhan Kitabevi.
- Yiğit, S. (2014). Kümelenme Teorisi: Kavramsal Bir Çerçeve. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 9(3), 107-128.
- Yiğit, S. ve Ardiç, K. (2013). Kümelenme ve Kümeye Özgü Kaynakların Belirlenmesi. *İşletme Bilimi Dergisi*, 1(1), 35-55.
- Yüncü, D. (2015). *Destinasyon Yönetimi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Yüzbaşıoğlu, N., Veli, Ö. ve Şahin, T. (2016). Turizm Kümelenmesi: Uşak İli Turizm Kümelenme Potansiyeli. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(2), 187-200.
- Zaman, S. (2005). *Kemer'in Turizm Coğrafyası* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi, Erzurum, Türkiye.
- Zengwen, S. O. N. G. (2007). A research on industrial correlation of China's tourism industry: Based on the input-output model. *Tourism Science*, 2, 7-12.

Zhao-feng, W. A. N. G. (2009). A method to identify clusters of tourism industry. *Journal of Huazhong University of Science and Technology (Social Science Edition)*, 1, 82-86.

EKLER

EK-1. Saha çalışmalarında kullanılan standart gözlem formu

Gözlem Formu		
Gözlem Başlangıcı:	Gözlem Bitişi:	Gözlem Tarihi:
Gözlem Bölgesi/Adresi:		
Gözlemci rolü:		
Değerlendirme:		

EK-2. Yarı yapılandırılmış mülakat formu

Evrimsel Ekonomik Coğrafya Perspektifinden Turizm Destinasyonların Evrimi, Krizler ve Dirençlilik Bağlamında Antalya Örneği

Antalya’nda Turizm Sektörü ile İlgili Kişilere Yönelik Mülakat Formu

İyi günler, bu mülakat formu Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Coğrafya Bölümü’nde yürütülmekte olan “Evrimsel Ekonomik Coğrafya Perspektifinden Turizm Destinasyonların Evrimi, Krizler ve Dirençlilik Bağlamında Antalya Örneği” başlıklı doktora tez çalışması kapsamında yapılmaktadır. Mülakata katılım isteğinize bağlıdır. Bu ankete içtenlikle vereceğiniz cevaplar, Antalya’da turizmin evrimini sosyal, ekonomik ve kültürel ve politik bağlamda nasıl geliştiğini ve özelliklerinin ne olduğunu anlamamıza yardımcı olacaktır. Bu sayede gelecek turizm alanlarının dönüşümü için alınacak kararlara katkı sağlayacak ve yol gösterecek bir çalışma yapılmış olacaktır. Zaman ayırdığınız için teşekkür ederim.

A.Ü.Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi-Coğrafya Bölümü

Birinci Bölüm: Katılımcıya ilişkin bilgiler.

- Kurum adı:
- Katılımcı adı:
- Görevi:
- Antalya’da turizm deneyimi süresi:
- Görüşme tarihi
- İletişim:

İkinci Bölüm: Antalya’da turizmin gelişimi hakkındaki genel görüşler.

1. Bir turizm destinasyonu olarak Antalya’da başlangıç koşullarına nasıldı?
2. Antalya’da turizmin gelişim sürecinden ve gelişimin aşamalarından bahsedebilir misiniz ve bu aşamalara ilişkin çarpıcı gözlemlerinizi nelerdir?
3. Antalya’da turizmin gelişimi üzerine önemli sayılabilecek tarihi olaylar nelerdir?
4. Antalya’da turizmin gelişimini etkileyen ana faktör/ler hakkında neler söyleyebilirsiniz?

Üçüncü Bölüm: Kurumsal değişim ve etkileri

1. Turizmin başladığı dönem olan 1980'lerden itibaren turizmle ilgili oluşturulan ulusal politikalar hakkında bilgileriniz nelerdir. Bu politikaların Antalya ölçeğindeki etkileri nelerdir?
2. Ulusal ölçekte 5 yılda bir yapılan kalkınma planlarının(veya turizm planlarının) Antalya üzerine etkileri nelerdir?
3. Şimdiye kadar bildiğiniz Antalya için kaç tane turizm planı ve stratejisi var? Bu planlar Antalya'daki turizmin gelişmesine katkı sağladı mı?
4. Antalya'daki turizmin gelişmesinde ana faktör ya da itici güç olarak, şimdiye kadar yapılan politikalar ve turizm planlarının etkili olduğunu düşünüyor musunuz?

Dördüncü Bölüm: Devlet ve turizm yatırımcıları arasındaki etkileşim

1. Devlet ve girişimcilerin turizmin başlangıcından günümüze Antalya'da turizme ilişkin ne tür yatırımlar, yapılar ve altyapılara destek vermiştir. Bu destekler zaman içinde nasıl bir değişim geçirdi?
2. Devlet ve girişimciler ne tür bir ilişki geliştirdiler? Bu ilişki zaman içinde nasıl değişti ve turizmin gelişimini nasıl etkilerdi?
3. Turizmin başlangıcında hükümet ve girişimciler önündeki en önemli engel ne idi? Bu engeller zaman içinde nasıl bir değişim yaşadı?
4. Antalya'nın geleceğinde birlikleri güçlendirmek, koordinasyonu artırmak ve yeni yatırımları artırmak için hükümet/devlet ne tür politikalar geliştirilmeli ve çabalar sarf edilmeli?

Beşinci Bölüm: Kümelenme bölgesine ilişkin turistik arzdaki(çekicilikler, ulaşım ve konaklama) yenilikler ve onların etkileri

1. Bir turizm destinasyonu olarak bulunduğunuz bölgede başlangıç koşullarına nasıldı?
2. Bulunduğunuz bölgeye ilişkin tarihsel bir sıralama ile turizmin başlangıcı ve gelişimini anlatabilir misiniz?
3. Kümelenme bölgesinde turizm ile ilgili başarılı ve başarısız faaliyetleri ya da ürünler hakkında bilgi verebilir misiniz? Bunlar niçin başarılı ya da başarısız oldu?
4. Bu bölgede turizm arzındaki yeniliklerin ya da yatırımların turizmin gelişimi bakımından ana güç olduğunu düşünüyor musunuz?

EK-3. Lee vd. geliştirdiği madde havuzunun Türkçe evirisi

ORGANİZASYONEL DİRENÇLİLİK		
Faktörler	Göstergeler	Maddeler
Dirençlilik Kültürü	Dirençliliğe Bağlılık	Kurumumuz beklenmedik durumlara karşı cevap vermeye odaklanmıştır.
		Kurulumuzda kısa ve uzun vadeli önceliler arasında uygun bir denge vardır.
		Kurumumuzda, hatalarından ve sorunlarından ders almamızı sağlamak için önemli bir kültür vardır.
	Network Perspektif	Kuruluşumuz endüstri veya sektör birliklerine aktif olarak katılmaktadır.
		Kuruluşumuz beklenmedik zorlukları yönetmek için sektörümüzdeki diğerk temsilcilerle işbirliği yapabilir.
Durum Farkındalığı	Görev ve Sorumluluklar	Kurulumuzdaki çoğu çalışanın bir kriz esnasında ne yapacağı dair bilgisi bulunmaktadır.
		Kurumumuz olağan çalışma durumundan krizlere cevap verme durumuna hızlıca geçebilme yeteneğine sahiptir.
		Eğer kilit insanlara ulaşılamazsa, her zaman onların görevlerini yerine getirebilecek başkaları vardır.
	Afetlerin ve Sonuçlarının Analizi ve Anlamlandırılması	Rutin bir gün içerisinde, insanlar kurum içerisinde neler olduğunu bilecek kadar sık etkileşimde bulunurlar.
		Yöneticiler kurum içerisindeki problemleri daha iyi bir şekilde çözmek için problemleri dinlerler.
		Onay listesi biçimi: Kuruluşunuzun karşı karşıya olduğu en yüksek riski düşünün; sağlanan kategorilerden hangisine uyuyor? (lütfen birini işaretle): doğal tehlike, finansal kriz, büyük kaza veya yangın, salgın, kritik hizmetlerin kaybı, örneğin, elektrik, itibar hasarı, dolandırıcılık, düzenleyici sorunlar, personel sorunları, önemli bir tedarikçinin veya müşterinin başarısızlığı, diğerk.
		Kuruluşumuz bu riskin bizim üzerimizdeki etkisini tam olarak anlıyor.
		Kuruluşumuz gerektirdiğinde çalışmayı durdurup yine de başlayabileceği maksimum süre ne kadardır? (1-6 arası)
	İletişim Farkındalığı	Kuruluşumuz bir alanın başarısı diğerk alanın başarısı ile ne kadar bağlı olduğunu farkındadır.
		Kuruluşumuz büyük müşterilerinden veya tedarikçilerimizden biri bizimle çalışmayı bırakırsa ne kadar hızlı etkileneceğimize dair farkındalığa sahibiz.
		Kuruluşumuz, bünyesinde meydana gelebilecek bir krizin diğerk organizasyonları da etkileyeceğinin bilincindedir.
	Sigorta Farkındalığı	Kuruluşumuz 3 ay boyunca faaliyette bulunmazsa mevcut sigortamız kuruluşumuzu koruyacağına inanıyorum.
		Kuruluşumuz ciddi bir fiziksel hasara maruz kalsaydı, sigorta talebimiz özölüne kadar operasyonları yeniden başlatmak için yeterli kaynağımız olurdu.
	Kurtarma Öncelikleri	Kuruluşumuz, bir kriz esnasında ve sonrasında neyin önemli olduğuna ilişkin öncelikleri açıkça tanımlamıştır.
		Kuruluşumuzun bir krizden kurtulma önceliklerinin personele yön vermek için yeterli olacağına inanıyorum.
		Kuruluşumuz başarılı bir şekilde çalışması için ihtiyaç duyduğu minimum kaynak seviyesini bilmektedir.
	Dahili ve Harici Durum İzleme ve Raporlama	Kurumumuz ne zaman bir kriz durumunun yaklaştığını fark ederse bu bizim kendimizi değerlendirmemizi tetikler, nasıl başarılı olduğumuzu kendi kendimize teyit etmemizi değer.
		Kuruluşumuz, ortaya çıkan sorunlar hakkında erken bir önlem almak için sektöründe neler olduğunu proaktif olarak izler.

Duyarlılı, Hassas Konuların Yönetimi	Bilgilendiril miş Karar Verme	Kuruluşumuz, geçmiş projelerden dersler çıkarmada ve bu derslerin gelecekteki projelere aktarılmasında başarılıdır.
		Kuruluşumuz, kararların en güncel bilgilere dayanarak alınmasını sağlamak için yatırım yapmaya hazırdır.
		Kuruluşumuz nasıl yapılacağını bilmediği bir şey olduğunda üstesinden gelmek için uzman yardımı almak genellikle kolaydır.
		Bir şey iyi çalışmıyorsa, kuruluşumuzun herhangi bir bölümündeki personelin sorunu üst düzey yönetime bildireceğine inanıyorum.
	Planlama Stratejisi	Paydaşlarımız için önem seviyemiz göz önüne alındığında, beklenmedik şeyleri planlama şeklimizin uygun olduğuna inanıyorum.
		Onay listesi formatı: Kuruluşumuz krize şu şekilde hazırlanır (lütfen birini işaretleyin): planlama, sigorta, planlama ve sigorta kombinasyonu, bilmiyorum.
		Onay listesi formatı: Kuruluşumuz şu anda aşağıdaki alanlarda çalışan kişileri çalıştırmaktadır (geçerli olanların tümünü işaretleyin): risk yönetimi, kriz yönetimi, acil durum yönetimi, iş sürekliliği yönetimi.
		Onay listesi formatı: Kuruluşunuzda resmi bir yazılı kriz / acil durum veya iş sürekliliği planı var mı?: evet, hayır, bilmiyorum.
		Onay listesi formatı: Kuruluşunuzun resmi yazılı kriz / acil durumu veya iş sürekliliği planı, acil bir durumda yararlı olmak için yeterli bir standart mı?: evet, hayır, bilmiyorum.
		Onay listesi formatı: Kuruluşunuz belirli bir tehlike veya risk için resmi bir planlama yaptı mı? (lütfen birini işaretleyiniz): evet, hayır, bilmiyorum.
		Onay listesi formatı: Kuruluşunuz aşağıdaki tehlikelerden veya risklerden hangileri için planladı? (geçerli olanların tümünü işaretleyin): doğal tehlike, mali kriz, büyük kaza veya yangın, pandemi, kritik hizmetlerin kaybı, örn. elektrik, itibar zararı, dolandırıcılık, düzenleme sorunları, personel sorunları, kilit bir tedarikçinin veya müşterinin başarısızlığı, diğer.
		Onay listesi biçimi: Kuruluşunuz olası bir grip salgını için herhangi bir planlama yaptı mı?: evet, hayır, bilmiyorum.
		Onay listesi formatı: Grip salgını tehdidine yanıt olarak, kuruluşumuzda (lütfen kuruluşunuzun tamamladığı planlamaya en yakın seçeneği işaretleyin): bir grip salgınının kilit personel ile nasıl yönetileceği tartışıldı, bir grip salgınının meydana gelmesi durumunda yönetilmesi, bir grip salgınının sektörümüz üzerindeki etkisini yönetmek için diğer kuruluşlarla resmi planlama yapması.
		Kuruluşumuz acil durumlar için bir plana sahip olmanın yeterli olmadığını ve planın etkili olması için uygulanması ve test edilmesi gerektiğini anlamaktadır.
	Tatbikata Katılım	İnsanlar genellikle acil bir durumda nasıl tepki verdiğimizizi uygulamak için günlük rollerinden zaman ayırırlar.
		Organizasyonumuzun her türlü acil duruma yanıt vermeye hazır olmak için yeterli kaynağı ayırdığına inanıyorum.
	İç kaynakların Kapasitesi ve Yetenekleri	Kuruluşumuzun her zamanki gibi başarılı bir şekilde çalışması için yeterli dâhili kaynağa sahip olduğuna inanıyorum.
		İş sırasında her zamanki gibi kaynaklar yönetilir, böylece her zaman küçük bir miktar beklenmedik değişikliği karşılayabiliriz.
		Kuruluşumuzda bir sorun meydana geldiğinde, iç kaynaklar kısa sürede daha kolay erişilebilir hale gelir ve ilgilenmek için daha az bürokrasi vardır.
	Dış kaynakların Kapasitesi ve Yetenekleri	İhtiyacımız olursa, personelimizin dış kaynaklara kısa sürede erişebileceğimiz yeterli temasa sahip olduğundan eminim.
		Kuruluşumuzun acil durumlarda kaynak sağlamak için diğer kuruluşlarla anlaşmaları vardır.
		Kuruluşumuz acil bir durumda topluma sağlayabileceği desteği düşündü ve

		planladı.
	Kurumsal Bağlantı	Kuruluşumuzdaki kişiler, çalışmalarının diğer kuruluşlara dayanan alanlarını aktif olarak yönetir.
		Kuruluşumuz, bir krizde birlikte çalışması gerekebilecek kuruluşlarla temas halindedir.
		Kuruluşumuz, aynı sektördeki veya konumdaki diğer kuruluşlarla nasıl bağlantılı olduğunu anlar ve bu bağlantıları aktif olarak yönetir.
	Güvenlik Açıklarını Tanımlamak ve Analiz Etmek İçin Sağlam Süreçler	Kuruluşumuzdaki insanlar, beklenmedik ve potansiyel olarak olumsuz olaylardan ne kadar çabuk etkilenebileceğimizi anlıyor.
		Kuruluşumuzdaki kişiler, başkaları bir hata yapıldığını fark etmese bile önemli hataları bildirir.
		Organizasyonumuzdaki insanlar potansiyel sorunlu noktaları fark ederlerse her zaman ödüllendirilirler.
	Personelin İlgisi ve Katılımı	Organizasyonun her seviyesindeki insanlar genellikle neyin yanlış gidebileceğini düşünür, böylece bu zorlukları yönetmenin yollarını oluşturabilirler.
		Kuruluşumuzdaki çoğu insan kuruluşun etkinliğinden sorumludur.
		Kuruluşumuzdaki insanlar çözülmeye kadar tipik olarak bir sorun yaşıyorlar.
Uyum Kapasitesi	Silo Zihniyet	İnsanlar deneyim kazanmak için farklı departmanlar arasında hareket etmeye veya kuruluşumuzda farklı rolleri denemeye teşvik edilir.
		Organizasyonumuzda mükemmel bir takım çalışması ve arkadaşlık duygusu var.
		Kuruluşumuzda, birbirimizle ve diğer kuruluşlarla iyi çalışmamızı engelleyen hiçbir engelin olmaması önemlidir.
	İletişim İlişkiler	Organizasyonumuz, sanayi ve sektör gruplarında aktif bir katılımcı olarak görülmektedir.
		Kuruluşumuzdaki kişiler, departman veya organizasyon sınırlarından bağımsız olarak işi iyi yapmak için birlikte çalışmak istedikleri kişilerle birlikte çalışırlar.
		Kuruluşumuz 3 ay boyunca faaliyette bulunamazsa, tedarikçilerimiz ve müşterilerimizle olan ilişkimiz hızla iyileşmemize yardımcı olacaktır.
	Stratejik Vizyon ve Sonuç Beklentisi	Kuruluşumuzun bir vizyonu veya misyonu vardır ve yazılı bir beyanda resmileştirilmiştir.
		Organizasyonun vizyonunu veya misyonunu okuduğumda, arzuladığımız değerleri yansıttığını kabul ediyorum.
		Kuruluşumuzda, elde etmeye çalıştığımız şeyin ne olduğunu yeniden değerlendirmek için düzenli olarak günlük işimizden zaman ayırıyoruz.
	Bilgi ve Bilgilendirme	Kuruluşumuzda, insanların ortaya çıkan beklenmedik sorunlara cevap vermek için ihtiyaç duydukları bilgi ve bilgiye sahip olması bir önceliktir.
		Organizasyonumuzda, olağandışı bir şey olursa, insanlar kimin cevap verecek uzmanlığa sahip olduğunu bilir.
		Kuruluşumuzda, kritik bilgilerin (örn. Personel iletişim bilgileri) birçok farklı formatta ve konumda mevcut olmasını sağlamak için bilinçli bir çaba harcıyoruz.
	Liderlik, Yönetim ve Yönetişim Yapıları	Kuruluşumuz gerçek bir krizden etkilenirse yönetimin iyi liderlik sağlayacağından eminim.
		İnsanların, çok az istişare ile geliştirilmiş olsalar bile, kuruluşumuzun bir krizi nasıl yönetmesi gerektiğine dair kararları kabul edeceğine inanıyorum.
		Yöneticiler sürekli olarak personel iş yüklerini izler ve aşırı olduklarında azaltır.
		Üst yönetim, kuruluşumuzun daima ortalamanın üstünde olmasını sağlamak için stratejik düşünür ve hareket eder.
		Kuruluşumuzdaki üst yönetim, öğrenmeyi arzu edebileceğimiz profesyonellerin iyi örnekleridir.

	Yenilik ve Yaratıcılık	Organizasyonumuz aktif olarak insanları çalışmalarıyla kendilerini zorlamaya ve geliştirmeye teşvik eder.
		Kuruluşumuzdaki insanlar bilgilerini yeni şekillerde kullanma yetenekleri ile tanınırlar.
		Organizasyonumuzdaki insanlar sınırların dışında düşünmekle ödüllendirilir.
	Geliştirilmiş ve Duyarlı Karar Verme	Sorunlar ortaya çıkarsa, harekete geçme yetkisine sahip bir kişi, cephedeki insanlar tarafından her zaman erişilebilir.
		İhtiyacımız olduğunda, kuruluşumuz zor kararları hızlı bir şekilde verebilir.
		Bu organizasyonda, karar almaya en nitelikli kişiler ne olursa olsun kідemden bağımsızdır.

Ek-4. Kapsam Geçerliliği Test Sonuçları

Sıra	Maddeler	1. Uzman	2. Uzman	3. Uzman	4. Uzman	5. Uzman	Ne	n	n/2	KGO
KONAKLAMA TESİSLERİNDE DİRENÇLİLİK İÇİN HAZIR BULUNMA ÖLÇEĞİ										
1	İşletmemiz acil durumlar için sadece bir plana sahip olmanın yeterli olmadığını aynı zamanda planın etkili olması için uygulanması ve test edilmesi gerektiğini bilmektedir.	1	1	1	1	1	5	5	2,5	1
2	İşletmemizde çalışanlar acil bir durumda nasıl tepki verdiklerini görebilmek için bazen günlük görevleri dışında belli bir zaman ayırırlar.	1	1	1	1	1	5	5	2,5	1
3	Tesisimizin acil durumlarda kaynak sağlamak için diğer kuruluşlarla anlaşmaları vardır.	1	1	1	1	1	5	5	2,5	1
4	Tesisimiz acil bir durumda müşterilere sağlayabileceği desteği düşündü ve planladı.	1	1	1	1	1	5	5	2,5	1
5	Tesisimiz, bir kriz esnasında ve sonrasında neyin önemli olduğuna ilişkin öncelikleri açıkça tanımlamıştır.	1	1	1	1	1	5	5	2,5	1
6	Tesisimiz şu anda aşağıdaki alanlarda çalışan kişileri çalıştırmaktadır (geçerli olanların tümünü işaretleyin): risk yönetimi, kriz yönetimi, acil durum yönetimi, iş sürekliliği yönetimi.	0	1	0	1	1	3	5	2,5	0,2
7	Tesisimiz, bünyesinde meydana gelebilecek bir krizin diğer organizasyonları da etkileyeceğinin bilincindedir.	1	1	1	1	1	5	5	2,5	1
8	Tesisimiz krize şu şekilde hazırlanır (lütfen birini işaretleyin): planlama, sigorta, planlama ve sigorta kombinasyonu, bilmiyorum.	1	1	1	1	1	4	5	2,5	1
9	İşletmemiz olağan çalışma durumundan kriz duruma hızlıca geçebilme yeteneğine sahiptir.	1	1	1	1	1	5	5	2,5	1
10	İşletmemizde nasıl yapılacağını bilmediği bir şey olduğunda, üstesinden gelmek için uzman yardımı almak genellikle kolaydır.	0	0	1	1	0	2	5	2,5	-0,2
11	Tesisimiz ciddi bir fiziksel hasara maruz kalması durumunda, sigortadan maddi taleplerimiz çözülene kadar faaliyetlerimizi yeniden başlatmak için yeterli kaynağımız bulunmaktadır.	0	1	0	1	1	3	5	2,5	0,2
12	Tesisimiz başarılı bir şekilde çalışması için ihtiyaç duyduğu minimum kaynak seviyesini bilmektedir.	1	1	1	1	1	5	5	2,5	1
13	Tesisimiz, bir krizde birlikte çalışması gereken kuruluşlarla temas halindedir.	1	1	1	1	1	5	5	2,5	1
14	İşletmemiz, önemli müşterilerimizden veya tedarikçilerimizden biri bizimle çalışmayı bırakırsa ne kadar hızlı etkileneceğimize dair farkındalığa sahiptir.	1	1	1	1	1	5	5	2,5	1
15	Tesisimiz beklenmedik durumlara karşı cevap vermeye hazırlıklıdır.	1	0	1	1	0	3	5	2,5	0,2
16	Tesisimiz bir krizden kurtulma esnasında belirlenen önceliklerin personele yön vermek için yeterli olacağına inanıyorum.	0	1	1	1	1	4	5	2,5	0,6
17	Paydaşlarımız için önem seviyemiz göz önüne alındığında, beklenmedik şeyleri planlama şeklimizin uygun olduğuna inanıyorum.	0	1	1	1	1	5	5	2,5	0,6
18	İşletmemiz her türlü acil duruma yanıt vermeye hazır olmak için yeterli kaynağı ayırdığına inanıyorum.	1	0	1	1	1	4	5	2,5	0,6
19	İşletmemizin her zamanki gibi başarılı bir şekilde çalışması için yeterli iç kaynağa sahip olduğuna inanıyorum.	0	1	1	1	1	4	5	2,5	0,6

20	Çalışma döneminde kaynaklar her zamanki gibi yönetilir, böylece her zaman küçük bir miktar beklenmedik durumlara yanıt verebiliriz.	0	1	1	1	1	5	5	2,5	0,6
21	Tesisimizde kısa ve uzun vadeli öncelikler arasında uygun bir denge vardır.	1	0	1	1	0	3	5	2,5	0,2
KONAKLAMA TESİSLERİNDE DİRENÇLİLİK İÇİN PLANLAMA ÖLÇEĞİ										
1	İşletmenizde yazılı bir kriz / acil durum veya iş sürekliliği planı var mı?: evet, hayır, bilmiyorum.	0	1	1	1	1	4	5	2,5	0,6
2	İşletmemizin resmi yazılı kriz / acil durumu veya iş sürekliliği planı, acil bir durumda yararlı olmak için yeterli bir standart mı?: evet, hayır, bilmiyorum.	1	1	1	1	1	5	5	2,5	1
3	İşletmeniz belirli bir tehlike veya risk için yazılı bir planlama yaptı mı? (lütfen birini işaretleyiniz): evet, hayır, bilmiyorum.	0	1	0	1	1	3	5	2,5	0,2
4	Kuruluşunuz aşağıdaki tehlikelerden veya risklerden hangileri için planladı? (geçerli olanların tümünü işaretleyin): doğal tehlike, mali kriz, büyük kaza veya yangın, pandemi, kritik hizmetlerin kaybı, örn. elektrik, itibar zararı, dolandırıcılık, düzenleme sorunları, personel sorunları, kilit bir tedarikçinin veya müşterinin başarısızlığı, diğer.	0	1	0	1	1	3	5	2,5	0,2
5	Tesisiniz olası bir grip salgını için herhangi bir planlama yaptı mı?: evet, hayır, bilmiyorum.	0	0	1	1	1	3	5	2,5	0,2
6	Grip salgını tehdidine yanıt olarak, kuruluşumuzda (lütfen kuruluşunuzun tamamladığı planlamaya en yakın seçeneği işaretleyin): bir grip salgınının kilit personel ile nasıl yönetileceği tartışıldı, bir grip salgınının meydana gelmesi durumunda yönetilmesi, bir grip salgınının sektörümüz üzerindeki etkisini yönetmek için diğer kuruluşlarla resmi planlama yapması.	0	0	1	1	1	3	5	2,5	0,2
7	Tesisimiz 3 ay boyunca faaliyette bulunmazsa mevcut sigortamız kuruluşumuzu koruyacağına inanıyorum.	1	1	0	1	1	4	5	2,5	0,6
8	Tesisinizin karşı karşıya olduğu en yüksek riski düşünün; sağlanan kategorilerden hangisine uyuyor? (lütfen birini işaretleyin): doğal tehlike, finansal kriz, büyük kaza veya yangın, pandemik, kritik hizmetlerin kaybı, örneğin, elektrik, itibar hasarı, dolandırıcılık, düzenleyici sorunlar, personel sorunları, önemli bir tedarikçinin veya müşterinin başarısızlığı, diğer.	0	1	1	0	1	3	5	2,5	0,2
9	İşletmemiz bu riskin bizim üzerimizdeki etkisini tam olarak anlıyor.	0	1	1	1	1	4	5	2,5	0,6
10	İşletmemiz gerektirğinde çalışmayı durdurup, yeniden başlayabileceği maksimum süre ne kadardır? (1-6 arası)	0	1	0	1	1	3	5	2,5	0,2
KONAKLAMA TESİSLERİNDE DİRENÇLİLİK KÜLTÜRÜ ÖLÇEĞİ										
1	Tesisimizin bir vizyonu veya misyonu vardır ve yazılı bir beyanda resmileştirilmiştir.	1	1	1	1	1	5	5	2,5	1
2	Tesisimizin vizyonunu veya misyonunu okuduğumda, arzuladığımız değerleri yansıttığını kabul ediyorum.	1	1	1	1	1	5	5	2,5	1
3	Tesisimizde, elde etmeye çalıştığımız şeyin ne olduğunu yeniden değerlendirmek için düzenli olarak günlük işimizden zaman ayırıyoruz.	1	1	1	1	1	5	5	2,5	1
4	İşletmemiz sektör birliklerine aktif olarak katılmaktadır.	1	1	1	1	1	5	5	2,5	1
5	Tesisimizdeki çalışanlar, başkaları bir hata yaptığını fark etmese bile önemli hatalarını idareye bildirir.	1	1	1	1	1	5	5	2,5	1
6	Tesisimizdeki her seviyesindeki insanlar genellikle neyin yanlış gidebileceğini düşünür, böylece bu zorlukları yönetmenin yollarını oluşturabilirler.	1	1	1	1	1	5	5	2,5	1

7	Tesisimiz insanların çalışma alanlarıyla ilgili kendilerini zorlamaya ve geliştirmeye teşvik eder.	1	1	1	1	1	5	5	2,5	1
8	Tesisimizdeki insanlar potansiyel sorunlu noktaları fark ederlerse her zaman ödüllendirilirler.	1	1	1	1	1	5	5	2,5	1
9	Tesisimizdeki insanlar bilgilerini yeni şekillerde kullanma yetenekleri ile tanınırlar.	1	1	1	1	1	5	5	2,5	1
10	Rutin bir gün içerisinde, insanlar tesis içerisinde neler olduğunu bilecek kadar sık etkileşimde bulunurlar.	0	0	0	1	1	2	5	2,5	-0,2
11	Tesisimizde mükemmel bir takım çalışması ve arkadaşlık duygusu var.	1	1	1	1	1	5	5	2,5	1
12	İhtiyacımız olursa, personelimizin dış kaynaklara kısa sürede erişebileceğinden yeterli temasa sahip olduğundan eminim.	1	1	1	1	1	5	5	2,5	1
13	Tesisimiz 3 ay boyunca faaliyette bulunamazsa, tedarikçilerimiz ve müşterilerimizle olan ilişkimiz hızla iyileşmemize yardımcı olacaktır.	1	1	1	1	1	5	5	2,5	1
14	Tesisimizde çoğu çalışanın bir kriz esnasında ne yapacağına dair bilgisi bulunmaktadır.	1	1	1	1	1	5	5	2,5	1
15	Tesisimizde bir sorun meydana geldiğinde, iç kaynaklar kısa sürede daha kolay erişilebilir hale gelir ve yöneticilere ulaşmak için daha az bürokrasi vardır.	1	1	1	1	1	5	5	2,5	1
16	Tesisimiz, geçmiş projelerden dersler çıkarmada ve bu derslerin gelecekteki projelere aktarılmasında başarılıdır.	1	1	1	1	1	5	5	2,5	1
17	İşletmemiz beklenmedik zorlukları yönetmek için sektörümüzdeki diğer temsilcilerle işbirliği yapabilir.	1	1	1	1	1	5	5	2,5	1
18	Tesisimizdeki kişiler, diğer kuruluşlarla olan çalışmalarını aktif olarak katılır.	1	1	1	1	1	5	5	2,5	1
19	Tesisimiz, aynı sektördeki veya konumdaki diğer kuruluşlarla nasıl bağlantılı olduğunu anlar ve bu bağlantıları aktif olarak yönetir.	1	1	1	1	1	5	5	2,5	1
20	Tesisimizde eğer kilit insanlara ulaşılamazsa, her zaman onların görevlerini yerine getirebilecek başkaları vardır.	1	1	1	1	1	5	5	2,5	1
21	Tesisimizdeki çoğu insan kuruluşun etkinliğinden sorumludur.	1	1	0	1	1	4	5	2,5	0,6
22	Tesisimiz, hatalarından ve sorunlarından ders almamızı sağlayan bir anlayışa sahiptir.	1	0	1	1	0	3	5	2,5	0,2
23	Bir şey iyi çalışmıyorsa, tesisimizdeki herhangi bir bölümdeki personelin sorunu üst düzey yönetime bildireceğine inanıyorum.	1	0	1	1	0	3	5	2,5	0,2
24	Tesisimizdeki kişiler, departman veya organizasyon sınırlarından bağımsız olarak işi iyi yapmak için birlikte çalışmak istedikleri kişilerle birlikte çalışırlar.	0	1	0	1	1	3	5	2,5	0,2
25	Tesisimizdeki insanlar çözülünceye kadar bazı sorunlar yaşıyorlar.	1	1	0	1	1	4	5	2,5	0,6
26	Tesisimiz, sektör gruplarında aktif bir katılımcı olarak görülmektedir.	1	1	0	1	1	4	5	2,5	0,6
27	Tesisimizde, insanların ortaya çıkan beklenmedik sorunlara cevap vermek için ihtiyaç duydukları bilgiye sahip olması bir önceliktir.	0	1	1	1	1	4	5	2,5	0,6
KONAKLAMA TESİSLERİNDE DİRENÇLİLİK İÇİN LİDERLİK, YÖNETİM VE YÖNETİŞİM ÖLÇEĞİ										
1	Yöneticiler sürekli olarak personel iş yüklerini izler ve aşırı olduklarında azaltır.	0	1	0	1	1	3	5	2,5	0,2
2	İşletmemiz sektördeki bir alanın başarısı, diğer alanın başarısı ile ne kadar bağlı olduğunun farkındadır.	1	1	1	1	1	5	5	2,5	1
3	Tesisimizdeki insanlar, beklenmedik olumsuz olaylardan ne kadar çabuk etkilenebileceğimizin farkındadır.	1	1	1	1	1	5	5	2,5	1
4	Tesisimizdeki çalışanlar standart sınırların dışında düşünmekle ödüllendirilir.	1	1	1	1	1	5	5	2,5	1

5	Tesisimiz çalışanlarının deneyim kazanmak için farklı departmanlar arasında hareket etmeye ve farklı rolleri, görevleri denemeye teşvik eder.	1	1	1	1	1	5	5	2,5	1
6	Tesisimizde, birbirimizle ve diğer kuruluşlarla iyi çalışmamızı engelleyen hiçbir engelin olmaması önemlidir.	0	1	0	1	1	3	5	2,5	0,2
7	İşletmemiz ne zaman bir kriz durumunun yaklaştığını fark ederse başarılı olduğumuz yönlerimizi değil de başarısız olduğumuz yönlerimizi değerlendirmeye başlarız.	1	1	1	1	1	5	5	2,5	1
8	Üst yönetim, işletmemizin daima ortalamanın çok üzerinde olmasını sağlamak için stratejik düşünür ve hareket eder.	1	1	1	1	1	5	5	2,5	1
9	İhtiyacımız olduğunda, kuruluşumuz zor kararları hızlı bir şekilde verebilir.	1	1	1	1	1	5	5	2,5	1
10	Yöneticiler tesis içerisindeki problemleri daha iyi bir şekilde çözmek için problemleri dinlerler.	0	0	1	1	1	3	5	2,5	0,2
11	Tesisimizdeki üst yönetim, öğrenmeyi arzu edebileceğimiz profesyonellerin iyi örnekleridir.	1	1	1	1	1	5	5	2,5	1
12	Tesisimizde, olağandışı bir şey olursa, sorulara kimin cevap vereceği bilinmektedir.	1	1	1	1	1	5	5	2,5	1
13	Tesisimiz, ortaya çıkan sorunlar hakkında erken bir önlem almak için sektöründe neler olduğunu proaktif olarak izler.	1	1	1	1	1	5	5	2,5	1
14	Tesisimiz, kararların en güncel bilgilere dayanarak alınmasını sağlamak için yatırım yapmaya hazırdır.	0	0	1	1	0	2	5	2,5	-0,2
15	Bu tesiste, karar almaya en nitelikli insanlar kıdem ve yaştan bağımsız olarak kararları alırlar.	1	1	1	1	1	5	5	2,5	1
16	Sorunlar ortaya çıkarsa, harekete geçme yetkisine sahip bir kişi, sorunla karşılaşan insanlar tarafından her zaman erişilebilir.	1	1	1	1	1	5	5	2,5	1
17	Kamu kurum ve kuruluşlarındaki idareciler, tesisimizi bulunduğu bölgede liderler arasında görür.	1	1	0	1	1	4	5	2,5	0,6
18	Tesisimizde, kritik bilgilerin (örn., Personel iletişim bilgileri) birçok farklı formatta ve konumda mevcut olmasını sağlamak için bilinçli bir çaba harcıyoruz.	1	1	0	1	1	4	5	2,5	0,6
19	Tesisimiz gerçek bir krizden etkilenirse yönetimin iyi liderlik sağlayacağından eminim.	1	1	0	1	1	4	5	2,5	0,6
20	İnsanların, çok az istişare ile geliştirilmiş olsalar bile, işletmemizin bir krizi nasıl yönetmesi gerektiğine dair kararları kabul edeceğine inanıyorum.	1	0	1	1	1	4	5	2,5	0,6

Ek-5. Ölçek Formu (Pilot)

Sayın Katılımcı,

Bu anketin amacı; Antalya'da konaklama tesislerinin krizlere karşı olan dirençliliğini ölçmektir. Elde edilecek bilgiler sadece bilimsel amaçlı kullanılacak olup başka hiçbir kurumla paylaşılmayacaktır. Ankete isminizi yazmanız gerekmektedir. Diğer taraftan araştırma sonuçlarının doğruluğu sizin soruları dikkatlice okuyup vereceğiniz cevaplarınıza bağlıdır. Lütfen boş soru bırakmadan cevaplayınız.

Katılımınız, sabrınız ve samimi cevaplarınız için teşekkür ederim.

Cinsiyet ve Yaş :
Eğitim Düzeyiniz :
Çalıştığınız Departman :
Çalıştığınız Pozisyon : Alt /Orta /Üst Düzey Yönetici, Diğer: ...
Sektöründeki Deneyim Süreniz :
İşletmenin Bulunduğu Yer :
İşletme Belgesi ve Türü :
İşletme Faaliyet Süresi :

KONAKLAMA TESİSLERİNDE DİRENÇLİLİK İÇİN HAZIR BULUNMA ÖLÇEĞİ						
Değerli katılımcı tesisinizin dirençlilik durumuna ilişkin aşağıda bazı ifadeler bulunmaktadır. Bu ifadeleri okuyup sizin görüşünüzü ne ölçüde yansıttığını ilgili kutucuğa (x) işareti koyarak belirtiniz. Yanındaki şıklardan yalnız bir tanesine işaret koyunuz. İlgili ifadenin sizin görüşünüzü yansıtmaması durumuna göre; "kesinlikle katılmıyorum" ise "1", "katılmıyorum" ise "2", "Fikrim yok " ise "3", "Katılıyorum" ise "4", "Tamamen katılıyorum" ise "5" numaralı kutuya işaret koyunuz.		(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim Yok	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
1.	Tesisimizde acil durum planlarının etkili olduğundan emin olmak için bu planlar test edilir.					
2.	Tesisimizde acil bir durumda çalışanların nasıl karşılık vereceklerini görebilmek için günlük görevleri dışında belli bir zaman ayrılır.					
3.	Tesisimizin acil durumlarda kaynak sağlamak için bazı kuruluşlarla anlaşmaları vardır.					
4.	Tesisimiz acil bir durumda müşterilere ve tedarikçilere sağlayabileceği desteği planlamaktadır.					
5.	Tesisimiz, bir kriz esnasında ve sonrasında nelerin öncelikli olduğunu personele açıkça belirtmiştir.					
6.	Tesisimiz kriz için risk yönetimi, kriz yönetimi veya acil durum yönetimi, gibi alanlarda danışmanlık hizmeti almaktadır.					
7.	Hızlı teknolojik değişiklikler karşısında tesisimiz aynı hızda uyum sağlar.					
8.	Tesisimiz bünyesinde meydana gelebilecek bir kriz diğer işletmeleri de etkiler.					
9.	Tesisimiz beklenmedik bir krize, çeşitli sigorta güvenceleriyle hazırdır.					
10.	Yasa ve mevzuatlarla ilgili çıkan yeni uygulamalar olunca hızla değişim gerçekleşir.					
11.	İşletmemiz olağan çalışma durumundan kriz duruma hızlıca geçebilir.					
12.	İşletmede nasıl yapılacağı bilinmeyen bir şey olduğunda, üstesinden gelmek için uzman veya teknik bir yardımı almak genellikle kolaydır.					
13.	Tesisimizin ciddi bir kriz ya da fiziksel hasara maruz kalması durumunda, sigortadan maddi taleplerimiz gelene kadar faaliyetlerimizi yeniden başlatmak için yeterli kaynağımız vardır.					
14.	Tesisimiz faaliyetlerini yürütebilmesi için minimum kaynak					

	seviyesine sahip değildir.					
15.	Tesisimiz, kriz anında birlikte çalışması gereken kuruluşlarla temas halindedir.					
16.	Önemli müşterilerimizden veya tedarikçilerimizden biri bizimle çalışmayı bırakırsa tesisimiz hızlı bir şekilde etkilenir.					
17.	Tesisimiz ulusal, bölgesel ve küresel ekonomik durgunluk ve krizler için hazırdır.					
18.	Tesisimiz politik iç sorunların doğuracağı etkilere hazırlıklıdır.					
19.	Tesisimiz bölgedeki doğal kaynakların tükendiğini/azaldığını gözlemlemektedir.					
KONAKLAMA TESİSLERİNDE DİRENÇLİLİK İÇİN PLANLAMA ÖLÇEĞİ						
Değerli katılımcı tesisinizin dirençlilik durumuna ilişkin aşağıda bazı ifadeler bulunmaktadır. Bu ifadeleri okuyup sizin görüşünüzü ne ölçüde yansıttığını ilgili kutucuğa (x) işareti koyarak belirtiniz. Yanındaki şıklardan yalnız bir tanesine işaret koyunuz. İlgili ifadenin sizin görüşünüzü yansıtmaması durumuna göre; "kesinlikle katılmıyorum" ise "1", "katılmıyorum" ise "2", "Fikrim yok " ise "3", "Katılıyorum" ise "4", "Tamamen katılıyorum" ise "5" numaralı kutuya işaret koyunuz.		(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim Yok	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
1.	Terör saldırıları, hırsızlık vb. güvenlik sorunlarına karşı tesisimiz önlemler almaktadır.					
2.	Tesisimiz sektördeki mevsimsel dalgalanmalara karşı düzenli olarak hazırlık ve plan yapar.					
3.	Turistlerin tercihindeki ani değişimler takip edilmekte ve hazırlıklar yapılmaktadır.					
4.	Pazardaki ani değişimler veya pazar kaybıyla baş edebilmek için sürekli bir "b" planı vardır.					
5.	Yoğun rekabetçi ortamda mücadele planlarımız bulunmaktadır.					
6.	Tesisimizin Covid-19 salgınındaki hazırlıkları yeterli ölçüdedir.					
7.	İşletmede resmi yazılı kriz / acil durumu veya iş sürekliliği planı, acil bir durumda yararlı olabilecek standarttır.					
8.	Yanlış söylentiler, kötü niyetli iftiralar için iletişim planlarımız vardır.					
9.	Tesisimizde olası bir salgın için uygulanacak planlarımız vardır.					
10.	Altyapı problemleri karşısında tesisimiz etkilenmemesi için planlar yapmaktadır.					
11.	Tesisimiz deprem, sel, fırtına vb. doğal afetlerin oluşturduğu riske karşı farklı planlarla hazırdır.					
12.	Tesisimiz iklim değişikliğinin etkileri konusunda hazırlıklar ve planlar yapmaktadır.					
13.	Tesisimiz su kirliliği ve katı atık yönetimi konularında önlemler alır.					
14.	Tesisimizde uluslararası siyasi gerginliklerin oluşturacağı sorunlar için planlar vardır.					
15.	Tesisimiz iklim değişikliğinin oluşturacağı etkilerin farkındadır.					
KONAKLAMA TESİSLERİNDE DİRENÇLİLİK KÜLTÜRÜ ÖLÇEĞİ						
Değerli katılımcı tesisinizin dirençlilik durumuna ilişkin aşağıda bazı ifadeler bulunmaktadır. Bu ifadeleri okuyup sizin görüşünüzü ne ölçüde yansıttığını ilgili kutucuğa (x) işareti koyarak belirtiniz. Yanındaki şıklardan yalnız bir tanesine işaret koyunuz. İlgili ifadenin sizin görüşünüzü yansıtmaması durumuna göre; "kesinlikle katılmıyorum" ise "1", "katılmıyorum" ise "2", "Fikrim yok " ise "3", "Katılıyorum" ise "4", "Tamamen katılıyorum" ise "5" numaralı kutuya işaret koyunuz.		(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim Yok	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
1.	Tesisimizin bir vizyonu veya misyonu vardır.					
2.	Tesisimizin vizyon ve misyonu hedeflenen değerleri yansıtmaktadır.					

3.	Tesisimizin hedefleri düzenli olarak güncellenir.					
4.	İşletmemiz sektördeki birliktir.					
5.	Çalışanlarımız, hata yaptığı fark edilirse bile önemli hatalarını idareye bildirir.					
6.	Tesisimiz personeli çalışma anında problemleri tespit ederek çözüm üretir.					
7.	Tesiste çalışanlar, zorlukları aşma konusunda kendilerini geliştirmeye teşvik edilir.					
8.	Tesisimizdeki çalışanlar sorunlu noktaları tespit ederlerse ödüllendirilir.					
9.	İşletmemizde çalışanlar, bilgilerini yeni ve farklı şekillerde kullanmada yeteneklidir.					
10.	Tesiste gün içerisinde neler olduğunu bilecek kadar çalışanlar arasında sık etkileşim vardır.					
11.	Tesisimizde mükemmel bir takım çalışması ve arkadaşlık duygusu vardır.					
12.	İhtiyaç anında, personelin dış kaynaklara kısa sürede erişebilecek ilişkileri vardır.					
13.	Tesisimiz 3 ay boyunca faaliyette bulunamazsa, tedarikçilerimiz ve müşterilerimizle olan ilişkilerimiz hızla toparlanmamıza yardımcı olur.					
14.	Tesisimizdeki çalışanlar bir kriz esnasında ne yapacağı hakkında bilgi ve birikime sahiptir.					
15.	Tesisimizde bir sorun meydana geldiğinde, yöneticilere ve iç kaynaklara daha kolay erişilebilir.					
16.	Tesisimiz, geçmiş projelerden ders alarak gelecekteki projelere aktarılmasında başarılıdır.					
17.	İşletmemiz beklenmedik zorlukları aşmak için sektördeki diğer işletmelerle işbirliği yapar.					
18.	Tesisimizdeki kişiler, resmi kuruluşlarla olan faaliyetlere aktif olarak katılır.					
19.	Tesisimiz, aynı sektördeki diğer kuruluşlarla bağlantı kurar ve aktif olarak devam ettirir.					
20.	Tesisimizde eğer kilit insanlara ulaşamazsa, görevlerini yerine getirebilecek başkaları vardır.					
KONAKLAMA TESİSLERİNDE DİRENÇLİLİK İÇİN LİDERLİK, YÖNETİM VE YÖNETİŞİM ÖLÇEĞİ						
Değerli katılımcı tesisinizin dirençlilik durumuna ilişkin aşağıda bazı ifadeler bulunmaktadır. Bu ifadeleri okuyup sizin görüşünüzü ne ölçüde yansıttığını ilgili kutucuğa (x) işareti koyarak belirtiniz. Yanındaki şıklardan yalnız bir tanesine işaret koyunuz. İlgili ifadenin sizin görüşünüzü yansıtmaması durumuna göre; "kesinlikle katılmıyorum" ise "1", "katılmıyorum" ise "2", "Fikrim yok " ise "3", "Katılıyorum" ise "4", "Tamamen katılıyorum" ise "5" numaralı kutuya işaret koyunuz.		(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim Yok	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
1.	Yöneticiler düzenli olarak çalışanların iş yükünü takip eder ve sınır aşıldığında iş yükünü azaltır.					
2.	İşletmemiz, turizm sektöründeki bir alanın başarısının, diğer alanların başarısını da etkilediğini bilir.					
3.	Tesisimizin çalışanları, işletmenin krizlerden ne kadar çabuk etkilenebileceğini bilir.					
4.	Tesisimizde çalışanlar, yaratıcı fikirleri için ödüllendirilir.					
5.	Çalışanların deneyim kazanması için onlara farklı alanlarda, farklı görevler verilmektedir.					
6.	Tesisimizde, bir işin tamamlanması için farklı görevdeki kişilerin birlikte çalışmasını engelleyen bir şey yoktur.					
7.	Yönetim, işletmenin rakipleri karşısında ortalamanın çok üzerinde olması için stratejik düşünerek hareket eder.					
8.	İşletmemiz, kriz yaklaşırken başarısız olduğumuz yönleri					

	değerlendirmeye başlar.					
9.	Kriz esnasında, yöneticiler daha az danışarak kararları hızlı bir şekilde verebilir.					
10.	Yönetimin, kriz durumundaki davranışlarıyla iyi örnek olacağını düşünüyorum.					
11.	Tesisimizde, olağandışı bir şey olursa, ilgili alanda kimin cevap vereceği bilinmektedir.					
12.	Yöneticiler tesisteki problemleri daha etkili bir şekilde çözmek için problemleri dinlerler.					
13.	İşletmemiz, çıkabilecek sorunları erkenden tespit etmek için piyasada neler olduğunu takip eder.					
14.	Tesisimiz, kararların güncel bilgilere dayanarak alınması için yatırım yapmaktadır.					
15.	Kararlar, kıdem ve yaştan bağımsız olarak en nitelikli kişiler tarafından alınır.					
16.	Sorun anında, çalışanlar karar verme yetkisine sahip kişiye ulaşmakta güçlük çekerler.					

Ek-6. Ölçek Formu (Saha Çalışması)

Sayın Katılımcı,

Bu anketin amacı; Antalya'da konaklama tesislerinin krizlere karşı olan dirençliliğini ölçmektir. Elde edilecek bilgiler sadece bilimsel amaçlı kullanılacak olup başka hiçbir kurumla paylaşılmayacaktır. Ankete isminizi yazmanız gerekmektedir. Diğer taraftan araştırma sonuçlarının doğruluğu sizlerin soruları dikkatlice okuyup vereceğiniz cevaplarınıza bağlıdır. Lütfen boş soru bırakmadan cevaplayınız. Katılımınız, sabrınız ve samimi cevaplarınız için teşekkür ederim.

Cinsiyet ve Yaş :
Eğitim Düzeyiniz :
Çalıştığınız Departman :
Çalıştığınız Pozisyon : Alt /Orta /Üst Düzey Yönetici, Diğer: ...
Sektöründeki Deneyim Süreniz :
İşletmenin Bulunduğu Yer :
İşletme Belgesi ve Türü :
İşletme Faaliyet Süresi :

KONAKLAMA TESİSLERİNDE DİRENÇLİLİK İÇİN HAZIR BULUNMA ÖLÇEĞİ						
Değerli katılımcı tesisinizin dirençlilik durumuna ilişkin aşağıda bazı ifadeler bulunmaktadır. Bu ifadeleri okuyup sizin görüşünüzü ne ölçüde yansıttığını ilgili kutucuğa (x) işareti koyarak belirtiniz. Yanındaki şıklardan yalnız bir tanesine işaret koyunuz. İlgili ifadenin sizin görüşünüzü yansıtmaması durumuna göre; "kesinlikle katılmıyorum" ise "1", "katılmıyorum" ise "2", "Fikrim yok " ise "3", "Katılıyorum" ise "4", "Tamamen katılıyorum" ise "5" numaralı kutuya işaret koyunuz.		(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim Yok	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
1.	Tesisimizde acil durum planlarının etkili olduğundan emin olmak için bu planlar test edilir.					
2.	Tesisimizde acil bir durumda çalışanların nasıl karşılık vereceklerini görebilmek için günlük görevleri dışında belli bir zaman ayrılır.					
3.	Tesisimizin acil durumlarda kaynak sağlamak için bazı kuruluşlarla anlaşmaları vardır.					
4.	Tesisimiz acil bir durumda müşterilere ve tedarikçilere sağlayabileceği desteği planlamaktadır.					
5.	Tesisimiz, bir kriz esnasında ve sonrasında nelerin öncelikli olduğunu personele açıkça belirtmiştir.					
6.	Tesisimiz kriz için risk yönetimi, kriz yönetimi veya acil durum yönetimi, gibi alanlarda danışmanlık hizmeti almaktadır.					
7.	Hızlı teknolojik değişiklikler karşısında tesisimiz aynı hızda uyum sağlar.					
8.	Tesisimiz bünyesinde meydana gelebilecek bir kriz diğer işletmeleri de etkiler.					
9.	Tesisimiz beklenmedik bir krize, çeşitli sigorta güvenceleriyle hazırdır.					
10.	Yasa ve mevzuatlarla ilgili çıkan yeni uygulamalar olunca hızla değişim gerçekleşir.					
11.	İşletmemiz olağan çalışma durumundan kriz duruma hızlıca geçebilir.					
12.	İşletmede nasıl yapılacağı bilinmeyen bir şey olduğunda, üstesinden gelmek için uzman veya teknik bir yardımı almak genellikle kolaydır.					
13.	Tesisimizin ciddi bir kriz ya da fiziksel hasara maruz kalması durumunda, sigortadan maddi taleplerimiz gelene kadar faaliyetlerimizi yeniden başlatmak için yeterli kaynağımız vardır.					
14.	Tesisimiz faaliyetlerini yürütebilmesi için minimum kaynak seviyesine sahip değildir.					
15.	Tesisimiz, kriz anında birlikte çalışması gereken kuruluşlarla temas halindedir.					
16.	Önemli müşterilerimizden veya tedarikçilerimizden biri bizimle çalışmayı bırakırsa tesisimiz hızlı bir şekilde etkilenir.					
17.	Tesisimiz ulusal, bölgesel ve küresel ekonomik durgunluk ve					

	krizler için hazırır.					
18.	Tesisimiz politik iç sorunların doğuracağı etkilere hazırlıklıdır.					
19.	Tesisimiz bölgedeki doğal kaynakların tükendiğini/azaldığını gözlemlemektedir.					
KONAKLAMA TESİSLERİNDE DİRENÇLİLİK İÇİN PLANLAMA ÖLÇEĞİ						
Değerli katılımcı tesisinizin dirençlilik durumuna ilişkin aşağıda bazı ifadeler bulunmaktadır. Bu ifadeleri okuyup sizin görüşünüzü ne ölçüde yansıttığını ilgili kutucuğa (x) işareti koyarak belirtiniz. Yanındaki şıklardan yalnız bir tanesine işaret koyunuz. İlgili ifadenin sizin görüşünüzü yansıtmaması durumuna göre; "kesinlikle katılmıyorum" ise "1", "katılmıyorum" ise "2", "Fikrim yok " ise "3", "Katılıyorum" ise "4", "Tamamen katılıyorum" ise "5" numaralı kutuya işaret koyunuz.		(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim Yok	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
1.	Terör saldırıları, hırsızlık vb. güvenlik sorunlarına karşı tesisimiz önlemler almaktadır.					
2.	Tesisimiz sektördeki mevsimsel dalgalanmalara karşı düzenli olarak hazırlık ve plan yapar.					
3.	Turistlerin tercihindeki ani değişimler takip edilmekte ve hazırlıklar yapılmaktadır.					
4.	Pazardaki ani değişimler veya pazar kaybıyla baş edebilmek için sürekli bir "b" planı vardır.					
5.	Yoğun rekabetçi ortamda mücadele planlarımız bulunmaktadır.					
6.	Tesisimizin Covid-19 salgınındaki hazırlıkları yeterli ölçüdedir.					
7.	İşletmede resmi yazılı kriz / acil durumu veya iş sürekliliği planı, acil bir durumda yararlı olabilecek standarttır.					
8.	Yanlış söylentiler, kötü niyetli iftiralar için iletişim planlarımız vardır.					
9.	Tesisimizde olası bir salgın için uygulanacak planlarımız vardır.					
10.	Altyapı problemleri karşısında tesisimiz etkilenmemesi için planlar yapmaktadır.					
11.	Tesisimiz deprem, sel, fırtına vb. doğal afetlerin oluşturduğu riske karşı farklı planlarla hazırır.					
12.	Tesisimiz iklim değişikliğinin etkileri konusunda hazırlıklar ve planlar yapmaktadır.					
13.	Tesisimiz su kirliliği ve katı atık yönetimi konularında önlemler alır.					
14.	Tesisimizde uluslararası siyasi gerginliklerin oluşturacağı sorunlar için planlar vardır.					
15.	Tesisimiz iklim değişikliğinin oluşturacağı etkilerin farkındadır.					
KONAKLAMA TESİSLERİNDE DİRENÇLİLİK KÜLTÜRÜ ÖLÇEĞİ						
Değerli katılımcı tesisinizin dirençlilik durumuna ilişkin aşağıda bazı ifadeler bulunmaktadır. Bu ifadeleri okuyup sizin görüşünüzü ne ölçüde yansıttığını ilgili kutucuğa (x) işareti koyarak belirtiniz. Yanındaki şıklardan yalnız bir tanesine işaret koyunuz. İlgili ifadenin sizin görüşünüzü yansıtmaması durumuna göre; "kesinlikle katılmıyorum" ise "1", "katılmıyorum" ise "2", "Fikrim yok " ise "3", "Katılıyorum" ise "4", "Tamamen katılıyorum" ise "5" numaralı kutuya işaret koyunuz.		(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim Yok	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
1.	Tesisimizin bir vizyonu veya misyonu vardır.					
2.	Tesisimizin vizyon ve misyonu hedeflenen değerleri yansıtmaktadır.					
3.	Tesisimizin hedefleri düzenli olarak güncellenir.					
4.	İşletmemiz sektördeki birliklere aktif olarak katılır.					
5.	Çalışanlarımız, hata yaptığı fark edilmese bile önemli hatalarını idareye bildirir.					
6.	Tesisimiz personeli çalışma anında problemleri tespit ederek çözüm üretir.					
7.	Tesiste çalışanlar, zorlukları aşma konusunda kendilerini geliştirmeye teşvik edilir.					
8.	Tesisimizdeki çalışanlar sorunlu noktaları tespit ederlerse ödüllendirilir.					
9.	İşletmemizde çalışanlar, bilgilerini yeni ve farklı şekillerde kullanmada yeteneklidir.					

10.	Tesiste gün içerisinde neler olduğunu bilecek kadar çalışanlar arasında sık etkileşim vardır.					
11.	Tesisimizde mükemmel bir takım çalışması ve arkadaşlık duygusu vardır.					
12.	İhtiyaç anında, personelin dış kaynaklara kısa sürede erişebilecek ilişkileri vardır.					
13.	Tesisimiz 3 ay boyunca faaliyette bulunamazsa, tedarikçilerimiz ve müşterilerimizle olan ilişkilerimiz hızla toparlanmamıza yardımcı olur.					
14.	Tesisimizdeki çalışanlar bir kriz esnasında ne yapacağı hakkında bilgi ve birikime sahiptir.					
15.	Tesisimizde bir sorun meydana geldiğinde, yöneticilere ve iç kaynaklara daha kolay erişilebilir.					
16.	Tesisimiz, geçmiş projelerden ders alarak gelecekteki projelere aktarılmasında başarılıdır.					
17.	İşletmemiz beklenmedik zorlukları aşmak için sektördeki diğer işletmelerle işbirliği yapar.					
18.	Tesisimizdeki kişiler, resmi kuruluşlarla olan faaliyetlere aktif olarak katılır.					
19.	Tesisimiz, aynı sektördeki diğer kuruluşlarla bağlantı kurar ve aktif olarak devam ettirir.					
20.	Tesisimizde eğer kilit insanlara ulaşılamazsa, görevlerini yerine getirebilecek başkaları vardır.					
KONAKLAMA TESİSLERİNDE DİRENÇLİLİK İÇİN LİDERLİK, YÖNETİM VE YÖNETİŞİM ÖLÇEĞİ						
Değerli katılımcı tesisinizin dirençlilik durumuna ilişkin aşağıda bazı ifadeler bulunmaktadır. Bu ifadeleri okuyup sizin görüşünüzü ne ölçüde yansıttığını ilgili kutucuğa (x) işareti koyarak belirtiniz. Yanındaki şıklardan yalnız bir tanesine işaret koyunuz. İlgili ifadenin sizin görüşünüzü yansıtmaması durumuna göre; "kesinlikle katılmıyorum" ise "1", "katılmıyorum" ise "2", "Fikrim yok " ise "3", "Katılıyorum" ise "4", "Tamamen katılıyorum" ise "5" numaralı kutuya işaret koyunuz.		(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim Yok	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
1.	Yöneticiler düzenli olarak çalışanların iş yükünü takip eder ve sınır aşıldığında iş yükünü azaltır.					
2.	İşletmemiz, turizm sektöründeki bir alanın başarısının, diğer alanların başarısını da etkilediğini bilir.					
3.	Tesisimizin çalışanları, işletmenin krizlerden ne kadar çabuk etkilenebileceğini bilir.					
4.	Tesisimizde çalışanlar, yaratıcı fikirleri için ödüllendirilir.					
5.	Çalışanların deneyim kazanması için onlara farklı alanlarda, farklı görevler verilmektedir.					
6.	Tesisimizde, bir işin tamamlanması için farklı görevdeki kişilerin birlikte çalışmasını engelleyen bir şey yoktur.					
7.	Yönetim, işletmenin rakipleri karşısında ortalamanın çok üzerinde olması için stratejik düşünerek hareket eder.					
8.	İşletmemiz, kriz yaklaşırken başarısız olduğumuz yönleri değerlendirmeye başlar.					
9.	Kriz esnasında, yöneticiler daha az danışarak kararları hızlı bir şekilde verebilir.					
10.	Yönetimin, kriz durumundaki davranışlarıyla iyi örnek olacağını düşünüyorum.					
11.	Tesisimizde, olağandışı bir şey olursa, ilgili alanda kimin cevap vereceği bilinmektedir.					
12.	Yöneticiler tesisteki problemleri daha etkili bir şekilde çözmek için problemleri dinlerler.					
13.	İşletmemiz, çıkabilecek sorunları erkenden tespit etmek için piyasada neler olduğunu takip eder.					
14.	Tesisimiz, kararların güncel bilgilere dayanarak alınması için yatırım yapmaktadır.					
15.	Kararlar, kıdem ve yaştan bağımsız olarak en nitelikli kişiler tarafından alınır.					

16.	Sorun anında, çalışanlar karar verme yetkisine sahip kişiye ulaşmakta güçlük çekerler.					

Ek-7. Ölçek Formu (Faktör Analizi Sonucu)

Sayın Katılımcı,

Bu anketin amacı; Antalya’da konaklama tesislerinin krizlere karşı olan dirençliliğini ölçmektir. Elde edilecek bilgiler sadece bilimsel amaçlı kullanılacak olup başka hiçbir kurumla paylaşılmayacaktır. Ankete isminizi yazmanız gerekmemektedir. Diğer taraftan araştırma sonuçlarının doğruluğu sizlerin soruları dikkatlice okuyup vereceğiniz cevaplarınıza bağlıdır. Lütfen boş soru bırakmadan cevaplayınız.

Katılımınız, sabrınız ve samimi cevaplarınız için teşekkür ederim.

Cinsiyet ve Yaş :
Eğitim Düzeyiniz :
Çalıştığınız Departman :
Çalıştığınız Pozisyon : Alt /Orta /Üst Düzey Yönetici, Diğer: ...
Sektöründeki Deneyim Süreniz :
İşletmenin Bulunduğu Yer :
İşletme Belgesi ve Türü :
İşletme Faaliyet Süresi :

KONAKLAMA TESİSLERİNDE DİRENÇLİLİK İÇİN HAZIR BULUNMA ÖLÇEĞİ						
Değerli katılımcı tesisinizin dirençlilik durumuna ilişkin aşağıda bazı ifadeler bulunmaktadır. Bu ifadeleri okuyup sizin görüşünüzü ne ölçüde yansıttığını ilgili kutucuğa (x) işareti koyarak belirtiniz. Yanındaki şıklardan yalnız bir tanesine işaret koyunuz. İlgili ifadenin sizin görüşünüzü yansıtmaması durumuna göre; "kesinlikle katılmıyorum" ise "1", "katılmıyorum" ise "2", "Fikrim yok " ise "3", "Katılıyorum" ise "4", "Tamamen katılıyorum" ise "5" numaralı kutuya işaret koyunuz.		(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim Yok	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
1.	Tesisimizde acil durum planlarının etkili olduğundan emin olmak için bu planlar test edilir.					
2.	Tesisimizde acil bir durumda çalışanların nasıl karşılık vereceklerini görebilmek için günlük görevleri dışında belli bir zaman ayrılır.					
3.	Tesisimizin acil durumlarda kaynak sağlamak için bazı kuruluşlarla anlaşmaları vardır.					
4.	Tesisimiz acil bir durumda müşterilere ve tedarikçilere sağlayabileceği desteği planlamaktadır.					
5.	Tesisimiz kriz için risk yönetimi, kriz yönetimi veya acil durum yönetimi, gibi alanlarda danışmanlık hizmeti almaktadır.					
6.	Hızlı teknolojik değişiklikler karşısında tesisimiz aynı hızda uyum sağlar.					
7.	Tesisimiz beklenmedik bir krize, çeşitli sigorta güvenceleriyle hazırdır.					
8.	Yasa ve mevzuatlarla ilgili çıkan yeni uygulamalar olunca hızla değişim gerçekleşir.					
9.	İşletmemiz olağan çalışma durumundan kriz duruma hızlıca geçebilir.					
10.	İşletmede nasıl yapılacağı bilinmeyen bir şey olduğunda, üstesinden gelmek için uzman veya teknik bir yardımı almak genellikle kolaydır.					
11.	Tesisimizin ciddi bir kriz ya da fiziksel hasara maruz kalması durumunda, sigortadan maddi taleplerimiz gelene kadar faaliyetlerimizi yeniden başlatmak için yeterli kaynağımız vardır.					
12.	Tesisimiz faaliyetlerini yürütebilmesi için minimum kaynak seviyesine sahip değildir.					
13.	Tesisimiz, kriz anında birlikte çalışması gereken kuruluşlarla temas halindedir.					
14.	Önemli müşterilerimizden veya tedarikçilerimizden biri bizimle çalışmayı bırakırsa tesisimiz hızlı bir şekilde etkilenir.					
15.	Tesisimiz ulusal, bölgesel ve küresel ekonomik durgunluk ve krizler için hazırdır.					
16.	Tesisimiz politik iç sorunların doğuracağı etkilere hazırlıklıdır.					

KONAKLAMA TESİSLERİNDE DİRENÇLİLİK İÇİN PLANLAMA ÖLÇEĞİ						
Değerli katılımcı tesisinizin dirençlilik durumuna ilişkin aşağıda bazı ifadeler bulunmaktadır. Bu ifadeleri okuyup sizin görüşünüzü ne ölçüde yansıttığını ilgili kutucuğa (x) işareti koyarak belirtiniz. Yanındaki şıklardan yalnız bir tanesine işaret koyunuz. İlgili ifadenin sizin görüşünüzü yansıtmaması durumuna göre; "kesinlikle katılmıyorum" ise "1", "katılmıyorum" ise "2", "Fikrim yok " ise "3", "Katılıyorum" ise "4", "Tamamen katılıyorum" ise "5" numaralı kutuya işaret koyunuz.		(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim Yok	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
1.	Terör saldırıları, hırsızlık vb. güvenlik sorunlarına karşı tesisimiz önlemler almaktadır.					
2.	Tesisimiz sektördeki mevsimsel dalgalanmalara karşı düzenli olarak hazırlık ve plan yapar.					
3.	Turistlerin tercihindeki ani değişimler takip edilmekte ve hazırlıklar yapılmaktadır.					
4.	Pazardaki ani değişimler veya pazar kaybıyla baş edebilmek için sürekli bir "b" planı vardır.					
5.	Yoğun rekabetçi ortamda mücadele planlarımız bulunmaktadır.					
6.	Tesisimizin Covid-19 salgınındaki hazırlıkları yeterli ölçüdedir.					
7.	İşletmede resmi yazılı kriz / acil durumu veya iş sürekliliği planı, acil bir durumda yararlı olabilecek standarttır.					
8.	Yanlış söylentiler, kötü niyetli iftiralar için iletişim planlarımız vardır.					
9.	Tesisimizde olası bir salgın için uygulanacak planlarımız vardır.					
10.	Tesisimiz deprem, sel, fırtına vb. doğal afetlerin oluşturduğu riske karşı farklı planlarla hazırdır.					
11.	Tesisimiz iklim değişikliğinin etkileri konusunda hazırlıklar ve planlar yapmaktadır.					
12.	Tesisimiz su kirliliği ve katı atık yönetimi konularında önlemler alır.					
13.	Tesisimizde uluslararası siyasi gerginliklerin oluşturacağı sorunlar için planlar vardır.					
14.	Tesisimiz iklim değişikliğinin oluşturacağı etkilerin farkındadır.					
KONAKLAMA TESİSLERİNDE DİRENÇLİLİK KÜLTÜRÜ ÖLÇEĞİ						
Değerli katılımcı tesisinizin dirençlilik durumuna ilişkin aşağıda bazı ifadeler bulunmaktadır. Bu ifadeleri okuyup sizin görüşünüzü ne ölçüde yansıttığını ilgili kutucuğa (x) işareti koyarak belirtiniz. Yanındaki şıklardan yalnız bir tanesine işaret koyunuz. İlgili ifadenin sizin görüşünüzü yansıtmaması durumuna göre; "kesinlikle katılmıyorum" ise "1", "katılmıyorum" ise "2", "Fikrim yok " ise "3", "Katılıyorum" ise "4", "Tamamen katılıyorum" ise "5" numaralı kutuya işaret koyunuz.		(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim Yok	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
1.	Tesisimizin bir vizyonu veya misyonu vardır.					
2.	Tesisimizin vizyon ve misyonu hedeflenen değerleri yansıtmaktadır.					
3.	Tesisimizin hedefleri düzenli olarak güncellenir.					
4.	İşletmemiz sektördeki birliklere aktif olarak katılır.					
5.	Çalışanlarımız, hata yaptığı fark edilmese bile önemli hatalarını idareye bildirir.					
6.	Tesisimiz personeli çalışma anında problemleri tespit ederek çözüm üretir.					
7.	Tesiste çalışanlar, zorlukları aşma konusunda kendilerini geliştirmeye teşvik edilir.					
8.	Tesisimizdeki çalışanlar sorunlu noktaları tespit ederlerse ödüllendirilir.					
9.	İşletmemizde çalışanlar, bilgilerini yeni ve farklı şekillerde kullanmada yeteneklidir.					
10.	Tesiste gün içerisinde neler olduğunu bilecek kadar çalışanlar arasında sık etkileşim vardır.					
11.	Tesisimizde mükemmel bir takım çalışması ve arkadaşlık duygusu vardır.					
12.	İhtiyaç anında, personelin dış kaynaklara kısa sürede erişebilecek					

	ilişkileri vardır.					
13.	Tesisimiz 3 ay boyunca faaliyette bulunamazsa, tedarikçilerimiz ve müşterilerimizle olan ilişkilerimiz hızla toparlanmamıza yardımcı olur.					
14.	Tesisimizdeki çalışanlar bir kriz esnasında ne yapacağı hakkında bilgi ve birikime sahiptir.					
15.	Tesisimizde bir sorun meydana geldiğinde, yöneticilere ve iç kaynaklara daha kolay erişilebilir.					
16.	Tesisimiz, geçmiş projelerden ders alarak gelecekteki projelere aktarılmasında başarılıdır.					
17.	İşletmemiz beklenmedik zorlukları aşmak için sektördeki diğer işletmelerle işbirliği yapar.					
18.	Tesisimiz, aynı sektördeki diğer kuruluşlarla bağlantı kurar ve aktif olarak devam ettirir.					
19.	Tesisimizde eğer kilit insanlara ulaşılamazsa, görevlerini yerine getirebilecek başkaları vardır.					
KONAKLAMA TESİSLERİNDE DİRENÇLİLİK İÇİN LİDERLİK, YÖNETİM VE YÖNETİŞİM ÖLÇEĞİ						
Değerli katılımcı tesisinizin dirençlilik durumuna ilişkin aşağıda bazı ifadeler bulunmaktadır. Bu ifadeleri okuyup sizin görüşünüzü ne ölçüde yansıttığını ilgili kutucuğa (x) işareti koyarak belirtiniz. Yanındaki şıklardan yalnız bir tanesine işaret koyunuz. İlgili ifadenin sizin görüşünüzü yansıtmaması durumuna göre; "kesinlikle katılmıyorum" ise "1", "katılmıyorum" ise "2", "Fikrim yok " ise "3", "Katılıyorum" ise "4", "Tamamen katılıyorum" ise "5" numaralı kutuya işaret koyunuz.		(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim Yok	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
1.	Yöneticiler düzenli olarak çalışanların iş yükünü takip eder ve sınır aşıldığında iş yükünü azaltır.					
2.	İşletmemiz, turizm sektöründeki bir alanın başarısının, diğer alanların başarısını da etkilediğini bilir.					
3.	Tesisimizde çalışanlar, yaratıcı fikirleri için ödüllendirilir.					
4.	Çalışanların deneyim kazanması için onlara farklı alanlarda, farklı görevler verilmektedir.					
5.	Tesisimizde, bir işin tamamlanması için farklı görevdeki kişilerin birlikte çalışmasını engelleyen bir şey yoktur.					
6.	Yönetim, işletmenin rakipleri karşısında ortalamanın çok üzerinde olması için stratejik düşünerek hareket eder.					
7.	Kriz esnasında, yöneticiler daha az danışarak kararları hızlı bir şekilde verebilir.					
8.	Yönetimin, kriz durumundaki davranışlarıyla iyi örnek olacağını düşünüyorum.					
9.	Tesisimizde, olağandışı bir şey olursa, ilgili alanda kimin cevap vereceği bilinmektedir.					
10.	İşletmemiz, çıkabilecek sorunları erkenden tespit etmek için piyasada neler olduğunu takip eder.					
11.	Tesisimiz, kararların güncel bilgilere dayanarak alınması için yatırım yapmaktadır.					
12.	Kararlar, kıdem ve yaştan bağımsız olarak en nitelikli kişiler tarafından alınır.					

ÖZET

Turizm sektörü yapısı itibariyle krizlere karşı oldukça duyarlıdır. Sektörün yaşadığı krizler ve değişimler mekânsal peyzaja doğrudan yansımaktadır. Başka bir deyişle, toplumsal ilişkilerin oluşturduğu yapıli mekânların yeniden organizasyonu veya değişimi/evrimi söz konusudur. Küresel ve ulusal ölçekte önemli bir destinasyon olan Antalya, turizm sektöründe yaşanan krizler ve değişimler için de önemli bir mekânsal birimdir. Bu araştırma, Antalya’da belirlenen turizme dayalı kümelenmelerin krizler ve değişim dinamikleriyle bugünkü mekânsal görünümünü anlamaya çalışmaktadır. Ayrıca kümelenmelerin gelecekteki durumuna ilişkin kestirimler için krizlere karşı olan dirençliliği de ölçülmüştür. Araştırma çerçevesinde temelde şu araştırma sorusunun yanıtı aranmaktadır: Antalya’da konaklama tesislerinin oluşturduğu kümeler nerelerdedir, oluşum sürecinde kümeler nasıl bir evrim geçirmiştir ve gelecekte muhtemel krizlere karşı dirençliliği nedir? Araştırma sorusunun yanıtlanabilmesi için karma yöntem tasarımı tercih edilmiştir. Birinci aşamada kümelenmelerin tespiti için ArcGIS programı kullanılarak gerekli mekânsal istatistikler uygulanmıştır. İkinci aşamada kümelenmelerin evrimi için mülakat tekniğiyle elde edilen veriler NVİVO programıyla kodlanmış ve betimsel olarak yorumlanmıştır. Üçüncü aşamada farklı türde ve yapıdaki kümelenmelerde bulunan konaklama tesislerine, krizlere karşı dirençlilik ölçekleri uygulanmış ve SPSS programıyla analiz edilmiştir. Sonuç olarak sahada çok kısa mesafelerde farklı dönemlerde oluşum, gelişim ve değişimler gösteren kümelenme alanları tespit edilmiştir ve bu alanların farklı türde konaklama sistemleri ve pratikleri bulunmaktadır. Bu durumun en önemli nedeni ise farklı zamanlarda ulusal ve yerel ölçekte uygulanan turizm politikalarıdır. Ayrıca zaman içerisinde turizm talebindeki yapısal değişimlerdir. Antalya için bu durumdan çıkarılabilecek en önemli ders ise farklı kümelenme alanlarında uygulanan hayatta kalma pratiklerinin geliştirilerek gelecekte yaşanması muhtemel krizler için önemli kazanımlar olmasıdır.

Anahtar Kelimeler: Mekânsal Evrim, Destinasyon Evrimi, Kümelenme, Kriz, Dirençlilik, Evrimsel Ekonomik Coğrafya, Antalya

ABSTRACT

The tourism sector is very sensitive to crises due to its structure. The crises and changes experienced by the sector are directly reflected in the spatial landscape. In other words, there is a reorganization or change/evolution of the built spaces formed by social relations. Antalya, which is an important destination on a global and national scale, is also an important spatial unit for crises and changes in the tourism sector. This research tries to understand the current spatial view of the tourism-based clusters identified in Antalya with the dynamics of crises and change. In addition, the resilience of clusters against crises was also measured for predictions about the future state of clusters. Within the framework of the research, the answer to the following research question is sought: Where are the clusters formed by accommodation facilities in Antalya, how did the clusters evolve during the formation process and what is their resilience against possible crises in the future? In order to answer the research question, mixed method design was preferred. In the first stage, necessary spatial statistics were applied by using ArcGIS program to detect clusters. In the second stage, the data obtained from the interview techniques for the evolution of clusters were coded with the NVIVO program and interpreted descriptively. In the third stage, crisis resilience scales were applied to accommodation facilities located in clusters of different types and structures and analyzed with the SPSS program. As a result, clustering areas that show formation, development and changes in different periods in very short distances have been identified in the field, and these areas have different types of accommodation systems and practices. The most important reason for this situation is the tourism policies implemented at different times on a national and local scale. It is also the structural changes in tourism demand over time. The most important lesson that can be drawn

from this situation for Antalya is that the survival practices applied in different clustering areas are developed and important gains are made for possible crises in the future.

Keywords: Spatial Evolution, Destination Evolution, Clustering, Crisis, Resistivity, Evolutionary Economic Geography, Antalya.

